

TARTALOMJEGYZÉK

A 'Te is megértheted a Bibliát' kommentár sorozat által használt források rövid magyarázata.....	
Rövid definíciói azon héber nyelvtani formáknak, amik hatással vannak a szövegmagyarázatra.....	
Az ebben a kommentárban használt rövidítések.....	
A szerző személyes előszava: hogyan segíthet neked ez a kommentár.....	
Útmutató a helyes Bibliaolvasáshoz: az igazolható igazság személyes keresése.....	
Bevezetés az V. Mózesbe.....	
V. Mózes 1.....	
V. Mózes 2.....	
V. Mózes 3.....	
V. Mózes 4.....	
V. Mózes 5.....	
V. Mózes 6.....	
V. Mózes 7.....	
V. Mózes 8.....	
V. Mózes 9.....	
V. Mózes 10.....	
V. Mózes 11.....	
V. Mózes 12.....	
V. Mózes 13.....	
V. Mózes 14.....	
V. Mózes 15.....	
V. Mózes 16.....	
V. Mózes 17.....	
V. Mózes 18.....	
V. Mózes 19.....	
V. Mózes 20.....	
V. Mózes 21.....	
V. Mózes 22.....	
V. Mózes 23.....	
V. Mózes 24.....	
V. Mózes 25.....	
V. Mózes 26.....	
V. Mózes 27.....	
V. Mózes 28.....	
V. Mózes 29.....	
V. Mózes 30.....	
V. Mózes 31.....	

V. Mózes 32.....

V. Mózes 33.....

V. Mózes 34.....

Függelék 1: Bevezetés az Ószövetségi próféciába.....

Függelék 2: Mezopotámia hatalmainak rövid áttekintése.....

Függelék 3: A teljes Ószövetség áttekintése.....

Függelék 4: Hitvallás.....

KÜLÖNLEGES TÉMÁK TARTALOMJEGYZÉKE

Izrael (a Név), 1:1.....	
A Sínai-hegy elhelyezkedése, 1:2.....	
Régi Közel-keleti naptárak, 1:3.....	
Az Istenség nevei, 1:3.....	
A kivonulás időpontja, 1:3.....	
Palesztina lakossága az Izraeliták előtt, 1:4.....	
Ezer, 1:15.....	
Igaznak lenni, 1:16.....	
A magas/hatalmas harcosokra vagy embercsoportokra használt kifejezések, 1:28.....	
Hit, 1:32.....	
A számonkérés korszaka, 1:39.....	
A vörös-tenger, 1:40.....	
A II. Mózes (vagy a kivonulás) pusztái, 2:1.....	
Isten emberként való leírása, 2:15.....	
Az Úr megkeményítése, 2:30.....	
A szív, 2:30.....	
Könyök, 3:11.....	
Isten kinyilatkoztatására használt kifejezések, 4:1.....	
Bob evangéliumi előítéletei, 4:6.....	
Tűz, 4:11.....	
Szövetség, 4:13.....	
Izrael Istenének jellemvonásai, 4:32.....	
Prófétai modellek szemben az apostoli modellekkel, 4:31.....	
Ismerni/tudni, 4:31.....	
Örökké, 4:40.....	
Irgalmasság (<i>Hesed</i>), 5:10.....	
Szent, 5:12.....	
Szombatnap, 5:12.....	
Békesség és háború, 5:17.....	
Dicsőség, 5:24.....	
Váltságdíj/megváltás, 7:8.....	
Birtokolni a földet, 8:1.....	
Isten Atyai mivolta, 8:5.....	
YHWH kegyelmes cselekedetei Izrael felé, 9:4-6.....	
A Pátriárkáknak szóló szövetséges ígéret, 9:5.....	
Későbbi hozzátoldások az V. Mózeshez, 10:6.....	
YHWH szövetséges elvárásai Izraeltől, 10:12.....	

A bálványimádás következményei, 11:16.....	
Az Izraeltól elvárt válaszreakció a kánaáni termékenységimádatra, 12:3.....	
YHWH 'neve', 12:5.....	
Molok, 12:31.....	
ÓSZ-i prófécia, 13:1.....	
Gyászszertartások, 14:1.....	
ÓSZ-i étkezési törvények, 14:3.....	
Utálatosság, 14:3.....	
Alkohol (erjesztés) és alkoholizmus (függőség), 14:26.....	
Páska, 16:1.....	
A Mózes 5 könyvének Mózesi szerzői tekintélye, 17:14.....	
Feddhetetlen, büntelen, ártatlan, szégyen nélküli, 18:13.....	
A halálbüntetés Izraelben, 21:21.....	
Függ/felakasztani, 21:22.....	
Átok, 21:23.....	
Szimbolikus számok az Írásokban, 23:2.....	
Alamizsnaosztás, 24:13.....	
Régi közel-keleti súly- és űrmértékek, 25:13.....	
Tized a Mózesi törvényhozásban, 26:12.....	
Ámen, 27:15.....	
Megtérés az ÓSZ-ben, 30:1.....	
Izrael ünnepei, 31:10.....	
Héber költészet, betekintések a 32-es fejezetbe.....	
Hit, bizalom, hinni, 32:4.....	
Az ördögi, 32:17.....	
Személyes gonosz,.....	
Hol vannak a halottak, 32:33.....	
Áldás, 33:1.....	
Kézrátételek, 34:9.....	

AZ ÓSZÖVETSÉGI KOMMENTÁRSOROZATBAN HASZNÁLT TECHNIKAI FORRÁSOK RÖVID MAGYARÁZATA

A. Lexikai

Számos kiváló lexikon található a régi héber nyelvvel kapcsolatban.

- A. *Hebrew and English Lexicon of the Old Testament*, Francis Brown, S. R. Driver, és Charles A. Briggs. A Német lexikonra alapszik, amit William Gesenius írt. A BDB rövidítésként ismerik.
- B. *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*, Ludwig Koehler és Walter Baumgartner, M. E. J. Richardson fordítása. A KB rövidítésként ismerik.
- C. *A Concise Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*, William L. Holladay írta, és a fent említett Német lexikonra alapszik.
- D. Egy új öt kötetes szó-tanulmány, címe: *The New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*, Willem A. Van Gemeren szerkesztésében. A következő rövidítésként ismerik: NIDOTTE.

Ahol jelentős szövegi változat található, ott több Angol fordítású Bibliából (NASB, NKJV, NRSV, TEV, NJB) is idézem azt a bizonyos részt, mind a 'szó szerinti' mind a 'dinamikusan megfelelő' fordításokból (vö. Gordon Fee és Douglas Stuart, *How to Read the Bible for All Its Worth*, 28-44-es oldalak).

B. Nyelvtani

A nyelvtani beazonosítást általánosságban John Joseph Owens *Analytical Key to the Old Testament* négy kötetére alapozzuk. Mindezt összehasonlítottuk Benjamin Davidson *Analytical Hebrew and Chaldee Lexicon of the Old Testament* című könyvével.

Egy másik nagyon hasznos forrás a nyelvtani és szintaktikai sajátosságokkal kapcsolatban, amiket az ÓSZ-i kötetekben felhasználtunk a 'Te is megértheted a Bibliát' sorozatunkban a United Bible Societies 'The Helps for Translator Series' kötetei. Címe: 'A Handbook on ....'

C. Szövegi

A mássalhangzói héber szöveg ihletettségeinek elkötelezett híve vagyok (nem pedig a Maszoréta magánhangzói pontozásoknak és megjegyzéseknek). Mint minden kézzel másolt régi szövegben, vannak kérdéses szakaszok. Ezek általában a következők miatt fordulhatnak elő:

- A. *hapax legomenon* (olyan szavak, amelyek csak egyszer fordultak elő a héber ÓSZ-ben)
- B. idiomatikus kifejezések (szavak és kifejezések amiknek szó szerinti jelentései nem alkalmazhatóak)
- C. történelmi bizonytalanságok (a régi világról való hiányos ismeretünk miatt)
- D. a poly-semita szemantikus terület a héber korlátozott szókincsben
- E. azok a problémák, amik azzal kapcsolatosak, hogy későbbi írástudók kézzel másoltak régi héber szövegeket
- F. héber írástudók, akik Egyiptomban kaptak iskoláztatást, úgy érezték, hogy szabadságuk van arra, hogy az általuk másolt szöveget korszerűsítsék, modernizálják, hogy saját koruk számára teljessé és érthetővé tegyék (NIDOTTE, 52-54-es oldalak)

Számos más forrása is van a héber szavaknak és szövegeknek a Maszoréta szövegi hagyományokon kívül.

1. A szamaritánus pentateuchus
2. A Holt-tengeri tekercsek
3. A Nash papirusz (Tízparancsolat)
4. A Severus tekercs (pentateuchus)
5. Néhány későbbi pénzérme, levelek, cserepek (olyan cserépedény darabok, amik nem lettek kiégetve, és írásra használták)

De legnagyobb részben nincsenek olyan ÓSZ-i kézirati családok, mint a görög ÚSZ-i kéziratoknál. Egy nagyon jó és rövid írás a Maszoréta Szöveg (Kr. u. 900) szövegi megbízhatóságáról: Bruce K. Waltke: 'The Reliability of the Old Testament Text' a NIDOTTE 1. kötetében, 51-67-es oldalak.

Az a héber szöveg, amit a *Biblia Hebraica Stuttgartensia*-ban (BHS) használtak, amit a German Bible Society adott ki 1997-ben, amit a Leningrad Codex-re (Kr. u. 1009) alapoztak. Néha a régi változatokat (Greek Septuagint, Aramaic Targum, Syriac Peshitta, és a Latin Vulgata) is megnézzük, ha a héber szöveg kétértelmű, vagy nyilvánvalóan összezavaró.

AZON HÉBER SZÓBELI FORMÁK RÖVID DEFINÍCIÓI, AMIK HATÁSSAL VANNAK A SZÖVEGMAGYARÁZATRA

I. A héber nyelv történelmi kialakulásának rövid összefoglalója.

A héber része a délnyugati ázsiai nyelv sémita nyelvcsaládjának. Ez a név (amit modern tudósok adtak neki) Nőé fiának, Sémnek a nevéből származik (vö. I. Mózes 5:32; 6:10). Sém leszármazottait az I. Mózes 10:21-31 sorolja fel: arabok, héberek, szíriaiak, arámiak és asszírok. A valóságban néhány sémita nyelvet Hám vonalából származó népek használtak (vö. I. Mózes 10:6-14), kánaáni, föníciai és etiópiai.

A héber ezeknek a sémita nyelveknek a délnyugati csoportjához tartozik. A modern tudósok rendelkeznek az ebből a nyelvcsoporthoz való mintákkal is:

- A. Emóriak (Mári táblák vagy szövegek a Kr. E. 18. századból akkád nyelven)
- B. Kánaániták (Ras Shamra táblák a 14. századból ugarit nyelven)
- C. Kánaániták (Amarna levelek a 14. századból kánaáni akkád nyelven)
- D. Föníciai (a héber a föníciai ábécét használja)
- E. Moábita (Mesha kő, Kr. e. 840)
- F. Arámi (hivatalos Perzsa birodalmi nyelv, a következő helyeken fordul elő: I. Mózes 31:47 [két szó]; Jer. 10:11; Dán. 2:4-6; 7:28; Ezsd. 4:8-6:18; 7:12-26; az első századi Palesztinában a zsidók is beszélték ezt a nyelvet)

A héber nyelvet az Ézs. 19:18-ban 'kánaáni nyelvnek' hívja (az angolban 'kánaáni ajaknak'). Hébernek először a Bölcsességek (Ben Szira könyve) bevezetőjében nevezték, kb. Kr. e. 180-ban (és még néhány korai helyen is így lett megemlítve, vö. *Anchor Bible Dictionary*, 4. kötet, 205. oldal). Legközelebbi rokonságban a moábita és az ugarit nyelvekkel állt. A következők példák a Biblián kívüli régi héber nyelv előfordulásaira:

- 1. a Gézeri parasztnaptár, Kr. e. 925-ből (egy iskolásfiú írása)
- 2. a Siloám feliratok, Kr. e. 705-ből (az alagút falán)
- 3. Samáriai cserépdarab, Kr. e. 770-ből (adófeljegyzések egy törött cserépdarabon)
- 4. Lákisi levelek, Kr. e. 587-ből (harci beszélgetések feljegyzései)
- 5. Makkabeus érmék és pecsétek
- 6. néhány Holt-tengeri tekercs szöveg
- 7. számos felirat (vö. 'languages [Hebrew]', ABD 4:203)

Erre is, mint minden sémita nyelvre, jellemzőek a három mássalhangzóból álló szavak (három mássalhangzós szótövek). Ez egy ragozott nyelv. A három tő mássalhangzó hordozza a szó alapvető jelentését, míg a beszúrt, képzős vagy ragozott forma, vagy a hozzátoldások mutatják meg a szintaktikai funkcióját (a későbbi magánhangzók, vö. Sue Green, *Linguistic Analysis of Biblical Hebrew*, 46-49-es oldalak).

A héber szókincs bemutatja a próza és a költészet közötti különbséget. A szavak jelentése a népi etimológiával van összefüggésben (s nem a nyelvészeti eredettel). A szójátékok, és a szavak hangzásán alapuló szójátékok nagyon gyakoriak voltak (*paronomasia*).

II. Az állítmány aspektusai

A. IGÉK

A normál megszokott szórend az IGE, NÉVMÁS, ALANY (változókkal/módhatározókkal), TÁRGY (változókkal/módhatározókkal). Az általános ragozatlan IGE a *Qal*, BEFEJEZETT, HÍMNEMŰ, EGYESSZÁMÚ forma. A héber és arám lexikonok is így vannak elrendezve. Az IGÉKET azért ragozzák, hogy a következőket mutassák meg:

- 1. a számát – egyesszámú, többesszámú, kettős
- 2. a nemét – hímnemű és nőnemű (nincs semleges nem)
- 3. a módját – kijelentő, kötőmódú, felszólító módú (a cselekvés kapcsolata a valósággal)
- 4. idejét (aspektusát)
  - a. BEFEJEZETT, ami a befejezést jelöli olyan értelemben, hogy elkezdődött, folyamatos

volt és be is fejeződött a cselekmény. Általában múltbeli cselekményre használták ezt a formát, olyan dologra, ami megtörtént. J. Wash Watts, *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament* című könyvben azt mondja, hogy:

„Az egyesszámú egész befejezett móddal való leírása teljesen bizonyosnak tekinthető. Egy befejezetlen mód olyan képet festene, ami lehetséges vagy vágyott vagy elvárt, de a befejezett mód ténylegesként, valódiként és bizonyosként látja ugyanezt (36. oldal)”.

S. R. Driver, *A Treatise on the Use of the Tenses in Hebrew* című könyvben így írja le:

„A befejezett módot arra is lehet használni, hogy a beteljesülés cselekményét jelöljék vele, ami bár a jövőben fog bekövetkezni, de olyan megváltoztathatatlan akarati elhatározáson alapszik, hogy úgy lehet róla beszélni, mintha valóban megtörtént volna: mint például egy döntés, ígéret vagy rendelet, főleg ha Isteni természetűek, folyamatosan befejezett igeidőben lettek kijelentve (17. oldal, pl. a prófétai befejezett mód)”.

Robert B. Chisholm, Jr. *From Exegesis to Exposition* című könyvben így definiálja ezt az igei formát:

„úgy tekint egy eseményre kívülről, mint egy egészre. Mint ilyen, egy egyszerű tényt fejez ki, legyen az cselekmény vagy egy állapot (beleértve a létezés állapotát vagy a lelkiállapotot). Amikor cselekedetekre használják, akkor gyakran úgy tekintik a cselekményt, hogy az elbeszélő vagy a narrátor retorikai szempontjából már befejezett (legyen az a valóságban is befejezve, vagy akár legyen befejezetlen, nem a valóság a lényeg). A befejezett mód vonatkozhat a múltban, a jelenben vagy a jövőben megtörtént cselekményre/állapotra. Ahogyan azt fentebb is megjegyeztük, az időkeretet, ami azt befolyásolja, hogy hogyan fordítják le a befejezett módot egy igeidők-irányította nyelvre, mint például az angol, az eredeti szöveggörnyezetből kell megállapítani” (86. oldal).

b. BEFEJEZETLEN, ami egy folyamatban lévő cselekményre utal (befejezetlen, ismétlődő, folyamatos vagy esetleges/feltételes), gyakran egy cél felé irányulva. Ezt a formát általában Jelenidejű vagy Jövőidejű cselekményre használták.

J. Wash Watts, *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament* című könyvben azt mondja, hogy:

„Minden BEFEJEZETLEN mód befejezetlen vagy nem teljes állapotot jelöl. Vagy ismétlődnek, vagy fejlődnek vagy esetlegesek. Más szavakkal vagy részlegesen kifejlődtek, vagy részlegesen megerősítettek. Minden esetben valamilyen értelemben részlegesen, azaz befejezetlenek” (55. oldal).

Robert B. Chisholm, Jr. *From Exegesis to Exposition* című könyvben ezt mondja:

„Nagyon nehéz a befejezetlen mód lényegét egyetlen fogalommal redukálni, mert minden aspektusát és módját felöleli. Néha a befejezetlen módot kijelentő módban használják, ami tárgyilagos kijelentést tesz. Máskor pedig egy cselekedetet sokkal inkább egy szubjektív módon néz, hipotetikusan, esetlegesen, lehetőségként stb.” (89. oldal).

c. A hozzátoldott *waw*, ami az IGÉT a korábbi IGE/IGÉK cselekményéhez kötik.

d. FELSZÓLÍTÓ, ami az elbeszélő akaratán és a hallgatóság potenciális cselekedetén alapszik.

e. A régi héber nyelvben csak a tágabb szöveggörnyezet tudta meghatározni a szerző által megjelölt időkeretet.

B. A hét legfőbb ragozott alak, és azon alapvető formái. Valójában ezek a formák egymással összekapcsolódva működnek a szöveggörnyezetben, és nem szabad egymástól elválasztani őket.

1. *Qal (Kal)*, az összes forma leggyakoribb és legalapvetőbb formája. Egy egyszerű cselekedetet vagy állapotot jelöl. Semmilyen okozásra vagy specifikációra nem utal.
2. *Niphal*, a második leggyakoribb forma. Általában PASSZÍV, de ez a forma kölcsönható és visszaható formaként is funkcionál. Semmilyen okozásra vagy specifikációra nem utal.
3. *Piel*, ez a forma aktív és egy cselekmény létállapottá való állandósulásának előidézését fejezi ki. A *Qal* szótó alapvető kijelentése egy létállapottá fejlődött vagy arra lett kiterjesztve.
4. *Pual*, ez a *Piel* PASSZÍV alakmása. Gyakran MELLÉKNÉVI IGENÉVVEL fejezték ki.
5. *Hithpael*, ami a kölcsönható vagy visszaható szótó. A *Piel* szótóhoz ismétlődő vagy tartós cselekményt fejez ki. A ritka PASSZÍV formát *Hothpael*-nek nevezik.
6. *Hiphil*, a műveltető szótó aktív formája a *Piel*-lel ellentétben. Lehet egy elnéző/megengedő

aspektusa is, de általában a cselekmény előidézésére utal. Ernst Jenni, egy német héber nyelvész azt gondolta, hogy a *Piel* azt jelölte, hogy valami létre jött, míg a *Hiphil* azt mutatta meg, hogy hogyan történt.

7. *Hophal*, a *Hiphil* PASSZÍV formájú alakmása. Ez a két legutolsó szótó a legkevésbé használt a szótövek közül.

Ezen információk többsége a következő könyvből származik: *An Introduction to Biblical Hebrew Syntax*, amit Bruce K. Walke és M. O'Connor írt, 343-452-es oldalak.

Az alanyi és okozói listát lásd alul. A héber IGE rendszer megértésének egy kulcsa lehet ha úgy tekintjük, mint az IGEALAKOK kapcsolatának mintáját. Néhány szótó ellentétben áll más szótövekkel (pl. a *Qal* – *Niphal*; *Piel* – *Hiphil*).

A következő lista megpróbálja vizualizálni az IGE szótöveket alapvető funkcióját mint okozót.

IGEALAK vagy Alany	Nincs Másodlagos Alanyi cselekvés	Egy Másodlagos Alanyi cselekvés	Egy Passzív Másodlagos Alanyi cselekvés
AKTÍV	<i>Qal</i>	<i>Hiphil</i>	<i>Piel</i>
KÖZÉPIGEI PASSZÍV	<i>Niphal</i>	<i>Hophal</i>	<i>Pual</i>
VISSZAHATÓ/ KÖLCSÖNHATÓ	<i>Niphal</i>	<i>Hiphil</i>	<i>Hithpael</i>

Ezt a listát az IGEI rendszerek az új akkád kutatásból származó nagyszerű érvelésből vettem (vö. *An Introduction to Biblical Hebrew Syntax*, amit Bruce K. Walke és M. O'Connor írt, 354-359-es oldalak).

R. H. Kenett, *A Short Account of the Hebrew Tenses* című könyvében egy nagyon is szükségszerű figyelmeztetést adott.

„Általában véve azt tapasztaltam tanárként, hogy a diákoknak az okozza a legnagyobb nehézséget a héber igékkal kapcsolatban, hogy megragadják azt a jelentést, amit azok a héberül gondolkodó embereknek akartak továbbítani; tehát hajlamosak arra, hogy minden héber igeidőhöz egy bizonyos számú latin vagy angol megfelelő formát illesszenek, ami által az a bizonyos igeidő a legáltalánosabban lefordíthatóvá válik. Ennek eredménye az, hogy nem tudják megérteni vagy felismerni jelentésének sok finom árnyalatát, ami olyan életteli és élénké teszi az Ószövetség nyelvezetét.

A héber igék használatának nehézsége egyedül csak abban a nézőpontban rejlik, ami annyira nagyon különbözik a miénktől, amiből ők egy cselekvést szemléltet; az idő, ami számunkra az elsődleges fontosságú, mint maga a szó is mutatja: 'igeidő', számukra másodlagos. Ezért tehát nagyon lényeges, hogy az értelmező/bibliát tanulmányozó ember világosan megragadjon nem is annyira a latin vagy az angol formákat, amiket arra használtak, hogy minden héber igeidőt lefordítsanak velük, hanem sokkal inkább minden egyes cselekedet azon aspektusát, ahogyan azt a héberül gondolkodó elme számára fejezték ki.

Az 'igeidő' nevet a héber igékre alkalmazva félrevezető lehet. Az úgynevezett héber 'igeidők' nem az *idő* tényezőt fejezik ki, hanem egyszerűen csak a cselekvés *állapotát/helyzetét*. Tehát ha nem okozna oly nagy összezavarodást, ha az ige 'állapot' kifejezést használnánk mind a főnevekre és az igékre is, az 'állapot' sokkal jobb megjelölés volna, mint az 'idők'. Mindig észben kell tartani, hogy lehetetlenség egy héber igét angolra lefordítani anélkül, hogy egy bizonyos mértékű korlátozást (az időben) ne alkalmaznánk, ami a héberből teljes mértékben hiányzik. A régi héber soha nem, úgy gondoltak egy cselekedetre, mint múltbeli, jelenidejű vagy jövőbeli, hanem egyszerűen úgy, hogy *befejezett*, azaz teljes, vagy *befejezetlen*, azaz folyamatban vagy kialakulóban van. Amikor azt mondjuk, hogy egy bizonyos héber igeidő megfelel a Befejezett, Régmúlt vagy a Jövőidőnek az angolban, akkor nem úgy értjük, hogy a héberek úgy gondoltak ezekre, mint Befejezett, Régmúlt vagy a Jövőidejű, hanem csupán arra gondoltunk, hogy így kell azt az angolra lefordítani. Egyik igei alakkal sem próbálták a héberek a cselekvés idejét kifejezni.”

Egy másik nagyon jó figyelmeztetés, Sue Groom, *Linguistic Analysis of Biblical Hebrew*, a következőkre figyelmeztet minket:

„Semmilyen módon sem tudhatjuk meg, hogy az, hogy a modern kori tudósok hogyan rekonstruálták a szemantikai területeket és az értelmezési összefüggéseket egy régi holt nyelvben, az csupán egy visszatükröződése saját benyomásaiknak, vagy saját anyanyelvüknek, vagy pedig azok a területek ténylegesen léteztek a klasszikus héber nyelvben” (128. oldal).

C. IGE MÓDOK

1. Megtörtént, épp most történik (KIJELENTÉS), általában BEFEJEZETT igeidőt vagy MELLÉKNÉVI IGENEVEKET használnak (minden MELLÉKNÉVI IGENÉV KIJELENTŐ módú).
2. Meg fog történni, megtörténhet (KÖTŐMÓD)
  - a. egy megjelölt BEFEJEZETLEN igeidőt használ
    - (1) BUZDÍTÓ MÓD (hozzáadott h), első személyű BEFEJEZETLEN forma, ami általában óhajt, kérést vagy ön-bátorítást fejezett ki (azaz olyan cselekedetek, amiket az elbeszélő szeretett volna, hogy megtörténjenek)
    - (2) PARANCSOLÓ / KÖTŐMÓD mód (belső változás), harmadik személyű BEFEJEZETLEN (a tagadó mondatokban lehet második személyű is), ami általában egy kérést, egy engedélyt, egy figyelmeztetést vagy tanácsot fejez ki
  - b. a *lu* vagy a *lule* szavakkal BEFEJEZETT időt használ

Ezek a szerkezetek hasonlítanak a MÁSODIK TÍPUSÚ FELTÉTELES mondatokhoz amik a koiné görögben vannak. Egy hamis állítás (protasis, a feltételes mondat első része), hamis konklúziót eredményez (apodosis, a feltételes mondat következményét tartalmazó rész).

c. BEFEJEZETLEN időt használ és a *lu* szót

A szövegkörnyezet és a *lu*, mint egy jövőbeli orientáltság, jellemzi ezt a KÖTŐMÓDÚ használatot. Néhány példa J. Wash Watts-tól, *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament* című könyvből: I. Mózes 13:16; V. Mózes 1:12; I. Kir. 13:8; Zsolt. 24:3; Ézs. 1:18 (76-77. oldal).

D. *Waw* – fordított igeidő. Ez az egyedülállóan héber (kánaánita) szintaktikai vonás az évek során nagy zavart okozott. Számos módon használták, ami gyakran a műfajra alapozódott. Az összezavarodottság oka az, hogy a korai tudósok, akik ezzel foglalkoztak európaiak voltak, és a saját anyanyelvük fényében próbálták meg értelmezni. Amikor ez nehéznek bizonyult, akkor a problémát annak tulajdonították, hogy a héber egy 'feltételezett' régi, elavult nyelv volt. Az európai nyelvek IGEIDŐ alapúak. Némely változatot vagy nyelvtani utalást az határoz meg, hogy a *WAW* betűt hozzátoldották a BEFEJEZETT vagy BEFEJEZETLEN IGETŐHöz. Ez megváltoztatta azt, ahogyan a cselekedetre tekintettek.

1. A történelmi elbeszélésben az IGÉK egy láncba vannak kapcsolva egy átlag séma szerint
2. A *waw* előtag megmutatta az előző IGÉKKEL való bizonyos kapcsolatát.
3. Mindig a tágabb szövegkörnyezet a kulcsa az IGE lánc megértésének. A sémita IGÉKET nem lehet elszigetelten analizálni.

J. Wash. Watts, *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament* című könyvben megjegyzi a héber megkülönböztető jegyét azzal kapcsolatban, ahogyan a *waw* betűt használja a BEFEJEZETT és a BEFEJEZETLEN módok előtt (52-53-as oldal). Mint annak az alapvető elgondolását, hogy a BEFEJEZETT múltidejű, úgy a *waw* gyakran a jövőbe vetíti az idő aspektusát. Ez a BEFEJEZETLENre is igaz, aminek az alapvető elgondolása jelenidejű vagy jövőidejű; a *waw* hozzáadása a múltba helyezi vissza. Ez a szokatlan időcsere az, ami megmagyarázza a *waw* hozzátoldását, s nem pedig az igeidőben alapvető jelentésének megváltoztatása. A *waw* BEFEJEZETTEK jól működnek a próféciákkal, még a *waw* BEFEJEZETLENEK az elbeszélésekkel (54. és 68. oldal).

Watts így folytatja a definícióját:

„A *waw* kötőmód és a *waw* egymást követő módok közötti alapvető megkülönböztetési módra a következő értelmezéseket lehet használni:

1. A *waw* kötőmód mindig párhuzamra utal.
2. A *waw* egymást követő mód mindig egy sorozatra utal. Ez a *waw* egyetlen olyan formája, amit az egymást követő befejezetlen módokkal használtak. Az ezzel összekapcsolt befejezetlenek közötti kapcsolat lehet egy időszakos sorozat, egy logikus következmény, egy logikus okozat vagy egy logikus kontraszt. Minden esetben van egy egyfajta sorozat” (103.

oldal).

B. FŐNÉVI IGENÉV – két fajta FŐNÉVEI IGENÉV van

1. ABSOLUTUS (semmi nem kapcsolódhat hozzá), amik „erőteljes, független, meglepő kifejezések, a drámai hatás elérésére ... mint alany, gyakran nem tartalmaz írott igét, természetesen a létigét értik, de a szó drámaian önmagában áll”; J. Wash. Watts, *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament* (92. oldal).
2. CONSTRUCTUS (ragokat és előképzőket is kaphat), amik „nyelvtanilag az előképzők, birtokos névmások és a szerkezeti kapcsolat által kapcsolódnak a mondathoz” (91. oldal).

J. Weingreen, *A Practical Grammar for Classical Hebrew* című könyvben a szerkesztés állapotát így írja le:

„Amikor két (vagy több) szó ilyen közeli egységben van, hogy együtt egy összetett elképzelést alkotnak, az alárendelt szóról (vagy szavakról) azt mondják, hogy szerkesztett állapotban vannak (44. oldal).

C. KÉRDŐ SZAVAK

1. Mindig a mondat elején vannak.
2. Felszólító jelentésű
  - a. *ha* – nem vár el választ
  - b. *halo'* – a szerző 'igen' választ vár

TAGADÁS

1. Mindig a tagadni kívánt szó előtt van.
2. A leggyakoribb tagadó szó a *lo'*.
3. Az '*al*' kifejezésnek egy esetleges mellékjelentése van, és a BUZDÍTÓ MÓDDAL és a PARANCSOLÓ MÓDDAL használták.
4. Azt a kifejezést, hogy *lebhilit* azt jelenti, hogy 'azért, hogy ne', FŐNÉVI IGENÉVVEL használják.
5. Az '*en*' kifejezést MELLÉKNÉVI IGENEVEKKEL használják.

B. FELTÉTELES MONDATOK

1. Négy fajta feltételes mondat létezik, amik alapvetően párhuzamosak a koiné göröggel.
  - a. valamiről azt feltételezik, hogy éppen zajlik, vagy azt gondolják róla, hogy beteljesült (ELSŐ TÍPUSÚ a görögben)
  - b. valami, ami a tényekkel ellentétes, aminek a beteljesülése lehetetlen (MÁSODIK TÍPUSÚ)
  - c. valami, ami lehetséges, vagy akár valószínű (HARMADIK TÍPUSÚ)
  - d. valami, ami nem annyira lehetséges, így aztán a beteljesülése is kétséges (NEGYEDIK TÍPUSÚ)
2. NYELVTANI JELZŐK
  - a. az igaznak feltételezett, vagy valódi feltétel mindig BEFEJEZETT KIJELENTÉST vagy MELLÉKNÉVI IGENEVET használ, és a feltételes mondat első részét (protasis) a következők vezetik be
    - (1) *'im*
    - (2) *ki* (vagy *'asher*)
    - (3) *hin* vagy *hinneh*
  - b. a tényekkel ellentétes módok mindig az IGE BEFEJEZETT aspektusát használják, vagy egy MELLÉKNÉVI IGENEVET a *lu* vagy *lule* bevezető SZÓCSKÁVAL
  - c. a lehetségesebb feltételes mód mindig BEFEJEZETLEN IGÉT vagy MELLÉKNÉVI IGENEVET használ a protasisban (a feltételes mondat első része), általában az '*im* vagy a *ki* szavakat használja bevezető SZÓCSKAKÉNT
  - d. a kevésbé lehetséges feltételes mód BEFEJEZETLEN KÖTŐMÓDOT használ a protasisban (a feltételes mondat első része), és mindig az '*im* szót használja bevezető SZÓCSKAKÉNT

AZ EBBEN A KOMMENTÁRBAN HASZNÁLT RÖVIDÍTÉSEK

- AB Anchor Bible Commentaries, ed. William Foxwell Albright and David Noel Freedman (Horgony Biblia Kommentárok, szerkesztette: William Foxwell Albright és David Noel Freedman)
- ABD Anchor Bible Dictionary (6 vols.), ed. David Noel Freedman (Horgony Biblia Szótár [6 kötet], szerkesztette: David Noel Freedman)
- AKOT Analytical Key to the Old Testament by John Joseph Owens (Elemző Kulcs az Ószövetséghez, John Joseph Owens)
- ANET Ancient Near Eastern Texts, James B. Pritchard (Régi Közel-Keleti Szövegek, James B. Pritchard)
- BDB A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament by F. Brown, S. R. Driver and C. A. Briggs (Héber és Angol Nyelvű Lexikon az Ószövetségről, F. Brown, S. R. Driver and C. A. Briggs)
- BHS Biblia Hebraica Stuttgartensia, GBS, 1997
- IDB The Interpreter's Dictionary of the Bible (4 vols.), ed. George A. Buttrick (Az Értelmező Bibliai Szótára [4 kötet], szerkesztette: George A. Buttrick)
- ISBE International Standard Bible Encyclopedia (5 vols.), ed. James Orr (Nemzetközi Sztenderd Bibliai Enciklopédia [5 kötet], szerkesztette: James Orr)
- JB Jerusalem Bible (Jeruzsálem Biblia)
- JPSOA The Holy Scriptures According to the Masoretic Text: A New Translation (The Jewish Publication Society of America) (A Szent Írások A Maszoréta Szövegek Alapján: Az Új Fordítás (Amerikai Zsidó Kiadó Társaság))
- KB The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament by Ludwig Koehler and Walter Baumgartner (Az Ószövetség Héber és Arám Nyelvű Lexikona, Ludwig Koehler and Walter Baumgartner)
- LAM The Holy Bible From Ancient Eastern Manuscripts (the Peshitta) by George M. Lamsa (A Szent Biblia Az Ósi Keleti Kéziratok Alapján [a Peshitta változat], George M. Lamsa)
- LXX Septuagint (Greek-English) by Zondervan, 1970 (Szeptuaginta [Görög-Angol], Zondervan kiadó, 1970)
- MOF A New Translation of the Bible by James Moffatt (A Biblia Új Fordítása, James Moffatt)
- MT Masoretic Hebrew Text (Maszoréta Héber Szöveg)
- NAB New American Bible Text

(Új Amerikai Biblia Szöveg)

- NASB New American Standard Bible
(Új Amerikai Sztenderd Biblia)
- NEB New English Bible
(Új Angol Nyelvű Biblia)
- NET NET Bible: New English Translation, Second Beta Edition
(ÚAF Biblia: Új Angol nyelvű Fordítás, Second Beta Szerkesztőség)
- NIDOTTE New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis (5 vols.), ed. Willem A. VanGemeren
(Az Ószövetségi Teológia és Egzegézis Új Nemzetközi Szótára [5 kötet], szerkesztette: Willem A. VanGemeren)
- NRSV New Revised Standard Bible
(Új Javított Sztenderd Biblia)
- NIV New International Version
(Új Nemzetközi Változat)
- NJB New Jerusalem Bible
(Új Jeruzsálem Biblia)
- OTPG Old Testament Parsing Guide by Todd S. Beall, William A. Banks and Colin Smith
(Ószövetségi Elemzői Útmutató, Todd S. Beall, William A. Banks és Colin Smith)
- REB Revised English Bible
(Javított Angol nyelvű Biblia)
- RSV Revised Standard Version
(Javított Sztenderd Változat)
- SEPT The Septuagint (Greek-English) by Zondervan, 1970
(A Szeptuaginta [Görög-Angol], Zondervan kiadó, 1970)
- TEV Today's English Version from United Bible Societies
(Mai Angol Változat, Egyesült Bibliái Szövetség)
- YLT Young's Literal Translation of the Holy Bible by Robert Young
(A Szent Biblia Young Szó Szerinti Fordításában, Robert Young)
- ZPBE Zondervan Pictorial Bible Encyclopedia (5 vols.), ed. Merrill C. Tenney
(Zondervan Képes Bibliái Enciklopédia [5 kötet], szerkesztette, Merrill C. Tenney)

A SZERZŐ SZEMÉLYES ELŐSZAVA: HOGYAN SEGÍTHET NEKED EZ A KOMMENTÁR?

A bibliai értelmezés egy ésszerű és egyben szellemi folyamat, ami arra törekszik, hogy megértsen egy ősi, ihletett író oly módon, hogy az Istentől származó üzenet a mai időkben is érthető és alkalmazható legyen.

A szellemi folyamat döntő, de nagyon nehéz meghatározni. Magában foglalja az Istennek való alárendeltséget és az Isten felé való nyitottságot. Szükséges, hogy ott legyen az éhség (1) Iránta, (2) ismerni akarására, és (3) az Ő szolgálatára. Ez a folyamat magában foglalja az imádságot, a megvallást és az életmód változtatásra való hajlandóságot. A Szentlélek jelenléte döntő fontosságú a megértési folyamatban, de az, hogy őszinte, istenfélő keresztények miért értelmezik különböző módokon a Bibliát, ez maga rejtély.

Az ésszerű folyamatot könnyebb megmagyarázni. A szöveghez következetesnek kell maradnunk és pontosnak kell lennünk, és nem szabad, hogy a személyes vagy felekezeti előítéleteink befolyásoljanak. Történelmileg mindannyian feltételekhez vagyunk kötve. Egyikünk sem tud objektív, semleges értelmező lenni. Ez a kommentár egy óvatos, ésszerű folyamatot biztosít, ami három értelmező alapelvet is tartalmaz, amelyek úgy vannak megalkotva, hogy segítsenek nekünk felülkerekedni az előítéleteinken.

Első Alapelv

Az első alapelv az, hogy vegyük figyelembe azt a történelmi kort, amiben a könyv íródott, és azt a bizonyos történelmi alkalmat, ami miatt megíródott. Az eredeti írónak volt egy célja és egy üzenete, amit szeretett volna továbbítani. A szöveg nem jelenthet számunkra olyasvalamit, amit nem jelentett az eredeti, ősi, ihletett szerzőnek. Az ő szándéka – nem pedig a mi történelmi, érzelmi, kulturális, személyes vagy felekezeti szükségünk – a lényeg. Az alkalmazás szerves része az értelmezésnek, de a helyes értelmezésnek minden esetben meg kell előznie az alkalmazást. Folyamatosan ismételnünk kell, hogy minden bibliai szövegnek egy, csak egyetlen egy jelentése van. Ez a jelentés az, amit az eredeti bibliai író a Szentlélek vezetése alatt szeretett volna elmondani a saját korában. Ennek az egyetlen egy jelentésnek lehet többféle alkalmazási lehetősége a különböző kultúrákban és helyzetekben. Ezeket az alkalmazásokat össze kell kötni az eredeti író központi igazságával. Éppen ezért ez a tanulmányozást elősegítő kommentár úgy lett megalkotva, hogy a Biblia minden könyvéhez nyújtson egy-egy bevezetést.

Második Alapelv

A második alapelv az, hogy azonosítsuk az irodalmi egységeket. Minden bibliai könyv egy egységesített dokumentum. Azoknak, akik értelmezik, nincs joguk ahhoz, hogy elkülönítsék az igazság egy aspektusát a többitől. Éppen ezért arra kell törekednünk, hogy az adott bibliai könyv egészének célját megértsük, mielőtt az egyes irodalmi egységeket értelmeznénk. A különálló részek – fejezetek, bekezdések vagy versek – nem jelenthetnek olyasvalamit, amit az egész egység maga nem jelent. Az értelmezésnek mindig az egészet néző deduktív (levezető) megközelítéstől a részek induktív (következtető) megközelítéséig kell irányulnia. Éppen ezért ez a tanulmányozást elősegítő kommentár úgy lett megalkotva, hogy segítsen a tanulmányozónak az irodalmi egységek szerkezetét bekezdésenként analizálni. A bekezdések, ugyanúgy mint a fejezetek és a különböző felosztások, nem ihletettek, de segítenek abban, hogy a különböző gondolati egységeket megkülönböztethessük.

Bekezdések szintjén értelmezni, – nem mondatonként, nem mellékmondatokként, kifejezésenként vagy szavanként – ez a kulcs ahhoz, hogy követhessük az eredeti bibliai író által továbbadandó jelentést. A bekezdések egy egységesített témán alapszanak, amiket gyakran nevezünk témának vagy a témát összefoglaló mondatnak. Minden szó, kifejezés, mellékmondat és mondat, ami a bekezdésben található, valahogyan ehhez az egységesített témához kapcsolódik. Korlátozzák, kiteljesítik, magyarázzák és/vagy megkérdőjelezik. A valódi kulcs a helyes értelmezéshez az, hogy követni kell az eredeti szerző gondolatát bekezdésről bekezdésre a különböző irodalmi egységeken át, amelyek a bibliai könyv egészét alkotják. Ez a tanulmányozást elősegítő kommentár úgy lett megalkotva, hogy segítsen a tanulmányozónak ezt tenni különböző modern angol nyelvű bibliafordítások összehasonlításával. Ezek a fordítások azért lettek kiválasztva, mert különböző fordítási nézeteket alkalmaznak:

- A. A United Bible Society (Egyesült Biblia Társaság) görög szövege a negyedik átdolgozott kiadás (UBS⁴). Ennek a szövegét modern szövegértelmező tudósok osztották bekezdésekre.
- B. A New King James Version (Új King James Fordítás), (NKJV) egy szóról szóra való fordítása a

görög kéziratoknak, amiket Textus Receptus-nak hívnak. Ennek a fordításnak a bevezetési bevezetési hosszabbak, mint a többi fordításnak. Ezek a hosszabb bevezetések segítenek a tanulóknak megérteni az egyszerűsített témákat.

- C. A New Revised Standard Version (az Új Átdolgozott Standard Fordítás), (NRSV) egy módosított szóról szóra való fordítás. Ez átmenetet alkot a következő két modern változat között. Ennek a bevezetés felosztása igen jó segítség a különböző témák meghatározásában.
- D. A Today's English Version (a Mai Angol Fordítás), (TEV) egy dinamikus egyenértékű fordítás, amit a United Bible Society adott ki. Arra törekszik, hogy a Bibliát oly módon fordítsa le, hogy a modern kori, angolul beszélő olvasó vagy előadó megérthesse az eredeti görög szöveg jelentését. Gyakran, legfőképp az evangéliumokban, a bevezetéseket aszerint osztja fel, hogy ki a beszélő, nem pedig témák szerint, ugyanúgy mint az NIV fordítás. Az értelmező számára ez nem igazán hasznos. Érdekes megfigyelni, hogy mind az UBS⁴, mind a TEV fordítások lényege ugyanaz, a felosztásuk viszont különbözik.
- E. A Jerusalem Bible (a Jeruzsálem Biblia), (JB) egy dinamikus egyenértékű fordítás, ami a Francia Katolikus fordításon alapszik. Nagyon hasznos abban, hogy a bevezetéseket egy európai nézőpontból hasonlítsa össze.
- F. A bekeretezett szöveg az 1995-ös kiadású Updated New American Standard Bible (Frissített Új Amerika Standard Biblia), (NASB) – ból való, ami egy szóról szóra való fordítás. A versről versre való megjegyzések ezt a felosztást követik.

Harmadik Alapelv

A harmadik alapelv az, hogy a Bibliát különböző fordításokban olvassuk, hogy a jelentésnek a lehető legkiterjedtebb választékát is megismerhessük (jelentésnyomon), amit csak a bibliai szavak és kifejezések tartalmazhatnak. Gyakran egy görög kifejezés vagy szó többféle módon is értelmezhető. Ezek a különböző fordítások kihozzák ezeket a különböző lehetőségeket, és segítenek beazonosítani és megmagyarázni a görög kéziratok változatait. Ezek nincsenek a tanokra kihatással, de segítenek, hogy megpróbáljunk visszatérni az eredeti szöveghez, amit egy régi időben élő, ihletett író leírt.

Negyedik Alapelv

A negyedik alapelv az irodalmi műfaj megfigyelése. Az eredeti ihletett szerzők üzeneteik feljegyzéséhez különböző formákat választottak (pl. történelmi elbeszélés, történelmi dráma, költészet, prófécia, evangélium [példabeszéd], levél, apokaliptikus írás). Ezek a különböző formák különleges kulcsot jelentenek az értelmezésben (lásd Gordon Fee és Doug Stuart, *How to Read the Bible for All Its Worth*, D. Brent Sandy és Ronald L. Giese Jr., *Cracking Old Testament Codes*, vagy Rober Stein, *Playing by the Rules* című könyveket).

Ez a kommentár egy gyors módot kínál a tanulóknak, hogy ellenőrizze az értelmezéseit. Ez nem eldöntő, meghatározó célú, hanem inkább informáló és gondolatébresztő. Gyakran a többi, más lehetséges értelmezés segít minket abban, hogy ne legyünk annyira elfogultak, dogmatikusak és felekezeti-függők. Az értelmezőknek szélesebb körű értelmezési lehetőségekkel kellene rendelkezniük, hogy felismerhessék, mennyire félreérthetőek tudnak lenni az ősi szövegek. Sokkoló, hogy mennyire kicsi az egyetértés a keresztények között, akik pedig a Bibliát tartják az igazságuk forrásának.

Ezek az alapelvek segítettek nekem felülkerekedni a legtöbb történelmi előfeltételezésemen azáltal, hogy meg kellett szenvednem az ősi szövegekkel. Az a reményem, hogy ez számotokra is áldás lesz.

Bob Utley
Kelet Texasi Baptista Egyetem
1996 Június 27

ÚTMUTATÓ A HELYES BIBLIAOLVASÁHOZ: AZ IGAZOLHATÓ IGAZSÁG SZEMÉLYES KERESÉSE

Ismerhetjük az igazságot? Hol található? Igazolhatjuk-e logikus úton? Van-e egy alapvető, végső hatalom? Vannak-e olyan tökéletességek, amik irányíthatják az életünket, világunkat? Van-e értelme az életnek? Miért vagyunk itt? Hova tartunk? Ezek olyan kérdések – kérdések, amiken minden épeszű ember eltűnődik – amelyek az idők kezdete óta kísértik az emberiség intellektusát (Préd. 1:13-18; 3:9-11; Károli: 1:13-2,1; 3:9-11). Emlékszem még amikor én magam is egy olyan központot kerestem az életemben, ami teljessé teszi azt. Fiatalon lettem Krisztusban hívő, s ezt elsősorban a családomban lévő fontos személyek bizonyágtétele alapozta meg. S ahogy felnőttem, a saját magammal és a világgal kapcsolatos kérdéseim is egyre csak gyarapodtak. Egyszerű kulturális és vallásos klisék nem adtak értelmet azoknak a gyakorlatoknak, amikről olvastam vagy amikkel én magam is találkoztam. Ez az időszak az összezavarodottság, a keresés, a vágyakozás, és nagyon sokszor a reménytelenség érzésének időszaka volt azzal az érzéketlen, kemény világgal szemben, amiben éltem.

Nagyon sokan hirdették, hogy vannak válaszaik ezekre az alapvető kérdésekre, de kutatások és elméletek után azt láttam, hogy a válaszaik (1) személyes filozófiákon, (2) ősi mítoszokon, (3) személyes megtapasztalásokon vagy (4) pszichológiai kivetítéseken alapultak. Szükségem volt egy bizonyos mértékű igazolhatóságra, néhány bizonyítékra, racionalitásra, amire a világnézetemet, az életemet egybefogó központot, és az életem okát alapozhattam.

Mindezeket a Biblia tanulmányozásában találtam meg. Bizonyítékokat kezdtem keresni a hitelességére, amiket meg is találtam (1) a Biblia történelmi megbízhatóságában, amit az archeológia is megerősített, (2) az Ószövetség próféciainak pontosságában, (3) a Biblia üzenetének egységében, ami nem változott megírásának ezerhatszáz éve alatt, és (4) azoknak az embereknek a személyes bizonyágtételében, akiknek az életük tartósan megváltozott azáltal, hogy kapcsolatba kerültek a Bibliával. A kereszténységnek, mint a hit és a meggyőződés egyesített rendszerének megvan az a képessége, hogy az emberiség összetett kérdéseivel foglalkozzon. Nem csupán racionális keretet adott, de a tapasztalati biblikus hit érzelmileg örömet és stabilitást is hozott az életembe.

Úgy gondoltam, hogy megtaláltam az életemet egybefogó központot – Krisztust, úgy, ahogyan az Igén keresztül meg lehet érteni. Mindez mámorító megtapasztalás volt, egy érzelmi megkönnyebbülés. Ennek ellenére még mindig emlékszem arra a sokkra és a fájdalomra, amikor elkezdett derengeni, hogy mennyi különböző magyarázatát képviselték ennek a könyvnek, néha még egy és ugyanazon gyülekezeten vagy hasonló gondolkodású emberek csoportján belül is. A Biblia ihletettségének és hitelességének megerősítése nem a befejezés volt, hanem pont hogy a kezdet. Hogyan ellenőrizhetem vagy utasíthatom el a sokféle és egymásnak ellentmondó magyarázatait azoknak a bonyolult igeszakaszoknak, amiket pont azok hirdetnek, akik vallják a Biblia tekintélyét és megbízhatóságát?

Ez a feladat vált életem céljává és hitem zárandoklatává. Tudtam, hogy a Krisztusban való hitem (1) békességet és örömet hozott. Az értelmem áhítozott valami teljességre a kultúráim viszonylagosságának közepette (poszt-modernitás); (2) az egymásnak ellentmondó vallási rendszerek dogmatizmusa (vilgavallások); és a (3) felekezeti arrogancia közepette. Az ősi irodalom értelmezésének érvényes megközelítése utáni kutatásom folyamán meglepő módon felfedeztem a saját történelmi, kulturális, felekezeti és tapasztalati előítéleteimet. Gyakran csak azért olvastam a Bibliát, hogy egyszerűen csak megerősítsem a saját nézeteimet. Tanok forrásaként használtam, hogy megtámadhassak másokat, miközben újra meggyőződtem a saját bizonytalanságomban és elégtelenségemben. Mennyire fájdalmas felismerés volt ez a számomra!

Bár soha sem lehetek teljesen objektív, jobb bibliaolvasó válhat belőlem. Korlátozhatom az előítéleteimet azáltal, hogy azonosítom őket, és elismerem azok jelenlétét. Nem vagyok még szabad tőlük, de szembesültem a saját gyengeségeimmel. Néha maga a magyarázó a jó bibliaolvasás legrosszabb ellensége!

Hadd soroljak fel néhány előfeltételezést, amiket én magam is belevonok a bibliatanulmányozásomba, hogy te, mint olvasó, is megvizsgálhasd őket velem együtt:

I. Előfeltételezések

- A. Hiszem, hogy a Biblia az egyedüli ihletett, önmagáról szóló kijelentése az egy igaz Istennek. Éppen ezért szükséges, hogy az értelmezése annak fényében történjen, hogy mi volt az eredeti isteni szerző (a Szentlélek) szándéka, amikor egy emberi írón keresztül, egy bizonyos történelmi felállásban leíratta.

- B. Hiszem, hogy a Biblia az egyszerű emberek számára íródott – mindenki számára! Isten rendelkezésünkre bocsátotta magát, hogy világosan szólhasson hozzánk egy bizonyos történelmi és kulturális környezetben keresztül. Isten nem rejti el az igazságot – azt szeretné, ha megértenénk azt! Éppen ezért a keletkezésének idejében kell értelmeznünk, nem a miénkben. A Biblia nem mondhat valami olyat számunkra, amit soha nem mondott azok számára, akik először olvasták vagy hallották. Érthető a hétköznapi ember számára is és normális emberi kommunikációs formákat és technikákat alkalmaz.
- C. Hiszem, hogy a Bibliának egy egyesített üzenete és célja van. Nem mond ellent önmagának, bár valóban tartalmaz nehezen érthető és paradox részeket. Így a Biblia legjobb értelmezője maga a Biblia.
- D. Hiszem, hogy minden résznek (kivéve a próféciaikat) egyetlen egy jelentése van, ami az eredeti ihletett szerző szándékán alapszik. Bár soha nem lehetünk teljesen biztosak abban, hogy mi volt az eredeti szerző szándéka, nagyon sok olyan dolog van, ami abba a bizonyos irányba mutat:
  1. a műfaj (irodalmi típus) megválasztása az üzenet kifejezéséhez
  2. a történelmi háttér és/vagy az a bizonyos alkalom, ami az írást kiváltotta
  3. a teljes könyv irodalmi szöveggörnyezete ugyanúgy, mint minden egyes irodalmi egységé
  4. a szövegi megszerkesztettsége (vázlata) az irodalmi egységeknek, oly módon, ahogy azok az üzenet teljességéhez viszonyulnak
  5. a jellegzetes nyelvtani elemek alkalmazása az üzenet közvetítésére
  6. az üzenet bemutatására kiválasztott szavak
  7. párhuzamos üzenetek

Ezen területek tanulmányozása válik a bizonyos részek tanulmányozásának tárgyává. Mielőtt elmagyaráznám, hogy mi az én módszerem a jó bibliaolvasásra, hadd vázoljam azokat a nem megfelelő módszereket, amiket ma alkalmaznak, és amelyek nagyon sok széthúzást okoztak az értelmezésben, tehát ezeket el kellene kerülnünk:

II. Helytelen módszerek

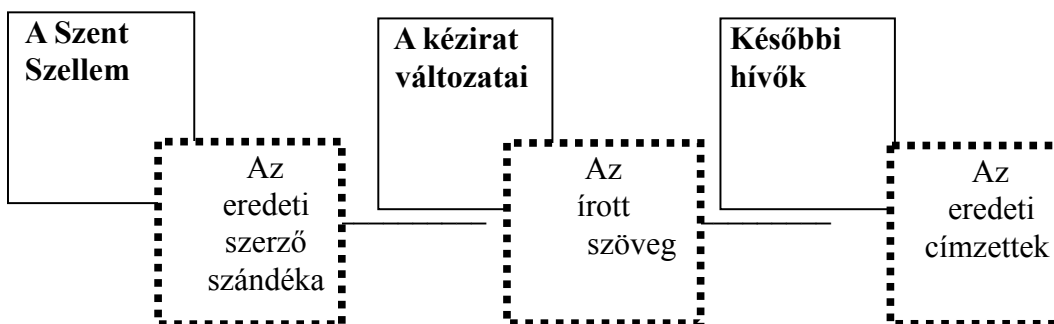
- A. A bibliai könyvek irodalmi szöveggörnyezetének semmibevétele és minden mondat, mellékmondat, vagy még az egyes szavaknak is az oly módon való használata, mintha azok különálló igazságok állításai lennének, s amik nem kapcsolódnak a szerző szándékához vagy a nagyobb szövegösszefüggés jelentéséhez. Ezt gyakran „szövegkiragadásnak” nevezik.
- B. A könyvek történelmi háttérének semmibevétele azáltal, hogy egy olyan feltételezett történelmi háttérrel helyettesítik, amire alig vagy egyáltalán nem találni utalást magában a szövegben.
- C. A könyvek történelmi háttérének semmibevétele és oly módon való olvasása, mintha az egy kisvárosi napilap lenne, amit elsősorban modern kori különálló keresztények számára írtak.
- D. A könyvek történelmi háttérének semmibevétele azáltal, hogy a szöveget egy filozofikus/teologikus üzenetté allegorizálják, ami egyáltalán nem kapcsolódik az eredeti szerző és az elsődleges hallgatóság szándékához.
- E. Az eredeti szöveg semmibevétele azáltal, hogy behelyettesíti valaki más, saját teológiai rendszerét, dédelgetett tanát vagy az éppen aktuális ügyét, ami nem kapcsolódik az eredeti szerző céljához és kijelentett üzenetéhez. Ez a jelenség gyakran követi a Bibliából való kezdő felolvasást, mint annak az eszközét, hogy megalapozza az előadó tekintélyét. Erre a leggyakrabban úgy utalnak, mint az „olvasó válasza” („amit-a-szöveg-személyesen-nekem-jelent” értelmezés).

Legalább három összetevőt lehet megtalálni minden ember által írott kommunikációban:

A múltban különböző olvasási technikák koncentráltak ennek a három összetevőnek az egyikére. De hogy valóban beigazoljuk a Biblia egyedülálló ihletettségét, egy módosított diagram jobban helytálló:

A valóságban mind a három összetevőt bele kell foglalni az értelmezési folyamatba. Az ellenőrizhetőség céljából az értelmezésem az első két összetevőre koncentrál: az eredeti szerzőre és a szövegre. Lehet, hogy azokra a félreértelmezésekre reagálok, amiket láttam (1) a szöveg jelképesítése vagy elszellemiesítése és (2) az „olvasó válasza” értelmezés (amit-a-szöveg-személyesen-nekem-jelent) során. A helytelen használat az értelmezés bármelyik fázisában előfordulhat. Mindig ellenőriznünk kell a motivációnkat, előítéleteinket, technikáinkat és alkalmazásainkat. De hogyan ellenőrizzük őket, ha nincsenek korlátok az értelmezéshez, nincsenek limitek, nincsenek kitételek? Ez az, ahol a szerzői szándék és a szövegi szerkezet biztosít nekem néhány kitévelt a lehetséges, érvényes értelmezések körének korlátozására.

Ezeknek a helytelen olvasási technikáknak a fényében, melyek azok a lehetséges megközelítései a helyes bibliaolvasásnak és értelmezésnek, amelyek egy bizonyos fokú ellenőrizhetőséget és következetességet biztosítanak?

III. Lehetséges megközelítések a helyes bibliaolvasáshoz

Ezen a ponton nem azokat az egyedi technikákat tárgyalom, hogy hogyan kell a sajátos műfajokat értelmezni, hanem általános hermeneutikai alapelveket, amik mindenféle bibliai szövegre érvényesek. A műfaj specifikus megközelítéssel kapcsolatban egy nagyon jó könyv a *How To Read The Bible For All Its Worth* (Hogyan olvasd a Bibliát, annak teljes értékéért), amit Gordon Fee és Douglas Stuart írt és a Zondervan kiadó adott ki.

Az én módszerem elsősorban arra koncentrál, hogy az olvasó megengedi a Szentléleknek, hogy megvilágosítsa/megmagyarázza neki a Bibliát négy, személyes olvasási cikluson keresztül. Ez a Szellemet, a szöveget és az olvasót elsődlegessé teszi, nem pedig másodlagossá. Továbbá megvédi az olvasót attól, hogy a kommentátorok helytelenül/túlságosan befolyásolják. Már hallottam, amint az mondták, hogy „A Biblia jól megvilágítja a kommentárokat.” Ez nem egy lebecsmérelő megjegyzés akar lenni a tanulmányozó segédeszközökről, inkább esdeklés, hogy a megfelelő időben használják azokat.

Magából a szövegből kell tudni alátámasztani az értelmezésünket. Öt terület van, amelyek valamennyi megerősítést adhatnak:

1. az eredeti szerző
  - a. történelmi háttere
  - b. irodalmi szövegkörnyezete
2. az eredeti szerző választása
  - a. a nyelvtani szerkezetekre vonatkozóan (szintaktika)
  - b. a kortárs munkák felhasználására vonatkozóan
  - c. a műfajra vonatkozóan
3. a saját értelmezésünk a helyénvaló
  - a. tárgyhoz tartozó párhuzamos részekre vonatkozóan

Szükséges, hogy az értelmezésünk mögött álló érveket és logikát biztosítani tudjuk. A Biblia az egyetlen forrásunk amiből hitet és gyakorlatot szerezhethetünk. Elég szomorú, hogy a keresztények olyan gyakran nem értenek egyet abban, hogy mit is tanít vagy hogy mit erősít meg. Önmegsemmisítő azt vallani, hogy a Biblia ihletett, aztán a hívők meg nem képesek megegyezni azon, hogy mit is tanít és mi az amit elvár!

A négy olvasási ciklus úgy lett megtervezve, hogy a következő értelmezési betekintéseket szolgáltassa:

- A. Az első olvasási ciklus

1. Egyszerre olvasd el az egész könyvet! Egy másik fordításban olvasd el újra, remélhetőleg egy más fordítási megközelítésből
    - a. szó szerinti (NKJV, NASB, NRSV)
    - b. dinamikusan megegyező (TEV, JB)
    - c. magyarázó (Living Bible, Amplified Bible)
  2. Keresd meg az egész írás központi célját! Azonosítsd a témáját!
  3. Válaszd külön (amennyiben lehetséges) azt az irodalmi egységet, a fejezetet, a bekezdést vagy akár azt a mondatot, ami tisztán kifejezi ezt a központi célt vagy témát!
  4. Azonosítsd a túlnyomórészt uralkodó irodalmi műfajt
    - a. Ószövetség
      - (1) Héber elbeszélés
      - (2) Héber költészet (bölcesség irodalom, zsoltárok)
      - (3) Héber prófécia (próza, versek)
      - (4) Törvénykódexek
    - b. Újszövetség
      - (1) Elbeszélések (Evangéliumok, Apostolok Cselekedetei.)
      - (2) Példabeszédek (Evangéliumok)
      - (3) Levelek/apostoli levelek
      - (4) Apokaliptikus irodalom
- B. A második olvasási ciklus
1. Olvasd el újra az egész könyvet, és próbálj meg főbb témákat keresni!
  2. Vázold a főbb témákat és tömören, egy egyszerű mondatban foglald össze a tartalmát!
  3. Ellenőrizd a megállapításodat a könyv céljáról, és egészítsd ki a vázlatot tanulmányozást segítő eszközök használatával!
- C. A harmadik olvasási ciklus
1. Olvasd el újra az egész könyvet, és próbáld meg azonosítani a történelmi háttérrel és azt a bizonyos alkalmat, ami miatt az a könyv íródott, mindezt magából a Bibliából!
  2. Sorold fel azokat a történelmi eseményeket, amik a bibliai könyvben meg vannak említve.
    - a. a szerző
    - b. a dátum
    - c. a címzettek
    - d. az írás kifejezett oka
    - e. a kulturális háttér aspektusai, amik az írás céljához kapcsolódnak
    - f. történelmi személyekre és eseményekre való utalások
  3. Terjeszd ki a vázlatodat bekezdési szintre, arra a bibliai könyvrészletre vonatkozólag, amit éppen értelmezni szeretnél! Mindig azonosítsd és vázold az irodalmi egységet. Ez lehet, hogy több fejezetet vagy bekezdést is magában foglal. Ez képessé tesz arra, hogy követni tud az eredeti szerző logikáját és szövegszerkesztését.
  4. Ellenőrizd a történelmi háttérrel, tanulmányozást segítő eszközökkel.
- D. A negyedik olvasási ciklus
1. Olvasd el újra az adott irodalmi egységet több különböző fordításban is
    - a. szó szerinti (NKJV, NASB, NRSV)
    - b. dinamikusan megegyező (TEV, JB)
    - c. magyarázó (Living Bible, Amplified Bible)
  2. Keresd irodalmi vagy nyelvtani szerkezeteket
    - a. ismételt kifejezések, Efézus 1:6, 12, 13
    - b. ismételt nyelvtani szerkezetek, Róma 8:31
    - c. összehasonlító fogalmak
  3. Sorold fel a következő elemeket
    - a. jelentőségteljes tényezők
    - b. szokatlan tényezők
    - c. fontos nyelvtani szerkezetek
    - d. különösen nehéz szavak, mellékmondatok és mondatok
  4. Keresd lényeges/a tárgyhoz tartozó párhuzamos részeket
    - a. keresd meg a legérthetőbb részt, ami a témáról szól, használj
      - (1) „szisztematikus teológia” könyveket
      - (2) olyan Bibliát, amiben kereszthivatkozások vannak

- (3) konkordanciákat
- b. Keress paradox párokat a témádon belül. Nagyon sok bibliai igazság nyelvjárási párokban van bemutatva; nagyon sok felekezeti konfliktus a bibliai feszültségek felének szövegbizonyításából fakad. A Biblia egésze ihletett, és az üzenetének a teljességét kell kikutatnunk ahhoz, hogy az értelmezésünknek Igei egyensúlyt tudjunk biztosítani.
  - c. Keress párhuzamokat ugyanazon a könyvön belül, ugyanazon szerzőtől vagy ugyanazon műfajon belül; a Biblia a legjobb magyarázója saját magának, mert egyetlen egy szerzője van, a Lélek.
5. Használj tanulmányozást segítő eszközöket, hogy leellenőrizhesd a történelmi háttérrel és az írást kiváltó okot
- a. tanulmányozó Bibliát
  - b. bibliai enciklopédiákat, kézikönyveket és szótárakat
  - c. bibliai bevezetőket
  - d. Biblia kommentárokat (a tanulmányozásod ezen pontján engedd meg a hívő társadalomnak, múltbelieknek és kortársaknak, hogy segítsenek és javítsanak ki a személyes tanulmányozásodban.)

IV. A bibliai értelmezés alkalmazása

Ezen a ponton fordulunk az alkalmazáshoz. Már szakítottál időt arra, hogy megérthesd a szöveget az eredeti háttérben; most a saját életedre és kultúrára kell azt alkalmazni. A bibliai tekintélyt én úgy definiálom, hogy „annak a megértése, hogy az eredeti bibliai szerző mit mondott az ő idejében élőknek, majd ennek az igazságnak az alkalmazása a mi időnkre.”

Mielőtt alkalmaznánk, mindig értelmeznünk kell az eredeti szerző szándékát annak idejében és logikájában. Nem alkalmazhatunk egy bibliai üzenetet a saját napjainkra, amíg nem tudjuk, hogy mi volt a jelentése a saját idejében! Egy bibliai üzenet nem jelenthet valami olyat, amit soha nem is jelentett!

Az alkalmazásnak mindig az eredeti szerző szándékának értelmezését kell követnie, időben és logikában egyaránt. Nem alkalmazhatunk egy Bibliai ígérest a napjainkra, amíg nem tudjuk, hogy mit is jelentett az a saját idejében! Egy Bibliai ígéresz sem jelenthet olyasvalamit, amit soha nem is akart jelenteni!

A bekezdések szintjéig tartó vázlatod (harmadik olvasási ciklus) lesz az útmutató. Az alkalmazásnak a bekezdések szintjén kell megtörténnie, nem a szavak szintjén. A szavaknak csak a szöveggörnyezetben van jelentésük; a mellékmondatoknak csak a szöveggörnyezetben van jelentésük; a mondatoknak is csak a szöveggörnyezetben van jelentésük. Az egyetlen ihletett személy, aki részt vesz az értelmezési folyamatban az az eredeti szerző. Mi csak őt követjük azáltal, hogy a Szentlélek megvilágosít minket. De a megvilágosítás nem ihletettség. Ahhoz, hogy azt mondhassuk, hogy „Ezt mondja az Úr”, ragaszkodnunk kell az eredeti szerző szándékához. Az alkalmazásnak különösen a teljes írás általános szándékához, az adott irodalmi égséghez és a gondolat bekezdési szinten való kifejlődéséhez kell kapcsolódnia.

Ne engedd, hogy az éppen aktuális dolgaid értelmezzék a Bibliát; hagyd a Bibliát beszélni! Ehhez majd lehet, hogy arra lesz szükségünk, hogy magából a szövegből vegyünk alapelveket. Ez akkor helytálló, ha a szöveg támogatja az alapelvet. Sajnálatos módon nagyon sokszor az alapelveink csak a „mi” alapelveink – nem pedig a szöveg nyújtotta alapelvek.

A Biblia alkalmazásánál fontos, hogy emlékezzünk arra, hogy egy bizonyos bibliai szöveggel kapcsolatban csak egyetlen egy jelentés lehet helyénvaló (kivéve a próféciákat). Ez a jelentés kapcsolódik az eredeti szerző szándékához, mivel a saját idejének egy-egy krízisére vagy szükségére válaszolt. Sok lehetséges alkalmazás eredhet ebből az egy jelentésből. Az alkalmazás a címzettek szükségéin fog alapulni, de kapcsolódnia kell az eredeti szerző céljához.

V. Az értelmezés szellemi aspektusa

Eddig azt a logikai és szövegi folyamatot tárgyaltuk, ami részt vesz az értelmezésben és az alkalmazásban. Most pedig hadd szóljak röviden az értelmezés szellemi aspektusáról. A következő lista számomra nagyon hasznosnak bizonyult:

- I. Imádkozz a Lélek segítségéért (vö. I. Kor. 1:26 – 2:16).
- II. Imádkozz személyes megbocsátásért és megtisztulásért az ismert bűnökből (vö. I. János 1:9).
- III. Imádkozz nagyobb vágyért Isten megismerésére (vö. Zsolt. 19:7-14; 42:1; 119:1; [Károli: 19:8-15; 42:2; 119:1]).
- IV. Bármilyen új betekintést találsz, alkalmazd azt azonnal a saját életedre.
- V. Maradj alázatos és tanítható.

Nagyon nehéz megtartani az egyensúlyt a logikai folyamat és a Szentlélek szellemi vezetése között. A következő idézetek segítettek ezt a kettőt egyensúlyban tartanom:

A. James W. Sire: *Scripture Twisting* (Az Írások elferdítése) című könyvének 17–18. oldala:

„A megvilágosodás Isten népe tagjainak elméjére száll rá – s nem csak a szellemi elitre vonatkozik. Nincs semmilyen guru osztály a bibliai kereszténységben, sem illuminátusok, sem olyan emberek, akik kizárólagosan rendelkeznek azzal, hogy a helyes értelmezés csakis tőlük származik. És bár igaz, hogy a Szentlélek ad különleges ajándékokat a bölcsességre, tudásra és szellemi megítélésre, de nem rendel el, hogy ezek az ajándékokkal ellátott keresztények legyenek az Ő Igéjének egyedüli tekintéllyel rendelkező értelmezői. Ez az egyéni múlik, hogy tanuljon, megítéljen és megkülönböztessen dolgokat a Bibliával kapcsolatban, ami maga tekintéllyel bír még azok felett is, akiknek Isten különleges képességeket adott. Összegzésképpen, az a feltételezés, amit az egész könyvön keresztül felépítettem, az az, hogy a Biblia az Isten igaz kijelentése az egész emberiség számára, ez az egyetlen végső tekintélyünk mindenre vonatkozólag amiről csak beszél, és hogy ez nem egy hatalmas nagy misztikum, hanem megfelelő módon megérthető azt a hétköznapi ember is minden kultúrában.”

B. Kierkegaarddal kapcsolatban: Bernard Ramm, *Protestant Biblical Interpretation* (Protestáns bibliai értelmezés) című könyvének 75. oldala:

Kierkegaard szerint a nyelvtani, lexikális és történelmi tanulmányozása a Bibliának szükséges, de nem előbbre való a Biblia valódi/igazi olvasásánál. „Ahhoz, hogy valaki úgy tudja olvasni a Bibliát, hogy az az *Isten Igéje*, azt úgy kell tennie, hogy a szíve a torkában dobog, lábujjhegyen toporog, buzgón várakozva, Istennel beszélgetve. A Bibliát figyelmen kívül, nemtörődő módon, iskolai olvasmányként vagy szakszerűen olvasva nem lehet Isten Igéjeként olvasni. Ha valaki úgy olvassa, mintha szerelmeslevelet olvasna, akkor ez a személy úgy olvassa, hogy az az Isten Igéje.”

C. H.H. Rowley *The Relevance of the Bible* (A Biblia fontossága) című könyvének 19. oldala:

„A Biblia csupán intellektuális módon való megértése, mindegy milyen mélységű és teljes is az, nem foglalhatja magában annak teljes kincsét. Nem veti meg az efféle megértést, merthogy ez szükséges eleme a teljes megértésnek. De ha azt akarjuk, hogy a megértésünk teljes legyen, akkor ennek a könyv szellemi kincseinek szellemi módon való megértéséhez kell elvezetnie. És ehhez a szellemi megértéshez több kell, mint a pusztán intellektuális éberség. A szellemi dolgokat szellemi módon kell megítélni, és ha a Biblia tanulmányozója túl akar lépni a tudományos tanulmányozás szintjéről a gazdagabb örökség szintjére, amit a könyvek leghatalmasabbika kínál, akkor szüksége van egy szellemileg befogadóképes hozzáállásra és arra a vágyakozásra, hogy megtalálja Istent és közelebb kerülhessen Hozzá.”

VI. Ezen kommentár metodikája

A *Tanulmányozást Elősegítő Kommentár* úgy lett megalkotva, hogy a következő módokon segítsen neked az értelmezési folyamatban:

- A. Minden egyes könyvet egy tömör történelmi vázlat vezet be. Miután befejezted a „harmadik olvasási ciklust”, nézd meg ezt az információt!
- B. Minden fejezet elején találsz egy szövegösszefüggési betekintést. Ez majd segít abban, hogy megláthasd, hogyan épül fel az irodalmi egység szerkezete.
- C. Minden fejezet elején vagy a nagyobb irodalmi egységek elején megtalálhatod a bekezdések felosztását és azok leíró feliratát, különböző modern fordításokból:
  1. Az Új Amerikai Standard Biblia 1995-ös kiadása (New American Standard Bible, 1995 update) (NASB)
  2. A King James Új Fordítása (New King James Version) (NKJV)
  3. Az Új Átdolgozott Standard Fordítás (New Revised Standard Version) (NRSV)
  4. A Mai Angol Fordítás (Today's English Version) (TEV)
  5. Az Új Jeruzsálem Biblia (New Jerusalem Bible) (NJB)

A bekezdések felosztásai nem ihletettek. Azokat a szövegösszefüggés alapján kell megállapítani. Az által, hogy számos más fordítási nézetből származó és más teológiai szempontokon alapuló modern fordításokat is összehasonlítunk, analizálhatjuk az eredeti szerző gondolatának feltételezett szerkezetét. Minden egyes bekezdésnek egy nagyobb igazság tartalma van. Ezt úgy hívjuk, hogy a

„témát tartalmazó mondat” vagy a „szöveg központi alapötlete”. Ez az egyesítő gondolat a kulcs a helyes történelmi, nyelvtani értelmezéshez. Soha sem szabad egy bekezdésnél kevesebb szövegrészt értelmezni, arról prédikálni vagy abból tanítani! S azt is tartsuk észben, hogy minden egyes bekezdés kapcsolatban áll az őt körülvevő bekezdésekkel. Éppen ezért olyan fontos az egész könyv bekezdéseken alapuló vázlata. Tudnunk kell követni a téma logikus lefolyását úgy, ahogyan azt az eredeti, ihletett szerző leírta.

- D. Bob jegyzetei egy igeversről-igeversre való megközelítést követnek az értelmezésben. Ez arra kényszerít minket, hogy kövessük az eredeti szerző gondolatmenetét. A jegyzetek különböző területekről adnak információt:
1. irodalmi szövegkörnyezet
  2. történelmi, kulturális betekintések
  3. nyelvtani információk
  4. szótanulmányok
  5. a témához tartozó párhuzamos igerészek
- E. Ezen kommentár bizonyos pontjain a New American Standard Version kiemelt szövegét kiegészítik más modern fordítások szövegei:
1. A New King James Version (NKJV), ami a „Textus Receptus” szövegi kéziratait követi.
  2. A New Revised Standard Version (NRSV), ami egy szó szerinti átdolgozása az Egyházak Nemzeti Tanácsa által jóváhagyott Revised Standard Version-nak.
  3. A Today's English Version (TEV), ami egy dinamikus megfelelője az American Bible Society-nek.
  4. A The New Jerusalem Bible (NJB), ami egy angol nyelvű fordítás a Francia Katolikus dinamikus fordításra alapozva.
- F. Azok számára, akik nem tudnak görögül, különböző angol fordítások összevetése nagy segítség lehet a szövegben előforduló problémák azonosításában:
1. kézirat változatok
  2. alternatív szójelentések
  3. nyelvtanilag bonyolult szövegek és szerkezetek
  4. bizonytalan eredetű szövegek
- Bár az angol fordítások nem oldhatják meg ezt a problémát, de kijelölhetik azokat a részeket, amik több, mélyebb és alaposabb tanulmányozást igényelnek.
- G. Minden fejezet végén a tárgyhoz tartozó megvitatandó kérdések találhatóak, amik azon fejezet főbb értelmezési témáit célozzák meg.

BEVEZETÉS A MÓZES V. KÖNYVÉBE

I. JELENTŐSÉGE

- A. Ez az egyike annak a négy ÓSZ-i könyvnek, amit az ÚSZ-ben a leggyakrabban idéznek (azaz I. Mózes, V. Mózes, Zsoltárok és Ézsaiás). Az V. Mózest 83 alkalommal idézik.
- B. Egy idézet a Tyndale OT Commentary Series 'Deuteronomy' kötetéből, amit J. A. Thompson írt:
„Az V. Mózes az Ószövetség egyik legnagyobb könyve. A családi és a személyes vallásra gyakorolt befolyását egyik korszakban sem nyomta el egy másik Biblia könyv sem” 11. oldal)
- C. Valószínűleg ez lehetett Jézus egyik kedvenc ÓSZ-i könyve:
1. A pusztában, mikor a Sátán megkísértette, folyamatosan ebből idézett:
    - a. Máté 4:4; Lukács 4:4 – V. Mózes 8:3
    - b. Máté 4:7; Lukács 4:12 – V. Mózes 6:26
    - c. Máté 4:10; Lukács 4:8 – V. Mózes 6:13
  2. Valószínűleg ez a háttér vázlata a Hegyibeszédnek is (vö. Máté 5-7).
  3. Jézus az V. Mózes 6:5-öt idézte, mint a legnagyobb parancsolatot (vö. Máté 22:34-40; Márk 12:28-34; Lukács 10:25-28).
  4. Jézus azért idézte az ÓSZ ezen részét (I.-V. Mózes) a leggyakrabban, mert az Ő idejében a zsidók a kánon ezen részét tekintették a legnagyobb tekintéllyel bírónak.
- D. Ez az egyik legfőbb példa az Írásokban arra, hogy Isten egyik korábbi kijelentését egy új helyzetre értelmezik. Erre egy jó példa lenne a II. Mózes 20:11-ben és az V. Mózes 5:15-ben lévő Tízparancsolat leírásában lévő enyhe eltérés. A II. Mózes 20 a Sínai-hegyen adatott, és a Pusztai Vándorlás Időszakához kapcsolódik, míg az V. Mózes 5 Móáb Mezején adatott, és a népet a Kánaán területén való megállapodásra készítette fel.
- E. Az V. Mózes egy sorozata azoknak az üzeneteknek, amiket Mózes a Móáb mezején (kelet Jordánia) adott át nekik. Mindhárom üzenet a prédikáció fizikai helyének megjelölésével kezdődik. Lehet, hogy mindegyik ugyanarra a helyre utal.
1. „a Jordánon túl a pusztában, a Szúffal szemben levő síkságon, Párán és Tófel, Lábán, Hacérót és Dí-Záháb között.” 1:1
  2. „a Jordánon túl, Móáb földjén” 1:5
  3. „a Jordánon túl, Bét-Peórral szemben levő völgyben; Szíhónnak ... királyának földjén.” 4:46
  4. „Móáb földjén” 28:69
- F. Az V. Mózes ma is a beszélgetések középpontjában van az ÓSZ-i tudósok között irodalmi kialakulása miatt. A modern kori tudósok megoszlanak a feltételezések között, ami az V. Mózes és a Pentateuchus többi részének szerkesztését illeti.

II. A KÖNYV NEVE

- A. A héberben a *Tanakh* (Pentateuchus) könyveinek címe az első tíz szavuk közül az egyik, általában az első szavuk:
1. I. Mózes (Teremtés könyve), „Kezdetben”
  2. II. Mózes (Kivonulás könyve), „Név szerint ezek”
  3. III. Mózes (Léviták könyve), „Szólitotta Mózes az Úr”
  4. IV. Mózes (Számok könyve), „A Sínai-pusztában”
  5. V. Mózes (Második Törvénykönyv), „Ezeket a beszédeket”
- B. A Talmudban az V. Mózest a 'törvény megismétlésének' mondják (*Mishnah Hattorah* az I. Mózes 17:18-ból).
- C. Az ÓSZ görög fordításában, amit Szeptuagintának (LXX) hívnak, és körülbelül Kr. e. 250-ben íródott, az V. Mózest 'második törvény'-nek nevezik (mint a fent a zárójelben megemlített

katolikus kánonban való elnevezés, a ford. megjegy.), a 17:18-ban lévő félrefordítás miatt (azaz „írassa le e törvény másolatát”).

- D. Az angol cím a Jeromos Latin Vulgatájából ered, ami 'a második törvény'-nek hívja (Deuteronomium).
- E. Azon utasításokat tartalmazza ez a könyv, hogy hogyan kell megtartani Isten szövetségét
  - 1. „ebben a törvénykönyvben”, 28:61
  - 2. „ezt a törvényt”, 1:5; 4:8; 17:18,19; 27:3,8,26
  - 3. más leíró kifejezések, 4:1,45; 6:17,20; 12:1

III. KANONIZÁCIÓ – Ez a Tóra lezáró könyve, ami a héber kánon három felosztása közül az egyik

- A. A Tóra vagy Törvény – I. Mózes – V. Mózes
- B. A Próféták:
  - 1. Korábbi Próféták – Józsué – Királyok (kivéve Ruth)
  - 2. Későbbi Próféták – Ézsaiás – Malakiás (kivéve Dániel és Jeremiás siralmi)
- C. Az Írások:
  - 1. A Megillót (öt tekeres):
    - a. Énekek Éneke
    - b. Prédikátor könyve
    - c. Ruth
    - d. Jeremiás siralmi
    - e. Eszter
  - 2. Dániel
  - 3. Költői könyvek (vagy Bölcsesség irodalom):
    - a. Jób
    - b. Zsoltárok
    - c. Példabeszédek
  - 4. I. és II. Krónikák

IV. MŰFAJ

- A. Az V. Mózes számos műfaj keveredése
  - 1. Történelmi elbeszélés
    - a. 1-4-es fejezetek
    - b. 34. fejezet
  - 2. Intés, buzdítás – 6-11-es fejezetek
  - 3. Útmutatók – 12-28-as fejezetek
  - 4. Zsoltárok/himnuszok/énekek – 32-es fejezet
  - 5. Áldások – 33-as fejezet
- B. Az V. Mózes úgy írja le önmagát, mint YHWH útmutatásai az életre (Tóra) a 29:21-ben; a 30:10-ben és a 31:26-ban. A hitről és életről szóló tanítások könyve, amit a jövő generációinak át kell adni.
- C. Isten különleges vezetőjét Isten írott kinyilatkoztatása helyettesíti. Az emberi vezetők megmaradnak, de az írott kijelentés hangsúlyos és tekintéllyel bír.

V. SZERZŐISÉG

- A. Zsidó hagyomány
  - 1. A régi hagyományok egyetértenek abban, hogy Mózes volt a szerző.
  - 2. A következőkben látható:
    - a. Talmud – *Baba Bathra* 14b

- b. *Misnah*
  - c. Ben Szira Bölcsesség 24:23 (körülbelül Kr. e. 185-ben íródott)
  - d. Alexandriai Philón
  - e. Josephus Flavius
3. Maga az Írások:
- a. Bírák 3:4 és Józsué 8:31
  - b. „Mózes mondta”:
    - (1) V. Mózes 1:1,3
    - (2) V. Mózes 5:1
    - (3) V. Mózes 27:1
    - (4) V. Mózes 29:2
    - (5) V. Mózes 31:1,30
    - (6) V. Mózes 32:44
    - (7) V. Mózes 33:1
  - c. „YHWH szólt Mózeshez”
    - (1) V. Mózes 5:4-5,22
    - (2) V. Mózes 6:1
    - (3) V. Mózes 10:1
  - d. „Mózes írta”
    - (1) V. Mózes 31:9,22,24
    - (2) II. Mózes 17:14
    - (3) II. Mózes 24:4,12
    - (4) II. Mózes 34:27-28
    - (5) IV. Mózes 33:2
  - e. Jézus az V. Mózesből idéz, vagy utal rá, és azt mondja, hogy „Mózes mondta” vagy „Mózes írta”:
    - (1) Máté 19:7-9; Márk 10:4-5 – V. Mózes 24:1-4
    - (2) Márk 7:10 – V. Mózes 5:16
    - (3) Lukács 16:31; 24:27,44; János 5:46-47; 7:19,23
  - f. Pál is Mózes szerzőiségét erősíti meg
    - (1) Róma 10:19 – V. Mózes 32:21
    - (2) I. Kor. 9:9 – V. Mózes 25:4
    - (3) Gal. 3:10 – V. Mózes 27:26
    - (4) Apcsel 26:22; 28:23
  - g. Péter is Mózes szerzőiségét erősíti meg pünkösdi beszédében – Apcsel 3:22
  - h. A Zsidókhoz írt levél szerzője is Mózes szerzőiségét erősíti meg – Zsid. 10:28; V. Mózes 17:2-6

B. Modern Tudósság

1. Nagyon sok 18. és 19. századi teológus, a Graf-Wellhausen teóriát követve, ami több szerzőt feltételezett (JEDP), azt bizonygatja, hogy az V. Mózes egy pap/prófeta írta Jósiás júdai uralkodása alatt, hogy szellemi reformjait támogassa. Ez azt jelentené, hogy a könyvet Mózes nevében írták körülbelül Kr. e. 621-ben.
2. Ezt a következőkre alapozzák:
  - a. II. Kir. 22:8; II. Krón. 34:14-15; 'megtaláltam a törvénykönyvet az Úr házában'
  - b. a 12. fejezet egyetlen/ugyanazon területet tárgyalt a Szent-sátorral és a későbbi Templommal kapcsolatban
  - c. a 17-es fejezet egy későbbi királyt nevezett meg
  - d. az az igazság, hogy egy híres múltbeli személy nevében való könyvírás elég gyakori volt a Közel-keleten és a zsidó körökben
  - e. stílusbeli, szókincs és nyelvtani hasonlóságok az V. Mózes és Józsué között, a Királyok és a Jeremiás között
  - f. az V. Mózes feljegyzi Mózes halálát (34. fejezet)
  - g. nyilvánvaló későbbi szerkesztői hozzátoldások a Pentateuchushoz
    - (1) V. Mózes 3:14
    - (2) V. Mózes 34:6
  - h. a néha megmagyarázhatatlan változatosság az Istenségre használt nevek között El, EL

Shaddai, Elohim, YHWH, egy látszólag egységes szövegekörnyezetben és történelmi időszakban

- C. Vannak nyilvánvaló szerkesztői hozzátoldások. A zsidó írástudókat Egyiptomban képezték, ahol rendszeresen korszerűsítették a régi szövegeket. A mezopotámiai írástudók nem szívesen toldottak hozzá.

Néhány példa az V. Mózesből:

1. 27:3,8
2. 28:58
3. 29:21,29
4. 30:10,19
5. 31:24

VI. IDŐ

- A. Ha Mózes írta, még mindig két lehetőség van az Egyiptomból való kivonulás időpontjára és hosszára:

1. Ha az I. Kir. 6:1-et szó szerint kell érteni, akkor Kr. e. 1445-ben volt (III. Thotmesz és II. Amenhotep 18. Dinasztiája):
  - a. az LXX 440 évet mond a 480 helyett
  - b. ez a szám generációkat jelölhet, nem pedig éveket (szimbolikus)
2. Régészeti bizonyítékok a Kr. e. 1290-es kivonuláshoz (19. egyiptomi dinasztia):
  - a. I. Széthi – (1390-1290) Egyiptom fővárosát Thébából a delta környékére – Tanisz /Zoan környékére helyezte át
  - b. II. Ramszesz (1290-1224)
    - (1) Héber rabszolgák építette városban tűnt fel a neve (vö. I. Mózes 47:11; II. Mózes 1:11)
    - (2) 47 lánya volt
    - (3) nem a legidősebb fia követte a trónon
  - c. Kr. e. 1250 körül minden lényeges, fallal rendelkező Palesztin város elpusztult és gyorsan újraépült

- B. Modern tudós teória a több szerzőre:

1. J (YHWH) Kr. e. 950
2. E (Elohim) Kr. e. 850
3. JE (az első kettő ötvözése Kr. e. 750)
4. D (V. Mózes) Kr. e. 621
5. P (papok) Kr. e. 400

VII. A TÖRTÉNELMI HÁTTÉR ALÁTÁMASZTÁSÁRA SZOLGÁLÓ FORRÁSOK

- A. Kr. e. a 2. évezredben a hettita egyezmények/szerződések egy régi, történelmileg egykorú párhuzamot biztosítanak számunkra az V. Mózes szerkezetére (ugyanígy a II. Mózes, a III. Mózes és a Józsué 24-hez is). Az egyezmények/szerződések szerkezeti formája a Kr. e. 1. évezredre megváltoztak. Ez az V. Mózes történelmiségére ad bizonyítékot. Ha ebben a témában szeretnél még többet olvasni, lásd G. E. Mendenhall, *Law and Covenants in Israel and the Ancient Near East*, és M. G. Kline, *Treaty of the Great King*.

- B. A hettita szerkezet és annak V. Mózesi párhuzamai:

1. Indoklás (V. Mózes 1:1-5, a beszélő, YHWH bemutatása)
2. A Király múltbeli cselekedeteinek áttekintése (V. Mózes 1:6-4:49, Isten múltbeli cselekedetei Izraelért)
3. Az egyezmény/szerződés feltételei (V. Mózes 5-26):
  - a. Általános (V. Mózes 5-11)
  - b. Specifikus (V. Mózes 12-26)
4. Az egyezmény/szerződés eredménye (V. Mózes 27-29)
  - a. Előnyök (V. Mózes 28)

- b. Következmények (V. Mózes 27)
- 5. Az Istenség tanúi (V. Mózes 30:19; 31:19; továbbá 32, Mózes éneke tanúként funkcionál):
  - a. az egyezmény/szerződés egy másolatát elhelyezik az istenség templomában
  - b. az egyezmény/szerződés egy másolatát elhelyezik a hűbéres/rabszolga templomában, és évenként fel kellett olvasni
  - c. a hetitita egyezmények/szerződések egyedisége a későbbi asszír és szír egyezmények/szerződésekhez képest a következő volt
    - (1) A Király múltbeli cselekedeteinek történelmi áttekintése
    - (2) Az átok részt nem hangsúlyozták annyira
- C. A hetitita egyezmény/szerződés szerkezete enyhén megváltozott (egy elemet elhagytak) a Kr. e. első évezredben. Az V. Mózes formája Mózes és Józsué idejébe illik bele a leginkább!
- D. Egy nagyon jó értekezést olvashatsz ezekről a hetitita egyezményekről/szerződésekről: K. A. Kitchen, *Ancient Orient and Old Testament*, 99-102 oldal.

VIII. IRODALMI EGYSÉGEK (szövegekörnyezet)

- A. A könyv bevezetése, 1:1-5
- B. Első Prédikáció, 1:6-4:43 (YHWH a mára szóló múltbeli cselekedetei)
- C. Második Prédikáció, 4:44-26:19 (YHWH mára és mindenkorra szóló törvénye)
  - 1. Általános – a Tízparancsolat (5-11)
  - 2. Specifikus példák és alkalmazások (12-26)
- D. Harmadik Prédikáció, 27-30 (YHWH törvénye a jövőre 27-29)
  - 1. Átkok (27)
  - 2. Áldások (28)
  - 3. Szövetséges megújítás (29-30)
- E. Mózes utolsó szavai, 31-33
  - 1. 'búcsú' prédikáció, 31:1-29
  - 2. Mózes éneke, 31:30-32:52
  - 3. Mózes áldása, 33:1-29
- F. Mózes halála, 34

IX. LEGFŐBB IGAZSÁGOK

- A. Az Ígéret Földjére való belépés előtti végső előkészületek. Isten Ábrahámmal kötött Szövetsége (I. Mózes 15) beteljesült!
- B. Az I. Mózes 12:1-3 egy földet és egy magot ígért. Az ÓSZ a földre összpontosít; az ÚSZ 'a magra' (vö. Galata 3).
- C. Mózes arra készíti fel a népet, hogy egy letelepült mezőgazdasági életet éljenek egy nomád élet helyett. A Sínai Szövetséget az Ígéret Földjére adaptálja. Bizonyos értelemben az V. Mózes Izrael Alkotmánya.
- D. A könyv Isten múltbeli, jelenbeli és jövőbeli hűségét hangsúlyozza. A szövetség mindazonáltal feltételes! Izraelnek hitben, megtérésben és engedelmisségben kell válaszolnia. Ha nem így tesz, akkor a 27-29-es fejezetek átkai valósággá válnak a számukra. Mózes Isten szeretetének és Igazságának fő példája! Még az Isten által kiválasztott különleges vezető is felelős volt engedelmisségéért. Az engedetlenség mindig következményekkel jár!

V. MÓZES 1

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI*

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Az előző parancs Kánaánba való belépésre	Történelmi áttekintés (1:1-3:29)	Bevezetés	Mózes első prédikációja (1:1-4:43) Ideje és helye
1:1-8	1:1-5	1:1-5	1:1-3 1:4-5 A végső utasítások a Hórebbe
	1:6-8	1:6-8	1:6-8
A törzsi vezetők kiválasztása		Mózes bírakat jelöl ki	
1:9-18	1:9-18	1:9-15 1:16-18	1:9-18
Izrael visszautasítja a földre való belépést		Kiküldik a kémeket Kádes Barneából	Kádes: Az Izraeliták elvesztik hitüket
1:19-25	1:19-21 1:22-25	1:19-21 1:22 1:23-25	1:19-28
1:26-33	1:26-33	1:26-28 1:29-33	1:29-33
Izrael lázadásának büntetése		Az ÚR megbünteti Izraelt	Yahweh Kádesnél adott utasításai
1:34-40	1:34-40	1:34-38 1:39-40	1:34-40
1:41-46	1:41-45	1:41. 1:42-45	1:41-46

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együttödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

* Bár nem ihletettek, de a bekezdések mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden modern fordítás rendelkezik felosztott és összegzett bekezdésekkel. Minden bekezdésnek van egy központi témája, igazsága vagy gondolatmenete. Minden változat külön magában foglal egy témát saját stílusa szerint. Miközben olvasod a különféle fordításokat találd meg azt a fordítást, amelyik legjobban segít téged abban, hogy megértsd a témát és a verseket.

Minden fejezetben először is a Bibliát olvassuk el és próbáljuk meg a témáit (bekezdéseit) azonosítani, aztán hasonlítsuk össze az értelmezésünket a modern változatokkal. Csak akkor érthetjük meg igazán a Bibliát, ha értjük az eredeti szerző szándékát és követjük az ő logikáját és annak bemutatását. Csak az eredeti szerző volt ihletett – az olvasónak nincs joga megváltoztatni vagy módosítani az üzenetet. A Biblia olvasóinak felelőssége az, hogy alkalmazzák az ihletett igazságot mindennapjaikban és az életükre.

Vegyük figyelembe, hogy minden megfogalmazás teljes mértékben meg van magyarázva az első, második és harmadik függelékben.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 1:1-5

¹Ezeket a beszédeket mondta el Mózes egész Izraelnek a Jordánon túl a pusztában, a Szúffal szemben levő síkságon, Párán és Tófel, Lábán, Hacérót és Dí-Záháb között. ²Tizenegy napig tartott az út a Hórebtől Kádés-Barneáig, a Széir hegyén át. ³A negyvenedik évben, a tizenegyedik hónap elsején történt, hogy elbeszélte Mózes Izrael fiainak mindazt, amit megparancsolt neki az ÚR, ⁴miután megverte Szihónt, az emóriai királyát, aki Hesbónban lakott, meg Ógot, Básán királyát, aki Astárótnban lakott, Edrei mellett. ⁵Így kezdte Mózes magyarázni ezt a törvényt a Jordánon túl, Móáb földjén:

1:1 „Ezeket a beszédeket mondta” Ez a könyv héber címe. A héber 'mondta' IGE (BDB 180, KB 210, *Piel* BEFEJEZETT) a 'szavak' FŐNÉV ROKONÉRTÉLMŰ párja (BDB 182). Mivel maga a könyv azt mondja, hogy ezek Mózes szavai, azt hiszem, hogy ez kizárja azt a lehetőséget, hogy ez a könyv teljes mértékben egy későbbi szerkesztő munkája. Valóban Mózes szavait tartalmazza, amik a valóságban YHWH szavai (pl. 7:4; 11:13-14; 17:3; 29:6). Persze ezzel nem azt akarom mondani, hogy nincsenek későbbi szerkesztői hozzátoldások vagy hogy Mózes a saját halálát is feljegyezte. De az anyag nagy része és a teológia Mózesről származik.

Úgy tűnik, hogy a hasonló kifejezések részekre osztják az V. Mózes:

1. „Ezeket a beszédeket mondta”, 1:1 (1:1-5, az első prédikáció bevezetése)
2. „Ezt a törvényt”, 4:44 (4:44-49, a második prédikáció bevezetése)
3. „Ezek azok a parancsolatok”, 6:1
4. „Ezeknek az ígéknek az alapján kötött szövetséget”, 28:69 (Károliban 29:1), (a harmadik prédikáció bevezetése)
5. „Ezzel az áldással”, 33:1

Miközben a szerzőiség/időpont körüli ellentmondásos témájáról beszélek, hadd jelentsem ki világosan, hogy hiszem, hogy a teljes Írás ihletett (vö. II. Tim. 3:15-17). A szerző személye és a megírás ideje hermeneutikai kérdés, nem pedig az ihletettség kérdése! A Szentlélek az isteni szerzője minden kanonikus szövegnek. Ez egy előfeltételezés? Teljes mértékben! De ez egy lényegbevágó előfeltételezés, amit át kell nézni és tanulmányozni kell, mielőtt az Írások bármilyen értelmezésének is érvényt adnánk. Az ihletettség és a kanonizáció tana az az oszlop-pár, amin egy tekintéllyel bíró Biblia nyugszik!

■ **„mondta el Mózes”** Elég nagy számban hagyták el az emberek Egyiptomot Mózesrel, és fizikailag képtelenség lett volna számára, hogy mindenkinek egyszerre mondja el. Valószínűleg a vezetőikkel beszélt, ők pedig kisebb csoportokban elismételték az embereknek, vagy ez az irodalmi módja, hogy egy írott dokumentumra utaljon.

■ **„egész Izraelnek”** Lásd a következő Különleges Témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: IZRAEL (a név)

- I. A név jelentése nem bizonyos (BDB 975).
  - A. *El* Állhatatos
  - B. Legyen *El* Állhatatos (PARANCSOLÓ MÓD)
  - C. *El* Kitartó

- D. Hagyd *El*-t Harcolni
- E. *El* Verseng/küzd
- F. Az, aki Istennel verseng/küzd (I. Mózes 32:28)
- II. Az ÓSZ-ben előforduló használatai
  - A. Jákób neve (más helyébe lépő, sarok fogó, BDB 784, vö. I. Mózes 25:26) meg lett változtatva, miután birkózott Isten szellemi megtestesülésével a Jabbók gázlójánál (vö. I. Mózes 32:22-32; II. Mózes 32:13). A héber nevek jelentése gyakran hangjáték/szójáték, nem pedig szófejtés (etimológia) (vö. 32:28). Izrael lesz a neve (pl. I. Mózes 35:10; 32:13)
  - B. Később tizenkét fiának gyűjtőneveként kezdték el használni (pl. I. Mózes 32:32; 49:16; II. Mózes 1:7; 4:22; 28:11; V. Mózes 3:18; 10:6).
  - C. Később a tizenkét törzsből kialakult népet jelölték ezzel a névvel a kivonulás előtt (vö. I. Mózes 47:27; II. Mózes 4:22; 5:2) és utána (vö. V. Mózes 1:1; 18:6; 33:10).
  - D. Saul, Dávid és Salamon egyesített monarchiája után a törzsek szétváltak Roboám alatt (vö. I. Kir. 12)
    1. a megkülönböztetés már a hivatalos szétválás előtt elkezdődik (pl. II. Sám. 3:10; 5:5; 20:1; I. Kir. 1:35; 4:20)
    2. az északi törzseket jelöli Samária és Asszír bukásáig, Kr. e. 722 (vö., II. Kir. 17).
  - E. Pár helyen Júdára is használták (pl. Ézs. 1; Mik. 1:15.16).
  - F. Az Asszír és a Babiloni fogság után újra Jákób összes leszármazottjának gyűjtő neve lett (pl. Ézs. 17:7,9; Jer. 2:4; 50:17,19).
  - G. A laikusokra használták ellentétben a papokkal (vö. I. Krón. 9:2; Ezsd. 10:25; Neh. 11:3)

■ **„a Jordánon túl”** Ez lehet, hogy azt jelenti, hogy 'a Jordán térségén' (BDB 719). A következő két mondat nagyon pontosan leírja Izrael táborának földrajzi elhelyezkedését, amikor is Mózes ezt a kinyilatkoztatást adta nekik. A következőkre használt idióma lett: (1) a Jordántól északra eső terület (vö. IV. Mózes 35:14, V. Mózes 1:1,5; 4:41,46,47,49) és (2) a nyugati terület (vö. V. Mózes 3:20,25; 11:30; 9:1). További kifejezések kellene hozzá, hogy a folyó melyik partját is értik alatta (vö. R. K. Harrison, *Introduction to the Old Testament*, 636-638-as oldalak).

■ **„a pusztában”** Ez nem sivatagot jelent, hanem lakatlan legelő területet (BDB 184).

■ **„síkságon”** (angolul az **Arabah** síkságnak nevezi) Ez szó szerint azt jelenti, hogy 'száraz pusztaság' (BDB 787). Ez a Jordán völgyére utal (azaz a nagy Rift völgyre) ami a Galileai tengertől az Aqaba öbölíig terjed (Törökországtól Mozambikig). A Holt-tengertől mind délre (modern kori használat) mind pedig északra fekvő területre utal, és nem tudjuk pontosan, hogy melyik részt is érti itt ezalatt. Utalhat a Jordán keleti partjára (vö. 3:17; 4:49) vagy a nyugati partjára is (vö. 11:30). Az 1. vers egy összefoglalója az izraeliták Egyiptomból a Sínai-hegyig tartó vándorlásának.

■ **„Szúf”** Ez (egy egyiptomi kölcsönrel kapcsolatos kifejezés) szó szerint azt jelenti, hogy 'nádak' (BDB 693). Utalhat sós-vízi növényre (vö. Jónás 2:5) vagy gyakrabban utal édesvízi növényre (vö. II. Mózes 2:5). Itt úgy is lehet fordítani, hogy a 'nadas környékén', vagy Szúf városa, és lehet, hogy a 40. vershez kapcsolódik (azaz a Vörös Tenger szó szerint azt jelenti, hogy 'a nádasok tengere').

■ **„Párán”** Az a kifejezés, hogy 'párán' (BDB 803) utalhat egy pusztára a Sínai pusztától északra, de a Júdeai pusztától délre (vö. IV. Mózes 13:3,26). Kádes Barnea oázisa ebben a pusztában helyezkedett el. Lásd a Különleges Témát a 2:1-ben.

Mindazonáltal Párán úgy tűnik, hogy egy ismeretlen hely volt (lehet, hogy egy város) a Jordán keleti partján.

■ **„Tófel”** Ez a kifejezés azt jelenti, hogy 'kimeszel' vagy 'mész' (BDB 1074). Ez is egy ismeretlen helyszín, de nyilvánvalóan a Jordán keleti partján van, Móáb területén.

■ **„Lábán”** Ez a kifejezést azt jelenti, hogy 'fehér' (BDB 526 III). Ez is egy ismeretlen helyszín. Néhány tudós a Sínaitól Móábig tartó útra helyezi (vö. Libnah a IV. Mózes 33:20-21-ben), míg mások azt gondolják, hogy a Jordán keleti partján, Móáb területén lévő város vagy falu.

■ **„Hacérót”** Ez az a helységnév (BDB 348), ami miatt a tudósok azt mondják, hogy a 'puszta' után megnevezett helységek Izrael táborhelyei voltak a Sínai-hegytől Móáb pusztájáig (vö. 1:2). Ha ez így van, akkor Lábán Libna lenne (vö. IV. Mózes 33:20-21), és Hacérót pedig a IV. Mózes 33:17-18-ra utal. Ez volt az a hely, ahol Áron és Mirjam zúgolódott Mózes vezetősége ellen, vagy a Ketúrával való házassága ellen (vö. IV. Mózes 12).

■ **„Dí-Záháb”** Ez a név (a héber 'arany' és az arám 'helye' szavak összevonása) azt jelenti, hogy 'az arany helye' (DBD 191). A rabbik ahhoz kötötték ezt a nevet, amikor az egyiptomiak aranyat adtak a zsidóknak, amikor azok elhagyták Egyiptomot (vö. II. Mózes 3:22; 11:2; 12:35), de a szövegkörnyezetben ez a helység neve volt. A helyszín ismeretlen. Vagy (1) a Jordán keleti partján volt Móábban, így a többi már megemlített helységhez közel, vagy (2) a Sínai-hegy és Móáb közötti úton.

1:2 „tizenegy napig tartott az út a Hórebtől Kádés-Barneáig” Lehet, hogy ez a vers az összefoglalója Izrael A Hóreb/Sínai-hegytől Kádés oázisáig tartó költözésének, ha valóban így van, akkor nem igazán illik bele az 1. és a 3. vers közé. Lehetséges, hogy azért toldották ezt ide be, hogy jelezzék, hogy az út tizenegy napig tartott volna, de a hitelenségük miatt egy egész generációba telt (38-nál is több év). Ez a tizenegy napos út úgy tűnik, hogy megerősíti, hogy a Hóreb/Sínai-hegy a Sínai-félsziget déli csücskénél helyezkedett el.

Figyeld meg, hogy a törvény adásának helyét 'Hóreb'-nek hívja. Hóreb héberül azt jelenti, hogy 'pocsékolás' vagy 'elpusztítás' (BDB 352, KB 349). A Sínai (BDB 696) nem héber szó, de úgy tűnik, hogy mind a kettő arra a helyre utal, ahová Mózes a népet vezette, hogy találkozzanak YHWH-val (pl. Hóreb, II. Mózes 3:1; V. Mózes 1:6,19; 4:10,15; 5:12 és Sínai: II. Mózes 19; III. Mózes 7:38; 25:1; 26:46; 27:34; IV. Mózes 1:1,9; 3:1,4,14; 9:1,5).

Azt, hogy a 'Hóreb' nevet miért miért használja gyakrabban az V. Mózesben, és a 'Sínai' nevet a II. Mózesben, nem tudjuk. Mózes írásaiban vannak irodalmi változatosságok. A következőkre utalhatnak:

1. a szájhagyományokat különböző írástudók írták le
2. Mózes különböző írástudókat használt
3. ismeretlen okból a későbbi írástudók változtattak meg dolgokat
4. irodalmi változatosság

KÜLÖNLEGES TÉMA: A SÍNAI-HEGY ELHELYEZKEDÉSE

- A. Ha Mózes szó szerint beszélt a „három napos útról”, amit a fáraótól kért (3:18; 5:3; 8:27), és nem jelképesen, akkor ez nem volt elég idő arra, hogy elérjenek annak hagyományos helyszínére a Sínai-félszigeten. Így aztán néhány tudós a hegyet a kádés-barneai oázis közelébe teszi.
- B. A hagyományos helyszínt „Jebel Musa”-nak hívják („Mózes-hegye”), a Szín-pusztában található, és számos dolog szól mellette.
  1. A hegy előtt hatalmas pusztaság található.
  2. Az V. Mózes 1:2 azt mondja, hogy tizenegy napi járóföldre volt a Sínai-hegy Kádés-Barneától.
  3. A „Sínai” szó nem héber kifejezés. Lehetséges, hogy a Szín-pusztához kapcsolódik, ami egy kis sivatagi bokorra utal. A hegy héber neve a Hóreb volt (azaz pusztaság).
  4. A Kr. u. negyedik századtól kezdve volt a hagyományos színtér a Sínai-hegy. „Midján földjén” található, amibe beletartozott a Sínai-félsziget nagy része és Arábia is.
  5. Úgy tűnik, hogy a régészet alátámasztja néhány, a II. Mózes feljegyzéseiben található város elhelyezkedését (*Élim, Dofka, Refidim*), azaz a Sínai-félsziget nyugati oldalán.
- C. A Sínai-hegy hagyományos helyszíne nem volt véglegesen megállapítva amíg a *Pilgrimage of Silvia*-t meg nem írták, kb. Kr. u. 385-8-ban (vö. F. F. Bruce, *Commentary on the Book of Acts*

■ **„Széir hegye”** BDB 973 azt mondja, hogy a 'Széir' kifejezés jelentheti a következőket: (1) kecske; (2) szőrös; (3) .... ; míg a KB 1989 azt mondja, hogy azt jelenti: 'szőrös'.

Az ÓSZ-ben azt a kifejezést Edommal azonosítják (vö. I. Mózes 14:6; 36:20-21,30; V. Mózes 1:2,44; 2:1,4-5; 33:2). Gyakran úgy jellemzik, mint egy hegyet (vö. I. Mózes 14:6; 36:8-9; V. Mózes 2:1). Ezért tehát eredetileg a hóriak hegyvidékes területe volt ez, amit Edom csatolt hozzá.

■ **„Kádés-Barnea”** Edom határán lévő nagy oázisos terület (vö. IV. Mózes 20:16), körülbelül 80 km-re délre Bérsebatól, és négy természetes forrása van. Neve két alkotóelemből áll. Az első héber, és azt jelenti 'szent' (BDB 873). A másodikat nem tudjuk. Ez a hely vált a pusztai vándorlásuk középpontjává (vö. IV. Mózes 13-14).

1:3 „a negyvenedik évben” Ez az egyetlen dátum az V. Mózesben. Az, hogy 'negyven' (BDB 917) gyakran fordul elő a Bibliában, és úgy tűnik, hogy egy hosszú, meg nem határozott időszakot jelöl. A valódi kronológiában úgy tűnik, hogy 38 évig tartott (a Sínai-hegytől Móáb mezeiéig).

■ **„a tizenegyedik hónap elsején”** A szerző megpróbál minden tőle telhetőt megtenni, hogy ezen Izraelnek szóló szavak idejét és helyét pontosan megadja. Lásd a Következő Különleges Témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: RÉGI KÖZEL-KELETI NAPTÁRAK

Kánaáni (I. Kir. 6:1,37-38, 8:2)	Sumér-Babilóniai (Nippus naptár)	Héber (Gezer naptár)	Modern megfelelő
Abib (az árpa 'zöld feje')	Nisanu	Nisan	Március-Április
Zin (tavaszi ragyogás)	Ayaru	Iyyar	Április-Május
	Simanu	Sivan	Május-Június
	Du-uzu	Tammuz	Június-Július
	Abu	Ab	Július-Augusztus
	Ululu	Elul	Augusztus-Szeptember
Ethanim (állandó vízforrás)	Teshritu	Tishri	Szeptember-Október
Bul (esik a termésre)	Arah-samna	Marcheshvan	Október-November
	Kislimu	Chislev	November-December
	Tebitu	Tebeth	December-Január
	Shabatu	Shebat	Január-Február
	Adaru	Adar	Február-Március

■ **„elbeszélte Mózes Izrael fiainak mindazt, amit megparancsolt neki az Úr”** Isten a szerző; Mózes a csatorna, de minden parancsolat a szövetséget megalapító Yahweh-től ered.

Mózes írásaiban nagyon széleskörűen váltakoznak az Istenségre használt nevek. A következő felsorolás az V. Mózes 1-4-ből származik.

1. Az ÚR (YHWH), 1:3,8,27,34,37,41,42,43,45; 2:12,14,15,17,21,31; 3:2,20,21,26(kétszer); 4:12,14,15,21,27
2. Istenünk (*Elohim*) az ÚR (YHWH), 1:1,19,20,25,41; 2:29,36,37; 3:3; 4:7
3. Istenetek (*Elohim*) az ÚR (YHWH), 1:10,21,26,30,31,32; 2:7(kétszer),30; 3:18,20,21,22; 4:2,3,4,10,19,21,23(kétszer),24,25,29,30,31,34,40
4. Az ÚR (YHWH), atyáitok Istene (*Elohim*), 1:11,21; 4:1

5. Isten (*Elohim*), 1:17; 2:33; 4:24 (féltőn szerető Isten),31(írgalmas Isten),32,33

6. Uram (*Adon*) Uram (YHWH), 3:24

7. Az én Istenem (*Elohim*) az ÚR (YHWH), 4:5

8. Az ÚR (YHWH) az Isten (*Elohim*), 4:35,39

Nagyon sokat spekuláltak már ezekkel a változatokkal kapcsolatban.

1. több szerző

2. több írástudó

3. teológiai megkülönböztetések

4. irodalmi változatosság

Az ÓSZ-i tudósoknak el kell ismerniük, hogy a szerzőiség, az összeállítás, a szerkesztés és az írástudói aktivitás az ÓSZ-i kanonikus könyvekkel kapcsolatban egy misztérium. Nem szabad engednünk, hogy a nyugati irodalmi teóriáink, vagy az a-priori teológiai feltételezéseink egy, és csak egyetlen értelmezést követeljenek. A misztérium azt jelenti, misztérium.

KÜLÖNLEGES TÉMA: AZ ISTENSÉG NEVEI

A. *El*

1. Az eredeti jelentése az általános ősi kifejezésnek, amit az istenségre használtak bizonytalan, bár nagyon sok tudós úgy hiszi, hogy az Akkád "erősnek lenni" vagy "hatalmasnak lenni" szógyökérből származik (vö. I. Mózes 17:1; IV. Mózes 23:19; V. Mózes 7:21; Zsolt 50:1).
2. A kánaáni panteonban a legmagasabb isten *El* volt (Ras Shamra szövegek)
3. A Bibliában az *El* általában nincs más kifejezésekkel szóösszetételben. Ezek a változatok Isten jellemzésének egy egy módjává váltak.
  - a. *El-Elyon* (a Felséges Isten), I. Mózes 14:18-22; V. Mózes 32:8; Ézs. 14:14
  - b. *El-Roi* ("Isten, aki lát" vagy Isten, aki kijelenti magát"), I. Mózes 16:13
  - c. *El-Shaddai* ("Mindenható Isten" vagy "A Minden Könyörületesség Istene" vagy "a hegy Istene"), I. Mózes 17:1; 35:11; 43:14; 49:25; II. Mózes 6:3
  - d. *El-Olam* (az Örökkévaló Isten), I. Mózes 21:33. Ez a kifejezés teológiailag Isten Dávidnak adott ígéretéhez kapcsolódik, II. Sám. 7:13,16
  - e. *El-Berit* ("A Szövetség Istene"), Bírák 9:46
4. *El* egyenlő a következőkkel:
  - a. YHWH, Zsolt 85:8; Ézs. 42:5
  - b. *Elohim*, I. Mózes. 46:3; Jób 5:8; "én vagyok az Isten (*El*), atyádnak Istene (*Elohim*)
  - c. *Shaddai*, I. Mózes 49:25
  - d. "féltékenység", II. Mózes 34:14; V. Mózes 4:24; 5:9; 6:15
  - e. "írgalom", V. Mózes 4:31; Neh. 9:31; "hűség" V. Mózes 7:9; 32:4
  - f. "nagy és félelmetes", V. Mózes 7:21; 10:17; Neh. 1:5; 9:32; Dán. 9:4
  - g. "mindentudás", I. Sám. 2:3
  - h. "az én erős menedékem", II. Sám. 22:33
  - i. "bosszút áll értem", II. Sám. 22:48
  - j. "a szent", Ézs. 5:16
  - k. "erő", Ézs. 10:21
  - l. "az én szabadítóm", Ézs. 12:2
  - m. "nagy és hatalmas", Jer. 32:18
  - n. "megtorlás", Jer. 51:56
5. Az összes legfőbb ÓSZ-i név kombinációja megtalálható a Józsué 22:22-ben (*El*, *Elohim*, *YHWH*, mind ismétlődik)

B. *Elyon*

1. Az alapvető jelentése: "magasságos", "felmagasztalt" vagy "felemelt" (vö. I. Mózes 40:17; I. Kir. 9:8; II. Kir. 18:17; Neh. 3:25; Jer. 20:2; 36:10; Zsolt 18:13)
2. Párhuzamos értelemben használják Isten többi más nevével/címével
  - a. *Elohim* – Zsolt 47:1-2; 73:11; 107:11
  - b. *YHWH* – I. Mózes 14:22;
  - c. *El-Shaddai* – Zsolt 91:1,9

d. *El* – IV. Mózes 24:16

e. *Eloah* – gyakran használják a Dániel 2-6-ban és az Ezsdrás 4-7-ben, ahol az illiar szóval kapcsolódik össze (az arám nyelvben használták a "magasságos Istenre" a Dán. 3:26-ban, 4:2-ben; 5:18,21-ben)

3. Gyakran használták nem Izraeliták is.

a. Melkisédek, I. Mózes 14:18-22

b. Bálám, IV. Mózes 24:16

c. Mózes, mikor a nemzetekről beszélt, V. Mózes 32:8

d. Lukács evangéliuma az ÚSZ-ben, a pogányoknak írja, és használja a görög megfelelőjét *Hupsistos* (vö. 1:32,35,76; 6:35; 8:28; Apcsel 7:48; 16:17)

C. *Elohim* (többesszámú), *Eloah* (egyesszámú), amit elsősorban a költészetben használtak

1. Ezt a kifejezést az ÓSZ-en kívül nem használták.

2. Ez a szó jelölheti Izrael Istenét, vagy a többi nép istenét is (vö. II. Móz. 12:12; 20:3). Ábrahám családja többistenhitű volt (vö. Józs. 24:2).

3. Utalhat izraeli bírákra is (vö. II. Mózes 21:6; Zsolt. 82:6).

4. Az *elohim* kifejezést használták más szellemi lényekre is (angyalokra, démonokra), mint az V. Mózes 32:8-ban (LXX); Zsolt 8:5; Jób 1:6; 38:7. Utalhat emberi bírákra (vö. II. Mózes 21:6; Zsolt 82:6)

5. A Bibliában ez az első titulus/név az istenségre (vö. I. Mózes 1:1). Az I. Mózes 2:4-ig kizárólagosan használja, ahol is YHWH-val kombinálja. Lényegében (teológiailag) Istenre úgy utal, mint a földi élet teremtőjére, fenntartójára, és gondviselőjére (vö. Zsolt 104).

Az *El* szinonimája (vö. V. Mózes 32:15-19). Lehet továbbá párhuzamos YHWH-val, mint a Zsolt 14-ben (*elohim*) pontosan olyan, mint a Zsolt. 53-ban (YHWH), kivéve az isteni nevekben való változást.

6. Bár a többesszám általában a többi istenre használatos, ez a kifejezés gyakran Izrael Istenét jelöli, de általában egyesszámú igét használnak utána, hogy jelöljék az egyistenhit használatát.

7. Ezt a kifejezést nem izraeliek is használták az istenség nevének megnevezésére.

a. Melkisédek, I. Mózes 14:18-22

b. Bálám, IV. Mózes 24:2

c. Mózes, amikor a nemzetekről beszél, V. Mózes 32:8

8. Elég furcsa, hogy a legközönségesebb név a monoteista Izrael Istenére többesszámú! Bár nincs teljes bizonyosság efelől, itt van néhány teória.

a. A héber nyelvben sok a többesszám, amit gyakran a hangsúly miatt használtak. Közeleli rokonságban áll ehhez a későbbi héber nyelvtani forma, amit a "fenség többesszámának" neveztek, ahol is a többesszámot arra használták, hogy egy fogalmat felnagyítsanak.

b. Ez utalhat az angyali tanácsra, amivel Isten a mennyben találkozik, és ítéletet tart közöttük (vö. I. Kir. 22:19-23; Jób 1:6; Zsolt 82:1; 89:5,7).

c. Az is lehetséges, hogy ez az ÚSZ-i kijelentést tükrözi vissza az egy Istenről három személyben. Az I. Mózes 1:1-ben Isten megteremt; I. Mózes 1:2-ben a Lélek költi, és az ÚSZ-ből tudjuk, hogy Jézus az Atya Isten megbízottjaként munkálkodik a teremtésben (vö. János 1:3,10; Róma 11:36; I. Kor. 8:6; Kol. 1:15; Zsid. 1:2; 2:10).

D. YHWH

1. Ez az a név, ami az istenséget a szövetség hozó Istenként tükrözi vissza; Isten a megmentő és a megváltó! Az emberek megszegik a szövetségeket, de Isten lojális az Ő szavához, ígéretéhez, szövetségéhez (vö. Zsolt 103).

Ezt a nevet először az *Elohim*mal együtt említi az I. Mózes 2:4. Nem két teremtés történet van az I. Mózes 1-2-ben, hanem két hangsúlyozás: (1) Isten, mint a világ teremtője (a fizikai) és (2) Isten, mint az emberiség különleges teremtője. Az I. Mózes 2:4-ben kezdődik el az emberiség kiváltságos helyzetének és céljának kijelentése, ugyanúgy, mint ahogy a bűn problémája is és annak a lázadásnak a problémája is, ami ehhez a kiváltságos helyzethez kapcsolódik.

2. Az I. Mózes 4:26 azt mondja, hogy "az emberek elkezdtek segítségül hívni az Úr nevét" (YHWH). Mindazonáltal a II. Mózes 6:3 azt sugallja, hogy korai szövetséges népek (a Patriarchák és a családjaik) csakis *El-Shaddaiként* ismerték Istent. A YHWH név csak egyetlen alkalommal van megmagyarázva a II. Mózes 3:13-16-ban, leginkább a 14. versben. Bár Mózes írásai értelmez szójátékokon alapulva szavakat, nem pedig azok etimológiájuk alapján (vö. I. Mózes 17:5; 27:36; 29:13-35). Számos feltevés létezett ennek a névnek a jelentésével kapcsolatban (az IDB-ből idézve, 2. kiadás, 409-11- oldalak).
- arab szótöbblől származik, "forró szerelmet mutatni"
  - arab szótöbblől származik, "fújni" (YHWH mint vihar Isten)
  - ugartic (kánaáni) szótöbblől származik, "beszélni"
  - föníciai feljegyzést követve, MŰVELTETŐ MELLÉKNÉVI IGENÉV jelentéssel "az, aki fenntart" vagy "az, aki megalapoz"
  - a héber *Qal* formából "az, aki" vagy "az, aki jelenlévő" (a jövőbeli értelemben, "az, aki lesz")
  - a héber *Hiphil* formából, "az, aki a létezést okozza"
  - a héber "élni" szótöbblől, (pl. I. Mózes 3:20), jelentése "az örökké élő, az egyetlen élő"
  - a II. Mózes 3:13-16 szövegéből egy szójáték a BEFEJEZETLEN formát BEFEJEZETT értelemben használva, "továbbra is az leszek, ami eddig voltam" vagy "továbbra is az leszek, ami mindig is voltam" (vö. J Wash Watts, *A Survey of Syntax in the Old Testament* [Szintaktikai kutatás az Ószövetségben], 67. oldal).
- A teljes név, YHWH, gyakran rövidítésekben vagy lehetséges, hogy az eredeti formában jut kifejezésre
- (1) *Yah* (pl. Hallelu -yah)
  - (2) *Yahu* (nevek, pl. Ézsaiás)
  - (3) *Yo* (nevek, pl. Jóel)
3. A későbbi Júdaizmusban ez a szövetségi név annyira szentté vált (a tetragrammaton), hogy a zsidók félték kiejteni, nehogy megszegjék a parancsolatot II. Mózes 20:7; V. Mózes 5:11; 6:13. Így aztán behelyettesítették a héber kifejezést: "tulajdonos", "mester", "férj", "úr" – *adon* vagy *adonai*, én uram. Amikor elértek a YHWH szóhoz miközben az ÓSZ-i szövegeket olvasták, helyette az úr kifejezést mondták ki. Ezért van az, hogy a YHWH szót ÚR-nak írják a angol és a magyar fordításokban is.
4. Mint ahogy az El-lel is, a YHWH-val is gyakran használnak együtt más kifejezéseket, hogy bizonyos jellemvonásait kihangsúlyozzák Izrael Szövetséges Istenének. Nagyon sok lehetséges kombináció létezik, itt van közülük néhány:
- YHWH – *Yireh* (YHWH [az ÚR] gondoskodik), I. Mózes 22:14
  - YHWH – *Rophekha* (YHWH [az ÚR] a te gyógyítód), II. Mózes 15:26
  - YHWH – *Nissi* (YHWH [az ÚR] az én hadijelvényem), II. Mózes 17:15
  - YHWH – *Meqaddishkem* (YHWH [az ÚR] a megszentelőtök), II. Mózes 31:13
  - YHWH – *Shalom* (YHWH [az ÚR] a békesség), Bírák 6:24
  - YHWH – *Sabaoth* (YHWH, a Seregek Ura), I. Sám. 1:3,11; 4:4; 15:2; gyakran a prófétáknál fordul elő
  - YHWH – *Ro'I* (YHWH [az ÚR] az én pásztorem), Zsolt 23:1
  - YHWH – *Sidqenu* (YHWH [az ÚR] a mi igazságunk), Jer. 23:6
  - YHWH – *Shammah* (YHWH, ott van az ÚR), Ezék. 48:35

1:4

NASB, NRSV „miután legyőzte”
 NKJV „miután megölte”
 TEV „miután az ÚR legyőzte”
 NJB „Ő legyőzte”

Az IGE (BDB 645, KB 697, *Hiphil* FŐNÉVI IGENÉV) azt jelenti, 'leverni, csapást mérni, legyőzni', a teológiai utalása pedig az, hogy YHWH tette mindezt. Ő az első és az egyetlen ok!

■ „**Szihón**” Szihón (BDB 695) az Emóriák királya volt az Óg melletti területen, Básán királya, a Jordán keleti partján. Mózesnek Isten azt parancsolta (vö. 2:4-9), hogy ne támadja meg a zsidók rokonait Móábban

és Edomban (Lót saját lányaitól született leszármazottai, vö. I. Mózes 19:30-38). A Jordánhoz vezető egyetlen másik út Szíhón királyságán keresztül vezetett. Hesbón, a főváros volt az elő fontos város, amit az izraeli sereg meghódított (vö. 2:26-37; IV. Mózes 21:21-32).

■ „Ógot” Óg (BDB 728) a Básán nevű terület királya volt, ahol két nagy város is volt (vö. Józs. 12:4) és több falu is (vö. 3:1-10). Valószínűleg egyike volt a refáiaknak (óriások, vö. 3:11), akik Kánaán területén laktak (vö. 2:20; Józs. 12:4). Ezen óriások leszármazottai miatt volt (vö. 2:11), hogy Hebrónnál Izrael elutasította a két hűséges kém beszámolóját (vö. IV. Mózes 13:22).

KÜLÖNLEGES TÉMA: A KIVONULÁS IDŐPONTJA FELETTI VITA

- A. Két vélemény létezik a tudósok között a kivonulás időpontját illetően.
1. Az I. Kir. 6:1-ből, ami azt mondja, hogy „négy száznyolcvan évvel azután, hogy Izrael fiai kijöttek Egyiptomból ... kezdtek el építeni az Úr templomát”.
    - a. Salamon Kr. e. 970-ben kezdett uralkodni. A *qarqari* csata (Kr. e. 853) időpontját használva biztos kiinduló pontként határozták meg.
    - b. A templomot uralkodásának negyedik évében kezdték el építeni (Kr. e. 965), tehát a Kivonulás körülbelül Kr. e. 1445/46-ban történt.
  2. Ennek tehát a 18. Egyiptomi Dinasztia idején kellett történnie.
    - a. Az elnyomás fáraója így *III. Thotmesz* lenne (Kr. e. 1490-1436)
    - b. A Kivonulás idején *II. Amenhotep* (Kr. e. 1436-1407) lett volna a fáraó.
      - (1) Néhányan a Jerikóból származó bizonyítéknak hisznek, ami azon a tényen alapul, hogy *III. Amenhotep* (Kr. e. 1413-1377) uralkodása idején semmilyen diplomáciai levelezés nem zajlott Jerikó és Egyiptom között.
      - (2) Az *Amarna* szövegek feljegyeztek olyan diplomáciai levelezéseket, amiket kőtáblákra véstek a *Habiruk* Kánaán földjének előzőlétéről *III. Amenhotep* uralkodása idején. Így aztán a Kivonulás *II. Amenhotep* uralkodása idején történt.
      - (3) A Bírak időszak nem elég hosszú, ha a Kivonulás idejét a 13. századra tesszük.
  3. Ezekkel az időpontokkal kapcsolatos problémák.
    - a. A Szeptuginta (LXX) 440 évet ír le, nem 480-at.
    - b. Lehetséges, hogy a 480 év tizenkét generációt képvisel, mindegyik generációra negyven év esne (így aztán csak egy jelképes szám).
    - c. Árontól Salamonig tizenkét papi generáció van (vö. I. Krón. 6), és tizenkettő Salamontól a második templomig. A zsidók is, mint a görögök, egy generációt negyven évnél számoltak. Így aztán 480 éves periódus van visszafelé is meg előre felé is (a számok szimbolikus használata, vö. Bimson: *Redating the Exodus and Conquest* [A kivonulás és a hódítás újradátumozása]).
  4. Három olyan szövegrész található még, ami időpontokat említ.
    - a. I. Mózes 15:13,16 (vö. ApCsel 7:6), 400 éves rabság
    - b. II. Mózes 12:40-41 (vö. Gal. 3:17)
      - (1) MT – 430 évig lakoztak Egyiptomban
      - (2) LXX- 215 évig lakoztak Egyiptomban
    - c. Bírak 11:26 – 300 év Jefte ideje és a hódítás között (ami az 1445-ös dátumot támogatja)
    - d. ApCsel 13:19 – kivonulás, vándorlás, és hódítás – 450 év
  5. A Királyok könyvének írója bizonyos történelmi referenciákat használt, és nem kerekítette a számokat (Edwin Thiele, *A Chronology of the Hebrew Kings* [A héber királyok kronológiája], 83–85. oldala).
- B. Úgy tűnik, hogy a régészeti kísérleti bizonyítékok egy Kr. e. 1290-es dátumra vagy a 19. egyiptomi dinasztiára utalnak.
1. József meg tudta látogatni édesapját és a fáraót is ugyanazon a napon. Az első olyan fáraó, aki Egyiptomból származott, és aki elkezdte Egyiptom fővárosát Thébából vissza a Nílus Deltába visszaköltöztetni, arra a helyre, amit Avarisznak/Tanisznak hívtak, ami a régi Hükszosz főváros volt, I. Szethinek hívták (Kr. e. 1309-1290). Ő volna az elnyomás fáraója.
    - a. Úgy tűnik, hogy ez két információ töredéket is igazol az Egyiptomban lévő Hükszosz uralomról.
      - (1) Találtak egy sztélét II. Ramszesz idejéből ami megemlékezik arról, hogy négyszáz

évvel korábban (Kr. e. 1700 a Hükszoszok által) megalapították Avariszt/Cóant/Taniszt

(2) Az I. Mózes 15:13 próféciája 400 éves elnyomásról szól.

- b. Ez arra utalhat, hogy József hatalomra emelkedése egy Hükszosz (sémita) fáraó alatt történt. Az új egyiptomi dinasztiára a II. Mózes 1:8 utal.
2. A Hükszoszok, ez egy egyiptomi szó, ami azt jelenti, hogy „idegen föld urai”, nem egyiptomi, hanem sémita uralkodók voltak, és a 15. és 16. dinasztia alatt irányították Egyiptomot (Kr. e. 1720-1570). Néhányan kapcsolatba akarják hozni őket József hatalomra kerülésével. Ha kivonjuk a II. Mózes 12:40 430 évét Kr. e. 1720-ból, akkor egy Kr. e. 1290 körüli dátumot kapunk.
3. I. Szethi fia II. Ramszesz volt (Kr. e. 1290-1224). Ezt a nevet olyan raktárvárosként említi meg a II. Mózes 1:11, amit héber rabszolgák építettek. Továbbá Egyiptom ugyanezen területe, Gósenhez közel a Ramszesz nevet viselte, I. Mózes 47:11. Avarisz/Cóan/Tanisz Kr. e. 1300-1100-tól „Ramszesz Háza”-ként volt ismert.
4. III. Thotmesz nagy építő volt, csak úgy, mint II. Ramszesz.
5. II. Ramszesznek negyvenhét lánya volt, akik különböző palotákban laktak.
6. A régészetből látjuk, hogy a legtöbb nagy falakkal rendelkező kánaáni várost (Hácór, Debír, Lákis) elpusztították, majd Kr. e. 1250 körül sietősen újraépítették. Ha harmincnyolc éves pusztai vándorlást számolunk, akkor ez beleillik a Kr. e. 1290-es dátumba.
7. A régészek találtak egy emlék-sztélét, ami Ramszesz utódáé, Merenptahé (Merneptah) volt, amin utalásokat találtak arra, hogy az izraeliek ott voltak Kánaán déli részén (Kr. e. 1224-1214; vö. Merenptah sztélé, Kr. e. 1220-ból).
8. Úgy tűnik, hogy Edom és Moáb erős nemzeti identitást szerzett Kr. e. 1300 vége felé. Ezek az országok nem voltak szervezett formában a tizenötödik században (Glueck).
9. A *Redating the Exodus and Conquest* (A kivonulás és a hódítás újradátumozása) című könyv, amit J. Bimson írt, és 1978-ban adták ki a University of Sheffield által, minden korai dátum ellen felhozott régészeti bizonyítékot vitat.

KÜLÖNLEGES TÉMA: PALESZTINA LAKOSSÁGA AZ IZRAELITÁK ELŐTT

A. Számos lista létezik, ami embercsoportokat sorol fel

1. I. Mózes 15:19-21 (10)

a. Kéniek	d. Hettiták	g. Emóriak	j. Jebúsiak
b. Kenizziek	e. Perizziek	h. Kánaániak	
c. Kadmóniak	f. Refáiak	i. Girgásiak	

2. II. Mózes 3:17 (6)

a. Kánaániak	d. Perizziek
b. Hettiták	e. Hivviek
c. Emóriak	f. Jebúsiak

3. II. Mózes 23:28 (3)

- a. Hivviek
- b. Kánaániak
- c. Hettiták

4. V. Mózes 7:1 (7)

a. Hettiták	d. Kánaániak	g. Jebúsiak
b. Girgásiak	e. Perizziek	
c. Emóriak	f. Hivviek	

5. Józsué 24:11 (7)

a. Emóriak	d. Hettiták	g. Jebúsiak
b. Perizziek	e. Girgásiak	
c. Kánaániak	f. Hivviek	

B. A nevek eredete kétes a történelmi adatok hiányosságai miatt. Az I. Mózes 10:15-19 számos olyat

tartalmaz, ami Kánaánhoz, Hám fiához kapcsolódik.

C. Az I. Mózes 15:19-21-ben található, leghosszabb lista tömör leírása.

1. Kéniek

- BDB 884
- nem Izraeliták
- a név a 'kovács' szóhoz kapcsolódik, ami fém-munkásra vagy zenére is utalhat (vö. I. Mózes 4:19-22)
- a Sínai területhez kapcsolódik, Hebróntól északra
- a név Jetróhoz, Mózes apósához kapcsolódik (vö. Bír. 1:16; 4:11)

2. Kenizziek

- BDB 889
- a zsidók rokonai
- Edom családjába tartoznak (vö. I. Mózes 15:19; 30:15,42)
- Negevben éltek
- valószínűleg beszivárgott Júdába (vö. IV. Mózes 32:12; Józs. 14:6,14)

3. Kadmóniak

- BDB 870 II.
- nem Izraeliták, valószínűleg Ismael leszármazottai (I. Mózes 25:15)
- a név arra utal, hogy 'keleti'
- Negevben laktak
- valószínűleg kapcsolódik a 'keleten lakó emberek' kifejezéshez (vö. Jób 1:3)

4. Hettiták

- BDB 366
- nem Izraeliták
- Heth leszármazottai
- Anatólia királyságából valók (Kis-Ázsia, Törökország)
- nagyon korán jelen voltak Kánaánban (vö. I. Mózes 23; Józs. 11:3)

5. Perizziek

- BDB 827
- nem Izraeliták, valószínűleg Hurriak
- Júdea erdős részein éltek (vö. I. Mózes 34:30; Bír. 1:4; 16:10)

6. Refáiak

- BDB 952
- nem Izraeliták, valószínűleg óriások (vö. I. Mózes 14:5; IV. Mózes 33:33; V. Mózes 2:10-11,20)
- a Jordán keleti partján éltek
- harcosok/hősök vonala

7. Emóriak

- BDB 57
- északnyugati sémita népcsoport, ami Hám-tól ered (vö. I. Mózes 10:16)
- ez lett Kánaán lakosainak általános megnevezése (vö. I. Mózes 15:16; V. Mózes 1:7; Józs. 10:5; 24:15; II. Sám. 21:2)
- lehet, hogy azt jelenti ez a név, hogy 'a nyugat'
- az ISBE 1. kötet 119. oldala azt mondja, hogy a kifejezés a következőkre utal
  - a. Palesztina lakosságára úgy általában
  - b. a hegyvidék lakosaira, a tengerparti síkság lakosaival ellentétben
  - c. egy bizonyos embercsoport, akiknek saját királyuk volt

8. Kánaániak

- BDB 489
- Hám-tól származnak (vö. I. Mózes 10:15)
- Kánaán összes törzsének általános megnevezése a Jordán nyugati partján

- a Kánaán jelentése bizonytalan, valószínűleg 'kereskedőt' vagy 'vörös-lila festéket' jelentett
- mint népcsoport a tengerparti síkságon laktak (vö. IV. Mózes 13:29)
- 9. Girgásiai
  - BDB 173
  - Hámtól származnak (vö. I. Mózes 10:16) vagy legalábbis 'Kánaán fiai' ([azaz az országból] ISBE, 2. kötet 1232. oldal)
- 10. Jebúsiak
  - BDB 101
  - Hámtól származnak (vö. I. Mózes 10:16)
  - Jebúsz/Sálem/Jeruzsálem városából valók (vö. Józs. 15:63, Bír. 19:10)
  - Ezék. 16:3,45 azt mondja, hogy ők az emóriaiak és a hettiták kevert törzse volt
- 11. Hivviek
  - BDB 295
  - Hámtól származnak (I. Mózes 10:17)
  - az LXX úgy fordítja, hogy hamóriaiak (vö. I. Mózes 34:2; 36:20-30; Józs. 9:7)
  - valószínűleg a héber 'barlang' szóból ered, tehát barlanglakók
  - Libanon fennsíkjain laktak (vö. Józs. 11:3; Bír. 3:3). A II. Sám. 24:7 Tírusz és Szidón mellett vannak felsorolva.

■ „**Astárót**” Ez a város (BDB 800) a kánaáni termékenység Isten, Baál feleségéről kapta a nevét, *Ashereah/Astarté*. A refáiai megemlézése miatt lehetséges, hogy erre a városra az I. Mózes 14:5-ben is utaltak.

■ „**Edrei**” Ez Óg egyik fő városa volt (vö. Józs. 12:4; 13:12)

1:5 „Móáb földjén” Itt táboroztak az Izraeliták, mielőtt beléptek volna az Ígélet Földjére. Az az a hely, ahol az V. Mózes íródott, a Holt-tengertől északra, a Jordán keleti partján.

■ „**így kezdte Mózes**” Az az IGE (BDB 383, KB 381, *Hiphil* BEFEJEZETT) arra utal, hogy ez 'akarati odaszánás' volt (vö. I. Mózes 18:27; II. Mózes 2:21; Bír. 19:6).

■ „**magyarázni ezt a törvényt**” Ez az IGE (BDB 91, KB 106, *Piel* BEFEJEZETT) azt jelenti, hogy tisztázni, vagy érthetővé tenni. Ez a szó csak itt fordul elő és még két másik alkalommal, amikor úgy fordították, hogy 'írta' (vö. 27:8; Hab. 2:2). Az az utasítás, ami nem világos vagy nem érthető haszontalan, és ebben a szövetséges szövegekörnyezetben veszélyes is.

Az a kifejezés, hogy 'törvény' (azaz Tóra, BDB 260) a héber 'tanítani' vagy 'tanít, útbaigazít, oktat' kifejezés (vö. 4:8,44; 27:3,8,26; 28:58,61; 29:20,28; 30:10; 31:9,11,12; 32:46). Ebben a szövegekörnyezetben Mózes tanításaira utal, amit Izraelnek a Jordán keleti partján adott, Jerikóval szemben, a Móáb síkságon, pont azelőtt, mielőtt az Izraeliták átkeltek a Jordánon nélküle.

SZÖVEG: 1:6-8

6Az ÚR, a mi Istenünk, így beszélt hozzánk a Hóreben: Elég sokáig laktatok már e mellett a hegy mellett. **7**Induljatok útnak, és menjetek az emóriai hegyére, meg az azzal szomszédos területekre, a síkságra, a hegyvidékre és a Sefélá-alföldre, a Délvidékre és a tengerpartra, a kánaáni földjére és a Libanonra, a nagy folyamig, az Eufrátesz folyamig. **8**Íme, én elétek tártam ezt a földet. Menjete hát, és vegyétek birtokba azt a földet, amelyről megesküdt az ÚR atyáitoknak, Ábrahámnak, Izsáknak és Jákóbnak, hogy nekik és utódaiknak adja.

1:6 „az ÚR” Ez Izrael Istenének egyedülálló neve (azaz YHWH, BDB 217). Lásd Különleges Téma: Az Istenség nevei az 1:3-ban.

■ „**a mi Istenünk**” A TÖBBESSZÁMÚ személyes NÉVMÁS egy szövetséges kapcsolatra utal, amit a

Sínai-hegynél kezdeményeztek és fogadtak el. Ez a név ugyanaz a név, amit az istenségre használtak, 'Elohim' (BDB 43). Istenre, mint az egész teremtés Teremtőjére, Gondviselőjére és Fenntartójára használták (azaz I. Mózes 1:1-2:3). Lásd Különleges Téma: Az Istenség nevei az 1:3-ban.

■ „a Hóreb” Lásd az 1:2 jegyzetét.

■ „elég sokáig laktatok már e mellett a hegy mellett” Isten most azt mondja az embereknek, hogy itt az ideje, hogy azt tegyék, amit eredetileg is parancsolt nekik, foglalják el Kánaánt (vö. I. Mózes 15:13-21; IV. Mózes 13-14)! A Hóreb-hegynél maradtak körülbelül egy évig (hasonlítsd össze a II. Mózes 19:1-et és a IV. Mózes 10:11-et).

1:7

NASB „forduljatok meg, és induljatok el”

NKJV „forduljatok meg, és tegyétek meg az utat”

NRSV „folytassátok az utakat”

TEV „bontsátok le a tábor, és menjetek tovább”

NJB „haladjatok tovább, folytassátok az utakat”

Az első IGE (BDB 815, KB 937, *Qal* FELSZÓLÍTÓ) azt jelenti, hogy 'megfordulni', de számos értelemben szokták használni:

1. megfordulni, hogy ránézzenek valamire/valakire, II. Mózes 2:12; 16:10; IV. Mózes 12:10
2. megfordulni, hogy irányt változtassanak, I. Mózes 18:22; 24:49; II. Mózes 14:25; 21:33; V. Mózes 1:7,24; 2:3; 9:15; 10:5
3. más istenekhez fordulni, III. Mózes 19:4; V. Mózes 29:18; 30:17; 31:18,20
4. segítséget kérni, III. Mózes 19:31; 20:6
5. a/az .... közeledte
  - a. este, V. Mózes 23:11
  - b. reggel, II. Mózes 14:27

A második IGE (BDB 652, KB 704, *Qal* FELSZÓLÍTÓ) azt jelenti, hogy 'kihúzni', 'felhúzni', vagy 'elindulni', amit a IV. Mózesben gyakran használtak arra, hogy az Izraeliták elköltöztették a táborukat. Ez a fajta használata ennek a szónak folytatódik az V. Mózesben is (pl. 1:7,19,40; 2:1,24). Eredetileg a sátor cölöpök felhúzására utalt.

■ „és menjetek” Ez a harmadik *Qal* FELSZÓLÍTÁS (BDB 97, KB 112).

■ Négy olyan topológiai felosztás van megemlítve Palesztináról, amik északról délig terjednek ki:

1. „az emóriaiak hegyére” – Ez a Jordán keleti partjára utal, és Szíhón és Óg királyságára.
2. „a szomszédos területekre” – Ez a Jordán hasadékos völgyére utal (BDB 787, vö. 1:1,7; 2:8; 3:17; 4:49; 11:30; Józ. 8:14; 11:2,16;12:3; 18:18)
3. „a síkságra és a hegyvidéke” – Ez a Holt-tengertől nyugatra és délre eső területre utalt, később Efraim és Júda törzsi elhelyezkedésévé vált.
4. „a délvidékre” – Ez a száraz sivatag a Holt-tengertől délre és nyugatra (BDB 616)
5. „a tengerpartra” – Ez a tengerparti síkság, ami Egyiptomtól Libanonin tart (azaz Shephelah, BDB 410) Mindezek együtt véve az Ábrahámnak az I. Mózes 15-ben megígért földre utalnak.

1:8 A nyolcadik vers parancsok sora:

1. „Lássátok” – BDB 906, KB 1157, *Qal* FELSZÓLÍTÓ
2. „menjetek” – BDB 97, KB 112, *Qal* FELSZÓLÍTÓ
3. „vegyétek birtokba” – BDB 439, KB 441, *Qal* FELSZÓLÍTÓ (lásd Különleges Téma a 8:1-ben)

■ „elétek tártam ezt a földet” A héber kifejezés arra, hogy 'elétek tártam' ugyanaz, mint az, hogy 'adtam' (BDB 678, KB 733, *Qal* BEFEJEZETT). Isten most nekik adta azt a földet, ami megígért Ábrahámnak (I. Mózes 12:1-5; 15:12-21; II. Mózes 6:8), de birtokba kellett azt venniük. Figyeld meg, hogy még ennek az alapvető szövetségnek is feltételes aspektusa van (4:1; 5:33; 6:18; 8:1; 16:20; 30:16,19).

■ „azt a földet, amelyről megesküdött az ÚR atyáitoknak, Ábrahámnak, Izsáknak és Jákóbnak” Lásd Különleges Téma: Szövetséges ígéretek a Pátriárkáknak a 9:5.

Lásd 4:37; 6:10; 9:5; 10:11,15; 30:20; I. Mózes 12:5-7; 13:14-17; 15:18; 26:3; II. Mózes 32:13; 33:1.

Ez a földterület magában foglalta délen a Kádés-Barneától, a Büblosztól és Zephan-tól, északon Cedádtól és Lebó-Hamátig tartó területet (valószínűleg keleten egészen az Eufrátesz folyóig, vö. I. Mózes 15:18). Lásd MacMillan Bible Atlas, 47. oldal.

Számos olyan igehely van, ahol az Ígéret földjének általános határai meg vannak adva (II. Mózes 34:1-12; V. Mózes 1:6-8; 3:12-20; 11:24; Józs. 1:3-4). Csak Dávid uralma alatt volt ez az egész terület Izrael fennhatósága alatt.

SZÖVEG: 1:9-15

9Abban az időben ezt mondtam nektek: **Nem tudok egyedül gondot viselni rátok.** **10**Istenetek, az **ÚR**, megsokasított benneteket, és most már oly sokan vagytok, mint az égen a csillag. **11**Szaporítson is meg benneteket az **ÚR**, atyáitok Istene ezerszeresen, és áldjon meg, ahogyan megígérte nektek! **12**Hogyan tudnám egyedül magamra vállalni bajaitokat, terheiteket és peres ügyeiteket? **13**Jelöljete ki törzsenként bölcs, értelmes és tapasztalt embereket, és én elöljáróitokká teszem őket. **14**Ti feleltetek, és azt mondtátok nekem: **Helyes, amit mondtál, így kell tenni!** **15**Fogtam tehát törzseitek főembereit, a bölcs és tapasztalt embereket, és elöljáróitokká tettem őket: ezredesekké, századosokká, ötvenedesekké, tizedesekké és felügyelőkké minden törzsbén.

1:9 „**abban az időben**” Ez egy visszatérő kifejezés az V. Mózesben. Az első négy fejezet YHWH Izrael felé mutatott kegyelmes cselekedeteinek áttekintése. Ez az idióma egy módja annak, hogy egy múltbeli cselekedetet jelöljön (vö. 1:9,16,18; 2:34; 3:4,8,12,18, 4:14).

■ „**nem tudok egyedül gondot viselni rátok**” Lásd a II. Mózes 18:13-26-ot Jetró Mózesnek szóló tanácsát ezzel a problémával kapcsolatban (azaz, hogy Mózes volt az egyetlen bíra közöttük).

1:10 „**Istenetek, az ÚR, megsokasított benneteket**” Ez része volt Isten a Patriarcháknak adott ígéretének (azaz I. Mózes 13:16, 17: 2,20; 22:17; 48:4; III. Mózes 26:9, V. Mózes 7:13).

■ „**mint égen a csillag**” Ezt a kifejezést a következő helyeken láthatjuk: I. Mózes 15:5; 26:4; V. Mózes 10:22; 28:62. Más párhuzamos kifejezések megszámlálhatatlan számú dolgokra utalnak (vö. I. Mózes 16:10), mint az hogy az Izraeliták olyanok, mint: „a föld pora” (vö. I. Mózes 13:16; 28:14; IV. Mózes 23:10); vagy mint „homokszemek a tenger partján” (vö. I. Mózes 22:17; 32:12). S mindez egy olyan férfitől származik, aki 100 éves koráig gyermektelen volt (azaz Ábrahám)!

Az V. Mózes 1:28-ban az Izraeliták, akik többen vannak, mint a csillagok az égen, félnek Kánaán lakosaitól azok:

1. száma,
2. mérete,
3. falakkal körülvett városaik

miatt. Micsoda irónia!

■ „**atyáitok Istene**” Ez egy gyakran ismételt megnevezés, ami azt erősíti meg, hogy ugyanaz az Isten, aki Ábrahámmal, Izsákkal és Jákóbbal is beszélt, még mindig aktív a leszármazottaik életében és végzetében.

■ „**szaporítson ... ezerszeresen**” Ez nyilvánvalóan egy idiomatikus kifejezés. Az ezres szám a tíz többszöröse volt (10x10x10, tehát 3-szor) ezért tehát a nagyság vagy a számtalanság szimbóluma (vö. Zsolt. 90:4; II. Péter 3:8). Itt egy lista a NIDOTTE 1. kötetéből, 417. oldal, a hiperbolikus (túlzó) használatokról:

1. Isten munkája az áldásokban, V. Mózes 1:11; Jób 42:12; Zsolt. 144:13
2. katonai áldásokban, Józs. 23:10
3. katonai átok a hitetlenség miatt, V. Mózes 32:30; Ézs. 7:23; 30:17; Ámós 5:3
4. Isten kitartó szuverenitása, Zsolt. 90:4
5. Isten szövetséges ígéretei, V. Mózes 7:9; Zsolt. 105:8
6. Isten haragja szemben Isten szeretetével, II. Mózes 34:7; V. Mózes 5:9-10
7. Isten templomában való lakozás áldása, Zsolt. 84:10

1:12 „**bajaitok, peres ügyeitek**” Ez azt jelenti, hogy 'bírósi peres ügyek' (BDB 936).

1:13 „**jelöljete ki**” Ez az IGE (BDB 396, KB 393) egy *Qal* FELSZÓLÍTÁS. Figyeld meg, hogy Mózes az embereknek azt parancsolta (azaz a vezetőiknek), hogy vállaljanak felelősséget (ők válasszák ki) a

közösségért vele együtt (Mózes is kijelölt embereket). Ezeknek az új bírának (azaz törzsi vezetőknek) a következőknek kellett lenniük:

1. 'bölcseknek' – (BDB 314) ami azt jelenti, hogy képesnek kellett lenniük arra, hogy meggondolt és istenfélő döntéseket hozzanak (pl. József, I. Mózes 41:33,39; Dávid, II. Sám. 14:20; Salamon, I. Kir. 2:9, 3:21, 5:21)
2. 'ítélőképesség' – (BDB 106, KB 122, *Niphal* MELLÉKNÉVI IGENÉV), azt jelenti, hogy valaki, aki diszkrét, körültekintő, van ítélőképessége és intelligens (pl. József, I. Mózes 41:33; negatív értelemben a Jer. 4:22-ben)
3. 'tapasztalt' – (BDB 393, KB 390, *Qal* PASSZÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV). Ez egy gyakori szó volt, aminek a szemantikai területe elég széles volt.
  - a. NASB, TEV, NJB, JPSOA – tapasztalt
  - b. NKJB – értelmes, jól informált
  - c. NRSV, REB – jó hírű, tisztességes
  - d. JB – kipróbált
  - e. NIV – tiszteletreméltó
  - f. NET – ismert

■ „előjáróikká teszem” Az IGE (BDB 962, KB 1321) *Qal* BEFEJEZETTLEN, amit BUZDÍTÓ módban használt. Mózes ezeket a kiválasztott férfiakat kijelölte vagy beállította a vezetői vagy ítélkezői posztba (pl. II. Mózes 1:11; 18:21; V. Mózes 17:14,15; Bír. 11:11). Mindazonáltal a valóságban YHWH volt az, aki 'vette/fogta' őket (BDB 542, KB 534, *Qal* BEFEJEZETTLEN, 15. vers), ami Isten választását jelöli (pl. 4:20,34; I. Kir. 11:37). Az emberi folyamat egy isteni tervet követett!

1:15 „ezredesekké, századosokká, ötvenedesekké, tizedesekké” Ezek a felosztások/beosztások később katonai egységekké váltak (vö. II. Mózes 18:21). Lásd a következő Különleges Témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: EZER (ELEPH)

Ez a héber szó az 'ezer' kifejezésére (BDB 48). Mindazonáltal számos más értelemben is használták.

1. egy családi egység, Józs. 22:14; Bír. 6:15; I. Sám. 23:23; Zak. 9:7; 12:6
2. egy katonai egység, II. Mózes 18:21,25; V. Mózes 1:15
3. szó szerint ezer, I. Mózes 20:16; II. Mózes 32:28
4. egy szimbolikus szám, I. Mózes 24:60; II. Mózes 20:6; 34:7; V. Mózes 7:9; Jer. 32:18
5. az ugarit rokonértelmű szó, *alluph* azt jelenti, hogy 'törzsfőnök', I. Mózes 36:15

■
NASB, NKJV „tisztviselő”
NRSV, TEV „hivatalnok”
NJB „írnok”

Ez a kifejezés (BDB 1009) eredetileg egy írnokra utalt, de úgy tűnik, hogy nem illik bele a következő igehelyek használatába: V. Mózes 1:15; 20:5,8,9; Józs. 1:10,32. Ebben a szövegkörnyezetben úgy tűnik, hogy egy alacsonyabb hatáskörű bíróra vagy a törzsi vezető segítőjére utal.

Az UBS által kiadott *The Handbook on Deuteronomy* című könyv azt mondja, hogy 'előjárókkal (IV. Mózes 11:16) és bírakkal (V. Mózes 16:18; Józs. 8:33) is megjelentek, továbbá katonai szövegkörnyezetben is (V. Mózes 20:5,8,9; Józs. 1:10; 3:2)', 26. oldal.

SZÖVEG: 1:16-18

16Bíráitoknak pedig ezt parancsoltam abban az időben: Hallgassátok meg testvéreiteket, és igazságosan ítélkezzetek mindenkinek az ügyében, akár testvérével, akár jövevényel van dolga. **17**Ne legyetek személyválogatók az ítélkezésben, a kicsit éppúgy hallgassátok meg, mint a nagyot. Embertől ne tartsatok, mert az ítélet Isten ügye. Ami pedig nektek túl nehéz, azt hozzátok elém, és én meghallgatom azt. **18**Így parancsoltam meg nektek abban az időben mindazt, amit tennetek kell.

1:16-17 Mózes azt parancsolta ezeknek a törzsi bírának, hogy ne legyenek részleghajlóak (vö. 16:19; 24:17).

Az elfogulatlanság, a pártatlanság Isten jellemvonása (vö. 10:17). Izraelnek olyan népnek és társadalomnak kellett volna lennie, ami YHWH jellemvonásait fedi fel, hogy a világ Istenbe helyezze bizalmát és hitét. A bűnbeesés óta (azaz I. Mózes 3) ez volt Isten terve. Izrael elbukott ebben, de az ideális Izrael (azaz Jézus, vö. Ézs. 53) sikerrel járt (pl. János 14:5-7,8-11).

■ „**jövevény**” A nem zsidókkal úgy kellett bánniuk, mint akik jogilag egyenlőek voltak velük (vö. III. Mózes 19:33-34,35). Izraelnek kegyelmesen kellett bánnia velük (vö. III. Mózes 23:22; V. Mózes 10:19; 24:17; 27:19). Izrael jövevény volt Egyiptom területén (vö. II. Mózes 22:21; 23:9), tehát tudták, hogy milyen az jövevénynek lenni!

■ „**igazságosan**” Lásd a következő Különleges Témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: IGAZNAK LENNI (TISZTESSÉG, BECSÜLETESSÉG)

Az "igaznak lenni" fogalma annyira meghatározó téma, hogy a Bibliát tanulmányozó embernek muszáj egy alapos, átfogó személyes tanulmányt végeznie erről a fogalomról.

Az ŐSZ-ben Isten jellemét "igaznak", "igazságosnak" fogalmazták meg. Maga a mezopotámiai kifejezés a nádból származik, amit arra használtak, hogy az építkezések során a falak vagy a kerítések vízszinteségét ítélik meg vele. Isten választotta ki ezt a fogalmat, hogy metaforikusan a természetére használják ezt a kifejezést. Ő az az egyenes (vonalzó), ami által mindent megítélnek. Ez a fogalom megerősíti Isten igazságát/igazságosságát ugyanúgy mint ahogy az ítélkezéshez való jogát is.

Az ember az Isten képmására teremtett (vö. I. Móz. 1:26-27; 5:1,3; 9:6). Az emberiség az Istennel való kapcsolatra teremtett. A teljes teremtés a színpada vagy a háttere az Isten és az ember kapcsolatának. Isten azt szerette volna, ha az Ő legnagyobb teremtése, az emberiség, ismerné Őt, szeretné Őt, szolgálná Őt és olyan lenne, mint Ő! Az ember hűsége meg lett próbálva (vö. I. Móz. 3) és az első pár megbukott ezen a teszten. Ennek az lett az eredménye, hogy az Isten és az emberek közti kapcsolat megszakadt (vö. I. móz. 3; Róma 5:12-21).

Isten megígérte, hogy helyrehozza és helyreállítja ezt a kapcsolatot (vö. I. z. 3:15). Ezt Saját akaratóból és a Saját Fia által teszi. Az emberek képtelenek voltak ezt a törést helyreállítani (vö. Róma 1:18-3:20).

A Bűneset után Isten első lépése a helyreállítás felé annak a szövetségnek a fogalma volt, ami az Ő elhívásán és az emberiség bűnbánó, hittel teli, engedelmes válaszában alapszik. A bűneset miatt az emberiség képtelen volt helyesen cselekedni (vö. Róma 3:21-31; Gal. 3). Istennek magának kellett kezdeményeznie, hogy helyreállítsa a szövetséget megszegő embereket. Mindezt a következők által tette:

1. kijelentette, hogy a bűnös emberiség igazság lett Krisztus munkája által (törvényszéki igazság)
2. ingyen adja az emberiségnek Krisztus munkája által az igazságot (tulajdonított igazság)
3. biztosította a Lélek bennük való lakozását, aki kimunkálja az igazságot (Krisztushoz való hasonlatosság, Isten képmásának helyreállítása) az emberiségben.

Mindazonáltal Isten elvárja, hogy a szövetségre választ adjanak. Isten elhatároz (azaz ingyen ad) és gondoskodik, de az embereknek muszáj válaszolniuk és folyamatosan válaszolniuk kell

1. bűnbánásban
2. hitben
3. életstílusban megnyilvánuló engedelmisségben
4. kitartásban

Az igazság tehát egy szövetségi, kölcsönös cselekmény Isten és az Ő legmagasabb rangú teremtése között. Isten jellemén, Krisztus munkáján és a Lélek alkalmassá tételén alapszik, amire minden egyes személynek személyesen és folyamatosan válaszolnia kell a megfelelő módon. Ezt a fogalmat úgy nevezik, hogy "hit általi megigazulás". Ezt a fogalmat az evangéliumok mutatják be, de nem ezekkel a kifejezésekkel. Elsősorban Pál definiálta, aki a görög "igazságosság" szónak számos formáját használja több mint 100 alkalommal.

Pál, mivel tanult rabbi volt, a *dikaioné* kifejezést használja annak héber értelmében, amit a Septuagintában is használnak, nem pedig a görög irodalomban. A görög írásokban ez a kifejezés egy olyan valakihez kapcsolódik, aki az istenség és a társadalom elvárásaihoz igazodott. A héber

értelmezés szerint viszont ez mindig szövetségi kifejezésekhez kapcsolódik. YHWH egy igaz, etikus, erkölcsös Isten. Azt szeretné, ha a népe visszatükrözné az Ő jellemét. A megváltott emberiség új teremtménnyé válik. Ez az megújulás az istenfélelem új életstílusában jelenik meg (a Római Katolikus nézőpont a megigazulással kapcsolatban). Mivel Izrael teokráciában élt, nem volt világosan körvonalazódva, hogy mi a világi (a társadalmi norma) és mi a szent (Isten akarata). Ezt a héber és görög kifejezések közti különbséget úgy jelenítették meg, hogy az angolban két szót használtak a fordításkor a "justice – igazság" szót (ami a társadalomhoz kötődik) és a "righteousness – igazság, becsületesség" szót (ami a valláshoz kötődik).

Jézus evangéliuma (jó hír) az, hogy a bukott emberiség helyre lett állítva arra, hogy kapcsolata lehessen Istennel. Pál ellentmondásos állítása az, hogy Isten Krisztuson keresztül torolja meg a bűnösöket. Ezt az Atya szeretetén, irgalmán és kegyelmén keresztül; a Fiú életén, halálán és feltámadásán keresztül; és azon keresztül, hogy a Lélek csábít és vonz az evangéliumhoz. A megigazítás Isten ingyen cselekedete, de az istenfélelemben kell megmutatkoznia (Ágoston álláspontja, ami visszatükrözi mind a reformáció hangsúlyát, ami az evangélium szabadsága, és a Római Katolicizmus hangsúlyát is, ami a megváltozott élet, amit a szeretet és a hűség tükröz). A reformátusok számára abban a kifejezésben, hogy "Isten igazsága" a NEMET MEGHATÁROZÓ NÉVMÁS TÁRGYÉSETBEN van (azaz az a cselekedet, hogy a bűnös emberiséget Isten számára elfogadhatóvá teszi [helyzeti megigazulás]), míg a katolikusok számára a NEMET MEGHATÁROZÓ NÉVMÁS ALANYÉSETBEN van, ami annak a folyamata, hogy egyre inkább Istenhez hasonlókká válunk (megtapasztalási folyamatos megigazulás). A valóságban azonban minden bizonytalansággal mind a kettő egyszerre!!

Az én szemszögemből, nézőpontomból, az egész Biblia, az I. Móz. 4-től a Jel. 20-ig annak a feljegyzése, hogy Isten helyreállítja az édenkerti kapcsolatot. A Biblia azzal kezdődik, hogy Isten és az emberiség egy földi kapcsolatban van egymással (vö. I. Móz. 1-2), és a Biblia ugyanezzel a színtérrel zárul (vö. Jel. 21-22). Isten képmása és célja helyre lesz állítva!

Hogy dokumentáljuk a fentebbi eszmefuttatást, nézd meg a válogatott ÚSZ-i ígéresezeket, amit a görög szócsoporthoz illusztrálják.

1. Isten igaz (gyakran úgy kapcsolódik Istenhez, mint Bíróhoz)
  - a. Róma 3:26
  - b. II. Thesszalonika 1:5-6
  - c. II. Timóteus 4:8
  - d. Jelenések 16:5
2. Jézus igaz
  - a. Apcsel 3:14; 7:52; 22:14 (a Messiás címe)
  - b. Máté 27:19
  - c. I. János 2:1,29; 3:7
3. Isten akarata a teremtése számára az igazságosság
  - a. III. Mózes 19:2
  - b. Máté 5:48 (vö. 5:17-20)
4. Isten eszközei hogy biztosítsa és kimunkálja az igazságosságot
  - a. Róma 3:21-31
  - b. Róma 4
  - c. Róma 5:6-11
  - d. Galata 3:6-14
  - e. Isten adta
    - (1)Róma 3:23; 6:23
    - (2)I. Korinthus 1:30
    - (3)Efézus 2:8-9
  - f. Hittel fogadva
    - (1)Róma 1:17; 3:22,26; 4:3,5,13; 9:30; 10:4,6,10
    - (2)I. Korinthus 5:21
  - g. A Fiú cselekedetei által
    - (1)Róma 5:21-31
    - (2)II. Korinthus 5:21
    - (3)Filippi 2:6-11

5. Isten akarata az, hogy a követői igazak legyenek

- a. Máté 5:3-48; 7:24-27
- b. Róma 2:13; 5:1-5; 6:1-23
- c. I. Timóteus 6:11
- d. II. Timóteus 2:22; 3:16
- e. I. János 3:7
- f. I. Péter 2:24

6. Isten igazságosan fogja megítélni a földet

- a. Apcsel 17:31
- b. II. Timóteus 4:8

Az igazságosság Isten jellemvonása, amit Krisztuson keresztül ingyen odaadott a bűnös emberiségnek. Ez nem más, mint

1. Isten határozata
2. Isten ajándéka
3. Krisztus cselekedete

Ugyanakkor ez egy folyamat is, hogy igazzá leszünk, amire szorgalmasan és rendületlenül törekednünk kell; ami egy napon majd a Második Eljövételkor teljesedik be. Az Istennel való kapcsolat a megtéréskor állítódik helyre, de egész életen keresztül folyamatban van, és egy szentől szembe való találkozássá válik a halálkor vagy a Parousiakor (második eljövételkor)!

Itt egy nagyon jó idézet amit a *Dictionary of Paul and His Letters* (Pál és Leveleinek Szótára) form IVP

„Kálvin, sokkal inkább mint Luther, kihangsúlyozza Isten igazságának kapcsolati aspektusát. Luther nézőpontja Isten igazságáról úgy tűnik, hogy magában foglalja a felmentő ítéletet is. Kálvin kihangsúlyozza annak a bámulatos természetét, ahogyan Isten az Ő igazságát kommunikálja felénk és nekünk tulajdonítja” (834. oldal).

Számomra a hívő Istennel való kapcsolatának három aspektusa létezik:

1. az evangélium egy személy (ezt hangsúlyozta ki a keleti Egyház és Kálvin is)
2. az evangélium igazság (ezt hangsúlyozta ki Ágoston és Luther)
3. az evangélium egy megváltozott élet (ezt hangsúlyozta ki a Katolikus Egyház)

Mindegyik igaz, és együtt kell ezeket megtartani, hogy a kereszténység egészséges, józan, biblikus legyen. Ha bármelyik is túl van hangsúlyozva vagy el van hanyagolva, problémák lépnek fel.

Örömmel kell fogadnunk Jézust!

Hinnünk kell az evangéliumot!

Törekednünk kell a Krisztusi életre!

■ **„ne legyetek személyválogatók az ítékezésben”** Az a kifejezés, hogy 'személyválogató', szó szerint azt jelenti, hogy 'arc' (BDB 815). Az IGE (BDB 647, KB 699, *Hiphil* BEFEJEZETTLEN) azt jelenti, hogy 'figyelembe venni'. A lényeg ebben az volt, hogy amikor jött egy ember a bíró elé, a bírónak nem szabadott arra törekednie, hogy lássa, vagy felismerje, hogy ki volt az, aki előtte állt, hanem hogy az ügyét igazságosan és részre hajlás nélkül kihallgassa. A bírónak minden ügyet előítélet nélkül kellett kezelnie (vö. III. Mózes 19:15).

■ **„embertől ne tartsatok”** Az IGE (BDB 158 III, KB 185, *Qal* BEFEJEZETTLEN) azt jelentette, hogy 'rettegni' vagy 'félni, félelemmel vegyes áhítat'. Ebben a szövegkörnyezetben a 'rettegni' használat a jobb. Az V. Mózesben ezt a kifejezést két értelemben használják. Isten vezetőinek/bíróinak nem szabadott az emberek reakciójától félni a döntéseikkel kapcsolatban (1:17), és Isten népének nem szabadott félni a hamis tanítók üzeneteitől (18:22).

Ez a kifejezés gyakran fordul elő a Zsoltárookban, hogy kifejezze a szövetséges hívő YHWH felé való tiszteletét és félelmét (pl. 33:8; 22:23).

■ **„ami pedig nektek túl nehéz, azt hozzátok elém”** Mózes Isten képviselője volt az emberek felé. Prófétának tekintették (vö. 18. vers, 18:15-22).

SZÖVEG: 1:19-21

19 Azután elindultunk a Hórebtől, és bejártuk azt az egész nagy és félelmetes pusztát, amelyet az emóriak hegysége felé vivő úton láttatok, ahogyan megparancsolta nekünk Istenünk, az ÚR. Így érkezünk meg Kádés-Barneába. **20** Ott ezt mondtam nektek: Megérkeztetek az emóriak hegyéhez, amelyet Istenünk, az ÚR, nekünk fog adni. **21** Lásd, eléd tárta ezt a földet Istened, az ÚR. Vonulj ellene, és vedd birtokodba, ahogyan meghagyta az ÚR, atyáid Istene. Ne félj, és ne rettegj!

1:19-25 „Azután elindultunk” Az IGE (BDB 652, KB 704, *Qal* BEFEJEZETTLEN) leggyakrabban a Kivonulásra volt használatos (vö. II. Mózes 12:37; 13:20; 14:15; 16:1; és gyakran a IV. Mózes 33-ban is). Ezek a versek a Sínai-hegytől Kádés-Barneába tartó utazáshoz kapcsolódnak.

1:19 „a Hórebtől” A szent hegy két neve, a Sínai-hegy és a Hóreb, egymás szinonimájaként fordul elő. A Hóreb egy sémita kifejezés. A Sínai név nem sémita, de valószínűleg *Szín* pusztájához kapcsolódik. A *Szín* egy olyan kifejezés, amit az azon a vidéken növénygyakori kicsi pusztai növényre használtak. Néhányan azt gondolják, hogy a Hóreb a hegyvonulat, a Sínai pedig maga a hegycsúcs, de ezt nem tudjuk biztosan, hogy igaz-e.

■ „nagy és félelmetes pusztát” A 'puszta' (BDB 184) kifejezés általában lakatlan legelőt jelentett, de ez az út a Sínai félsziget sivatagán vitte őket keresztül. Kevés természetes vízforrás volt. Isten természetfeletti módon gondoskodott élelemtől és víztől ez alatt a negyven éves időszak alatt. Ma ezt a sivatagot *Et Tih* sivatagnak hívják, ami azt jelenti: 'a vándorlás'. Ez az út körülbelül 160km volt, és egy nagyon kemény terepen kellett átkelniük.

■ „az emóriak hegysége” Ez Kánaán földjének déli részére utalt (azaz Negev, Arabah).

■ „ahogyan megparancsolta nekünk Istenünk” Az istenség neveivel kapcsolatban lásd Különleges Téma az 1:3-ban. Isten a következők által vezette őket:

1. Mózes szavai
2. dicsőségének *Shekinah* ragyogásának felhője, ami a szentsátor felett pihent. Amikor elindult, Izrael követte.

■ „így érkezünk Kádés-Barneába” A héber szent szó a *kadosh* (BDB 871), amiből a 'Kadesh' szó származik. Kádés-Barnea azt jelenti, hogy 'szent-(ismeretlen), valószínűleg 'szent város, vagy 'szent hely'. Az Izraeliták számára ez egy fontos táborhely volt, ugyanúgy, ahogyan Ábrahám számára is, mert ez volt a legnagyobb oázis a környéken.

1:20-21 Ezek a versek a kommentáriróknak sok problémát okoztak, mert a SZEMÉLYES NÉVMÁSOK váltakoztak, 'mi' és 'ti', ami az egész V. Mózesben elég gyakori. Ez csak egy ok, amiért néhányan azt hiszik, hogy az V. Mózeset több különböző ember írta. Én azt hiszem, hogy Mózes írta (vagy diktálta) a kijelentések nagy részét, de nyilvánvaló, hogy írásait későbbi írástudók átszerkesztették, és lehet, hogy ezen írástudók hozzáfűzéseit is tartalmazta.

1:21 „Lásd, eléd tárta Istened ezt a földet ... vedd birtokodba” Lehetséges, hogy ez egy utalás a 8. versre, ahol Isten, Mózesen keresztül, azt mondta az embereknek, hogy vegyék birtokba azt a földet, amit Isten megígért a Patriarcháknak (vö. 12:5-7, 13:14-17, 15:18; 26:3).

Ez a vers, mint a 7. és a 8. vers is számos parancsot tartalmaz:

1. „lásd” – BDB 906, KB 1157, *Qal* FELSZÓLÍTÓ
2. „vonulj ellene” – BDB 748, KB 828, *Qal* FELSZÓLÍTÓ
3. „vedd birtokodba” – BDB 439, KB 441, *Qal* FELSZÓLÍTÓ
4. „ne félj” – BDB 431, KB 432, *Qal* BEFEJEZETTLEN, de PARANC SOLÓ módban használva
5. „ne rettegj” – BDB 369, KB 365, *Qal* BEFEJEZETTLEN, de PARANC SOLÓ módban használva

■
NASB, NRSV   „ne félj és ne rettegj”
NKJV   „ne félj és ne légy bátortalan”

TEV „ne hezitálj és ne félj”
NJB „ne félj és ne bátoratlanodj el”

Ez a figyelmeztetés YHWH-től az Ő szövetséges ígéreteiben és jelenlétében való bizalmukra alapult! Ez a kifejezés tizenkét alkalommal fordult elő az ŐSZ-ben (pl. 31:8; Józs. 1:9; 8:10; 10:25; I. Krón. 22:13; 28:20; II. Krón. 20:15; 32:7; Jer. 30:10; 46:27).

SZÖVEG: 1:22-25

22Akkor hozzám jöttetek mindnyájan, és ezt mondtátok: Küldjünk előre embereket, hogy kikémléjék az országot, és hozzanak nekünk hírt, hogy melyik úton kell felvonulnunk, és hogy milyenek azok a városok, amelyekbe be kell vonulnunk. **23**Jónak láttam ezt, és kiválasztottam tizenkét férfit, minden törzsből egyet. **24**Ezek elindultak, fölmentek a hegyvidékre, eljutottak az Eskől-völgyig, és kikémlélték azt. **25**Szedtek annak a földnek a gyümölcséből, és elhozták nekünk. Hírt is hoztak nekünk, és ezt mondták: Jó földet akar nekünk adni Istenünk, az ÚR.

1:22 Ennek a versnek a IV. Mózes 13:1-3 a háttere. Mózes parancsára utal, amit a törzseknek parancsolt:

1. „küldjünk” – BDB 1018, KB 1511, *Qal* BUZDÍTÓ
2. „kikémléjék” – BDB 343, KB 340, *Qal* BEFEJEZETTLEN, amit PARANCSOLÓ módban használtak
3. „hozzanak nekünk” – BDB 996, KB 1427, *Hiphil* BEFEJEZETTLEN, amit PARANCSOLÓ módban használtak

1:23 „kiválasztottam tizenkét férfit, minden törzsből egyet” Mózes bölcs volt, hogy megpróbálta bevonni az összes törzset, hogy mindegyik fontosnak érezze magát.

1:24 „Eskől völgyig” Ez a kifejezés (BDB 79) azt jelentette, hogy 'fürt' vagy 'szár, inda'. A IV. Mózes 13:23-24 azt mondja, hogy egy fürt szőlő olyan nagy volt, hogy két embernek kellett egy póznára fűzve cipelni. Erről kapta a völgy (vagy Wadi) a héber nevét, de pontos helye dél Palesztinában nem ismert, valószínűleg valahol Hebrón közelében lehetett (vö. IV. Mózes 13:22,23).

■ „kikémlélték” A 'kémlélni' (BDB 920, KB 1183, *Piel* BEFEJEZETTLEN) szó egy változata a 'láb' szónak (BDB 919), ami azt jelenti, hogy bejárták a területet. Nem volt semmilyen állatuk, amin utazhattak, és valóban nagy hitlépés volt a részükről, hogy bejárják a területet úgy, hogy annak lakosai láthassák őket.

1:25 „jó földet akar nekünk adni Istenünk az ÚR” Micsoda erőteljes szövetségi megerősítés! Nem a teológiai bizonyosságuk alapján cselekedtek, hanem a félelmük alapján (pl. 21. vers).

SZÖVEG: 1:26-33

26Ti azonban nem akartatok felvonulni ellene, hanem fellázdattok Isteneteknek, az ÚRnak a parancsa ellen. **27**Zúgolódtatok sátraitokban, és ezt mondtátok: Gyűlöl bennünket az ÚR; azért hozott ki Egyiptomból, hogy most az emóriak kezébe adjon, és elpusztítson bennünket. **28**Hova is vonulnánk? Testvéreink elcsüggesztették szívünket, amikor ezt mondták: Nagyobb és szálásabb nálunk az a nép, városaik nagyok, és falaik az égig érnek, sőt még Anák-fiakat is láttunk ott. **29**Akkor ezt mondtam nektek: Ne ijedjete meg, és ne féljetek tőlük! **30**Istenetek, az ÚR, aki előttetek jár, harcolni fog értetek éppúgy, ahogyan Egyiptomban tette veletek, szemetek láttára. **31**A pusztában is láttad, hogy úgy vitt téged Istened, az ÚR, ahogyan fiát viszi az ember, az egész úton, amelyen jártatok, míg el nem érteztetek erre a helyre. **32**Ennek ellenére sem hittetek Istenetekben, az ÚRban, **33**aki előttetek járt az úton, éjjel tűzben, nappal felhőben, és kiszemelte azt a helyet, ahol táboroznotok kellett, és megmutatta az utat, amelyen járnotok kellett.

1:26 „fellázdattok” Az IGE (BDB598, KB 632, *Hiphil* BEFEJEZETTLEN) az V. Mózesben elég gyakori szóvá válik (pl. 1:26,43; 9:7,23,24; 21:18,20; 31:27; továbbá a Zsoltárookban is). ROKONÉRTELMŰ párja az arámban azt jelenti, hogy 'vitázni valakivel', szíriai nyelven pedig azt, hogy 'civódni valakivel'. Tudatos, ismert engedetlenséget jelöl!

■ „**az ÚRnak parancsa ellen**” A 8. versben és a 21. versben lévő parancs arról szólt, hogy menjenek, és foglalják el a földet.

1:27 „zúgolódtatok sátraikban” Az emberek ott voltak a sátraikban és zúgolódtak (BDB 920, KB 1188, *Niphal* BEFEJEZETTLEN); nem nyilvánosan tették mindezt, de Isten látta a szíveiket (vö. Zsolt. 106:25) és tudta, hogy lázadnak ellene (azaz a 'rágalmazó beszéde', vö. Péld. 16:28; 18:8; 26:20,22). Isten nem azt tudja, hogy mit mondunk (vö. 25c), hanem azt is, hogy mi van a szívünkben – motivációink (vö. IV. Mózes 14:1-6).

■ „**gyűlöl bennünket az ÚR**” Ebben a versben az emberek kétségbe vonták Isten motivációit és természetét (pl. 9:28). Elfeledkeztek Isten csodálatos ígéreteiről és gondviseléséről a Sínai pusztában való vándorlásuk alatt Kádésig, és a jelenbeli helyzetükre kezdtek összpontosítani, amit kilátástalannak láttak.

1:28 „testvéreink elcsüggesztették szíveinket” Az emberek a kémekeket próbálták meg vádolni a hitetlenségük miatt. Az a kifejezés, hogy 'elcsüggeszteni' (BDB 578, KB 606) egy metafora, amit arra használtak, hogy egy ember félt, és elkezdte elveszíteni az ellenállását (vö. 20:8, Józs. 2:11; 5:1; 7:5; és valószínűleg a 14:8-ban is).

■
NASB, REB „**nagyobb és magasabb**”
NKJV, Peshitta „**hatalmasabb és magasabb**”
NRSV, TEV,

NJB, NIV „**erősebb és magasabb**”
NET „**többen vannak és magasabbak**”

Nyilvánvaló a különböző fordításokból, hogy az első kifejezés a kérdéses. Egymás szinonimái, vagy új információt közvetít?

A MELLÉKNÉV (BDB 152) alapvetően azt jelenti, hogy 'nagy, hatalmas'. A következőkre használták:

1. nagy kiterjedésű
2. nagyszámú
3. nagy intenzitású
4. nagyon fontos

A kifejezés népszerű, és nagyon széles a szemantikai területe, annyira, hogy csak a szövegkörnyezet tudja tisztázni a jelentését. A Szeptuaginta úgy tűnik, hogy úgy érti, hogy ezek a kifejezések azt jelentik, hogy 'többen vannak és nagyobbak'. Az ÓSZ-ben lévő óriások helye okozza a fordítási probléma egy részét!

■ „**Anák**” A szó (BDB 778 I) szó szerint azt jelenti, hogy 'hosszú-nyakúak'. Az óriásokra utalt (vö. I. Mózes 6).

KÜLÖNLEGES TÉMA: A MAGAS / HATALMAS HARCOSOKRA VAGY EMBERCSOPORTOKRA HASZNÁLT KIFEJEZÉSEK

Ezeket a nagy/magas/hatalmas embereket számos névvel illették:

1. *Nefilimek* (BDB 658) – I. Mózes 6:4; IV. Mózes 13:33
2. *Refáiak* (vagy BDB952 vagy BDB 952 II) – I. Mózes 14:5; V. Mózes 2:11,20; 3:11,13; Józs. 12:4; 13:12; II. Sám. 21:16,18,20,22; I. Kor. 20:4,6,8
3. *Zúziak* (BDB 273), *Zúzim* (BDB265) – I. Mózes 14:5; V. Mózes 2:20
4. *Émie*k (BDB 34) – I. Mózes 14:5; V. Mózes 2:10-11
5. *Anákok* (Anák fiai, BDB 778 I) – IV. Mózes 13:33; V. Mózes 1:28; 2:10-11,21; 9:2; Józs. 11:21-22; 14:12,15

■ „**városaik nagyok, falaik az égig érnek**” A régészet bizonyítékokat szolgáltatott némely városról. Lákis egy déli emóri város volt, aminek 8.8m vastagok voltak a falai. Ezeknek a városoknak a falain alkalmanként tornyocskákat vagy bástyákat emeltek. Meg lehet érteni, hogy az Izraeliták lesújtva érezték magukat, amikor meglátták ezeket a városokat ('megerősített' BDB130, KB 148, *Qal* PASSZÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV, ami azt jelenti, hogy 'megközelíthetetlen').

Ez a hiperbola, 'az egekig ér', ugyanolyan metaforikus értelemben lett használva, mint a *Zigguratokra* használtak Babilonban (Bábelnél) (I. Mózes 11:4).

1:29

NASB „ne sokkoljanak titeket és ne féljetez tőlük”

NKJV „ne rettegjetez és ne féljetez tőlük”

NRSV „ne ijedjetez meg és ne féljetez tőlük”

TEV „ne féljetez azoktól az emberektől”

NJB „ne ijedjetez meg, és ne féljetez”

Az első IGE (BDB 791, KB 888, *Qal* BEFEJEZETTLEN) azt jelenti, hogy 'rettegést okoz'. Az arám nyelvben azt jelenti, hogy 'remegni', szíriai nyelvben pedig 'valakire véletlenül vagy erőszakosan rátörni' (vö. 7:21, 20:3; 31:6).

A második IGE (BDB 431, KB 432, *Qal* BEFEJEZETTLEN) azt jelenti, hogy 'félni' vagy 'ámulatba esni'. Ezzel fejezték ki általában a következőktől való félelmet:

1. ellenség – V. Mózes 1:21,29; 2:4; 3:2,22; 7:18,19; 20:1,3; 31:6; Józ. 11:6

2. a föld lakosai félnek az Isten népét – V. Mózes 28:10 (vö. Józ. 4:24); Józ. 9:24

3. Izraelnek félnie/csodálnia/tisztelnie kellett YHWH-t – V. Mózes 4:10; 5:5; 6:2,13,24; 10:12,20; 13:11; 14:23; 17:13,19; 19:20; 21:21; 25:18; 28:58; 31:12; Józ. 4:24

1:30 „Istenetek, az ÚR, aki előttetek jár” Ez egy erőteljes bátorító kifejezés, ami Isten legjobb ajándékát fejezi ki – személyes jelenlétét és gondoskodását. Figyeld meg, hogy a 30. versben előttük megy a harcba (vö. 9:3); a 33. versben pedig előttük megy, hogy vezesse őket a pusztában.

■ **„harcolni fog értetek”** Ez egy példája a 'szent háborúnak' vagy a *herem*-nek (BDB 355, pl. V. Mózes 2:24; 3:6; 7:2; 20:16-18; Józ. 6:17,21; 8:26; 10:1,28,37; 11:12,20-21). Ez Isten ítélete volt az emóriak/kánaániak számára bűneik miatt, s nem csak arról szólt, hogy Isten kedvében járt népének (vö. I. Mózes 15:16). Isten nagyon sok lehetőséget adott Kánaán népének a megtérésre, de nem voltak erre hajlandóak, így eljött rájuk Isten ítélete. Isten saját népét is meg fogja ítélni, amikor átveszik ezeket a kánaáni gyakorlatokat (az asszír és babilóniai fogság)! Itt Isten azt mondja népének, hogy ne féljenek bízni Benne, mert Ő az ő oldalukon van (pl. V. Mózes 3:22; 20:4; Józ. 10:14,42; 11:5-6)!

11:31 „úgy vitt téged Istened, az ÚR, ahogyan a fiát viszi az ember” A 'visz' (BDB 669, KB 724, *Qal* BEFEJEZETT) utalhat arra is, hogy fizikailag hordozni valamit vagy 'megtartani valakit'. Isten, mint Atya (azaz szülő) egy csodálatos bibliai, személyes családi metafora (vö. 8:5, 32:6; II. Mózes 4:22; Zsolt. 27:10; 68:5; 103:13; Péld. 3:12; Ézs. 1:2; 63:16; Jer. 3:19; Hós. 11:1-4; Mal. 1:6; Apcsel 13:18). Az ÓSZ-ben a 'fiú' egy közösségi metafora arra, hogy YHWH Izrael atyja, de személyessé válik a dávidi királyra és az ő különleges királyi leszármazottjára (azaz a Messiás, Zsolt. 2:2,7; Apcsel 13:33).

1:32 „ennek ellenére” Ez magában foglalja Isten különleges, személyes jelenlétét és gondoskodását Ábrahám elhívásától (I. Mózes 13) egészen a Kivonuláson keresztül (II. Mózes – IV. Mózes).

■ **„sem hittetek Istenetekben, az ÚRban”** Az IGE (BDB 52, KB 63, *Hiphil* MELLÉKNÉVI IGENÉV) egy nagyon fontos teológiai kifejezés. Ez az alapja a személyes kapcsolatnak, ami a szövetség központja.

KÜLÖNLEGES TÉMA: HIT (*PISTIS* [főnév], *PISTEUÓ* [ige], *PISTOS* [melléknév])

A. Ez egy nagyon fontos kifejezés a Bibliában (vö. Zsid. 11:1,6). Jézus korai tanításainak is ez a témája (vö. Márk 1:15). Legalább két újszövetségi követelmény van: megtérés és hit (vö. 1:15; Apcsel 3:16,19; 20:21).

B. Szótana

1. Az ÓSZ-ben a hit szó lojalitást, hűséget, megbízhatóságot jelentett, és Isten természetének leírása volt, nem a mienk.
2. Héber kifejezésből származik, (*emun, emunah*), ami azt jelentette, hogy "hogy biztosnak vagy szilárdnak lenni". A megmentő hit a következő: értelmi beleegyezés (igazságok sorába), erkölcsös élet (életstílus), és elsődlegesen egy kapcsolati (egy személy befogadása) és akarati odaszántás (egy döntés) ennek a személynek.

C. Az ÓSZ-i használata

Ki kell hangsúlyoznunk, hogy Ábrahám hite nem az eljövendő Messiásban volt, hanem Isten azon ígéretében, hogy lesz egy gyermeke és leszármazottjai (I. Mózes 12:2; 15:2-5; 17:4-8; 18:14). Ábrahám azzal válaszolt erre az ígéretre, hogy hitt Istennek. Így is voltak kétségei és problémái ezzel az ígérettel kapcsolatban, aminek a beteljesüléséhez tizenhárom év kellett. Az ő tökéletlen hite viszont elfogadásra talált Istennél. Isten kész arra, hogy olyan tökéletlen emberekkel munkálkodjon együtt, akik hitben válaszolnak Neki és az Ő ígéreteire, még akkor is, ha a hitük mérete csak akkora, mint egy mustármag (vö. Máté 17:20).

D. Az ÚSZ-i használata

A "hitt" szó a görög kifejezésből származik (*pisteuó*) amit úgy is lehet fordítani, hogy "hisz", "hit", vagy "bízni". Például a főnév nem fordul elő még János evangéliumában, de az ige formát gyakran használja. A János 2:23-25-ös ígérésben nem tudjuk biztosan, hogy mennyire volt valódi a tömeg odaszántsága a Názáreti Jézus, mint Messiás felé. Ennek a "hinni" igének a felszínes használatára további példa a János 8:31-59 és az Apcsel 8:13,18-24. Az igaz biblikus hit több, mint egy kezdeti válaszreakció. A tanítványság folyamatának kell ezt követnie (vö. Máté 13:20-22,31-32).

E. ELŐLJÁRÓSZÓKKAL való használata

1. *eis* azt jelenti "-ba, -be, -ban, ben". Ez az egyedi szerkezet azt hangsúlyozza, hogy a hívők bizalmukat/hitüket Jézusba helyezik.
  - a. az Ő nevébe(n) (János 1:12; 2:23; 3:18; I. János 5:13)
  - b. Őbelé (János 2:11; 3:15,18; 4:39; 6:40; 7:5,31,39,48; 8:30; 9:36; 10:42; 11:45,48; 12:37,42; Máté 18:6; Apcsel 10:43; Fil. 1:29; I. Pét. 1:8)
  - c. Bennem (János 6:35; 7:38; 11:25,26; 12:44,46; 14:1,12; 16:9; 17:20)
  - d. a Fiúba(n) (János 3:36; 9:35; I. János 5:10)
  - e. Jézusba(n) (János 12:11; Apcsel 19:4; Gal. 2:16)
  - f. a Világosságba(n) (János 12:36)
  - g. Istenbe(n) (János 14:1)
2. *en* azt jelenti "-ban, ben" ugyanúgy, mint a János 3:15-ben; a Márk 1:15-ben és az Apcsel 5:14-ben
3. *epi* az jelenti "-ban, -ben", vagy -on, rajta, mint a következő helyeken: Máté 27:42; Apcsel 9:42; 11:17; 16:31; 22:19; Róma 4:5,24; 9:33; 10:11; I. Tim. 1:16; I. Pét. 2:6
4. az ELŐLJÁRÓSZÓ nélküli RÉSZES ESET mint a következő helyeken: Gal. 3:6; Apcsel 18:8; 27:25; I. János 3:23; 5:10
5. *hoti*, ami azt jelenti, hogy "hinni, hogy", megadja, hogy mi az, amit hinni kell
  - a. Jézus az Isten Szentje (János 6:69)
  - b. Jézus a Vagyok (János 8:24)
  - c. Jézus az Atyában van, és az Atya Őbenne (János 10:38)
  - d. Jézus a Messiás (János 11:27; 20:31)
  - e. Jézus az Isten Fia (János 11:27; 20:31)
  - f. Jézust az Atya küldte el (János 11:42; 17:8,21)
  - g. Jézus egy az Atyával (János 14:10-11)
  - h. Jézus az Atyától jött (János 16:27,30)
  - i. Jézus az Atya "Vagyok" szövetségi nevével azonosította saját magát (János 8:24; 13:19)
  - j. Vele fogunk élni (Róma 6:8)
  - k. Jézus meghalt és feltámadt (I. Thessz. 4:14)

1:33 „aki előttetek járt az úton, éjjel tűzben, nappal felhőben, kiszemelte azt a helyet, ahol táboroznotok kellett, és megmutatta az utat, amelyen járnotok kellett” Isten az emberek előtt járt éjjel tűzben, nappal pedig felhőben, amit úgy ismerünk, mint a 'dicsőségének *Shekinah* felhője' (pl. II. Mózes 13:21-22; 14:19,24; 19:16-18; 20:21; 24:15,18; 33:9-10; III. Mózes 16:2; IV. Mózes 9:15-23; 14:14; Zsolt. 78:14). Ez a felhő szimbolizálja az istenség jelenlétét vagy mozgását, és mindenhol meg lehet találni a Bibliában (pl. I. Kir. 8:10,12; Ezék. 1:4; Dán. 7:13; Máté 24:30; 26:64; Apcsel 1:9-11; I. Thessz. 4:17; Jel. 1:7). Ő a felhőkön jön el!

SZÖVEG: 1:34-40

34Amikor az ÚR meghallotta hangoskodásokat, felháborodott, és ilyen esküt tett: **35**Senki sem látja meg ezek közül az emberek közül, ebből a gonosz nemzedékből azt a jó földet, amelyről megesküdtem atyáitoknak, hogy odaadom. **36**Csak Káléb, Jefunne fia fogja meglátni azt, neki és fiainak adom azt a földet, amelyet bejárt, mivel ő hűséges maradt az Úrhoz. **37**Rám is megharagudott az ÚR miattatok, és azt mondta: Te sem mégy be oda. **38**Józsué, Nún fia, aki melletted áll, ő megy majd be oda. Őt erősítsd, mert ő fogja szétosztani az örökséget Izráelnek. **39**De gyermekeitek, akikről azt mondtátok, hogy prédára jutnak, és fiaitok, akik ma még nem tudják, mi a jó és mi a rossz, ők bemennek majd oda, mert nekik adom azt, ők veszik birtokba. **40**Ti pedig forduljatok vissza, és induljatok a pusztába a Vörös-tenger felé!

1:34 „felháborodott, és ilyen esküt tett” Ez ugyanaz a kifejezés, 'esküt tett' (BDB 989, KB 1396, *Niphal BEFEJEZETTLEN*), amit arra használtak, amikor Isten odaszánta magát az Izraellel való szövetséges kapcsolatra. Itt a szövetséges engedetlenség következményeire szánja oda magát – az átokra. Figyeld meg, hogy Isten Ábrahámnak szóló ígérete az elkövetkezendő generációknak szól, de az átok csak egyetlen generációnak, ami a kivonulás eredeti gonosz generációja volt (azaz nem hittek YHWH azon ígéretében, hogy nekik adja Kánaánt).

1:35 Az összes férfi, aki katonai szolgálati korban volt (azaz 20 év felett), akik elutasították YHWH azon parancsát, hogy vegyék be a földet, most büntetést kapnak, és a népnek addig kellett vándorolnia a pusztában, amíg azok meg nem haltak (azaz 38 évig). Az ÚSZ-i Zsidókhöz írt levél 3-4-es fejezete pontosan ezt a hitetlenséget tárgyalja.

Csak az a két kém, akik jó híreket hoztak vissza, Káléb (vö. 36. vers) és Józsué (vö. 1:38) maradtak ki ebből. A szövetség felé való engedetlenség Izrael (vö. V. Mózes 27-29) és Mózes (vö. V. Mózes 3:26-27) számára szövetséges átkot eredményezett.

■ **„a jó földet”** Ez egy visszatérő kifejezés (vö. II. Mózes 3:8; V. Mózes 1:35; 3:25; 4:21,22, 8:7,20; Józs. 23:13). A jó a következőket jelölte: (1) Isten jelenléte (azaz Isten 'jó', Zsolt. 86:5; 100:5; 106:1, 107:1; 118:1,29; 145:9; és figyeld meg a párhuzamot is Ámóssal: 5:4,6,14,15) és (2) 'tejjel és mézzel folyó föld' (azaz II. Mózes 3:8,17; 13:5; 33:3; IV. Mózes 13:27; 14:8; 16:13,14; V. Mózes 6:3; 11:9; 26:9,15; 27:3; 31:20; Józs. 5:6).

1:36 „amelyet bejárt” Az a föld, amit Káléb be fog venni, így azt is örökli majd, Hebrón körül helyezkedett el. Úgy gondoljuk, hogy közel lehetett az Eskól völgyhöz (vö. Józs. 15:13), ott, ahol az óriások is laktak!

■ **„hűséges maradt”** Ez azt jelenti, hogy 'teljes szívvel' (BDB 569, KB 583, *Piel BEFEJEZETT*). Arra utal, hogy motivációi nem keverednek mással, Káléb teljes szívéből szerette YHWH-t, és követte Őt. Ez a valódi odaszánás metaforája (azaz IV. Mózes 14:24; 32:11-12; Józs. 14:8,9,14; I. Kir. 11:6). Hasonlít arra a kifejezésre, hogy 'teljes szívedből és teljes elmédből' (vö. V. Mózes 6:5; 10:12; 13:3; 30:2; I. Kir. 9:4; 11:4).

1:37 „rám is megharagudott az ÚR miattatok” Mózes a népet próbálta hibáztatni saját engedetlenségéért (vö. V. Mózes 3:26; pont úgy, ahogyan Ádám is tette, vö. I. Mózes 3:12), de figyeld meg a következő verseket: IV. Mózes 20:7-13,24; 27:14; V. Mózes 4:21).

Az az IGE, hogy 'haragudni' (BDB 60, KB 72, *Hithpael BEFEJEZETT*) az 'orrcimpa' vagy az 'orr' FŐNÉVBŐL származik. Úgy tűnik, hogy arra utalt (1) amikor az orrcimpa kitágul mint a harag egy fizikai jeleként, vagy (2) orrhagon horkant. Ezt a kifejezést következetesen isteni (antropomorf) haragra használják (vö. II. Mózes 32:12; V. Mózes 1:37; 4:21; 9:8,20; II. Kir. 24:20).

Egy másik használata ennek a szónak az istenséggel kapcsolatban, hogy 'lassú a haragra', ami Isten türelmét és hosszútűrését hangsúlyozza ki (azaz II. Mózes 34:6; IV. Mózes 14:18; Neh. 9:17; Péld. 14:29).

1:38 „Józsué, Nún fia, aki melletted áll” Az a kifejezés, hogy 'melletted áll' (az angolban úgy mondja, hogy 'előtted áll') egy héber idióma, ami egy vezetőre utal. Józsué Mózes jobb keze volt, és lehet, hogy ez egy prófécia a jövőbeni vezető szerepével kapcsolatban.

■ **„őt erősítsd”** Ez az IGE (BDB 304, KB 302, *Piel FELSZÓLÍTÓ*), azt jelenti, 'erőssé tenni' (azaz 3:28).

YHWH maga teszi meg ezt a Józs. 1:6,7,9,18-ban!

■ „mert ő fogja szétosztani az örökséget Izraelnek” Az ígélet egészen a Patriarcháknak szóló ígéletig nyúlik vissza (pl. I. Mózes 12,15,18,26), ami arról szól, hogy a leszármazottjaiknak adja Kánaánt (pl. 3:28; 31:7; Józs. 11:23).

1:39 „gyermekeiteket, akikről azt mondtátok, hogy prédára jutnak” Ez a IV. Mózes 14:3,31-re utal. A felnőttek hitetlensége miatt Isten azt mondja nekik, hogy a gyermekeik biztosan örökölni fogják a földet, pontosan úgy, ahogyan megígérte.

■ „akik ma még nem tudják, mi a jó és mi a rossz” Történelmileg ez azokra a gyermekekre utal, akik Egyiptomból jöttek ki. Isten nem vonta őket felelősségre addig, amíg képesek nem voltak arra, hogy megértsék és odaszánják magukat a szövetségnek.

Ebben a szövegrészben két oldalát láthatjuk ennek:

1. 'nekik adom' (Isten szuverenitása, vö. 8. vers)
2. 'vegyék birtokba' (emberi döntés és felelősség, vö. 8. vers)

Lásd a következő Különleges Témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: A SZÁMONKÉRÉS KORSZAKA

Az egyház, Pált követve, az I. Mózes 3-ra fókuszált, mint az emberi bűn/gonoszság forrása. Az a teljes elfajultság/gonoszság Ágostoni/Kálvinista kihangsúlyozásához vezetett (azaz az ember képtelen arra, hogy segítség nélkül válaszoljon Istennek). Ez egyike lett a Kálvinizmus öt pontjának oszlopai közül és a kereszténység egyik alapvető alapelvévé vált.

Mindazonáltal a rabbik soha nem az I. Mózes 3-ra fókuszáltak, mint ami a gonosz forrása (némelyek az I. Mózes 6-ra összpontosítottak), hanem az egyéni felelősségre, ami az ismeretre és az odaszánásra alapult. Két szándékot (*netzer*) rögzítettek, egy jó és egy gonosz szándékot. Egy klasszikus példa ez lenne erre: 'minden ember szívében két kutya lakozik, egy gonosz és egy jó. Az lesz a nagyobb, amelyiket jobban eteted'. Így tehát az emberek csak egy bizonyos kor után felelősek éretten a szövetséges ismerettel és odaszánással kapcsolatban (azaz *Bar Mitzvah* a fiúknak 13 éves korukban, és *Bat Mitzvah* a lányoknak 12 éves korukban). Más bibliai példák erre a teológiai szemszögre: Jónás 4:11 és Ézs. 7:15-16.

Egymással szemben álló kifejezésekkel kifejezve:

1. Pál/Ágoston/Kálvin Isten szuverenitására és az ember tehetetlenségére összpontosított
2. A rabbik/Jézus/Pál a szövetséges felelősségre összpontosítottak

Ez nem egy vagy/vagy kérdés, hanem mindkettő/és. Vigyázz a teológiai rendszerekkel! Ismerd fel, hogy a bibliai igazság feszültséggel teli ellentétpárokban van kifejezve. A hívőknek istenfélő életet kell élniük ebben a feszültségben, nem pedig gyors, könnyű válaszokat keresni, vagy mást vádolni!

1:40 „a vörös-tenger felé” Úgy tűnik, hogy ez a 'királyok főútjának' nevezett út, ami az Aqaba öböl mellett futott Eláttól Kádés-Barneáig (vö. IV. Mózes 14:25). Ez nem arra a tengerre utal, amin korábban a kivonuláskor átkeltek, hacsak nem azt jelenti, hogy 'általában arra az irányba'.

KÜLÖNLEGES TÉMA: A VÖRÖS-TENGER

I. Név

A. A szó szerinti neve *Yam Suph*.

1. 'gyomos tenger', vagy 'a nád tengere' (egyiptomi szótó)
2. 'a (föld) végén lévő tenger' (sémita szótó)

B. Ez a következőkre utalhat:

1. sós vízre, I. Kir. 9:26 (Aqabai öböl); Jónás 2:5 (Földközi tenger)
2. édes víz, II. Mózes 2:3; Ézs. 19:26

C. A Szeptuaginta az első olyan fordítás, ami 'Vörös-tengernek' hívja. Ezek a fordítók valószínűleg Edóm (vörös) tengeréhez kötötték ezt a nevet. Ezt a megnevezést a latin Vulgáta

és a későbbi King James angol fordítás állandósította.

II. Helye

A. Ezzel a névvel több víztömegre is utaltak:

1. az a keskeny víztömeg, ami Egyiptom és a Sínai félsziget között húzódott kb. 305km-en keresztül (Suezi öböl)
2. az a víztömeg, ami a Sínai félsziget és Arábia között húzódott kb. 180km-en keresztül (Aqaba öböl)

B. Utalhat a sekélyes lápos területre a Nílus deltájának észak-keleti részénél, közel Taniszhoz vagy Zoanhoz, Avariszhoz vagy Rameseshez, ami a Menzaleh tó déli partján van (a lápos területnél).

C. Metaforikusan használhatták a déli misztikus vizekre is, amit gyakran neveztek úgy, mint a tenger a (világ) végén. Ez azt jelenti, hogy utalhat a következőkre:

1. a mai vörös-tengerre (Suezi öböl vagy Akaba öböl, vö. I. Kir. 9:26)
2. Indiai óceán (vö. Herodotus 1.180)
3. perzsa öböl (vö. Josephus, *Antiq.* 1.7.3)

III. *Suph* a IV. Mózes 33-ban

A. A IV. Mózes 33:8-ban megemlített víztömeget, ami csodás módon kettévált, tengernek nevezték.

B. A IV. Mózes 33:10,11-ben az Izraelitákról azt mondja, hogy a vörös-tengernél táboroztak.

C. Két víztömeg szerepel itt

1. az első nem a vörös-tenger (Suez öböl)
2. a másik valószínűleg a vörös-tenger (Suez öböl)

D. A tenger (*suph*) kifejezést háromféle módon használja az ÓSZ:

1. az a víztömeg, amit YHWH kettéválasztott, hogy az Izraeliták átkelhessenek, de az egyiptomi katonák megfulladtak
2. a vörös-tenger észak-nyugati meghosszabbítása (Suez öböl)
3. a vörös-tenger észak-keleti meghosszabbítása (Akaba öböl)

E. A *Yam Suph* valószínűleg nem azt jelenti, hogy 'nád-tenger', mert:

1. a vörös-tengerben nem volt nád (papirusz) (sós vízű volt)
2. a feltételezett egyiptomi etimológia egy földterületre utal, nem pedig tóra

F. A *Suph* kifejezés származhat sémita szótöböl is, amit azt jelenti 'vége', és utalhat a misztikus, ismeretlen víztömegre, ami délen van (lásd Bernard F. Batts, 'Red Sea or Reed Sea?' What Yam Suph Really Means' az *Approaches to the Bible* című könyvben, 1. kötet, 291-304. oldalak).

SZÖVEG: 1:41-46

41De ti ezt feleltétek nekem: Vétkeztünk az ÚR ellen. Felvonulunk és harcolunk egészen úgy, ahogyan megparancsolta nekünk Istenünk, az ÚR. Fölfegyverkeztetek tehát, és azt gondoltátok, hogy könnyű lesz fölmenni a hegyvidékre. **42**Az ÚR azonban ezt mondta nekem: Mondd meg nekik: Ne menjetek harcolni, mert nem leszek köztetek, és vereséget szenvedtek ellenségeitektől! **43**Így beszéltem hozzátok, de ti nem hallgattatok rám, hanem fellázdattok az ÚR parancsa ellen; elbizakodtatok, és fölmentetek a hegyvidékre. **44**De kivonultak ellenetek a hegyvidéken lakó emóriaiak, és üldözőbe vettek benneteket, ahogyan a méhek szokták tenni, és vágta benneteket Széirtől Hormáig. **45**Akkor visszatértetek, és sírtatok az ÚR színe előtt, de az ÚR nem hallgatott szavatokra, és nem figyelt rátok. **46**Ezért kellett annyi ideig Kádésban laknotok, ameddig ott laktatok.

1:41 „vétkeztünk az ÚR ellen, felvonulunk és harcolunk” Ez valószínűleg a következményhez kapcsolódó megtérés. Teológiailag ez azt mutatja, hogy nagyon sokszor egy hitetlenség miatt elszalasztott lehetőség soha nem tér vissza. Ez a szöveggörnyezet világosan megmutatja, hogy nem engedelmességek YHWH-nak (vö. 43. vers). Ez a teológiai igazság a központi fókuszja nagyon sok ÓSZ-i történelmi elbeszélésnek.

1:42 „nem leszek köztetek” A győzelemhez való kulcs nem a katonai erejükben rejlett, hanem YHWH jelenlétében (vö. 43. vers).

1:43 Figyeld meg Izrael párhuzamos leírásait:

1. 'nem akartatok figyelni' – BDB 1033, KB 1570, *Qal* BEFEJEZETT
2. 'lázdattok a parancs ellen' – BDB 598, KB 632, *Hiphil* BEFEJEZETTLEN
3. 'szemtelenül viselkedtetek' – BDB 267, KB 268, *Hiphil* BEFEJEZETTLEN

Ha Izrael korábban hallgatott volna YHWH-ra, és megtette volna azt, amit kért, akkor sikeresek lettek volna, de azzal, hogy csak most teszik az Ő akaratát, megmutatják az önigazult csökönységüket!

Ez a szövegrész világosan megmutatja, hogy az engedelmség nélkülözhetetlenül kapcsolódik az Ő szövetséges ígéreteihez, jelenlétéhez és hatalmához!

1:44 „a hegyvidéken lakó emóriak” Lásd Különleges Téma: Palesztina lakossága az Izraeliták előtt az 1:4-ben.

■

NASB „összetörték titeket”
NKJV „visszaverték titeket”
NRSV „leverték titeket”
TEV „elüldöztek titeket”
NJB „elűztek titeket”

Az IGE (BDB 510, KB 507, *Hiphil* BEFEJEZETTLEN) azt jelenti, hogy 'darabokra verni'. Ez a IV. Mózes 14:45-ben van feljegyezve.

A MELLÉKNEVET arra használták, amikor kiverték az olajat az olívbogyóból (vö. II. Mózes 29:40; IV. Mózes 28:5). Ezt használták az (1) aranyborjú elpusztítására (vö. V. Mózes 9:21) és (2) a bálványok összetörésére is (vö. Mikeás 1:7).

■ „Széirtől” Széir Edómra utal.

■

NASB, NKJV,
NJB „Hormáig”
NRSV, TEV „egészen Hormáig”

Horma azt jelenti, hogy az 'átok/kiközösítés/tiltás helye'. A kifejezés (BDB 356) azt jelenti, hogy 'pusztításra szánt', ami a IV. Mózes 21:3-at tükrözi vissza. Eredetileg Cefatnak hívták (vö. Bír. 1:17). Miután az Izraeliták elpusztították, új nevet adtak neki YHWH-nak odaszánt, vagy YHWH-nak elpusztított (mint Jerikó, Józs. 6-7). Simeon törzsének kiosztott területen volt, Bérsebától észak-keletre.

Az ELÖLJÁRÓSZÓ (BDB 723 III) arra utal, hogy a Kánaániak/Emóriak Edómtól (Széirtől) kezdve üldözték az Izraelitákat eddig a területig, Bérsebától észak-keletre, ahol is teljes mértékben megsemmisítették őket! YHWH nem állt a lázadó és szemtelen népe mellett!

1:45 „akkor visszatértetek, és sírtatok az ÚR színe előtt” Az emberek nyilvánosan sírtak, de Isten ismerte szíveiket. A körülmények miatti szomorúság volt ez, nem pedig a megtérés megszorodása.

■ „de az ÚR nem hallgatott szavatokra és nem figyelt rátok” Nem azt jelenti, hogy nem hallotta őket Isten, hanem azt, hogy nem figyelt oda rájuk. Hallotta őket, de azt mondta, hogy 'Nem'. A bűn mindig következményekkel jár, még a megbocsátott bűn is!

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Mi az V. Mózes alapvető célja?
2. Miért van Szihón és Óg megemlítve, amikor a 2-3. fejezetek részletesen megtárgyalják?
3. Sorold fel a Mózesi törvényi rendszer lényeges elemeit.
4. Honnan származnak az óriások?
5. Miért volt Isten olyan dühös Izraelre?
6. Izrael megtérése hatással volt Isten döntésére?

V. MÓZES 2

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
A pusztai évek	Történelmi áttekintés (1:1-3:29)	A pusztában töltött évek	Kádestől Arnonig
	1:46-2:8a	1:46-2:1	
2:1-7			2:1-7
		2:2-6	
		2:7.	
2:8-15		2:8-9	2:8-13a
	2:8b-23a		
		2:10-12	
	2:13b-15	2:13-15	2:13b-15
2:16-23	2:16-25	2:16-19	2:16-25
		2:20-23	
2:24-25		2:24-25	
Szihón királyának veresége		Izrael legyőzi Szihón királyt	Szihón királyságának meghódítása
2:26-37	2:26-30	2:26-29	2:26-29
		2:28-30	2:30-37
	2:31-37	2:31-37	

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együttödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

A 2. fejezet rövid vázlata

- A. Izrael Edómmal való kapcsolata, 4-7-es versek
- B. Izrael Móábbal való kapcsolata, 8-15-ös versek
- C. Izrael Ammónnal való kapcsolata, 16-19-es versek
- D. A 20-23-as versek egy zárójelet alkotnak a refáiakkal kapcsolatban (lásd Különleges Téma az 1:28-

ban)

E. Izrael kapcsolata az emóriakkal a Jordán keleti partján, 24-37-es versek

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 2:1-7

¹Ezután megfordultunk, és elindultunk a pusztába, a Vörös-tenger felé, ahogyan meghagyta nekem az ÚR, és sokáig kerülgettük a Széir hegyet. ²Majd ezt mondta nekem az ÚR: ³Elég sokáig kerülgettétek ezt a hegyet, forduljatok észak felé! ⁴Parancsold meg azért a népnek: Ti most elmentek testvéreiteknek, Ézsau fiainak a határa mellett, akik Széírben laknak. Ők félnek ugyan tőletek, de azért nagyon vigyázatok! ⁵Ne harcoljatok ellenük, mert egy talpalatnyi földet sem adok nektek az övékből, mert Ézsau birtokába adtam a Széir hegységet. ⁶Ha enni akartok, pénzen vásároljatok tőlük ennivalót, és ha inni akartok, vizet is pénzen vásároljatok tőlük. ⁷Mert megáldotta kezéd minden munkáját Istened, az ÚR, tudta, hogy itt jársz e nagy pusztában. Negyven esztendeje már, hogy veled van Istened, az ÚR, és nem szűkölködtél semmiben.

2:1 „a pusztá” A kivonulással kapcsolatban több 'puszta' is meg lett említve.

KÜLÖNLEGES TÉMA: A KIVONULÁS PUSZTÁJA

1. Súr pusztája – Egyiptom észak-keleti részén (pl. II. Mózes 15:22)
2. Párán pusztája – a Sínai félsziget középső részén (pl. I. Mózes 21:21; IV. Mózes 10:12; 12:16; 13:3,26)
3. Szín pusztája – a Sínai félsziget déli része (pl. II. Mózes 16:1; 17:1; IV. Mózes 33:11,12, továbbá a 'Sínai pusztának' is nevezik, pl. II. Mózes 19:1,2; IV. Mózes 1:1,19, 3:4; 9:1,5)
4. Cin pusztája – Kánaán déli részén (pl. IV. Mózes 13:21; 20:1; 27:14; 33:36; 34:3; V. Mózes 32:51)

■ „a Vörös-tenger felé” Ez az Arabah Útra utalt (vö. TEV 'az Aqaba öböl felé való úton'), a Jordán szakadékos völgyeiben, ami a Holt-tenger mind két partján végig fut észak-dél irányban (vö. 8. vers). Ez egy széles völgy, ami Élatnál vagy Ecjón-Gebnernél kezdődik az Aqaba öbölnél, és végig fut Edóm és Móáb szívéig, és az emóriak királyságáig, Damaszkuszig, Szíriában. Az ÓSZ-ben ezt 'a királyok útjának' hívják (pl. IV. Mózes 20:17 és 21:22).

Az a kifejezés, hogy 'Vörös-tenger' (BDB 410 a 693-mal együtt) szó szerint azt jelenti, hogy 'nád/gyom tenger'. Ezt a kifejezést a 'délvidék ismeretlen és misztikus vizére' is használták. Utalhat arra a víztömegre is, amin az izraeliták a kivonuláskor átkeltek, és ebben a versben és az 1:40-ben utalhat az Aqaba öböl víztömegére is, ami a Sínai félsziget keleti oldalán található. Az ÓSZ-i ígerészben ez a kifejezés az Indiai óceánra utal. Lásd a Különleges Témát az 1:40-ben.

■ „ahogyan meghagyta nekem az ÚR” Az V. Mózes úgy írja le saját magát, mint a YHWH-tól való kijelentés Mózes számára (vö. 1,2,9,17,31-es versek). YHWH a következő módokon vezette az Ő népét:

1. Mózesnek adott közvetlen kijelentés (vö. 2. vers)
2. dicsőségének *Shekinah* felhőjének mozgása
3. az *Urim* és *Thummim* használata (azaz a Főpap által)

■ „Széir hegyet” Ez Edóm földjére utal (vö. 5. vers; 1:2; II. Mózes 3:1; 17:6).

2:3

NASB „kerülgettétek”

NKJV, NRSV „körüljártatok”

TEV „vándoroltatok”

NJB „már elég messzire mentetek”

Ez az IGE (BDB 685, KB 738, *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI SZERKEZET a 3. versben és *Qal*

BEFEJEZETTLEN az 1. versben) azt jelenti, hogy 'megfordulni', 'körbemenni', 'körülvenni'. Az Izraeliták nem rendelkeztek világos útmutatással a gonosz hitetlen generáció miatt. Kádés-Barnea körül vándoroltak harmincnégy évig, de YHWH most már kész arra, hogy specifikus, világos útmutatást adjon Mózesnek. A 'körüljárni' illik legjobban a szövegbe.

■ **„forduljatok észak felé”** Lehetséges, hogy ez a IV. Mózes 20-ra utal, ahol Izrael megkérdezte, hogy átkelhetnek-e Edóm földjén, de az edomiták nem hagyták. Megkérdezték a moabitákat, hogy átkelhetnek-e földjükön, és ők is nemet mondtak. Ez egy korábbi eseményt jegyez fel (vö. ICC 34. oldal). Itt azt kérdezik, hogy elmehetnek-e a királyok útjáig, hogy rátérjenek, ami ezen országok központján futott keresztül. Készek voltak arra, hogy élelmet és vizet vásároljanak tőlük, de az edomiták és a moabiták (akik az izraeliták rokonai voltak Lót és Ézsau által) azt mondták, hogy 'nem'. Így ahelyett hogy átmentek volna Edómon, annak határa mentén mentek.

Mint olyan sok héber kifejezés, ennek is (BDB 815, KB 937) van egy konkrét, szó szerinti jelentése (pl. itt), és egy kialakult, metaforikus jelentése. A 'fordulni' a 'megtérni' héber kifejezés (pl. II. Kir. 17:13; II. Krón. 30:6; Ézs. 44:22; Jer. 3:11-4:2; Hós. 14:1).

2:4 „parancsold meg” Ez a kifejezés (BDB 845, KB 1010, *Piel* FELSZÓLÍTÁS), ugyanúgy, mint a 'megfordulni' (BDB 815, KB 937, *Qal* FELSZÓLÍTÁS a 3. versben) azt mutatja, hogy Mózes magának YHWH-nak a parancsait jegyzi fel (ugyanúgy, mint a *Hithpael* BEFEJEZETTLEN PARANCSOLÓ módban használva az 5. versben, 'ne provokáljátok őket'). Személyesen Ő irányította útjukat.

■
NASB „testvéreitek”
NKJV „atyátfiai”
NRSV „rokonaitok”
TEV „távoli rokonaitok”
NJB „hozzátartozóitok”

Az angol fordítás a héber kifejezés utalását mutatja, 'testvér' (BDB 26). Edómra számos alkalommal használta (Ézsau leszármazottai, vö. IV. Mózes 20:14; V. Mózes 2:4,8; Abdiás 10).

■ **„ők félnek ugyan tölettek”** Ez egy profétikus kijelentés, ami egészen Mirjam Megmenekülési Énekéig nyúlik vissza, amit akkor énekelt, amikor csodás módon átkeltek a Vörös-tengeren. Isten megjövendölte, hogy 'Edóm és Móáb rettegni fog Izraeltól' (vö. II. Mózes 15:15).

2:4,9,19 Ezen a fejezeten keresztül számos olyan kifejezés van, amit érdemes megjegyezni, amelyek Isten szuverenitásához kapcsolódnak:

„nem adok” (4,9,19-es vers)
„adtam” (5,9-es versek)
„az ÚR adott” (12-es vers)
„Istenünk az ÚR akar nekünk adni” (29-es vers)
„az ÚR a kezünkbe adta” (33-as vers)

Ez a fejezet megmutatja YHWH szuverenitását a nemzetközi határokkal kapcsolatban (vö. 23:8; Neh. 9:22), mert minden egyes kifejezés kihangsúlyozza, hogy YHWH az aki a földet bizonyos embercsoportoknak adta örökségül. Ez a fejezet azt mutatja, hogy YHWH nem kizárólag Izraelnek adta a földet, hanem minden nemzetnek adott valamit. Némelyek a bűneik miatt elvesztették földjüket (pl. I. Mózes 15:16) és Izrael is elvesztette földjét egy időre (azaz az assír és a babilóniai fogság) bűnei miatt. Ez azt bizonyítja, hogy YHWH az egyetemes Isten. A politeizmus napjaiban ez egy csodálatos kijelentése a monoteizmusnak. Csak egy és egyetlen egy Isten van. V. Mózes 6:4-6. Ő az egyetlen, aki földet adott az edomitáknak, a moabitáknak, az emóriáknak, stb. (V. Mózes 32:8 a Szeptuagintában [LXX]).

■
NASB, NRSV,
REB „legyetek hát nagyon óvatosak”
NKJV „nagyon figyeljetek tehát oda magatokra”
TEV „az 5. vers elején lévő kifejezéssel együtt használja: „de ti ne kezdjetek háborút velük”)
NJB „nagyon fogok rád vigyázni”

A szó szerinti kifejezés az, hogy 'nagyon jól vigyázzatok' (ez egy SZÓKAPCSOAT, IGE [BDB1036, KB 1581, *Niphal* BEFEJEZETT], és HATÁROZÓSZÓ [BDB 547]). A Szeptuaginta szövege nagyon hasonló a TEV angol fordításhoz.

Ez a kifejezés, különböző formákban fordul elő az V. Mózesben (vö. 2:44:9,15,23; 6:12; 8:11; 11:16, 12:23,29,30; 15:9; 24:8). Arra utal, hogy 'az elmétek legyen éber', 'figyelj oda, hogy mit csinálsz', 'gondolkodj tisztán cselekedeteid következményeire'.

2:5

NASB „egy talpalatnyi földet sem”

NKJV „még egy talpalatnyit sem”

NRSV, NJB „még egy lábnyit sem”

TEV „még egy négyzet-lábnyit* sem” (*az angolban van egy kb. 30cm hosszúságú mértékegység, a láb, s azt használja terület mérésére, itt pedig arra utal, hogy egy talpalatnyi területet jelöljön)

Ez egy ritka héber kifejezés (BDB 204). Egy akkora területre utal, ami a talpaink alatt van. Ugyanezt a szótöveget használja a 11:24-ben és a Józs. 1:3-ban. Bizonyos értelemben ez egy biztatás volt YHWH-től. Edómnak is és Móábnak is Ő adott földet. Az teljesen az övéké volt, minden centiméterre! Most épp azon munkálkodik Isten, hogy földet adjon Izraelnek. Az Ő föld ajándékozása bizonyos volt.

Nos, hozzá kell viszont fűznünk, hogy végül is a bűn miatt ezek a nemzetek (azaz az edomiták és a miabiták) elvesztették földterületüket és mint nép is kihalt. Minden föld-adomány feltételekhez volt kötve. És ez Izraelre is igaz (azaz az asszíriai és a babilóniai fogság). Isten minden szövetsége feltételekhez kötött (kivéve az I. Mózes 6 és 15).

Megváltásának ígérete bizonyos (feltétel nélküli), de minden személynek/népnek megfelelően válaszolnia kell Istennek, és folyamatosan kell ezt tennie! Lényegbevágó a folyamatos, engedelmes hit-kapcsolat. YHWH hitet kér, megtérést, engedelmességet és kitartást, mind az ÓSZ-ben mind az ÚSZ-ben.

2:6 Izraelnek élelmet és vizet kellett vásárolni tőlük annak elismeréseként, hogy Edóm saját földje felett szuverenitással rendelkezik, amit YHWH-től kapott.

1. 'élelmet vásárolni' (DBD 991, KB 1404, *Qal* BEFEJEZETTLEN)

2. 'vizet venni' (BDB 500, KB 497, *Qal* BEFEJEZETTLEN)

2:7 „negyven esztendeje már, hogy veled van Istened az ÚR, és nem szűkölködtél semmiben” Ez a szövegrész Isten szeretetét írja le, még akkor is szereti őket, amikor Izrael épp lázad ellene (azaz nem volt hitük az Ő ígéreteiben, hogy nekik fogja adni Kánaán földjét).

A Pusztai Vándorlás Időszaka Izrael azon generációján való ítélet volt, akiknek nem volt hitük, viszont YHWH személyes jelenlétének és gondoskodásának időszakává vált. A rabbik ezt YHWH és Izrael nászutas időszakának nevezik. YHWH a következőkről gondoskodott:

1. védelem
2. személyes vezetés
3. étel
4. víz
5. ruházat, ami nem kopott el
6. győzelem a csatákban

SZÖVEG: 2:8-15

⁸Így vonultunk el tehát testvéreink, Ézsau fiai mellett, akik Széírben laknak, a síkságon át vezető úton, amely Élatból és Ecjón-Geberből indul ki. Majd megfordultunk, és továbbmentünk Móáb pusztája felé. ⁹Akkor ezt mondta nekem az ÚR: Ne támadjátok meg Móábot, és ne kezdjétek harcot ellenük, mert nem adok neked birtokot az ő földjéből, hiszen Árt Lót fiainak a birtokába adtam.

¹⁰Az émiektől laktak ott azelőtt, olyan nagy, számos és szálas nép, mint az anákok. ¹¹A refáiak közé tartoztak ők is, mint az anákok, csak a móábiak émiektől nevezték őket. ¹²Széírben meg a hóriaktól laktak azelőtt, de Ézsau fiai kiűzték, és kiirtották őket, és a helyükre telepedtek, ugyanúgy, ahogyan Izrael bánt azzal a földdel, amelyet az ÚR adott neki birtokul. ¹³Most azért induljatok, keljétek át a Zered patakon! Át is keltünk a Zered patakon. ¹⁴Harmincegy év telt el azóta, hogy elindultunk Kádés-Barneából addig, hogy átkeltünk a Zered patakon, míg ki nem vészett a táborból a harcosok

egész nemzedéke, ahogyan megesküdött nekik az ÚR. ¹⁵Bizony az ÚR keze volt rajtuk, és kiirtotta őket a táborból mind egy szálíg.

2:8 „Így vonultunk el tehát testvéreink, Ézsau fiai mellett, akik Széírben laknak” A 'testvéreink' szó használata némileg ironikus. Rokonok voltak. Ugyanazoktól az ősoktól származnak, Izsáktól és Rebekától, de egyáltalán nem viselkedtek úgy, mint akik rokonok.

Széír az Edómban lévő hegyvonulatra utalt. Tehát Széír és Edóm egymás szinonimái.

2:8,27 „a síkságon át vezető úton” (az angolban úgy nevezi, hogy az 'arabah'). Ez a 'királyok útjára' utal, ami az Aqaba öböltől Damaszkuszig vezet (vö. 1. vers és IV. Mózes 20:17,19; 21:22)

2:8 „Élát” Ez szó szerint azt jelenti, hogy 'pálmafák' (BDB 19). Ez a hely valószínűleg közel volt Ecjón-Geberhez (vö. I. Kir. 9:26), ami az Aqaba öböl északi végénél volt található.

■ **„Móáb pusztája felé”** A Macmillan Bibliai Atlasz, 10. térképe azt mutatja, hogy ez a pusztai út párhuzamos volt a 'királyok útjával' de attól keletre esett. A déli vége Edómon keresztül vezet, és 'Edóm pusztájának útjakén' ismerték (vö. II. Kir. 3:8). A Királyok útja és ez a kisebb, pusztai út Rabbat-bene-ammon-nál találkozott, ami Jerikótól keletre terült el.

2:9 „ne támadjátok meg Móábot, és ne kezdjétek harcot ellenük” Ez a 2:5-tel párhuzamos, Edómmal kapcsolatban. A kifejezések különböznek, de a lényege ugyanaz.

Mindkét IGE PARANCSOLÓ módú:

1. „megtámadni” (az angol azt a szót használja, hogy zaklatni, bosszantani) (BDB 849, KB 1015, *Qal* PARANCSOLÓ, vö. II. Mózes 23:22; Eszter 8:11)

2. „kezdeni” (az angol azt a szót használja, hogy provokálni) (BDB 173, KB 202, *Hitpaal* PARANCSOLÓ, 19. és 24. vers; Péld. 28:4; Dán. 11:10)

■ **„Ár”** Ez vagy egy általános Móábra való utalás, vagy annak fővárosára (vö. IV. Mózes 21:15,28; V. Mózes 2:9,18,29, Ézs. 15:1). Az Arnon folyó bal partján helyezkedett el.

■ **„Lót fiainak a birtokába”** Lásd I. Mózes 19:38.

2:10-12 Ezek a versek szerkesztői hozzászólások, mint a 20-23-as versekben, és a 3:9,11,13-14-es versekben. A következők mind az óriásokra használt kifejezések: (1) *émiek* (10,11-es versek); (2) *anákok* (10,11,21-es versek); és (3) *refáiak* (11,20-as versek). Ezek a kifejezések a következőket jelenthetik: (a) nagyok vagy magasak, (b) egy bizonyos etnikai eredetűek; vagy (c) később az Ézsaiásban és a Jeremiásban a halottak birodalmára utalt. Itt valószínűleg a méretükre utalt. Lásd Különleges Téma az 1:28-ban.

2:12 „hóriak” Azon, hogy a hóriak (DBD 360) és a húriak (ABD, 3. kötet 335-338-as oldal) között milyen kapcsolat volt, még vitáznak. Én nem hiszem, hogy a kettő ugyanaz lenne (ABD, 3. kötet, 288. oldal). Úgy gondolom, hogy két különböző nép volt, bár ezt nem tudjuk bizonyítani (NET Bible, 348. oldal). A hóriak egy törzsi csoport voltak, akik Edóm/Széír területén éltek már azelőtt is, hogy Edóm néppé lett volna (vö. I. Mózes 14:6, 36:20-30).

2:13 „most azért induljatok, keljétek át” Ez a két IGE (BDB 877, KB1086 és BDB716, KB 778) *Qal* FELSZÓLÍTÁS. YHWH még mindig pontosan megmondja Mózesnek, hogy mit tegyen.

■ **„a Zered patakon”** Ez a Móáb és Edóm közti gázló, kiszáradt folyómeder (vö. IV. Mózes 21:12). A gázló egy olyan folyómeder, amit feltöltött a hordalék, és csak az esős évszakban folyik benne víz, tehát egy időszakos patak, s nem egy folyó. A hordalék gyakran 'utat' formáz. Ez alkotta az Edóm és Móáb közti határt.

A Zered (BDB 279) kifejezés jelentése ismeretlen.

2:14 „harmincyolc év telt el azóta, hogy elindultunk” Ez a vers összegzi a pusztai vándorlás időszakát (vö. 7. vers).

2:14,16 „a harcosok egész nemzedéke” A 'harcosok nemzedékébe' minden 20 és 50 év közötti férfi beletartozott (vö. II. Mózes 30:14; 38:26; IV. Mózes 1:3; 14:29). Ennek a gonosz hitetlen generációnak (azaz nem hittek YHWH ígéreteiben) minden tagjának meg kellett halnia (15. vers) mielőtt a fiatalabb Izraeliták birtokba vehették az Ígéret Földjét.

■ **„ahogyan megesküdött nekik az ÚR”** Lásd IV. Mózes 14:28-29; V. Mózes 1:34-35.

2:15 „az ÚR keze” Lásd a következő Különleges Témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: ISTEN EMBERKÉNT VALÓ MEGJELÉNÍTÉSE (ANTROPOMORF NYELVEZET)

I. Ez a fajta nyelvezet nagyon gyakori az ÓSZ-ben.

A. Fizikai testrészek

1. szemek – I. Mózes 1:4,31; 6:8; II. Mózes 33:17; IV. Mózes 14:14; V. Mózes 11:12; Zak. 4:10
2. kezek – II. Mózes 15:17; IV. Mózes 11:23; V. Mózes 2:15
3. kar – II. Mózes 6:6; 15:16; IV. Mózes 11:23; V. Mózes 4:34; 5:15
4. fülek – IV. Mózes 11:18; I. Sám. 8:21; II. Kir. 19:16; Zsolt. 5:1; 10:17; 18:6
5. arc – II. Mózes 32:30; 33:11; IV. Mózes 6:25; V. Mózes 34:10; Zsolt. 114:7
6. ujjak – II. Mózes 8:19; 31:18; V. Mózes 9:10; Zsolt. 8:3
7. hang – I. Mózes 3:8,10; II. Mózes 15:26; 19:19; V. Mózes 26:17; 27:10
8. lábak – II. Mózes 24:10; Ezék. 43:7
9. emberi forma – II. Mózes 24:9-11; Zsolt. 47; Ézs. 6:1; Ezék. 1:26
10. az ÚR angyala – I. Mózes 16:7-13; 22:11-15; 31:11,13; 48:15-16; II. Mózes 3:4,13-21; 14:19; Bír. 2:1; 6:22-23; 13:3-22

B. Fizikai cselekedetek

1. a teremtés mozgatója – I. Mózes 1:3,6,9,11,14,20,24,26
2. jár (a járás hangja) Édenben – I. Mózes 3:8; 18:33; Hab. 3:15
3. bezárta Noé bárkájának ajtaját – I. Mózes 7:16
4. érzi az áldozatok illatát – I. Mózes 8:21; III. Mózes 26:31; Ámós 5:21
5. lejött – I. Mózes 11:5; 18:21; II. Mózes 3:8; 19:11,18,20
6. eltemette Mózes – V. Mózes 34:6

C. Emberi érzelmek

1. megbán/megtér – I. Mózes 6:6,7; II. Mózes 32:14; Bír. 2:18; I. Sám. 15:29,35; Ámós 7:3,6
2. harag – II. Mózes 4:14; 15:7; IV. Mózes 11:10; 12:9; 22:22; 25:3,4; 32:10,13,14; V. Mózes 6:5; 7:4; 29:20
3. féltékeny – II. Mózes 20:5; 34:14; V. Mózes 4:24; 5:9; 6:15; 32:16,21; Józs. 24:19
4. undorodik valamitől/gyűlöl – III. Mózes 20:23; 26:30; V. Mózes 32:19

D. Családi kifejezések

1. Atya
  - a. Izraelé – II. Mózes 4:22; V. Mózes 14:1; 39:5
  - b. a királyé – II. Sám. 7:11-16; Zsolt. 2:7
  - c. az atyai cselekedetek metaforái – V. Mózes 1:31; 8:5 32:1; Zsolt. 27:10; Péld. 3:12; Jer. 3:4,22; 31:20; Hós. 11:1-4; Mal. 3:17
2. Szülő – Hós. 11:1-4
3. Anya – Zsolt. 27:10 (a szoptatós anya analógiája); Ézs. 49:15; 66:9-13
4. Fiatal hűséges szerető – Hóseás 1-3

II. Ennek a fajta nyelvezetnek az indokai

- A. Szükségszerű, hogy Isten kijelentse magát az embereknek. Az az általános fogalom, hogy Isten férfi, az egy antropomorfizmus, mert Isten maga lélek!
- B. Isten fogja az emberi élet legjelentősebb aspektusait, és azokat arra használja, hogy kijelentse magát a bukott emberiség számára (atya, anya, szülő, szerető)
- C. Bár szükségszerű, Isten nem akarja, hogy egy fizikai formára legyen lekorlátozva (vö. II. Mózes 20; V. Mózes 5)

D. A végső antropomorfizmus Jézus testetöltése volt! Isten fizikai testet öltött, megérinthező (vö. I. János 1:1-3). Isten üzenete Isten Igéjévé vált (vö. János 1:1-18).

SZÖVEG: 2:16-25

16Amikor ezek a harcosok mind egy szálíg kihaltak a nép közül, **17**így szólt hozzám az ÚR: **18**Te ma átvonulsz Árnál Móáb határán. **19**Amikor Ammón fiai közelébe jutsz, ne támadd meg őket, és ne kezdj harcot velük! Nem adok neked birtokot Ammón fiainak a földjéből, mert Lót fiainak a birtokába adtam azt. **20**Ez is a refáiak földjéhez tartozott, refáiak laktak ott azelőtt, csak az ammóniak zamzummiaknak nevezték őket. **21**Olyan nagy, számos és szálas nép volt ez, mint az anákok, de az ÚR kipusztította őket az ammóniak elől; és ezek elfoglalták a birtokukat, és a helyükbe telepedtek, **22**ugyanúgy, ahogyan a Széirben lakó Ézsau fiaival tette az ÚR: kiirtotta előlük a hóriakat, ezek pedig elfoglalták a birtokukat, és azoknak a helyén laktak ma is. **23**Az avviak falvakban laktak Gáza környékén, de kiirtották őket a kaftóriak, akik Kaftórból jöttek, és a helyükbe telepedtek. **24**Induljatok hát útnak, és keljetek át az Arnón patakon, mert kezdedbe adom az emóri Szíhónt, Hesbón királyát országával együtt. Ott kezd el a honfoglalást, indíts háborút ellene! **25**Most kezdek rettegést és félelmet támasztani a népekben az egész ég alatt, hogy ha híredet hallják, remegjenek és reszkessenek tőled.

2:16 „amikor ezek a harcosok mind egy szálíg kihaltak” Ez jól megmutatja Isten szeretete és igazsága közti egyensúlyt. Isten célja nem az, hogy büntessen, hanem hogy segítsen népének tanulni saját hibáikból. Ezért tehát ezeket az embereket, akik halálos ítélet alatt voltak, 38 évig hagyta vándorolni a pusztában, de etette őket, szerette őket és gondoskodott róluk. Nem hirtelen haltak meg, hanem korai halált haltak. Mindenki, aki feljött Kádés-Barneába, és 20 év feletti férfi volt, most már halott, kivéve Józsuét és Kálebet.

2:19 Ez a 2:5-tel és a 2:9-cel párhuzamos igevers. Ugyanazok az IGÉK találhatóak benne, mint a 9. versben. Itt az első (BDB 849, KB 1015) PARANCSOLÓ módú a jelentése, de a formája nem. A második (BDB 173, KB 202) egy *Hithpael* PARANCSOLÓ mód. Az ammoniták szintén Lóton keresztül voltak az Izraeliták rokonai.

2:20 „(ez is a refáiak földjéhez tartozott)” Ez egy etnikai csoport volt, akik ezen a földön éltek. Zamzummiaknak is hívták őket. A 21. vers megmutatja, hogy ők is óriások voltak (vö. 9. vers). Lásd Különleges Téma az 1:28-ban.

■ „zamzummiaknak” Lásd az I. Mózes 14:5-öt.

2:21 YHWH hűséges volt Ézsau leszármazottaihoz (5,22-es versek) és Lót leszármazottaihoz (9-10-es versek, 21-22-es versek). Ugyanazt a 'szent háború' szókincset használja, amivel leírja Izrael hódító győzelmeit, mint amivel leírja Edóm és Ammon saját törzsi földjük elfoglalását.

2:23

NASB, NRSV,

TEV, REB „avviak”

NKJV „avim”

NJB „avviták”

Ennek a kifejezésnek (BDB 732) két jelentése van:

1. Egy népcsoport, ami dél Palesztinában lakott. Őket az égei népek hódították meg (azaz a filiszteusok). Albright még a Hüszosziak letelepedésévek is összekapcsolja őket (vö. ABD, 1. kötet 531-es oldal). Ez a fejezet felsorolta azoknak a helyeknek az eredeti lakosait, akiket legyőztek, és területeiket elvették.
2. Később a Józsué könyvében ez a kifejezés egy város nevévé válik Benjámin törzsi elhelyezkedésének területén (vö. Józ. 18:23). Némely tudós azt gyanítja, hogy Aj-ból valók voltak.

■ „a kaftóriak, akik Kaftórból jöttek” Ez a kifejezés (BDB 499) lehet Kréta is, Ciprus, Kappadócia vagy Egyiptom északi része (vö. I. Mózes 10:13). Nem tudjuk pontosan. A kaftóriak (Kaftór többesszáma) valószínűleg a filiszteusok szomszédai vagy rokonai voltak (vö. I. Mózes 10:14; Jer. 47:4; Ámós 9:7).

2:24 Ebben a versben számos parancs látható:

1. „keljetek fel” – BDB 877, KB 1086, *Qal* FELSZÓLÍTÓ, vö. I. Mózes 13:17
2. „induljatok” – BDB 652, KB 704, *Qal* FELSZÓLÍTÓ, vö. V. Mózes 1:19; 2:1
3. „keljetek át” – BDB 716, KB 778, *Qal* FELSZÓLÍTÓ, vö. Ézs. 23:12
4. „nézd” – BDB 906, KB 1157, *Qal* FELSZÓLÍTÓ
5. „kezdd el” – BDB 320 III, KB 319, *Hiphil* FELSZÓLÍTÓ, vö. V. Mózes 2:31
6. „honfoglalást” – BDB 439, KB 441, *Qal* FELSZÓLÍTÓ, vö. V. Mózes 1:8,21; 2:31; 9:23
7. „indítsd háborút” – BDB 173, KB 202, *Hithpael* FELSZÓLÍTÓ, vö. V. Mózes 2:5,9,19; Dán. 11:10

YHWH parancsol, bátorít és kihívást intéz népe felé, hogy bízzanak Benne és engedelmeskedjenek az Ő szavának, mint ahogyan szülei tették. Övéké volt a föld, ha gyakorolták a hitet!

■ „emóri” Lásd az 1:4 jegyzetét. Ennek a királyságnak Hesbón volt a fővárosa. Ezt a földterületet osztották ki Rúben törzsének.

■ „az ÚR keze” Ez egy antropomorf kifejezés Istennel kapcsolatban (vö. 15. vers). Istennek nincsen keze. Neki nincsen fizikai teste. Isten lélek, de az egyetlen módja, hogy jelentőségteljesen tudjunk Istenről beszélni az, hogy olyan kifejezésekkel illetjük, amiket meg tudunk érteni. Így tehát oly módon beszélünk Istenről, mintha ember volna. Ez a kifejezés Isten hatalmát mutatja meg.

2:25 „most kezdek ... támasztani” Ez a két kifejezés FELSZÓLÍTÁS a 24. versben. Isten készen állt arra, hogy harcoként cselekedjen mellettük, ha bíztak volna Benne, és harcba indultak volna a helyi lakosok ellen!

■ „rettegést és félelmet” Az első kifejezés (BDB 808) azt jelenti, hogy 'csodálni' vagy 'rettegni':

1. Izrael ellensége rettegni fog tőlük – V. Mózes 2:25; 11:25; Zsolt. 105:38
2. az izraeliták rettegni fognak YHWH-től ha vétkeznek – V. Mózes 28:66,67
3. YHWH-t csodálni, félni kell – Zsolt. 119:120

A második kifejezés (BDB 432) azt jelenti, hogy 'félni':

1. Isten félelme – II. Mózes 20:20
2. Isten tisztelete – Zsolt. 2:11, 5:8; 90:11; 119:38
3. a haláltól való félelem – Zsolt. 55:5
4. Izraeltól való félelem – V. Mózes 2:25

■ „az egész ég alatt” Ez egy nyilvánvaló hiperbola (azaz az egész világ, 4:19; Dán. 9:12). Ez Kánaán lakosaira utalt.

■ „remegjenek és reszkessenek” Ez párhuzamos azzal, hogy 'rettegjenek és féljenek'. Az első IGE (BDB 919, KB 1182, *Qal* BEFEJEZETT) azt jelenti, hogy 'remegni' vagy 'reszketni' (vö. Péld. 29:9; Ézs. 14:9). A második IGE (BDB 296, KB 297, *Qal* BEFEJEZETT) azt jelenti, hogy 'táncolni' vagy 'örvényleni, pörögni' (vö. Jer. Sir. 4:6) vagy 'gyötrődni' (vö. Ézs. 23:4; 26:18 [megszülni]).

SZÖVEG: 2:26:31

26Akkor követeket küldtem a Kedémót-pusztából Szíhónhoz, Hesbón királyához ezzel a békés üzenettel: **27**Szeretnék átvonulni országodon. Mindig csak az úton megyek, nem térek le se jobbra, se balra. **28**Ha enni akarok, pénzért adj nekem ennivalót, ha inni akarok, vizet is pénzért adj nekem. Éppen csak át szeretnék gyalogolni. **29**Ugyanígy jártak el Ézsau fiai is, akik Széírben laknak, meg a móábiak is, akik Árban laknak. Így akarok majd átkelni a Jordánon arra a földre, amelyet Istenünk, az ÚR akar nekünk adni. **30**De Szíhón, Hesbón királya nem akarta megengedni, hogy átvonuljunk, mert megkeményítette lelkét Istened, az ÚR, és makacská tette a szívét, hogy kezébe adja országát, ahogyan van ma is. **31**Akkor ezt mondta nekem az ÚR: Lásd, én elhatároztam, hogy neked adom Szíhónt és országát, fogj hozzá tehát országának a birtokbavételéhez!

2:26 „Kedémót” Ez egy az Arnon folyótól északra lévő területre (vagy településre) utal, de hogy pontosan hol, azt nem tudjuk. Később lévita várossá vált (vö. Józ. 21:37).

2:27 „szeretnék átvonulni országodon. Mindig csak az úton megyek” Az első IGE (BDB 716, KB 778, *Qal* BUZDÍTÓ módú) gyakran fordul elő ebben a történelmi összefoglalásban (vö. 2:4,8,13,14,18,24,27,28, 29,30; 3:18,21,25,27,28; 4:14,21,22,26). Ez egy másik szövegi sajátosság, hogy a héber 'út' kifejezés az ELÖLJÁRÓSZÓval meg lett duplázva. Ez egy módja annak, hogy kihangsúlyozza, hogy nem térnének le a főútról. Ez a királyok útjára utal, ami keresztül halad Edómon, Móábon, és Szíhón királyságán. Mózes azt bizonygatja, hogy úgy haladtak át ezeken a királyságokon, hogy semmilyen problémát nem okoztak, még akkor is, amikor azok királyai nem engedték meg Izraelnek, hogy átkeljenek földjeiken. Ugyanezt az ajánlatot (29. vers) tette Mózes Edómnak is (6. vers).

■ **„nem térek le se jobbra, se balra”** Figyeld meg, hogy Mózes a közösség nevében beszél. Nagyon sok, a Bibliával kapcsolatos félreértésnek az az oka, hogy elveszett a bibliai kijelentés közösségi természete szemben a modern, nyugati társadalmak személyes fókuszával kapcsolatban. A személy/egén jogai és kiváltságai elhomályosították az ÓSZ társadalmi közös érdekét.

A kifejezés arra az ÓSZ-i idiómára alapszik, amit a biblikus hitre, mint ösvényre vagy útra használtak (pl. Zsolt 119:105). Isten akarata világosan meg van jelölve. Itt ez a fogalom szó szerint értendő (azaz a főút). Tehát az a kifejezés, hogy 'letérni jobbra vagy balra' szintén szó szerinti. Ezt általában a metaforikus értelemben a szellemi életre használták (pl. IV. Mózes 20:17; 22:26; V. Mózes 5:32; 11:11,20; 28:14; Józ. 1:7; 23:6; I. Kir. 22:2).

2:30 „megkeményítette lelkét Istened, az ÚR, és makacssá tette szívét” Az első IGE (BDB 904, KB 1151, *Hiphil* BEFEJEZETT) azt jelenti, hogy 'keménynek lenni' olyan értelemben, hogy makacs, vagy kemény-nyakú:

1. a *Qal* BEFEJEZETTLEN az 1:17-ben és a 15:18-ban fordult elő
2. a *Hiphil* a II. Mózes 7:3-ban, 13:15-ben fordult elő azzal kapcsolatban, hogy Isten megkeményítette a Fáraó szívét, pont a kivonulás előtt
3. a *Hiphil* az V. Mózes 10:16-ban fordult elő YHWH-val kapcsolatban, hogy figyelmeztette az Izraelitákat, hogy ne keményítsék meg a szívüket, s ne legyenek kemény nyakúak

A második az ebben a szövegben előforduló, Szíhóonnal kapcsolatos isteni megkeményítéssel párhuzamos (azaz az akarata).

A második IGE (BDB 54, KB 69, *Piel* BEFEJEZETT) azt jelenti, hogy 'erősnek lenni'. Ezt általában pozitív értelemben használták (vö. V. Mózes 3:28; 31:6,7,23), de itt annak a párhuzama, hogy 'kemény-nyakú' (vö. V. Mózes 15:7; II. Krón. 36:13).

Ez nagyon hasonló ahhoz, ami a Fáraóval történt: (1) Isten megkeményítette a szívét (vö. II. Mózes 7:3; 9:12; 10:1,20,27; 11:10; 14:4,8,17 vagy (2) a Fáraó keményítette meg saját szívét (vö. II. Mózes 8:15,32; 9:34). Ezek a versek mind Isten szuverenitását, mind pedig az emberek Isten-adta szabad akaratát is megmutatják. A szövegek környezet arra utal, hogy a Fáraónak (a II. Mózesben) és Szíhóonnak (az V. Mózesben) szabad akarata volt, egyébként Mózes miért töltött volna azzal időt, hogy békét ajánl nekik? Arra utal, hogy Isten mindent irányítása alatt tart. Isten teremtette a körülményeket, de ők elutasították azt (lásd *Hard Sayings of the Bible*, 142-143-as oldalak). A Róma 9 és 10 ugyanezt a paradoxont mutatja. A 9. fejezet Isten szuverenitására fókuszál, míg a 10. fejezetben számos egyetemes ajánlat szerepel (vö. 4. vers, 'mindenki'; 11,13-as versek, 'aki', 12. vers 'mindenki'[kétyszer]). Lásd a következő Különleges Témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: AZ ÚR MEGKEMÉNYÍTETTE

Ez a látszólagos ellentét válik az egymással versenyző teológiai rendszerek teológiai konfliktusává

1. Isten szuverenitása szemben az emberi szabad akarral
2. Ágoston szemben Pelagiussal
3. Kálvin szemben Arminiussal

Szerintem mindegyik biblikus igazság. Minden igazságot meg kell tartani annak teológiai feszültségében. A 'szövetség' fogalma tartja őket egybe. Mindig Isten jön először, megszabja a feltételeket, és szól a bukott emberiséghez (pl. János 6:44,65), de felelősek vagyunk saját döntéseinkért (pl. János 1:12; 3:16). Az emberi felelősség és annak következményei felhatalmazást adnak az emberi

szabad akaratra (azaz a lélek alkalmassága/hatásköre)! Az erkölcsi cselekedetek valódi választásokon alapulnak. Az Írások az igazságok mindkét oldalát megerősítik (azaz teológiai pólusok)!

Figyeld meg Isten szuverenitását, 'elhatároztam' (az angolban azt mondja, hogy 'elkezdtem'), és az emberi szabad akaratot 'fogj hozzá tehát országának a birtokbavételéhez'!

Minden bizonnyal lehetséges, hogy ez a teológiai nehézség arra alapszik, hogy a régi héber teológiai idiómákat félreértjük. Izrael egyedülálló monoteizmusa azt követelte, hogy ezt minden egyes ponton megvédje. Az, hogy YHWH teremtett mindent, egy héber módszer volt arra, hogy ezt a monoteizmust erősítse meg. Nem csak úgy megtörtént mindez. Egy, és csak is egy okozója volt – YHWH. Az a szövegrész, ami ezt megerősíti, a modern gondolkodókban a következőket indította el:

1. a gonoszt is Istennek tulajdonítják
2. Isten szuverenitásának egy radikális formáját bizonygatják

KÜLÖNLEGES TÉMA: A SZÍV

A görög *kardia* szót használja a Szeptuaginta is és az ÚSZ is, hogy a héber *leb* kifejezést tükrözze vissza. Számos módon használják (vö. *A Greek-English Lexicon* (Görög-Angol Lexikon), amit Bauer, Arndt, Gingrich és Danker állított össze, 403-404 oldal).

1. a fizikai élet központja, a személyre használt metafora (vö. Apcsel. 14:17; II. Kor. 3:2-3; Jakab 5:5)
2. a szellemi (erkölcsi) élet központja
  - a. Isten ismeri a szívet (vö. Lukács 16:15, Róma 8:27; I. Kor. 14:25; I. Thessz. 2:4; Jel. 2:23)
  - b. az emberiség szellemi életére használva (vö. Máté 15:18-19; 18:35; Róma 6:17; I. Tim. 1:5; II. Tim. 2:22; I. Pét. 1:22)
3. a gondolati élet központja (pl. az értelem, vö. Máté 13:15; 24:48; Apcsel. 7:23; 16:14; 28:27; Róma 1:21; 10:6; 16:18; II. Kor. 4:6; Ef. 1:18; 4:18; Jakab 1:26; II. Pét. 1:19; Jel. 18:7; a szív az értelem szinonimája a II. Kor. 3:14-15-ben és a Fil. 4:7-ben)
4. az akarat központja (vö. Apcsel. 5:4; 11:23; I. Kor. 4:5; 7:37; II. Kor. 9:7)
5. az érzelmek központja (vö. Máté 5:28; Apcsel. 2:26,37; 7:54; 21:13; Róma 1:24; II. Kor. 2:4; 7:3; Ef. 6:22; Fil. 1:7)
6. különleges helye a Lélek munkálkodásának (vö. Róma 5:5; II. Kor. 1:22; Gal. 4:6 [pl. Krisztus a szíveinkben van, Ef. 3:17])
7. A szív egy metaforikus mód arra, hogy az egész személyre utaljunk (vö. Máté 22:37, ami az V. Mózes 6:5-öt idézi). A gondolatok, a motivációk és a tettek, amiket a szívnek tulajdonítanak teljes mértékben felfedik a személyiség típusát. Az ÓSZ-ben van egy pár elég meghökkentő használata ennek a kifejezésnek
  - a. I. Mózes 6:6; 8:21, „Isten megszorodott szívében” (a Hóseás 11:8-9-ben is szerepel)
  - b. V. Mózes 4:29; 6:5, „teljes szívvel, teljes lélekkel”
  - c. V. Mózes 10:16, „körülmetéletlen szív” és a Róma 2:29
  - d. Ezék. 18:31-32, „Új szív”
  - e. Ezék. 36:26, „új szív” szemben a „kőszív”-vel

2:31 A 24. versben lévő 3 FELSZÓLÍTÁS meg lett ismételve:

1. 'lásd' – BDB 906, KB 115, *Qal* FELSZÓLÍTÁS
2. 'kezd el' – BDB 320, KB 319, *Hiphil* FELSZÓLÍTÁS
3. 'foglald el' – BDB 439, KB 441, *Qal* FELSZÓLÍTÁS

SZÖVEG: 2:32-37

³²De Szihón kivonult ellenünk Jahacba egész hadinépével együtt, hogy megütközzék velünk. ³³Istenünk, az ÚR azonban kezünkbe adta őt, úgyhogy megvertük fiaival és egész hadinépével együtt. ³⁴Elfoglaltuk abban az időben valamennyi városát, és kiirtottuk minden városában a férfiakat, asszonyokat és gyermekeket, nem hagytunk megmenekülni senkit. ³⁵Csak az állatokat tartottuk meg zsákmányként és ami az elfoglalt városokban prédára került. ³⁶Az Arnón patak

partján fekvő Aróértől, ettől a patak menti várostól Gileádig egyetlen város sem tudott nekünk ellenállni. Valamennyit nekünk adta Istenünk, az ÚR. ³⁷De Ammón fiainak a földjéhez nem közeledtél, sem a Jabbók patak egész partjához, sem a hegyvidék városaihoz, mert mindettől eltiltott téged Istenünk, az ÚR.

2:32 „kivonult ellenünk” Szihón vesztett, mert otthagyta a megerősített városait, és a pusztában szenvedett vereséget. Ez egy jó példa arra, hogy Isten az emberi büszkeséget használta arra, hogy véghezvigye célját.

■ **„Jahac”** A pontos helyszínt nem ismerjük, de a Jordán keleti oldalán történt Szihón királyságában, és valószínűleg a fővárostól, Hesbóntól délre, mert az Izraeliták délről jöttek.

2:33 „Istenünk, az ÚR, azonban kezünkbe adta őt” Mint ahogy a 31-es versben, Isten szuverenitása (32a vers, 'Isten a kezünkbe adta' BDB 687, KB 733, *Qal* BEFEJEZETTLEN), és az emberi szabad akarat (32b vers 'megvertük' BDB 645, KB 697, *Hiphil* BEFEJEZETTLEN), mind a kettő világosan meg lett erősítve.

2:34 „nem hagytunk megmenekülni senkit” Ez volt a szent háború elve (*herem*, BDB 355 I, vö. 3:6). Mindenkit megölték, mert ezek az emberek már hosszú ideig éltek bűnben (vö. V. Mózes 7:16; 20:14). Az I. Mózes 15:16 azt mondja, hogy „az emóriák gonoszsága még nem telt be”, tehát Isten sokáig várt arra, hogy válaszoljanak Neki. Nem tértek meg, és végül eljött az ítélet. Ha nem pusztították volna ki őket teljesen, akkor megrontották volna istentiszteletüket és a Sínai-hegynél adott teológiájukat. A 'szent háború' ítélet és védelmező korlát is volt egyben!

2:35 „csak az állatokat tartottuk meg zsákmányként és ami az elfoglalt városokban prédára került” Itt a korlátozott tilalomra látunk egy példát (pl. 3:6-7; Józs. 8:2,27; 11:14). Egy bizonyos mennyiségű zsákmányt ejthettek azután, hogy elpusztították az embereket. Ez volt az ŐSZ-i fogalma a szent háborúnak. A csata YHWH-hoz tartozott, tehát a zsákmány is (pl. Jerikó, Józsúé 7).

2:36

NASB „az a város, amelyik a völgyben van”

NKJV „a város, amelyik a folyómederben van”

NRSV „az a város, amelyik magában a gázlóban van”

TEV „a város, ami annak a völgynek a közepén van”

NJB „a város lent a völgyben”

Az angol fordításokban látható eltérések az előforduló lehetőségeket mutatják meg. Szerintem egy várost soha nem építettek volna egy folyómederbe, vagy gázlóba a hirtelen áradások veszélye miatt, tehát a völgy tűnik a legjobbnak.

■ **„egyetlen város sem tudott nekünk ellenállni”** Isten népe akadályba ütközött, mert a városok túlságosan is erősek voltak, lakói pedig túl magasak. A zsidók most itt azt mondják, hogy 'azok az emberek nagyok, de meg tudjuk őket verni Isten segítségével' (vö. V. Mózes 1:28).

2:37 A győzelem területe nagyon precízen meg lett adva (isteni parancsra, vö. 5,9,19-es versek)

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

- 1.Kövesd a hódítások útvonalát a térképen.
- 2.Kik voltak az óriások?
- 3.Hogyan kell a 34. verset kezelni?

V. MÓZES 3

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Óg király legyőzése 3:1-11	Történelmi áttekintés 3:1-7 3:8-17	Izsák legyőzi Óg királyt 3:1-2 3:3-7 3:8-10 3:11.	Óg királyságának legyőzése 3:1-7 3:8-10
A Jordántól keletre eső föld felosztása 3:12-17		A Jordántól keletre letelepült törzsek 3:12-13a 3:13b-14 3:15-17	A Jordánon túli föld felosztása 3:12-17 További utasítások Mózesről 3:18-22
3:18-22	3:18-22	3:18-20 3:10-11	
Mózesnek meg lett tiltva, hogy bemenjen a földre 3:23-29	3:23-29	Mózes nem mehet be Kánaánba 3:23-25 3:26-28 3:29.	3:23-28 3:29.

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együttöbben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 3:1-7

¹Azután megfordultunk, és Básán felé vonultunk. Óg, Básán királya kivonult ellenünk egész népével együtt Edreibe, hogy megütközzék velünk. ²Akkor ezt mondta nekem az ÚR: Ne félj tőle, mert kezdedbe adom őt egész népével és országával együtt. Úgy bánj el vele, ahogyan elbántál Szihónnal, az emóriak királyával, aki Hesbónban lakott. ³Kezünkbe is adta Istenünk, az ÚR Ógot,

Básán királyát egész népével együtt, és úgy megvertük, hogy senki sem tudott megmenekülni. ⁴Abban az időben elfoglaltuk valamennyi városát, nem volt olyan város, amelyet el ne vettünk volna tőlük: hatvan várost, Argób egész vidékét, Óg országát Básánban. ⁵Ezek a városok mind magas kőfallal voltak megerősítve, kapukkal, zárossal, és rajtuk kívül még volt igen sok meg nem erősített város is. ⁶Mindenestül kiirtottuk ezeket úgy, ahogyan elbántunk Szíhónnal, Hesbón királyával: kiirtottuk minden városban a férfiakat, asszonyokat és gyermekeket. ⁷De az összes állatot, meg ami a városokban prédára került, zsákmányként megtartottuk magunknak.

3:1 „felé” Ez a királyok útjára utal. Ez egy Jordánon túli út volt, ami keresztül haladt Edóm, Móáb és Ammón központján. Az Aqaba öböltől Damaszkuszba tartó fő karavánútvonal volt.

■ **„Básán”** A neve azt jelenti, hogy 'sima' (BDB 143), olyan értelemben, hogy elsőrangú mezőgazdasági földterület (azaz nem köves). Ez egy nagyon termékeny és erdős földterület volt a Jordánon túli területen a Jármuk folyótól vagy valószínűleg a Jabbók folyótól északra, a Hermón hegységtől pont délre, ami azt jelenti, hogy a Gileádként ismert terület is beletartozott. Erdeiről, vagy faanyagáról, és hatalmas marhacsordáiról volt híres.

■ **„Óg, Básán királya”** Lásd IV. Mózes 21:33-35; V. Mózes 1:4.

■ **„Edrei”** Ez a város a Jármuk folyó elágazásánál volt és egyike volt a királyi rezidenciáknak. A főváros Astaróth volt, északon. Óg itt került szembe Izraellel, valószínűleg a folyót használva védekező állásként.

3:2 „ezt mondta nekem az ÚR” Lásd a 2:2 jegyzetét.

■ **„ne félj tőle”** Az IGE (DBD 431, KB 432, *Qal* BEFEJEZETTLEN, amit PARANCSOLÓ értelemben használtak) gyakran fordul elő az V. Mózesben (pl. 1:19,21,29; 2:4; 3:2,22; 4:10). Isten velük, a nevükben harcolt (azaz szent háború, pl. IV. Mózes 21:34; Józs. 10:8; 11:6).

■
NASB, NKJV **„kezedbe adtam őt”**
NRSV **„átadtam őt neked”**
TEV **„neked fogom őt adni”**
NJB **„kegyeidbe adom őt”**

Az IGE (BDB 678, KB 733, *Qal* BEFEJEZETT) azt jelenti, hogy 'adni', 'tenni', vagy 'feladni'. Ez egy elég gyakori IGE. Figyeld meg az V. Mózesben, ebben a szövegegységben, hogy hogyan használták (vö. 1:8,15,20,21,25,27,35,36,39; 2:5,9,12,19,24,25,28,29,30,31,33,36; 3:2,3,12,13,15,16,18,19,20; 4:1,8,21,38,40). YHWH volt az, aki adott. Csak egyetlen Isten van!

■ **„úgy megvertük, hogy senki sem tudott megmenekülni”** Ez a 'szent háború' nyelvezete és valósága. Ez a héber *herem* fogalmát tükrözi vissza, tiltás alatt (vö. 6. vers). A következő, egy erre a kifejezésre utaló ÓSZ-i utalások reprezentatív példája, ami megmutatja, hogy hogyan is használták ezt a kifejezést több eltérő módon. A *herem*, vagy 'szent háború', 'átok' vagy 'korbán' (speciális áldozat) fogalma a következő:

1. teljes pusztítás – semmi, ami lélegzik nem maradhat életben, semmilyen prédát nem lehet ejteni (vö. V. Mózes 20:16-18, I. Sám. 15:3, Józs. 7)
2. meg kell ölni minden embert, de az állatokat meg kell hagyni (vö. V. Mózes 2:34,35; 3:6,7)
3. csak a férfiakat kell megölni (vö. V. Mózes 20:10-15)

3:4 „Argób egész vidékét” Az a kifejezés, hogy vidék (BDB 286) szó szerint azt jelenti, hogy 'kötél, zsinór', amit a következőkre használtak:

1. egy kötélen
2. egy mérőzsinór
3. egy darab föld (azaz egy földterület, vö. Józs. 17:5, vagy örökség, vö. V. Mózes 32:9, Józs. 17:14)
4. egy embercsoport (azaz a próféták egy csoportja, vö. I. Sám. 10:5,10)

■ **„Argób”** Ez a kifejezés (BDB 918) a neve annak a területnek vagy földdarabnak. Helye Básán földjén

van (vö. 3:4,13,14; I. Kir. 4:13). A szótó a következőkre utalhat: 'göröngy' (BDB 918) vagy 'halom' (BDB 918), de ezt nem tudjuk biztosan.

3:5 „ezek a városok mind magas kőfállal voltak megerősítve, kapukkal, záarakkal” Ezek a városok vulkanikus kövekből voltak építve, és elég nagyok voltak. Eléggé megfélemlítő látványt nyújtott. Méretük lehetséges, hogy az ott lakó embercsoport népességét tükrözze vissza. Mindazonáltal az Izraeliták hite erősebb volt, mint az óriásoktól való félelem (vö. 2:20-24).

A *The Handbook on Deuteronomy*, amit a United Bible Society adott ki, azt mondja, hogy az, hogy 'kapukkal és záarakkal' dupla kapukra utalhat, amiket fémrudakkal torlaszoltak el, 68-69. oldal. Ez megmagyarázhatja, hogy a 'kapuk' miért többszámúban van: (1) lehet, hogy nem csak egy kapu volt, vagy (2) lehet, hogy a belső és külső kapu jellemezte (azaz zsilipkamra).

3:6

NASB, NKJV,

NRSV „teljesen lerombolva”

TEV „lerombolva”

NJB „a lerombolás átka”

REB „komoly átok alatt”

JPSOA „megítélve”

Éz az IGE (BDB 355, KB 353) kétszer fordul elő ebbe a versben (*Hiphil* FELSZÓLÍTÁS, és *Hiphil* ABSOLUTUS FŐNÉVI IGENÉV). Alapvető jelentése az, hogy odaszáni valamit Istennek, ami által az a dolog túl szentté válik arra, hogy az emberek használják, vagy el kell pusztítani. Ezt a kifejezést általában a 'szent háború' kontextusában használták (vö. 2:34; 7:2; II. Mózes 22:20; Józ. 6:17,27), azt megerősítve, hogy a győzelem, ezáltal a zsákmány is YHWH-hoz tartozik. Ezekben a hódításokban az Istennek szánt dolgok maguk a kánaániták és azok tulajdonai. Meg lettek ítélve az utálatos bűneik miatt és mert nem voltak hajlandóak megtérni (vö. I. Mózes 15:16, III. Mózes 18:24-26; V. Mózes 9:5).

A 'szent háborúval' kapcsolatban egy jó értekezést találsz az *Ancient Israel* című könyvben, amit Roland Vaux írt. 1. kötet 258-267-es oldal.

SZÖVEG: 3:8-11

⁸Így vettük el abban az időben az emóriak két királyának a kezéből azt a földet, amely a Jordánon túl van, az Arnón pataktól a Hermón hegységig. ⁹A szidóniak a Hermont Szirjónnak nevezik, az emóriak pedig Szenírnek nevezik. ¹⁰Elfoglaltunk minden várost a fennsíkon, az egész Gileádot, az egész Básánt Szalkáig és Edreiiig, Óg királyságának a városait Básánban. ¹¹Csak Óg, Básán királya maradt meg a refáiak utódai közül. Nyugvóhelye bazaltkő nyugvóhely: ott van az ammóni Rabbában, kilenc könyök hosszú és négy könyök széles, a közönséges könyök szerint mérve.

3:8 „így vettük el ... az emóriak két királyának a kezéből” a 24. vers azt mondja, hogy 'Isten erős keze' volt az, ami antropomorf módon megmutatja Isten hatalmát és erejét. Újra látszik Isten szuverenitása és az emberi erőfeszítés közti összjáték.

■ **„a Hermón hegység”** A Hermón volt annak a földterületnek az északi határa, amit Isten az izraelitáknak adott. Ez volt a legnagyobb hegység Libanon egész területén a Kinneret tótól (Galileai tenger) északra. Neve (BDB 356) a *herem*-hez kapcsolódik (odaszánt dolog) és sok templom helye volt (vö. *Ancient Israel*, Roland Vaux, 1. kötet 279-282 oldal). Ez volt a meghódított területek északi határa (vö. Bír. 1:1).

3:9 „szidóniak” Ez volt a régi Fönícia legfőbb városa (vö. I. Kir. 16:31). Tírusz alatt a tengerparton helyezkedett el, ami később vált fontos várossá. Az, hogy Tírusz helyett lett megemlítve, megmutatja, hogy milyen régi is ez a szöveg.

■ **„szirjón”** Ez a kifejezés (BDB 970, Zsolt. 29:6) a Hermón hegységre használva néhány ugarit szövegben fordult elő, s ez is a szöveg régiségét mutatja.

■ **„Szenír”** Ez a kifejezés (BDB 972, vö. I. Krón. 5:23; Én. Én. 4:8; Ezék. 27:5) III. Sulmánu-asarédu, asszír király feljegyzéseiben fordult elő, aki megtámadta Damaszkuszt.

3:10

NASB, TEV „a fennsík”

NKJV „a síkság”

NRSV, NJB „hátság”

Ez a kifejezés (BDB 449) azt jelenti, hogy 'egy egyszintű hely'. Uthalhat síkságra is vagy egy sík hátságokra is. Itt az Arnón folyó és Hesbón városa közötti fennsíkra utalt (vö. 4:43; Józs. 13:9,16,17,21; Jer. 48:8,21). Ez a fennsík Móáb egy része volt, és Rúben törzsi örökségévé lett (vö. Józs. 20:8).

■ „Gileád” A kifejezés (BDB 166) eredete és jelentése ismeretlen. Egy népszerű (szójátékos) definícióját az I. Mózes 31:48-ban láthatjuk. Uthalhat:

1. egy törzsre (pl. IV. Mózes 26:29; Bír. 5:17)
2. egy földre (pl. I. Mózes 37:25)

Mindig arra a területre utal, ami a Jordán folyó keleti oldalán található az Arnón folyótól, Básán földjétől északra.

■ „Szalka” Úgy tűnik, hogy ez a város formálja Básán délkeleti határát, és elég gyakran használták a Hermón hegységgel együtt, hogy Básán kiterjedését megjelöljék (vö. Józs. 12:5; 13:11; I. Krón. 5:11).

3:11 Úgy tűnik, hogy ez egy szerkesztői hozzáfűzés volt, mint a 2:10-12,20; 3:9.

■ „refáiak” A következőket jelentheti: (1) egy etnikai csoportot; (2) óriásokat; vagy (3) a halottak birodalmát. Úgy tűnik, hogy a szöveg itt az óriásokra utal. Lásd a különleges témát az 1:28-ban.

■
NASB, NKJV „ágykeretevas ágykeretek voltak”

NRSV, NJB „ágya vas ágy voltak”

TEV „koporsója kőből készült”

REB „szarkofágja bazaltkőből készült”

A kifejezés (BDB 793) alapvetően azt jelenti, hogy 'fakere'. Használhatták a rácsozatra, díványra, ágyra, nyeregre, karosszékre/trónusra. Itt az alvóhelyre használták:

1. ágy – II. Sám. 17:28; Jób 7:13; Zsolt. 6:6; 41:3; Ámós 6:4
2. dívány – Péld. 7:16
3. koporsó (szarkofág, azaz valaki végső nyughelye)

Lehet, hogy a 'vas' a bazaltkő szarkofág színére utal (vö. NET Biblia, 350. oldal). NIDOTTE 1. kötet 741. oldala azt mondja, hogy 'semmilyen irodalmi alátámasztása nincs annak a véleménynek, hogy ez egy szarkofág vagy egy kőasztal lett volna”.

■ „Rabba” Ez volt Ammon királyságának fővárosa (vö., Józs. 13:25) Ma Jordánia, Amman fővárosa.

■ „közönséges könyök” Ez szó szerint azt jelenti, hogy 'egy férfi könyöke', ami a 'közönséges könyök' egyik idiómája volt. Lásd a következő Különleges Témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: KÖNYÖK

A Bibliában két fajta könyök fordul elő (BDB 52, KB 61). Egy átlagos könyök egy átlag férfi leghosszabb ujjja és a könyöke közötti távolság volt, ami általában 45cm volt (pl. I. Mózes 6:15; II. Mózes 25:10,17,23; 26:2,8,13,16; 27:1,9,12,13,14,116,18; IV. Mózes 35:4,5; V. Mózes 3:11). Van egy ennél hosszabb könyök is (királyi könyök), amit építkezéseken használtak (pl. Salamon templománál), ami elég elterjedt volt Egyiptomban (21 ujj), Paleszinában (24 ujj) és néha Babilonban is (30 ujj). Körülbelül 53cm volt (vö. Ezék. 40:5; 43:13).

A régiek az emberi testrészeket használták mértékegységekre. A régi Közel-kelet népei a következőket használták:

1. a leghosszabb ujj és a könyök közti távolság (könyök)
2. a kinyitott tenyér hüvelykujja és a kisujja közti távolság (arasz, vö. II. Mózes 28:16; 39:9; I. Sám. 17:4)

3. az összezárt tenyerünkön a négy ujj közti távolság (tenyér szélesség, vö. II. Mózes 25:25; 37:12; I. Kir. 7:26; II. Krón. 4:5)

4. az ujj középső ízületének szélessége (ujjnyi szélesség, Jer. 52:21)

A könyök (BDB 52, KB 61) nem volt teljes mértékben egységesítve, de két alapvető hossza volt.

a. egy átlagos férfi könyökétől a középső ujj hegyéig (körülbelül 45cm, vö. V. Mózes 3:11)

b. a királyi könyök egy kicsit hosszabb volt (körülbelül 50cm, vö. II. Krón. 3:3, Ezék. 40:5; 43:13)

SZÖVEG: 3:12-17

¹²Abban az időben vettük birtokba ezt az országot. Az Arnón pataknál fekvő Aróértől fogva Gileád hegyvidékének a felét városaival együtt a rúbenieknek és a gádiaknak adtam. ¹³Gileád többi részét és az egész Básánt, Óg országát Argób egész vidékével együtt a Manassé törzse felének adtam. Az egész Básánt a refáiak földjének hívják. ¹⁴Manassé fia, Jáir kapta Argób egész vidékét a gesúri és maakái határig. Ezért nevezik azt, vagyis Básánt, az ő nevééről Jáir sátorfalvainak még ma is. ¹⁵Mákírnak pedig Gileádot adtam. ¹⁶A rúbenieknek és a gádiaknak adtam Gileádból az Arnón patakig terjedő területet, ahol a patak közepe a határ, továbbá a Jabbók patakig terjedő területet az ammóni határig, ¹⁷meg a Jordánnal határos síkságot a Kinneret-tótól a síkság tengeréig, azaz a Sós-tengerig, a Piszgá-hegy lábánál keleten.

3:12 „Rúbeniek és Gádiak” Ez a két törzs Szíhón királyságának területét vette át (vö. Józs. 13:15-23,24-28).

3:13 „... törzse felének” József fiai alkották Manassé és Efraim fél törzsét (vö. I. Mózes 41:50,52; 48:1-7). Manassé öröksége ketté lett osztva, fele a Jordán keleti partján, fele a nyugati partján.

3:14 „Jáir” A 'valaki fia' helyett ez inkább azt jelenti, hogy 'a leszármazottja' (vö. IV. Mózes 32:41). Ebben a családfában számos generáció ki lett hagyva. A 12-13-as versek általános természetűek, a 14-17-es versek több részlettel szolgálnak (vö. NIC, *Deuteronomy*, Craigie, 121. oldal).

■ **„Még ma is”** Ez a kifejezés egy az eseményhez képesti későbbi időpontra utal (vö. 2:22; 3:14; 4:38; 10:8,15; 29:28; Józs. 7:26; 8:28,29; 9:27; 13:13, 14:14; 16:10; 22:3,17; 23:8; Bír. 1:21,26; 10:4; 18:12,30; 19:30). Az 5. versnek látszólag ugyanaz a jelentése. A kérdés itt az, hogy 'mennyivel' később. Uthalhat arra, hogy 'nem sokkal később' (pl. Józs. 6:25) vagy utalhat arra is, hogy generációkkal később. Ki jegyezte fel Mózes szavait? Ki szerkesztette a Pentateuchust? Ki volt a végső szerkesztő? A modern kori tudósság nem tudja ezeket a kérdéseket megválaszolni!

■ **„Manassé fia”** A 'fia' sokkal inkább leszármazottat jelent, mint közvetlen fiat (vö. I. Krón. 2:22).

■ **„gesúri és maakái”** Ezek különböző faji és etnikai csoportok (BDB 178 és 591). Básán földjének északi határánál éltek (vö. Józs. 13:13). Izrael ezekkel az emberekkel nem harcolt.

■ **„Jáir sátorfalvai”** Ez azt jelenti, hogy Jáir 'városai', 'régioi' vagy 'királyságai' (BDB 795 II).

3:15 „Mákír” IV. Mózes 32:39-40 több információval is szolgál erről az emberről.

3:17 „síkság” Ez egyik neve volt a Jordán völgyének, ami a Galileai tengertől a Holt-tenger mellett egészen az Aqaba öbölig tart a Sínai félszigeten (lásd az 1:1 jegyzetét). Ez az a földrajzi hasadék, amiben a Jordán folyó folyik a Hermón hegység lábától a Holt-tengerig.

■ **„Kinneret”** Ez (BDB 490) a neve egy Galileai városnak, ami közel volt egy nagy tóhoz, ami számos különböző néven szerepel a Bibliában:

1. Kinneret (pl. IV. Mózes 34:11; Józs. 12:3; 13:27)
2. Galileai (pl. Máté 4:18; Márk 1:16; János 6:1)
3. Genezáret (pl. Lukács 5:1)
4. Tibériás (pl. János 6:1; 21:1)

■ **„Piszgá”** Ez a hegység (BDB 820) a Nébó hegységgel (BDB 6:12 I, vö. 32:49; 34:1) azonos vagy nagyon közel van hozzá. Az is lehetséges, hogy egy hegység iker hegycsúcsai, vagy a hegyvonulat neve és annak csúcsának neve. Ezek a hegységek az okai a Móáb síkság felett lévő fennsík eróziójának. Ez a név gyakoribb az ÓSZ-ben, mint a Nébó (vö. IV. Mózes 21:20; 23:14; V. Mózes 3:17,27; 4:49; 34:1).

■ **„a síkság tengere”** Ez (vö. 4:49; Józs. 3:16; 12:3; II. Kir. 14:25) egy másik neve a Sós Tengernek (vö. I. Mózes 14:3; IV. Mózes 34:3,12; Józs. 3:16, 15:2,5; 18:19) vagy ahogy ma is hívják, a Holt-tenger. Továbbá a 'keleti tengernek' is hívják (vö. Ezék. 47:18; Jól 2:20; Zak. 14:8) vagy csak egyszerűen 'a tengernek' (vö. Ézs. 16:8; Jer. 48:32).

SZÖVEG: 3:18-22

18Abban az időben ezt parancsoltam nektek: Istenetek, az ÚR ezt a földet már nektek adta birtokul. De összes harcosotok keljen át fegyverestül testvéreiteknek, Izráel fiainak az élén. **19**Csak az asszonyok és gyermekek maradjanak városaitokban, amelyeket nektek adtam, meg a jószág, mert tudom, hogy sok jószágotok van. **20**Addig legyen így, amíg az ÚR nyugalmat nem ad testvéreiteknek, ugyanúgy mint tinectek, és birtokba nem veszik ők is azt a földet, amelyet Istenetek, az ÚR ad nekik a Jordánon túl. Akkor térjen vissza mindenki a maga birtokára, amelyet nektek adtam. **21**Józsuénak pedig meghagytam abban az időben: Saját szemeddel láttad mindazt, amit Istenetek, az ÚR tett azzal a két királlyal. Így bánik el az ÚR mindazokkal az országokkal, amelyekbe te bevonulsz. **22**Ne féljetez tőlük, mert Istenetek, az ÚR maga harcol értetek!

3:18 „Istenetek az ÚR ezt a földet már nektek adta” Ez a síkság keleti részét jelöli (a Jordánon túl).

■ **„összes harcosotok keljen át fegyverestül testvéreiteknek ... élén”** Mivel Rúben, Gád és Manassé fele már letelepedett a Jordán keleti részén, amit már elfoglaltak, most elsőnek kellett harcba indulniuk, és testvéreik földjéért kellett harcolniuk (vö. 19-20-as versek) még mielőtt letelepednének saját földjükön.

3:19 „sok jószágotok van” Ez a sok jószág az, amit a háborúban zsákmányként elvettek (1) Egyiptomból, és (2) a Jordánon túli területeken.

■ **„amelyeket nektek adtam”** Minden áldás forrása Isten (a gyakran használt IGE 'adott', BDB 687, KB 733, *Qal* BEFEJEZETT). Nem ők maguk keresték meg, vagy érdemelték ki a hadizsákmányt.

3:20 „amíg az ÚR nyugalmat nem ad testvéreiteknek” A Zsidókhoz írt levél a legjobb ÚSZ-i kommentár az V. Mózesrel kapcsolatban. A Zsidók 4-ben a 'nyugalom' szó háromféle módon fordul elő:

1. a hetedik napi nyugalom, ahogyan Isten is megpihent a teremtés után, a Szombat
2. az izraeliták megpihentek miután meghódították az Ígéret Földjét (vö. 12:10; 25:19; Józs. 23:1)
3. a menny, az örökkévaló hetedik-napi nyugalom

Itt a 'nyugalom' a biztonságra utal, azaz a 2.

3:21 YHWH általi gondoskodás a pusztában, és a Jordánon túli területeken aratott győzelem miatt az izraelitáknak bízniuk kellett Benne és továbbmenni!

3:22 „Istenetek az ÚR maga harcol értetek” Ez nem emberi erőfeszítés, képesség vagy forrás eredménye, hanem Isten hatalma (vö. 1:30; 20:4; II. Mózes 14:14; 15:3).

SZÖVEG: 3:23-29

23Abban az időben így könyörögtem az Úrhoz: **24**Én Uram, URam! Te már elkezdted megmutatni szolgáltnak nagyságodat és erős kezedet. Mert van-e olyan Isten a mennyben és a földön,

aki olyan hatalmas tetteket tudna véghezvinni, mint te? ²⁵Hadd menjek át, és hadd lássam meg azt a jó földet a Jordánon túl, azt a szép hegyvidéket és a Libánont! ²⁶De az ÚR megharagudott rám miattatok, nem hallgatott rám, hanem azt mondta nekem az ÚR: Elég, ne beszélj hozzám többet erről a dolgról! ²⁷Menj föl a Pizsgá csúcsára, tekints szét nyugatra és északra, délre és keletre, nézz körül saját szemeddel, mert te nem kelhetsz át a Jordánon. ²⁸Józsuénak azonban adj parancsot, erősítsd és bátorítsd őt, mert ő fog átkelni e nép élén, és ő osztja majd fel az országot, amelyet látsz. ²⁹Ezért ott maradtunk a völgyben, Bét-Peórral szemben.

3:23-29 Ez egy elég személyes feljegyzés Mózesről. Ez az egyetlen olyan hely a Bibliában, ahol fel van jegyezve, hogy Mózes saját magáért könyörög. Más alkalmakkor az emberekért vagy a földért imádkozott. Ez egy kis bepillantást nyújt Mózes, az ember szívébe.

3:23

NASB, NKJV,

NJB „könyörögtem”

NRSV „esedeztem”

TEV „komolyan imádkoztam”

Komolyan könyörögtem (BDB 335, KB 334, *Hithpaal* BEFEJEZETTLEN, vö. I. Kir. 8:33,47,59; II. Krón. 6:37; Jób 8:5; 9:15; Zsolt. 30:8; 142:1; Hós. 12:4) az Úrhoz. Mózes agóniában volt amiatt, hogy meg lett neki tiltva, hogy bemenjen az Ígéret Földjére.

3:24 „Én Uram, URam” Az a kifejezés, hogy 'Uram', az eredetiben az *adonai* (DBD 10), ami egy héber kifejezés a következőkre: 'tulajdonos', 'mester', 'férj' vagy 'Úr'. Az angolban a második szó az Isten, a magyarban az ÚR, a héberben pedig a YHWH (BDB 217). Azt mondja, hogy 'Uram, YHWH'. Ez a fajta megnevezés nagyon ritkán fordul elő Mózes írásaiban. Ez volt Mózes ima-nyelve. Lásd Különleges Téma: Az Istenség nevei az 1:3-ban.

■ „Te már elkezdted megmutatni szolgálódnak nagyságodat és erős kezedet.” Mózes esedezik, hogy az, hogy bensőségesen ismeri YHWH-t, a jelleme (lásd a teljes jegyzetet a 4:31-ben és a 10:17-ben), cselekedetei, motiválják YHWH-t, hogy megengedje neki, hogy átkeljen a Jordánon, de YHWH nem személyválogató!

■ „Mert van-e olyan Isten a mennyben és a földön, aki olyan hatalmas tetteket tudna véghezvinni, mint te?” Ez annak a gondolata lenne, hogy Isten feljebb való minden más Istennél, amit többistenhitnek hívnak (ahol a több isten közül van egy feljebbvaló) (pl. II. Mózes 15:11 és V. Mózes 4:7; 5:7, lásd *The Jewish Study Bible*, 379-380)? Ez azt jelentené, hogy Mózes nem tagadja más istenek létezését, és azt mondja, hogy YHWH a legerősebb közülük? Vagy ezzel a monoteizmusra utal (pl. 4:35,39; 6:4; II. Mózes 20:2-3; Ézs. 43:11; 44:6,8,24; 45:5,6-7,14,18,21,22), egy, és csak egy Isten van? Nem tudjuk pontosan. Én inkább azt hiszem, hogy Mózes nem más istenekre utalt, hanem más szellemi erőkre, pl. néha *elohimnak* nevezi (vö. Zsolt. 8:5; 82:1,6; I. Sám. 28:13).

3:25 „Hadd menjek át, és hadd lássam meg” Ebben a kifejezésben két IGE szerepel:

1. 'átkelni' – BDB 716, KB 778, *Qal* BUZDÍTÓ

2. 'látni' – BDB 916, KB 1157, *Qal* BEFEJEZETTLEN, de BUZDÍTÓ módban

3:26 „az ÚR megharagudott rám” Ez egy példa az antropomorf nyelvezetre ('haragszik' BDB 720, KB 780, lásd a Különleges Témát a 2:15-ben). Hogyan is fejezhetjük ki azt, hogy Isten haragszik anélkül, hogy emberi kifejezéseket használnánk? Ez lehetetlen, de nem szabad elfelejteni, hogy Isten nem emberi, és nem úgy gondolkodik és cselekszik, mint az emberek. Emberi kifejezéseket használunk, hogy leírjuk Isten természetét, tudva, hogy a bukott emberiség nem tudja teljes mértékben leírni Istent.

Mózes nyilvános bűne (vö. 32:51, IV. Mózes 20:10-12; 27:12-14) nyilvános következménnyel járt!

■ „miattatok” Lásd az 1:34,37 jegyzetét.

■ „Elég, ne beszélj hozzám többet erről a dolgról” Mózes újra és újra imádkozott ezért (vö. IV. Mózes

20:2-13, 27:13; V. Mózes 1:37, 3:23-27), 'Sajnálom, kérlek, engedd meg, hogy bemenjek az Ígéret Földjére'. Majd végül Isten azt mondta, hogy 'Nem, és ne is kérd többször' (BDB 414, KB 418, *Hiphil* PARANCSOLÓ).

3:27 Ez a vers és a 28. vers parancsok sorát tartalmazza, mintegy Mózes imádságára adott válaszként:

1. 'menj fel' – BDB 748, KB 828, *Qal* FELSZÓLÍTÁS
2. 'emeld fel' – BDB 669, KB 724, *Qal* FELSZÓLÍTÁS
3. 'lásd' – BDB 906, KB 1157, *Qal* FELSZÓLÍTÁS
4. 'adj parancsot' – BDB845, KB 1010, *Piel* FELSZÓLÍTÁS
5. 'bátorítsd' – BDB 304, Kb 302, *Piel* FELSZÓLÍTÁS
6. 'erősítsd' – BDB 54, KB 65, *Piel* FELSZÓLÍTÁS

Isten gondoskodott Mózesről és Izraelről is (azzal, hogy erőt/hatalmad adott Józsuénak, vö. 28b,c).

■ **„Piszgá csúcsára”** Lásd a 17. vers jegyzetét.

■ **„tekints szét nyugatra és északra, délre és keletre, nézz körül saját szemeddel”** Ez egy tökéletes példa Isten szeretetére és haragjára. 'Azt mondtam, hogy nem mehatsz be, de megengedem, hogy megnézd'.

■ **„mert te nem kelhetsz át a Jordánon”** Isten nem személyválogató. Mózes Isten nagyszerű embere volt, de nyilvánosan engedetlen volt Isten felé, így el kellett szenvednie a következményét (vö. Jób 34:11; Zsolt. 28:4; 62:12; Péld. 24:12; Préd. 12:14; Jer. 17:10; 32:19; Máté 16:27; 25:31-46, Róma 2:6, 14:12; I. Kor. 3:8; II. Kor. 5:10; Gal. 6:7-10; II. Tim. 4:14; I. Péter 1:17; Jel. 2:23; 20:12; 22:12).

3:29 „Bét-Peór” Ez a név szó szerint azt jelentette, hogy 'Peór háza/temploma' (BDB 112). Peór egy hegység vagy egy város volt Móáb észak-nyugati részén. Itt követett el Izrael bálványimádást (*Ba'al* termékenység imádás, vö. IV. Mózes 22-23). Ez a földterület lett Rúben öröksége (vö. Józs. 13:20).

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Ebből a feljegyzésből milyen teológiai ismeretet kaphatunk Istenről?
2. Hogyan kapcsolod össze a 3. és 6. vers Istenét az ÚSZ Istenével?
3. A 24. vers más istenek létezését tanítja?
4. Hogyan mutatott Isten kegyelmet, de egyúttal igazságot is Mózes felé a 27. versben?

V. MÓZES 4

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Mózes engedelmességet parancsol	Az első beszéd összegzése	Mózes arra bátorítja Izraelt, hogy legyen engedelmes	A hitehagyás Bét-Peórnál szembe állítva a valódi bölcsességgel
4:1-8	4:1-4 4:5-8	4:1-4 4:5-6 4:7-10	4:1-8 A kijelentés a Hórebnél; annak követelményei
4:9-14	4:9-14		4:9-14
Vigyázzatok a bálványimádással		4:11-14	
4:15-24	4:15-20	4:15-24	4:15-20 Az eljövendő büntetésről és a megtérésről
	4:21-24		4:21-24
4:25-31	4:25-31	4:25-31	4:25-28 4:29-31 Az Isten általi kiválasztottság dicsősége
4:32-40	4:32-40	4:32-40	4:32-34 4:35-38 4:39-40
A Jordán keleti oldalán lévő menedékvárosok	Függelék	A Jordán keleti oldalán lévő menedékvárosok	A menedékvárosok
4:41-43	4:41-43	4:41-43	4:41-43
Bevezetés Isten törvényébe	Mózes második beszéde (4:44-26:19,28)	Bevezetés Isten törvényadásába	Mózes második beszéde (4:44-11:32)
4:44-49	4:44-49	4:44-49	4:44-49

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együttödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 4:1-4

¹Most pedig, Izráel, hallgass azokra a rendelkezésekre és döntésekre, amelyekre tanítalak benneteket, és cselekedjetez azok szerint, hogy élhessetek, és hogy bemehessetek, és birtokba vehessetek azt a földet, amelyet atyáitok Istene, az ÚR ad nektek. ²Semmit se tegyetek ahhoz az igéhez, amelyet én parancsolok nektek, se el ne vegyetek abból! Tartsátok meg Isteneteknek, az ÚRnak parancsolatait, amelyeket én parancsolok nektek. ³Saját szemetekkel láttátok, mit tett az ÚR Baal-Peór miatt, hogyan pusztította ki közületek Istenetek, az ÚR, mindazokat, akik Baal-Peórt követték. ⁴De ti, akik ragaszkodtatok Istenetekhez, az ÚRhoz, ma is mindnyájan éltek.

4:1 „halgass” Ez az IGE (BDB 1033, KB 1570, *Qal* FELSZÓLÍTÁS) gyakran fordul elő az V. Mózesben (pl. 1:16; 4:1; 5:1; 6:3,4; 9:1; 20:3; 27:10; 33:7). Alapvető jelentése az, hogy 'halld, hogy cselekedd is'. A cselekedetre fókuszál, nem csak a hallásra (vö. Jak. 1.22-5). Ebben a fejezetben számos figyelmeztetés van, 1,2,6,9,13,14,15,19,23 és 26. vers (vö. Mikeás 1:2; 3:1; 6:1).

■ **„rendelkezésekre és döntésekre”** Ez Isten közösségi kijelentését is magukba foglalják. Ez minden, amit Isten kijelentett Magáról, és az Ő szövetséges követelményeiről. Nagyon hasonló a Tóra szó jelentéséhez (szó szerint 'tanítások', azaz Mózesi törvénykezések).

KÜLÖNLEGES TÉMA: ISTEN KINYILATKOZTATÁSÁRA HASZNÁLT KIFEJEZÉSEK (az V. MÓZES és a ZSOLTÁROK használatával)

I. 'Rendeletek' BDB 349, 'törvény, rendelkezés, utasítás'

A. Hímnemű, – V. Mózes 4:1,5,6,8,14,40,45; 5:1; 6:1,24,25; 7:11; 11:32; 16:12; 17:19; 26:17; 27:10; Zsolt. 2:7; 50:16; 81:4; 99:7; 105:10,45; 148:6

B. Nőnemű, – V. Mózes 6:2; 8:11; 10:13; 11:1; 28:15,45; 30:10,16; Zsolt. 89:31; 119:5,8,12,16, 23,26,33,48,54,64,68,71,80,83,112,124,135,145,155,171

II. 'Törvény' BDB 435, 'útmutatás' – V. Mózes 1:5; 4:44; 17:11,18,19; 27:3,8,26; 28:58,61; 29:21,29; 30:10; 31:9; Zsolt. 1:2; 19:7; 78:10; 94:12; 105:45; 119:1,18,29,34,44,51,53,55,61,70,72,77,85,92, 97,109,113,126,136,142,153,163,165,174

III. 'Bizonyosság, tanúság, tízparancsolat' BDB 730, 'Isteni törvények'

A. TÖBBESSZÁMÚ, – V. Mózes 4:45; 6:17,20; Zsolt. 25:10; 78:56; 93:5; 99:7; 119:22,24,46, 59,79,95,119,125,138,146,152,167,168

B. ... vagy ... – Zsolt. 19:8; 78:5; 81:6; 119:2,14,31,36,88,99,111,129,144,157

IV. 'Észrevételek' BDB 824, 'felszólítás' – Zsolt. 19:8; 103:18; 111:7; 119:4,15,27,40,45,56,63,69,78, 87,93,94,100,104,110,128,134,141,159,168,173

V. 'Parancsolatok' BDB 846 – V. Mózes 4:2,40; 5:29; 6:1,2,17,25; 8:1,2,11; 10:13; 11:13; 15:5; 26:13,17; 30:11,16; Zsolt. 19:8; 119:6,10,19,21,32,35,47,48,60,66,73,86,96,98,115,127,131,143, 151,166,176

VI. 'Ítélezések/rendelkezések' BDB 1048, 'szabályok' vagy 'igazságszolgáltatás' – V. Mózes 1:17; 4:1,5,8,14,45; 7:12; 16:28; 30:16; 33:10,21; Zsolt. 10:5, 18:23; 19:10; 48:12; 89:30; 97:8; 105:5,7; 119:7,13,20,30,39,43,52,62,75,84,102,106,120,132,137,149,156,160,164; 147:19; 149:9

VII. 'Az Ő útjai' BDB 202, YHWH útmutatásai népe életstílusára vonatkozóan – V. Mózes 8:6; 10:12,28; 19:9; 26:17; 28:9; 30:16; 32:4; Zsolt. 119:3,5,37,59

VIII. 'Szavai'

- A. BDB 202 – V. Mózes 4:10,13,36; 9:10, 10:4; Zsolt. 119:9,16,17,25,28,42,43,49,57,65,74,81, 89,101,105,107,114,130,139,147,160,161,169
- B. BDB 57
1. 'szó' – V. Mózes 17:19,18:19; 33:9; Zsolt. 119:11,67,103,162,170,172
  2. 'ígéret' – Zsolt. 119:38,41,50,58,76,82,116,133,140,148,154
  3. 'parancs' – Zsolt. 119:158

■ „**amelyekre tanítalak benneteket**” Mózes YHWH megváltásának és kijelentésének ügynöke volt (azaz próféta, vö. 3:14,4:1-17, 18:15-18; 34:10-12).

■ „**cselekedjetek**” A FŐNÉVI IGENÉV (BDB 793, KB 889, *Qal* FŐNÉVI IGENÉV CONSTRUCTUS) arra bátorítja az embereket, hogy hallják Isten törvényét és engedelmeskedjenek annak (vö. 16:12; 30:8).

■ „**hogyan bemehettek, és birtokba vehették azt a földet**” Figyeld meg Isten szövetségének feltételes természetét (pl. 5:33; 8:1; 16:20; 30:16,19). Minden IGE *Qal* BEFEJEZETT. Az utolsó IGE az 1. versben (adni) *Qal* MELLÉKNÉVI IGENÉV. Isten ajándéka Izrael cselekedetein függ!

■ „**atyáitok Istene**” Ez a Pátriárkákra utal (Ábrahám, Izsák, és Jákób, vö. 1:11,21; 4:1,31,37; 6:3; 12:1; 26:7; 27:3). A Pátriárkákkal kötött összes szövetségnek voltak feltételei (kivéve az I. Mózes 6-9-et és a 15:12-21-et).

4:2 „semmit se tegyetek ahhoz az ígérez ... se el ne vegyetek abból” Ez nem arra utal, hogy az írástudók korszerűsítik a törvény szövegét, hanem inkább arra, nem adhatsz hozzá a Törvény lényegéhez (vö. 12:32; Péld. 30:5-6, Préd. 3:14; Jer. 26:2). Ezek a tiltások azzal kapcsolatban, hogy hozzátoldani vagy elvenni, elég jellemző volt a Közel-keleti irodalomban. Kevéske különbség van a II. Mózes 20-ban és az V. Mózes 5-ben feljegyzett Tíz Szó között.

4:3 „Baal-Peór” Ez arra a helyre utal, ahol az Izraeliták elfordultak YHWH követésétől és Móáb termékenységi isteneit kezdték követni (vö. IV. Mózes 25:1-9).

4:4 „ti akik ragaszkodtatok Istenetekhez, az Úrhoz” Az a héber szó, hogy 'fogni', 'ragaszkodni' (BDB 180) az NASB angol fordításban IGEKÉNT lett fordítva. Pont az ellentéte annak, hogy 'követni', ami a 3. versben van (*Baal*). Ennek a szónak az IGEI formáját a következőképpen használták:

1. ragaszkodni a feleséghez, I. Mózes 2:24
2. Ruth Naómihoz való ragaszkodására, Ruth 1:14.

A hűség vagy az odaszánás hozzáállását jelöli. A 'szeretettel' párhuzamosan használták a következő helyeken: I. Mózes 34:3; I. Kir. 11:2; Péld. 18:24 (lásd NIDOTTE, 1. kötet, 911. oldal).

Még Isten kiválasztásában is, az embereknek a megfelelő módon kellett reagálniuk. Még akkor is, amikor arra választotta ki Izraelt, hogy az Ő papi nemzete legyen (vö. II. Mózes 19:5-6), minden embernek személyesen kellett Istent választania. Ez az egyensúly Isten szuverenitása és az emberi szabad-akarat között. Továbbá ez az egyensúly a közösségi ('ti' TÖBBESZÁM) szemben az egyéni ('mindannyian') válasszal.

A 4. versben nincs IGE; az IGEI értelmet két MELLÉKNÉV közvetíti (BDB 180, 311).

SZÖVEG: 4:5-8

5Íme, én megtanítottalak benneteket azokra a rendelkezésekre és döntésekre, amelyeket az én Istenem, az ÚR parancsolt meg nekem. Azok szerint cselekedjetek azon a földön, ahova bementek, hogy birtokoljátok azt. **6**Tartsátok meg, és teljesítsétek azokat, mert az által lesztek bölcsék és értelmesek a népek szemében. Ha meghallják mindezeket a rendelkezéseket, ezt mondják majd: **Bizony, bölcs és értelmes nép ez a nagy nemzet!** **7**Mert melyik nagy nemzethez vannak olyan közel az istenei, mint hozzánk a mi Istenünk, az ÚR, valahányszor kiáltunk hozzá?! **8**És melyik nagy nemzetnek vannak olyan igazságos rendelkezései és döntései, mint amilyen az az egész törvény, amelyet én adok ma elétek?!

4:5

NASB, NRSV	„Látod”
NKJV	„bizonyára”
TEV	-----
NJB	„Nézd”

Ez egy *Qal* FELSZÓLÍTÁS (BDB 906, KB 1157). Ez egy irodalmi mód arra, hogy megerősítsék, hogy Mózes teljesítette a felelősségét, és most már az embereknek megfelelően kell viselkedniük.

4:6

NASB	„tartsátok meg és teljesítsétek azokat”
NKJV	„tehát figyeljete azokra, hogy megtartsátok azokat”
NRSV	„szorgalmasan be kell őket tartanotok”
TEV	„hűségesen engedelmeskedjete azoknak”
NJB	„tartsátok meg, ültessétek őket át a gyakorlatba”

Ebben a kifejezésben két IGE van:

1. 'megtartani' (BDB 1036, KB1581, *Qal* BEFEJEZETT), ami azt jelenti, hogy 'megtartani', 'figyelni' vagy 'megőrizni'. Ez az IGE gyakran fordul elő a Pentateuchusban (V. Mózes 2:4; 4:2,6,9,15,23,40; és még sok más helyen)
2. 'tenni' (BDB 793, KB 889, *Qal* BEFEJEZETT), azt jelenti, hogy 'tenni' vagy 'csinálni'. Ez az IGE is gyakran fordul elő az ÓSZ-ben (pl. V. Mózes 4:1,3,6,13,14,16,23,25)

4:6 „bölcsek” Ez a kifejezés (BDB 315) a Péld. 1:2,7-ben fordul még elő, és a MELLÉKNÉVI formája az 1:6-ban. A bölcsesség az Isten és az Ő akaratának ismerete. Ezt keresik az emberek, mert ők Isten képére és hasonlatosságára lettek megteremtve (vö. I. Mózes 1:26-27), és a Vele való közösségre (7-8-as versek).

■ **„értelmesek”** Ez a kifejezés (BDB 108) párhuzamos a bölcsességgel. Célja az informált, istenfélő, boldog élet (pl. V. Mózes 32:28; Péld. 2:1-22; 3:13-18).

■ **„bizony bölcs és értelmes nép ez a nagy nemzet”** Isten azért választotta Izraelt, mert őket jobban szerette mint másokat? Isten minden embert ugyanúgy szeret (János 3:16; I. Tim. 2:4; II. Péter 3:9). Egyszerűen csak el kellett kezdenie valahol. Ő választotta Ábrahámot és az ő magját, hogy papok nemzete legyenek a világ számára (vö. I. Mózes 12:3; II. Mózes 19:4-6, Apcsel 3:25, Gal. 3:8). Kiválasztásuk egy bizonyos cél érdekében történt, s nem egy különleges szeretet miatt. Lásd a következő különleges témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: BOB EVANGÉLIUMI ELŐÍTÉLETEI

Be kell, hogy valljam neked, kedves olvasóm, hogy ezen a ponton előítéleteim vannak. Az én rendszeres teológiám nem Kálvinista vagy Korszakosság elmélet, hanem a Nagy Missziós Parancs evangéliuma. Hiszem, hogy Istennek örökkévaló terve volt arra nézve, hogy az egész emberiséget megmentse (pl. I. Mózes 3:15; 12:3; II. Mózes 19:5-6; Jer. 31:31-34; Ezék. 18; 36:22-39; Apcsel 2:23; 3:18; 4:28; 13:29; Róma 3:9-18,19-20,21-32), mindazokat, akik az Ő képmására és hasonlatosságára lettek teremtve (I. Mózes 1:26-27). A szövetségek mind egyesülnek Krisztusban (vö. Gal. 3:28-29; Kol. 3:11).

4:7 „melyik nagy nemzethez vannak olyan közel az istenei” Ez Isten személyes jelenlétére utal (azaz immanencia), mikor Izraellel a *Shekinah* felhőjével volt jelen (a pusztai vándorlás időszakában) később pedig a szövetség ládája által (a Jordánon túl a monarchista időszakban).

■ **„valahányszor kiáltunk hozzá”** Ez azt mutatja, hogy a zsidók biztosak voltak abban, hogy Isten, aki a világot teremtette, az az Isten volt, aki válaszol nekik, ha imádkoznak hozzá. Ő erős és személyes is (pl. Zsolt. 34:18; 145:18)! Isten, aki cselekszik, pontosan az ellentéte a kánaánita bálványoknak!

4:8 „rendelkezései és döntései ... törvény” Lásd a különleges témát a 4:1-ben.

■ „igazságos” Ez a folyami nád metaforája. Isten igazsága a sztenderd vagy a vonalzó, amivel minket is megmér. A törvény Isten jellemén alapszik. Lásd a különleges témát az 1:16-ban.

SZÖVEG: 4:9-14

⁹Őrizkedj azért, és vigyázz nagyon magadra, hogy meg ne feledkezz azokról, amiket saját szemeddel láttál; ne vesszenek el emlékezetedből egész életedben! Ismertesd meg azokat fiaiddal és unokáiddal is; ¹⁰azt a napot, amelyen ott álltál Istened, az ÚR előtt a Hórebbe, ahol ezt mondta nekem az ÚR: Gyűjtsd össze a népet, hogy meghallgassa igéimet, és tanuljanak meg félni engem mindig, amíg csak a földön élnek, sőt tanítsák meg erre a fiaikat is. ¹¹Akkor ti közelebb jöttetek, és megálltatok a hegy lábánál. A hegy pedig égig érő lánggal égett, sötétség, felhő és homály borította. ¹²A tűz közepéből az ÚR beszélt hozzátok. Szavának hangját hallottátok, de alakot nem láttatok, csak hangot hallottatok. ¹³Kijelentette nektek szövetségét, amikor megparancsolta, hogy tartsátok meg a tűz ígét, és felírta azokat két kőtáblára. ¹⁴Nekem pedig megparancsolta az ÚR abban az időben, hogy tanítsalak meg benneteket a rendelkezésekre és döntésekre, amelyeket meg kell tartanotok azon a földön, ahova átkeltek, hogy birtokba vegyétek.

4:9

NASB „őrizkedj tehát, és gondosan tartsd meg lelkedet”

NKJV „őrizkedj tehát, és gondosan vigyázz magadra”

NRSV „de vigyázz, nagyon vigyázz magadra”

TEV „légy résen! Légy biztos benne ...”

NJB „de vigyázz hogyan értékeled az életed”

Ebben a kifejezésben két FELSZÓLÍTÁS van, amik ugyanabból a szótöbblől származnak:

1. 'őrizkedj' – BDB 1036, KB 1581, *Niphal* FELSZÓLÍTÁS (vö. 4:15, Józ. 23:11; Jer. 17:21)

2. 'tartsd meg' – BDB 1036, KB 1581, *Qal* FELSZÓLÍTÁS olyan értelemben, hogy 'tartsd meg az által, hogy cselekszed' (vö. 7:12).

Az engedelmesség élet-halál kérdés (vö. 30:15-20)!

■ „**hogy meg ne feledkezz azokról ... ne vesszenek el**” Lásd V. Mózes 8:11-20)

■ „**emlékezetedből**” (az angolban a 'szív' szó szerepel) A héber pszichológiában az érzelmek a belső szerveknél összpontosulnak. A szív a központja az értelemnek (leginkább a memóriának) és a személyiségnek. Isten azt mondja, hogy 'ne felejtse el a törvényt!' Lásd a különleges témát: a Szív a 2:30-ban.

■ „**egész életedben**” Egész életre szóló odaszántságot követel (vö. 10. vers, 6:2; 12:1, 16:3)

■ „**ismertesd meg azokat fiaiddal**” Ez egy visszatérő téma az V. Mózesben (vö. 10. vers; 6:7,20-25, 11:19; 31:13; 32:46; és figyeld meg a II. Mózes 10:2; 12:26; 13:8,14). Ha a hívők nem tanítják gyermekeiket Istenről, akkor megbuknak, mint szülők (bibliai szempontból szólva)! A hit családokon belül terjed (vö. 5:10; 7:9)!

4:10 „azt a napot, amelyen ott álltál Istened, az ÚR előtt a Hórebbe” A hallgatóság a kivonulás generációjának gyermekei voltak. Ez specifikusan a II. Mózes 19-20-ra utal. Emlékezni kell Isten nagyszerű megmentő tetteire (azaz a kivonulásra), ez egy visszatérő téma (vö. 5:15; 7:18; 8:2,18; 9:7,27; 11:2; 15:15; 16:3,12; 24:9,18,22; 25:17; 32:7).

■ „**tanuljanak meg félni engem**” Isten úgy cselekedett, mint ahogy tette azt a Hórebbe is, hogy egy tiszteletteljes csodálattal nézzenek Rá (vö. II. Mózes 20:20; Péld. 1:7; 9:10; Préd. 12:15; Ézs. 11:2-3; Zsolt. 34:11).

4:11 „a hegy pedig égig érő lánggal égett” A Tűz Isten jelenlétének a szimbóluma (vö. II. Mózes 19:18; V. Mózes 5:23; 9:15; Zsid. 12:18). Lehet, hogy a tisztaságot szimbolizálja. Lásd a következő különleges témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: TŰZ

A tűznek pozitív és negatív mellékjelentése is van az Igében.

A. Pozitív

1. melegít (vö. Ézs. 44:15; János 18:18)
2. világít (vö. Ézs. 50:11; Máté 25:1-13)
3. főz (vö. II. Mózes 12:8; Ézs. 44:15-16; János 21:9)
4. megtisztít (vö. IV. Mózes 31:22-23; Péld. 17:3; Ézs. 1:25; 6:6-8; Jer. 6:29; Mal. 3:2-3)
5. szentség (vö. I. Mózes 15:17; II. Mózes 3:2; 19:18; Ezék. 1:27; Zsid. 12:29)
6. Isten vezetése (vö. II. Mózes 12:21; IV. Mózes 14:14; I. Kir. 18:24)
7. Isten felhatalmazása (vö. Apcsel. 2:3)

B. Negatív

1. ég (vö. Józ. 6:24; 8:8; 11:11; Máté 22:7)
2. pusztít (vö. I. Mózes 19:24; III. Mózes 10:1-2)
3. harag (vö. IV. Mózes 21:28; Ézs. 10:16; Zak. 12:6)
4. büntetés (vö. I. Mózes 38:24; III. Mózes 20:14; 21:9; Józ. 7:15)
5. hamis végidőket jelentő jel (vö. Jel. 13:13)

C. Isten haragja a bűn ellen tűzzel kapcsolatos metaforákban kifejezve

1. az Ő haragja égető (vö. Hós. 8:5; Zof. 3:8)
2. kitölti tüzét (vö. Nah. 1:6)
3. örökkévaló tűz (vö. Jer. 15:14; 17:4)
4. a végidők ítélete (vö. Mázé 3:10; 13:40; János 15:6; II. Thesz. 1:7; II. Péter 3:7-10; Jel. 8:7; 13:13; 16:8)

D. Ugyanúgy, mint a Bibliában lévő megannyi metafora (pl. kovász, oroszlán) a tűz is lehet áldás is és átok is, a szöveggörnyezetétől függően.

■ „sötétség, felhő és homály” YHWH fizikai jelenlétét kétféle módon lehet érteni:

1. vulkanikus aktivitás – II. Mózes 19:18; Zsolt. 68:7-8; 77:18; 97:2-5; Bír. 5:4-5; II. Sám. 22:8; Ézs. 29:6; Jer. 10:10
2. vihar – II. Mózes 19:16,19; Zsolt. 68:8; 77:18; Bír. 5:4; Ézs. 29:6; Náh. 1:3

Tehát a sötétség (vö. 5:22; II. Sám. 22:10; I. Kir. 8:12; II. Krón. 6:1) a következő lehet:

1. hamufelhők
2. esőfelhők

Ez az elfedés, eltakarás Izrael védelmében történt (vö. II. Mózes 19:18). Azt gondolták, hogy ha az ember ránéz Istenre, az az ember meg fog halni (vö. I. Mózes 16:13; 32:30; II. Mózes 3:6; 20:19; 33:20; Bír. 6:22-23; 13:22).

4:12 „de alakot nem láttak” Istennek nincsen fizikai formája (vö. János 4:24). Mózesnek megengedte, hogy meglássa dicsőségének árnyékát a II. Mózes 33:23-ban. YHWH nem vágyik arra, hogy fizikai képvisellete/megjelenése legyen a bukott emberiség bálványimádásra való hajlama miatt (vö. 15-19-es versek).

4:13 „kijelentette nektek szövetségét” Ez az IGE (BDB 616, KB 665, *Hiphil* BEFEJEZETTLEN), amikor Istent használják alanyként, egy új kijelentésre utal (pl. II. Sám. 7:11; Ézs. 43:9; 45:19; Ámós 4:13).

A BEFEJEZETTLEN igeidő arra utal, hogy a 'tíz ige' nem tartalmazza YHWH összes kijelentését. A II. Mózes és az V. Mózes nagy része a Tízparancsolat utalásainak magyarázata. Lásd a következő különleges témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: SZÖVETSÉG

Az ÓSZ-i *berith*, szövetség, kifejezést nem könnyű definiálni. A héberben nincs egy ezzel megegyező IGE sem. Minden próbálkozás arra nézve, hogy etimológiai definíciót származtassanak, nem bizonyult meggyőzőnek. Bár a fogalom nyilvánvaló központúsága arra kényszerítette a tudósokat, hogy vizsgálják meg a szó használatát ahhoz, hogy megpróbálják meghatározni annak funkcionális

jelentését.

A szövetség az az eszköz, ami által az egy igaz Isten az Ő teremtett emberiségével foglalkozzon. A szövetség, a megállapodás vagy megegyezés fogalma elengedhetetlen a bibliai kijelentés megértésében. Az Isten szuverenitása és az emberi szabad akarat közti feszültséget tisztán lehet látni a szövetség fogalmában. Néhány szövetség Isten jellemén, cselekedetein és céljain alapszik.

1. a teremtés maga (vö. I. Mózes 1-2)
2. Ábrahám elhívása (vö. I. Mózes 12)
3. az Ábrahámmal kötött szövetség (vö. I. Mózes 15)
4. Nőé megőrzése és a neki adott ígéret (vö. Mózes 6-9)

Mindazonáltal a szövetség természete megköveteli a válaszreakciót

1. Ádámnak hit által engedelmeskednie kellett és nem volt szabad ennie az Édenkert közepén álló fáról (vö. I. Mózes 2)
2. hit által Ábrahámnak el kellett hagynia a családját, és követnie kellett Istent, és hinni abban, hogy lesznek leszármazottai (vö. I. Mózes 12,15)
3. hit által Noének egy hatalmas hajót kellett építenie, ami távol volt minden víztől, és össze kellett gyűjtenie az állatokat (vö. I. Mózes 6-9)
4. hit által Mózes kihozta az Izraelitákat Egyiptomból, és pontos útmutatásokat kapott a vallási és a társadalmi életre nézve, áldások és átkok ígéretével (vö. V. Mózes 27-28)

Ugyanerről a feszültségről van szó az "új szövetségben", ami magában foglalja Isten kapcsolatát az emberiséggel. A feszültséget nyilvánvalóan látni lehet, amikor összehasonlítjuk az Ezékiel 18-at az Ezékiel 36:27-37-tel. A szövetség Isten kegyelmes cselekedetein alapszik, vagy szükségszerű hozzá az emberi válasz is? Ez a régi és az új szövetség égető kérdése. A célja mind a kettőnek ugyanaz: (1) az I. Mózes 3-ban elvesztett kapcsolat helyreállítása, és (2) az igaz nép megalapozása, akik visszatükrözik Isten jellemét.

A Jer. 31:31-34-ben szereplő új szövetség megoldja ezt a feszültséget azzal, hogy elveszi az emberi teljesítményt, mint az elfogadás elnyerésének eszközét. Isten törvénye belső vágygá válik, ahelyett, hogy külső teljesítmény lenne. Az istenfélő, igaz embereknek a célja ugyanaz marad, de a módszer megváltozik. A bukott emberiségről bebizonyosodott, hogy nem megfelelő arra, hogy Isten képének visszatükröződése legyen (vö. Róma 3:9-18). Nem a szövetséggel volt probléma, hanem az emberi bűnösséggel és gyengeséggel (vö. Róma 7; Gal. 3).

Az ŐSZ-i feszültség, ami a feltétel nélküli és a feltételekhez kötődő szövetségek között van megmarad az ÚSZ-ben is. Az Üdvösség teljes mértékben ingyenes Jézus Krisztus befejezett munkájában, de megköveteli a megbánást és a hitet is (kezdeti és folyamatos). Ugyanúgy jogi kijelentése a Krisztushoz való hasonlatosságnak, mint ahogy az erre való elhívás is, továbbá kijelentőmódú elfogadás és felszólítás a szentségre! A hívők nem a teljesítményük *által* üdvözülnek, hanem az engedmességre (vö. Ef. 2:8-10). Az istenfélő élet az üdvösség *bizonyítékává* válik, nem pedig az üdvösség *eszközévé*. Ezt a feszültséget világosan látjuk a Zsidókhoz írt levélben.

■ **„tíz ígét” (az angol azt mondja, hogy 'tíz parancsolatot')** Szó szerint azt jelenti, hogy 'tíz szó' (BDB 797 CONSTRUCTUS 182), görögül pedig úgy ismerik, hogy a Decalogue. Nagyon tömörök, Isten kijelentéseinek összegzései (vö. II. Mózes 20; V. Mózes 5).

■ **„felírta azokat”** Isten maga írta le (antropomorf, lásd a különleges témát a 2:15-ben) a 'tíz szót' (vö. II. Mózes 31:8, 32:15-16). Az ennek a kijelentésnek a szószerintiségén való töprengés nincs hatással a parancsok isteni forrására!

■ **„két kőtáblára”** Nem túl régi régészeti leletekből, és a Suzerain Hettita szövetségekből (Kr. e. 2. évezred) tudjuk, hogy az V. Mózes azok vázlatát és formáját követi. Azt hiszem, hogy a 'két kőtábla' a Tízparancsolat két pontos másolatára utal, amit ezek a szövetségi formák elvártak (továbbá dokumentálta a szövetséget kötő erősebb fél múltbeli cselekedeteit, azaz V. Mózes 1-4). Ez alapozza meg az V. Mózes történelmiségét. Lásd a könyv bevezetőjének VII. pontját.

4:14 „meg kell tartanotok” Nem elég, hogy tudod, hogy mi Isten akarata az életedre nézve, meg is kell azt tenned (vö. 1,2,5 és 6. vers; Lukács 6:46; Jakab 2:14-20).

SZÖVEG: 4:15-20

15Nagyon vigyázzatok azért magatokra! Mivel nem láttatok semmiféle alakot, amikor az ÚR beszélt hozzátok a Hórebbe a tűz közepéből, **16**azért ne fajúljatok el, ne készítesek magatoknak istenszobrot, és semmiféle bálványiszobrot férfi vagy nő formájára, **17**sem a földi állatok formájára, sem az égen repkedő madarak formájára, **18**sem a földön csúszó-mászók formájára, sem a föld alatt a vizekben levő halak formájára! **19**Ha szemedet az égre emeled, és látod a napot, a holdat és a csillagokat, az ég egész seregét, ne tántorodj meg, ne borulj le azok előtt, és ne tiszteld azokat; mert azokat az ég alatt levő többi népnek hagyta meg Istened, az ÚR. **20**Titeket azonban kézen fogott az ÚR, és kihozott az egyiptomi vaskohóból, hogy az ő tulajdon népe legyetek. Így van ez ma is.

4:15

NASB „nagyon vigyázzatok magatokra”

NKJV „nagyon őrizzétek magatokat”

NRSV „vigyázzatok, és nagyon figyeljétek oda magatokra”

TEV „magatok miatt, legyetek bizonyosak”

NJB „nagyon figyeljétek oda, hogy mit tesztek”

Az IGE (BDB 1036, KB 1581, *Niphal* BEFEJEZETT), a következő helyeken fordult elő: 4:2,6,9 (kétszer),15,23,40. Izrael cselekedetei feltételeesen kapcsolatban voltak YHWH szövetségével. Határozottan el kellett kerülniük a bálványimádást (vö. 5:8-10).

4:16 „ne fajúljatok el, ne készítesek magatoknak istenszobrot” Ez az aranyborjúra való utalás (vö. II. Mózes 32), ami YHWH .... kapcsolódik. Az Izraelitáknak nem volt szabad YHWH semmilyen fizikai dologgal képviseltetniük (vö. 16-18,23,25; 5:8; II. Mózes 20:4).

■ **„férfi vagy nő formájára”** Az emberiség hajlott arra, hogy Istent férfiként vagy nőként jelenítse meg. Ha Istent emberi formába öntjük, akkor egy olyan formába tettük bele, amit irányítani tudunk.

4:17 „sem földi állatok formájára” Lehetséges, hogy ez arra utal, hogy (1) más nemzetek állatformákat használtak arra, hogy reprezentálják isteneiket vagy istennőiket, vagy (2) az állatok jellemvonásai írták le Istent.

4:18 „sem a földön csúszómászók formájára” Lehet, hogy ez az egyiptomi szkarabeusz bogárra utal, amit ők szentnek tartottak.

4:19 „a napot, a holdat és a csillagokat, az ég seregét” A régiek, mint ahogy a mai ember is (horoszkóp) úgy érezte, hogy a csillagok olyan erőket képviseltek, amik irányítják az emberi életeket. Az égitestek imádata úgy tűnik, hogy Babilonban kezdődött (az I. Mózes 1 lehet, hogy ezt a fajta bálványimádást képviseli, míg a II. Mózes 20 az egyiptomi bálványimádásra való reakciót képviseli). Izraelnek nyomatékosan el kell utasítania az ilyen fajta bálványimádást!

■ **„azokat ... többi népnek hagyta meg Istened az ÚR”** Az IGE (BDB 323, KB 322, *Qal* BEFEJEZETT) azt jelenti, hogy 'felosztani', de olyan értelemben, hogy 'juttatás' vagy 'kiparcellázás'. Ez utalhat arra, hogy Isten támogatta az égitestek imádatát, de én úgy gondolom, hogy inkább ez egy másik módja annak, hogy megmutassa YHWH szuverenitását az egész föld felett (vö. 29:26, 32:8). A bálványimádás soha sem volt Isten akarata vagy terve az emberiségre nézve.

4:20 „vaskohóból” A kohóba a felhasználhatatlan ércet teszik, és használható fémmé válik. Ez egy analógia arra, hogy Isten mit tett Izraellel Egyiptomban (vö. I. Kir. 8:51; Jer. 11:4, és ugyanez a metafora szerepel az Ézs. 48:10-ben is).

■ **„az ő tulajdon népe legyetek”** Ez egy különleges címe volt YHWH szövetséges népének (pl. II. Mózes 19:5; V. Mózes 7:6; 14:2; 26:18; Titusz 2:14; és I. Péter 2:9). Isteni örökségük van (YHWH és a föld), mert YHWH már a teremtés előtt kiválasztotta őket (vö. 32:8-9; Zsolt. 33:6-12; Jer. 10:16; 51:19), hogy képviselje Őt (Istent) a világ felé.

SZÖVEG: 4:21-24

21De réám megharagudott miattatok az ÚR, és megesküdött, hogy nem kelhetek át a Jordánon, és nem mehetek be arra a jó földre, amelyet Istened, az ÚR ad neked örökségül. **22**Nekem tehát ezen a földön kell meghalnom, nem kelhetek át a Jordánon. De ti átkeltek, és birtokba veszitek azt a jó földet. **23**Vigyázzatok, ne feledkezzetek meg Isteneteknek, az ÚRnak veletek kötött szövetségéről, és ne készítetek magatoknak istenszobrot semminek a képmására, mert megtiltotta Istened, az ÚR. **24**Mert az ÚR, a te Istened emésztő tűz, féltőn szerető Isten!

4:21 „rám megharagudott miattatok az ÚR” Mózes emlékeztette a népet Isten büntetésére, amit ő kapott engedetlensége miatt (vö. 1:37; 3:26; Iv. Mózes 20:7-13). Ha engedetlenek, őket is meg fogja büntetni!

4:23 „vigyázzatok” Az IGE (BDB 1036, KB 1581, *Niphal* FELSZÓLÍTÁS) gyakran megismétlődik ebben a fejezetben. A szövetségnek vannak előnyei, de szövetséges következményei is (vö. 4:25; 27-29-es fejezetek).

■ „ne feledkezzetek meg ... szövetségéről” Ez az IGE (BDB 1013, KB 1489, *Qal* BEFEJEZETT) is több alkalommal előfordul ebben a fejezetben (vö. 9,23,31) és a következő helyeken is: 6:12; 8:11,14,19[kétszer]; 9:7; 24:19[kétszer]; 25:19; és 30:13, 31:21; 32:18. Ez egy nagyon fontos visszatérő téma!

4:24 „féltőn szerető” YHWH kétféle módon lett leírva ebben a versben:

1. 'emésztő tűz' (BDB 77 és BDB 37, KB 46, *Qal* AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV, vö. II. Mózes 24:17; V. Mózes 4:24; 9:3; Zsid. 12:29) ami a következőket jelöli
  - a. YHWH a Sínai hegy szövetséget kötő Istene
  - b. Ő az ítélet istene, ha a szövetséget megszegik
2. 'féltőn szerető' (BDB 888 és 42, vö. II. Mózes 20:5; 34:14; V. Mózes 5:9; 6:15; Józ. 24:19) ami a személyes, szerető odaszántságát jelöli Izrael felé, ami a házassági szövetség analógiája (vö. Hós. 1-3). A megszegett szövetség elutasítást eredményez (pl. Józ. 24:19; Náh. 1:2). A szónak elég széleskörű szemantikai területe van:
  - a. szenvedély – Péld. 6:34, Én. Én. 8:6
  - b. indulat – Péld. 14:30; 27:4
  - c. féltékeny – I. Mózes 26:14; IV. Mózes 5:11-22; Ezék. 31:9
  - d. kölcsönös irigység (versengés) – Préd. 4:4
  - e. odaadás – IV. Mózes 11:29

Lásd különleges téma: Isten emberként való megjelenése (antropomorf nyelvezet) a 2:15-ben.

SZÖVEG: 4:25-31

25Ha majd gyermekeid és unokáid születnek, és meghonosodtok azon a földön, de elfajultok, és istenszobrot csináltok bárminek a képmására, és azt teszitek, amit rossznak lát Istenetek, az ÚR, bosszantván őt, **26**az ég és a föld most a tanúm, hogy nagyon hamar kivesztek arról a földről, ahova átkeltek a Jordánon, hogy birtokba vegyétek. Nem éltek rajta sokáig, hanem menthetetlenül kipusztultok. **27**Szétszór benneteket az ÚR a népek közé, és csak kevesen maradtok meg azok közt a nemzetek közt, ahova elhajt benneteket az ÚR. **28**Ott majd olyan isteneket kell szolgálnotok, amelyeket emberi kéz készített fából és kőből, amelyek nem látnak, nem hallanak, nem esznek és nem szagolnak. **29**De ha keresni fogod ott az URat, a te Istenedet, megtalálod, ha teljes szívvel, lélekkel keresed. **30**Ha nyomorúságban leszel, és utólérnek mindezek a dolgok, de végül megtérsz Istenedhez, az ÚRhoz, és hallgatsz a szavára, **31**akkor mivel irgalmas Isten az ÚR, a te Istened, nem hagy cserben, és nem hagy elpusztulni. Nem feledkezik meg az atyáiddal kötött szövetségéről, amelyet esküvel fogadott meg neked.

4:25 „meghonosodtok azon a földön” Ez nem egy egyénnek szóló ígéret volt a hosszú élettel kapcsolatban, hanem egy közösségi ígéret, ami olyan társadalomra vonatkozik, amiben a szülők Istentől tanítják a gyermekeket, és a gyermekek tisztelik a szülőket. A stabil családok stabil társadalmakat alkotnak (pl. 9. vers, 10. és 40. vers; 5:16,33).

■ „**elfajuljatok**” Az IGE (BDB 1007, KB 14:69, *Hiphil* BEFEJEZETT) azt jelenti, hogy 'elkényeztetni' vagy 'tönkretenni', és metaforikus kiterjesztéssel utalhat a szövetség megszegésére is (azaz bálványimádás, vö. 4:16,25; 9:12; 31:29).

■ „**bosszantván őt**” Ez a kifejezés egy *Hiphil* FŐNÉVI IGENÉV CONSTRUCTUS (BDB 494, pl. 32:21; I. Kir. 15:30; 16:13). Újra csak antropomorf nyelvvel írja le YHWH reakcióját az emberi bűnre! Lásd a különleges témát a 2:15-ben.

4:26 „az ég és a föld most a tanúm” Ez része volt a Suzerian Hettita Szövetségeknek (szükség volt a hatalommal rendelkező szellemi tanúságra, vö. a könyv bevezetőjének VII. pontja). Ez a két leginkább maradandó dolog a fizikai teremtésben. Isten gyakran hívja őket tanúként. Továbbá visszatükrözi, hogy az Izraeli jogi rendszerben két tanú kell egy bírósági perben (vö. II. Mózes 35:30; V. Mózes 17:6; 19:15). Ez a kifejezés gyakran azzal kapcsolatban fordul elő, hogy YHWH-val szövetségre lépnek (vö. 4:26; 30:19; 31:28).

■ „**nagyon hamar kivessztek arról a földről**” Lásd az V. Mózes 27-29-et, de figyelj meg a 31. vers teológiai egyensúlyát. Segítség nélkül a bukott emberiségnek nincs reménye arra, hogy engedelmeskedni tudjon a szövetségnek!

4:27 „szétszór benneteket ... a népek közé” Úgy tűnik, hogy ez a szövetség népének Asszíriai száműzetését (Kr. e. 722), és a babilóniai száműzetését (Kr. e. 605, 597, 586, 582) jósolja meg, amit még a 28:64-ben és a 29:28-ban is megjósol.

■ „**kevesen maradtok meg**” Ez része azoknak a következményeknek, amiket a szövetség megszegése okoz. Pontosan az ellentéte az Ábrahámnak ígért szövetséges áldásnak, amit az I. Mózes 15:5-ben adott.

4:28 „isteneket kell szolgálnotok, amelyeket emberi kéz készített” A 'szolgálni' IGE (BDB 712, KB 773), *Qal* BEFEJEZETT) ugyanolyan értelemben fordul elő, mint az istentisztelet, vagy valamilyen kultikus gyakorlat elvégzése:

1. pozitívan YHWH-ra – II. Mózes 3:12; 4:23; V. Mózes 6:13; I. Sám. 7:3
2. negatívan más istenekre – II. Mózes 23:33; V. Mózes 4:19,28; Józs. 23:7; Bír. 2:10,19; 10:6,10; I. Sám. 22:10; I. Kir. 16:31; II. Kir. 17:12

Ez a héber szótó egy megtisztelő címmé vált YHWH szolgájára:

1. A Pátriárkák – II. Mózes 32:13; V. Mózes 9:27
2. Káleb – IV. Mózes 14:24
3. Mózes – II. Mózes 14:31; IV. Mózes 12:7; V. Mózes 34:5; I. Kir. 8:53
4. Józsué – Józs. 24:29
5. Dávid – I. Sám. 23:10; 25:39
6. Ézsaiás – Ézs. 20:3
7. Messiás – Ézs. 53; Zak. 3:8
8. Nebukkadneccár – Jer. 25:9; 27:6; 43:10
9. Círus – Ézs. 44:28; 45:1
10. Izrael nemzete – Ézs. 41:8; 44:1-2; 45:4

A 26,27,28-as versekben található utalások megmutatják Isten ígéretének feltételes természetét (azaz 26. vers, YHWH kiviszi őket a földről, 27. vers YHWH szétszórja őket más országokban; 28. vers első kézből láthatják a bálványimádást) és a bálványimádás bolondságát!

4:29 „keresni fogod ott az URat” Az IGE (BDB 134, KB 152, *Piel* BEFEJEZETT) azt jelenti, hogy 'keresni', olyan értelemben, hogy helyre akarják állítani a szövetséges kapcsolatot YHWH-val, amit az engedetlenségük szegett meg. A megtérés teljes odaszánást kíván (azaz 'teljes szíveddel és teljes lelkeddel', vö. 26:16, 30:2,10).

Isten megbocsátása mindig elérhető a valódi megtérés által (vö. 29-31-es versek; 30:1-3,10). A valódi megtérés nem egy szavakkal való szolgálat, hanem teljes hit. A megtérés egy életstílus-változás, nem pedig az érzelmek változása. A Hóseás 6:1-3-ban és a Jeremiás 3:21-25-ben láthatunk példákat felszínes, rövid életű megtérésre.

Ha keresik Őt, akkor meg is fogják Őt találni (vö. Jer. 24:7; 29:13). YHWH-t nem nehéz megtalálni. Csak azt várja el népetől, hogy az Ő jellemét tükrözzék vissza! Lásd a különleges témát a 30:1-ben.

4:30 Mózes megjósolja Izrael lázadását, mint ahogy teszi azt Józsué is (vö. Józ. 24:19-28). A bűnbeesés szellemileg megrongálta az emberiség azon képességét, hogy engedelmeskedjenek Istennek (vö. Róma 1-3; Galata 3).

Figyeld meg, hogy bár a 26. vers úgy tűnik, hogy egy azonnali ítéletre utal, a 27. vers az Asszír (Kr. e. 722) és a Babiloni (Kr. e. 605, 597, 586, 582) fogságokra utal, és a 30. vers egy végidőkben játszódó eseményről beszél ('végül'). Izraelnek a szövetségen keresztül kapcsolatban kell lennie YHWH-val. Ezt a szövetségnek való engedelmisség által tudja megtenni (amire a Róma 1-3 és a Galata 3 azt mondja, hogy lehetetlen), vagy megteheti ezt az új szövetség hite/megtérése által Jézusban. Minden hívő azért imádkozik, hogy a végidőkben legyen egy ébredés a zsidók között (valószínűleg Zak. 12:10 vagy Róma 11).

4:31 „irgalmas Isten az ÚR” Az istenség neveivel kapcsolatban (*El, YHWH, Elohim*) lásd a különleges témát az 1:3-ban.

Az a MELLÉKNÉV, hogy 'irgalmas' (BDB 933) azt jelenti, hogy 'kegyelmes' vagy 'könyörületes'. Ez egyike annak a számos jellemvonásnak, amivel Izrael Istenét szokták leírni. Lásd a következő különleges témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: IZRAEL ISTENÉNEK JELLEMVONÁSAI

1. Irgalmas (BDB 933) – II. Mózes 34:6V. Mózes 4:31; II. Krón. 30:9; Zsolt. 86:15; 103:8; 111:4; Neh. 9:17,31; Jóel 2:13; Jón. 4:2
2. Kegyelmes (BDB 337) – II. Mózes 34:6; II. Krón. 30:9; Zsolt. 86:15; 103:8; 111:4; Neh. 9:17,31; Jóel 2:13; Jón. 4:2
3. Türelme hosszú (BDB 74 CONSTRUCTUS BDB 60) – II. Mózes 34:6; Zsolt. 86:15; 103:8; Nh. 9:17; Jóel 2:13; Jón. 4:2
4. Nagy a szeretete (BDB 912 I CONSTRUCTUS BDB 338) – II. Mózes 34:6-7; Zsolt. 86:15; 103:8; Neh. 9:17; Jóel 2:13; Jón. 4:2
5. Hűséges (BDB 54) – II. Mózes 34:6-7; Zsolt. 86:15
6. Bűnbocsátó (BDB 699) – Neh. 9:17
7. Nem hagyta el őket (BDB 736 I. – Neh. 9:17,31
8. Megbánja, ha veszedelmet okoz (BDB 636, KB 688, *Niphal* FŐNÉVI IGENÉV + BDB 948 – Jóel 2:13; Jón. 4:2
9. Nagy (BDB 42,152) – Neh. 1:5; 9:32
10. Nagy és félelmetes (BDB 152, 431) – Neh. 1:5; 4:14; 9:32
11. Megtartja a szövetséget (BDB 1036,136) – Neh. 1:5; 9:32
12. Hűséges szeretete (BDB 338) – Neh. 1:5; 9:32

■ **„nem hagy cserben, és nem hagy elpusztulni. Nem feledkezik meg az atyáiddal kötött szövetségről”**
Három tagadott IGE is van itt:

1. cserbenhagy – BDB 951; KB 1276, *Hiphil* BEFEJEZETTLEN (szó szerint 'leengedi a kezét'), ami azt jelenti, hogy elhagy, cserbenhagy (vö. 31:6,8; Józ. 1:5; 10:6; I. Krón. 28:20; Zsid. 13:5)
2. elpusztulni – BDB 1007, KB 1469, *Hiphil* BEFEJEZETTLEN, ami azt jelenti, hogy 'lerombolni', 'tönkretenni', és 'elpusztulni' (vö. 9:26; 10:10; Jer. 30:11)
3. elfelejteni – BDB 1013, KB 1489, *Qal* BEFEJEZETTLEN (vö. III. Mózes 20:45, lásd különleges téma: szövetséges ígéretek a pátriárkáknak a 9:5-ben.

A nehéz teológiai téma ezzel kapcsolatban az, hogy hogyan vegyük komolyan Isten ebben a versben elhangzott ígéreteit a korábbi szövetséges követeléseivel kapcsolatban. Az, hogy Izrael képtelen megtartani a szövetséget történelmükben és Pál leveleiben van dokumentálva (vö. Róma 2-3; Gal. 3). Szükség van egy 'új szövetségre', ami nem az emberi teljesítményen alapszik, hanem az isteni akaraton és tettein, ez Isten válasza (vö. Jer. 31:31-34; Ezék. 36:22-38). Isten soha sem változik, de Izrael sem! Istennek az a követelése, hogy igaz népe legyenek, nem teljesíthető emberileg vagy az ember akaratából! Új szívre és új lélekre van szükségünk!

Döntened kell! Az ÓSZ-et az ÚSZ-en keresztül kell látnunk, vagy az ÚSZ-et kell az ÓSZ-en keresztül látnunk? Mi van a fókuszban? Izrael, vagy a világ? Mi a lényeg? A hit vagy a faji hovatartozás? Ha Isten örökkévaló megváltási tervében van egy 'zárójel', akkor az nem a gyülekezet (azaz

dispenzacionalizmus), hanem Izrael!

KÜLÖNLEGES TÉMA: MIÉRT TŰNIK ÚGY, HOGY AZ ÓSZ-I SZÖVETSÉGES ÍGÉRETEK KÜLÖNBÖZNEK AZ ÚSZ-I SZÖVETSÉGES ÍGÉRETEKTŐL?

Azon évek során, amit az eszkatalogia tanulmányozásával töltöttem rájöttem arra, hogy a legtöbb keresztény nem rendelkezik, vagy nem akar rendelkezni egy kialakult, rendszerezett időrendi sorrenddel a végidőket illetően. Vannak olyan keresztények, akik a kereszténység ezen területére összpontosítanak, vagy ezt tartják a legfontosabbnak teológiai, pszichológiai vagy felekezeti okokból. Ezek a keresztények úgy tűnnek, mintha annak megszállottaivá válnának, hogy hogyan fog minden végződni, és valahogy elmennek az evangélium sürgőssége mellett! A hívők nem tudják befolyásolni Isten eszkatalogikus (a végidőkre vonatkozó) tervét, de részt vehetnek az evangélium elhívásában (vö. Máté 28:19-20; Lukács 24:47; Apcsel 1:8). A legtöbb hívő egyetért Krisztus Második Visszajövetelében és Isten ígéreteinek végidőkben való beteljesülésében. Azok az értelmezési problémák, amik abból erednek, hogy hogyan is értsük ezt az időszakos beteljesülést, számos bibliai ellentétből fakad.

1. az ÓSZ-i prófétai modell és az ÚSZ-i apostoli modell között lévő feszültség
2. a Bibliai monoteizmusa (egy Isten mindenkiért) és Izrael kiválasztása (különleges nép) közötti feszültség
3. a Bibliai szövetségek és ígéretek feltételes aspektusa ('ha ... akkor') és Isten feltétel nélküli hűsége közötti feszültség, amit Isten a bukott emberiség megváltása felé tanúsít
4. a Közel-keleti irodalmi műfajok és a modern nyugati irodalmi modellek közti feszültség
5. Isten királysága jelenidejű, mégis jövőbeli
6. az a közötti feszültség, hogy Krisztus visszajövele közel van, de mégis vannak dolgok, amiknek először meg kell történniük.

Beszéljük át ezeket a feszültségeket egyenként.

ELSŐ FESZÜLTSEÉG (ÓSZ-i faji, nemzeti és földrajzi kategóriák szemben a világon élő összes hívővel)

Az ÓSZ-i próféták megjövendölték a zsidó királyság helyreállítását Palesztinában, ami Jeruzsálemben központosul, ahová az összes nép összegyűl majd a földről, hogy imádja és szolgálja a Dávidi uralkodót, de sem Jézus, sem az ÚSZ-i apostolok soha nem fókuszáltak erre a tervre. Az ÓSZ nem lenne ihletett (vö. Máté 5:17-19)? Az ÚSZ-i szerzők kihagytak volna jelentős végidőkbeli eseményeket?

A világ végéről számos információforrásunk van:

1. ÓSZ-i próféták (Ézsaiás, Mikeás, Malakiás)
2. ÓSZ-i apokaliptikus írók (vö. Ezék. 37-39; Dán. 7-12; Zakariás)
3. intertestamentális, nem kanonikus zsidó apokaliptikus írók (mint pl. I. Énók, amire a Júdásban utalnak)
4. Jézus Maga (vö. Máté 24; Márk 13; Lukács 21)
5. Pál írásai (vö. I. Kor. 15; II. Kor. 5; I. Thessz. 4-5; II. Thessz. 2)
6. János írásai (I. János és Jelenések)

Ezek mindannyian világosan tanítják a végidők tervét (események, kronológia, személyek)? Ha nem, miért? Hát nem mind ihletett (kivéve a zsidó intertestamentális írásokat)?

A Lélek az ÓSZ-i íróknak olyan kifejezésekben és kategóriákban jelentett ki igazságokat, amiket képesek voltak megérteni. Mindazonáltal a folyamatos kijelentés által a Lélek kiterjesztette az ÓSZ-i eszkatalogikus fogalmakat egy egyetemes spektrumra ('Krisztus titka', vö. Ef. 2:11-3:13. Lásd a különleges témát a 10:7-ben.). Itt van néhány releváns példa:

1. Jeruzsálem városát az ÓSZ-ben Isten (Sion) népének metaforájaként használták, de az ÚSZ-be lett előrevetítve, mint egy olyan kifejezés, ami Isten elfogadását fejezi ki minden megtérő, hívő emberrel szemben (az új Jeruzsálem a Jelenések 21-22-ből). Egy szó szerinti, fizikai város teológiai kiterjesztése Isten új népére (hívő zsidók és pogányok) már előre lett vetítve Isten azon ígéletében, hogy megváltja a bukott emberiséget az I. Mózes 3:15-ben, még mielőtt még lettek volna zsidók, vagy lett volna egy zsidó főváros. Még Ábrahám elhívása is (vö. I. Mózes 12:1-3) magában foglalta a pogányokat (vö. I. Mózes 12:3; II. Mózes 19:5).
2. Az ÓSZ-ben Isten népének ellenségei a Közel-keleten körülöttük élő népek voltak, de az ÚSZ-ben ezt minden hitetlen, Isten ellenes, sátáni ihletésű emberre kiterjesztette. A csata e földrajzi,

regionális konfliktusról áttevődött egy világméretű, kozmikus konfliktussá (vö. Kolossé levél).

3. A föld ígérete, ami annyira szerves része az ÓSZ-nek (az I. Mózes patriarkális ígéretei, vö. I. Mózes 12:7; 13:15; 15:7; 17:8) most már az egész földre vonatkozik. Az Új Jeruzsálem egy újratereztett földre fog leszállni, nem csak a Közel-keletre, vagy kizárólagosan oda (vö. Jel. 21-22).
4. Néhány további példa arra, hogy ÓSZ-i profetikai fogalmakat hogyan terjesztettek ki:
  - a. Ábrahám magja most már a szellemileg körülmetéltek (vö. Róma 2:28-29)
  - b. a szövetség népe most már magában foglalja a pogányokat is (vö. Hós. 1:10, 2:23, a Róma 9:24-26-ban idézve; továbbá III. Mózes 26:12; II. Mózes 29:45 a II. Kor. 6:16-18-ban idézve, és II. Mózes 19:5; V. Mózes 14:2 a Titusz 2:14-ben idézve)
  - c. most már Jézus a templom (vö. Máté 26:61; 27:40; János 2:19-21) rajta keresztül pedig a helyi gyülekezet (vö. I. Kor. 3:16) vagy a hívő egyén (vö. I. Kor. 6:19)
  - d. még Izrael is, és annak jellegzetes leíró ÓSZ-i kifejezései is most már Isten egész népére utalnak (azaz 'Irae'l', vö. Róma 9:6; Gal. 6:16; azaz 'papok királysága', I. Péter 2:5,9-10; Jel. 1:6).

A profétai modell be lett teljesítve, ki lett terjesztve, és most már sokkal inkluzívabb lett. Jézus és az Apostoli írók nem oly módon prezentálják az végidőket, mint tették azt az ÓSZ-i proféták (vö. Martin Wyngaarden, *The Future of the Kingdom in Prophecy and Fulfillment*). Modern értelmezők, akik megpróbálják az ÓSZ-i modellt szó szerintivé vagy irányadóvá tenni a Jelenések könyvét egy túlzottan zsidó könyvvé teszik, és egy bizonyos jelentést szeretnének beleerőszakolni Jézus és Pál részletes, kétértelmű kifejezéseibe! Az ÚSZ-i írók nem tagadják az ÓSZ-i profétákat, de megmutatják végső egyetemes utalásukat. Jézus vagy Pál eszkatalogiájának nincsen rendszerezett, logikus rendszere. Céljuk elsősorban a megváltás, vagy pásztori okok.

Mindazonáltal még az ÚSZ-en belül is van feszültség. Az eszkatalogikus eseményeknek nincs világos rendszerezése. Sokféle módon a Jelenések könyve meglepő módon ÓSZ-i utalásokat használ, hogy leírja a véget Jézus tanításai helyett (vö. Máté 24; Márk 13)! Azt az irodalmi műfajt követi, amit Ezékiel, Dániel és Zakariás kezdeményezett, de az intertestamentális időszakban (zsidó apokaliptikus irodalom) fejlődött ki. Lehet, hogy ez János módszere volt arra, hogy az Ó és Új szövetséget összekapcsolja. Megmutatja az emberi lázadás és Isten a megváltásnak való odaszántásának ősrégi mintáját! De meg kell jegyezni, hogy bár a Jelenések ÓSZ-i nyelvezetet, személyeket és eseményeket használ, mégis újraértelmezi azokat az első századi Róma fényében (vö. Jel. 1:7).

MÁSODIK FESZÜLTÉG (monoteizmus szemben a kiválasztott néppel)

A bibliai hangsúly egy személyes, szellemi, teremtő-megváltó Istenen van (vö. II. Mózes 8:10; Ézs. 44:24; 45:5-7,14,18,21-22; 46:9; Jer. 10:6-7). Az ÓSZ egyedülállósága a saját idejében annak monoteizmusa volt. Az összes őket körülvevő nép politeista volt. Isten egyedülállósága az ÓSZ-i kijelentés szíve (vö. V. Mózes 6:4). A teremtés a színtere Isten és az emberiség közti kapcsolatnak, akik az Ó képre és hasonlatosságára teremtettek (vö. I. Mózes 1:26-27). Mindazonáltal az emberiség mégis lázadt és vétkezett Isten szeretete, vezetése és célja ellen (vö. I. Mózes 3). Isten szeretete és célja olyan erős és biztos volt, hogy megígérte, hogy megváltja a bukott emberiséget (vö. I. Mózes 3:15)!

A feszültség akkor keletkezik, amikor Isten egy ember, egy családot, egy népet választ ki, hogy elérje az emberiség többi részét. Az, hogy Isten kiválasztotta Ábrahámot és a zsidókat, hogy papok királysága legyenek (vö. II. Mózes 19:4-6) büszkeséget eredményezett a szolgálat helyett, kizárást ahelyett, hogy másokat is befogadjanak. Isten Ábrahámnak szóló elhívása magában foglalta az egész emberiség szándékos megáldását (vö. I. Mózes 12:3). Nem szabad elfelejteni és hangsúlyozni kell, hogy az ÓSZ-i elhívás szolgálatra szólt, és nem az üdvösségre. A teljes Izrael soha sem volt teljes mértékben igaz Isten előtt, csak a születési joguk miatt nem váltottak meg teljes mértékben (vö. János 8:31-59; Máté 3:9), hanem csakis a személyes hit és engedelmesség által (vö. I. Mózes 15:6, a Róma 4-ben idézve). Izrael elvesztette misszióját (most már a gyülekezet a papok királysága, vö. 1:6; II. Péter 2:5,9), a megbízatást kiváltsággá változtatta, a szolgálatot különleges helyzetté! Isten egyet választott ki, hogy mindenkit kiválasszon!

HARMADIK FESZÜLTÉG (feltételes szövetségek szemben a feltétel nélküli szövetségekkel)

Teológiai feszültség vagy ellentét van a feltételes és a feltétel nélküli szövetségek között. Az minden bizonnyal igaz, hogy Isten megváltói célja/terve feltétel nélküli (vö. I. Mózes 15:12-21). Mindazonáltal az emberi válasz mindig feltételekhez kötött!

A 'ha ... akkor' minta mind az ÓSZ-ben mind az ÚSZ-ben megjelenik. Isten hűség; az emberiség

hűtlen. Az értelmezők hajlamosak voltak arra, hogy csak a 'probléma egyik szarvára' figyeljenek, Isten hűségére vagy az emberi teljesítményre, Isten szuverenitására vagy az emberiség szabad akaratára. Mindkettő bibliikus és szükségszerű.

Ez az eszkatalógiához kapcsolódik, Isten Izraelnek szóló ÓSZ-i ígéreteihez. Ha Isten megígérte, akkor az úgy is van! Istent kötik az ígéretei; és a hírnevéről is szó volt (vö. Ezék. 36:22-38). A feltétel nélküli és feltételes szövetségek Krisztusban találkoznak (vö. Ézs. 53), nem pedig Izraelben! Isten végső hűsége mindazok megváltásában nyugszik, akik hajlandók megtérni és hinni, nem pedig abban, hogy kik voltak a szüleid! Krisztus, nem pedig Izrael a kulcs Isten összes szövetségéhez és ígéreteihez. Ha van egy teológiai zárójel a Bibliában, akkor az nem a Gyülekezetre vonatkozik, hanem Izraelre (vö. Apcsel 7 és Gal. 3).

Az evangélium hirdetésének világmissziója át lett téve az Egyházra (vö. Máté 28:19-20; Lukács 24:47; Apcsel 1:8). Ez még mindig egy feltételes szövetség! Ez nem azt jelenti, hogy Isten teljes mértékben elutasította a zsidókat (vö. Róma 9-11). A végidőkben meg van a helye és az ideje a hívó Izraelnek (vö. Zak. 12:10).

NEGYEDIK FESZÜLTÉG (Közel-keleti irodalmi modellek szemben a nyugati modellekkel).

A műfaj nagyon fontos része a Biblia helyes értelmezésének. A gyülekezet (egyház) egy nyugati (görög) kultúrában alakult ki. A keleti irodalom sokkal képletesebb, metaforikusabb és szimbolikusabb, mint a modern, nyugati kultúra irodalmi modelljei. Sokkal inkább az emberekre, találkozásokra és eseményekre fókuszál, mint a tömör javasolt igazságokra. A keresztények bűnösök abban, hogy a saját történelmüket és irodalmi medelljeiket használták arra, hogy értelmezzék a bibliai próféciaát (mind az ÓSZ-it mind az ÚSZ-it). Minden generáció és földrajzi csoport saját kultúráját, történelmét és irodalmiságát használta arra, hogy értelmezze a Jelenéseket. Egyiküknek sem volt igazuk! Arrogáns dolog lenne azt gondolni, hogy a modern nyugati kultúra a bibliai prófécia fókuszja!

Az a műfaj, amit az eredeti, ihletett szerző választott egy irodalmi szerződés az olvasóval. A Jelenések könyve nem egy történelmi elbeszélés. Levelek (1-3-as fejezetek), prófécia és leginkább apokaliptikus irodalom keveréke. Ugyanolyan helytelen azt mondani, hogy a Biblia többet mond, mint amit az eredeti szerző szeretett volna továbbadni, mint ha azt mondanánk, hogy kevesebben mond, mint amit az eredeti szerző szeretett volna! Az értelmezők arroganciája és dogmatizmusa sokkal inkább nem helyénvaló egy olyan könyv esetében, mint a Jelenések könyve.

Az egyház soha nem értett egyet egy bizonyos helyes értelmezésben a Jelenések könyvével kapcsolatban. Én azzal foglalkozom, hogy az egész Bibliát halljam és az egészszel foglalkozzam, nem csak egy bizonyos kiválasztott résszel/részekkel. A Biblia keleti gondolkodása az igazságot egy feszültségekkel teli párban találja. A mi nyugati trendünk, amivel a javasolt igazságot megközelítjük nem rossz, csak nem kiegyensúlyozott! Szerintem el lehet távolítani néhányat azokból a zsákutcákból, amikbe a Jelenések könyvének értelmezése során ütköztünk azáltal, hogy megfigyeljük azt, ahogyan megváltozik a célja a hívők elkövetkezendő generációja számára. A legtöbb értelmező számára világos, hogy a Jelenéseket annak saját idejének és műfajának fényében kell értelmezni. A Jelenések könyvének egy történelmi megközelítésének azzal kellene foglalkoznia, amit az első olvasók értettek és érthettek alatta, belőle. A modern értelmezők elvesztették a könyv sok szimbólumának jelentését. A Jelenések könyvének elsődleges és legfőbb célja az volt, hogy bátorítsa az üldözött hívőket. Megmutatta, hogy Isten irányítja a történelmet (mint ahogy megmutatták azt az ÓSZ-i próféták is); megerősítette azt, hogy a történelem egy kijelölt végcél, ítélet vagy áldás felé tart (mint ahogy megmutatták azt az ÓSZ-i próféták is). Első századi zsidó apokaliptikus kifejezésekben erősítette meg Isten szeretetét, jelenlétét, hatalmát és szuverenitását!

Ugyanilyen teológiai módokon funkcionál a hívők minden generációjának számára. Leírja a jó és a rossz kozmikus harcát. Az első századi részletek lehet, hogy elvesztek a számunkra, de nem úgy az erőteljes, vigasztaló igazságok. Amikor modern, nyugati értelmezők megpróbálják a Jelenések részleteit beleerőszakolni saját történelmükbe, a hibás/hamis értelmezések sora folytatódik!

Elég nagy az esélye annak, hogy a könyv részletei meglepően szószerintivé fognak válni (mint ahogy tette azt az ÓSZ is Krisztus születésével, életével és halálával kapcsolatban) a hívők utolsó generációja számára, amikor majd szembesülnek az Isten ellenes vezető (vö. II. Thessz. 2) és kultúra támadásával. Senki sem ismerheti meg a Jelenések könyvének ezen szó szerinti beteljesüléseit, amíg Jézus szavai (vö. Máté 24; Márk 13 és Lukács 21) és Pál szavai (vö. I. Kor. 15; I. Thessz. 4-5; II. Thessz. 2) nem válnak történelmileg kézzelfoghatóvá. A találgatás, spekuláció és dogmatizmus, mind helytelen. Az apokaliptikus irodalom megengedi ezt a fajta rugalmasságot. Hála legyen Istennek

azokért a képekért és szimbólumokért, amik felülmúlják a történelmi elbeszélést! Isten irányít; Ő uralkodik; Ő el fog jönni!

A legtöbb modern kommentár elmege a műfaj lényege mellett! A modern nyugati értelmezők gyakran egy világos, logikus teológiai rendszert keresnek ahelyett, hogy fair módon bánnának egy kétértelmű, szimbolikus, drámai műfajjal, ami a zsidó apokaliptikus irodalmat jellemezte. Ezt az igazságot jól kifejezte Ralph P. Martin 'Approaches to New Testament Exegesis' című cikkében a *New Testament Interpretation* című könyvben, amit I. Howard Marshall szerkesztett:

„Hacsak fel nem ismerjük ennek az írásnak a drámai kvalitását, és fel nem elevenítjük azt, ahogyan a nyelvet használták mint annak eszközét, hogy vallásos igazságot közvetítsen, súlyos hibát követünk el a Jelenések könyvének megértésében, és hibásan próbáljuk meg értelmezni annak látomásait, mintha az egy szó szerinti próza lenne, és úgy próbálnánk meg leírni az eseményeket, mint egy tapasztalható, és időben besorolható történelmet. Ha az utóbbi utat szeretnénk követni, akkor mindenfajta értelmezési problémába ütköznénk. Komolyra fordítva a szót, az apokalipszis jelentésének lényegét torzítja el, elmulasztva ezzel az Újszövetség ezen részének hatalmas értékét, ami egy drámai megerősítése Isten Krisztusban lévő szuveritásának, és hatalommal és szeretettel kevert uralkodásának paradoxonának, amit mitikus költészeti nyelven fogalmaz meg (vö. 5:5,6; az Oroszlán és a Bárány)” (235. oldal).

W. Randolph Tate ezt mondta a *Biblical Interpretations* című könyvében:

„A Biblia egyik műfaját sem olvasták még oly hevesen és oly lehangoló eredményekkel, mint az apokalipszist, főleg a Dániel és a Jelenések könyvét. Ez a műfaj a félreértelmezés katasztrofális történelmét szenvedte el, ami annak volt köszönhető, hogy irodalmi formáit, szerkezetét és célját alapjaiban véve értették félre. Amiatt, hogy azt mondja, hogy felfedi mindazt, ami nem sokára meg fog történni, az apokaliptikus irodalmat úgy tekintették, mint egy térképet a jövő tervébe. A tragikus hiba ebben a szemléletben az a feltételezés, hogy a könyv az olvasó korának kereteire utal, s nem a szerzőének. Ez a félrevezetett megközelítése az apokalipszisnek (leginkább a Jelenések könyvének) azt a munkát úgy kezeli, mintha egy titkosírás lenne, aminek segítségével a kortárs eseményeket értelmezni lehet, mint a szöveg szimbólumait. Először is az értelmezőnek meg kell értenie, hogy az apokaliptikus irodalom szimbolizmuson keresztül közli üzenetét. Egy szimbólum szó szerint való értelmezése, amikor az metaforikus, az egyszerűen félreértelmezés. Nem az a lényeg, hogy az apokaliptikus irodalomban az események történelmi-e vagy nem. Az események lehetnek történelmi; lehet, hogy valóban megtörténtek, vagy meg fognak történni, de a szerző képeken és archetipusokon keresztül prezentál eseményeket és jelentéseket.” (137. oldal)

A *Dictionary of Biblical Imagery* című könyvben, amit Ryken, Wilhost és III. Longman szerkesztett, a következőt olvashatjuk:

„A mai olvasók gyakran tanácstalanok és frusztráltak lesznek ettől a műfajtól. A váratlan képesség, és az e világon túli megtapasztalások bizarrnak tűnnek, és az Írások nagy részével nincsenek összhangban. Ezt az irodalmat névértékében véve sok olvasót arra ösztönöz, hogy kapkodva azt próbálja meg meghatározni, hogy 'mi fog történni legközelebb', elmulasztva ezzel az apokaliptikus üzenet célját” (35. oldal).

ÖTÖDIK FESZÜLTÉG (Isten Országa, mint jelenidejű, mégis jövőbeli)

Isten Országa jelenidejű, mégis jövőbeli. Az eszkatalógia pontján erre a teológiai paradoxra fókuszálnak. Ha azt várjuk, hogy az összes Izraelnek szóló ÓSZ-i prófécia szó szerint be fog teljesülni, akkor Isten Országa leginkább Izrael egy földrajzi pontra való helyreállítását jelentené, és a teológiai kitűnését! Ez azt tenné szükségessé, hogy az Egyház titokban elragadtasson az 5. fejezetben, és a fennmaradó fejezetek mind Izraelhez kapcsolódnak (de figyelj meg a Jel. 22:16-ot).

Mindazonáltal ha arra összpontosítunk, hogy Isten országát a megígért ÓSZ-i Messiás vezeti be, akkor Krisztus első eljövételével már jelen kellett lennie, így tehát Krisztus testet öltése, élete, tanításai, halála és feltámadása válik a figyelem központjává. A teológiai hangsúly a jelenlegi üdvösségen van. Az isten országa már eljött, az ÓSZ Krisztus mindenkinek szóló üdv-ajánlatával teljesebben, nem pedig a néhány ember feletti ezeréves uralkodásával.

Mindazonáltal igaz, hogy a Biblia Krisztus mindkét eljövételéről beszél, de hová helyezük a hangsúlyt? Nekem úgy tűnik, hogy a legtöbb ÓSZ-i prófécia az első eljövételre összpontosít, a Messiási királyság megalapozására (vö. Dán. 2). Sokféle módon ez Isten örökkévaló uralkodásának analógiája (vö. Dán. 7). Az ÓSZ-ben Isten örökkévaló uralkodására fókuszáltak, mégis ezen uralkodás

manifesztációjának mechanizmusa a Messiás szolgálata (vö. I. Kor. 15:26-27). Nem az a kérdés, hogy melyik az igaz; mindkettő az, hanem az, hogy hol a hangsúly? El kell, hogy mondjuk, hogy néhány értelmező annyira a Messiás ezer éves uralkodására fókuszál (vö. Jel. 20), hogy elmentek amellett, hogy a Biblia az Atya örökkévaló uralkodására összpontosít. Krisztus uralkodása csak egy bevezető, előzetes esemény. Ahogyan Krisztus két eljövetele nem volt nyilvánvaló az ÓSZ-ben, ugyanúgy a Messiás időszakos uralkodása sem volt az!

Jézus prédikációinak és tanításának kulcsa az Isten országa. Egyszerre jelenidejű (az üdvösségben és a szolgálatban), és jövőidejű is (áthatóságában és hatalmában). A Jelenések, ha az ezeréves Messiási uralomra fókuszál (vö. Jel. 20), akkor az csak előzetes, bevezető, és nem végső (vö. Jel. 21-22). Az Ósz-ből nem nyilvánvaló, hogy az időszakos uralom szükségszerű; s ami azt illeti a Dániel 7 Messiási uralma örökkévaló, s nem ezeréves.

HATODIK FESZÜLTÉSÉG (Krisztus elközelgő visszatérése, szemben az elhúzódó *Parousiával*)

A legtöbb hívőnek azt tanították, hogy Jézus hamarosan, hirtelen és váratlanul fog visszatérni (vö. Máté 10:23; 24:27,34,44; Márk 9:1; 13:30; Jel. 1:1,3; 2:16; 3:11; 22:7,10,12,20). De a hívők minden várakozó generációja tévedett mindeddig! Jézus visszajövetelének hamarsága (azonnaliséga) minden generációnak egy erőteljes megígért reménysége, de csak egyetlen egynek lesz valóság (és az üldözött generáció lesz). A hívőknek úgy kell élniük, mintha holnap jönne vissza, de tervezni és teljesíteni kell a Nagy Parancsolatot (vö. Máté 28:19-20), mintha késlekedne.

Az Evangéliumban lévő néhány ígérés (vö. Márk 13:10; Lukács 17:2; 18:8) és az I-II. Thesszalonika egy elhúzódó, késleltetett Második Eljövételre (*Parousia*) alapozódik. Van egy pár történelmi esemény, aminek először meg kell történnie:

1. világméretű evangelizáció (vö. Máté 24:14; Márk 13:10)
2. a 'bűn emberének' megjelenése (vö. Máté 24:15; II. Thessz. 2, Jel. 13)
3. a nagy üldöztetés (vö. Máté 24:21,24; Jel. 13)

A kétértelműség szándékos (vö. Máté 24:42-51; Márk 13:32-36)! Éld minden napodat úgy, mintha az lenne az utolsó, de tervezz és oktass a jövőbeni szolgálatra is!

SZÖVEG: 4:32-40

³²Kutasd át a régi idöket, amelyek előtted voltak, attól fogva, hogy embert teremtett Isten a földre, az ég egyik szélétől a másik széléig, történt-e ilyen nagy esemény, vagy hallott-e valaki ehhez foghatót?! ³³Volt-e olyan nép, amely hallotta a tűz közepéből szólani Isten szavát, és mégis életben maradt, mint ahogyan te hallottad? ³⁴Vagy volt-e olyan isten, amelyik megpróbált előállni, hogy kivegyen egy népet a többi nép közül próbatételekkel, jelekkel és csodákkal, harcok árán is, erős kézzel és kinyújtott karral, nagy és félelmes tettekkel, ahogyan veletek megtette mindezt Istenetek, az ÚR Egyiptomban, a szemetek láttára? ³⁵Azért láthattad meg ezeket, hogy megtudd: az ÚR az Isten, és nincs más rajta kívül. ³⁶Az égből hallatta szavát, hogy figyelmeztessen téged, a földön pedig nagy tüzet láttatott veled, és a tűzből hallottad beszédét. ³⁷És mivel szerette atyáidat, és kiválasztotta utódaikat, azért hozott ki ő maga nagy erővel Egyiptomból. ³⁸Nálad nagyobb és erősebb népeket űz ki előled, hogy bevigyen téged, és neked adja földjüket örökségül. Így van ez ma is. ³⁹Tudd meg azért ma, és szívleld meg: az ÚR az Isten fenn a mennyben és lenn a földön, nincs más! ⁴⁰Tartsd meg rendelkezéseit és parancsolatait, amelyeket én ma parancsolok neked, hogy jó dolgod legyen neked és utódaidnak, és hogy sokáig élhess azon a földön, amelyet Istened, az ÚR ad neked minden időkre!

4:32 „kutasd” Az IGE (BDB 981, KB 1371, *Qal* FELSZÓLÍTÁS) azt jelenti, hogy megtudakozni Istentől, hogy Izraelnek milyen különleges kapcsolata van az istenséggel (vö. 32-40).

■ „attól fogva, hogy embert teremtett Isten a földre” Ez az I. Mózes 1-2-re és a Zsolt. 104-re utal.

4:34 „erős kézzel és kinyújtott karral” Ezek antropomorf idiómák (lásd a különleges témát a 2:15-ben), amiket arra használtak, hogy YHWH megmentésének hatalmát leírják vele, amit Izraelért cselekedett (vö. 5:15; 6:21; 7:19; 9:29; 11:2; 26: 8). Néhány szövegrészben ez a kifejezés 'erős kézre' van lerövidítve (vö. 3:24; 6:21; 7:8; 9:26; Józs. 4:24) vagy 'kinyújtott karra' (vö. 9:29; II. Mózes 6:6). Ez az idiomatikus kifejezés

párhuzamos az egyiptomi szövegekkel, amik a 'királyhoz' kapcsolódnak (NIDOTTE, 3. kötet, 29. oldal).

4:35 „azért láthattad” A 34. vers csodái azért történtek, hogy Izrael hitét megalapozzák (vö. II. Mózes 7:5,17; 10:2; 31:13). Az angol szövegben a láthattad helyett ismerhetted szerepel, s ezzel a szóval kapcsolatban (BDB 393, KB 391, *Qal* FŐNÉVI IGENÉV CONSTRUCTUS) lásd a következő különleges témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: ISMERNI/TUDNI (leginkább az V. Mózeset használva példaként)

A héber 'ismerni/tudni' (BDB 393) szónak több különböző értelme van (a szemantikai területen) *Qal* időben.

1. megérteni, hogy mi a jó és mi a gonosz – I. Mózes 3:22; V. Mózes 1:39; Ézs. 7:14-15; Jónás 4:11
2. megértés által megismerni – V. Mózes 9:2,3,6; 18:21
3. megtapasztalás útján tudni – V. Mózes 3:19; 4:35; 8:2,3,5; 11:2; 20:20; 31:13; Józs. 23:14
4. megfontolni – V. Mózes 4:39; 11:2; 29:16
5. személyesen ismerni
  - a. egy személyt – I. Mózes 29:5; II. Mózes 1:8; V. Mózes 22:2; 28:35,36; 33:9
  - b. egy istent – V. Mózes 11:28; 13:2,6,13; 28:64; 29:26; 32:17
- YHWH-t – V. Mózes 4:35,39; 7:9; 29:6; Ézs. 1:3; 56:10-11
  - c. szexuálisan – I. Mózes 4:1,17,25; 24:16; 38:26
6. egy tanult készség vagy tudás – Ézs. 29:11,12; Ámós 5:16
7. légy bölcs – V. Mózes 29:4; Péld. 1:2; 4:1; Ézs. 29:24
8. Isten ismeri
  - a. Mózeset – V. Mózes 34:10
  - b. Izraelt – V. Mózes 31:21,27,29

■ **„az ÚR az Isten”** Lásd a különleges témát: az istenség nevei az 1:3-ban.

■ **„nincs más rajta kívül”** Nincsen más lélek vagy isten YHWH kategóriájában (pl. 39. vers; 6:4; 32:39).

4:36 „az égből hallatta szavát” Ez a vers YHWH a Hóreb/Sinai hegyen történt jelenlétének fizikai megnyilvánulására utal, II. Mózes 19.

4:37 „mivel szerette atyáidat” Ez arra utal, hogy Isten választotta Ábrahámot, Izsákot és Jákóbot (a pátriárkák az I. Mózesből, 12-50, vö. 7:7-8; 10:15).

■ **„kiválasztotta”** A kiválasztás (azaz 'választás', BDB 103, KB 119, *Qal* BEFEJEZETLEN) az ÓSZ-ben a szolgálatra szolt (pl. Círus, Ézs. 44:24-45:7), nem pedig az üdvösségre, mint az ÚSZ-ben.

■ **„azért hozott ki ő maga nagy erővel Egyiptomból”** Az a kifejezés, hogy 'személyesen' (BDB 815) szó szerint azt jelenti, hogy 'arc', ami Isten személyes jelenlétét jelöli (vö. 5:4; I. Mózes 32:30; II. Mózes 33:14-15; Ézs. 63:9, az Ő jelenlétének angyala). Ez az a szótő, ami a mögött az a kifejezés van, hogy 'szemtől szemben' (vö. II. Mózes 33:11; V. Mózes 34:10 és ugyanez a gondolat van a 'szájból szájba' – a magyar ezt is 'szemtől szembe' – ként fordítja – kifejezés a IV. Mózes 12:8-ban).

YHWH valóban az az Isten, aki velünk van (azaz *Immanuel* az Ézs. 7:14; 8:8,10). A bűn megtöri a bensőségességet és YHWH elfordítja az arcát (vö. 31:17; III. Mózes 17:10; 20:3,6; Ézs. 59:2; Jer. 18:17; Ezék. 7:22; 39:23,24,29).

4:38

NASB, NKJV,

NRSV „nagyobb és erősebb népek”

TEV, REB „nagyobb és hatalmasabb népek”

NJB „nagyobb és népesebb nemzetek”

Ezeket a népeket (4:38; 7:1; 11:23; Józs. 23:9) tekinthetjük úgy is, hogy:

1. népesebbek (vö. 7:7)

2. a lakosok fizikailag nagyobb (óriások) méretűek (vö. IV. Mózes 13:22,28,33, V. Mózes 1:28)

■ „**így van ez ma is**” Úgy tűnik, hogy ez egy későbbi szerkesztői megállapítás, de utalhat Szíhón és Óg királyságára is, a Jordán keleti oldalán. Lásd a 3:14 jegyzetét.

4:39 Ez egy másik nagyon erős kijelentés a monoteizmussal kapcsolatban. Lásd a 6:4 jegyzetét.

4:40 „rendelkezéseit és parancsait” Lásd a különleges témát a 4:1-ben.

■ „**hogy sokáig élhess azon a földön**” Az IGE szó szerint azt jelenti, hogy 'meghosszabbít, elhúz' (BDB 73, KB 88, *Hiphil* BEFEJEZETTLEN, vö. II. Mózes 20:12; V. Mózes 4:26,40; 5:16,33; 6:2; 11:9; 17:20; 22:7; 25:15; 30:18; 32:47). Figyeld meg a feltételes elemet!

■ „**amelyet Istened, az ÚR ad neked minden időkre**” Az IGÉT (BDB 678, KB 733, *Qal* AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV) a 'minden időkre' kifejezés jelentésének fényében kell értelmeznünk. Lásd a következő különleges témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: ÖRÖKKÉ (GÖRÖG IDIÓMÁK)

Az egyik ilyen idiomatikus kifejezés az "örökkön örökké, vagy mindörökké" (vö. Lukács 1:33; Róma 1:25; 11:36; 16:27; Gal. 1:5; I. Tim. 1:17), ami a héber *'olam* szót tükrözi vissza. Lásd Robert B. Girdlestone *Synonyms of the Old Testament* (az Ószövetség Szinonimái) című könyvének 321-319 oldalát. Más ezzel rokon kifejezések az "örökké" (vö. Máté 21:19 [Márk 11:14]; János 6:58; 8:35; 12:34; 13:8; 14:16; II. Kor. 9:9) és az "örökkön-örökké" (vö. Ef. 3:21). Úgy tűnik, hogy nincs igazán különbség e-között az idiómák között, ami mind az jelenti, hogy "örökké". Az angol kifejezésben szereplő "korok" szó szerepelhet többes számban, ami átvitt értelemben a rabbinikus nyelvtani szerkezetet jelöli, amit a "fennség többesszámának" neveznek, vagy utalhat a számos "korszak" fogalmára is annak zsidó értelmében: "az ártatlanság korszaka", "a gonoszság korszaka", "az eljövendő korszak" vagy az "igazság korszaka".

SZÖVEG: 4:41-43

4¹Akkor kijelölt Mózes három várost a Jordánon túl napkeletre, **4²**hogy oda menekülhessen a gyilkos, aki nem szándékosan ölte meg embertársát, akit nem is gyűlölt azelőtt. Maradjon életben, ha e városok valamelyikébe menekül. **4³**Kijelölte a rúbenieknek Becert a puszta sík földjén, a gádiaknak Rámótot Gileádban, a manassébelieknek pedig Gólánt Básánban.

4:41 „három várost a Jordánon túl napkeletre” Ezeket a városokat úgy hívták, hogy 'menedékvárosok' (vö. IV. Mózes 35; V. Mózes 19; Józsué 20). Hat volt belőlük, három a Jordán mindkét partján. Mindegyik Lévíta város volt (vö. Józs. 21), ahol a lévíták éltek, mert nekik nem volt örökségük.

Ezek egyike voltak az izraeli 'szemet szemért' bírósági rendszernek. Ha valaki véletlenül megölt egy szövetséges partnert, akkor a családnak meg volt a joga arra, hogy megölje a gyilkost (azaz vérbosszu a IV. Mózes 35:12-ben; V. Mózes 19:6,12; Józs. 20:3,5,9). Ha az, aki véletlenül megölt valakit, bemenekült az egyik ilyen különleges városba, ott a vének kihallgatták; s ha úgy találták, hogy nem előre eltervezett gyilkosság volt, akkor ott élhetett a városban, biztonságban (a főpap haláláig). Azután pedig biztonságban (legális szempontból) hazatérhetett.

Figyeld meg, hogy itt a 'Jordánon túl' kifejezést a keleti oldalra használja.

4:42 „nem szándékosan” A tagadott forma (BDB 395) arra utal, hogy az izraelita társ halála nem volt szándékos, nem volt előre eltervezve és nem volt előítélet vele szemben. Ezt emberölésnek neveznék.

A fő elem itt a gonosz motiváció hiánya. Az áldozati rendszer teológiai szívévé válik. Az olyan bűnre, amit szándékosan követtek el, nem volt elérhető áldozat (vö. II. Mózes 21:12-14; III. Mózes 4:2,22,27; 5:15-18; 22:14; IV. Mózes 15:27,30; V. Mózes 17:12-13; Józs. 20:1-6). Még az az áldozat sem, amit a Főpap mutatott be az Engesztelés napján (III. Mózes 16), fedezte be az előre eltervezett bűnt (vö. Zsolt. 51:14-17)! Hát nem örülsz neki, hogy Jézus ÚSZ-i áldozata alatt vagyunk?!

Ezen a ponton szeretnék a NIDOTTE 2. kötetéből idézni, ahol a következő fogalmat tárgyalja:

„'Nem szándékosan' vagy 'véletlenül' (III. Mózes 4:2) mind stratégiai és problémás is (vö.

4:13,22,27; 5:16,18; 22:14; IV. Mózes 15:22,24-29). Emiatt sok tudós azt a következtetést vont le, hogy a bűnért való áldozat csak is nem szándékos bűnöket tudott kezelni, ami olyan bűn volt, amit véletlenül követtek el vagy amiket úgy követtek el, hogy nem tudták, hogy az a bizonyos tett bűn volt (lásd Melgrom, 1991, 228-29). Mindazonáltal az a szó, hogy 'nem szándékos', gyakorlatilag azt jelenti, hogy 'tévedésből' (az ige azt jelenti, hogy hibát véteni vagy eltévedni). Bár azt is jelentheti, hogy a hiba nem volt szándékos vagy véletlen volt (lásd pl. IV. Mózes 35:11,15,22-23; Józs. 20:39), nem feltétlenül ez a helyzet (lásd I. Sám. 26:21, Préd. 5:6)" (94. oldal)

SZÖVEG: 4:44-49

44Ezt a törvényt adta Mózes Izráel fiainak, **45**ezeket az intelmeket, rendelkezéseket és döntéseket mondotta el Mózes Izráel fiainak, miután kijöttek Egyiptomból, **46**a Jordánon túl, a Bét-Peórral szemben levő völgyben; Szíhónnak, az emóriak Hesbónban lakó királyának a földjén, akit megvert Mózes Izráel fiaival miután kijöttek Egyiptomból. **47**Birtokba vették országát, és Ógnak, Básán királyának az országát, az emóriak két királyáét, akik a Jordánon túl napkeletre laktak, **48**az Arnón patak partján levő Aróértől a Szióon hegyéig, azaz a Hermónig, **49**meg az egész síkságot a Jordántól napkeletre a síkság tengeréig, a Piszgá lejtőjének a tövében.

4:44-45 „törvényt, intelmeket, rendelkezéseket, döntéseket” Lásd a különleges témát a 4:1-ben.

4:45 „ezeket az intelmeket” Ezek azok a szavak, amivel a zsoltáríró leírja a Tórát, vagy Isten Törvényét. Az a szó, hogy 'Tóra' azt jelenti, Isten 'tanításai'. A Törvényt nem azért adta, hogy teher legyen és hogy megtörje az embert. Azok a szájhagyományok, amik a Törvény köré nőttek nagy teherré lettek. Az ÓSZ nem más, mint Isten szerető önkijelentése az emberi érdektelenség közepette. Az ÓSZ-i Törvény rámutat a bűn komolyságára, az emberiség törekenységére és a megváltóra való szükségre, de mindezt szeretetben adta (vö. Zsolt. 19:7-9).

■ „mondta el Mózes Izrael fiainak, miután kijöttek Egyiptomból” Mózes másodjára veszi át a Tízparancsolatot. De azok, akik most hallgatják, csak gyerekek voltak akkor, amikor a II. Mózes 20-ban, a Sínai hegynél megkapták a parancsolatokat. Most újra elismétli őket. Mózes azt teszi itt Izrael gyermekeivel, amit az apától várnak el az otthonában. Minden generációnak el kellett mondania az új generációnak, hogy mi Isten akarata az életükre nézve.

4:46-49 Ezek a versek ennek a két győzelemnek a történelmi összefoglalása. Az, ami miatt Isten megengedte a Jordán keleti oldalán a két győzelmet az első zsenge analógiája volt. Az első zsenge a judaizmusban az aratás egy kis része, ami bizonyítja, hogy Isten hűséges, és az egész aratás be lesz takarítva. A Jordán keleti oldalán lévő két emóri király legyőzése azt mondta Izraelnek, hogy 'szeretlek. Megígértem, hogy neked adom ezt a földet. Tudod, hogy komolyan gondolom. Bízz bennem és engedelmeskedj nekem, és én megteszem a többit'.

Ez is egy rövid összefoglalása azon tapasztalatoknak, amiket Izrael pusztai vándorlásának végén szerzett Móábban.

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Az ÓSZ-i hit alapján véve egy megtartandó törvény volt, vagy az Istennel való kapcsolat?
2. Miért hangsúlyozza ki a Biblia azt, hogy a szülőknek tanítaniuk kell saját gyerekeiket Istenről?
3. Miért tiltja meg Isten, hogy az ember fizikai képmást alkosson róla?
4. Izrael milyen módon volt Isten különleges kincse? És miért?
5. Sorold fel az egészséges és hosszú távú társadalom két alap előfeltételét.
6. Sorold fel a szövetség megszegésének három következményét.
7. Ez az igerész a monoteizmust vagy a henoteizmust tanítja?
8. Isten miért Izraelt választotta?
9. Mi volt a célja a 'szemet szemért' bosszúnak?
10. Az áldozati rendszer elégséges módon bánt az ember bűnével? Miért, vagy miért nem?
11. Krisztus áldozata hogyan áll mindenek felett?

V. MÓZES 5

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Áttekintik a tízparancsolatot	A törvény átadása a Sínai hegyen	A Tízparancsolat	A Tízparancsolat
5:1-5	5:1-5	5:1-5	5:1. 5:2-5
5:6-7	5:6-7	5:6. 5:7.	5:6. 5:7.
5:8-10	5:8-10	5:8-10	5:8-10
5:11.	5:11.	5:11.	5:11.
5:12-15	5:12-15	5:12-15	5:12-15
5:13.	5:13.	5:13.	5:13.
5:14.	5:14.	5:14.	5:14.
5:15.	5:15.	5:15.	5:15.
5:16.	5:16.	5:16.	5:16.
5:17.	5:17.	5:17.	5:17.
5:18-21	5:18. 5:21b	5:18-21	5:18-21
5:22.	5:22-27	5:22.	5:22.
Az emberek félnek Isten jelenlététől		Az emberek félelme	Mózes a közbenjáró
5:23-33	5:28-33	5:23-27 5:28-31 5:32-33	5:23-27 5:28-31 Yahweh-t szeretni, ez a törvény lényege (5:32-6:13) 5:32-6:3

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együltödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

HÁTTÉR TANULMÁNY

A. Roland de Vaux, *Ancient Israel*, 1. kötet, 143-144. oldala felsorolja az ÓSZ-i törvénykönyveket:

1. a Tízparancsolat – II. Mózes 20:2-17; V. Mózes 5:6-21
2. a Szövetség Törvénykönyve – II. Mózes 20:22-23:33
3. V. Mózes – V. Mózes 12-26
4. a Szentség Törvénye – III. Mózes 17-26
5. a Papi Törvénykönyv – III. Mózes 1-7, 11-16

Mindezek a *Tórának* gondolják. Ezek a cselekedetekkel és a hozzáállással kapcsolatos specifikus isteni rendelkezések.

B. Az Izraeli törvények típusai

1. ok-okozati – olyan törvények, amiket a 'ha ... akkor ' forma jellemez. A cselekedeteknek következményeik vannak. Ezek általában társadalmak számára szóló útmutatások.
2. Bizonyításra nem szoruló – olyan törvények, amik általános figyelmeztetések (általában TÖBBESZÁM MÁSODIKSZEMÉLYŰ kijelentések – 'ne tegyétek'). Ezek általában a szellemi életre vonatkozó útmutatások.

C. Kulturális hatások

1. tartalomban – korábbi törvénykönyvek
  - a. Lipit-Ishtar
  - b. Hamurapi törvénykönyve
2. formában – hettita szövetségek (suzerian), amik számos megállapodott formában tűnnek fel, de az V. Mózes és a Józsué 24 a Kr. e. 2000 -es időszak mintáját követi, ami megmutatja történelmiségét (vö. John H. Walton, *Ancient Israelite Literature in Its Cultural Context*, 95-107-es oldalak; K. A. Kitchen, *The Bible in Its World*, 80-95-ös oldalak, lásd a könyv bevezetőjének VII. pontját.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 5:1-5

¹Mózes összehívta egész Izráelt, és ezt mondta nekik: Halld meg, Izráel, azokat a rendelkezéseket és döntéseket, amelyeket ma elmondok nektek. Tanuljátok meg, tartsátok meg és teljesítétek azokat! ²Az ÚR, a mi Istenünk, szövetséget kötött velünk a Hórebben. ³Nemcsak atyáinkkal kötötte meg az ÚR ezt a szövetséget, hanem mivelünk is, mindnyájunkkal, akik itt ma életben vagyunk. ⁴Szemtől szemben beszélt hozzátok az ÚR azon a hegyen a tűzből. ⁵Én ott álltam akkor köztetek és az ÚR között, mert ti féltetek a tűztől, és nem mertetek felmenni a hegyre. Így mondtam el nektek az ÚR igéit:

5:1 „egész Izrael” A Törvény mindenki számára szól (nem egy elit csoportnak), de Mózes valószínűleg a vénekhez szól, akik aztán ezeket a szavakat átadták a többieknek (pl. a törzseknek, klánoknak). Izraellel kapcsolatban lásd a Különleges témát az 1:1-ben.

■ „halld meg” Lásd a 4:1 jegyzetét.

■ „rendelkezéseket és döntéseket” Lásd a 4:1 jegyzetét.

■ „tanuljátok meg, tartsátok meg és teljesítétek azokat” Ebben a kifejezésben három IGENÉV szerepel:

1. 'tanuljátok meg' (BDB 540, KB 531, *Qal* BEFEJEZETT, vö. 4:10; 5:1; 14:23; 17:19; 18:9; 31:12,13
2. 'tartsátok meg' (BDB 1036, Kb 1581, *Qal* BEFEJEZETT, vö. 4:2,6,9,40; 5:10,12,29,32; 6:2,3,17 [kétszer],25; 7:8,9[kétszer],11,12[kétszer] stb.
3. 'teljesítétek azokat' – szó szerint azt jelenti, hogy 'tegyétek' (BDB 793, KB889, *Qal* FŐNÉVI IGENÉV CONSTRUCTUS)

Ez a három IGENÉV összefoglalja a *shema* jelentését (BDB 1033, KB 1570, pl. 4:1; 5:1,23,24,25,26, 27[kétszer], 28[kétszer]; 6:3,4; 9:1; 20:3; 27:9), ami azt jelenti, hogy 'halld, hogy meg is tedd'!

5:2 „Az ÚR, a mi Istenünk” Lásd különleges téma: Az istenség nevei az 1:3-ban.

■ **„kötött”** Ez szó szerint azt jelenti, hogy 'vágni' (BDB 503, KB 500, *Qal* BEFEJEZETT[kétszer]). Ez egy módszere volt az ÓSZ-i szövetség ratifikálásának (azaz 'szövetséget vágni', vö. I. Mózes 15:18; 21:27,32; 31:44; II. Mózes 34:27; V. Mózes 5:3; 29:12; 31:16). Ábrahám vett egy kecskét, és más állatokat, félbe vágta őket, két oldalra kiterítette és átsétált a félbevágott állatok között, mintegy a szövetség jeleként. Valószínűleg arra utal, hogy átok van azokon, akik megszegik a szövetséget (vö. I. Mózes 15:9-18; Jer. 34:18), vagy akár utalhat egy közös étkezésre is, hogy megpecsételhessék ezt a szövetséget.

■ **„szövetséget ... velünk”** Lásd a 4:13 jegyzetét.

■ **„a Hóreb”** A Hóreb a héber neve a Sínai hegynek. Lásd a különleges témát az V. Mózes 1:2-ben.

5:3 „atyáinkkal” Némely tudós úgy látja ezt a kifejezést, mint ami a Pátriárkákra utal, Ábrahámra, Izsákra és Jákóbra, de mások úgy látják ezt, mint ami a szülőkre utal, arra a gonosz generációra, akik meghaltak a pusztában (vö. IV. Mózes 26:63-65). A következő kifejezés úgy tűnik, hogy a második lehetőséget támasztja alá.

■ **„hanem mivelünk is, mindnyájunkkal, akik itt ma életben vagyunk”** Ez a gonosz generáció gyerekeire utal (azaz a húsz év alattiakra utal). Ez világosan megmutatja, hogy YHWH szavai az akkori generáció számára is relevánsak voltak, és ugyanígy minden generáció számára, ma is.

5:4 „szemtől szemben” Ez a Hóreb/Sínai hegyen történt személyes találkozásra (nem szó szerint) utal a II. Mózes 19-ben. Ez egy visszatérő idióma (vö. I. Mózes 32:30; II. Mózes 33:11; V. Mózes 5:4; 34:10; Bírák 6:22; Ezék. 20:35).

■ **„a tűzből”** Ez egy újra és újra megismételt utalás a II. Mózes 19-re (vö. 4:12,15,33,36; 5:4,22,24,26; 9:10; 10:4).

5:5 „Én ott álltam akkor köztetek és az ÚR között, mert ti féltetek” Az emberek féltek YHWH-tól, így Mózes volt a közbenjáró YHWH és az Izraeliták között (vö. II. Mózes 19:16).

SZÖVEG: 5:6

⁶Én, az ÚR, vagyok a te Istened, aki kihoztalak Egyiptom földjéről, a szolgaság házából.

5:6 „Én, az ÚR” Ezt úgy is át lehet fogalmazni, hogy 'Én vagyok a Vagyok'. Én vagyok az örökké élő, egyedül élő Isten. Én vagyok a Létező. YHWH a héber 'lenni' IGE egy formája (vö. II. Mózes 3:14). Lásd különleges téma: az istenség nevei az 1:3-ban.

■ **„aki kihoztalak Egyiptom földjéről”** Figyeld meg, hogy YHWH kegyelme és kiválasztása még azelőtt történt, mielőtt adta volna a Törvényt. Isten választotta Izraelt, nem Izrael választotta Őt. Ez a választás egyszerűen Ábrahámnak szólt a feltétel nélküli ígéletben/szövetségben az I. Mózes 15:12-21-ben.

SZÖVEG: 5:7

⁷Ne legyen más istened rajtam kívül!

5:7 „más istened rajtam kívül” Az, hogy 'rajtam kívül' (BDB 818 #7) szó szerint azt jelenti, hogy 'az Én Arcom előtt', ami egy idóma arra, hogy 'senki más az Én kategóriámban' (vö. II. Mózes 20:3,23). YHWH egyedüli, egyedi és örökké létező! Ez a monoteizmus megerősítése (vö. II. Mózes 8:10; 9:14; V. Mózes 4:35,39; 33:26; I. Sám. 2:2; II. Sám. 7:22; 22:32; Ézs. 46:9). Ez az első megerősítése és parancsa Izrael hitének különlegességének a régi politeista közel-keleten! Lásd a 6:4 jegyzetét.

SZÖVEG: 5:8-10

8Ne csinálj magadnak semmiféle istenszobrot azoknak a képmására, amik fenn az égben, lenn a földön vagy a föld alatt a vízben vannak. **9**Ne imádd, és ne tiszteld azokat, mert én, az ÚR, a te Istened, féltőn szerető Isten vagyok! Megbüntetem az atyák bűnéért a fiaikat is harmad- és negyedézig, ha gyűlölnék engem. **10**De irgalmasan bánok ezeréig azokkal, akik szeretnek engem, és megtartják parancsolataimat.

5:8 „istenszobrot” Ez szó szerint azt jelenti, hogy 'faragott képet' (BDB 820). Ez utalhat (1) YHWH fizikai megjelenítésére (vö. 4:12,15-19,23,25). A II. Mózes 32 aranyborja YHWH képmása, megjelenítése volt; vagy (2) idegen bálványokra (vö. III. Mózes 19:4; 26:1).

5:9 „féltőn szerető” Lásd a 4:24 jegyzetét.

■ **„ne imádd és ne tiszteld azokat”** Két tagadott IGE alak található itt:

1. 'imádni' – BDB 1005, KB 295, *Hishtaphel* BEFEJEZETTLEN, vagy *Hithpael* BEFEJEZETTLEN, ami azt jelenti, hogy 'leborulni', 'arcra borulni' (vö. 4:19; 8:19; 11:16; II. Mózes 20:5; 23:24)
2. 'tisztelni' – BDB 712, KB 773, *Hophal* BEFEJEZETTLEN, ami azt jelenti, hogy 'tenni', 'szolgaként szolgálni', vagy 'imádati cselekedeteket végezni' (vö. 13:2; II. Mózes 20:5; 23:24)

YHWH ismerte a bukott emberi szív 'vallási' vagy 'babonás' tendenciáit, és megpróbálta a Saját magáról szóló kijelentéseket és céljait megvédeni a romboló hatású közel-keleti bálványimádás behatásaitól.

■ Annak az igének, hogy 'megbüntetem' (az angolban a 'meglátogatom' kifejezést használja) (BDB 8:23, KB 955, *Qal* AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV) számos értelme van:

1. meglátogatja, hogy megáldja – I. Mózes 21:1; 50:24,25; II. Mózes 13:19; Ruth 1:6; Zsolt. 65:9; 106:4; Jer. 27:22; 29:10; 32:5
2. meglátogatja, hogy megbüntesse – II. Mózes 20:5; 34:7; Jer. 11:22; 13:21; 21:14; 24:25; Ámós 3:2,14; Hóseás 1:4; 2:15; 4:14; 12:2

■ **„az atyák bűnéért”** Az a kifejezés, hogy 'bűn' (BDB 730) lehetséges, hogy egy hasonló szótőhöz kapcsolódik, a 'kicsavar'-hoz (pl. II. Sám. 19:20; 24:17; I. kir. 8:47; Zsolt. 106:6). Izrael meg lett büntetve az engedetlensége miatt (pl. II. Mózes 20:5; 34:7; III. Mózes 18:25; IV. Mózes 14:18; V. Mózes 19:15; Jer. 25:12; 36:31; Ámós 3:2).

■ **„a fiaikat is harmad- és negyedéig, ha gyűlölnék engem”** Figyeld meg, hogy a büntetés nem korlátlan vagy válogatás nélküli, hanem azok felé irányul, akik 'gyűlölik' YHWH-t (BDB 971, KB 1338, *Qal* AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV). Ez arra utal, hogy a hitetlenség a családon keresztül öröklődik. A szülők befolyása nagyon lényeges a hit kifejlődésében (lásd a 4:10 jegyzetét). A régi közel-keleten számos generációs család élt együtt. Az egyik generáció hitetlensége és/vagy engedetlensége az egész családra kihatással volt. Ez része a héber közösségiség fogalmának (azaz egy az egészre kihatással van – Ádám, Ákán, Dávid, Jézus).

Ehhez a közösségi szellemiséghez hozzá kell tenni, hogy a hitnek van egy személyes aspektusa is (vö. 24:16; II. Kir. 14:6; Jer. 31:29-30; Ezék. 18)!

5:10 „bánok” Ez az IGE (BDB 793, KB 889) egy *Qal* AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV, ami a 9. vers IGÉjének folyamatos cselekményével illik össze.

■ **„irgalmasan”** Lásd a következő különleges témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: IRGALMASSÁG (*HESED*)

Ennek a kifejezésnek széles szemantikai területe van. A BDB a következő módon jellemzi (338-339).

A. Emberekkel kapcsolatban használva.

1. embertársainkkal való kedvesség (pl. I. Sám. 20:14; II. Krón. 24:22)
2. a szegények és a szükségben lévők felé való irgalmasság (pl. Mik. 6:8)
3. szeretet (vö. Jer. 2:2; Hós. 6:4)

4. megjelenés (vö. Ézs. 40:6)
- B. Istennel kapcsolatban használva
  1. szövetséges hűség és szeretet
    - a. 'az ellenségtől és a bajtól való megmenekülés' (pl. Jer. 31:3; Ezsd. 9:9)
    - b. 'megtartja az életet a haláltól' (pl. Jób. 10:12; Zsolt. 86:13)
    - c. 'a szellemi élet megelevenítése' (pl. Zsolt. 119:41,76,88,124,149,150)
    - d. 'a büntől való megváltás' (pl. Zsolt. 25:7; 51:3)
    - e. 'a szövetség megtartásában' (pl. II. Krón. 6:14; Neh. 1:5; 9:32)
  2. isteni tulajdonságok leírása (vö. II. Mózes 34:6; Mik. 7:20)
  3. Isten irgalma
    - a. 'bővülködő' (pl. Neh. 9:17; Zsolt. 103:8)
    - b. 'hatalmas' (pl. II. Mózes 20:6; V. Mózes 5:10; 7:9)
    - c. 'örökkévaló' (vö. I. Krón. 16:34,41; II. Krón. 5:13; 7:3,6; 20:21; Ezsd. 3:11)
  4. irgalmasak cselekedetei (vö. II. Krón. 6:42; Zsolt. 89:2; Ézs. 55:3; 63:7; Jer. Sir. 3:22)

■ **„ezerízíg”** Ez a két vers segít nekem, hogy megláthassam YHWH természetét. Alapvető természete a hosszú-tűrő szeretet, de megbünteti azokat, akik tudatosan elutasítják Őt (leginkább azokat, akik valamilyen mértékben már ismerik az Ő kijelentéseit, azaz a szövetség népét). Az ebben a két versben szereplő számok jelentik a lényegét.

1. a büntetés harmad és negyed ízig szól
2. a szövetséges szeretet kimutatása ezerízígen szól (vö. 7:9)

■ **„akik szeretnek engem, és megtartják parancsolataimat”** Ez az V. Mózes jellegzetessége, hogy a YHWH szövetségének való engedelmséget összekapcsolja a YHWH iránti szeretettel (vö. 6:5; 7:9; 10:12; 11:1,13,22; 13:3; 19:9; 30:6,16,20).

YHWH szeretete nem szeszélyes, hanem világosan definiált. Nem személyválogató. Az Ő kezdeményezett szövetséges szeretetét a szövetséges engedelmség tartja fent.

'Megtartani' (BDB 1036, KB1591) ez ennek a fejezetnek a kulcsfogalma (vö. 5:1,10,12,29,32 és még sokszor máshol az V. Mózesben). Az ŐSZ YHWH kegyelmén és az emberi engedelmségen/teljesítményen alapult. YHWH meg akarta mutatni, hogy az emberek képtelenek helyesen válaszolni Neki (vö. Gal. 3). Az ŐSZ (vö. Jer. 31-34; Ezék. 36:22-38) Isten kegyelmes kezdeményezésén és a Krisztusban való megváltásán alapszik. A hívőknek továbbra is igaznak kell lenniük (vö. Ef. 1:14; 2:10), de elfogadást és megbocsátást nyertek kegyelemből hit által (vö. Ef. 2:8-9). Most már hálából és a családi szeretet érzése miatt engedelmeskednek/teljesítenek (azaz 'akik Engem szeretnek'). Ugyanaz a cél, igaz (Krisztushoz hasonló) emberek, de a mechanizmus megváltozott az emberi teljesítményről Krisztus teljesítményére (vö. Márk 10:45; II. Kor. 5:21).

SZÖVEG: 5:11

11Ne mondd ki hiába Istenednek, az ÚRnak a nevét, mert nem hagyja az ÚR büntetés nélkül, ha valaki hiába mondja ki a nevét!

5:11 „ne mondd ki” Az IGE (BDB 669, KB 724, *Qal* BEFEJEZETTLEN) azt jelenti, hogy 'felemelni', 'hordozni' vagy 'felvenni'. Úgy tűnik, hogy beszédre utal. Az Izraelitáknak ki kellett mondani 'a nevet', miközben imádták Istent (vö. 6:13; 10:20), de más istenek nevét tilos volt!

Ennek a kihangsúlyozása az I. Mózes 4:25-26-ban kezdődik, ahol Sét családja 'elkezdte segítségül hívni az ÚR nevét'; Ábrahám is ezt tette (I. Mózes 12:8; 21:33); Izsák ugyanezt tette (I. Mózes 26:25). Ugyanezt a fogalmat helyezte eszkatalogikus környezetbe a Jóel 2:28-32. Ezt Péter Apostol folytatta Pünkösdkor, és azt mondta, hogy ez beteljesedett (vö. Apcsel 2:14-21); Pál Apostol azt a kifejezést használja, hogy egyetemes üdvösséget kínál a Róma 10:9-13-ban.

A név YHWH személyét és jellemét képviseli. Izrael népének papok királyságának kellett volna lennie a világ számára (vö. II. Mózes 19:5-6), de az a tragédia, hogy a szövetségnek való engedetlenségük, ami miatt YHWH megbüntette őket (vö. V. Mózes 27-29) azt jelentette, hogy a világnak szóló üzenet eltorzult a következők által:

1. Isten büntetése Izraelen az áldása helyett

2. Isten népe bálványimádáshoz fordult
3. Isten népe arrogánsná, kizárólagossá és önigazulttá vált

■ **„hiába”** Ez a kifejezés (BDB 996) azt jelenti, hogy 'üres', 'nem létező', 'hiábavaló' (vö. II. Mózes 20:7; Zsolt. 139:20). Ugyanezt a szót használja az 5:20-ban a 'hamis' tanúra. Lehetséges, hogy ez a parancsolat nem is a YHWH nevére való esküvésre utal (vö. 6:13; 10:20), hanem arra, hogy ne használják a nevét hamis tanúvallomás alkalmával. Az állandóan visszatérő engedetlenségük miatt Izrael 'hamis' tanúvá vált YHWH jellemét és céljait tekintve, ami YHWH ítéletét eredményezte (vö. V. Mózes 27-29). Lásd a Különleges témát a 4:6-ban.

■ **„nem hagyja az ÚR büntetés nélkül”** Az IGE (BDB 667, KB 720), *Piel BEFEJEZETTLEN*, ami azt jelenti, hogy 'megbűnhődni') egy metafora arra, hogy valami tiszta, tehát ártatlan, vagy szabad a büntől (vö. II. Mózes 20:7; 34:7; IV. Mózes 14:18; Jer. 30:11; 46:28; Jóel 3:21; Náh. 1:3). Az emberi bűnnek vannak következményei. YHWH helytelen képviselése a legkomolyabb bűn, főleg azok számára, akik ismerik Őt (vö. Lukács 12:48; Zsid. 10:26-31)!

SZÖVEG: 5:12-15

12Tartsd meg a nyugalom napját, és szenteld meg azt, ahogyan megparancsolta neked Istened, az ÚR. **13**Hat napon át dolgozz, és végezd mindenféle munkádat! **14**De a hetedik nap a te Istenednek, az ÚRnak a nyugalomnapja. Semmiféle munkát ne végezz azon, se te, se fiad, se lányod, se szolgálód, se ökröd, se szamarad és semmiféle állatod, se a kapuidon belül tartózkodó jövevény. Hadd pihenjen szolgálód és szolgálód hozzád hasonlóan! **15**Emlékezzél arra, hogy szolgáló voltál Egyiptomban, de kihozott onnan Istened, az ÚR, erős kézzel és kinyújtott karral. Ezért parancsolta neked Istened, az ÚR, hogy tartsd meg a nyugalom napját.

5:12 „tartsd meg” Ez az IGE (BDB 1036, KB 1581, *Qal FŐNÉVI IGENÉV ABSOLUTUS*), ami azt jelenti, hogy 'betartani' és az V. Mózesben újra és újra előfordul.

■ **„szenteld”** Lásd a következő különleges témát”

KÜLÖNLEGES TÉMA: SZENT

I. Ószövetségi használata

- A. A kifejezés (*kadosh*) etimológiája nem bizonyos, lehet, hogy kánaánita. Lehetséges, hogy a szótó egy része (azaz *kd*) azt jelenti, hogy 'felosztani'. Ez a forrása annak a népszerű definíciónak, hogy 'elválasztani (a kánaánita kultúrától, vö. V. Mózes 7:6; 14:2,21; 26:19) Isten használatára'.
- B. Kultikus dolgokra, helyekre, időpontokra és személyekre utal. Az I. Mózesben nem volt használva, de a II. Mózesben, a III. és IV. Mózesben általánossá válik.
- C. A Prófétai irodalomban (péld. Ézsaiás és Hóseás) a személyes elem, ami korábban jelen volt, de hangsúlyozás nélkül előre került. Később ezzel határozták meg Isten lényegét (vö. Ézs. 6:3). Isten szent, Neve ami az Ő jellemét képviseli Szent. Népe, akiknek az Ő jellemét kellett felfednie a szükségét szenvedő világ számára, szent volt (ha hittel engedelmeskednek a szövegtségnek).
- D. Isten irgalma és szeretete elválaszthatatlan a szövetségek, igazság és a lényegi jellem fogalmaitól. Itt látható az Istenben lévő feszültség az istentelen, bukott, lázadó emberiséggel kapcsolatban. Van egy nagyon érdekes cikkely Robert B. Girdlestone, *Synonyms of the Old Testament* (az Ószövetség szinonimái) című írásában arról a kapcsolatról, ami az 'irgalmas' Isten és a 'szent' Isten között van, 112-113. oldal.

II. Az Újszövetség

- A. Az ÚSZ írói mind héber gondolkodók voltak (Lukács kivételével), de a koiné görög nyelv befolyása alatt (azaz a Szeptuaginta). Az ÓSZ görög fordítása volt az, ami a

szókincsüket meghatározta, nem a klasszikus görög irodalom, gondolkodás vagy vallás.

- B. Jézus szent, mert Ő Istentől van és mert Ő olyan, mint Isten (vö. Lukács 1:35; 4:34; Apcsel 3:14; 4:27,30). Ő a Szent és az Igaz (vö. Apcsel 3:14; 22:14). Jézus szent, mert Ő maga büntelen (vö. János 8:46; II. Kor. 5:21; Zsid. 4:15; 7:26; I. Péter 1:19; 2:22; I. János 3:5).
- C. Mivel Isten szent, gyermekeinek is szentnek kell lenniük (vö. III. Mózes 11:44-45; 19:2; 20:7,26; Máté 5:48; I. Péter 1:16). Mivel Jézus szent, követőinek is szentnek kell lenniük (vö. Róma 8:28-29; II. Kor. 3:18; Gal. 4:19; Ef. 1:4; I. Thessz. 3:13, 4:3; I. Péter 1:15). A keresztyének a Krisztushoz való hasonlatosságban való szolgálatra lettek megváltva.

- „a nyugalom napja” Lásd a következő Különleges témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: SZOMBATNAP

Ez a kifejezés (BDB 992) azt jelenti, hogy 'pihenni' vagy 'a cselekvés beszüntetése'. Ennek a napnak az istenimádatra való használata az I. Mózes 2:2-3-ban kezdődik, ahol YHWH az Ő megpihenését követendő példaként használja az állatokra (vö. II. Mózes 23:12) és az emberiségre is (az embereknek szükségük van arra, hogy a munka, pihenés és istentisztelet időbeosztása rendszerezett legyen. Az első előfordulása, hogy Izrael specifikusan használja ezt a napot a II. Mózes 16:25-26-ban található, amikor a mannáat gyűjtötték. Majd később a 'Tíz Szó' része lett (vö. II. Mózes 20:8-11; V. Mózes 5:12-15). Ez az egyik példa arra, hogy a II. Mózes 20-ban lévő Tíz Szó enyhén eltér az V. Mózes 5-ben található Tíz Szótól. Az V. Mózes Izraelt a Kánaán földjén való megállapodott, mezőgazdasági életre készíti fel.

5:13 „dolgozz” Az olyan törvények, mint a 13-14. vers, miatt volt az, hogy a kialakult Szájhagyományokat (vö. Máté 5:21-48) írásban rögzíteni kellett, mert az olyan kérdések, hogy 'Mi is számít munkavégzésnek?' nagyon fontossá váltak. A rabbik kitaláltak hát egy meghatározást, hogy a hűséges zsidók ne hogy megszegjék a Törvényt. Az Írott Törvény kétértelműsége miatt fejlődött ki a törvényeskedő Szóbeli Törvény.

5:14 „a hetedik nap ... nyugalomnapja” A Szombat a nyugalomnapja volt (BDB 992). A Szombat napjának két eredete is van: (1) II. Mózes 20:11 az I. Mózes 1-2-re vezet vissza, míg az V. Mózes az egyiptomi rabságra (vö. 5:15). A szövetség jelévé vált (mint a körülmetélkedés) YHWH népének (vö. II. Mózes 31:13,17; Ezék. 20:12,20). Az engedelmisség kötelező volt (vö. Ézs. 56:2; 58:13; Jer. 17:21-22).

Mint a nap és a hold (vö. I. Mózes 1:14), a szombat is segített beosztani az emberiség aktivitásának idejét (vö. Préd. 3). A hét napos hét lett annak a módja, hogy különleges napokat és éveket jelöljenek ki (vö. II. Mózes 23 és III. Mózes 23). Egészen pontosan a Szombatnap péntek este kezdődik, és szombat estig tart, mert az Izraeliták az I. Mózes alapján számították a napokat ('lett este és reggel', vö. I. Mózes 1:5,8,13,19,23,31).

5:15 „emlékezzél arra” Lásd a 7:18 jegyzetét.

■ „**hogyan szolgált Egyiptomban**” Mózes a rabszolgaság ezen megtapasztalását használja arra, hogy motiválja vele az Izraelitákat, hogy a társadalmukban lévő hátrányos helyzetű emberekkel legyenek könyörületesek:

1. a szolgáltnak (és állatoknak) is engedjék meg a nyugalomnapját – 5:12-15; 16:12
2. bocsássák szabadon a héber szolgáltnak és gondoskodjanak róluk – 15:12-15
3. bánjanak fair és igaz módon a hátrányos helyzetűekkel és jogfosztottakkal – 24:17-18
4. a földeken a sarkokat és a második aratást hagyják kint a földeken a szegények számára – 24:19-22

Ez a kifejezés is számos alkalommal fordult elő, hogy figyelmeztesse Izraelt arra, hogy helyesen cselekedjenek annak fényében, hogy YHWH kegyelmesen nekik adta a földet (azaz 6:10-15) és hogy engedelmeskedjenek a szövetségnek (pl. 8:1-10) különben komoly következményei lesznek (pl. 8:11-20).

SZÖVEG: 5:16

16Tiszteld apádat és anyádat, ahogyan megparancsolta neked Istened, az ÚR, hogy hosszú ideig élhess, és jó dolgod lehessen azon a földön, amelyet Istened, az ÚR ad neked!

5:16 „tiszteld” Az IGE (BDB 457, KB 455, *Piel* FELSZÓLÍTÓ) eredetileg azt jelenti, hogy 'nehéznek lenni', és metaforikusan kialakult egy olyan jelentése, hogy 'a megfelelő súlyt adni' vagy 'tisztelni'. Ez a tisztelet nem a megegyezésre alapszik, hanem a tekintélyre és tiszteletre. Bizonyos értelemben ez az Isten és az emberek közötti kapcsolatot modellezi. Az alázatos/engedelmes hozzáállás nélkülözhetetlen a vallásos életben!

Jézus számos alkalommal említi meg ezeket a parancsokat, mint ahogy más részeket is az V. Mózesből:

1. 5:16 - Máté 15:4; Márk 7:10
2. 5:16-20 - Máté 19-18-19a; Márk 10:19; Lukács 18:20
3. 5:17 - Máté 5:21
4. 6:4-5 - Máté 22:37; Márk 12:29; Lukács 10:27
5. 6:13 - Máté 4:10; Lukács 4:8
6. 6:16 - Máté 4:7; Lukács 4:12
7. 19:15 - Máté 18:16
8. 19:15 - Máté 5:38

Pál is gyakran idéz az V. Mózesből:

1. 5:16 - Ef. 6:2-3
2. 5:21 - Róma 7:7
3. 19:15 - II. Kor. 13:1
4. 21:23 - Gal. 3:13
5. 25:4 - II. Kor. 9:9; I. Tim. 5:18
6. 27:26 - Gal. 3:10
7. 30:12-14 - Róma 10:6-8
8. 32:21 - Róma 11:8
9. 32:35 - Róma 12:19-20
10. 32:43 - Róma 15:10

(vö. Richard N. Longenecker, *Biblical Exegesis in the Apostolic Period*, 42-43. és 92-95. oldal). Úgy tűnik, hogy az ÚSZ-i írók alaposan, de nem törvényeskedő módon használták az ÓSZ-et!

■ **„és anyádat”** Ez megmutatja az anyaság nagybecsülését, még akkor is, amikor a keleti társadalomban a nő jogilag az ingóságok vagy a tulajdon szintjén volt. A héber anyát tisztelték az otthonában. A szülők tekintélyének tiszteletét komolyan vették (vö. II. Mózes 21:17; V. Mózes 27:16). Mindkettőjüket tisztelni kellett és engedelmeskedni kellett nekik (vö. Péld. 1:8; 6:20; 15:20; 19:26; 20:20; 23:22-25; 30:11,17).

■ **„hogy hosszú ideig élhess”** A 33. vers, a 4:40 és a 11:9 azt mutatja, hogy ez a társadalomnak szóló ígéret volt, s nem elsődlegesen az egyéneknek. Ha egy társadalmat az jellemzi, hogy otthon a tisztelet uralkodik és tisztelik a családi életet, akkor a társadalom stabil lesz, és kiállja az idő próbáját. Lásd a 4:40 jegyzetét.

5:17-21 Ezek olyan törvények, amik gyakoriak voltak a keleti társadalmakban. Régészeti feltárásokból tudunk a babilóniai törvényekről, Lipit-Ishtar és Hammurapi, ami számos évszázaddal korábbra keltezi Mózes törvényét. Hammurapi törvénykönyve hasonlít a Tízparancsolathoz. Ez a hasonlóság megmutatja (1) hogy vannak olyan dolgok, amik veleszületett módon helytelenek minden helyzetben és társadalomban, és (2) hogy Mózes saját korának és kultúrájának gyermeke volt, ugyanakkor Isten prófétája is.

SZÖVEG: 5:17

17Ne ölj!

5:17 „ölni” A héber 'ölni/gyilkolni' szó (BDB 953, KB 1283, *Qal* BEFEJEZETTLEN) eredetileg azt jelentette, hogy 'erőszakosan összezúzni'. Az élet Istenhez tartozik. Ez nem utal a gyilkosság minden fajta típusára, mert Izraelben jelen volt mind a halálbüntetés (pl. IV. Mózes 35:30) mind a Szent Háború is (pl. 20:13,16-17). A Tízparancsolat azt mondja, hogy 'Ne gyilkolj erőszakosan önző okokból vagy bosszúból'

vagy 'ne kövess el illegális, előre eltervezett gyilkosságot'. A saját véleményem az, hogy ezt az igeverset nem lehet a katonai szolgálat vagy a halálbüntetés elleni bibliai figyelmeztetésként használni.

KÜLÖNLEGES TÉMA: BÉKE ÉS HÁBORÚ

I. Bevezetés

- A. A Bibliában, ami az egyedüli forrása a hitnek és a hit gyakorlásának, nem szerepel egyetlen definiáló ígérés sem a békéről. Valójában paradox az, ahogyan prezentálja azt. Az ÓSZ-re úgy lehet utalni, mint ami a béke megteremtésének egy módja, de az a béke katonai béke. Az ÚSZ viszont ezt a konfliktust a fény és a sötétség szellemi kifejezéseire helyezi át.
- B. A Bibliai hit, ugyanúgy, mint a világvallások a múltban és a jelenben, kutatták és várták a gazdagság aranykorát, ami minden konfliktustól mentes.
1. Ézsaiás 2:2-4; 11:6-9; 32:15-18; 51:3; Hóseás 2:18; Mikeás 4:3
  2. A Bibliai hit a Messiás személyes közbenjárásáról prófétál, Ézs. 9:6-7
- C. Mindazonáltal hogyan élünk a konfliktus világában? Három alapvető keresztény válasz volt erre, amik az apostolok halála és a középkor közötti időszakban fejlődtek ki kronológiai sorrendben.
1. Pacifizmus – bár ritka volt az ókorban, ez volt a korai egyház válasza a római katonai tárdadalomra.
  2. Szent háború – Constantinus megtérése után (Kr. u. 313) az egyház elkezdte ésszerűsíteni a 'Keresztény Állam' katonai támogatását az egymás utáni barbár inváziók miatt. Alapjában véve ez volt a klasszikus görög álláspont. Ezt az álláspontot először Ambrosius hangoztatta és Szt. Ágoston fejlesztette és terjesztette ki.
  3. Keresztes hadjáratok – Ez nagyon hasonlít az ÓSZ Szent háborújának fogalmához. A középkorban alakult ki a 'Szent Földön' és a régi keresztény területeken (észak Afrika, Kis-Ázsia és a Római Birodalom északi része) való Muzulmán előrenyomulására válaszként. Nem az állam nevében történtek ezek a hadjáratok, hanem a gyülekezet nevében annak pártfogása alatt.
  4. Mind a három nézet keresztény háttérben fejlődött ki egymástól eltérő nézetekkel azzal kapcsolatban, hogy a keresztényeknek hogyan is kellene a bukott világrendszerhez viszonyulniuk. Mindegyik bizonyos Bibliai szövegeket hangsúlyozott ki mások elnyomásával/kizárásával. A pacifizmus hajlamos volt arra, hogy elszeparálja magát a világtól. A 'Szent Háború' az állam hatalmát támogatta, hogy kontrollja alatt tartsa a gonosz világot (Luther Márton).
  5. Roland H. Bainton, a *Christian Attitudes Toward War and Peace* című könyvében, amit az Abingdon adott ki, a 15. oldalon ezt mondja:
„A Reformáció vallási háborúkat ülepített le, amiben három történelmi álláspont is feltűnt: a 'szent háború' a Lutheránusok és az anglikánok között, a keresztes hadjáratok a megreformált egyházakban, a pacifizmus az anabaptisták és később a kvékerek között. A tizennyolcadik század elméletben és gyakorlatban is újraélesztette a reneszánsz humanista béke ideáit. A tizenkilencedik század a viszonylagos béke időszaka volt, és nagy volt a mozgalom a háborúk eltörlésének érdekében. A huszadik század két világháborút is látott. Ebben az időszakban a három történelmi álláspont újra feltűnt. Az amerikai egyházak kifejezetten az Első világháború ellen vették fel a keresztes hadjárat hozzáállását, a pacifizmus a két világháború közötti időszakban volt uralkodó nézet, a Második világháború a szent háborút közelítette meg.”
- D. A 'béke' pontos definíciójáról sokat vitatkoztak.
1. A görögök számára úgy tűnik, hogy egy olyan társadalomra utalt, amiben rendszer és összetartozás uralkodott.
  2. A rómaiak számára ez a konfliktusok hiányát jelentette, amit az állam hatalma ért el.
  3. A héberek/zsidók számára a béke YHWH ajándéka volt, ami az emberek Feléje szóló helyes hozzáállására alapozódott. Ezt általában mezőgazdasági kifejezésekkel írták le (vö. V. Mózes 27-28). Nem csak a gazdagságról volt szó, hanem isteni biztonságról és védelemről is.

II. Bibliai anyagok

A. Ószövetség

1. A Szent Háború az ÓSZ alapvető fogalma volt. Az a kifejezés, hogy 'ne ölj' a II. Mózes 20:13-ból és az V. Mózes 5:17-ből a héberben az előre eltervezett gyilkosságra utalt (BDB 953), nem pedig a baleseti, hirtelen felindulásból származó, vagy háborúban való halálra. YHWH-ra úgy tekintettek, mint aki egy harcos népének oldalán (vö. Józsué – Bírák és Ézs. 59:17, az Ef. 6:14 erre utal.)
2. Isten még a háborút is arra használta, hogy csökönyös népét megbüntesse – Asszíria számúzi Izraelt (Kr. e. 722); az Új-Babilon számúzi Júdát (Kr. e. 586).
3. Ilyen katonai légkörben sokkoló az Ézsaiás 53 'szenvedő szolgálójáról' olvasni, amit megváltó pacifizmusként rangsorolhatnánk.

B. Újszövetség

1. Az evangéliumokban a katonák nincsenek elítélve. A Római 'századost' gyakran említik meg, de majdnem mindig nemes értelemben.
2. Még a hívő katonákat sem szólították fel arra, hogy hagyjanak fel foglalkozásukkal (a korai egyházban).
3. Az Újszövetség nem ad egy részletes választ a társadalmi gonoszra politikai teória vagy tett kifejezésében, hanem szellemi megváltásban teszi azt. Nem a fizikai harcokra helyezi a hangsúlyt, hanem a fény és a sötétség, jóság és gonoszság, szeretet és gyűlölet, Isten és Sátán közti harcra (Ef. 6:10-17).
4. A béke a szív hozzáállása a világ problémái közepette. Egyedül a Krisztussal való kapcsolatunkhoz van köze (róma 5:1; János 14:27), és nem az államhoz. A Máté 5:9 béketeremtői nem politikai alakok, hanem az evangélium hirdetői! A közösségnek, és nem a viszálykodásnak kellene jellemeznie az egyház életét, befelé, az egyháznak is és kifelé, az elveszett világ felé is.

SZÖVEG: 5:18

18Ne paráználkodj!

5:18 „paráznaság” Az ÓSZ-ben a paráznaság (BDB 610, KB 658, *Qal* BEFEJEZETTLEN) csakis a házasságon kívüli szexuális kapcsolatra utalt. Ez a halál utáni élet ÓSZ-i értelmezése miatt volt súlyos bűn. Azt hitték, hogy bizonyos értelemben az ember a magján keresztül élt tovább. Továbbá a paráznaságot az is jelentős üggyé tette, hogy a törzsek öröklik és tovább örökítik azt a földet, amit YHWH-tól kaptak.

Figyeld meg, hogy az első törvény a szülők felé való hűségről szól, a második törvény arról a hűségről szól, hogy ne vedd el a testvéred életét; a harmadik pedig a családban való hűségről szól. Még az eljegyzett nőkre is úgy tekintettek, mintha házások lettek volna (vö. V. Mózes 2:23), Máriát is hűtlenséggel vádolták, mert József már eljegyezte.

A paráznaság ezen gondolatát gyakran használták szimbolikus értelemben a bálványimádásra. Ezékiel és Hóseás Istent Izrael férjéhez hasonlítja, így tehát amikor Izrael más isteneket követett, azt mondták róla, hogy 'kurválnak', amit szellemi paráznaságnak vagy hűtlenségnek tituláltak.

SZÖVEG: 5:19

19Ne lopj!

5:19 „lopni” Ez valószínűleg az emberrablásra és az emberkereskedelemre utalt (BDB 170, KB 198, *Qal* BEFEJEZETTLEN, vö. 24:7; II. Mózes 21:16) a szöveggörnyezet törvényei miatt. Ez a szövetséges testvérek iráni hűséget fejezi ki, akiknek élete Istenhez tartozik. Az összes törvény, ami a szöveggörnyezetben található, halálbüntetést hozott. Ez kicsit keménynek tűnik egy piti lopásért.

SZÖVEG: 5:19

20Ne tanúskodj hamisan felebarátod ellen!

5:20 „hamis tanúvallomás” Az ókori társadalmakban, amikor megvádoltak valakit valamivel a megvádolt félnek volt a felelőssége, hogy bebizonyítsa, hogy a vádlónak nincs igaza, a mai modern amerikai igazságszolgáltatási gyakorlatban a vádlottat addig ártatlannak vélik, amíg be nem bizonyítják, hogy bűnös. Ha bebizonyítottad, hogy a vádlódnak nincs igaza, akkor azt a büntetést kellett elhordoznia, ami azért a bűnért járt, amivel téged vádolt (vö. 19:16-21). Mivel a Tíz Szónak való engedetlenségért halál járt, a hamis tanúzás súlyos bűn volt! A hamis tanúzás a hit társadalmán belüli hűtlenséget jelentette. A hazugság elpusztítja az illető jó hírét, és elveszi a szövetséges testvér ártatlan életét. Isten ezt a fajta hazugságot komolyan veszi (vö. Jób 17:5; Zsolt. 101:5; Péld. 11:9; Jer. 9:8-9).

SZÖVEG: 5:21

21Ne kívánd felebarátod feleségét, ne kívánd felebarátod házát, se mezejét, se szolgáját, se szolgálóját, se ökrét, se szamarát, és semmit, ami a felebarátodé!

5:21 „ne kívánd” Az angolban és az eredeti nyelvben két IGÉT használ, amik egymás szinonimái:

- 1.'kivánni' – BDB 326, KB 325, *Qal* BEFEJEZETTLEN, azt jelenti, hogy 'erősen vágyani' anyagi dolgokra, amik lehetnek pozitívak, vagy negatívak. Ebben a szövegkörnyezetben ez kontrollálhatatlan, önző vágyakozásra utal valami olyan dolog után, ami egy szövetséges társ tulajdonában van.
- 2.'vágyani' – BDB 16, KB 20, *Hithpael* BEFEJEZETTLEN, ami azt jelenti, hogy 'vágyani' (vö. 14:26) vagy 'sóvárogni' (ennek a szónak sokszor szexuális tartalma van, mint az 5:21-ben) több és több dolog iránt, hogy nekem több legyen bármi áron (pl. IV. Mózes 11:4, Zsolt. 106:14; Péld. 13:4; 21:26; 23:3,6; 24:1).

Ez az illető személy belső hozzáállására és motivációira utal. Ez az összes többi parancsolat záróköve. Ez az egyetlen parancsolat, ami a 'miért'-tel foglalkozik, és nem a 'hogyan'-nal. Ez nem csak azt mondja, hogy 'ne tedd', hanem azt is, hogy 'ne is gondoldj rá'. Jézus azt tanította, hogy ne csak hogy ne öljünk, hanem ne gyűlöljünk, vagy ne mutassunk a másik felé olyan hozzáállást, ami gyilkosságot eredményezhet. Jézus fogta az utolsó parancsolatot, és az összes többi parancsolatot és a belső motivációk és hozzáállások szintjére emelte, ami a külső cselekedetek felett áll (vö. Máté 5:17-48). Egy világnyi különbség van aközött az ember között, aki azért nem lop, mert a lopás nem kedves Isten előtt, és aközött az ember között, aki azért nem lop, mert attól fél, hogy elkapják. Az első a keresztény alapelvek szerint cselekszik, a másik meg önző érdekekből.

SZÖVEG: 5:22-27

22Ezeket az ígéket mondotta el az ÚR nektek, az egész gyülekezetnek a hegyen, a tűz, a felhő és a homály közül hangos szóval; mást nem mondott. Felírta azokat két kőtáblára, és odaadta nekem. **23**Amikor hallottátok a hangot a sötétségből, a hegy pedig tűzben égett, odajöttetek hozzám törzsfőitekkel és véneitekkel együtt, **24**és ezt mondtátok: Íme, Istenünk, az ÚR, megmutatta nekünk dicsőségét és nagyságát, hangját is hallottuk a tűzből. A mai napon láttuk, hogy életben maradhat az ember, ha Isten beszél hozzá. **25**De most miért haljunk meg? Hiszen megemészt bennünket ez a nagy tűz! Ha még tovább is hallgatjuk Istenünknek, az ÚRnak a szavát, akkor meghalunk. **26**Mert van-e olyan ember, aki ha hallotta az élő Isten szavát a tűzből beszélni, úgy mint mi, életben maradt? **27**Csak te menj oda, és hallgasd meg mindazt, amit Istenünk, az ÚR mond, azután te mondd el nekünk mindazt, amit Istenünk, az ÚR mondott neked: mi pedig meghallgatjuk, és megtesszük azt.

5:22 „mást nem mondott” A Tíz Ige (Tízparancsolat) és azok magyarázatai YHWH-től származnak, nem Mózes-től (hasonlítsd össze a II. Mózes 31:18-at és a 34:27-28-at). Ez a kijelentés (Istentől), nem pedig emberi felfedezés vagy ésszerűsítés. Az a kifejezés, hogy 'mást nem mondott' egy irodalmi módszer arra, hogy megerősítsék, hogy a kijelentés teljes (vö. 4:2; 12:32).

A 22-27-es versek Izrael azon megtapasztalására utal, ami a Hóreb/Sínai hegyén történt, és a II. Mózes 19-20-ban lett feljegyezve.

Ezt a kijelentést tisztelni kell és nem szabad hozzáadni (vö. 4:2; 12:32; Péld. 30:6; Préd. 3:14).

5:23 „törzsfőitekkel és véneitekkel együtt” Az előjárók azért jöttek Mózeshez, mert féltek (vö. 25-26; II. Mózes 19:16,18; 20:18-20) azoktól a fizikai manifesztációktól, amik YHWH személyes jelenlétével vannak kapcsolatban a Hóreb/Sínai hegyen.

5:24 „dicsőséget és nagyságát” A héber 'dicsőség' szótó (BDB 458) ugyanaz, mint a 'tisztel' szótóve (BDB 457) a 16. versben. Mind a kettő kereskedelmi kifejezés, ami azt jelenti, hogy 'nehéz' vagy 'súlyos', ami a tiszteleltre kezdett utalni. Gyakran Isten nevére (pl. Zsolt 29:2; 66:2; 79:9, 96:8), személyére (pl. II. Mózes 24:16-17; 33:18,22; 40:34-35; IV. Mózes 14:22), és cselekedeteire kezdték el használni (pl. II. Mózes 16:7,12).

A második kifejezés, 'nagyság' (BDB 152) gyakran fordul elő az V. Mózesben Istenre használva (vö. 3:24; 5:24; 9:26; 11:2; 32:3; Zsolt. 150:2). Lásd a 4:31 és a 10:17 jegyzetét.

KÜLÖNLEGES TÉMA: DICSŐSÉG

A "dicsőség" bibliai fogalmát nehéz definiálni. A hívők dicsősége az, hogy megértik az evangéliumot és Istenben dicsekszenek, nem magukban (vö. 1:29-31; Jer. 9:23-24).

Az ŐSZ-ben a leggyakrabban használt szó a "dicsőségre" (*kbd*) eredetileg kereskedelmi kifejezés volt, ami egy pár mérlegre utalt ("nehéznek lenni"). Ami nehéz volt, az értékes volt vagy valódi értéke volt. Gyakran hozzáadták a fényesség fogalmát is ehhez a szóhoz, hogy kifejezzék Isten fenségét (vö. II. Mózes 19:16-18; 24:17; Ézs. 60:1-2). Ő egyedül méltó a tisztességre. Túlságosan is briliáns ahhoz, hogy a bukott emberiség azt befogadhatná (vö. II. Mózes 33:17-23; Ézs. 6:5). YHWH-t csak Krisztus által ismerhetjük meg igazán (vö. Jer. 1:14; Máté 17:2; Zsid. 1:3; Jakab 2:1).

A "dicsőség" kifejezés kissé félreérthető: (1) lehet párhuzamos az "Isten Igazsága" kifejezéssel; (2) utalhat Isten "szentségére" vagy "tökéletességére"; (3) vagy utalhat Istennek arra a képmására, amire az emberiséget teremtette (vö. I. Mózes 1:26-27; 5:1; 9:6), de ami később megromlott az emberiség lázadása által (vö. I. Mózes 3:1-22). Először arra kezdték el használni, hogy kifejezzék vele YHWH jelenlétét az Ő népe között a pusztai vándorlás időszakában a következő igehelyeken: II. Mózes 16:7,10; III. Mózes 9:23; és IV. Mózes 14:10.

■ **„az ember, ha Isten beszél hozzá”** Isten felfedi Magát, az emberiség pedig megértheti és közel kerülhet Hozzá! Ez az alapja Isten kijelentésének megértéséhez és Isten szövetségének követeléséhez.

5:27 „menj oda, és hallgasd meg mindazt, amit Istenünk, az ÚR mond” Ebben a mondatban két *Qal* FELSZÓLÍTÓ IGE van:

1. 'menj oda' – BDB 897, KB 1132, ami azt jelentette, hogy 'közel jönni', vagy 'megközelíteni'. YHWH megközelítése gyakran veszélyes következményekkel járt (vö. II. Mózes 16:7; II. Mózes 16:1; IV. Mózes 16:16).
2. 'hallgasd' – BDB 1033; KB 15:70, ez a gyakran megismételt IGE: *shema* (azaz 'meg fogjuk hallani és cselekedni is').

SZÖVEG: 5:28-33

28Amikor meghallotta az ÚR azokat a szavakat, amelyeket elmondtatok nekem, így szólt hozzám az ÚR: Meghallottam e népnek a szavait, amelyeket neked elmondtak. Mind helyes az, amit mondtak. **29**Bárcsak mindig ilyen lenne a szívük, és félnének engem, és megtartanák minden parancsomat; akkor jó dolguk lenne nekik és fiaiknak mindenkor. **30**Menj, mondd meg nekik: Térjete vissza sátraitokba! **31**Te pedig állj ide mellém, én elmondom neked mindazokat a parancsokat, rendelkezéseket és döntéseket, amelyekre meg kell tanítanod őket, hogy azokat teljesítsék azon a földön, amelyet én adok nekik birtokul. **32**Tartsátok meg, és teljesítsétek azt, amit Istenetek, az ÚR, megparancsolt nektek, ne térjete el attól se jobbra, se balra. **33**Mindenben azon az úton járjatek, amelyet megparancsolt Istenetek, az ÚR, hogy élhessetek, és jó dolgok legyen, és hosszú ideig lakhassatek azon a földön, amelyet birtokba vesztek!

5:28-33 Figyeld meg, hogy Isten azt mondja, 'hogy jó dolgok legyen'. Ezek a parancsolatok nem azért adattak, hogy leterheljék az embereket. Isten azért adta őket, hogy szabadságot adjon népének. Isten azért adta a törvényt, hogy teljes, egészséges és boldog életet éljünk.

5:29 „Bárcsak mindig ilyen lenne a szívük ... és megtartanák minden parancsomat” Ez a bevezető felkiáltás ('bárcsak', BDB 566 plusz BDB 678, KB 733, *Qal* BEFEJEZETLEN) elég gyakori az ŐSZ-ben,

huszonöt alkalommal fordul elő, leginkább a Jóbban (NIDOTTE, 3. kötet, 209. oldal). Itt egy kívánságot, óhajt fejez ki (vö. II. Sám. 18:33; Zsolt. 55:6).

Isten vágyik arra, hogy az emberiség boldog és békés legyen, de ez felelősségeket foglal magába. Ha engedelmeskednének, az a javukra lenne, és a gyermekeik javára és azok gyermekeinek javára is, és így tovább (vö. V. Mózes 27-29).

5:30,31 Ebben a két versben egy sor parancs van:

1. „menj” – BDB 229, KB 246, *Qal* FELSZÓLÍTÁS, 30. vers
2. „mondj” – BDB 55, KB 65, *Qal* FELSZÓLÍTÁS, 30. vers
3. „térjtek vissza” – BDB 996, KB 1427, *Qal* FELSZÓLÍTÁS, 30. vers
4. „állj” – BDB 763, KB 840, *Qal* FELSZÓLÍTÁS, 31. vers
5. „elmondom” – BDB 180, KB 210, *Qal* FELSZÓLÍTÁS, 31. vers
6. „tanítanod” – BDB 540, KB 531, *Piel* BEFEJEZETLEN (ebben a szöveggörnyezetben valószínűleg BUZDÍTÓ értelemben), 31. vers

5:13 „mindazokat a parancsokat, rendelkezéseket és döntéseket” Lásd a különleges témát a 4:1-ben.

■ „amelyet én adok nekik birtokul” Ebben a kifejezésben két IGENÉV van:

1. „adok” – BDB 678, KB 733, *Qal* AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV
2. „birtokul” – BDB 429, KB 441, *Qal* FŐNÉVI IGENÉV CONSTRUCTUS

Ez a kijelentés a következőkön alapszik:

1. Isten Ábrahámnak szóló ígérete, I. Mózes 12:1-3; 15:18-21
2. Isten Izsáknak szóló ígérete, I. Mózes 26:3-5
3. Isten Jákóbnak szóló ígérete, I. Mózes 28:13-15; 35:9-12
4. Isten Izraelnek szóló ígérete, I. Mózes 15:16; II. Mózes 6:4,8; V. Mózes 4:38,40; 19:10; 20:16; 21:23; Józs. 1:2,3,6,11,13,15; 2:9,24; 18:3; 21:43; 24:13

Isten egy különleges földet adott/ígért Izraelnek, de Izraelnek a következőket kellett tennie: (1) el kellett vennie, (2) le kellett telepednie, és (3) fenn kellett tartania szövetséges hűségét a földön is (vö. 4:40; 7:12-13; 8:1-20).

5:32 „ne térjtek el attól se jobbra, se balra” Ez egy idióma, Isten szavához kapcsolódik, mint ami egy világosan megjelenített ösvény vagy út (vö. Zsolt. 119:105; Péld. 6:23). Isten világos ösvényétől/útjától való eltérés bűn volt (vö. 9:12,16; 17:11,20; 28:14; Józs. 1:7; 23:6; 31:29; II. Kir. 22:2; II. Krón. 34:2; Péld. 4:27). Lásd a 2:27 jegyzetét.

5:33 „azon az úton járjatok” Ebben a szöveggörnyezetben a 'járni' az 'életstílust' jelenti (BDB 229, KB 246, *Qal* BEFEJEZETLEN). A Bibliai hit nem csak abból állt, hogy bizonyos törvényeket kellett betartani, hanem egy mindennapi életstílus volt: napi 24 órában, a hét 7 napján való hit általi kapcsolat Istennel. Ennek a hitnek egy istenfélő életet kellett eredményeznie.

■ „jó dolgokat legyen” Az IGE (BDB 373, KB 370, *Qal* BEFEJEZETT) szó szerint azt jelenti, hogy 'tetsző' vagy 'jó'. A MELLÉKNEVET gyakran használták arra, hogy leírják vele az Ígéret Földjét (vö. 1:25,25; 3:25; 4:21,22; stb.). Az IGE azt a jó életet írja le, amit Isten ígért a szövetséges hűségért (vö. 15:16; 19:13).

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Mi a kapcsolat a törvény és a kegyelem között? A keresztényeknek be kell tartaniuk a Tízparancsolatot?
2. Mi a Törvény célja?
3. A Tízparancsolat miért tér el, amikor összehasonlítjuk a II. Mózes 20-at és az V. Mózes 5-öt?
4. Mi a Szombat célja? Miért nem Szombatnapon van az istentisztelet?
5. A 16-21-es versekben való egyesítő téma?

V. MÓZES 6

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
A legnagyobb parancsolat	Az első parancsolat jelentése	A nagy parancsolat	YHWH szeretete a törvény lényege (5:32-6:13) 5:32-6:3
6:1-3	6:1-3	6:1-3	
6:4-5	6:4-9	6:4-9	6:4-9
6:6-9			
Figyelmeztetés az engedetlenség ellen		Figyelmeztetés az engedetlenség ellen	
6:10-15	6:10-15	6:10-15	6:10-13 A hűségre való figyelmeztetés 6:14-16
6:16-19	6:16-19	6:16-19	
6:20-25	6:20-25	6:20-25	6:20-25

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együttödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

HÁTTÉR

Volt némi vita a kommentátor írók között arról, hogy a 6. fejezet a Tízparancsolat összefoglalása, vagy annak a résznek a bevezetése, ami a Tízparancsolatban szereplő gondolatokat kiterjeszti. Az 5:28-33-as rész miatt számomra az tűnik nyilvánvalónak, hogy itt egy új részt kezd, ami az engedelmisséget hangsúlyozza.

- A. Sokan azt feltételezték, hogy a 6. fejezet az első parancsolat kiterjesztése, ami azt erősíti meg, hogy YHWH elődleges az életünkben.
- B. Ebben a fejezetben folyamatosan hangsúlyozza YHWH eredeti ígéreteit, amit Ábrahámnak adott az I. Mózes 12:1-3-ban, és azok beteljesülését (vö. 6:1,3,10,18 és 23).

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 6:1-3

¹Ezek azok a parancsolatok, rendelkezések és döntések, amelyekről azt parancsolta Istenetek, az ÚR, hogy tanítsam meg nektek; ezeket teljesítétek azon a földön, ahová átkeltek, hogy birtokba vegyétek. ²Féld Istenedet, az URat, és tartsd meg minden rendelkezését és parancsolatát, amelyeket én parancsolok neked, te magad, a fiad és unokád, életed minden napján, hogy hosszú ideig élhess. ³Hallgasd meg, Izráel, tartsd meg és teljesítsd ezeket, hogy jó dolgod legyen, és igen megsokasodj a tejjel és mézzel folyó földön, ahogyan megígérte neked atyáid Istene, az ÚR.

6:1 „a parancsolatok, rendelkezések és döntések” Lásd a különleges témát a 4:1-ben.

■ **„Istenetek, az ÚR”** Lásd különleges téma: Az Istenség nevei az 1:3-ban.

■ **„tanítsam ... teljesítétek”** A hatodik fejezetet az ötödik fejezet befejezésével/konklúziójával együtt úgy lehetne jellemezni, mint ami egy fáradhatatlan kihangsúlyozása az engedelmesség szükségességének (vö. 5:29,31,32,33; 6:1,2,3,4,17,24 és 25). Ugyanezt a hangsúlyt, ami az engedelmesség szükségességén van az ÚSZ-ben is folyamatosan ismétlődik (vö. Lukács 6:46; János 14:21; Jakab 2:14-26; I. János 5:2). Az egyik módja annak, hogy megmutassuk Neki, hogy valóban szeretjük az az, ha megtesszük azt, amit mondott, hogy tegyünk. Ennek az engedelmességnek először is Isten felé kell összpontosulnia, majd a szövetséges testvéreink felé. Mindig Isten kezdeményez az Ő kegyelmében (szövetséges előnyök), mégis azt várja el tőlünk, hogy engedelmeskedjünk szövetséges követelményeinek!

■ **„azon a földön, ahová átkeltek, hogy birtokba vegyétek”** Ez természetesen az I. Mózes 12:1-3-ra utal. Az ÓSZ-ben az Ábrahámnak adott ígéretnek a 'földre' vonatkozó aspektusát hangsúlyozták ki, míg az ÚSZ-ben az Ábrahámnak adott ígéret 'mag' aspektusát (Júda törzse, Isai családja, Dávid vérvonala).

6:2 „Féld Istenedet ... te magad, a fiad és unokád” A családi tiszteletnek és istenimádatnak ezen fogalmát hangsúlyozza ki az V. Mózes (vö. 4:9-10; 5:29; 6:13; 11:19; 32:46). Az V. Mózes 5:9-nek ez a teológiai ellentéte!

■ **„féld ... tartsd meg”** A tisztelet (BDB 431, KB 432, *Qal* BEFEJEZETLEN) abban lett bemutatva, hogy megtartják (BDB 1036, KB 1681, *Qal* FŐNÉVI CONSTRUCTUS) az összes szövetséges követelést!

■ **„életed minden napján”** Figyeld meg, hogy ez az életstílus-szerű – naponkénti engedelmisséget hangsúlyozza, s nem csak a különleges istentiszteleti időszakokban vagy az évenkénti ünnepekkor való engedelmisséget. A Bibliai hit az a kezdeti hit és megtérés, amit életstílus-szerű hit és megtérés követ (vö. Márk 1:15, Apcsel 3:16,19; 20:21).

■ **„tartsd”** Lásd az 5:1 jegyzetét.

■ **„hogy hosszú ideig élhess”** Ezt a kifejezést gyakran értelmezték úgy az V. Mózes 5:16-tal kapcsolatban, hogy ez arra utal, hogy az, aki tiszteli a szüleit sokáig fog élni. Mindazonáltal mivel az V. Mózesben több helyen is újra és újra használják ezt a kifejezést: 4:40, 5:16,33; 6:2; 11:9, nyilvánvalóan egy idióma, amit a szilárd társadalomra vonatkozó ígéretre használtak, s nem az egyéni hosszú életre. Isten szövetsége arra lett megtervezve, hogy istenfélő, szilárd egészséges, produktív társadalmat promótáljon (vö. 3. vers, és a 4:40 teljes jegyzete).

6:3 Figyeld meg, hogy az IGÉK és a fogalmak hogyan ismétlődnek újra és újra.

■ **„hogy jó dolgod legyen”** Ez párhuzamos azzal, hogy 'hosszú ideig élhess', 2. vers. Figyeld meg, hogy ezt a kifejezést a következő helyeken is láthatjuk: 5:33; 15:16, 19:13.

■ **„hogy igen megsokasodj a tejjel és mézzel folyó földön”** Meg kell, hogy mondjuk, hogy YHWH alapvető módszere abban, hogy a nemzeteket Magához vonzza az volt, hogy Izraelt különleges módon

megáldotta. Mindazonáltal Izrael engedetlensége soha nem adott arra lehetőséget, hogy ez hatékony is legyen. Az átok és áldás rész az V. Mózes 27-29-ben kulcsfontosságú rész ahhoz, hogy megértsük Ábrahám gyermekeinek történelmét. Meg lett nekik mondva, kifejezetten a bőségről, hogy akkor fog megtörténni velük, ha követik Istent, az átkokról pedig az, hogy akkor fog mindez megtörténni, ha engedetlenek lesznek. Izrael történelme az engedetlenségről szól.

Az a kifejezés, hogy 'tejjel és mézzel folyó föld' egy technikai kifejezés volt mind Ugarit mind az egyiptomi dokumentumokban, amik mind Palesztinára utalnak. Gyakran használták (vö. 3:8,17; 13:5; 33:3; III. Mózes 20:24; IV. Mózes 13:27; 14:8; 16:13; V. Mózes 6:3; 11:9; 26:9; 27:3; 31:20).

SZÖVEG: 6:4-9

4Halld meg, Izráel: Az ÚR a mi Istenünk, egyedül az ÚR! 5Szeresd azért az URat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes erődből! 6Maradjanak a szívedben azok az igék, amelyeket ma parancsolok neked. 7Ismételgesd azokat fiaid előtt, és beszélj azokról, akár a házában vagy, akár úton jársz, akár lefekszel, akár fölkelés! 8Kösd azokat jelként a kezedre, és legyenek fejdíszként a homlokodon. 9Írd azokat házába ajtófélfáira és kapuidra!

6:4 „halld” Ez a héber *shema* IGE (BDB 1033, KB 1570, *Qal* FELSZÓLÍTÁS). Lásd a teljes jegyzetet a 4:1-ben. Azt jelenti, hogy 'halld, hogy cselekedd is'. Ez a bibliai szövetség központja. Ezen IGÉNEK az V. Mózesben való használata arra utal, hogy ezt a kifejezést liturgiailag az istentisztelet bizonyos időpontjaiban használták (vö. 4:1, 5:1; 9:1, 20:3; 27:9-10). Az V. Mózes 6:4-6-ban való imádságot a második templom napjaitól kezdve (Kr. e. 516) folyamatosan ismétlik a zsidók még a mai napon is reggel és este, és minden istentiszteleti alkalommal. Ez volt hitvallásuk központi vallomása.

■

NASB, NKJV,

NET, NIV „egy az ÚR”

NRSV, TEV „egyedül az ÚR”

NJB „az egyedüli Yahweh”

LXX „egy az ÚR”

JPSOA „egyedül az ÚR”

REB „az ÚR, egyedüli Istenünk”

Ebben a mondatban nincs IGE. A monoteizmus zsidó megerősítésének ez az egyik központi oszlopa (bár el kell ismernünk, hogy ez a központi teológiai igazság nincs a szövegekörnyezetben kiemelve). Izrael nagyon különbözött a politeista szomszédaitól, főleg attól, hogy a kánaániak azt hangsúlyozták, hogy több helyi *Ba'al* is van.

Nagyon sokat vitatkoztak azon, hogy ez egy teljes mértékű filozófiai monoteizmus-e (vö. 4:35,39) vagy gyakorlati monoteizmus (vö. 5:7). Úgy tűnik a 14. versben megemlített más istenek miatt, hogy ez valóban azt állítja, már amennyire Izraelről van szó, hogy csak is egy Isten van. Teljes, filozófiai, lételméleti monoteizmus nincs megemlítve teljes, félreérthetetlen kifejezésekkel az ÓSZ-ben a 8. századi prófétákig (pl. Ézs. 43:9-11; 45:21-22; Jer. 2:11; 5:7,10). Az ÚSZ is ezt az értelmezést követi (pl. Róma 3:30; I. Kor. 8:4,6; I. Tim. 2:5; Jakab 2:19).

6:5 „szeresd azért az URat a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes erődből” Ez egy elég erőteljes hangsúlyozás, ami azt erősíti meg, hogy az Istennek adott válaszreakciónak teljes személyünket magában kell foglalnia. Jézus, mikor a törvény egész lényegét megerősítette, ugyanezt a kifejezést használta a III. Mózes 19:18-cal együtt (vö. Máté 22:36-38; Márk 12:29-34; Lukács 10:27-38).

A hívők 'szeretete' (BDB 12, KB 17, *Qal* BEFEJEZETT) feltételezett. Jellemző az V. Mózesre, hogy a YHWH szövetsége felé való engedelmisséget az illető személy Isten felé való szeretetének bizonyítékaként kösse össze (vö. 5:10; 6:5; 7:9; 10:12; 11:1,13; 13:3;19:9; 30:6,16,20). Lásd az 5:10 teljes jegyzetét.

A 'szív' és 'lélek' kifejezéseket gyakran használják együtt, hogy az egész személyre utaljanak vele (vö. 4:29; 10:12; 11:13; 13:3; 26:16; 30:2,6,10).

A 'lélek' kifejezés (BDB 659) az élet-erőt fejezi ki (azaz lehet) ami mind az emberekben, mind az állatokban benne van (vö. I. Mózes 1:20-30; 2:7,19; 7:22; Jób 34:14-15; Zsolt. 104:29,30, 146:4; Préd. 3:19-21). Itt a szenvedélyes vágyakozásra utal.

Az 'erő' (BDB 547) azt jelenti, hogy 'bőség' vagy 'erő' (vö. II. Kir. 23:25). Ez a három kifejezés, 'szív',

'lélek' és 'erő' a teljes, egész személyt képviselik, így tehát párhuzamos azzal a kifejezéssel, hogy 'teljes szívből'. Figyeld meg, hogy az az ELŐLJÁRÓSZÓ, hogy 'teljes' (BDB 481) a hangsúlyozás miatt háromszor fordul elő.

Ezt a parancsolatot Jézus is kihangsúlyozta, mint a legnagyobb parancsolatot (Máté 22:34-40); Márk 12:29-30; Lukács 10:25-37). Ezek mindegyike más-más típusú zsidó vezetők felé lett intézve. Mindazonáltal meg kell értenünk, hogy Jézus és az Apostolok az ÓSZ-ből az ÚSZ-be való átmeneti időszakban éltek. Ez a két törvény, szeresd Istent (V. Mózes 6:5) és szeresd a felebarátod (III. Mózes 19:18) az új parancsolat összegzése!

Arra a kérdésre, hogy „Hogyan viszonyuljanak az ÚSZ-i hívők az ÓSZ-i törvényekre?” lásd a következő könyveket:

1. *How to read the Bible for all its worth?*, Douglas, Stuart, 165-169. oldalak.
2. *Cracking Old Testament codes*, D. Brent Sandy és Ronald L. Giese, 123-125. oldalak.

6:6 „azok az igék” Az 'azok az igék' kifejezés YHWH szövetségére utal, amit Mózes által adott a népnek.

■ **„maradjanak a szívedben”** A szív (BDB 523) a héberben az egyén életének irányadó fókuszát jelöli. Az ÓSZ-ben való kihangsúlyozása a belső hűséget is jelentette, mint az ÚSZ-ben is (vö. V. Mózes 4:29; 6:5,6; 10:12; 11:13,18; 13:3; 26:16; 30:2,6,10; ÚSZ: 'teljes elméből', Márk 12:30; Lukács 10:27). Néha helytelenül különbséget teszünk közöttük, hogy az Ószövetség egy külső törvény és az Újszövetség egy belső hit. Ezt a hibás elgondolást valószínűleg a Jer. 31:31-34-ből vesszük, ami az 'új szív' hangsúlyozza. Mindazonáltal már az ÓSZ-ben is a hívő egyéntől azt várták el, hogy a teljes lényét, cselekedeteit és motivációit az ÚR, az Istene felé irányítsa.

6:7 „ismételgesd azokat fiaid előtt” Az IGE (BDB 1041, KB 1606, *Piel* BEFEJEZETT) azt jelenti, hogy 'élesíteni', és a *Piel*-ben ez az egyetlen használati formája. Az ugarit nyelvben azt jelenti ez a kifejezés, hogy 'ismételni'. Úgy tűnik, hogy ez az alapvető jelentése ennek a versnek. A rabbik ezt a verset használják annak bizonygatására, hogy a *Shemát* reggel és este is el kell 'ismételni'. Isten az életünkre vonatkozó akarataról a mindennapi események során folyamatosan beszélgetnünk kell. A szülők felelőssége, hogy az életstíluszerű hitet továbbadják a családon belül (vö. V. Mózes 4:9; 6:20-25; 11:19; 32:46; s lásd a 4:9 teljes jegyzetét). Érdekes, hogy a tanítások különböző időpontjainak a folyama ugyanolyan irodalmi mintát rajzol, mint a Zsolt. 139:2-6 és a Péld. 6:20-22). A szülői felelősség ezen kihangsúlyozása a Péld. 22:6-ban megismétlődik. A modern kori vasárnapi iskolák nem vehetik át a szülői tanítás helyét, de minden bizonnyal kiegészíthetik azt!

6:8 „kösd azokat jelként a kezedre, és legyenek fejdíszként a homlokodon” Úgy tűnik, hogy eredetileg ezt a kifejezést metaforaként használták (vö. LXX). A szöveggörnyezet arról szól, hogy Isten ígéjét életstíluszerű tanítási lehetőségek által tanítsuk. Mindazonáltal a rabbik túlságosan is szó szerint vették ezt a verset, és egy bőr szíjat kezdtek el viselni, amit a bal karjukra tekertek, amin egy kis dobozát (*tefillin*) helyeztek el, ami válogatott Igerészeket tartalmazott a Tórából. Egy ugyanilyen kis dobozát kötöttek a homlokukra is. Ezek az 'imaszíjak' vagy 'amulettek' (BDB 377) a következő helyeken is meg lettek említve: V. Mózes 11:18 és Máté 23:5.

6:9 „írd azokat ajtófélfáidra és kapuidra” Ez újra csak egy szimbolikus gesztus, ami azt fejezi ki, hogy Istennek nem csak a családi életünkben van helye, hanem a társasági életünkben is (azaz kapu, vö. 21:19; 22:15,24). Az ajtófélfá (BDB265) a házban a görög és a római világban gyakran a démoni világ helyét jelentette, a zsidó világban viszont Isten jelenlétét képviselte (azaz ez volt az a hely, ahová a Páska alkalmával a vért felkenték, vö. II. Mózes 12:7,22,23).

A 'kapuidra' (BDB 1044) kifejezés utalhat a társasági és az igazságszolgáltatási élet helyszínére (azaz pl. a városkapuk). Ezek a kis dobozok és az ajtódíszek (*mezuzá*) meghatározott ígerészeket tartalmaztak a következő helyekről: V. Mózes 6:4-9; 11:13-21 és II. Mózes 13:1-10,11-16.

SZÖVEG: 6:10-15

10Amikor bevisz téged Istened, az ÚR arra a földre, amelyet esküvel ígért atyáidnak, Ábrahámnak, Izsáknak és Jákóbnak, és ad neked nagy és szép városokat, amelyeket nem te építettél, **11**minden jóval telt házakat, amelyeket nem te töltöttél meg, és megásott kutakat, amelyeket nem te ástál, szőlőket és olajfákat, amelyeket nem te ültettél, mégis ehetsz róluk jóllakásig, **12**akkor vigyázz:

ne feledkezz meg az ÚRról, aki kihozott téged Egyiptom földjéről, a szolgaság házából! ¹³Az URat, a te Istenedet féld, és őt szolgálj, az ő nevére esküdj! ¹⁴Ne kövessetek más isteneket a körülöttetek levő népek istenei közül! ¹⁵Mert az ÚR, a te Istened, aki közötted van, féltőn szerető Isten. Fölgerjed ellened az ÚRnak, Istenednek haragja, és kipusztít a föld színéről.

6:10-11 Ez azt mutatja meg, hogy Izrael bizonyosan birtokolni fogja a kánaániták földjét (vö. I. Mózes 15:16). Elfogják venni otthonaikat, mezőiket és szőlőiket. A 12. vers mégis azt hangsúlyozza ki, hogy nem szabad elfelejteniük, hogy az Úr volt az, aki mindezekről gondoskodott, és nem a saját forrásaikból jutottak hozzá (vö. 4:9, 8:11-20; Zsolt. 103:2). Ha elfelejtkeznek YHWH-ról, akkor pont az ellentéte fog megtörténni. Elveszítik otthonaikat, mezőiket és szőlőiket (vö. 28:27-48). Az Isteni szeretet kezdeményezte a szövetséges kapcsolatot, de az emberi engedelmség volt az, ami fenntartotta.

6:12 „vigyázz” Az IGE (BDB 1036, KB 1581, *Niphal* FELSZÓLÍTÁS) gyakran fordul elő az V. Mózesben, de általában a *Qal* szótőként. A *Niphal* formát a következő helyeken találjuk: 2:4; 4:9,15,23; 6:12; 8:6,11; 11:16; 12:13,19,30; 15:9; 23:9; 24:8, és általában a 'vigyázz' jelentésével fordul elő!

■ **„ne feledkezz meg”** Az IGE (BDB 1013, KB 1489, *Qal* BEFEJEZETTLEN) egy folyamatosan visszatérő figyelmeztetés az V. Mózesben (vö. 4:9,23,31; 6:12; 8:11,14,19[kétszer]; 9:7; 25:19).

■ **„az ÚRról, aki kihozott téged Egyiptom földjéről, a szolgaság házából”** Ez az V. Mózes könyvének folyamatos nyomatéka, hogy Isten kegyelme volt az, ami először eljött Izraelhez (vö. V. Mózes 4:10; 5:29; 6:2). Nem szerencsés úgy jellemezni az ÓSZ-et, mint a törvényt, az ÚSZ-et pedig mint a kegyelem (Luther Márton).

6:13 Ez a vers számos olyan dolgot sorol fel, amit Izraelnek Isten felé meg kell tennie, amikor győzedelmesen bevonulnak az Ígéret Földjére:

1. 'csakis az URat, Istenedet féld' – BDB 431, KB 432, *Qal* BEFEJEZETTLEN

2. 'imádd Őt' – BDB712, 'szolgálj' KB 773, *Qal* BEFEJEZETTLEN

3. 'az Ő nevére esküdj' – BDB 989, KB 1396, *Niphal* BEFEJEZETTLEN. Lásd az 5:11 teljes jegyzetét.

Mindezek magukban foglalják az imádatot és Mózes írásaiban gyakran fordul elő.

Izrael kultikus istentiszteleti rendjébe beletartozott, hogy különböző kijelentéseket tesznek YHWH nevében. Úgy tűnik, hogy Máté 4:10-ben Jézus ezt a verset idézi. A 13. versben lévő 'féld' szót felcseréli az 'imádd' szóra, ami azt mutatja, hogy ezek a szavak gyakorlatilag egymás szinonimái. Isten neve jellemét és személyét tükrözte vissza. Az egyik ilyen hitvallási kijelentést Isten nevében esküdték, lásd az Ézs. 48:1-et.

6:14 Ez a vers a 13. vers listájához tesz hozzá még egy dolgot:

4. 'ne kövess más isteneket' – BDB 229; KB 246, *Qal* BEFEJEZETTLEN

Itt szigorúan megtiltja a kánaáni termékenység istenek imádatát.

■ **„istenek ... istenei”** Itt az *Elohim* (BDB 43) és az *El* (BDB 43) kifejezések szerepelnek. Lásd a Különleges Témát az 1:3-ban.

6:15 „mert az ÚR, a te Istened, aki közötted van” Ez volt a teremtés célja. Isten szeretne azokkal lenni, akiket saját képmására és hasonlatosságára teremtett (vö. I. Mózes 1:26-27). Ez *Immánuel* Messiási fogalma, ami azt jelenti, hogy 'velünk az Isten' (vö. Ézs. 7:14 és Máté 28:20).

■ **„féltőn szerető Isten”** Ez a héber kifejezés jelentheti a 'buzgót' vagy a 'féltékenyt' is (BDB 888, vö. V. Mózes 4:24; 5:9; lásd a 4:24 jegyzetét). A féltékeny egy szerető kifejezés. Csak azokra vagyunk féltékenyek, akik iránt mély, ragaszkodó szeretet van bennünk. Ez egy újabb megerősítése Isten szeretetének, antropomorf, emberi, családias kifejezésekkel. Lásd a különleges témát a 2:15-ben.

■ **„fölgerjed ellened az ÚRnak, Istenednek haragja, és kipusztít a föld színéről”** Amennyire kijelentő/felfedő Isten szeretete, ugyanaz a könyv Isten haragját is felfedi/kijelenti. Az a könyv, ami elhalmoz minket az Ő szeretetével, ugyanaz a könyv ugyanakkor sokkol is minket a haragjával ('fölgerjed' BDB 3:54, KB 351, *Qal* BEFEJEZETTLEN, vö. 11:16-17; 31:16-17; Bírák 2:14; 6:13, és 'eltöröl' vagy 'kiirt', BDB 1029, KB 1552, *Hiphil* BEFEJEZETT, vö. 1:27; 2:22; 9:20; Józs. 9:24). Hogy jobban megértsük

Isten szeretete és haragja közti kapcsolatot, hasonlítsuk össze az V. Mózes 5:9-et és a 7:9-et. Isten az elsődleges bűnökről apáról fiúra szállva a harmadik és negyedik generációig emlékezik meg, a hit áldását viszont ezer generációig adja azoknak, akik Őt szeretik. Isten elutasított szeretete egyenlő Isten haragjával. Ézsaiás Isten haragját Isten 'szokatlan tettének' hívja (vö. Ézs. 28:21).

SZÖVEG: 6:16-19

16Ne kísértsetek Isteneteket, az URat, ahogyan kísértettétek Masszában. **17**Tartsátok meg hűségesen Isteneteknek, az ÚRnak a parancsolatait, intelmeit és rendelkezéseit, amelyeket megparancsolt. **18**Azt tedd, amit helyesnek és jónak lát az ÚR, hogy jó dolgod legyen, hogy bemehess, és birtokba vehesd azt a jó földet, amelyet esküvel ígért atyáidnak az ÚR, **19**elűzve előled minden ellenségedet, ahogyan megígérte az ÚR.

6:16 „Ne kísértsetek Isteneteket, az URat, ahogyan kísértettétek Masszában” A hely neve azt jelentette, hogy 'teszt, próba', *massah* (BDB 650). Ez egy utalás arra az eseményre, ami a II. Mózes 17:1-7-ben történt ('kísérteni, kipróbálni' BDB 650, KB 702, *Piel* BEFEJEZETT), amikor az emberek zúgolódtak Isten gondviselése és jelenléte ellen (vö. V. Mózes 9:22; 33:8). A hitelenség jelét mutatták (vö. Zsolt 95:8, Zsid. 3-4). Ne tegyétek meg még egyszer ('kísérteni, kipróbálni' *Piel* BEFEJEZETTLEN)! Ezt a verset Jézus is idézi, amikor a Sátán megkísértette (vö. Máté 4:7; Lukács 4:12).

6:17 „Tartsátok meg hűségesen Isteneteknek, az ÚRnak a parancsolatait” Lásd a 6:3 jegyzetét. Az engedelmesség folyamatos hangsúlyozása (lásd az 5:1 jegyzetét) nyomasztó, és megteremti a szövetséges kapcsolat színterét. Isten összes szövetsége, amit az emberrel kötött feltétel nélkül az Ő kezdeményezésével indult, de az embereknek feltételek között kell válaszolniuk (vö. 5:32,33; 6:1,2,3,17,24,25).

■ „intelmeit és rendelkezéseit, amelyeket megparancsolt” Lásd a különleges témát a 4:1-ben.

6:18 Három kifejezés minősíti Izrael megtapasztalásait:

1. „azt tedd, amit helyesnek lát” – IGE, BDB 793 I, KB 889, *Qal* BEFEJEZETT, 'tedd'
  - a. 'helyes' – BDB 449, azt jelenti, hogy 'helyes' vagy 'tetsző', vö. II. Mózes 15:26; V. Mózes 6:18; 12:25,28; 13:18; 21:9
  - b. 'jó' – BDB 373 II, kétszer fordul elő, 'ami tetsző', vö. I. Mózes 16:6; V. Mózes 12:28 (BDB 375 III, 24. vers)
2. „hogy jó dolgod legyen” – BDB 405, KB 408, *Qal* BEFEJEZETTLEN, 'jól lenni', vö. 4:40; 5:16,29,33; 6:3,18; 12:25,28; 22:7

Figyeld meg, hogy mind a hármát megtaláljuk a 12:25,28-ban. Ha Izrael megtartja a szövetséges követelményeket, akkor YHWH gazdagságot és hosszú életet ad nekik!

6:19 „elűzve előled minden ellenségedet” Isten nekik adta az Ígélet Földjét ('kiűzve' BDB 213, KB 239, *Qal* FŐNÉVI IGENÉV CONSTRUCTUS, vö. I. Mózes 15:16-21). Ő adta a katonai győzelmet, de Izraelnek ettől függetlenül fel kellett készülnie a harcra, és ki kellett állnia harcolni. Ez egy jó példa arra, hogy megmutassa Isten gondviselését és a szükséges hit-teli szövetséges válasz egyesülését (vö. Józs. 1-12).

SZÖVEG: 6:20-25

20Ha majd a jövőben megkérdezi a fiad, hogy miféle intelmek, rendelkezések és döntések ezek, amelyeket megparancsolt nektek Istenetek, az ÚR, **21**akkor így felelj fiadnak: A fáraó szolgálói voltunk Egyiptomban, de kihozott bennünket az ÚR Egyiptomból erős kézzel. **22**Az ÚR nagy és veszedelmes jeleket és csodákat vitt véghez Egyiptomban a fáraón és egész háza népén a szemünk láttára. **23**Minket pedig kihozott onnan, hogy bevigyen arra a földre, és nekünk adja azt, amelyet esküvel ígért atyáinknak. **24**Az ÚR megparancsolta nekünk, hogy teljesítsük mindezeket a rendelkezéseket, és féljük az URat, a mi Istenünket, akkor jó dolgunk lesz mindenkor, és éltet bennünket az ÚR, ahogyan van ez ma is. **25**És igazak leszünk Istenünk, az ÚR előtt, ha megtartjuk és teljesítjük mindazokat a parancsolatokat, amelyeket ő parancsolt nekünk.

6:20 Ez az a folyamatos hangsúly, ami a gyerekek szellemi, szövetséges nevelésén van (lásd a 4:10 teljes jegyzetét).

Ennek a szövegrésznek (azaz 20-33-as versek) a szokatlan aspektusa az, hogy a szemtanúk már mind halottak voltak, és az ő leszármazottaik mesélték el ezeket a történeteket. Így tehát ez válhatott liturgikus formává (azaz 'amikor a gyerekek kérdeznek ... mondd el nekik ...' II. Mózes 12:26,27; 13:14-15; V. Mózes 6:20-25; Józs. 4:6-7,21-24).

Lehetséges, hogy a 6:20-24 egyike azon számos ígerészeknek, amik megismétlik azt a hitbeli utat, amit Izrael bejárt Ábrahám elhívásától a Kivonulásig-Honfoglalásig (vö. 26:5-9; Józs. 24:2-13; Zsolt. 77; 78; 105; 136).

6:21 „erős kézzel” Lásd a 4:34 jegyzetét.

6:22 Ez az egyiptomi tízcsapásra utal. Minden egyes csapás egy egy ítélet volt egy egy egyiptomi isten ellen. Úgy tűnik, hogy ezek a csapások körülbelül tizennyolc hónapig tarthattak, ha feltételezzük, hogy valamilyenféle természeti jelenségek is közrejátszottak. Isten sokkal gyorsabban is megmenthette volna őket, de személyesen azt gondolom, hogy az egyiptomiak hitén is munkálkodott, ugyanúgy, mint ahogy a zsidókén is. Abban a vegyes tömegben, ami elhagyta Egyiptomot voltak hívó egyiptomiak is.

6:24 Ez a vers azokat az előnyöket fejezi ki, amiket Izrael Isten parancsainak való engedelmségéért kap, (1) mindig jó dolguk lesz (BDB 375 III, vö. 18. vers), és (2) és mint nép sokáig fognak élni (BDB 310, KB 309, *Piel FŐNÉVI CONSTRUCTUS*) (pl. 4:1; 8:1; 30:16,19).

■

NASB, NKJV,

TEV

„mindig”

NRSV

„tartósan”

NJB

„örökké”

Ez szó szerint egy szóösszetétel a 'minden' (BDB 481) és a 'napok' (BDB 398) szavakból, amit a tartósságra használtak metaforaként (vö. 5:29; 28:33; I. Mózes 6:5; Zsolt. 52:1; lásd Robert B. Girdlestone, *Synonyms of the Old Testament*, 316. oldal).

6:25 „És igazak leszünk Istenünk, az ÚR előtt” Ábrahám kezdeti hite és abból következő engedelmsége 'igazságként' elfogadást nyert YHWH előtt (vö. I. Mózes 15:6), ugyanígy a szövetséges engedelmség Izrael részéről (vö. 24:13). Lásd Különleges téma: Igazság az 1:16-ban.

■ **„ha megtartjuk és teljesítjük mindazokat a parancsolatokat”** Figyeld meg az ismétlődő feltételes természetét ezeknek az ígéreteknek:

1. 'ha megtartjuk' – BDB 1036, KB 1581, *Qal BEFEJEZETTLEN*, vö. 4:6,9,40; 5:1,10,12,29,32; 6:2,3,17 (kétszer)

2. 'teljesítjük' – BDB 793, KB 889, *Qal FŐNÉVI IGENÉV*, 4:6; 5:1,15,27,32; 6:1,3,18,24,25; Lásd az 5:1 jegyzetét.

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. A hatodik fejezet hogyan kapcsolódik a Tízparancsolathoz?
2. Miért hangsúlyozzák ki annyira a szövetség felé való engedelmességet?
3. Miért olyan jelentős az V. Mózes 6:4-6, és hogyan kapcsolódik a politeizmushoz, henoteizmushoz és a monoteizmushoz?
4. Mi a hívő szülők felelőssége a gyermekeik felé?
5. Magyarázd el az 'igaz' szó etimológiáját és bibliai használatát annak ÓSZ-i és ÚSZ-i jelentésében.

V. MÓZES 7

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
A kiválasztott nép	Az élet kánaánban	Az Úr népe	Izrael, a kiválasztott nép
7:1-5	7:1-6	7:1-6	7:1-6
7:6-11	7:7-11	7:7-11	Isten kiválasztása és jóindulata 7:7-11
Áldások és engedelmesség		Az engedelmesség áldása	
7:12-16	7:12-16	7:12-16	7:12-15 7:16 YHWH hatalma
7:17-26	7:17-26	7:17-26	7:17-20 7:21-24 7:25-26

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együltödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÓ IS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 7:1-5

¹Amikor bevisz téged az ÚR, a te Istened arra a földre, amelyre már készülsz bemenni, hogy birtokba vedd, és elűz előled sok népet, a hettitákat, girgásiakat, emóriákat, kánaániakat, perizzieket, hivvieket és jebúsiakat: hét népet, amelyek nagyobbak és erősebbek nálad, ²és hatalmadba adja őket Istened, az ÚR, és te megvered őket, akkor mindenestül irtsd ki azokat, ne köss velük szövetséget, és ne kegyelmezz nekik! ³Ne házasodj össze velük, ne add lányaidat az ő fiaikhoz, és ne végy fiaidnak feleséget az ő lányaik közül. ⁴Mert eltérítik fiaidat tőlem, és más isteneknek fognak szolgálni. Akkor pedig haragra gerjed ellenetek az ÚR, és hamar kipusztít benneteket. ⁵Hanem ezt tegyétek velük: oltáiraikat rontsátok le, szent oszlopaikat törjétek össze, szent fáikat vágjátok ki, istenszobraikat pedig égessétek el!

7:1 „hettiták” Lásd Különleges Téma: Kánaán Izrael előtti lakossága az 1:4-ben.

■ „hét népet” A népek felsorolása változó, 10, 7, 5, 3, vagy 1 (pl. kánaáni vagy emóri).

7:1-5 Számos IGÉT használtak arra, hogy leírja azt, hogy Izraelnek hogyan kell viszonyulnia a Kánaán földjén élő törzsekhez:

1. „elűz” – 1. vers, BDB 675, KB 730, *Qal* BEFEJEZETT, szó szerint azt jelenti, hogy 'kihalni', vö. II. Kir. 16:6; itt metaforikus értelemben: 'kitakarítani', vö. 2. vers.
2. „kezedbe/hatalmadba adja őket Istened” – 2. vers, BDB 678, KB 733, *Qal* BEFEJEZETT, 23. vers; IV. Mózes 21:3, és amikor Isten ezt Izraellel teszi bűneik miatt: I. Kir. 14:16
3. „megvered őket” – 2. vers, BDB 645, KB 697, *Hiphil* BEFEJEZETT, 'leverni', vö. II. Mózes 9:25; 21:20
4. „mindenestül kiirtod” – 2. vers, BDB 355, KB 353, *Hiphil* FŐNÉVI IGENÉV ABSOLUTUS, vö. 2:34; 3:6(kétszer); 7:2(kétszer)
5. „ne köss velük szövetséget” – 2. vers, BDB503, KB 500, *Qal* BEFEJEZETLEN, 'ne vágj velük szövetséget', vö. II. Mózes 23:32; 34:12
6. „ne kegyelmezz nekik” – 2. vers, BDB 335, KB 334, *Qal* BEFEJEZETLEN, vö. 16. vers; 13:8
7. „ne házasodj össze velük” – 3. vers, BDB 368, KB 364, *Hithpael* BEFEJEZETLEN, szó szerint azt jelenti, hogy 'ne légy a vejük', vö. I. Mózes 34:9; Józs. 23:12
8. „oltáraikat rontsátok le” – 5. vers, BDB 683, KB 736, *Qal* BEFEJEZETLEN, vö. 12:3; II. Mózes 34:13(23:24); II. Kir. 23:12; II. Krón. 31:1
9. „szent oszlopaikat törjétek össze” – 5. vers, BDB 990, KB 1402, *Piel* BEFEJEZETLEN, vö. II. Kir. 11:18, fallikus kő szimbólumok, a hímnemű termékenységű isten, *Ba'al* szimbólumai, vö. II. Krón. 31:3
10. „szent fáikat vágjátok ki” – 5. vers, BDB 154, KB 180, *Piel* BEFEJEZETLEN, vö. 25. vers; 12:3; II. Krón. 14:3; 31:3; 34:4,7
11. „istenszobraikat égessétek el” – 5. vers, BDB 976, KB 1358, *Qal* BEFEJEZETLEN, vö. I. Krón. 14:12 a Mik. 1:7-ben, a bálványimádás kultikus dolgait el kellett égetni

7:2 „megvered őket ... mindenestül” Ez itt a *herem* szó (BDB 355, KB 353, *Hiphil* FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS). Azt jelentette, hogy valamit odaszántak Istennek, hogy pusztítsa el. Az ÚSZ-i szó ennek kifejezésére a *corban*. A szentség fogalmához kapcsolódik, vagy olyasvalamit jelöl, ami Isten használatára lett elkülönítve. Valami olyan szent volt, hogy az emberek nem használhatták azt, az egyetlen módja annak, hogy megbizonyosodjanak arról, hogy nem használják az volt, ha elpusztították azokat. Szóval ami Izraelt illeti, amikor városokat vettek be, a férfiakat, és néha a nőket és gyerekeket és állatokat is megölték. A modern kori embereknek ez kegyetlennek tűnik, de abban az időben ez elterjedt gyakorlat volt. Jó példa erre Jerikó a Józsué 6-ban, vagy Lákis a Józsué 10:28,35-ben. A következő igehelyek a kánaániak teljes kiirtásának teológiai okai sorolják fel: I. Mózes 15:16; IV. Mózes 33:55; Józs. 23:13.

■ „ne köss velük szövetséget” A Józsué 9 egy történelmi példát ad arra, hogy az Izraeliták elbuktak, és nem tartották meg ezt a parancsolatot.

■
NASB „ne kedvezz nekik”
NKJV „kegyelmet se tanúsíts feléjük”
NRSV „ne kegyelmezz nekik”
TEV „egyáltalán ne tanúsíts feléjük kegyelmet”
NJB „ne könyörülj rajtuk”

A tagadott IGE (BDB 335 I. KB 334, *Qal* BEFEJEZETLEN) azt jelenti, hogy 'könyörületet mutatni' vagy 'kegyelmesnek lenni'. Mindazonáltal Izrael számára ez nem opció (vö. 16. vers, 13:11-16; 19:13,21; 25:12). A kegyelem gonosszal szennyezné be a földet; az irgalom megbocsátaná azt, amit YHWH nem bocsátana meg!

7:3 „ne házasodj össze velük” Ennek egyáltalán semmilyen faji megkülönböztetésű felhangja sincs; vallási okokból volt ez a parancs (vö. II. Mózes 34:12-17). Ezzel a témával kapcsolatos fontosabb igeversek az Ezsdrás 10-ben és a Nehémiás 13-ban vannak. Isten a bálványimádás miatt nem akarta, hogy népe a kánaániakkal házasodjon, ami elfordította volna szíveiket Tőle, és megrontotta volna Isten a világnak szóló kijelentéseit.

7:4 „mert eltérítik fiadat tőlem” Lásd: IV. Mózes 33:55; Józs. 23:13. Innen származtatják azt a modern zsidó fogalmat, hogy az anya a kulcsa a legális zsidó származásnak.

7:5 „rontsátok le ... törjétek össze ... vágjátok ki ... égessétek el” Lásd a teljes listát a 7:1-5-ben.

■ **„szent fáikat”** A KJV angol bibliafordítás azt a kifejezést használja, hogy 'liget, erdőcske'. A szó szerinti jelentése az, hogy 'az istenség nőnemű fából készült szimbólumait' (BDB 81). Ez egy fa pózna volt, amit a Baal, a hímnemű termékenységi isten kőoszlopa mellé ültettek. Asera vagy Astarté volt a hitvese volt, és ezzel a fa póznával képviselték. Nem tudjuk biztosan, hogy ezek élő fák voltak-e vagy faragott cövekek.

SZÖVEG: 7:6-11

6Hiszen te Istenednek, az ÚRnak szent népe vagy. Téged választott ki Istened, az ÚR, hogy tulajdon népe légy valamennyi nép közül, amelyek a föld színén vannak. **7**Nem azért szeretett meg, és nem azért választott ki benneteket az ÚR, mintha valamennyi nép közt a legnagyobbak volnátok, hiszen a legkisebbek vagytok valamennyi nép közt, **8**hanem azért, mert szeret benneteket az ÚR, és megtartja azt az esküt, amelyet atyáitoknak tett. Ezért hozott ki benneteket az ÚR erős kézzel, és ezért váltott ki a szolgaság házából, Egyiptom királyának, a fáraónak kezéből. **9**Tudd meg tehát, hogy a te Istened, az ÚR az Isten. Állhatatos Isten ő, aki hűségesen megtartja szövetségét ezer nemzedéken át is, azok iránt, akik szeretik őt és megtartják parancsolatait. **10**De megfizet személy szerint azoknak, akik gyűlölik őt, elpusztítja őket. Nem késik megfizetni személy szerint annak, aki gyűlöli őt. **11**Tartsd meg tehát azokat a parancsolatokat, rendelkezéseket és döntéseket, amelyeket én parancsolok ma neked, és teljesítsd azokat!

7:6 „szent népe ... téged választott Istened” Az ÓSZ-i kiválasztás (azaz 'kiválasztani' – BDB 103, KB 119, *Qal BEFEJEZETT*) a szolgálatra szolt, ami nem mindig foglalta magában az üdvösséget (vö. Círus az Ézs. 44:28-ban és 45:1-ben). A 'kiválasztott', ugyanúgy, mint a 'szent' sokkal inkább a YHWH-val való kapcsolatukról szolt, mint a személyes kegyességről, mint a 'szent' szó ÚSZ-i használata a hívőkre. Isten kiválasztotta Izraelt, hogy kiválasszon egy népet, hogy kiválassza a világot (vö. II. Mózes 19:5-6). Azt szeretné, hogy népe 'szent nép' legyen (BDB 872), hogy megmutassák a világnak az Ő jellemét és azon vágyát, hogy meg akarja őket ismerni. De még ezen népen belül is mindig a személyes hiten múlt az, hogy az illető rendben van-e Istennel, s nem csupán azon múlt, hogy része a szövetséges közösségnek (vö. Ezékiel 18). A szövetséges közösség személyekből állt, akik hit által alá vetették magukat Isten Törvényének. Nem csupán zsidókból állt ez a nép; a közöttük lévő idegen, a földjükön lévő idegen, és az idegen házi szolgák is mindannyian irgalmas módon beletartoztak, és megengedték nekik, hogy részt vegyenek a kiválasztás szövetségében (vö. II. Mózes 12:38).

■	
NASB	„saját tulajdona”
NKJV, NASB lábjegyzet	„különleges kincse”
NRSV, NIV	„kincset érő tulajdona”
TEV	---
NJB	„az Ő kincset érő népe”
JPSOA, REB	„különleges tulajdona”
NET Biblia	„megbecsült/értékes”

Ez szó szerint azt jelenti, hogy 'a tulajdonába tartozó nép' (BDB 766 I és 688, vö. II. Mózes 19:5) vagy 'különleges kincs'. A szó egy nagyon értékes tulajdont jelöl, amit metaforaként Isten szövetséges népére használtak (vö. 7:6, 14:2; 26:18; Zsolt. 135:4; Titusz 2:14; I. Péter 2:9). Lehet, hogy a mai időkben azt mondanánk, hogy Izrael volt YHWH koronaékszere (azaz terjeszteni az Ő ismeretét és kijelentéseit minden nemzetnek). Lásd Különleges Téma: Bob evangéliumi előítéletei a 4:6-ban.

7:7 „Nem azért szeretett meg, és nem azért választott ki benneteket az ÚR, mintha valamennyi nép közt a legnagyobbak volnátok, hiszen a legkisebbek vagytok valamennyi nép közt” Az kezdő IGE (BDB 365 I, KB 362, *Qal BEFEJEZETT*) azt jelenti, hogy 'összenyomni' vagy 'összekötni', vö. 10:15 (egy másik szó a szeretetre [vö. 8. vers], de ugyanaz az igazság van a 4:37-ben) és Ézs. 38:17. Az IGÉT az I. Mózes

34:8-ban és az V. Mózes 21:11-ben a vágy kifejezésére használták.

Ez a vers a meg nem érdemelt, ki nem érdemelt irgalmat, kegyelmet és szeretetet hangsúlyozza ki Isten részéről! Lásd a Különleges Téma: YHWH kegyelmes cselekedetei Izrael felé a 9:4-6-ban. Ami azt illeti, Izraelt nehéz volt szeretni a keménynyakú csökönyössége miatt (vö. 9:6,13; 31:27). Isten kegyelme még világosabban kifejeződik Izrael lázadása miatt!

7:8 „hanem azért, mert szeret benneteket az ÚR” Nagyon sokszor az ÓSZ kihangsúlyozza, hogy Isten be fogja teljesíteni az Ígéreteit, amiket az ősatyáiknak tett, Ábrahámnak, Izsáknak, és Jákóbnak (vö. I. Mózes 12,15,18,26,28). De itt Isten megmutatja, hogy azért tette mindezt, mert szereti ezt a nemzedéket is!

■ **„hozott ki”** Az IGE (BDB 422, KB 425, *Hiphil* BEFEJEZETT) nagyon gyakori és sokféle értelemben használják (példák az V. Mózesből):

1. szó szerinti
  - a. egy harcra felsorakozott had, 1:44; 2:32; 3:1; 20:1,10; 24:5; 29:7
  - b. forrásból fakadó víz, 8:7
  - c. elhagyni, 9:7; 16:3,6
  - d. a föld megtermi, 14:22, 28:38
  - e. zálog eredménye, 24:11
2. metaforikus
  - a. párhuzamos a megmentéssel, 1:27; 4:20; 5:6,15, stb.
  - b. származás helye, 2:23
  - c. párhuzamos a megváltással, 7:8
  - d. botrány, vagy rossz hírnév, 22:14
  - e. megházasítani, 22:19; 24:2
  - f. mindennapi élet, 28:6,19; 33:18
  - g. vezetni, 31:2

Csak a szövegekörnyezet határozhatja meg a megfelelő jelentést. Ez minden szóra igaz!

■ **„váltott ki”** Ez az IGE (BDB 804, KB 911, *Qal* BEFEJEZETLEN) azt jelenti, hogy 'áron megvenni'. A következők megvásárlására használták (1) az elsőszülöttek (vö. II. Mózes 13:1-22; IV. Mózes 18:15-17), Léviták (IV. Mózes 3:44-51) vagy (2) egy rabszolga (vö. 15:5; 24:18, azaz Izrael).

KÜLÖNLEGES TÉMA: VÁLTSÁGDÍJ/MEGVÁLTÁS

I. ÓSZÖVETSÉG

A. Elsődlegesen két héber jogi kifejezés van, ami visszaadja ezt a fogalmat.

1. *Ga'al*, ami lényegében azt jelentette, hogy "szabaddá tenni" egy bizonyos ár kifizetésével. Ennek a kifejezésnek egy más formája, a *go'el* csak hozzátesz ehhez a fogalomhoz, egy személyes közvetítőt jelent, általában egy családtagot (pl. rokon megváltás). A tárgyak, állatok, földterület (III. Mózes 25, 27), vagy rokonok visszavásárlási jogának kulturális aspektusa (vö. Ruth 4:15; Ézs. 29:22) teológiailag átruházódik arra, ahogyan YHWH megmentette Izraelt Egyiptomból (vö. II. Mózes 6:6; 15:13; Zsolt. 74:2; 77:16; Jer. 31:11). Ő válik a "megváltóvá" (vö. Jób 19:25; Zsolt. 19:15; 78:35; Péld. 23:1; Ézs. 41:14; 43:14; 44:6,24; 47:4; 48:17; 49:7,26; 54:5,8; 59:20; 60:16; 63:16; Jer. 50:34).
2. *Padah*, ami lényegében azt jelenti, hogy "megmenteni", vagy "megmenekíteni"
  - a. az elsőszülöttek megváltása, II. Mózes 13:13,14 és IV. Mózes 18:15-17
  - b. fizikai megváltás szembeállítva a szellemi megváltással, Zsolt. 49:8,9,16
  - c. YHWH meg fogja menteni Izraelt a bűnből és a lázadásából, Zsolt. 130:7-8

B. A teológiai foglalom három egymással kapcsolódó elemet tartalmaz

1. Itt egy szükség, egy szolgaság, egy bírság és egy rabság.
  - a. Fizikailag
  - b. szociálisan
  - c. szellemileg (vö. Zsolt. 130:8)
2. A szabadságért, az elengedésért és a helyreállításért ki kell fizetni egy árat.
  - a. Izrael nemzetének is (vö. V. Mózes 7:8)

- b. az egyénnek is (vö. Jób 19:25-27; 33:28)
- 3. Valakinek közbenjáróként és jótevőként kell cselekednie. A *gaal* kifejezésben ez a személy általában egy családtag vagy egy közeli rokon (pl. *go'el*).
- 4. YHWH gyakran jeleníti meg magát családi kifejezésekkel.
  - a. Atya
  - b. Férj
  - c. Közeli Rokon
    - A megváltást YHWH személyes közbenjárása biztosította; kifizetett egy árat, és így elérte a megváltást!

II. ÚSZÖVETSÉG

A. Több kifejezést használtak arra, hogy visszaadják ezt a teológiai fogalmat.

1. *Agorazó* (vö. I. Kor. 6:20; 7:23; II. Pét. 2:1; Jel. 5:9; 14:3-4). Ez egy kereskedelmi kifejezés volt, ami azt tükrözi vissza, hogy egy ár ki lett fizetve valamiért. Mi vérenvásárolt emberek vagyunk, akik nem saját maguk irányítják az életüket. Krisztushoz tartozunk.
2. *Exagorazó* (vö. Gal. 3:13; 4:5; Ef. 5:16; Kol. 4:5). Ez is kereskedelmi kifejezés volt. Ez Jézus helyettesítő halálát tükrözi vissza, ami a mi helyünkben történt. Jézus hordozta a teljesítmény alapú törvényt "átkát" (azaz a Mózesi törvényt), amit a bűnös emberek nem tudtak betölteni. Ő hordozta ennek az átkát (V. Mózes 21:23) mindannyiunkért! Jézusban Isten igazságossága és szeretete teljes megbocsátással, elfogadással és hozzáféréssé olvadt össze!
3. *Luó*, "szabaddá tenni".
  - a. *Lutron*, "kifizetett ár" (vö. Máté 20:28; Márk 10:45). Ezek hatalommal bíró szavak Jézus saját szájából eljövételének céljával kapcsolatban, hogy a világ megváltója legyen azáltal, hogy kifizeti a bűn miatti tartozást, amivel nem is Ő tartozott (vö. János 1:29).
  - b. *Lutroó*, "elengedni, szabadon bocsátani"
    - (1) megváltani Izraelt, Lukács 24:21
    - (2) Magát adja, hogy megváltsa és megtisztítsa az embereket, Titusz 2:14
    - (3) büntelen helyettesítő áldozat legyen, I. Péter 1:18-19
  - c. *Lutrósis*, "megváltás/kiváltás, megszabadítás, vagy felszabadítás"
    - (1) Zakariás próféciája Jézusról, Lukács 1:68
    - (2) Anna dicsérete Isten felé Jézusért, Lukács 2:38
    - (3) Jézus jobb, egy alkalommal történt áldozata, Zsid. 9:12
4. *Apolytrósis*
  - a. a Második Eljövételkor történő megváltás (vö. Apcsel 3:19-21)
    - (1) Lukács 21:28
    - (2) Róma 8:23
    - (3) Efézus 1:14; 4:30
    - (4) Zsidók 9:15
  - b. megváltás Krisztus halálában
    - (1) Róma 3:24
    - (2) I. Korinthus 1:30
    - (3) Efézus 1:7
    - (4) Kolossé 1:14
5. *Antilytron* (vö. I. Tim. 2:6). Ez egy nagyon lényeges szöveg (mint ahogy a Titusz 2:14), ami a mentesítést Jézus a kereszten történt helyettesítő halálához köti. Ő az egyetlen egy elfogadható áldozat; az Egy, aki meghal "mindenkiért" (vö. János 1:29; 3:16-17; 4:42; I. Tim. 2:4; 4:10; Titusz 2:11; II. Péter 3:9; I. János 2:2; 4:14).

B. Az ÚSZ-i felvetésekben található teológiai fogalmak

1. Az emberiség a bűn rabszolgája (vö. János 8:34; Róma 3:110-18; 6:23).
2. Az emberiség rabszolgaságát a bűnnel szemben az ÓSZ-i Mózesi Törvény fedte fel (vö. Gal. 3) és Jézus Hegyibeszéde (vö. Máté 5-7). Az emberi teljesítmény halálos ítéletté vált (vö. Kol. 2:14).
3. Jézus, Isten büntelen báránya eljött, és meghalt helyettünk (vö. János 1:29; II. Kor.

5:21). Meg lettünk váltva a büntől, hogy szolgálhassuk Istent (vö. Róma 6).

4. Közvetve YHWH és Jézus is a "közeli rokonunk", akik helyettünk, a mi érdekünkben cselekszenek. Ezzel folytatja a családi metaforákat (azaz: atya, férj, fiú, testvér, közeli rokon).
5. A megváltás nem egy olyan ár volt, amit a Sátánnak kellett kifizetni (pl. a Középkori teológiában), hanem Isten szavának és Isten igazságszolgáltatásának összeegyeztetése Isten szeretetével és a Krisztusban lévő teljes gondoskodásával. A keresztnél a béke helyreállt, az emberi lázadás megbocsátott, az emberiségben lévő Isten képmás most már újra teljesen működőképes a közeli kapcsolatban!
6. A megváltásnak még mindig van egy jövőbeli aspektusa (vö. Róma 8:23; Ef. 1:14; 4:30), ami magában foglalja a testi feltámadásunkat és a Háromegy Istennel való fizikai közelségünket.

7:9 „tudd meg” Lásd a 4:35 teljes jegyzetét.

- Figyeld meg, hogy az Izraelitáknak mit kellett 'tudniuk' (BDB 393, KB 390, *Qal* BEFEJEZETT) Istenről.
  1. „az ÚR az Isten, Ő az Isten” – mindegyik FŐNÉV, vö. 4:35,39, HATÁROZOTT NÉVELŐVEL az utolsó *Elohim* előtt
  2. „a hűséges Isten” – BDB 52, *Niphal* MELLÉKNÉVI IGENÉV, vö. Ézs. 49:7. Ez egy nagyon fontos teológiai megerősítés (vö. Zsolt. 89)! A következő két dolog definiálja.
  3. „aki megtartja szövetségét” – IGE, BDB 1036, KB 1581, *Qal* AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV, vö. 12. vers; I. Mózes 28:15,20; Józs. 24:17; Zsolt. 146:6
  4. „és az Ő szeretete” – FŐNÉV, BDB 338, vö. 9,12-es versek; I. Kir. 8:23; II. Krón. 6:14; Neh. 1:5; 9:32; Dán. 9:4

Mindezek fényében a következőket kellett tenniük:

1. szeretni ŐT, 9. vers, BDB 12, KB 17, *Qal* AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV (vö. 6:5; 7:13; 11:1,13,22; 13:3). Lásd az 5:10 teljes jegyzetét.
2. Megtartani parancsolatait, 9. vers, BDB 1036, KB 1581, *Qal* AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV. Lásd 5:1.

Figyeld meg az egyensúlyt Isten hűsége és Izrael hűsége között! A YHWH-val való szerető, engedelmes személyes kapcsolatból árad az áldás 'ezer ízig'. Az ezer kifejezés egy metafora a nagy bőségre, nem mindig szó szerinti (vö. Zsolt. 90:4; Jel. 20:2,3,4,7). Lásd az 5:9 jegyzetét.

7:10-11 Figyeld meg, hogy YHWH hogyan reagál azokra, akik 'gyűlölik Őt' – BDB 971, KB 1338, *Qal* AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV, vö. 5:9; II. Mózes 20:5; IV. Mózes 10:35; II. Krón. 19:2; Zsolt. 68:1; 81:15; 83:2; 139:21:

1. 'elpusztítja őket' – BDB 1, KB2, *Hiphil* FŐNÉVI IGENÉV CONSTRUCTUS
2. 'megfizetni neki' – BDB 1022, KB 1532, *Piel* BEFEJEZETLEN, azt jelenti, 'visszafizetni', 'megtorolni', vö. Jer. 51:24

7:11 „parancsolatokat, rendelkezéseket és döntéseket” Lásd a különleges témát a 4:1-ben.

SZÖVEG: 7:12-16

12Ha tehát hallgattok ezekre a döntésekre, ha megtartjátok és teljesítitek azokat, akkor az ÚR, a te Istened is hűségesen megtartja a szövetséget, amelyet esküvel fogadott meg atyáidnak. **13**Szeretni fog, megáld és megsokasít téged, megáldja méhed gyümölcsét és termőfölded gyümölcsét, gabonádat, mustodat és olajodat, marháid ellését és juhaid szaporulatát azon a földön, amelyről esküvel ígerte atyáidnak, hogy neked adja. **14**Áldottabb lesz minden népnél, nem lesz közötted magtalan férfi és nő, sem állataid között meddő. **15**Távol tart tőled az ÚR minden betegséget, mindazokat a rosszindulatú egyiptomi bajokat, amelyeket ismersz. Nem bocsátja rád, hanem mindazokat sújtja velük, akik téged gyűlölnék. **16**Megsemmisíted mindazokat a népeket, amelyeket hatalmadba ad Istened, az ÚR. Ne szánd őket, és ne tiszteld isteneiket, mert törbe ejtenek!

7:12 Figyeld meg a kölcsönös kapcsolatot (azaz a kölcsönös szövetséges felelőségeket). Figyeld meg, hogy az 'Ő szövetsége' és az 'Ő szeretete' párhuzamos.

7:13-15 Figyeld meg YHWH szövetséges áldásait:

1. szeret téged
2. megáld téged
3. megsokasít téged
4. megáldja gyermekeit
5. megáldja termésed
  - a. gabonát
  - b. új szőlőt
  - c. olajat
6. megáldja állataidat
7. nem leszel terméketlen (vö. II. Mózes 23:26)
  - a. az emberek sem (vö. I. Mózes 11:30; 16:1; 25:21; 29:31)
  - b. állatok sem (vö. 28:4; 30:9)
8. nem lesz betegség (ritka kifejezés, csak itt és a 28:10-ben volt használva)
9. le fogod győzni ellenségeid

Ezek a bőséges áldások (vö. II. Mózes 23:25-26) nagyon világosan fel lettek sorolva az V. Mózes 28-ban, de a szövegkörnyezetben ott vannak az engedetlenség következményei is (vö. V. Mózes 27 és 28:15-58). Mózes szövetségének feltételes természete világos. Izrael további történelmét meg lehet érteni az V. Mózes 27-29 fényében. Isten ígéretei és áldásai csak egy hűséges, bizó, engedelmes Izrael számára elérhető. Izrael soha nem volt képes a teljesítmény ezen szintjét fenntartani, tehát szükségük volt az új szövetségre (vö. Jer. 31:31-34; Ezék. 36:22-38; Gal. 3), ami YHWH cselekedetein alapszik.

Jézus minden ÓSZ-i követője imádkozott és el is várta a végidőkbeli ébredést (vö. Róma 9-11). De világosan ki kell jelentenünk, hogy Jézus nélkül nincs szövetséges remény (vö. János 14:6, 1:12; 3:16; 20:31).

7:16 „törbe ejtenek” A kánaáni isteneket teljes mértékben el kell kerülni, különben csapdává válnak (BDB 430, vö. II. Mózes 23:33; IV. Mózes 33:55, Józsué 23:13; Bír. 2:3; 8:27; Zsolt. 106:36), ami szó szerint azt jelenti, hogy 'felcsalizott állat csapda'!

SZÖVEG: 7:17-26

17De gondolhatnád magadban: Nagyobbak nálam ezek a népek, hogyan tudnám kiűzni őket?
18Ne félj tőlük, hanem emlékezz vissza arra, hogy mit tett Istened, az ÚR a fáraóval és egész Egyiptommal, **19**a nagy próbatételekre, amelyeket saját szemeddel láttál, a jelekre és csodákra, az erős kézre és a kinyújtott karra, amellyel kihozott téged Istened, az ÚR. Ugyanúgy fog elbánni Istened, az ÚR mindazokkal a népekkel, amelyektől félsz. **20**Rettenetes félelmet bocsát rájuk Istened, az ÚR, míg csak el nem pusztulnak azok is, akik előledek elrejtőzve megmaradnak. **21**Ne rettegj tőlük, mert közötted van Istened, az ÚR, a nagy és félelmetes Isten! **22**De csak apránként űzi el előled ezeket a népeket Istened, az ÚR. Nem semmisítheted meg mindjárt őket, mert akkor elszaporodna a mezei vad a te károdra. **23**De hatalmadba adja őket Istened, az ÚR, és nagy zavart támaszt közöttük, míg ki nem pusztulnak. **24**Királyaikat is kezedbe adja, te pedig még a nevüket is eltörlöd az ég alól. Senki sem állhat meg veled szemben, hanem kipusztítod őket. **25**Isteneik szobrait égessétek el! Ne kívánd meg a rajtuk levő ezüstöt vagy aranyat sem, ne vedd el magadnak, mert törbe esel általuk. Utálatos ez Istened, az ÚR előtt. **26**Ne vigyél be ilyen utálatos dolgot a házádba se, mert téged is kiirtanak, mint azt. Tartsd azért undorítósnak, tartsd utálatosnak, mert ki kell azt irtani!

7:17 „de gondolhatnád magadban” Ez egy héber idióma, amit a következőre használtak: 'ha elmélkedsz vagy ha kételkedsz' (vö. 21. vers; 9:23; Zsolt. 95:8). Ennek a bekezdésnek a puszta lényege az, hogy a következőkkel bátorítsa Izraelt:

1. YHWH Egyiptom elleni cselekedetei (azaz a csapások), 18-19-es versek
2. YHWH Kánaán elleni cselekedeteinek ígérete (azaz a harag), 20-24-es versek

7:18 „emlékezz vissza” Ez az IGE (BDB 269, KB 269, *Qal* FŐNÉVI IGENÉV ABSOLUTUS és *Qal* BEFEJEZETLEN) gyakran használatos a hangsúlyozás érdekében (vö. 5:15; 7:2[kétszer]; 8:18; 9:7,27; 15:15; 16:3,12; 24:9,18,22; 25:17; 32:7). A hívőknek vissza kell tekinteniük, hogy megláthassák Isten kezének jelenlétét. Ahogyan ott volt a múltban, úgy lesz jelen a jövőben is ('azok számára, akik szeretik Őt, és megtartják parancsolatait'). YHWH a múltban is cselekedett a történelem által és cselekedni is fog népe javára!

7:19 Figyeld meg azokat a szavakat, amik leírják YHWH megváltó cselekedeteit Egyiptomban:

1. „próbatételekkel”, BDB 152 és 650 II, vö. 4:34; 29:3 (ugyanazt a szótöveget [III] használták, mikor Izrael 'megkísértette' YHWH-t a pusztai vándorlás időszakában, vö. 6:16, 9:22)
2. „jelekkel”, BDB 16, vö. 4:34; 7:19; 26:8; 29:2; 34:11; Zsolt. 28:43; 105:27; 135:9
3. „csodákkal”, BDB 68, vö. 4:34; 6:22; 7:19; 26:8; 34:11; Zsolt. 78:43; 105:27; 135:9
4. „erős kézzel”, BDB 305 és 388, vö. 4:34; 5:15; 6:21; 7:8,19; 9:26; 11:2; 26:8; 34:12, lásd a 4:34 jegyzetét
5. „kinyújtott karral”, BDB 283 és 639 (*Qal* PASSZÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV), vö. 4:3; 5:15; 7:19; 9:29; 11:2; 26:8

Most itt csak az V. Mózesben előforduló párhuzamokat mutattam meg. De a II. Mózesben is előfordulnak. YHWH megváltó cselekedetei alkotják Izrael hatalmas reménységét! Ők az Ábrahámnak adott ígéret beteljesülése (vö. I. Mózes 15:12-21). Ők a nemzeti szövetség bevezetése.

7:20 „rettenetes félelmet bocsát rájuk Istened” Ennek a szónak (BDB 864) két lehetséges jelentése is van: (1) vagy jelképes (vö. V. Mózes 1:44, ami darazsak hadát jelenti) vagy (2) a szó szerinti (vö. II. Mózes 23:28; Józs. 24:12), amikor hadsereget küldött Isten, hogy legyőzze az idegen a hadsereget. Isten megmutatja népének, hogy Ő harcol a nevükben/értük!

7:21 „ne rettegj tőlük” Ez az IGE (BDB 791, KB 888, *Qal* BEFEJEZETLEN) számos alkalommal fordul elő (vö. 1:29; 7:21; 20:3; 31:6; Józs. 1:9).

■ **„mert közötted van Istened az ÚR”** Ez egy csodálatos igazság. A transzcendens Isten, a Szent, a népével lakik (vö. II. Mózes 29:45; IV. Mózes 5:3; 35:34). Ezt jelenti az *Immanuel* név (vö. Ézs. 7:14; 8:8,10).

■ **„a nagy és félelmetes Isten”** Ez a kifejezés a következőkből tevődik össze:

1. egy MELLÉKNÉVBŐL – 'nagy', BDB 42
2. egy *Niphal* MELLÉKNÉVI IGENÉV – 'félelmetes', BDB 431, KB 432

YHWH ezen jellemzése (ami egy *Niphal* szótót használ) a következő helyeken is előfordul: 10:17; Neh. 1:5; 4:14; 9:32; Dán. 9:4

7:22 Ez a vers megmutatja az egyensúlyt YHWH hatalma (azaz kipusztítja, BDB 675, KB 730, *Qal* BEFEJEZETT) és az emberi korlátok között:

1. „Nem semmisítheted meg mindjárt őket”
2. „mert akkor elszaporodna a mezei vad a te károdra”

7:23 Isten cselekedeteit a következőképpen írja le:

1. „rettenetes félelmet bocsát rájuk Istened”, 20. vers
2. „Istened, az ÚR, ... nagy zavart támaszt közöttük”, 23. vers (FŐNÉV és IGE ugyanabból a szótövből), 23. vers, vö. II. Mózes 23:27 (ez a szentháború szókincse)
3. „kezedbe adja”, 24. vers

7:24 „senki sem állhat meg veled szemben” Ez egy héber idióma, amit katonai konfrontációra használtak (azaz két had szembekerülése, vö. 11:25; Józs. 1:5, 10:8; 23:9).

■ **„hanem kipusztítod őket”** Az IGE (BDB 1, KB 2, *Hiphil* BEFEJEZETT) itt egy idiómában lett használva, ami teljes elpusztítást és halált jelölt, hogy ne is legyenek leszármazottaik (azaz a szent háború).

7:25-26 Ezek a versek leírják, hogy Izraelnek hogy kellett kezelnie a kánaáni bálványokat (azaz 'a faragott képeket' [BDB 820 CONSTRUCTUS 43]; lásd a teljesebb jegyzetet a 12:3-ban):

1. 'égessétek el' – BDB 976, KB 1358, *Qal* BEFEJEZETLEN, vö. 5,25; 12:3
2. 'Ne kívánd meg a rajtuk levő ezüstöt vagy aranyat sem'
  - a. ne vidd be házádba, 25, 26-os versek
  - b. nehogy törbe csaljon (BDB 430)
  - c. ez utálatosság (BDB 1072, vö. 12:3)
  - d. tiltott dolog (azaz 'átkozott', BDB 214)
  - e. tartsd utálatosnak (BDB 1055, lehet mind IGE és FŐNÉV is), undorodj tőle (BDB 1073)

7:26 „utálatos dolgot” Ez a *herem* szóhoz kapcsolódik, ami azt jelentette, hogy 'valami Istennek odaszánva a teljes pusztulásra'. Ezt általában úgy fordították, hogy 'tiltás alatt' volt. Bármilyen világi használata annak a tárgynak, ami tiltás alatt volt, közönséggé tette volna, így tehát teljesen el kellett pusztítani azt.

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Miért fogta Isten az egyik nép földjét, és adta oda egy másik népnek?
2. A biblia tiltja a fajok/rasszok közti házasságot?
3. Mit jelent az, hogy Isten Izraelt különleges népként választotta ki?

V. MÓZES 8

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Emlékezz URadra, Istenedre	A büszkeség és az önbizalom kísértése	Jó föld, amit birtokba kell venni	A pusztai megpróbáltatás
8:1-10	8:1-10	8:1-10	8:1-4 8:5-6 Az Ígéret földje és kísértései
		Figyelmeztetés, hogy ne felejtsek el az URat	8:7-10
8:11-20	8:11-20	8:11-20	8:11-16 8:17-20

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együltödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 8:1-10

¹Tartsátok meg és teljesítsétek mindazokat a parancsolatokat, amelyeket ma parancsolok, hogy élhessetek, elszaporodhassatok és bemenvén birtokba vehessétek azt a földet, amelyet esküvel ígért meg atyáitoknak az ÚR. ²Emlékezz vissza az egész útra, amelyen vezetett Istened, az ÚR, már negyven esztendeje a pusztában, hogy megsanyargatva és próbára téve téged, megtudja, mi van a szívedben: megtartod-e parancsolatait, vagy sem? ³Sanyargatott és éheztetett, de azután mannával táplált, amelyet nem ismertél, és atyáid sem ismertek. Így adta tudtadra, hogy nemcsak kenyérrel él az ember, hanem mindazzal él az ember, ami az ÚR szájából származik. ⁴Ruhád nem szakadt le rólad, lábad sem dagadt meg ez alatt a negyven év alatt. ⁵Megértheted ebből, hogy úgy fegyelmez téged Istened, az ÚR, ahogyan az ember fegyelmezi a fiát. ⁶Tartsd meg tehát Istenednek, az ÚRnak a parancsolatait, az ő utain járj, és őt féljed! ⁷Mert jó földre visz be most téged Istened, az ÚR, folyóvizeknek és mélyből fakadó forrásoknak a földjére, amelyek a völgyben és a hegyen erednek; ⁸búzát és árpát, szőlőt, füget és gránátalmát termő földre, olajfáknak és méznek a földjére. ⁹Olyan

földre, ahol nem kell szűkösen enned a kenyeret, és nem szűkölködöl semmiben sem; olyan földre, amelynek a köveiben vas van, a hegyeiből pedig rezet bányászatsz. ¹⁰Ehetsz jóllakásig, és áldani fogod Istenedet, az URat azért a jó földért, amelyet neked adott.

8:1 „mindazokat a parancsolatokat, amelyeket ma parancsolok” Figyeld meg, hogy a FŐNEV (BDB 846, lásd a különleges témát a 4:1-ben) és az IGE (BDB 845, KB 1010, *Piel* MELLEKNÉVI IGENÉV) ROKONÉRTELMŰ (ugyanabból a szótóból származnak).

■ **„tartsátok meg és teljesítsétek”** Az IGE (BDB 1036, KB 1581, *Qal* BEFEJEZETLEN, lásd a 6:12 jegyzetét) gyakran volt használva az V. Mózesben (vö. *Qal*, 4:2,6,9,40; 5:1,10,12,29,32; 6:2,3,17[kétszer],25; 7:8,9,11,12[kétszer]; 8:1,2,6,11; 10:13; 11:1,8,22[kétszer],32; *Niphal* 2:4; 4:9,15,23; 6:12; 8:11; 11:16). Ez a vers megmutatja, hogy egy szerető szövetséges kapcsolat és az engedelmesség egy módja annak, hogy Isten megáldja az emberiséget és hogy beteljesítse ígéreteit (vö. a következő versekkel: 2,6,16,18; 4:1).

■ **„birtokba vehessétek azt a földet”** Lásd a következő Különleges Témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: BIRTOKOLNI A FÖLDET

Ez az IGE (BDB 439, KB 441, *Qal* BEFEJEZETT) újra és újra a következőkkel kapcsolatban volt használva:

1. YHWH ígérete /esküje a Pátriárkáknak (vö. 1:8; 10:11)
2. Izrael ezek alapján az ígérek alapján cselekszik és elfoglalja a földet (vö. 2:24; 3:18-20)
3. Párhuzamos az 'örököld' kifejezéssel (3:28)
4. Izraelnek engedelmeskednie kell a szövetségnek, hogy továbbra is birtokolhassa a földet (vö. 4:1,5,14; 6:1; 8:1; 11:8-9,26-32)

8:2 „emlékezz vissza” Ez az IGE (BDB 269, KB 269, *Qal* BEFEJEZETT, vö. 5:15; 7:18[kétszer]; 8:2,18; 9:7,27, 15:15; 16:3,12; 24:9,18,22; 25:17; 32:7), az 'emlékezz' kétféle módon szerepel az ÓSZ-ben. A szövetség arra kényszeríti az emberiséget, hogy megemlékezzen Isten cselekedeteiről és törvényéről. Ez egy héber idióma volt arra, hogy 'tartsd Istent prioritáskén'. Az emberiség kérése pedig az, hogy Isten ne emlékezzen meg a bűneinkről.

■ **„a pusztában”** Izrael (azaz a rabbijai) úgy tekintettek vissza a pusztai vándorlás időszakára, mint YHWH és Izrael 'násútjára/mézes heteire'. Isten soha sem volt közelebb népéhez, mint ez alatt a megpróbáló időszak alatt, mert a népnek mindenben Istentől kellett függnie. Most pedig közel voltak ahhoz, hogy gazdagságot és áldásokat kapjanak az ígért földjén. Isten figyelmeztette őket, hogy folyamatosan függjenek Tőle, mert Ő volt és továbbra is Ő mindenek forrása.

■ **„negyven esztendeje”** Ezt a számot gyakran átvitt értelemben használták, hogy egy olyan hosszú időszakot jelöljenek vele, ami hosszabb, mint egy holdciklus (azaz 28 nap). Mindazonáltal más alkalmakkor pedig szó szerint értették. Gyakran nehéz eldönteni, hogy melyik értelmezést válasszuk további történelmi vagy az Írásokból való információ hiányában. A pusztai vándorlás időszaka körülbelül 38 évig tartott.

■ **„megsanyargatva és próbára téve”** Figyeld meg a sorrendet:

1. ELÖLJÁRÓSZÓ, 'azért, hogy' (BDB 775) (a magyarban ez nem jelenik meg)
2. három *Piel* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS:
  - a. 'megsanyargatva' (az angol azt mondja, hogy megalázva) (BDB 776, KB 853, vö. 2,3,16 versek)
  - b. 'próbára téve' (BDB 650, KB 702, vö. 16. vers)
  - c. 'megtudja' (BDB 393, KB 390, vö. 2. vers[kétszer],3[háromszor],5,16)

Isten próbára tesz (BDB 650, KB 702, *Piel* FŐNÉVI IGENÉV CONSTRUCTUS, 16. vers; 13:3, Bír. 2:22; 3:1,4) minket azzal a céllal, hogy megerősítse a hitünket (azaz I. Mózes 22:1; II. Mózes 15:25; 16:4; 20:20; V. Mózes 8:2,16; 13:3; Bír. 2:22; II. Krón. 32:31 és Máté 4:1; Zsid. 12:5-13). Ha Isten gyermekei vagyunk, próbára leszünk téve! Általában az életünk azon területén ér a próba, ami prioritást jelent számunkra. A próba célja, hogy egyre inkább olyanok legyünk, mint Krisztus.

Az a kifejezés, hogy 'megsanyargatva' (vagy ahogy az angolban mondja, 'megaláz') (BDB776, KB 853, *Piel FŐNÉVI IGENÉV CONSTRUCTUS*) a következő versekben fordult elő: 2,3,16. Az ÓSZ csak Mózeset hívja aláztatossnak (vö. IV. Mózes 12:3; és a Zsoltároknak sok helyen), az ÚSZ pedig csak Jézust hívja aláztatossnak (vö. Máté 11:29). Isten a népétől aláztatoss és Benne bízó hozzáállást vár el (pl. 10:3; Ezsd. 8:21).

A 'szív' kifejezést jelképesen a motivációkra használták (vö. 2,5,14 és 17-es vers). Lásd a Különleges témát a 2:30-ban.

8:3 „mannával” Ez (BDB 577 I, az emberek 'mannának' hívták [II. Mózes 16:31], ami a II. Mózes 16:4-ben hangzott el, 'Mi ez?', Mózes pedig a 'mennyeiből érkezett kenyérnek' hívta, II. Mózes 16:4) Isten különleges gondviselése volt az ételről a pusztai vándorlás időszaka alatt. A következő helyeken van leírva: II. Mózes 16:4, 14-15; 31; IV. Mózes 11:7-8, de igazi lényege ismeretlen a számunkra (BDB azt mondja, hogy a Sínai pusztában a beduinok számára ez egy ismert dolog volt, egy bizonyos gallyból származó folyadék volt, de ez nem illik bele a bibliai leírásba). Isten gondoskodott mindarról, amire naponként szükségük volt, s nem előre egy hosszabb időre gondoskodott, hogy az emberek megtanuljanak bízni Benne a mindennapi szükségük terén. Az új szövetség hívőivel is ugyanezt teszi (vö. Máté 6:11).

■ **„amelyet nem ismertél”** Ez (BDB 393, KB 390) a szótó háromszor fordul elő ebben a versben (lásd a teljes jegyzetet a 4:35-ben):

1. 'amelyet nem ismertél' – *Qal BEFEJEZETT*

2. 'és atyáid sem ismertek' – *Qal BEFEJEZETT*

3. 'így adta tudtadra' – *Hiphil FŐNÉVI IGENÉV CONSTRUCTUS*

Továbbá figyeld meg a többi verset ebben a fejezetben:

2. vers 'megtudja' – *Qal FŐNÉVI IGENÉV CONSTRUCTUS*

5. vers 'megértheted' – *Qal BEFEJEZETT*

16. vers 'a 2. ismétlése'

■ **„nemcsak kenyérrel él az ember”** Ez egyike azoknak az igeverseknek, amiket Jézus a Sátánnak idézett, amikor az kísértette (vö. Máté 4:4; Lukács 4:4). Az embereknek mindennél jobban szükségük van egy személyes, Istenben bízó kapcsolatra Istennel (vö. Zsolt. 42:1-4; 63:1; 143:6, Szent Ágoston azt mondta, hogy mindenki van egy Isten alakú úr!) A fizikai szükségek betöltése nem elég egy hiteles élethez (azaz 'hanem minden igével, amely Isten szájából származik').

8:4 „ruhád nem szakadt le rólad” Mind Rashi (zsidó kommentátor író a középkorból), mind Justin Martyr (korai egyházatyja) azt mondta, hogy Isten gyermekeinek ruhája velük együtt nőtt, és soha sem kopott el (vö. V. Mózes 29:5 hozzáteszi, hogy a sarujuk sem; Neh. 9:21)! Micsoda gyönyörű kifejezése Isten gondoskodásának a mindennapi szükségekkel kapcsolatban.

■ **„lábad sem dagadt meg”** Ez egy ritka Héber IGE (BDB 130, KB 148, *Qal BEFEJEZETT*, vö. Neh. 9:21), ami azt jelenti, hogy 'megdagadni'. FŐNÉVKÉNT ugyanez a szótó a kenyér megkelesztésére utalt. Ez megerősíti, hogy a fizikai testük is meg lett erősítve, hogy kibírják a hosszú, kemény utat.

8:5 „úgy fegyelmez téged Istened az ÚR, ahogyan az ember fegyelmezi a fiát” Itt egy konkrét párhuzam van YHWH-val kapcsolatban, hogy Ő olyan, mint egy szerető édesapa (vö. Péld. 3:15). A saját érdekünkben fegyelmez minket (zsid. 12:5-13). Lásd a Különleges Témát a 2:15-ben. Lásd a következő Különleges Témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: ISTEN ATYAI MIVOLTA

I. Ószövetség

A. Bizonyos értelemben Isten a teremtés által lett édesapa:

1. I. Mózes 1:26-27

2. Mal. 2:10

3. Apcsel 17:28

B. Az édesapa egy analógia, amit számos különböző értelemben használtak:

1. Izrael atyja (a kiválasztás által)

- a. 'Fiú' – II. Mózes 4:22; V. Mózes 14:1; 39:5; Ézs. 1:2; 63:16; 64:8; Jer. 3:19; 31: 20; Hós. 1:10; 11:1; Mal. 1:6
- b. 'elsőszülött' – II. Mózes 4:22; Jer. 31:9
- 2. Izrael királyának atyja (Messiási)
  - a. II. Sám. 7:11-16
  - b. Zsolt. 2:7; Apcsel 13:33; Zsid. 1:5; 5:5
  - c. Hós. 11:1; Máté 2:15
- 3. a szerető szülő analógiája
  - a. apa (metafora)
    - (1) hordozza fiát – V. Mózes 1:31
    - (2) fegyelmez – V. Mózes 8:5; Péld. 3:12
    - (3) gondviselés (azaz a kivonulás, II. Mózes) – V. Mózes 32:1
    - (4) soha nem hagy el – Zsolt. 27:10
    - (5) szeretet – Zsolt. 103:13
    - (6) barát/útmutató – Jer. 3:4
    - (7) gyógyító/megbocsátó – Jer. 3:22
    - (8) irgalmat ad – Jer. 31:20
    - (9) tanító – Hós. 11:1-4
    - (10) különleges gyermek – Mal. 3:17
  - b. anya (metafora)
    - (1) soha nem hagy el – Zsolt. 27:10
    - (2) szoptató édesanya szeretete – Ézs. 49:15; 66:9-13 és Hós. 11:4 (azzal a javasolt szövegi helyreigazítással, hogy az 'iga/kötélék' 'újszülöttre' utal)

II. Újszövetség

A. A Szentháromság (olyan szövegrészek, ahol mind a három meg van említve)

- 1. Evangéliumok
  - a. Máté 3:16-17; 28:19
  - b. János 14:26
- 2. Pál
  - a. Róma 1:4-5; 5:1,5; 8:1-4,8-10
  - b. I. Kor. 2:8-10; 12:4-6
  - c. II. Kor. 1:21; 13:14
  - d. Gal. 4:4-6
  - e. Ef. 1:3-14,17; 2:18; 3:14-17; 4:4-6
  - f. I. Thessz. 1:2-5
  - g. II. Thessz. 2:13
  - h. Titusz3:4-6
- 3. Péter – I. Péter 1:2
- 4. Júdás – 20-21-es versek

B. Jézus

- 1. Jézus, mint az 'egyszülött' – János 1:18; 3:16,18; I. János 4:9
- 2. Jézus, mint 'Isten Fia' – Máté 4:3; 14:33; 16:16; Lukács 1:32,35; János 1:34,49; 6:69; 11:27
- 3. Jézus, mint a szeretett Fiú – Máté 3:17; 17:5
- 4. Jézus azt mondja Istenre, hogy *Abba* – Márk 14:36
- 5. az, ahogyan Jézus használja a NÉVMÁSOKAT, hogy megmutassa az Ő és ami kapcsolatunkat Istennel
  - a. 'atyám', pl. János 5:18; 10:30,33; 19:7; 20:17
  - b. 'atyátok', pl. Máté 17:24-27
  - c. 'a mi atyánk', pl. Máté 6:9,14,26

C. A sok családi metafora egyike, ami leírja az Isten és az emberiség közti bensőséges kapcsolatot:

1. Isten, mint Atya
2. a hívők, mint:
  - a. Isten fiai
  - b. gyermekek
  - c. Istentől születtek
  - d. újjászülettek
  - e. örökbe lettek fogadva/fiakká lettek
  - f. megszülettek
  - g. Isten családja

8:6 „az ő utain járj” Ez egy elég gyakori bibliai metafora az életstílusra (pl. 5:33; 8:6; 10:12; 11:22; 19:9; 26:17; 28:9; 30:16). Isten azt szeretné, ha minden nap Érte élnénk. A biblikus hit nem egy hitvallás, sem pedig egy szent cselekedet, nem egy memória lecke, sem pedig egy szisztematikus teológia, hanem egy mindennapi kapcsolat Istennel.

■ **„és őt féljed”** Ez a *Qal FŐNÉVI IGENÉV CONSTRUCTUS* párhuzamos a 'járni' kifejezéssel. Ez az ámulat/csodálat és a tisztelet fogalma (vö. 4:10; 5:29; 6:2,13,24; 7:19; 8:6; 10:12,20; 13:4; 14:23; 17:19; 31:12-13).

8:7-10 Ez a víz értékének kihangsúlyozása egy mezőgazdasági társadalom számára, és az Ígéret Földjének talajának termékenységének kihangsúlyozása is. A régi mezopotámiai dokumentumokban Palesztinát úgy ismerték, mint a 'tejjel és mézzel folyó földet' (vö. II. Mózes 3:8,17; 13:5; 33:3; V. Mózes 6:3; 11:9; 26: 9; 27: 3; 31:20). Továbbá hatalmas mennyiségű ásványi anyagaik voltak, 9. vers. Isten Izrael felé való áldásainak hálás válaszreakciót kellett volna eredményeznie (vö. 10. vers). Isten szeretné, ha élveznénk mindazt, amit teremtett, de nem szabad elfelejtenünk, hogy Ő adta ezeket nekünk.

8:10 Ennek a versnek az első része szolgáltatja a forrását annak a rabbinikus parancsnak, hogy imádkozni kell, miután ettek. Ennek a fajta nem szövegi szószerintiségnek, bár elég kegyes, semmi köze a 'szerzői szándékhoz'!

SZÖVEG: 8:11-20

11De vigyázz, ne feledkezzél el Istenedről, az ÚRról oly módon, hogy nem tartod meg parancsolatait, döntéseit és rendelkezéseit, amelyeket én ma parancsolok neked! **12**Amikor jóllakásig eszel, szép házakat építesz és azokban laksz, **13**amikor elszaporodnak marháid és juhaid, lesz sok ezüstöd és aranyad, és bővében leszel mindennek, **14**akkor föl ne fuvalkodjék a szíved, és el ne feledkezz Istenedről, az ÚRról, aki kihozott téged Egyiptom földjéről, a szolgaság házából! **15**Ő vezetett téged a nagy és félelmetes pusztában, ahol mérges kígyók és skorpiók vannak; a kiszikkadt földön, ahol nincs víz, ő fakasztott vizet a kemény kősziklából. **16**Ő táplált a pusztában mannával, amelyet nem ismertek atyáid. Megsanyargatott és próbára tett, hogy végül is jót tegyen veled. **17**Ne gondolkodj tehát így: az én erőm és hatalmas kezem szerezte nekem ezt a gazdagságot! **18**Hanem gondolj arra, hogy Istened, az ÚR ad neked erőt a gazdagság megszerzésére, hogy fenntartsa szövetségét, amelyre esküt tett atyáidnak. Így van ez ma is. **19**De ha mégis elfeledkezel Istenedről, az ÚRról, és más isteneket követsz, azokat tiszteled, és azok előtt borulsz le, kijelentem ma nektek, hogy akkor menthetetlenül elvesztek! **20**Elvesztek ugyanúgy, mint azok a népek, amelyeket az ÚR kiveszít előledek, ha nem hallgattok az ÚRnak, Isteneteknek a szavára.

8:11 „de vigyázz” Ez az IGE (BDB 1036, KB 1581, *Niphal* FELSZÓLÍTÁS, vö. 5:12; 8:6; 11:8; 16:1) úgy lett fordítva, hogy 'megtartani', 'odafigyelve megtenni' (lásd a 6:12 jegyzetét). Ez az engedelmisségre való elhívás.

■ **„feledkezzél”** Ez az IGE (BDB 1013, KB 14:89, *Qal* BEFEJEZETLEN, vö. 4:9,23,31; 6:12; 8:11,14,19[kétszer]; 9:7; 25:19) pontosan az ellentéte az 'emlékezzél' (vö. 5:15; 7:18; 8:2,18; 9:7,27; 15:15; 16:3,12; 24:9,18; 25:17; 32:7) kifejezésnek. Erre hajlamos a megelégedett, elbukott ember, még a vallásos ember is. Amikor elfeledkezünk Isten áldásáról, akkor becsapjuk magunkat, és azt gondoljuk, mi magunk hajtottuk végre azt a bizonyos dolgot a saját forrásainkat használva! Az Ajándékozónak kell elsőnek lenni, nem az ajándéknak (vö. Zsolt. 103:20)!

■ **„Istenedről az ÚRról”** Figyeld meg, hogy emlékezniük kell Istenre, és erre a megfelelő mód az engedelmisség (vö. Lukács 6.46). Az Istenség neveivel kapcsolatban lásd a Különleges Témát az 1:3-ban.

■ **„parancsolatait, döntéseit és rendelkezéseit”** Lásd Különleges Téma: Isten kijelentéseire használt kifejezések a 4:1-ben.

8:13 „elszaporodnak” Ez az IGE (BDB 915, KB 1176, *Qal* BEFEJEZETLEN) háromszor lett megismételve, hogy Isten áldásainak különböző kategóriáját megmutassa.

8:15 „mérges kígyók” Nem tudjuk biztosan, hogy (MELLÉKNÉV, BDB 977 I és FŐNÉV BDB 638) a színük miatt ez a nevük (az angolban tüzes kígyónak hívják) (az IGÉBŐL), vagy a fájdalom miatt (a méreg szóból) a marásuk miatt (vö. IV. Mózes 21).

■ **„ő fakasztott vizet a kemény kősziklából”** Ez az esemény a II. Mózes 17:6-ban van feljegyezve, és a IV. Mózes 20:11-ben ismét. Pál az I. Kor. 10:4-ben azt mondja, hogy ez a szikla Isten Messiási gondoskodásának szimbóluma volt.

8:16 YHWH azért tesz próbára, hogy megáldjon (pl. Ábrahám az I. Mózes 22-ben; Izrael a II. Mózes 20:20-ban, a manna a II. Mózes 16:4-ben). A Próba (BDB 650, KB 702) még imádsággá is válik a Zsolt. 26:2-ben, és más szavakkal, de ugyanazzal a jelentéssel a Zsolt. 139:1,23-ban is.

8:17 „az én és hatalmas kezem szerezte neked ezt a gazdagságot” Figyelj oda az önelégültségre és a büszkeségre (vö. 18. vers, Jakab 4:13-17). Lásd a Különleges Témát: YHWH kegyelmes tettei Izrael felé a 9:4-6-ban.

8:18 „gondolj arra” Lásd a 7:18 jegyzetét.

■ **„szövetségét, amelyre esküt tett atyáidnak”** A Honfoglalás volt YHWH megváltói tervének csúcspontja, ami visszanyúlik a következő időkre: I. Mózes 3:15; 12:1-3; 26:24; 28:13-15. Ez a kifejezés az V. Mózesben egy ismétlődő megerősítéssé válik (vö. 1:8; 6:10; 8:18; 9:5,27; 29:13; 30:20; 34:4).

Az IGE (BDB 989, KB 1396) egy *Niphil* BEFEJEZETT, ami a szövetséges ígéretekben lehet PASSZÍV vagy VISSZAHATÓ (pl. I. Mózes 12:2).

8:19 Az engedetlenség eredményei ugyanannyira világosak, mint az engedelmisségé! Figyeld meg az IGÉKET, 'követsz' (BDB 229, KB 246, *Qal* BEFEJEZETT), 'tisztelsz' (az angol azt mondja szolgálj) (BDB 712, KB 773, *Qal* BEFEJEZETT), és 'leborulsz' (az angol azt mondja, hogy imádsz) (BDB 1005, KB 295, *Hishtpaphel* BEFEJEZETT), mind párhuzamosak egymással.

■

NASB „ha valaha is elfelejtetted az URat”

NKJV „ha valahogyan mégis elfelejtetted az URat”

NRSV „ha mégis elfelejtetted az URat”

TEV „soha ne feledd el az URat”

NJB „légy biztos abban, hogy ha elfelejtetted Yahweh-t”

Az 'elfelejt' IGE szerkezete (BDB 1013, KB 1485) megismétlődik, egy FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUST követi egy *Qal* BEFEJEZETLEN szerkezet. Ez a szerkezet egy héber mód a kihangsúlyozásra. Ugyanezt a formát látjuk a 19. versben az 'elveszni' szóval.

8:20 „elvesztek” Figyeld meg, hogy a 19. és a 20. versben az 'elveszni' IGE (BDB 1, KB 2) négyszer fordul

elő (FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS a 19. versben; *Qal* BEFEJEZETLEN kétszer a 19. és a 20. versben, és *Hiphil* MELLÉKNÉVI IGENÉV a 20. versben). Ez az V. Mózesben egy elég gyakori figyelmeztető szó. Számos módon használták:

1. Isten el fogja pusztítani az Izraelitákat, ha nem engedelmeskednek Szövetségének – 4:26[kétszer]; 8:19,20; 9:3; 11:17; 28:20,22,51,63; 30:18(kétszer).
2. Isten azt parancsolja Izraelnek, hogy teljes mértékben pusztítsák ki a kánaániakat – 7:24; 8:20; 12:2,3.
3. Isten el fogja pusztítani azokat, akik utálják Őt – 7:10
4. Isten elpusztította az egyiptomi hadsereget – 11:4

Izrael a 'szentháború' következményeit fogja hordozni, ha megszegi a szövetséget (V. Mózes 27-29)! Isten nem személyválogató!

Halálosan komoly következményei vannak az engedetlenségnek, ugyanúgy, ahogy hatalmas haszna van az engedelmességnek. A kiváltság felelősséget von maga után! 'Akinak sok adatik, attól sokat várnak el' (vö. Lukács 12:48)!

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Sorold fel Isten kegyelmes csodáit, amiket népéért tett a pusztaságban, amik a 8. fejezetben lettek felsorolva.
2. Isten próbára teszi népét? Miért?
3. Miért van az alázatosság olyan sokszor kihangsúlyozva ebben a fejezetben?

V. MÓZES 9

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Izrael lázadásának áttekintése	Az öngazultság kísértése (9:1-10:11)	Az emberek engedetlensége	Yahweh, nem pedig Izrael győzedelmeskedik
9:1-12	9:1-3 9:4-5 9:6-7	9:1-3 9:4-6	9:1-6 Izrael viselkedése a Hórebnél; Mózes közbenjár
	9:8-14	9:7-11 9:12.	9:7-14
9:13-24	9:15-21	9:13-14 9:15-21	9:15-21 Izrael újra vétkezik. Mózes imája
	9:22-24	9:22-24	9:22-24
9:25-29	9:25-29	9:25-29	9:25-29

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együltödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 9:1-6

¹Halld meg, Izráel! Te ma átkelsz a Jordánon, hogy bemenj és birtokba végy nálad nagyobb és erősebb népeket, nagy városokat égbe nyúló erődökkel; ²nagy és szálas népet, Anák-fiakat, akikről magad is tudod, hogy ezt hallottad: Ki állhat meg az Anák-fiak előtt? ³Tudd meg azért ma, hogy Istened, az ÚR vonul előtted mint emésztő tűz, ő pusztítja el, ő alázza meg őket előtted, te pedig kiűzöd és hamarosan kipusztítod őket, ahogyan megígérte neked az ÚR. ⁴Amikor tehát elúzi azokat előled Istened, az ÚR, ne gondolkozz így magadban: a magam igazságáért hozott be ide engem az ÚR, hogy birtokba vegyem ezt a földet! Ezeket a népeket gonoszságuk miatt űzi ki előled az ÚR. ⁵Nem a magad igazságáért és szíved egyenességéért mégy be oda, hogy birtokba vedd földjüket, hanem ezeket

a népeket gonoszságuk miatt űzi ki előled Istened, az ÚR, hogy megtartsa ígését, amelyet esküvel fogadott meg az ÚR atyáidnak, Ábrahámnak, Izsáknak és Jákóbnak. ⁶Tudd meg azért, hogy nem a magad igazságáért adja neked birtokul azt a jó földet Istened, az ÚR, hiszen te kemény nyakú nép vagy!

9:1 „Halld meg” Ez a héber *shema* kifejezés (BDB 1033, KB 1570, *Qal* FELSZÓLÍTÁS, vö. 4:1; 5:1; 6:3,4; 9:1; 20:3; 27:9), ami azt jelenti, hogy 'meghallani, hogy meg is tegye'. Lásd a 4:1 jegyzetét.

■ „Izrael” Lásd a Különleges Témát az 1:1-ben.

■ „nálad nagyobb és erősebb népeket” Ez egy ismétlődő téma (lásd az 1:28 jegyzetét). A teológiai lényeg (azaz YHWH szuverén választása és a Pátriárkáknak szóló ígéretei) a 7:6-9-ben van. Ő megbízható, és igaz. Jelleme Izrael csökönyösségének és keménynyakúságának fényében még jobban fel lett nagyítva (vö. 6,7,13,24,27; 10:16; 31:27).

9:2 „Anák-fiakat ... Anák-fiak” Etimológiailag ez a kifejezés azt jelenti, hogy 'hosszú nyak', így tehát az óriásokra utal. Az V. Mózes 2:10-11-ben a *refáiakhoz* kapcsolódnak, a IV. Mózes 13:33-ban pedig a *nefilimekhez*. Lásd a Különleges Témát az 1:28-ban.

■ „tudd” Lásd a teljes jegyzetet a 4:35-ben.

9:3 „tudd meg” Ez az IGE (BDB 393, KB 390, *Qal* BEFEJEZETT) gyakran volt használva és számos értelemben. Lásd a Különleges Témát a 4:35-ben.

■ „emésztő tűz” Ez a BDB 77 plusz BDB 37. Ez a metafora leírja Isten ítéletét azokon az embereken, akik azon a földön éltek azok gonoszsága miatt (vö. 4-5-ös vers; I. Mózes 15:16). Lásd a 4:24 jegyzetét. Isten leírására használt képekkel kapcsolatban egy jó és tömör érvelést láthatsz a *The Dictionary of Biblical Imagery*, 332-226-os oldalak.

■ „ő pusztítja el, Ő alázza meg őket előtted” Ez a két IGE a honfoglalással kapcsolatban egymással párhuzamos, és YHWH Izraelért tett cselekedeteit jelöli:

1. 'elpusztít' – BDB 1029, KB 1552, *Hiphil* BEFEJEZETLEN

2. 'legyőz/megaláz' – BDB 488, KB 484, *Hiphil* BEFEJEZETLEN

Azt is figyeld meg, hogy Izraelnek hitben kell cselekednie és támadni:

1. 'te pedig kiüzöd' – BDB 439, KB 441, *Hiphil* BEFEJEZETT

2. 'hamarosán kipusztítod' – BDB 1, KB 2, *Hiphil* BEFEJEZETT plusz a HATÁROZÓSZÓ (BDB 555 II)

Figyeld meg a teológiai és a szövetséges egyensúlyt a szuverén YHWH megígért cselekedete és az izraeli hadseregtől és vezetőktől elvárt hit-teli válasza között. Mind a kettő lényegbevágó!

Azt is észre kell venni, hogy YHWH elvégezte a Rá eső feladatot, de Izrael nem teljesítette azt a feladatát teljes mértékben, hogy ki kell pusztítani a bennszülött lakosokat (vö. Bír. 1-2). Izraelnek gyorsan kellett volna cselekednie (vö. 7:22), de nem tette!

9:4-6 „Amikor tehát elúzi azokat előled Istened, az ÚR, ne gondolkozz így magadban: a magam igazságáért hozott be ide engem az ÚR” Ez nagyon hasonlít a 8:11-20-hoz. Isten újra megmutatja a népnek, hogy Ő az, aki cselekszik, s nem azért mert ők annyira jók lennének, hanem (1) a földön lakó nép gonoszsága miatt (vö. I. Mózes 15:12-21; III. Mózes 18:24-25; 20: 13-14) és (2) a Pátriárkáknak adott ígérete miatt, amit az I. Mózes 12:1-3-ban adott. Azt szeretné, ha a nép emlékezne, hogy Ő teljesen az irányítója alatt tart mindent.

Az első IGE 'mondd' (az angolban ez szerepel először a mondatban, és ahogy a magyar fordítja: gondolkozz) (BDB 55, KB 65) egy *Qal* BEFEJEZETLEN, amit PARANCSOLÓ módban használt. Az emberiség bukott szíve állandóan jelen van és szellemileg veszélyes.

A második IGE, 'elúzi' (az angolban ez a második ige) (BDB 213, KB 239, *Qal* FŐNÉVI IGENÉV CONSTRUCTUS) megmutatja YHWH aktív részvételét a Honfoglalásban (vö. 6:19, Józs. 23:5).

KÜLÖNLEGES TÉMA: YHWH KEGYELMES CSELEKEDETEI IZRAEL FELÉ

Világosan ki kell jelentenünk, hogy a Kivonulás, a Pusztai Vándorlás és a Honfoglalás mind mind YHWH kegyelmes cselekedetei voltak, s nem Izrael cselekedetei miatt megérdemelt jutalmak:

1. YHWH az 'atyák' iránti szeretete volt – V. Mózes 4:37-38; 7:8; 10:15
2. Nem Izrael létszáma volt az – V. Mózes 7:7
3. Nem Izrael ereje és hatalma volt az – V. Mózes 8:17
4. Nem Izrael igazsága vagy egyenessége volt az – V. Mózes 9:5-6
5. YHWH továbbra is szereti Izraelt, még az ítélete közben is – Jer. 31:3

9:5 „Nem a magad igazságáért és szíved egyenességéért mégy be oda” Ez a két FŐNÉV ebben a szöveggörnyezetben egymással párhuzamos:

1. 'igazság' – BDB 842, vö. 6:25; 9:4,5,6; 24:13; 33:21, lásd a Különleges Témát az 1:16-ban.
2. 'egyenesség' – BDB 449, becsületességet vagy erkölcsös életstílust jelent, vö. I. Krón. 29:17; Zsolt. 119:7.

Kánaán földje nem azért adatott meg Izraelnek, mert olyan istenfélő volt, hanem a kánaániták istentelensége miatt (vö. 4. vers; I. Mózes 15:12-21; III. Mózes 18:24-28, lásd a 3:6 jegyzetét).

■ **„hogymegtartsa ígérété, amelyet esküvel fogadott meg az ÚR atyáidnak, Ábrahámnak, Izsáknak és Jákóbnak”** Figyeld meg az IGÉKET:

1. 'megtartsa ígérété' – BDB 877, KB 1086, *Hiphil* FŐNÉVI IGENÉV CONSTRUCTUS
2. 'esküvel fogadott meg az ÚR' – BDB 989, KB 1396, *Niphal* BEFEJEZETT

KÜLÖNLEGES TÉMA: A PÁTRIÁRKÁKNAK SZÓLÓ SZÖVETSÉGES ÍGÉRETEK

Ezt a különleges szövetségről szóló első ígérété a következőknek adta:

1. Ábrahám, I. Mózes 12:1-3
  - a. föld, I. Mózes 12:7; 13:4-15; 15:18-21
  - b. nép, I. Mózes 13:16; 15:4-5; 17:2-6; 22:18
  - c. áldás a világ számára, I. Mózes 18:18; 22:18
2. Izsák, I. Mózes 26:2-4
  - a. föld
  - b. nép
  - c. áldás a világ számára
3. Jákób, I. Mózes 28:2-4,13; 35:9-12; 48:3-4
  - a. föld
  - b. nép
4. Izrael népe (föld), II. Mózes 3:8,17; 6:8; 13:5; 33:1-3; V. Mózes 1:7-8,35; 4:31; 9:3; 11:25; 31:7; Józs. 1:6

■ **„igazság”** Lásd a Különleges Témát az 1:16-ban.

9:6,13 „kemény nyakú nép vagy” Ez eredetileg egy mezőgazdasági kifejezés volt, amit engedetlen, rakoncátlan ökrökre használtak. Szó szerint azt jelenti, hogy 'kemény nyak', mint ahogy a magyar fordítás jól kifejezi (BDB 904 CONSTRUCTUS BDB 791, vö. 6,7,13,24,27; 10:16; 31:27; II. Mózes 32:9; 33:3,5; 34:9).

SZÖVEG: 9:7-21

⁷Emlékezz rá, és el ne felejtse, hogyan ingereltesd haragra Istenedet, az URat a pusztában, attól kezdve, hogy kijöttél Egyiptomból, míg csak el nem jutottatok erre a helyre: folytonosan lázadoztatok az ÚR ellen. ⁸Már a Hórebem felingereltétek az URat. Akkor úgy megharagudott rátok az ÚR, hogy el akart pusztítani benneteket. ⁹Amikor fölmentem a hegyre, hogy átvegyem a kőtáblákat, annak a szövetségnek a tábláit, amelyet az ÚR kötött veletek, és a hegyem maradtam negyven nap és negyven

éjjel, kenyeret nem ettem, és vizet nem ittam, ¹⁰akkor átadta nekem az ÚR az Isten ujjával írt két kőtáblát, és rajtuk voltak mindazok az igék, amelyeket elmondott nektek az ÚR a hegyen, a tűz közepéből, amikor ott volt a gyülekezet. ¹¹A negyven nap és negyven éjjel elteltével átadta nekem az ÚR a két kőtáblát, a szövetség tábláit. ¹²Akkor ezt mondta nekem az ÚR: Indulj, és menj le innen hamar, mert megromlott a néped, amelyet kihoztál Egyiptomból. Hamar letértek arról az útról, amelyet parancsoltam nekik, és öntött bálványt készítettek maguknak. ¹³Azután ezt mondotta nekem az ÚR: Látom ezt a népet, bizony kemény nyakú nép. ¹⁴Hagyj engem, hadd pusztítsam el őket, és hadd töröljem el még a nevüket is az ég alól! De téged náluk nagyobb és erősebb néppé teszek. ¹⁵Akkor megfordultam, és lejöttem a hegyről; a hegy tűzben égett, a szövetség két táblája pedig a két kezemben volt. ¹⁶Amint megláttam, hogy vétkeztetek Istenetek, az ÚR ellen, mert borjúsobrot öntöttetek, ilyen hamar letérve az útról, amelyet az ÚR parancsolt nektek, ¹⁷megragadtam a két táblát, ledobtam a két kezemből, és összetörtem a szemetek láttára. ¹⁸Azután odaborultam az ÚR elé, és ugyanúgy, mint először, negyven nap és negyven éjjel nem ettem kenyeret, és nem ittam vizet, mindama vétkeitek miatt, amelyet elkövettetek, és azt tettétek, amit rossznak tart az ÚR, hogy bosszantsátok őt. ¹⁹Mert megrémültem attól az izzó haragtól, amelyre fölgerjedt ellenetek az ÚR, és ki akart pusztítani benneteket. De meghallgatott engem az ÚR ezúttal is. ²⁰Áronra is nagyon megharagudott az ÚR, és őt is el akarta pusztítani, de Áronért is imádkoztam ugyanakkor. ²¹A borjút, a ti bűnös csinálmányotokat pedig fogtam és elégettem, összetörtem jó apróra, míg porrá nem vált, és a porát beleszórtam abba a patakba, amely a hegyről folyt alá.

9:7 „emlékezz rá, és ne felejtsd el” Ez a két IGE (BDB 269, KB 269, *Qal* FELSZÓLÍTÁS, vö. 5:15; 7:18[kétszer]; 8:2; 9:7,27; 15:15; 16:3,12; 24:9,18,22; 25:17; 32:7; és BDB 1013, KB 14:89, *Qal* BEFEJEZETLEN, PARANCSLÓ módban használva, vö. 4:9,23; 6:12; 8:11,14,19[kétszer]; 9:7) azért van itt, hogy segítsen Izraelnek emlékezni (lásd a 7:18 jegyzetét), és hogy ne ismétlődjön meg a YHWH-ba, ígéreteibe és hatalmába vetett hit hiánya, mint ahogy az előfordult számos alkalommal a kivonulás és a pusztá vándorlás időszaka alatt.

A 8. versben Mózes megemlíti bálványimádásukat és lázadásukat a Hóreb hegy lábánál, ahol Áron a nép nyomására egy arany borjút készített.

9:7-8 „hogyan ingerelted haragra Istenedet, az URat Néhány példaként lásd a következő igehelyeket: II. Mózes 16; 32; és IV. Mózes 13-14; 16:21,25.

9:7-22 Ezek a versek Izrael tetteire utalnak, amiket akkor tettek, míg Mózes a Hóreb/Sínai hegyen tartózkodott, és elvette a Törvényt (vö. II. Mózes 32).

9:9 „a kőtáblákat, annak a szövetségnek a tábláit, amelyet az ÚR kötött veletek” Nyilvánvaló, hogy a 'kőtáblák' és a 'szövetség táblái' kifejezések egymással párhuzamosak. Lásd Különleges Téma: Szövetség a 4:13-ban. Ezek YHWH szavai voltak, nem Mózeséi. Ez egy kijelentés, nem pedig emberi vélemény vagy felfedezés.

9:9,11,18 „negyven nap” Ez a szám gyakran egy hosszabb, meg nem határozott időszakra használt szimbolika, ami hosszabb volt, mint egy holdciklus (azaz 28 nap), de kevesebb, mint egy évszakováltás. Az az idő, ami a Hóreb/Sínai hegytől való elindulás és Kánaánba való megérkezés között telt el harmincnégy év volt.

9:9,18 „kenyeret nem ettem, és vizet nem ittam” Ez két különböző negyven napos böjtre utal, ami vagy (1) csodás megtartatást jelent (vö. II. Mózes 24:18; 34:28), vagy (2) egy túlzó idióma egy korlátozott böjtre (nincs étel, de vizet ihat).

9:10 „két kőtáblát” A valószínűsíthető Hettita Szuferian szövetségek háttérében ez lehetséges, hogy a Törvény két teljes másolatára utal. Lásd a könyv bevezetőjében a VII. pontot.

■ **„az Isten ujjával írt”** Ez egy idióma a Tíz Ige és azok magyarázatának isteni eredetére (vö. II. Mózes

31:18; 32:15-16; V. Mózes 4:13). Lásd Különleges Téma: Isten emberként való leírása (antropomorf nyelvezet) a 2:15-ben.

■ **„amelyeket elmondott nektek az ÚR a hegyen, a tűz közepéből”** Ez egy visszatérő téma (vö. 4:12,15,33,36; 5:5,22,24,26; 9:10; 10:4). A kifejezés Isten cselekedeteit és a személyes szövetséges kijelentés tartalmát hangsúlyozza ki, amit a Hóreb/Sínai hegyél kötöttek.

9:12-14 Miközben Mózes feljegyzi a Hóreb/Sínai hegyen való párbeszédét YHWH-val, számos parancsot használ:

1. 'indulj', 12. vers – BDB 877, KB 1086, *Qal* FELSZÓLÍTÁS
2. 'menj le', 12. vers – BDB 432, KB 434, *Qal* FELSZÓLÍTÁS
3. 'hagyj engem', 14. vers – BDB 951, KB 12:76, *Hiphil* FELSZÓLÍTÁS
4. 'hadd pusztítsam el őket', 14. vers – BDB 1029, KB 1552, *Hiphil* BEFEJEZETLEN, amit BUZDÍTÓ értelemben használt
5. 'hadd töröljem el', 14. vers – BDB 562, KB 567, *Qal* BEFEJEZETLEN, amit BUZDÍTÓ értelemben használt

■ **„a néped, amelyet kihoztál Egyiptomból”** Ez az IGE (BDB 422, KB 425, *Hiphil* BEFEJEZETT) nagyon sokszor fordult elő YHWH-ra használva, de csak itt használják Mózesre.

■ **„öntött bálványt”** Ez nem bálványimádás volt, hanem YHWH fizikai megszemélyesítése. Ez a második törvény megszegése volt. Olyan Istent szerettek volna, akit látnak és meg tudnak érinteni, mint amilyen isteneik az egyiptomi és a kánaáni népnek voltak.

9:14 Ez Isten haragjának egy példája, vagy Mózes vezetőségének próbája (vö. 25. vers; II. Mózes 32:30-35)?

■ **„töröljem el még a nevüket is az ég alól”** Ez egy héber idióma (vö. 25:5, Zsolt. 41:5) Izrael teljes megsemmisítésére!

9:15 „a hegy tűzben égett” Az égő tűz, vagy a vakító fény Isten jelenlétének szimbóluma volt (vö. 1:32-33; Ézs. 66:15). Lásd Különleges Téma: Tűz a 4:11-ben.

9:16 „borjúszobrot öntöttek” Ugyanezt az IGÉT (BDB 793 I, KB 899, *Qal* BEFEJEZETT) használja a 12. vers és a 21. vers is. Itt ezt a szobrot (1) 'öntött borjúnak' hívja (BDB 722, vö. II. Mózes 32:4,8) (2) a 21. versben 'a borjú' de (3) a 12. versben az 'öntött bálványnak' (vö. II. Mózes 34:17; III. Mózes 19:4).

9:17 „összetörtem a szemetek láttára” Azon a napon, amelyen Isten megírta a szövetséget, már meg is szegték (szó szerint és átvitt értelemben is).

9:19 „de meghallgatott engem az ÚR” Lásd a II. Mózes 34-et. Figyeld meg Mózes félelmének forrását (BDB 388, KB 386, *Qal* BEFEJEZETT, vö. 28:60):

1. YHWH haragja – BDB 60, vö. II. Mózes 32:12
2. YHWH forrongó nemtetszése – BDB 404, vö. 29:23
3. YHWH haragja – BDB 893, KB 1124, *Qal* BEFEJEZETT, vö. 1:34; III. Mózes 10:6; IV. Mózes 16:22
4. hogy elpusztítsalak – BDB 1029, KB 1552, *Hiphil* FŐNÉVI IGENÉV CONSTRUCTUS, vö. 6:15; 9:20

Az első és második hendiadys-ként funkcionál (vö. TEV és NET Bible angol bibliafordítások).

9:20 „Áronért” A II. Mózes 32-ben nincs feljegyezve, hogy Mózes imádkozott Áronért.

9:21 Lásd a II. Mózes 32:20-at. Figyeld meg, hogy mennyi IGÉT használtak arra, hogy leírják, hogy mit tett Mózes az arany borjúval, a bűnös bálvánnyal:

1. 'elégette', BDB 926, KB 1358, *Qal* BEFEJEZETLEN
2. 'összetörte', BDB 510, KB 507, *Qal* BEFEJEZETLEN, vö. II. Kir. 18:4; Mik. 1:7
3. 'összetörte jó apróra', BDB 377, KB 374, *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS
4. 'míg porrá nem vált', BDB 200, KB229, *Qal* BEFEJEZETT
5. 'beleszórta a patakba', BDB 1021, KB 1527, *Hiphil* BEFEJEZETLEN

SZÖVEG: 9:22-24

22Tabérában, Masszában és Kibrót-Taavában is folyton haragították az URat. **23**Amikor pedig elküldött benneteket az ÚR Kádés-Barneából, és ezt mondta: Menjetek és vegyétek birtokba a földet, amelyet nektek adtam! - akkor is fellázadtatok Isteneteknek, az ÚRnak a parancsa ellen, nem hittetek neki, és nem hallgattatok a szavára. **24**Folyton lázadoztatok az ÚR ellen, amióta csak ismerlek benneteket.

9:22 „Tabérában” Ez a helységnév egy szójátékból származik az 'égni' IGÉvel kapcsolatban (BDB 129). Ez volt az a földrajzi hely, ahol YHWH a folyamatos panaszkodásukat tűz ítélettel válaszolta meg (vö. IV. Mózes 11:1-3,34-35). Ez körülbelül a Hóreb/Sínai hegytől északra háromnapnyi útra volt.

■ **„Masszában”** Ez a kivonulás időszaka alatt egy újabb olyan hely volt, ahol YHWH és Izrael között konfliktus volt (vö. II. Mózes 17:7). Általában Meribához kötik (vö. V. Mózes 33:8), de nem mindig (vö. 6:16; 9:2). Ezek együtt azt jelentik, hogy 'megpróbálni (BDB 650 III, 6:16; 9:22; 33:8; II. Mózes 17:7; Zsolt. 95:8) és viszálykodni'.

■ **„Kibrót-Taavában”** A név azt jelenti, hogy 'a kívánság sírhelyei' (BDB 869, vö. IV. Mózes 11:31-35). A IV. Mózesben Taberá és Kibrót-Taava között nincs mozgás feljegyezve, de itt az V. Mózesben a két helyszín egymástól elkülönül.

9:23 „menjetek és vegyétek birtokba a földet” Ez mind a kettő *Qal* FELSZÓLÍTÁS, és YHWH egyenes beszédét közvetíti Mózesen keresztül Izraelnek:

1. 'menjetek' – BDB 748, KB 828
2. 'vegyétek birtokba' – BDB 439, KB 441

Figyeld meg újra YHWH Izraelnek szóló parancsát, hogy az Ő szuverenitásába és ígéreteibe vetett hite alapján cselekedjen. De a hit helyett Izrael hitetlenséget mutatott:

1. 'fellázadtatok ... parancsa ellen' – BDB 598, KB 632, *Hiphil* BEFEJEZETLEN, vö. IV. Mózes 20:24; 27:14; V. Mózes 1:26,43; 9:23; Zsolt. 107:11
2. 'nem hittek neki' – BDB 52, KB 63, *Hiphil* BEFEJEZETT
3. 'nem hallgattatok szavára' – BDB 1033, KB 1570, *Qal* BEFEJEZETT (ezek a *Qal* BEFEJEZETTEK egy megállapodott állapotot tükröznek vissza). Ez pontosan az ellentéte a szövetséges engedelmességnek és felelősségnek.

■ **„fellázadtatok”** Lásd az 1:26 jegyzetét.

SZÖVEG: 9:25-29

25Ezért borultam le az ÚR előtt. Negyven nap és negyven éjjel maradtam leborulva, mert azt mondta az ÚR, hogy kipusztít benneteket. **26**Imádkoztam az ÚRhoz, és ezt mondtam: Ó, Uram, URam, ne irtsd ki népedet, örökségedet, amelyet hatalmaddal kiváltottál, és erős kézzel kihoztál Egyiptomból! **27**Emlékezz szolgálóidra, Ábrahámra, Izsákra és Jákóbra, ne tekintsd e népnek a keménységét, törvényszegését és vétkeit! **28**Ne mondhassák abban az országban, ahonnan kihoztál bennünket: Nem tudta az ÚR bevinni őket arra a földre, amelyet megígért nekik. Meggyűlölte őket, és azért vitte ki innen, hogy megölje őket a pusztában. **29**Pedig a te néped ők és a te örökséged, amelyet nagy erőddel és kinyújtott karoddal hoztál ki.

9:25 Mózes közbenjáró imája két IGÉT tartalmazott:

1. 'leborultam' – BDB 656, KB 709
  - a. *Hithpael* BEFEJEZETLEN, 25. vers
  - b. *Hithpael* BEFEJEZETT, 25. vers
2. 'imádkoztam', 26. vers – BDB 813, KB 933, *Hithpael* BEFEJEZETLEN

9:26-29 A 26-29-es versek három olyan okot ad Mózes Istennek, amik válaszok az Ő kérdésére: 'miért kíméljem meg Izraelt?':

1. Ábrahámnak, Izsáknak és Jákóbnak szóló ígérete (vö. II. Mózes 32:13)

2. Kánaán félre fogja érteni YHWH jellemét

3. Kánaán nem fogja érteni YHWH Izraelen tanúsított ítéletét

Ez a bekezdés három imakérést tartalmaz IGE formában:

1. 'ne irtsd ki', 26. vers – BDB 1007, KB 1469, *Hiphil* PARANCSOLÓ

2. 'emlékezz', 27. vers – BDB 269, KB 269, *Qal* FELSZÓLÍTÁS

3. 'ne tekintsd' (azaz ne fordulj), 27. vers – BDB 815, KB 937, *Qal* PARANCSOLÓ

Mózes YHWH jellemére hivatkozik és az örökkévaló megváltói tervére, hogy minden embert meg akar menteni, és hogy ez legyen az alapja annak, hogy ne pusztítsa el az engedetlen szövetséges népét. Sokkal több fog kockán, mint csak egy nép élete! Lásd Különleges Téma: Bob evangéliumi előítéletei a 4:6-ban.

9:26 Figyeld meg, hogy Mózes imája hogyan emlékezteti YHWH-t a szövetséges kapcsolatára:

1. 'Ó Uram' (szó szerint, 'adon YHWH', vö. 3:24. Lásd Különleges Téma az 1:3-ban).

2. 'népedet' – szövetséges cím, vö. 29. vers

3. 'örökségedet' – szövetséges ajándék, vö. 29. vers

4. 'kiváltottál' – BDB 804, KB 911, *Qal* BEFEJEZETT, a szövetséges kegyelmi cselekedet (lásd Különleges Téma: Váltásdíj/Megváltás a 7:8-ban). YHWH kiváltotta őket a szolgaságból és a családjába fogadta őket (vö. 7:8; 9:26; 13:5)

5. 'kihoztál Egyiptomból' – BDB 422, KB 425, *Hiphil* BEFEJEZETT, az Ábrahámnak szóló szövetséges ígéret (vö. 29. vers; I. Mózes 15:16-21)

Isten saját személye miatt cselekszik! Követi megváltói tervét! Az emberiség nagy reménysége YHWH soha meg nem változó, kegyelmes, irgalmas, szerető jelleme (pl. II. Mózes 34:6; Mal. 3:6). Lásd a 4:31 és a 10:17 jegyzetét.

■ „erős kézzel” Ez a kifejezés, és a 'kinyújtott karral' a 29. versből, mind megtalálhatóak az egyiptomi szövegekben amik az egyiptomi királyra utaltak. Mózes olyan kifejezéseket választott, amiket Izrael már hallott korábban a Fáraóval kapcsolatban. YHWH volt az uralkodó királyuk!

9:27 Figyeld meg Izrael jellemét:

1. 'e népek keménységét' – BDB 904, vö. 6,7,13,24,27-es versek

2. 'törvényszegését' – BDB 957, vö. Jer. 14:20; Ezék. 3:19, 33:12

3. 'vétkét' – BDB 308, vö. II. Mózes 32:30; V. Mózes 9:18; Zsolt. 32:5; 51:5; Péld. 5:22; 13:6; 14:34; 21:4; 24:9 (az V. Mózesnek ugyanaz a szókinca mint a bölcsességeknek)

9:28 „ne mondassák abban az országban, ahonnan kihoztál bennünket” Istenem, a Te jó hírneved és világra szóló megváltói terved miatt kíméld meg Izraelt. Van egy másik kifejezés is, amit ugyanebben az értelemben használtak, 'Isten nevéért' (vö. Ézs. 48:9-11; Ezék. 20:9,14,22,44; 36:21-23; Dán. 9:17-19).

9:29 „nagy erőddel és kinyújtott karoddal” Lásd a 4:34 teljes jegyzetét.

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Isten miért választotta ki Izraelt?

2. A 14. fejezet valódi visszatükröződése Isten természetének? Ha nem, akkor milyen az igazi természete?

3. Sorold fel és tárgyald meg azt a három okot, amit Mózes ad, hogy YHWH-nak miért nem szabadna elpusztítania Izraelt.

V. MÓZES 10

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
A második pár kőtábla	Az öngazultság kísértése (9:1-10:11)	Mózes újra átveszi a törvénytáblákat	A szövetség ládája; Lévi döntése
10:1-5	10:1-5	10:1-5	10:1-5
10:6-11	10:6-9 10:10-11	10:6-9 10:10-11	10:6-9 10:10-11
A törvény lényege	Mit kér az Úr (10:12-11:32)	Mit követel az Úr	A szív körülmetélése
10:12-22	10:12-22	10:12-22	10:12-13 10:14-22

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együltödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 10:1-5

¹Abban az időben ezt mondta nekem az ÚR: Faragj két kőtáblát, az előbbiekhöz hasonlókat, és jöjj fel hozzám a hegyre! Készíts egy faládát is! ²Mert felírom a táblákra azokat az igéket, amelyek az előbbi táblákon voltak, amelyeket összetörtél, és tedd bele azokat a ládába! ³Készítettem tehát egy akácfa ládát, és faragtam két kőtáblát, az előbbiekhöz hasonlókat, azután fölmentem a hegyre a két kőtáblával a kezemben. ⁴Ő pedig fölírta a táblákra az előző íráshoz hasonlóan a tíz ígét, amelyet el is mondott nektek az ÚR a hegyen a tűz közepéből, amikor ott volt a gyülekezet. És átadta nekem azokat az ÚR. ⁵Én megfordultam, és lejöttem a hegyről, a táblákat pedig beletettem a ládába, amelyet készítettem. Ott is vannak, ahogyan megparancsolta nekem az ÚR.

10:1 „a hegyre” Ez a Hóreb/Sínai hegyre utal. Lásd a Különleges Témát az 1:2-ben.

■ Mózesnek fel kellett készülnie YHWH-val való második találkozására:

1. „faragj két kőtáblát” – BDB 820, KB 949, *Qal* FELSZÓLÍTÁS, vö. II. Mózes 34:1,4

2. „jőjj fel hozzám” – BDB 748, KB 828, *Qal* FELSZÓLÍTÁS
3. „készíts egy faládát is” – BDB 793, KB 889, *Qal* BEFEJEZETT, vö. II. Mózes 25:10

A Hettita szövetségekről is két másolatot kellett készíteni. Az egyiket oda kellett adni a kisebb királynak, hogy minden évben olvassák fel, a másikat pedig a nagyobbik király istenének templomában kellett elhelyezni. Lásd a könyv bevezetését, VII. pont.

■ **„faláda”** A II. Mózes 37:1 azt mondja, hogy Becalél készítette a Szövetség Ládáját. Rashi azt mondja, hogy a láda bizonyos részleteit meg sem adta Isten addig, amíg Mózes másodjára is le nem jött a Sínai hegyről. Tehát Mózes valószínűleg először készített egy durván megmunkált ládát, majd később Becalél készített egy sokkal finomabban megmunkált ládát (vö. II. Mózes 25:10-22). Ez az első láda, amit Mózes gyorsan elkészített, tartalmazta a Tízparancsolatot (vö. I. Kir. 8:9). A későbbi a következőket tartalmazta: a Tízparancsolatot, a mannából egy mintát, és Áron kirügyezett vesszejét. Ezzel kapcsolatban egy jó és tömör eszmefuttatást találhatsz a Roland de Vaux, *Ancient Israel* című könyv 2. kötetében, a 292-303-oldalon.

10:2 „felírom” YHWH írta a törvényt, 4. vers és II. Mózes 34:1. Valószínűleg Isten írta a Tízparancsolatot, de Mózes írta hozzá a leíró és nyilvánosan felolvasandó anyagot, ami elmagyarázta és alkalmazta azt. Nem Mózes mentalitása vagy kulturális befolyása volt az, amiből származott a törvény, hanem Isten. Isten olyan kulturális példákat és formákat használt, amiket Mózes ismerhetett. Nagyon sok módon a Törvény nagyon hasonlít a Babilóniai törvényre, de a tartalma más.

■ **„a ládába”** Az, hogy a különleges dokumentumokat isten előtt elhelyezik, a Közel-keletre volt jellemző. Hasonlítsd össze az *Egyptian Book of the Dead* (Thoth lába alatti dobozban) és a Hettita Suzerian szövetségeket a Kr. e. a második évezredben. Lásd a könyv bevezetőjének VII. pontját.

10:3 „akácfa” Ez egy kemény, barnás-narancs színű fa volt (BDB 1008) ami a sivatagban nőtt. Ez egy közönséges kicsi sivatagi fa volt (vö. Ézs. 41:19). Ezt a fát hozzák kapcsolatba a szent sátor összes bútorával. A II. Mózesen kívül ez az egyetlen hely, ahol meg lett említve.

10:4 „a tíz ígét” Szó szerint a 'tíz szót' (vö. BDB 796 CONSTRUCTUS BDB 182). Ezek az alapvető jellemző, mindent megalapozó törvények nagyon tömörek voltak és általános alapelvekben lettek lefektetve. Egy bensőséges, kizárólagos kapcsolatot követelnek meg YHWH-val (vö. 20. vers), ami a kizárólagos imádatban és engedelmisségben tükröződik vissza, ami viszonzásképp azt várta el, hogy a többi szövetséges társal szemben (és a nem szövetséges embertársakkal szemben is, vö. 10:17-19) legyenek együtt érző kapcsolatban. YHWH ismerete az egész életre és annak prioritásaira is hatással van!

■ **„a hegyen a tűz közepéből”** Ez Isten jelenlétére utal a Hóreb/Sínai hegyen, amit a II. Mózes 19:16-20-ban jegyeztek fel. Jelenlétét úgy írták le, mint az 'emésztő tűz' (vö. II. Mózes 24:17). Ezt a kifejezést számos alkalommal használták az V. Mózesben (vö. 4:12,15,33,36; 5:4,24,26).

A tűz (BDB 77) YHWH dicsőséges jelenlétének volt a szimbóluma:

1. tűzes fáklya az I. Mózes 15:17-ben
2. égő csipkebokor a II. Mózes 3:2-ben
3. tűz a Hóreb hegyen, II. Mózes 19:18; V. Mózes 4:11,12,15,33,36
4. a Shekinah tűzoszlop, II. Mózes 13:21,22; 14:24; IV. Mózes 9:15,16; 14:14; Zsolt. 78:14
5. izzó parázs Ezékiel látomásában, amit YHWH hordozható trón szekeréről látott, Ezék. 1:13; 10:2

A Tízparancsolat újra és újra elmondja, hogy a tűz közepéből szólt (vö. 4:12,15,33; 5:4,22,24,26; 9:10; 10:4). A parancsolatok személyesek voltak, szövetséges kijelentések YHWH-től, és nem Mózes elméletei.

SZÖVEG: 10:6-9

⁶Izrael fiai azután elindultak a Bené-Jaakán forrásaitól Mózserá felé. Ott halt meg Áron, és ott temették el. Helyette a fia, Eleázár lett a pap. ⁷Onnan Gudgódba indultak, Gudgódból pedig Jotbátába, a folyóvizek földjére. ⁸Abban az időben választotta külön az ÚR a Lévi törzsét, hogy hordozzák az ÚR szövetségládáját, hogy az ÚR színe előtt álljanak az ő szolgálatára, és hogy áldást mondjanak az ő nevével. Így van ez ma is. ⁹Ezért nem kapott Lévi örökrészt a testvéreivel együtt. Az ÚR az ő öröksége, ahogyan megígérte neki Istened, az ÚR.

KÜLÖNLEGES TÉMA: KÉSŐBBI HOZZÁTOLDÁSOK AZ V. MÓZESHEZ

Ezt a bekezdést (10:6-9) sok modern kori tudós úgy látja, hogy ez egyike a számos későbbi szerkesztői hozzátoldásnak a Mózes írásaiban. Bár nem lehet bebizonyítani, hogy ez az összegzés nem a Mózesi korból származik, az világos, hogy számos szerkesztői hozzátoldás létezik. Izrael Egyiptomban volt évszázadokig, és az egyiptomi írástudók olyan tanításban részesültek, hogy úgy modernizálhatják a szövegeket, ahogy jónak látták, nem úgy, mint a mezopotámiai írástudók. Mi, akik hiszünk az isteni kijelentés ihletettségében és védelmében, azt mondjuk, hogy a Lélek irányította az ÓSZ-et, ami ezeket a feltételezett hozzátoldásokat illeti. Nincsenek hatással a főbb tanokra, s nem kérdőjelezik meg az azt körülvevő szövegrészek történelmiségét. Nekünk, modern kori tudósoknak be kell vallanunk, hogy nem ismerjük:

1. a dátumot
2. a szerzőt
3. a szerkesztés módszerét

ami a ÓSZ korai stádiumait illeti. Az előfeltételezéseinken alapulva a MT-t úgy fogadjuk el, mint ami megőrizte Isten szavait!

R. H. Polzin egy új teóriát javasolt a feltételezett szerkesztői hozzátoldásokkal kapcsolatban a következő könyvben: *The Literary Guide to the Bible*, 'Deuteronomy'. Azt mondja, hogy a hozzátoldott szövegek egy narrátortól származnak, nem pedig egy szerkesztőtől. Azt mondja, hogy ezeket a narrátori hozzászólásokat a következő helyeket láthatjuk: 1:1-5; 2:10-12,20-23; 3:9,11,13b-14; 4:4-5:1a; 10:6-7,9; 27:1a,9a,11; 28:69; 29:1; 31:1,7a,9.10a,14a,14c-16a,22-23a,24-25,30; 32:44-45,48; 33:1; 34:1-4a,5-12. Polzin azt mondja, hogy ez a feltételezett narrátor ugyanolyan tekintélyt követel, mint amilyen Mózeset illeti, ami megteremti a színteret a Józsué könyvétől a Királyok könyvéig terjedő 'V. Mózesi történelemnek'. Ez a feltevés megmagyarázná a Pentateuchus és a Korábbi Próféták közti hasonlóságot.

10:6 „Bené-Jaakán forrásaitól Mószerá felé” Ez az első két szó (BDB 91, 122) szó szerint azt jelenti, hogy 'Jaakán fiainak kútjai' (vö. IV. Mózes 33:31). Mószerá azt jelenti 'fenyítés' (BDB 64). Mószerá (valószínűleg egy terület volt) ami szinonimája lehet a Hór hegynek (vö. II. Mózes 20:22-29; 33:38), ahol Áron meghalt. Mind a két hely olyan földrajzi helyekre utalnak, ahol az Izraeliták vándorlásuk során jártak.

■ **„ott halt meg Áron”** A IV. Mózes 20:27-28 azt mondja, hogy ez a Hór hegynél történt. Áron, mint ahogy Mózes is, nem mehetett be az Ígéret Földjére az engedetlensége miatt (vö. IV. Mózes 20:8,12).

■ **„Eleázár”** Neve azt jelenti, hogy 'Isten segített' (BDB 46). Ő volt Áron harmadik fia (vö. II. Mózes 6:23). Az első két fia meghalt, mert túlságosan is könnyedén vették Isten parancsolatait (vö. III. Mózes 10:1-7; IV. Mózes 3:4). A rabbik azt mondják, hogy ez azért volt, mert a III. Mózes 10:9 megtiltja, hogy a papok alkoholt igyanak, mikor szolgálatban vannak, és Nádáb és Abihu pedig részegesek voltak.

A főpapságot Áron családján belül lehetett örökölni (vö. II. Mózes 29:9; 40:15; IV. Mózes 3:5-10; 25:13).

10:7 „Gudgódba” Ennek a névnek a jelentését nem ismerjük (BDB 151). Úgy tűnik, hogy a IV. Mózes 33:33-ban szereplő Hór-Haggidgáddal azonosítják. Mind a kettő olyan hely, ahol Izrael táborozott a Hóreb/Sínai hegytől Kádes-Barneába tartó út során. A JPSOA 'Gudgód'-nak nevezi.

■ **„Jotbátóba”** A szó maga azt jelenti, hogy 'kellemes' (BDB 406, valószínűleg a víz jelenléte miatt). A IV. Mózes 33:33-34-ben szintén táborhelyként van megemlítve. A JPSOA fordításban 'Jotbát' szerepel.

10:8 „választotta külön az ÚR Lévi törzsét” Az az IGE, hogy 'elkülönít' (BDB 95, KB 110, *Hiphil* BEFEJEZETT, vö. IV. Mózes 8:14; 16:9; I. Krón. 23:13) azt jelenti, hogy 'elválasztani, elkülöníteni'. Itt az elkülönítés a következőkre szól: (1) különleges kultikus szolgálatra, ami a szent sátorhoz, később pedig a templomhoz kapcsolódik, (2) a nép megáldására (vö. 10:8; III. Mózes 9:22-23; IV. Mózes 6:22-27); (3) az emberek vitáiban ítélkezni (vö. 21:5); és (4) megítélni, hogy mi a tiszta és a tisztátalan (vö. III. Mózes 10:10). Ez az IGE párhuzamos a 'választani' igével (BDB 103, KB 119, vö. 18:5; 21:5).

Izraelnek el kellett különülnie a többi néptől (vö. III. Mózes 20:24-26; I. Kir. 8:53; azaz 'szent nép', II. Mózes 19:6), tehát Lévi törzsének el kellett különülnie a többi törzstől, mint YHWH különleges kultikus szolgálainak.

Azért lettek kiválasztva, mert (1) Lévi Mózes és Áron törzséből származott, (2) a Léviták vették át a zsidók elsőszülötteinak helyét (vö. II. Mózes 13; IV. Mózes 3:12, 8:14-19); vagy (3) mert a Léviták hűségesen válaszoltak Mózes azon hívására, hogy büntessék meg Izraelt (vö. II. Mózes 32:25-29). Az I. Mózes 29:34-ben Lea az első fiát Lévinek hívta, mert a férje nem szerette őt, de a gyermek neve azt jelentette, hogy 'Jákób most már hozzám tartozik' (BDB 532).

Papi törzsként a következőket fogják csinálni:

1. hordozzák a szövetség ládáját
2. az Úr előtt fognak állni, és szolgálni fogják Őt (tehát ők végeznek minden feladatot a szent sátorban, később pedig a templomban, Jeruzsálemben, vö. 18:5; IV. Mózes 18:1-7)
3. áldani fogják az Ő nevét (azaz IV. Mózes 6:24-27).

Később bizonyos feladatok fejlődnek ki, amiket Lévi néhány családjának adnak, hogy papok legyenek, mások pedig lévitaként funkcionáltak. Mindazonáltal az V. Mózesben az összes lévita működhet papként (hasonlítsd össze a 31:9-et és a 25-öt). Lásd Roland de Vaux, *Ancient Israel*, 2. kötet, 358-371.

10:9 „nem kapott Lévi örökséget” Bár Lévi törzse nem kapott földet, negyvennyolc város bizonyos részei nekik adatott az azt körülvevő legelővel együtt (vö. IV. Mózes 35:1-8; Józs. 21).

■ „az ÚR az ő öröksége” Ez jelölte szolgálatuk különleges helyét (vö. IV. Mózes 10:20; V. Mózes 10:9; 18:1,2; Józs. 13:33; Ezék. 44:28)! Ez a csodálatos ígélet, ami Lévi törzsének adatott lett minden igaz hívó szívének imája (vö. Zsolt. 16:5; 73:23-28; 119:57; 142:5; Jer. Sir. 3:24).

SZÖVEG: 10:10-11

10Én ott álltam a hegyen, mint az előző alkalommal, negyven nap és negyven éjjel. Az ÚR meghallgatott engem ezúttal is, és ezután nem akart elpusztítani téged az ÚR. **11**Majd ezt mondotta nekem az ÚR: Menj és indulj útnak a nép élén, hadd menjenek be, és hadd vegyék birtokba azt a földet, amelyet esküvel ígértem meg atyáiknak, hogy nekik adom.

10:10 „mint az előző alkalommal ... negyven éjjel” Lásd II. Mózes 34:28; V. Mózes 9:18.

■ „nem akart elpusztítani téged az ÚR” Ez volt Mózes közbenjáró szolgálata (vö. 9:25,29; II. Mózes 32:9-14).

10:11 YHWH azt parancsolta Izraelnek, hogy az alapján cselekedjen, amit Ő már megígért nekik – az Ígélet Földjének meghódítása:

1. 'menj' – BDB 877, KB 10:86, *Qal* FELSZÓLÍTÓ EGYESSZÁMBAN, vö. 2:13,23, ami TÖBBESSZÁMÚ és Izraelre utal. Itt az EGYESSZÁMBAN Mózesre utal.
2. 'indulj útnak' – BDB 229, KB 246, *Qal* FELSZÓLÍTÓ EGYESSZÁMBAN, szó szerint azt jelenti, hogy 'sátort bontani és elkezdni az utazás következő stádiumát' (vö. II. Mózes 17:1; 40:36,38; IV. Mózes 10:2,12; 33:1,2). Mózesnek tovább kellett vezetnie a népet.
3. 'hadd menjenek be' – BDB 97, KB 112, *Qal* BEFEJEZETLEN TÖBBESSZÁMÚ, ami PARANCSOLÓként is funkcionálhat
4. 'hadd vegyék birtokba azt a földet' – BDB 439, KB 441, *Qal* BEFEJEZETLEN TÖBBESSZÁMÚ, ami PARANCSOLÓként is funkcionálhat

Izrael azért lett elhívva, hogy betöltse YHWH a Pátriárkáknak tett esküjét (vö. 1:8; Józs. 21:43). Isten emberi eszközöket / közreműködést használ (vö. II. 3:7-12)! Az Ő ereje és célja, de szövetséges népének hitben és bizalommal kell cselekednie!

■ „a mai napig is” Lásd a 3:14 jegyzetét.

SZÖVEG: 10:12-22

12Most pedig Izrael, mit kíván tőled Istened, az ÚR? Csak azt, hogy Istenedet, az URat féljed, járj mindenben az ő útjain, szeresd őt, és szolgálj az URat, a te Istenedet teljes szívedből és teljes lelkedből. **13**Tartsd meg az ÚR parancsolatait és rendelkezéseit, amelyeket ma parancsolok neked a te javadra! **14**Íme, az ÚRÉ, Istenedé az ég és az egeknek egei, a föld és minden rajta levő. **15**Mégis csak a te atyáidat kedvelte meg az ÚR, őket szerette, és az ő utódaikat, titeket választott ki valamennyi nép

közül. Így van ez ma is. ¹⁶Metéljétek azért körül a szíveteket, és ne legyetek többé kemény nyakúak! ¹⁷Mert Istenetek, az ÚR, istenek Istene és uraknak Ura. Ő a nagy, erős és félelmes Isten, aki nem személyválogató, és akit nem lehet megvesztegetni. ¹⁸Igazságot szolgáltat az árvának és az özvegynek, szereti a jövevényt, kenyeret és ruhát ad neki. ¹⁹Szeressétek a jövevényt, mert ti is jövevények voltatok Egyiptom földjén! ²⁰Az URat, a te Istenedet féld, őt szolgálj, hozzá ragaszkodj, és az ő nevére esküdj! ²¹Őt dicsérje éneked, mert ő a te Istened, aki azokat a nagy és félelmes dolgokat tette veled, amelyeket saját szemeddel láttál. ²²Atyáid hetvenen voltak, amikor Egyiptomba mentek, most pedig úgy megsaporított téged Istened, az ÚR, amennyi az égen a csillag.

10:12-13 Lásd a következő Különleges Témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: YHWH SZÖVETSÉGES ELVÁRÁSAI IZRAELTŐL

YHWH követelményei (BDB 981, KB 1371, *Qal* AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV) világosan ki lettek fejezve egy sor *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUSban:

1. 'félni az URat' – BDB 431, KB 432, vö. 4:29; 10:20
2. 'mindenben az Ő útjain járni' – BDB 229, KB 246, vö. 4:29
3. 'szeretni Őt' – BDB 12, KB 17, vö. 6:5; 10:15; lásd a teljes jegyzetet az 5:10-ben
4. 'szolgálj az URat, Istenedet teljes szívedből és teljes lelkedből' – BDB 712, KB 773, vö. 4:29; 6:5; 10:12; 11:13; 13:3; 26:16; 30:2,6,10
5. 'megtartani az ÚR parancsolatait és rendelkezéseit' – BDB 1036, KB 1581

Ez az ígerész hasonló a Mikeás 6:6-8-hoz. Mind a kettő a hitről szól, ami hatással van a mindennapi életre!

10:13 „a te javadra” Az engedelmisség áldást hoz; az engedetlenség ítéletet (vö. 27-29-es fejezetek).

10:14 Ez a vers monoteizmust feltételez. Ez ennek a bolygónak az atmoszférájára utal, a világegyetemre (a csillagos égboltra), és Isten trónjára (azaz a három menny).

10:15 Figyeld meg azokat a párhuzamos módokat, ahogyan leírja azt, ahogyan YHWH kiválasztja Izraelt, mint az Ő különleges népét (azaz 'valamennyi nép közül', vö. II. Mózes 19:5-6; V. Mózes 7:6; 14:2):

1. 'megkedvelte' – BDB365 I KB 362, *Qal* BEFEJEZETT, vö. 7:7. A 4:37-ben a szeretetre egy másik szót használ (BDB 12, KB 17).
2. 'utódaidat kiválasztotta' – BDB 103, KB 119, *Qal* BEFEJEZETTLEN, vö. 4:37.

■ „Így van ez ma is” Lásd a 3:14-es jegyzetet.

10:16 Izraelnek a következők által kellett válaszolniuk YHWH kiválasztására:

1. 'metéljétek körül szíveteket' – BDB 557, KB 555, *Qal* BEFEJEZETT. Ez az Isten felé való nyitottság metaforája (vö. III. Mózes 26:41; V. Mózes 10:16; 30:6; Jer. 4:4; 9:25-26). Számos módon fejezik ki:
  - a. metéljétek körül a szeméremtesteteket – I. Mózes 17:14 (szövetséges jel)
  - b. metéljétek körül az ajkaitokat – II. Mózes 6:12,30
  - c. metéljétek körül a füleiteket – Jer. 6:10
  - d. egy igaz szívre utal, s nem csak a test körülmetélésére – 30:6; Jer. 4:4; 9:25-26; Ezék. 44:9; Róma 2:28-29
2. 'ne legyetek többé keménynyakúak' – BDB 904; KB 1151, *Hiphil* BEFEJEZETTLEN, vö. 9:6,7,13,24,27; 31:27. lásd a 2:30 jegyzetét.

10:17 Figyeld meg azokat a címekeket, amivel YHWH-t írja le:

1. Istenek Istene – BDB 43, vö. Zsolt. 136:2
2. Uraknak Ura – BDB 10, vö. Zsolt. 136:3
3. a nagy Isten – BDB 152, vö. 3:24; 5:24; 9:26; 11:2; 32:3; Neh. 1:5; 9:32
4. az erős Isten – BDB 150, vö. Neh. 9:32; Zsolt. 24:8; Ézs. 10:21

5. a félelmetes Isten – BDB 431, KB 432, *Niphal* MELLÉKNÉVI IGENÉV, vö. 7:21; Neh. 1:5; 9:32

■ **„aki nem személyválogató”** A héber kifejezés azt jelenti, hogy 'aki nem emeli fel az arcokat' (BDB 669, KB 724, *Qal* BEFEJEZETTLEN plusz BDB 815). Ezt gyakran használták a bírakra (vö. 1:17; 16:19; 24:17; III. Mózes 19:15). Ez arra utal, hogy Isten a fair ítélet Istene.

■ **„nem lehet megvesztegetni”** YHWH jellemét emberi jogi kifejezésekkel írják le (vö. 18-19-es versek). Ezt gyakran a fent említett kifejezésekkel teszik.

10:18-19 Figyeld meg, hogy Isten jogi jellemvonásait a 19. versben hogyan ültetik át a gyakorlatba:

1. 'igazságot szolgáltat' (BDB 793 I, KB 889, *Qal* MELLÉKNÉVI IGENÉV):
  - a. az árvának
  - b. az özvegynek (vö. 24:17; 26:12-13; 27:19; Zsolt. 68:4-5)
2. 'szereti' (BDB 12, KB 17, *Qal* MELLÉKNÉVI IGENÉV) a jövevényt ... ad neki' (BDB 678, KB 733, *Qal* FŐNÉVI IGENÉV CONSTRUCTUS):
  - a. kenyeret
  - b. ruhát

Az izraelitáknak ezeket a dolgokat a következő két ok miatt kell tenniük:

1. Istenük jellemét tükrözi vissza (vö. 17. vers; Ézs. 58:6-7,10).
2. Tudják jól, hogy milyen az, amikor igazságtalanul bánnak valakivel (19. vers, 24:18,22; II. Mózes 22:21; 23:9)

A II. Mózes 22:22-23 is megemlíti, hogy Isten meg fogja hallani ezeknek a társadalmilag erőtlén embereknek az imáit, és a javukra fog cselekedni (vö. Zsolt. 146:9; Mal. 3:5; mint ahogy a Messiás is, vö. Ézs. 11:4).

10:20 Ahogyan a 12-13-as versekben Isten követelményeit számos FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS formában adja meg, itt újra felsorolja őket, de *Qal* BEFEJEZETTLEN IGÉKBEN:

1. 'féld az Urat' – BDB 431, KB 432, vö. 5:29; 6:13; 13:4
2. 'őt szolgálj' – BDB 712, KB 773; vö. 13:4
3. 'hozzá ragaszkodj' – BDB 179, KB 209, vö. 11:22; 13:4
4. 'az ő nevére esküdj' – BDB 989, KB 1396, vö. 5:11; 6:13. Lásd a teljes jegyzetet az 5:11-ben

Mindezek az istentisztelet helyes motivációjához és cselekedeteihez kapcsolódnak.

10:21 „őt dicsérje éneked” Az V. Mózes nyelvezete nagyon sok közös tulajdonságot mutat a Bölcsesség Irodalommal. Ezt a kifejezést a Zsolt. 109:1-ben láthatjuk. Ebben a kifejezésben vagy a következőben, nincs is IGE. Ezek erőteljes megerősítései annak, hogy YHWH megváltó tette a kivonulás és a pusztai vándorlás időszaka alatt mind mind méltóak a dicséretre:

1. dicséretük (BDB 239)
2. Istenük (Elohim-juk) (BDB 43)

■ **„aki azokat a nagy és félelmetes dolgokat tette veled, amelyeket saját szemeddel láttál”** Ez YHWH az Egyiptomból való kivonulás és a pusztai vándorlás időszakában mutatott cselekedeteire és gondoskodására utalt (vö. 11:2), és hogy ezt a hódítás időszakában is meg fogja ismételni!

10:22 „hetvenen voltak” A hetven egy olyan kerek szám, amit emberekre használtak. Lásd az I. Mózes 46:27-et; II. Mózes 1:5.

A II. Mózes 1:5 egyik szövegi másolata, amit Kumrámban találtak meg (azaz a Holt-tengeri Tekercesek) 75-öt mond, ami egyezik az Apcsel 7:14-15-tel. A különböző számokkal kapcsolatban egy tömör leírást találhatsz a következő könyvben: *Hard Sayings of the Bible*, 521. oldal, vagy Gleason L. Archer, *Encyclopedia of Bible Difficulties*, 378-379-es oldalak.

■ **„amennyi az égen a csillag”** Ez Isten Ábrahámnak adott ígéretének beteljesülése. Lásd az 1:10 teljes jegyzetét.

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Mi a célja Isten törvényének (ÓSZ-i értelemben)?
2. Ez a fejezet a monoteizmust tükrözi vissza? Hol és hogyan?
3. Az V. Mózes hogyan fejezi ki Isten az emberiség iránti szeretetét?

V. MÓZES 11

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
A szeretet és az engedelmesség jutalma	Amit az ÚR megkövetelt (10:12-11:32)	Az ÚR nagysága	Izrael múltbeli tapasztalatai
11:1-7	11:1-7	11:1-7	11:1-7
		Az ígélet földjének áldásai	Ígéretek és figyelmeztetések
11:8-12	11:8-12	11:8-12	11:8-9 11:10-10-17
11:13-17	11:13-17	11:13-17	Összegzés
11:18-21	11:18-21	11:18-21	11:18-21
11:22-25	11:22-25	11:22-25	11:22-25
11:26-32	11:26-28 11:29-30 11:31-32	11:26-32	11:26-32

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együltödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG:11:1-7

¹Szeresd az URat, a te Istenedet, és tartsd meg mindenkor, amit ő elrendelt: rendelkezéseit, döntéseit és parancsolatait! ²Ti már ismeritek, nem úgy mint fiaitok, akik nem ismerik, mert nem látták Isteneteknek, az ÚRnak a fenyítését, nagyságát, erős kezét és kinyújtott karját, ³azokat a jeleket és cselekedeteket, amelyeket Egyiptomban vitt véghez Egyiptom királyán, a fáraón és egész országán; ⁴és hogy mit tett Egyiptom haderejével, lovaival és harci kocsijaival, hogyan árasztotta rájuk a Vörös-tenger vizét, amikor üldözték benneteket, és hogyan veszítette el őket az ÚR mindmáig; ⁵és hogy mit tett veletek a pusztában, míg el nem érkeztetek erre a helyre; ⁶mit tett Dátánnal és Abírámmal, Rúben fiának, Eliábnak a fiaival, amikor feltátotta száját a föld, és elnyelte őket házuk népével, sátraikkal és minden jószágukkal együtt, ami az övék volt egész Izráelben. ⁷Ti a saját szemetekkel láttátok az ÚRnak valamennyi nagy tettét, amelyet véghez vitt.

11:1 Figyeld meg, hogy ennek az versnek a két IGÉJE hogyan kapcsolódik egymáshoz. Teológiailag párhuzamosak egymással. Az egyiknek a másikat kell eredményeznie!

1. 'szeresd az Urat' – BDB 12, KB 17, *Qal* BEFEJEZETT, vö. 13,22-es versek. Lásd a teljes jegyzetet az 5:10-ben.

2. 'tartsd meg rendelkezéseit' – BDB 1036, KB 1581, *Qal* BEFEJEZETT

Ez a 6:2,4-5 és a 10:12 ismétlése. A szeretet egy cselekedet is (engedelmesség) és egy érzelem is ('teljes szívvel, teljes lelkeddel és teljes elméddel', vö. 13:3)

■ „**amit ő elrendelt: rendelkezéseit, döntéseit, parancsolatait**” Lásd a Különleges Témát a 4:1-ben.

11:2 „Ti már ismeritek, nem úgy mint fiaitok, akik nem ismerik, mert nem látták” Mózes azokhoz szól, akik szemtanúi voltak (mint a lévíták és a gyerekek, akik a katonai kor alatt voltak, tehát 20 éves kor alatt, vö. 1:6,9,14; 5:2,5; 11:2,7) a kivonulás és a pusztai vándorlás eseményeinek (vö. 4:34, 7:19).

■ „**ismerni**” Lásd a teljes jegyzetet a 4:35-ben.

■ „**az ÚRnak fenyítését**” Isten fenyítése (BDB 416) pozitív, 3. vers; és negatív, 6. vers. A gyermek tanítása az Atya Isten jellemvonása (vö. Zsid. 12:5-13). Ez egy újabb bölcsesség irodalmi kifejezés, amit a Példabeszédekben olyan sokszor használnak.

■ „**nagyságát**” Lásd a 10:17 és a 4:31 jegyzetét.

■ „**erős kezét és kinyújtott karját**” Ez egy antropomorf kifejezés, amit Isten hatalmára használtak (vö. 4:43; 5:15; 6:21; 9:29). Lásd a 4:34 jegyzetét.

11:4 „hogyan árasztotta rájuk a Vörös-tenger vizét” Az itt szereplő héber szó a 'Nád Tenger' (BDB 410 CONSTRUCTUS 693 I). Az 'eláraszt' szó szerint azt jelenti, hogy 'túlfolyik az arcukon' (BDB 847, KB 1012, *Hiphil* BEFEJEZETT, vö. II. Mózes 14:23-31), ami a fulladásra használt idióma volt.

11:5 Ez egy emlékeztető Isten gondoskodására, amit a pusztai vándorlás időszaka alatt tapasztaltak. Lásd a teljes jegyzetet a 8:4-ben.

11:6 „Dátánnal és Abirámmal” Lásd a 16:1-35-öt, 26:9-10-et, Zsolt. 106:16-18-at.

■ „**Egész Izraelben**” Lásd a Különleges Témát az 1:1-ben.

SZÖVEG: 11:8-12

⁸Tartsátok meg mindazt a parancsolatot, amelyet én ma parancsolok nektek, hogy erősek legyetek, bemehessetek és birtokba vehessétek azt a földet, ahova most átkeltek, hogy birtokba vegyétek; ⁹és hogy hosszú ideig élhessetek azon a földön, amelyről megesküdött az ÚR atyáitoknak, hogy nekik és utódaiknak adja azt a tejjel és mézzel folyó földet. ¹⁰Mert az a föld, ahova most bemegy, hogy birtokba vedd, nem olyan, mint Egyiptom földje, ahonnan kijöttetek. Ott, ha elvetted a magot, a lábaddal kellett öntözned, mint a zöldségeskertet. ¹¹Az a föld pedig, ahova most átkeltek, hogy birtokba vegyétek, hegyes-völgyes föld, az égből hulló eső vize itatja. ¹²Az ÚR, a te Istened viseli gondját annak a földnek, állandóan szemmel tartja azt Istened, az ÚR, az év elejétől az év végéig.

11:8 „tehát” (a magyarban ez a szó nem szerepel) Minden ezt megelőző történelmi hivatkozásra utal, ami a 11-es fejezetben szerepelt, vagy lehet, hogy még korábbra is. Az V. Mózes eddigi része újra és újra elmondta ugyanazokat az intéseket.

11:9 „hogy hosszú ideig élhessetek azon a földön” Hasonlítsd össze a 21. verset az V. Mózes 5:16-tal. Ez nem egy személyes ígélet a hosszú életre, hanem egy kulturális ígélet egy olyan társadalom stabilitására, ami tiszteli Isten törvényét (vö. 4:1; 8:1), ezáltal tiszteli a családot (vö. 4:40; 5:16,33; 6:2). Lásd a teljes jegyzetet a 4:40-ben.

■ „amelyről megesküdött az ÚR atyáitoknak, hogy nekik és utódaiknak adja” Lásd a Különleges Téma: Szövetséges ígéret a pátriárkáknak a 9:5-ben.

■ „a tejjel és mézzel folyó földet” Ez nem csak egy fizikai leírás, hanem egy technikai megjelölése is Palesztina földjének az ugarit és az egyiptomi dokumentumokban. Lásd a 6:3 jegyzetét.

11:10 „nem olyan mint Egyiptom földje” A növénytermesztés eléggé más volt Egyiptomban mint Palesztinában. Palesztinában időszakos/évszakos esőzések voltak (vö. 11. vers). Egyiptomnak a Nílusból való öntözésre és az éves áradására kellett hagyatkoznia.

■ „a lábaddal kellett öntözöd” Ez valószínűleg (1) az öntöző rendszerre utalt, amivel a termőföldet elárasztották, aztán lábbal lukat kellett ütni a gáton, hogy leengedjék a felesleges vizet, vagy (2) egy taposómalomra, amit arra használtak, hogy az öntözéshez vizet emeljenek ki a folyóból.

11:11 „az a föld pedig ... az égből hulló eső vize itatja” A sivatagi emberek számára nincs nagyobb áldás, mint a megfelelő mennyiségű, rendszeres víz (vö. 8:7-9). Ez a jó föld a szövetséges engedelmisség feltételén múlik (vö. 16-17-es versek; III. Mózes 26:14-20; V. Mózes 28:12,23-24; I. Kir. 8:35; 17:1; II. Krón. 7:11-14; Ézs. 5:6; Jer. 14; Ámós 4:7-8).

11:12 „szemmel tartja Istened, az ÚR” Ez egy antropomorf leírása az Úrnak, mint a 2. vers. Az Ígéret Földjén való különleges törődését és jelenlétét fejezi ki. Lásd a Különleges Témát a 2:15-ben.

SZÖVEG: 11:13-17

13Ha engedelmesen hallgattok parancsaimra, amelyeket ma parancsolok nektek, ha szeretni fogjátok Isteneteket, az URat, ha teljes szívvel és teljes lélekkel szolgáljátok őt, **14**akkor esőt adok földetekre a maga idejében, korai és kései esőt, és betakaríthatod gabonádat, mustodat és olajodat. **15**Adok füvet a meződre állataidnak, és te is ehetsz, és jóllakhatsz. **16**Vigyázzatok, hogy szívetek el ne csábítson benneteket, el ne hajoljatok, ne szolgáljatok más isteneket, és ne boruljatok le azok előtt, **17**mert akkor fellángol az ÚR haragja ellenetek, bezárja az eget, nem lesz eső, és a föld nem hozza meg termését, ti pedig hamar kivesztek arról a jó földről, amelyet az ÚR ad nektek.

11:13 Figyeld meg a feltételes ('ha' BDB 49, vö. 22. vers; és 'engedelmeskedni' BDB 1033, KB 1570, *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS és *Qal* BEFEJEZETTLEN ugyanabból a szótöből, ami megmutatja a hangsúlyt, és azt jelenti, hogy 'halld, hogy meg is tedd!') természetét YHWH áldásainak:

1. 'szeretni' – BDB 12, KB 17, *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS
2. 'szolgálni' – BDB 712, KB 773, *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS. Az arab nyelvben ez a szótó azt jelenti, hogy imádni Istent és engedelmeskedni neki, vö. II. Mózes 3:12; 4:3; 7:16, 8:1
3. 'teljes szívvel és teljes lelkeddel', vö. 4:29; 6:5; és leginkább a 10:12

Mózes újra és újra megismétli ezt a bátorítást.

■ „szívvel” A régi héberek számára a 'szív' az értelmet és a szándékot jelentette, a személy intellektusát és motivációit. Lásd a Különleges témát a 2:30-ban.

■ „lélekkel” Ez a szó azt jelenti, hogy 'az Isten adta életerő' (BDB 659). Uthalhat emberekre vagy állatokra az I. Mózesben.

11:14 „esőt adok” Az 'Adni fog' (BDB 678, KB 733) kifejezés leírja YHWH szövetséges áldásait és átkait:

1. 9. vers - *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS (áldás)
2. 14. vers - *Qal* BEFEJEZETT (áldás)
3. 15. vers - *Qal* BEFEJEZETT (áldás)
4. 17. vers - *Qal* BEFEJEZETTLEN (átok)
5. 17. vers - *Qal* BEFEJEZETT (átok)
6. 21. vers - *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS (áldás)
7. 25. vers - *Qal* BEFEJEZETTLEN (áldás)

- 8. 26. vers - *Qal* MELLÉKNÉVI IGENÉV (áldás/átok)
- 9. 29. vers - *Qal* BEFEJEZETT (áldás/átok)
- 10. 31. vers - *Qal* MELLÉKNÉVI IGENÉV (áldás)
- 11. 32. vers - *Qal* MELLÉKNÉVI IGENÉV (áldás/átok)

YHWH szeretne megáldani, de Izrael szövetséges engedelmsége határozza meg, hogy melyik következményt (áldást vagy átkot, vö. 27-29-es fejezetek) fogja megtapasztalni.

Isten elkülönül a természettől, mégis irányítása alatt tartja azt. Arra használja, hogy az emberiségnek kijelentse Önmagát (vö. V. Mózes 27-28; Zsolt. 19:1-6; Róma 1:19-25; 2:14-15).

■ **„korai”** Palesztinában évente két időszakban esett az eső. A korai esők (az ültetéshez) október-november környékén jöttek (BDB 435, vö. Jer. 5:24; Hós. 6:2; Jóel 2:23).

■ **„kései esőt”** A kései esők (a termés beéréséhez) március-április idején jött (BDB 545, vö. Jer. 3:3; Jóel 2:23). Más időszakokban a bőséges harmat volt az egyetlen nedvesség forrás. A Hóseás 6:3 ezt az végidőkbeli szellemi megújulás metaforájaként használja.

■ **„gabonadat, mustodat és olajadat”** Ezek állandóak voltak az étkezésükben (vö. 7:13).

11:15 „állataidnak” Ez a kifejezés, hogy 'lábásjóság, marha' (BDB 96) a következőkre utal:

- 1. minden olyan élőlényre, ami nem ember, I. Mózes 8:1; II. Mózes 9:9,10,22
- 2. háziállatra, I. Mózes 47:17; II. Mózes 20:10; II. Mózes 19:19; 26:22; IV. Mózes 3:41,45; V. Mózes 2:35

■ **„ehetsz és jóllakhatsz”** Ez az IGE egy visszatérő ígéret az V. Mózesben (vö. 6:11; 8:10; 11:15; 14:29). Két IGÉBŐL áll:

- 1. 'enni' – BDB 37, KB 46, *Qal* BEFEJEZETT
- 2. 'megelégedni' – BDB 959, KB 1302, *Qal* BEFEJEZETT

11:16-17 Ezek a versek figyelmeztetések ('vigyázzatok', BDB 1036, KB 1581, *Niphal* FELSZÓLÍTÁS, vö. 4:9,15,23; 6:12; 8:11; 11:16; 12:13,19,28,30; 15:19; 24:8, lásd a 6:12 jegyzetét) a bálványimádással és annak következményeivel kapcsolatban.

KÜLÖNLEGES TÉMA: A BÁLVÁNYIMÁDÁS KÖVETKEZMÉNYEI

A. 'becsapott szívek' – BDB 834, KB 984, *Qal* BEFEJEZETTLEN, vö. Jób 31:27

- 1. 'elfordulni' – BDB 693, KB 747, *Qal* BEFEJEZETT, vö. II. Mózes 32:8; 9:12; 17:11,17; Jer. 23
- 2. 'más isteneket szolgálni' – BDB 712, KB 773, *Qal* BEFEJEZETT, vö. 7:4,16; 8:19; 11:16; 13:6,13; 17:3; 28:14,36,64; 29:26; 30:17; 31:20; Józs. 23:16; 24:2,16; Jer. 11:10; 13:10; 16:11,13; 22:9; 25:6; 35:15
- 3. 'imádni/tisztelni' – BDB 1005, KB 295, *Hithpael* (Owens, 805. oldal) és *Hishtaphel* (Parsing Guide, 146. oldal)

Nyilvánvalóan ez egy újra és újra előforduló tendencia volt Izrael részéről! A bálványimádás következményei nagyon súlyosak voltak.

B. 'az ÚR haragra gerjedt ellenetek' – BDB 354, KB 351, *Qal* BEFEJEZETT, vö. II. Mózes 4:14; 22:24; 32:10; IV. Mózes 11:1,10; 12:9; 32:10; V. Mózes 6:15; 7:4; 11:17; 29:27; Józs. 23:11

- 1. 'bezárja az eget, és nem lesz eső'. Ez része a szövetségnek való engedetlenség miatti átoknak. vö. 28:24; II. Krón. 6:26-28; 7:13
- 2. 'a föld nem hozna termést' – az eső hiánya miatt

C. 'hamar kihalsz a jó földről' – BDB 1, KB 2, *Qal* BEFEJEZETT, vö. 4:26; 7:4; 8:19,20; 28:20,22; 30:18; Józs. 23:13,16

Nincs köztes lehetőség! Isten úgy jeleníti meg szövetségét ..... A bukott emberiség nem képes elérni a folyamatos vagy teljes engedelmség ezen szintjét (vö. Józs. 24:19). Így tehát szükség volt vagy most is van egy új szövetségre, ami Isten irgalmára és az Ő tetteire alapszik (vö. Jer. 31:31-34; Ezék. 36:22-38; Róma 3:9-18,23; Galata 3)!

SZÖVEG: 11:18-25

18Vegyétek azért a szívetekre és lelketekre ezeket az igéket, kössétek jelül a kezetekre, és legyenek fejdíszként a homlokotokon. **19**Tanítsátok meg ezeket a fiaitoknak is, beszélj róluk, ha otthon vagy, és ha úton jársz, ha lefekszel, és ha felkelsz. **20**Írd fel azokat házad ajtófélfáira és kapuidra, **21**hogy hosszú ideig éljete, és éljenek fiaitok is azon a földön, amelyről megesküdött az ÚR atyáitoknak, hogy nekik adja, amíg csak ég lesz a föld fölött. **22**Ha hűségesen megtartjátok mindezeket a parancsolatokat, amelyeket ma parancsolok nektek, és teljesítitek; ha szeretni fogjátok Isteneteket, az URat, és mindenben az ő útjain jártok, és hozzá ragaszkodtok, **23**akkor meghódoltatja előttetek az ÚR mindezeket a népeket, nálatok nagyobb és erősebb népeket hódítotok meg. **24**Tietek lesz minden hely, amelyre lábatokkal léptek. A pusztától a Libánonig, és a folyamtól, az Eufrátesz folyamtól a nyugati tengerig terjed határotok. **25**Senki sem állhat meg veletek szemben. Rettégést és félelmet kelt Istenetek, az ÚR, az egész országban, ahova csak léptek, ahogyan megígérte nektek.

11:18-20 Ezek a versek a 6:6-9 összegzései. Azt a célt szolgálják, hogy a hűségesek számára nyomatékosá tegye, hogy mennyire szükséges az életet Isten szavainak fényében élni!

■ „vegyétek azért a szívetekre és lelketekre ezeket az igéket” Ez metaforikus, BDB 962, KB 1321, *Qal* BEFEJEZETT, vö. 32:46. Ezt jelentik a 6:8 és a II. Mózes 13:9,16 metaforái. Mindig tartsd gondolataidban Isten igéit. S azok fényében nézd át minden cselekedeted!

11:19 „tanítsátok meg ezeket a fiaitoknak” Lásd a 4:9 jegyzetét.

11:20 „írd” A múltban néhány tudós megkérdőjelezte Mózes és a korai Izraeliták írástudását. Ahogyan a régészeti bizonyítékok egyre növekedtek, ma már ezt senki sem tagadná. Lásd a következő könyvben a következő fejezetet: 'The question of Israelite Literary' az *Approaches to the Bible* 2. kötetének 142-153-as oldalak (Biblical Archaeology Society, 1995).

11:21

NASB „amíg csak ég lesz a föld fölött”
NKJV „mint az ég napjai a föld felett”
NRSV „mindaddig amíg csak ég lesz a föld felett”
TEV, NJB „amíg csak égbolt lesz a föld felett”

Ez az 'állandó szertartások' párhuzamos kijelentése (vö. II. Mózes 12:14,17,24,25; 13:10). Ez a teljesítményre vonatkozó metafora.

11:22 A szövetség feltételes természete (vö. 13. vers) és annak követelményei újra és újra visszatérnek:

1. A feltétel nagyon hasonlít a 13. vershez, de azért egy kicsit más:
  - a. 'mert ha', BDB 49
  - b. 'megtartani', BDB 1036, KB 1581, *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS és *Qal* BEFEJEZETT IGE (nyelvtani szerkezetet arra használták, hogy hangsúlyozzon)
2. a követelményei (*Qal* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS-ok sorozata, mint a 13. vers):
  - a. 'tenni' – BDB 793, KB 889
  - b. 'szeretni' – BDB 12, KB 17
  - c. 'járni' – BDB 229, KB 246, vö. 8:6
  - d. 'ragaszkodni' – BDB 179, KB 209, vö. 10:20; 13:4

11:23-25 A feltételes szövetségnek meg vannak a megígért (azaz 'ahogyan megígérte nektek', 25. vers) eredményei:

1. 'meghódoltatja előttetek az ÚR mindezeket a népeket', 23. vers, BDB 439, KB 441, *Hiphil* BEFEJEZETT, vö. II. Mózes 34:24; IV. Mózes 32:21; V. Mózes 4:37-38; 9:4-5; Józs. 23:5,13
2. 'nálatok nagyobb és erősebb népeket hódítotok meg', 23. vers, BDB 493, KB 441, *Qal* BEFEJEZETT, vö. 7:17; 9:3; IV. Mózes 33:52
3. 'tietek lesz minden hely, amelyre lábatokkal léptek', 24. vers, BDB 201, KB 231, *Qal* BEFEJEZETTLEN, vö. Józs. 1:3. Határaik a következő helyeken vannak leírva: I. Mózes 15:18; II.

Mózes 23:31; V. Mózes 1:7; 3:12-17; Józs. 1:1-4; 13:8-12

4. 'senki sem állhat meg veletek szemben', 25. vers, BDB 426, KB 427, *Hithpael* BEFEJEZETTLEN, vö. 7:24; Józs. 1:5; 10:8; 23:9

5. 'kelt Istenetek az ÚR', BDB 678, KB 733, *Qal* BEFEJEZETTLEN

a. 'félelmet' – BDB 808, vö. 2:25

b. 'rettegést' – BDB 432, vö. I. Mózes 9:2

Ugyanezt az igazságot találhatjuk meg más szavakkal a II. Mózes 23:27-ben és a Józs. 2:9-ben.

11:24 Az Ígéret Földjének határaival kapcsolatban teljes jegyzetet találhatsz az 1:8-ban.

SZÖVEG: 11:26-28

26Nézd, én ma áldást és átkot adok elétek. **27**Áldást, ha hallgattok az ÚRnak, Isteneteknek a parancsolataira, amelyeket én ma megparancsolok nektek. **28**De átkot, ha nem hallgattok az ÚRnak, Isteneteknek a parancsolataira, és letértek arról az útról, amelyet én ma megparancsolok nektek, és más isteneket követtek, akiket nem ismertek.

11:26-28 Ezek a versek tovább tárgyalják a YHWH és az Ő népe közötti feltételes szövetség következményeit. Az V. Mózes 27-29-ben ki lettek terjesztve. Ezek a versek a zsidók történelméből nagyon sokat elmagyaráznak.

Ez a szakasz egy általános figyelemfelhívással kezdődik, 'nézd' – BDB 906, KB 1157, *Qal* FELSZÓLÍTÁS, vö. 1:8,21; 2:24; 4:5; 11:26; 30:15; 32:39. Az a kifejezés, hogy 'ma' (BDB 398) egy módja annak, hogy döntést és azonnali cselekvést sürgessen (vö. 4:39).

1. 'áldást' – BDB 139

a. 'ha hallgattok' – BDB 1033, KB 1570, *Qal* BEFEJEZETTLEN, 'halljátok, hogy meg is tegyétek', vö. a következő helyeken parancsolva: 4:1; 5:1; 6:3,4; 9:1; 20:3; 27:10; 33:7; feltételhez kötve: 7:12; 11:13(kétszer); 15:5(kétszer); 28:1(kétszer),13; 30:10,17

2. 'átkot' – BDB 887

a. 'ha nem hallgattok', ugyanaz, mint fent, *Qal* BEFEJEZETTLEN

b. 'letértek' – BDB 693, KB 747, *Qal* BEFEJEZETT

c. 'más isteneket követtek' – BDB 229, KB 246, szó szerint 'jártok', vö. 6:14; 8:19; 11:28; 13:2; 28:14; Bír. 2:12; Jer. 7:6,9; 11:10; 13:10

A két végzet közti kontrasztot gyakran úgy hívják, hogy a 'két út' (28. fejezet és 30:1,15-20, Zsolt. 1; Jer. 21:8; Máté 7:13-14).

11:28 „követtek” Ez szó szerint azt jelenti, hogy 'ismerni'. Lásd a teljes jegyzetet a 4:35-ben.

SZÖVEG: 11:29-32

29Amikor bevisz téged Istened, az ÚR arra a földre, amelyre bemegy, hogy birtokba vedd azt, mondd el az áldást a Garizim hegyén, az átkot pedig az Ébál hegyén. **30**Ott vannak ezek a Jordánon túl a nyugati út mögött a kánaániak földjén, akik a síkságon laknak Gilgállal szemben, Móre tölgyfái mellett. **31**Ti most átkeltek a Jordánon, hogy bemenjete, és birtokba vegyétek azt a földet, amelyet Istenetek, az ÚR ad nektek. Birtokba is veszitek, és ott laktok majd. **32**De vigyázzatok, teljesítsétek mindazokat a rendelkezéseket és döntéseket, amelyeket én ma elétek adok!

11:29 „az áldást ... az átkot” Ez a vers a szövetség megújításának ceremóniáját írja le, amit Józsué vezetett Sekemnél (vö. 27-28-as fejezetek, és Józs. 8:30-35). Úgy tűnik, hogy két csapat lévita énekes énekelte vagy kántálta az áldásokat a Gerizim hegyről, az átkokat pedig az Ebál hegyről. Ez a két hegy szegélyezi Sekemet (jelentése lapocka, BDB 1014). A régészek egy nagy kő oltárt találtak az Ebál hegyen, ami megegyezik a Talmudban lévő oltár leírásával. Lásd a könyv bevezetőjének VII. pontját.

Ez a Suzerian Hettita szövetségek formáit követi, ami a királyt az alattvalóival közli össze (vö. V. Mózes 27; Józs. 24 – ugyanezek a minták találhatók).

11:30 „a síkságon” Ez a Jordán völgye a Holt-tengertől délre. Lásd az 1:1 jegyzetét.

■ „Gilgál” Ez azt jelenti, hogy 'kő körök' (BDB 166 II), ami az Izraeliták első tábori helye volt Kánaánban (vö. Józs. 4:19). Mindazonáltal ez a hely lehet, hogy északabbra van, Sekemhez közel (lásd *The IVP Bible Background Commentary, OT*, 181. oldal).

■ „Móre tölgyfái” Ez egy szent fa volt, vagy egy erdőcske. A következő igehelyekből tudjuk, hogy ez egy szent hely volt Sekem közelében: I. Mózes 12:6 és 35:4. Móre azt jelenti, 'tanár' (BDB 435).

11:31-32 Ezek összegző versek, amik újra összefoglalják mindazt, amit már sokszor kijelentettek.

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Miért ismétli az V. Mózes olyan sokszor ugyanazokat a kifejezéseket és történelmi eseményeket?
2. Hogyan hangsúlyozza a szövetség feltételes vagy akarati elemeit?
3. Hogyan hangsúlyozza YHWH szuverenitását?

V. MÓZES 12

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Az istenimádat kijelölt helye	Az istenimádat központosítása	Az istenimádat egyetlen helye	Az V. Mózesi törvény (12:1-26:15)
12:1-28	12:1.	12:1-3	12:1.
	12:2-7		Az istenimádat helye
		12:4-7	12:2-3
	12:8-12	12:8-14	12:4-7
	12:13-14		12:8-12
	12:15-19	12:15-19	Áldozati szabályok
			12:13-14
	12:20-27	12:20-28	12:15-16
	12:28.		12:17-19
Vigyázz a hamis istenekkel		Figyelmeztetés a bálványimással kapcsolatban (12:29-13:18)	12:20-28
12:29-32	12:29-32	12:29-31	A kánaáni szekták elleni figyelmeztetés
	Figyelmeztetés a bálványimással kapcsolatban (12:32-13:18)	12:32.	12:29-13:1

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együltödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

BEVEZETÉS

- A. Ezzel elkezdődik a Tíz Ige kiterjesztése a mindennapi szabályozásokra (azaz 12-26-os fejezetek), ami magában foglalja Izrael világi és szent életét is. Ha követjük a Hettita szövetségek vázlatát, akkor (1) 4:1-11:32 tartalmazza az alapvető törvényeket, és (2) a 12:1-26:19 pedig ezen törvényeknek a jellemző kiterjesztése és magyarázata.

A tudósok négy 'Törvény Kódot' vázoltak a Pentateuchusban:

1. A szövetség könyve, II. Mózes 20:22-23:33
2. A papi törvényrendszer, II. Mózes 25:31 és 34:29 egészen a III. Mózes 16-ig
3. A szentség törvényrendszere, III. Mózes 17-26
4. V. Mózesi törvényrendszer, V. Mózes 12-16-os fejezetek és a 28. fejezet

Mindazonáltal ezt a felsorolást jobban befolyásolja a Julius Wellhausen (lásd *Approaches To the Bible*, 13. oldal) forrású kritikai megközelítése (azaz J=YHWH, E=Elohim; D=Deuteronomy [V. Mózes]; és P=Papi írók) a Pentateuchusnak, mint a kortárs, második ezredi KR. e.-i párhuzamok (vö. R. K. Harrison, *Old Testament times* és John H. Walton, *Ancient Israelite Literature In Its Cultural Context*).

- B. Ez az a fejezet, ahol az V. Mózes keletkezési idejét környékező ellentmondások a leginkább tombolnak. Az 1-7-es versek köré csoportosulnak, ami egy központi imádati oltárhoz hív (később Jeruzsálem).
- C. Úgy tűnik, hogy ez a szöveg két különböző időszakhoz és célhoz kapcsolódik: (1) a pusztaságban (azaz a szentsátor) és (2) az ígéret földjén. Minden törvény célja YHWH helyes imádata helyben, motivációban és formában. A bálványimádás és annak imádati helyeit elutasították. Úgy tűnik, hogy a feszültség az elfogadott helyi istentiszteleti helyek (II. Mózes 20:24, V. Mózes 16:21) és az Izraeli központi imádati hely között volt. A helyi és különleges oltárakat (vö. V. Mózes 27) engedélyezték (pl. I. Kir. 3:3-5), de a Szövetség Ládája, a Sátor, és később a Templom ki volt emelve.
- D. Meg kell jegyezni történelmileg, hogy Ezékiás király reformjai sokkal inkább a központi imádati helyszínre összpontosítanak, mint Jósiás reformjai, amit általában az V. Mózes megírásának feltételezett okaként használnak (azaz Kr. e. 621; vö. II. Kir. 18:22; II. Krón. 32:12 és Ézs. 36:7). Jósiás reformjai elsősorban a bálványimádással foglalkoztak, nem pedig a központosított istentisztelettel! Én személyesen elutasítom a JEDP teóriát, mint a Pentateuchusszal kapcsolatos kritikák forrást (vö. Josh McDowell, *More Evidence That Demands A Verdict*).

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANLMÁNY

SZÖVEG: 12:1-7

¹Ezeket a rendelkezéseket és döntéseket kell azon a földön, amelyet atyáid Istene, az ÚR ad nektek birtokul, megtartanotok és teljesítenetek mindenkor, amíg csak azon a földön éltek: ²Ei kell pusztítanotok mindazokat a helyeket, ahol az általatok meghódítandó népek szolgálják isteneiket, a magas hegyeken és halmokon, és minden zöldellő fa alatt. ³Romboljátok le oltáraikat, törjétek össze szent oszlopaikat, égessétek el szent fáikat, isteneik szobraikat pedig vágjátok darabokra! Még a nevüket is irtsátok ki arról a helyről! ⁴De ne így tegyetek Istenetekkel, az Úrral. ⁵Hanem azt a helyet keressétek fel, és oda menjetek, amelyet kiválaszt Istenetek az ÚR valamennyi törzsetek közül, hogy oda helyezze nevét, és ott lakjék. ⁶Oda vigyétek égőáldozataitokat és véresáldozataitokat, tizedeiteket és felajánlásaitokat, fogadalmi és önkéntes áldozataitokat, marháitok és juhaitok elsőszülöttjét. ⁷Ott egyetek Isteneteknek, az ÚRnak a színe előtt, és örüljétek házatok népével együtt minden szerzeményeteknek, amellyel megáld Istenetek, az ÚR.

12:1 „rendelkezéseket és döntéseket” Lásd a Különleges Témát a 4:1-ben.

■ **„megtartanotok”** Ez a kifejezés egy IGÉNEK 'örködni' (BDB 1036, KB 1581, *Qal* BEFEJEZETLEN) és egy *Qal* FÖNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUSnak (BDB 793, KB 889) az összetétele. Ez egy visszatérő téma (pl. II. Mózes 23:13,21; 34:11-12; III. Mózes 18:4-5,26,30; V. Mózes 4:6,9,15,23,40; és ezen kívül nagyon sok van még, főleg az V. Mózesben és a Bölcsesség irodalomban).

■ **„amelyet atyáid Istene, az ÚR ad nektek”** Az IGE egy befejezett cselekményt mutat (BDB 678, KB 733, *Qal* BEFEJEZETT), az események mégis jövőbeliek. Ez a héber mód arra, hogy bizonyosságot mutassanak (azaz Profetikus Befejezett). Ez egy visszatérő téma az V. Mózesben (vö. 1:8,20,21,25,35,36,39; 2:29; 3:18,20; 4:1,21,38,40; 5:16,31; 6:10,23; 7:13,16; 8:10; 9:6,23; 10:11; 11:9,17,21,31; 12:0,9; 15:4; 17:14; 18:9; 19:1,2,8,14; 21:23; 24:4; 25:15,19; 26:1,2,3,6,9,10,15; 27:3; 28:8,11,52; 31:7; 32:49; 34:4).

Megmutatja YHWH kegyelmes döntését és Izraelről való gondoskodását.

■ **„birtokul”** Az IGE (BDB 439, KB 441, *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS) egy visszatérő ígéret. Lásd a Különleges Témát: Birtokba venni a földet a 8:1-ben.

■ **„a földön”** 'A földön' egy másik módja volt annak, hogy azt mondja 'az ígéret földjén' (19. vers). Amíg az Izraeliták megtartották Isten parancsolatait, addig az Ígéret Földjén lakhattak. Lásd a 4:40 jegyzetét.

Ez a vers két különböző szót használ a 'föld' kifejezésére:

1. 'azon a földterületen' – BDB 75

2. 'a földön' (mind földbolygó) – BDB 9

Mind a kettő vagy az egész földre utal, vagy Kánaán földterületére. Ez a két szó általában egymás szinonimája (vö. 4:38-40; 11:8-9; 12:1; 26:2,15).

12:2 „el kell pusztítaniotok” 'Teljesen elpusztítani' kifejezés abból a héber szóból származik, ami azt jelenti, hogy 'az elpusztulását okozni' (BDB 1, KB 2, *Piel* FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS és *Piel* BEFEJEZETLEN, ami intenzitást mutat, vö. 3. vers; IV. Mózes 33:52[kétszer], II. Kir. 21:3). Isten arra figyelmezteti az Izraelitákat, hogy pusztítsák el a pogány oltárokat, hogy ne hogy a termékenységi imádat részévé váljanak (vö. II. Mózes 23:24; 34:13).

■ **„a magas hegyeken és halmokon, és minden zöldellő fa alatt”** Ezek voltak a helyi *Baál* és *Astarót* oltárok helyei, ahol a termékenységi rítusokat gyakorolták (vö. Jer. 2:20; 3:2,6; 17:2; Ézs. 57:5,7; Hós. 4:13).

12:3 „szent oszlopaikat” Lásd a következő Különleges Témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: AZ IZRAELTŐL ELVÁRT VÁLASZREAKCIÓ A KÁNAÁNI TERMÉKENYSÉGI IMÁDATRA

Ez a vers számos kultikus tárgyat felsorol, ami a *Baál* imádatához tartozik, és hogy Izraelnek azt hogyan kellett elpusztítaniuk.

1. „romboljátok le oltáraikat”

a. az IGE, BDB 683, KB 736, *Piel* BEFEJEZETT, vö. V. Mózes 7:5; II. Kr. 31:3; 34:4

b. a tárgy, az 'oltár', BDB 258, *Baál* oltárai egy magaslaton voltak, kivágott kövekből rakva, amin volt egy felemelt kő (oszlop), és egy lyuk, ahová egy fát lehetett ültetni vagy egy faragott fa oszlopot lehetett beleilleszteni (*Asherah*)

2. „törjétek össze szent oszlopaikat”

a. az IGE, BDB 990, KB 1402, *Piel* BEFEJEZETT, vö. V. Mózes 7:5; II. Kir. 3:2; 10:27

b. a tárgy az 'oszlop', BDB 663. Ezek magasra felemelt kövek voltak, amik a hímnemű termékenységi isten fallikus szimbólumai voltak (vö. 16:22).

3. „égesétek el szent fáikat”

a. az IGE, BDB 976, KB 1358, *Qal* BEFEJEZETLEN, vö. V. Mózes 7:5; a II. Krón. 31:1-ben és a 34:4-ben 'ki kellett őket vágni'.

b. a tárgy, *Asherim*, BDB 81. Ez az élet fáját szimbolizálta. *Asherah* (vö. ABD, 1. kötet, 483-87-es oldal, bár az ugarit költészeti irodalomban *Anath* volt *Baál* ágyasa, vö. ABD, 1. kötet, 225-27) volt *Baál* női ágyasa. Ez lehetett egy élő fa vagy egy faragott oszlop/cövek.

4. „isteneik szobrait pedig vágjátok darabokra”

a. az IGE, BDB 154, KB 180, *Piel* BEFEJEZETLEN, vö. B. Mózes 7:5; II. Krón. 14:2; 31:1; 34:4,7

b. a tárgy, 'faragott istenszobraik', BDB 820 CONSTRUCTUS 43. V. Mózes 7:5; és II. Krón. 34:7 különbséget tesz az *Asherim* és a képek között.

5. „még a nevüket is irtsátok ki arról a helyről”

a. az IGE, BDB 1, KB 2, *Piel* BEFEJEZETT, vö. V. Mózes 12:2(kétszer)

b. a tárgy, 'név', BDB 1027. Úgy tűnik, hogy az isten nevére utal, mint a hely tulajdonosára, amit most elpusztítottak, és ezzel együtt a nevük is elpusztult. YHWH neve az, amit most már ezek a helyen láthatnak/imádnak (vö. V. Mózes 12:5,11)

12:5 „azt a helyet keressétek fel, és oda menjétek, amelyet kiválasztott Istenetek az ÚR” Isten

választotta ki (BDB 103, KB 119, *Qal* BEFEJEZETLEN, vö. 11,14,18,26-os versek, 14:25; 15:20; 16:2,6,11,15; 17:8,10; 18:6; 26:2; 31:11) az imádat helyszínén (vö. II. Mózes 20:24).

A szent sátor (a szövetség ládája) Izraellel együtt utazott:

1. Gilgál, Józs. 4:19; 10:6,15
2. Sekem, Józs. 8:33
3. Siló, Józs. 18:1; Bír. 18:31; I. Sám. 1:3
4. Bétel, (valószínűleg) Bír. 20:18,26-28; 21:2
5. Kirjat-Jearim, a szövetség ládája, I. Sám. 6:21; 7:1-2 (a papok Núbnál, vö. I. Sám. 21-22)
6. Jeruzsálem
  - a. Dávid elfoglalja a jebúsiak várát (vö. II. Sám. 5:1-10)
  - b. Dávid elviszi a szövetség ládáját Jeruzsálembe (vö. II. Sám. 6)
  - c. Dávid megvásárolja a templom területét (II. Sám. 24:15-25; II. Krón. 3:1)

Nagyon sok modern tudós megpróbálta azt bizonygatni, hogy az V. Mózes későn íródott, hogy kiegészítse Ezékiás és Jósias reformjait, hogy Izrael istentiszteletét központosítsák. Mindazonáltal az V. Mózes nem említi meg Jeruzsálemet, mint egy olyan bizonyos helyszínt, amit YHWH ki fog választani. A szövegek környezetben a kontraszt a következők között volt:

1. a helyi *Baal* kegyhelyek és Izrael egyetlen kegyhelye
2. Izrael monoteizmusa szemben Kánaán politeizmusával (és a régi Közel-kelet többi részének politeizmusával)

■	
NASB	„hogy oda helyezze nevét és ott lakják”
NKJV	„hogy Nevének lakozást szerezzen”
NRSV	„mint lakhelyeként odahelyezze jelenlétét”
TEV	„ahol az embereknek az ő jelenlétébe kell jönniük”
NJB	„hogy oda helyezze nevét és otthont adjon neki”

Ennek a versnek a fordítását befolyásolta a 11. vers. Az 5. versben van 'az ő lakhelye' (BDB 1015), míg a 11. vers azt mondja, hogy 'ott lakjon' (BDB 1014, KB 1496, *Piel* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS). Jelentésükben nagyon hasonlóak, és nincs semmilyen teológiai különbség köztük vagy valamilyen fajta mellékjelentésük.

A zsidók Isten jelenlétét az Isten nevével helyettesítették be. Egy egy direkt utalás a korai időkben a Szent sátorra.

KÜLÖNLEGES TÉMA: YHWH 'NEVE'

A 'név' használata Maga YHWH helyett párhuzamos a II. Mózes 23:20-33-ban az 'angyal'-lal, akit úgy nevez, hogy 'Én nevem Benne van'. Ugyanezt a behelyettesítést láthatjuk az 'Ő dicsősége' használatában (pl. János 1:14; 17:22). Mindegyik egy-egy próbálkozás arra, hogy lágyítsák YHWH személyes antropomorf jelenlétét (vö. II. Mózes 3:13-16, 6:3). YHWH-ről emberi kifejezésekkel beszéltek, de azt is tudták róla, hogy szellemileg mindenhol jelen volt teremtésében (vö. I. Kir. 8:27; Zsolt. 139:7-16; Jer. 23:24; Apcsel 7:49 az Ézs. 66:1-et idézi).

Számos példa van arra, hogy 'a név' képviseli YHWH isteni lényegét és személyes lényegét:

1. V. Mózes 12:5; II. Sám. 7:13; I. kir. 9:3; 11:36
2. V. Mózes 28:58
3. Zsolt. 5:11; 7:17; 9:10; 33:21; 68:4; 91:14; 103:1; 105:3; 145:21
4. Ézs. 48:9; 56:6
5. Ezék. 20:44; 36:21; 39:7
6. Ámós 2:7
7. János 17:6,11,26

Azt a kifejezést, hogy 'segítségül hívni' (azaz imádni) YHWH nevét, elég korán láthatjuk az I. Mózesben:

1. 4:26, Sét leszármazottai
2. 12:8, Ábrahám
3. 13:4, Ábrahám
4. 16:13, Hágár

5. 21:33, Ábrahám
  6. 26:25, Izsák
- és a II. Mózesben is:
1. 5:22, a Te nevedben szólni
  2. 9:16, hirdessék nevemet az egész földön (vö. Róma 9:17)
  3. 20:7, ne mond ki hiába Istenednek, az ÚRnak a nevét (vö. III. Mózes 19:12; V. Mózes 5:11; 6:13; 10:20)
  4. 20:24, emlékezetessé teszem a nevemet (vö. V. Mózes 12:5; 26:2)
  5. 23:20-21, egy angyal ('a nevem van benne')
  6. 34:5-7, Mózes segítségül hívta az ÚR nevét. Ez egyike azoknak a maroknyi szövegrészeknek, amik leírják YHWH jellemét (vö. Neh. 9:17, Zsolt. 103:8, Jóel 2:13).

Az, hogy ismerünk valakit név szerint, egy fajta bensőségeséget jelöl (vö. II. Mózes 33:12), Mózes ismeri YHWH nevét és a 33:17-ben YHWH ismeri Mózes nevét. Ez az a szövegrész, amiben Mózes szeretné látni Isten dicsőségét (vö. 18. vers), de Isten azt engedi meg neki, hogy a 'jóságát' láthassa (vö. 19. vers), ami párhuzamos a 'névvel' (19.vers).

Az Izraelitáknak el kellett pusztítaniuk a kánaáni istenek 'neveit' (vö. V. Mózes 12:3) és Hozzá fordulni (vö. V. Mózes 6:13; 10:20; 26:2) azon a különleges helyen, ahol majd az Ő neve fog lakozni (vö. II. Mózes 20:24; V. Mózes 12:5,11,21; 14:23,24; 16:2,6,11; 26:2).

YHWHnak egyetemes terve van, ami magában foglalja a Nevét:

1. I. Mózes 12:3
2. II. Mózes 9:16
3. II. Mózes 19:5-6
4. IV. Mózes 28:10,58
5. Mikeás 4:1--5

12:6 Ez a vers számos áldozatot felsorol:

1. **„égőáldozat”** Ez egészen égő áldozatot jelentett (BDB 750 III). Ezzel mutatták ki a teljes mértékű Istennek való odaszánást. Önkéntes jellegű áldozat volt (vö. III. Mózes 1).
2. **„véresáldozat”** Ez a részben elégett, részben elfogyasztott áldozatra utal (BDB 257). Ilyen volt a bűnért való áldozat, a béke áldozat, a hálaadó áldozat, stb. Ezek olyan áldozatok voltak, amiben a vér is szerepet játszott (vö. III. Mózes 7).
3. **„tized”** A tized volt az, ami által Izrael a papokat támogatta, akiknek nem adatott föld örökségül. Úgy tűnik, hogy két fajta tized volt (BDB 798):
  - a. a központi szentély számára
  - b. a helyi lévíták számára, azzal a lehetőséggel, hogy:
  - c. minden harmadik évben a helyi szegények számára adható (III. Mózes 27:30-33; IV. Mózes 19:21-22)
4. **„felajánlások”** Ez a héber szó a 'meglóbált áldozatra' (BDB 929, vö. III. Mózes 7:32). Ez azokra az áldozatokra utalnak, amikor az állat bizonyos részeiről előírták, hogy az a papoké, hogy megegyék.
5. **„fogadalmi áldozat”** Ez (BDB 623) egy példa az Istennek tett feltételes fogadalomra, 'Ezt fogom tenni, ha Te megteszed azt (amit kérek)'. Ezzel tartották meg a zsidók a fogadalom rájuk eső részét (vö. III. Mózes 7:16-18).
6. **„önkéntes áldozat”** Ez (BDB 621) egy olyan áldozatra utal, amit hálából vagy dicséretként hozott valaki, aki túlaradóan megtapasztalta Isten jóságát (vö. III. Mózes 22:18).
7. **„elsőszülöttekért való áldozat”** Ez (BDB 114) arra utal, amikor a Halál Angyala Egyiptomban körbejárt, és megölte az állatok és az emberek elsőszülötteit. Ennek az eseménynek a fényében minden elsőszülött, állat és emberé, egyedülálló módon Istenhez tartozott (vö. II. Mózes 13; III. Mózes 27:26-27)!

12:7 „ott egyetek Isteneteknek, az Úrnak színe előtt ... házatok népével együtt” Ez egy közösségi étkezésre utal, ami a teológiai előfutára mind a Páskának mind az Eucharistiának (vö. 12. vers, 18. vers; 14:26; Jel. 3:20). Isten népe arra lett teremtve, hogy a teremtés fizikaiságában Vele együtt örvendezzenek (BDB 971, KB 1333, *Qal* BEFEJEZETT), és az istentisztelet bensőségeségében is (vö. II. Mózes 23:40; IV. Mózes 10:10; V. Mózes 12:7,12,18; 14:26; 16:11; 26:11; 27:7; 28:47).

SZÖVEG: 12:8-12

⁸Ne tegyetek úgy, ahogyan mi itt ma teszünk: mindenki ahogyan jónak látja. ⁹Mert még nem mentetek be a nyugalom helyére, az örökségbe, amelyet Istened, az ÚR ad neked. ¹⁰Majd ha átkeltek a Jordánon, és letelepedtek azon a földön, amelyet örökségül ad nektek Istenetek, az ÚR, amikor már nyugton lesztek a körülöttetek levő összes ellenségetektől, és biztonságban laktok, ¹¹akkor arra a helyre, amelyet kiválaszt Istenetek, az ÚR, hogy ott lakjék az ő neve, oda vigyétek mindazt, amit parancsolok nektek: égőáldozataitokat és véresáldozataitokat, tizedeiteket, felajánlásaitokat és fogadalmi áldozataitok legjavát, amit csak az ÚRnak fogadtok. ¹²Örvendeztetek Isteneteknek, az ÚRnak színe előtt fiaitokkal és leányaitokkal, szolgálóikkal és szolgálóitokkal együtt, meg a lévítával együtt, aki a lakóhelyeden van, mert neki nincs örökrésze közöttetek.

12:8 „ne tegyetek úgy, ahogyan mi itt ma teszünk” Az ígélet földjén a dolgok még állandóbbak, egyenletesebbek lesznek. A pusztai vándorlás időszaka alatt a vallási gyakorlatok sokkal egyszerűbbek voltak az Ígélet Földjén gyakorolt sokkal szervezettebb gyakorlatoknál, és sokkal de sokkal egyszerűbbek voltak mint később, a jeruzsálemi templomban.

■ **„mindenki, ahogyan jónak látja”** Ennek a kifejezésnek itt semleges mellékjelentése van, de a Bírák könyvében egy baljós mellékjelentést vesz fel, amikor egy személy a szövetséges köteleességeiktől mentesnek mondja magát, vagy egy bűnös döntés miatt, vagy a szövetség semmibe vevése miatt (vö. 17:6; 21:25).

12:9 Lásd a 12:1 jegyzetét.

12:10 „nyugton lesztek ... biztonságban lesztek” YHWH nyugodalmat ad nektek (BDB 628, KB 679, *Hiphil* BEFEJEZETT) ellenségeitektől. Ezt a biztonságot (BDB 442, KB 444, *Qal* BEFEJEZETT) nem Izrael hatalmas katonai túlerője érte el, hanem YHWH jelenléte.

12:11 „arra a helyre, amelyet kiválasztott Istenetek, az ÚR” Ez a központosított istentiszteleti helyre való utalás (azaz a szent sátor és a szövetség ládája, 5,13-as versek), ami először Silóban volt.

12:12 „örvendeztetek” Ez a célja Isten törvényének (vö. 7,18-as versek; 14:26; 28:47).

■ **„ti”** (a magyarban a többesszámú ragozásban látjuk, míg az angolban a 'ti' személyes névmást használja) Figyeld meg, hogy a családban mindenkinek, még a szolgálóknak és a helyi lévítáknak is (vö. 19. vers) részt kellett vennie! Bizonyos értelemben ők mind a tágabb családi körbe tartoztak. Szerették őket, és gondoskodtak róluk, mind az élet szükségéiben, mind pedig az elkövetkezendő életben is (azaz az istentiszteletben).

12:12,19 „a lévítával együtt, aki lakóhelyeden van” Minden pap lévita volt, de nem minden lévita volt pap. Itt a 'lévita' Lévi családjának azon tagjaira utalt, akik nem voltak papok, ők szimbolizálták a szegényeket és a szükségben lévőket (vö. 18,19-es vers; 14:27,29; 16:11,14; 26:12-13), mert a lévítáknak nem adatott föld. Ők a Törvény elismert helyi tanítói voltak.

SZÖVEG: 12:13-14

¹³Vigyázz, ne áldozd fel égőáldozataidat bármelyik helyen, amelyet látsz, ¹⁴hanem csak azon a helyen, amelyet kiválaszt az ÚR egyik törzsében. Ott áldozd fel égőáldozataidat, és ott teljesítsd mindazt, amit én parancsolok neked!

12:13 „Vigyázz, ne áldozd fel égőáldozataidat bármelyik helyen, amelyet látsz” Isten meg fogja mutatni azokat a különleges helyeket, ahol bemutatathatod áldozataidat (vö. 5,11,14-es versek). Ne használjátok azt a sok helyi kánaáni oltárt csak azért, mert ott vannak. Ne mutass be YHWH-nak áldozatot olyan oltáron, amit *Baálnak* emeltek. Mindazonáltal volt pár helyi oltár, amit YHWH-nak készítettek (vö. V. Mózes 16:21, I. Kir. 3:4).

Ebben a versben három IGE volt:

1. 'vigyázz' – BDB 1036, KB 1581, *Niphal* FELSZÓLÍTÁS

2. 'ne áldozz' – BDB 748, KB 828, *Hiphil* BEFEJEZETTLEN

SZÖVEG: 12:15-19

15Amikor csak kívánod, bármely lakóhelyeden vágatsz és ehetsz húst, amennyivel megáldott és amit adott neked Istened, az ÚR. Tisztátalan és tiszta ember egyaránt eheti azt, gazellát vagy szarvast is. **16**Csak a vért nem ehetitek meg. Öntsd azt a földre, mint a vizet! **17**Nem szabad megenned lakóhelyeden sem gabonádnak, sem mustodnak, sem olajodnak a tizedét, sem marhádnak és juhodnak az elsőszülöttjét, sem fogadalmi ajándékaidat, amelyeket fogadsz, sem önkéntes áldozataidat, sem felajánlásaidat. **18**Csak Istenednek, az ÚRnak a színe előtt, azon a helyen, amelyet kiválaszt Istened, az ÚR, ott eheted meg azokat fiaddal és leányoddal, szolgálóddal és szolgálóddal együtt, meg a lévitával együtt, aki lakóhelyeden van, és örvendezzél Istenednek, az ÚRnak színe előtt minden szerzeményednek. **19**Vigyázz, ne hagyd magára a lévitát, amíg csak földeden élsz!

12:15,20-24 „vágatsz” Ez a Törvény kiterjesztését mutatja (vö. III. Mózes 17:1). Ha egy állatot levágtak (BDB 256, KB 261, *Qal* BEFEJEZETLEN) étkezés és nem áldozat céljából, akkor bárhol le lehetett ölni.

12:15 „tisztátalan és tiszta” Ez nem az étkezés szempontjából való tisztátalan állatokra utal (vö. 20-22-es versek; III. Mózes 11), hanem az áldozat szempontjából való tisztátalanságra. Egy hibás bárányt megehettek az emberek, ugyanúgy, mint a vadakat, mint a szarvast, de a disznót nem, stb.

12:16 „csak a vért nem ehetitek meg” Ez arra a tiszteletre utal, amit a héberek éreztek a vér iránt, ami az életet szimbolizálta. Még akkor is, amikor állatot öltek le, akár étkezés akár áldozat céljából, a vérért kiöntötték (vö. 15:23; III. Mózes 17:13), és nem ették meg, mert az élet Istenhez tartozott. A vér az életet szimbolizálta, az élet pedig Istenhez tartozott (vö. 23-25-ös versek; I. Mózes 9:4; III. Mózes 7:11-12; 17:10-11)!

12:17-18 Ez egy újabb figyelmeztetés, hogy csak a központi istentiszteleti szenthelyet használják (vö. 26. vers).

12:17 „a tizedét” Ez a vers számos olyan dolgot sorol fel, amikből tizedet kellett fizetni (BDB 798, vö. 14:23; 18:4; IV. Mózes 18:12):

1. 'gabona' – BDB 186
2. 'must' – BDB 440
3. 'olaj' – BDB 850

Ez egy mezőgazdasági társadalom volt.

12:19 Lásd a 12. verset.

SZÖVEG: 12:20-28

20Ha majd kiterjeszti határodát Istened, az ÚR, ahogyan megígérte, és arra gondolsz, hogy jó volna húst enni, mert húst kívánsz enni: egyél húst, amennyit csak kívánsz. **21**Ha messze lesz tőled az a hely, amelyet kiválaszt Istened, az ÚR, hogy odahelyezze nevét, akkor is vágatsz marháidból és juhaidból, amit az ÚR ad neked, ahogy parancsoltam neked. Ehetsz lakóhelyeden, amennyit csak kívánsz. **22**Megeheted ugyanúgy, ahogy a gazellát és a szarvast megeszik, tisztátalan és tiszta ember egyaránt megeheti. **23**De abban légy állhatatos, hogy vért ne egyél, mert a vér lélek. Ne egyél lelket a hússal együtt! **24**Ne edd meg azt, hanem öntsd a földre, mint a vizet. **25**Ne edd meg azt, hogy jó dolgod legyen neked és utódaidnak. Ha így cselekszel, azt helyesnek látja az ÚR. **26**De ha abból, amid lesz, valamit az ÚRnak szentelsz, vagy fogadalommal felajánlász, azt vidd el magaddal arra a helyre, amelyet kiválaszt az ÚR. **27**Égőáldozataidat húsával-vérével együtt tedd Istenednek, az ÚRnak az oltárára. Véresáldozataidnak a vérért pedig öntsd Istenednek, az ÚRnak az oltárára, a húsát megeheted. **28**Tartsd meg engedelmesen mindezeket az ígéket, amelyeket én parancsolok neked, hogy jó dolgod legyen neked és utódaidnak mindenkor. Ha így cselekszel, azt jónak és helyesnek tartja majd Istened, az ÚR.

12:20 „jó volna húst enni” Ez az IGE (BDB 37, KB 46) három lett megismételve:

1. *Qal* BUZDÍTÓ
2. *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS
3. *Qal* BEFEJEZETLEN

Ha szeretnének húst enni az Ígéret földjén, akkor a következőket kellett tenniük:

1. a megfelelő húst kellett kiválasztani (17,22-es versek)
2. a megfelelő helyen kellett leölni (15,18,21,27-es versek)
3. a megfelelő módon kellett leölni (16,23-25-ös versek)

12:23 „légy állhatatos” Ez az IGE (BDB 304, KB 302, *Qal* FELSZÓLÍTÁS) azt jelenti, hogy 'légy erős' (vö. 31:6,7,23) olyan értelemben, hogy szilárdan ellenállni valaminek (vö. I. Krón. 28:7).

12:26 „szentelsz” Ez a 17. versben megemlített dolgokra utal.

12:28 „tartsd meg engedelmesen” Ez az IGE (BDB 1036, KB 1581, *Qal* FELSZÓLÍTÁS) ismétlődik az V. Mózesben (vö. 4:9,15,23; 6:12; 8:11; 11:16; 12:13,19,28,30; 15:9; 24:8), hogy a YHWH szövetségének való engedelmességre bátorítson.

■ **„hogy jó dolgod legyen neked és utódaidnak mindenkor”** Az IGE (BDB 405, KB 408, *Qal* BEFEJEZETLEN) számos alkalommal fordul elő az V. Mózesben (vö. 4:40; 5:16,29,33; 6:3,18; 12:25,28; 22:7) és a Jeremiásban (vö. 7:23; 38:20; 42:6) és YHWH népének áldott, boldog, teljes életére utal. Újra csak kijelenti, hogy a szövetséges engedelmesség a földön való áldásokhoz és a hosszú élethez kapcsolódik. Erre a teljes engedelmességre bátorít, hogy a generációk sikeresek legyenek (azaz örökké). Lásd Különleges Téma: Örökké (*Olam*) a 4:40-ben.

■ **„ha így cselekszel, azt jónak és helyesnek”**

1. 'jó' BDB 373 II
  - a. Isten szemében, 6:18; 13:18; II. Krón. 14:2
  - b. az emberek szemében, Józs. 9:25; Bír. 19:24; Jer. 26:14
2. 'helyes' BDB 449, ugyanaz, mint a fenti, de a következő helyeken is előfordul: V. Mózes 12:25; 13:18; I. Kir. 11:38; 14:8; 15:11; 22:43; II. Kir. 12:2 (az 1. b.-vel párhuzamban lásd a 12:8-at).

SZÖVEG: 12:29-31

29Ha majd kiírtja Istened, az ÚR azokat a népeket onnan, ahova bemegy, hogy elúzd azokat magad elől, és ha elúzd őket, és a földjükön laksz, **30**vigyázz, hogy törbe ne ess, azokat követve, akik kipusztultak előled. Ne kérdezősködj isteneikről, és ne mondd: **Hogyan tisztelik ezek a népek az isteneiket? Én is úgy akarok tenni!** **31**Ne tégy úgy az ÚRral, a te Isteneddel, mert azok csupa olyan dolgot tettek isteneik tiszteletére, ami az ÚR előtt utálatos, és amit gyűlöl. Még fiaikat és leányaikat is elégették isteneiknek.

12:29 „kiírtja Istened az Úr azokat a népeket onnan” Az IGE (BDB 503, KB 500, *Hiphil* BEFEJEZETLEN) azt jelenti, hogy YHWH eltávolított népeket azáltal, hogy megölte őket (vö. 19:1; Józs. 23:4; II. Sám. 7:9; Jer. 44:8). Ez azt jelzi, hogy YHWH harcolja meg Izrael csatáit.

12:30 „vigyázz” Lásd a 28. vers jegyzetét.

■ **„hogy törbe ne ess”** Az IGE (BDB 669, KB 723, *Niphal* BEFEJEZETLEN) *Qal* szótöve szó szerint azt jelenti, hogy 'bottal/karóval leverni' (vö. Zsolt. 9:16). A *Niphal* szótó, amit csak itt használnak, egy metaforikus kiterjesztése annak az utalásnak, hogy 'dárdát/karót célba dobni'.

■ **„ne kérdezősködj isteneikről”** Az IGE (BDB 205, KB 233, *Qal* BEFEJEZETLEN) azt jelenti, hogy 'jární valami után', a valami lehet:

1. YHWH, 12:5; 4:29; Jer. 10:21; 29:13
2. Kánaáni istenek, 12:30; II. Krón. 25:15,20; Jer. 8:2

12:31 YHWH világosan azt mondja Izraelnek, hogy ha ugyanazokat az utálatos termékenységi rítusokat gyakorolják, akkor ki fogja őket mozdítani arról a földről (vö. 7:4; III. Mózes 18:24-30) ahogyan tette azt a kánaániakkal (vö. I. Mózes 15:16-21). YHWH gyűlöli (BDB 971, KB 1338, *Qal* BEFEJEZETT) a bálványimádást (vö. 12:31; 16:22; lásd Különleges Téma: Isten emberként való leírása [antropomorf nyelvezet] a 2:15-ben). Lásd a következő Különleges Témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: MOLOK

YHWH megtiltotta a Molok (BDB 574), a kánaáni (Ammon) tűz isten imádatát, akit azzal imádtak, hogy a közösség minden családjának elsőszülött gyermekét feláldozták neki annak érdekében, hogy biztosítsák a család termékenységét. A neve (ahogyan az izraeliták használták) egy héber szójáték a 'király' mássalhangzóival és a 'szégyen' magánhangzóival. Izraelt már korábban és elég gyakran figyelmeztették ezzel az istennel kapcsolatban (vö. III. Mózes 18:21; 20:2,3,4,5; I. Kir. 11:7; II. Kir. 23:10; Jer. 32:35; Mik. 6:7). Ezt az imádatot gyakran jellemezték azzal a kifejezéssel, hogy 'átmenni a tűzön' (vö. 12:31; 18:10; II. Kir. 16:3; 17:17,31; 21:6; Zsolt. 106:37; Jer. 7:31; 19:5).

SZÖVEG: 12:32

³²Tartsatok meg és teljesítsetek minden ígét, amelyet én parancsolok nektek! Semmit se tégy hozzá, se el ne végy belőle!

12:32 „Semmit se tégy hozzá, se el ne végy belőle” (a magyar Új fordításban ez a 13:1, viszont a Károliban a 12:32) Isten komolyan veszi az Igéjének való engedelmességet (lásd a 4:2 jegyzetét). Mindazonáltal az V. Mózes mutat olyan jeleket, hogy a pusztai vándorlás időszakának törvényeit hozzáigazították a jelen korához. A Biblia igazságait minden új korszakra és kultúrára alkalmaznunk kell. Isten egy bizonyos kultúrában egy bizonyos időben jelentette ki magát. Néhány ilyen kijelentés csak is az abban az időben élő embereknek szólt (pl. szent háború, poligámia, rabszolgatartás, a nők alávetettsége), de a nagy része az időtől független igazság, amit minden korban alkalmazni kell (azzal kapcsolatban, hogy hogyan lehet megkülönböztetni az örökkévalót a kultúralístól, lásd: Fee és Stuart, *How To Read the Bible For All Its Worth*, 149-164, és Gordon Fee, *Gospel and Spirit*, 1-36. oldalak).

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Miért van olyan nagy hangsúly a központi imádati helyszínen?
2. Miért változott meg némely törvény?
3. Miért olyan fontos a héberek számára a vér?
4. Miért olyan részletesek ezek a szabályok?

V. MÓZES 13

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
A hitehagyók büntetése	A bálványimással kapcsolatos figyelmeztetés	A bálványimással kapcsolatos figyelmeztetés 12:32-13:6	A kánaáni szekták ellen (12:29-13:2)
13:2-6	13:2-6		A bálványimás csábítása ellen 13:3-7
13:7-12	13:7-12	13:7-12	13:7-12
13:13-19	13:13-19	13:13-19	13:14-20

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együltödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

HÁTTÉRTANULMÁNY

- A. Ez egy olyan része az Írásoknak, amit nehéz értelmezni és megérteni. Nem egy olyan ígerész, amit bárki is arra használna, hogy leírja vele Isten szeretetét.
- B. Ez a fejezet a bálványimadás ellen érvel a vallási és polgári élet minden szintjén:
  1. Az 2-6-os versek (a magyar Károli fordításban 1-5) a hamis prófétákról szólnak (vö. 18:20)
  2. A 7-12-es versek (a magyar Károli fordításban 6-11) olyan családtagokról beszél, akik a többi családtagot bálványimadásra próbálják csábítani.
  3. A 17-19-es versek (a magyar Károli 16-18) az egész városról vagy közösségről beszél, akik magukévá teszik a bálványimadást (vö. 29:18).
- C. Úgy tűnik, hogy az ÓSZ különbséget tesz a próféta és az álomlátó között. A látomást egy olyan személy látja, aki ébren van, és mentális képességeit teljes mértékben irányítása alatt tartja. Ezékiel a Kebár folyó partján egy nagyon jó példa a látomásra. Dániel olyan személyre példa, aki álmokat magyarázott. Mind a kettő Istentől való kijelentés. Általában Isten ma nem látomások vagy álmok által szól emberekhez, bár meg van a hatalma, hogy bármelyiket megtegye.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 13:2-6

²Ha próféta vagy álomlátó támad közötted, és jelet vagy csodát ad tudtadra, ³és bekövetkezik az a jel vagy csoda, amelyről beszélt neked, és azt mondta, hogy kövessünk és tiszteljünk más isteneket, akiket nem ismertél, ⁴akkor se hallgass annak a prófétának a beszédére, vagy arra az álomlátóra, mert csak próbára tesz benneteket Istenetek, az ÚR, hogy megtudja, valóban teljes szívvel és lélekkel szeretitek-e Isteneteket, az URat. ⁵Az URat, a ti Isteneteket kövessétek, és őt féljétek, az ő parancsait tartsátok meg, és az ő szavára hallgassatok, őt tiszteljétek, és hozzá ragaszkodjatok! ⁶Annak a prófétának és annak az álomlátónak pedig meg kell halnia, mert el akart téríteni Istenektől, az ÚRtól, aki kihozott benneteket Egyiptom földjéről, és kiváltott a szolgaság házából. El akart tántorítani arról az útról, amelyet megparancsolt neked Istened, az ÚR, hogy azon járj, azért takarítsd ki a gonoszt a magad köréből!

13:2 (a Magyar Újfordításban a 13:1 az előző fejezet utolsó verse. Tehát ha az olvasó Károli fordítást használ, az itt feltüntetett versek számozásánál eltérést tapasztalhat.) Nem minden olyan ember megbízható, aki azt állítja, hogy az istenség nevében beszél. Meg kell őket próbálnunk (vö. V. Mózes 18:20-22, Máté 7:24-24; I. János 4:1-6; II. Péter 3:15-16).

13:2,4 Lásd a Következő Különleges Témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: ÓSZÖVETSÉGI PRÓFÉCIA

I. BEVEZETÉS

A. Nyitó megállapítások

1. A hívő társadalom nem ért egyet abban, hogy hogyan kell a próféciaát értelmezni. Más igazságokat lefektettek, mint egy ortodox álláspontot az évszázadok során, de ezzel kapcsolatban nem.
2. Számos jól definiálható szintje van az ÓSZ-i prófécianak:
  - a. a királyság előtti
    - (1) személyek, akiket prófétának hívtak
      - (a) Ábrahám – I. Mózes 20:7
      - (b) Mózes – IV. Mózes 12:6-8; V. Mózes 18:15; 34:10
      - (c) Áron – II. Mózes 7:1 (Mózes szócsöve)
      - (d) Mirjám – II. Mózes 15:20
      - (e) Médád és Eldád – IV. Mózes 11:24-30
      - (f) Debóra – Bír. 4:4
      - (g) nincs megnevezve – Bír. 6:7-10
      - (h) Sámuel – I. Sám. 3:20
    - (2) prófétákra, mint egy csoportra való utalás – V. Mózes 13:2-6; 18:20-22
    - (3) prófétai csoport vagy csoportosulás – I. Sám. 10:5-13; 19:20; I. Kir. 20:35,41; 22:6,10-13; II. Kir. 2:3,7; 4:1,38; 5:22; 6:1, stb.
    - (4) A Messiást is prófétának hívják – V. Mózes 18:15-18
  - b. nem írott királyság korabeli (a királyt szólítják meg):
    - (1) Gád – I. Sám. 22:5; II. Sám. 24:11; I. Krón. 29:29
    - (2) Nátán – II. Sám. 7:2; 12:25; I. Kir. 1:22
    - (3) Ahijjá – I. Kir. 11:29
    - (4) Jéhu – I. Kir. 16:1,7,12
    - (5) nincs megnevezve – I. Kir. 18:4,13; 20:13,22
    - (6) Illés – I. Kir. 18-II. Kir. 2
    - (7) Míkájehú – I. Kir. 22
    - (8) Elizeus – II. Kir. 2:8,13
  - c. klasszikus író próféták (a népet, és a királyt is megszólítják): Ézsaiás-Malakiás

(kivéve Dánielt)

B. Bibliai kifejezések

1. *Ro'eh* = 'látó', I. Sám. 9:9. Ez az utalás maga is megmutatja a *Nabi* kifejezésre való átmenetet. A *Ro'eh* a 'látni' általános kifejezésből származik. Ez a személy megértette Isten útjait és terveit, és azért kérték ki a véleményét, hogy biztosak legyenek Isten akaratában egy bizonyos dologban.
2. *Hozeh* = 'látó' II. Sám. 24:11. Ez alapvetően a *Ro'eh* szinonimája. A 'látni' kifejezés egy ritkább formájából ered. A melléknévi igenévi formáját használták a leggyakrabban a prófétákra (azaz 'meglátni')
3. *Nabi* = 'próféta', az akkád IGE, a *Nabu* rokonértelmű szava = 'hívni' és az arab *Naba'a* = 'kijelenteni'. Az ÓSZ-ben ez a leggyakrabban használt kifejezés a próféta megnevezésére. Több mint 300 alkalommal használták. A pontos etimológiája a szónak bizonytalan, de a 'hívni' a jelenben tűnik a legjobb opciónak. Valószínűleg a legjobban abból a leírásból tudhatjuk meg, ahogyan YHWH leírta Mózes kapcsolatát a Fáraóval Áronon keresztül (vö. II. Mózes 4:10-16; 7:1, V. Mózes 5:5). A próféta egy olyan személy, aki Isten nevében szól az Ő népéhez (Ámós 3:8; Jer. 1:7,17; Ezék. 3:4).
4. Mind a három kifejezést használták a próféta hivatalára az I. Krón. 29:29; Sámuel – *Ro'eh*; Nátán – *Nabi*' és Gád – *Hozeh*.
5. Az '*ish ha – 'elohim*, 'Isten embere' kifejezés is egy szélesebb körű megnevezése annak, aki Isten szószólója. Az ÓSZ-ben 76 alkalommal használták a 'próféta' értelmében.
6. A 'próféta' kifejezésnek görög eredete van. A következő szavakból származik: (1) *pro* = 'előtt' vagy 'érte' és (2) *phemi* = 'beszélni'.

II. A PRÓFÉCIA DEFINÍCIÓJA

- A. A 'próféta' kifejezésnek szélesebb körű szemantikája volt a héber nyelvben, mint az angolban. Józsuétól a Királyokig (kivéve Ruth-ot), tehát a történeti könyveket a zsidók 'a korábbi prófétáknak' hívták. Mind Ábrahámot (I. Mózes 20:7; Zsolt. 105:5) mind Mózes (V. Mózes 18:18) prófétának mondják (továbbá Mirjámot is, II. Mózes 15:20). Tehát vigyázz a feltételezett angol/magyar definícióval!
- B. „A prófétizmust jogosan definiálhatjuk a történelem oly módon való értelmezéseként, ami csak is isteni törődés, isteni cél és isteni részvétel kifejezéseiben fogadja el annak jelentését” *Interpreter's Dictionary of the Bible*, 3. kötet 896. oldal.
- C. „A próféta sem nem filozófus, sem nem rendszeres teológiát valló teológus, hanem egy szövetséges közbenjáró, aki Isten szavait közvetíti az Ő népének, hogy megformálja jövőjüket azáltal, hogy megreformálja jelenüket, 'Prophets and Prophecy', *Encyclopedia Judaica*, 13. kötet, 1152. oldal.

III. A PRÓFÉCIA CÉLJA

- A. A prófécia egy mód arra, hogy Isten szóljon az Ő népéhez, útmutatást biztosítson a jelen körülményeikben és hogy reményt adjon nekik azzal kapcsolatban, hogy Ő irányítása alatt tartja életüket és a világ eseményeit is. Üzenetük alapvetően a közösséghez szóltak. Célja a feddés, bátorítás, bátorít a hitre és a megtérésre, és hogy informálja Isten népét önmagáról és terveiről. Isten népét Isten szövetségéhez való hűségre vezette. Ehhez hozzá kell tennünk, hogy gyakran arra használta, hogy világosan kijelentse Isten választott szószólóját (vö. V. Mózes 13:1-3; 18:20-22). Ha úgy vesszük végső soron a Messiásra utal.
- B. A próféta gyakran egy történelmi vagy teológiai krízist ragadott meg saját korában, és azt egy eszkatalogikus színtérre vetítette ki. Ez a végidőkbeli történelmi nézőpont egyedülálló volt Izraelben, annak isteni kiválasztásának és szövetséges ígéreteinek értelmében.
- C. Úgy tűnik, hogy a próféta tisztsége kiegyensúlyozza (Jer. 18:18) és bitorolja a Főpap tisztségét, mint Isten akaratának megismerési módja. Az Urim és a Tummim túllép az Isten szószólójától jövő szóbeli üzenet. A prófétai tisztség úgy tűnik, hogy eltűnt Izraelből Malakiás után. Nem jelenik meg ismét, csak 400 évvel később Keresztelő Jánossal. Nem tudjuk biztosan, hogy az Újszövetség 'prófétai ajándéka' hogyan kapcsolódik az Ószövetségéhez. Az Újszövetségi próféták (Apcsel 11:27-28; 13:1; 14:29,32,37; 15:32; I. Kor. 12:10,28-29; Ef. 4:11) nem adnak új kijelentést, vagy Szentírást, hanem Isten üzenetét közvetítik és megjósolják Isten akaratát a szövetséges helyzetekben.
- D. A prófécia nem kizárólagosan vagy elsődlegesen jövődőlő annak természetét tekintve. A

jövendölés egy módja annak, hogy megerősítse tisztségét és üzenetét, de meg kell jegyeznünk, hogy „az ÓSZ-i próféciaik kevesebb mint 2% vonatkozott a Messiásra. Kevesebb mint 5% írja le az Újszövetség Korszakát. Kevesebb mint 1% foglalkozik az eljövendő dolgokkal.” (Fee & Stuart, *How to Read the Bible For All Its Worth*, 166. oldal).

- E. A próféták Istent képviselik az emberek felé, míg a papok az embereket képviselik Isten felé. Ez egy általános állítás. Vannak kivételek, mint Habakuk, aki kérdéseket tett fel Istennek.
- F. Egy ok, ami miatt nehezen érthetőek a próféták az az, hogy nem tudjuk, hogy hogyan épül fel a könyvek szerkezete. Nem kronológiaiak. Úgy tűnek, hogy tematikusak, de nem mindig úgy, ahogyan azt várnánk. Gyakran nincs nyilvánvaló történelmi háttér, időkeret vagy nyilvánvaló felosztások a jóslatok között. Ezek a könyvek bonyolultak: (1) nehéz őket egyszerre elolvasni, (2) nehéz őket téma szerint vázlatolni; és (3) nehéz meghatározni a központi igazságot vagy a szerző szándékát minden egyes jóslatban.

IV. A PRÓFÉCIA JELLEMZŐI

- A. Úgy tűnik, hogy az Ószövetségben a 'próféta' és a 'prófécia' fogalmában van némi fejlődés. A korai Izraelben kialakult a próféták egy közössége, amit egy erős, karizmatikus ember vezetett, mint Illés vagy Elizeus. Néha az a kifejezés, hogy 'a próféták fiai' arra szolgált, hogy ezt a csoportot jelölje meg (II. Kir. 2). A prófétákat az eksztázis bizonyos formái jellemezték (I. Sám. 10:10-13; 19:18-24).
- B. Mindazonáltal ez az időszak nagyon gyorsan véget ért és különálló próféták voltak csak. Voltak olyan próféták (igaz és hamis próféták is) akik a királlyal voltak és a palotában laktak (Gád, Nátán). És voltak azok, akik függetlenek voltak, néha egyáltalán nem voltak kapcsolatban Izrael korábbi társadalmával (Ámós). Férfiak és nők is lehettek ezek a próféták (II. Kir. 22:14).
- C. A próféta gyakran a jövőt fedte fel, ami az emberek azonnali válaszreakciójától függött. A próféta feladata gyakran az volt, hogy felfedje Isten egyetemes tervét teremtése előtt, amire nincs hatással az emberek válaszreakciója. Az egyetemes eszkatalogikus terv egyedülálló volt a régi Közel-keleti próféták között. A jövendölés és a Szövetséges hűség volt a profetikus üzenetek kettős fókusza (vö. Fee and Stuart, 150. oldal). Ez arra utal, hogy a próféták fókusza elsődlegesen közösségi. Általában, de nem kizárólagosan, a néphez szólnak.
- D. A legtöbb profetikus anyagot szóban prezentálták. Később pedig témával, kronológiával vagy a Közel-keleti irodalom más elemeivel ötvözték, ami a számunkra elveszett. Mivel szóbeli volt, a szerkezete nem olyan volt, mint az írott próza. E miatt a könyveket nehéz egyszerre elolvasni és nehéz megérteni a specifikusan erre vonatkozó történelmi háttér nélkül.
- E. A próféták számos elemet/mintát használnak arra, hogy közvetítsék üzeneteiket:
  - 1. Bírósági Jelenet – Isten bíróságra viszi az Ő népét, gyakran válsági esettel azonosul, amikor YHWH elutasítja felelősségét (Izraelt) a hűtlensége miatt (Hóseás 4; Mikeás 6).
  - 2. Gyászének – ennek a fajta üzenetnek a különleges mérőeszköze és jellemzője a 'jajj' kifejezés elkülöníti ezt egy külön formává (Ézs. 5, Habakuk 2).
  - 3. Szövetséges Áldás Kihirdetése – a Szövetség feltételes természete és a következményei ki lettek hangsúlyozva, mind a pozitívak, mind a negatívak ki lettek jelölve a jövőre nézve (V. Mózes 27-28).

V. HASZNOS SEGÍTSÉG A PRÓFÉCIA ÉRTELMEZÉSÉHEZ

- A. Találd meg az eredeti próféta (szerkesztő) szándékát azáltal, hogy megfigyeled a történelmi háttérrel és az irodalmi szövegkörnyezetet minden jóslattal kapcsolatban. Általában tartalmazza, hogy Izrael valamilyen módon megszegte a Mózesi szövetséget.
- B. Olvasd el és értelmezd az egész jóslatot, s nem csak egy részét; vázold annak tartalmát. Figyeld meg, hogy hogyan kapcsolódik a környező jóslatokhoz. Próbáld meg az egész könyvet vázolni.
- C. Legyen egy feltételezett értelmezésed az üzenetről mindaddig, amíg maga a szöveg nem utal arra, hogy lenne egy jelképes használata; majd ezután a szimbolikus nyelvezetet tedd át prózába.
- D. Elemezd a szimbolikus cselekményt a történelmi háttér és a párhuzamos szövegrészek fényében. Semmiképp se felejtse el, hogy ez régi Közel-keleti irodalom, és nem nyugati

vagy modern irodalom.

E. A jövendöléseket óvatosan kezeld:

1. Kizárólagosan a szerző idejére vonatkoznak?
2. Ezek következetesen beteljesültek Izrael történelmében?
3. Vagy ezek még jövőbeli események?
4. Van-e kortárs beteljesülésük és egy jövőbeli beteljesülésük is?
5. Engedd meg, hogy a Biblia szerzői, és ne a modern kori szerzők vezessenek és adjanak neked válaszokat.

F. Különleges aggályok

1. A jövendölést feltételezett válaszreakció minősíti?
2. Biztosan tudjuk, hogy a prófécia kihez szól (és miért)?
3. Lehetséges-e, hogy mind bibliailag és/vagy történelmileg többszörös beteljesülése legyen?
4. Az ÚSZ-i szerzők az ihletettség alatt képesek voltak arra, hogy az ÓSZ-ben sok helyen meglássák a Messiást, amik a mi számunkra nem annyira nyilvánvalóak. Tipológiát és szójátékokat használtak. Mivel mi nem vagyunk ihletettség alatt, az a legjobb, hogy ha ezt a fajta megközelítést rájuk hagyjuk.

VI. HASZNOS KÖNYVEK

- A. *A Guide to Biblical Prophecy*, Carl E. Amending és W. Ward Basque
- B. *How to Read the Bible for All Its Worth*, Gordon Fee és Douglas Stuart
- C. *My Servants the Prophets*, Edward J. Young
- D. *Plowshares and Pruning Hooks: Rethinking the Language of Biblical Prophecy and Apocalyptic*, D. Brent Sandy
- E. *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*, 4. kötet, 1067-1078. oldal

NASB, NKJV,

NJB

„álmok álmodója”

NRSV

„azok, akik álmokból jósolnak”

TEV

„álmok magyarázója”

JPSOA

„álm-jósló”

Ez a kifejezés az IGE (BDB 321, *Qal* AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV) és a TÖBBESSZÁMÚ FŐNÉV (BDB 321) összetétele. A jövendölés (vö. 18:14-15) vagy a kísérlet a megértésre, előre ismerni, vagy hatni isten/az istenek akarására, elég gyakori volt a Közel-keleten. Nagyon sok módja volt a jövendölésnek:

1. álmok/transz (elmeállapot)
2. sorsvetés, fadarabok (ember készíttette dolgok)
3. felhők/viharok/szárazság (az időjárás)
4. madarak (azok röpte és fajtája)
5. égi események (csillagjelek/konstellációk, üstökösök, napfogyatkozások mozgása, stb.)
6. a bárány májának állapota (vagy más áldozati állatoké)

12:2,3 „jel” Nekem úgy tűnik, hogy a 'jel' szó (BDB 16) a Bibliában arra volt használatos, amikor valami olyanról beszéltek, amit megjövendöltek és aztán beteljesült. Ezt a kifejezést számos különböző értelemben használták az V. Mózesben:

1. Azok a csodák/csapások, amiket YHWH tett Mózesen keresztül Egyiptomban, hogy a Fáraót arra kényszerítse, hogy hagyja Izraelt elmenni, 4:34; 6:22; 7:18-19; 11:3; 26:8; 29:2-3; 34:11.
2. Apró tartódobozok, amik az Írásokból tartalmaztak szövegrészeket, 6:8; 11:8
  - a. a bal karon
  - b. a homlokon
  - c. az ajtófélfán
3. Csodák/jövendölések hamis prófétáktól, amik eltérítették Izraelt YHWH kizárólagos imádatától, 13:2-3.
4. YHWH ítéletei az engedetlen Izraelen, amik az Izraeliták generációinak fognak jövőbeli

figyelmeztetésként szolgálni, 28:46.

■ **„vagy csodát”** A 'csoda' (BDB 65) kifejezés úgy tűnik, hogy egy csodás tetre utal, amit tanúk jelenlétében tettek. Gyakran használják együtt a 'jelekkel'.

13:3 „és bekövetkezik az a jel vagy csoda” A csodák nem automatikusan Istentől valók (vö. II. Mózes 7:11,22; Máté 24:24; II. Thessz. 2:9). Ez a pontos jövendölésekre is igaz (vö. 18:22).

Ha az V. Mózes 18:18-19 'Prófétája' a Messiás előképe, akkor ez a hamis próféta az Antikrisztus előképe (vö. 18:20). A 'hamisság' lelepleződik, ha:

1. a szavai nem válnak valóra
2. a szavai nem YHWH-ről szólnak

■ **„hogyan kövessünk és tiszteljünk”** Ez a két IGE dokumentálná YHWH kizárólagos imádatától való eltérést:

1. 'követni' – BDB 229, KB 246, *Qal* BUZDÍTÓ. Ez egy megismétlő figyelmeztetés, vö. 6:14; 8:19; 11:28; 13:3,7,14; 28:14; 29:18,26
2. 'tisztelni' – BDB 712, KB 773, *Hophal* BEFEJEZETLEN, amit BUZDÍTÓ értelemben használtak. Ez is egy ismétlődő figyelmeztetés, vö. 5:9; 7:4,16; 8:19; 11:16; 13:3,7,14; 17:3; 28:14,36,64; 29:18,26; 30:17; 31:21.

Az a kifejezés, hogy 'kövessünk más isteneket' egy ismétlődő figyelmeztetés nem csak az V. Mózesben, hanem a Jeremiásban is.

■ **„más isteneket, akiket nem ismertél”** Itt a lényeg nem az, hogy képes-e hatalmas jeleket tenni, hanem YHWH kizárólagos imádata. Lásd Különleges Téma: Ismerni a 4:35-ben.

13:4 „akkor se hallgass annak a prófétának a beszédére” Az IGE (BDB 1033, KB 1570, *Qal* BEFEJEZETLEN) a gyakran megismételt *shema*, ami azt jelenti, hogy 'hallani, és meg is tenni'. Lásd a 4:1 jegyzetét.

■ **„mert csak próbára tesz benneteket Istenetek, az ÚR”** Az IGE (BDB 650, KB 702, *Piel* MELLÉKNÉVI IGENÉV) azt az igazságot fejezi ki, hogy Isten olyan helyzetekbe teszi az embereket, amik próbák vagy kísértések, hogy megismerje és megerősítse hitüket/bizalmukat/engedelmességüket Őbenne (vö. I. Mózes 22:1-12; II. Mózes 15:25; 16:4; 20:20; V. Mózes 8:2,16; Bír. 2:22; 3:1,4; II. Krón. 32:31). Még a hamis próféták jelenléte is az emberek között egy isteni mód volt arra, hogy elválassza a valódi hívőket a perifériás hívőktől. Isten a gonoszt is felhasználja Saját céljaihoz (vö. I. Mózes 3)!

■ **„teljes szívvel és lélekkel”** Lásd a 4:29 jegyzetét. Ez a totális és a teljes odaszánás metaforája. Izraelt folyamatosan arra buzdítják, hogy szeresse YHWH-t teljes odaszánással (vö. 6:5; 7:9; 10:12; 11:1,13,22; 13:4; 19:9; 30:6,16,20).

13:5 Ez a vers egy sor *Qal* BEFEJEZETLEN ígét tartalmaz, amik YHWH kizárólagos imádatának iránymutatóiként szolgálnak:

1. 'követni', BDB 229, KB 246, vö. 8:6
2. 'félteni', BDB 431, KB 432
3. 'megtartani', BDB 1036, KB 1581, vö. 5:29; 6:2
4. 'hallgatni' BDB 1033, KB 1570
5. 'tisztelni', BDB 712, 773
6. 'ragaszkodni', BDB 179, KB 209

Ez a vers hasonlít a 6:13-hoz és a 10:20-hoz.

13:6 „Annak a prófétának és annak az álomlátónak pedig meg kell halnia” YHWH aggódik imádatának beszennyezése miatt, mint ahogy azt az V. Mózes 12 világosan meg is mutatja. Ha YHWH imádata beszennyeződött volna ezen a ponton, az ÚSZ most nem lehetne valóság. Isten törődött azzal, hogy népe pontosan úgy hajtsa végre imádatát, ahogyan azt Ő megparancsolta (vö. 4:2; 12:32). Ha nem lenne tiszta az imádat, a következmény halál lenne, ami magában foglalta a kánaániakat és az Izraelben lévő hamis prófétákat (vö. 13:6,10,16). A csábítás lehetséges volt a közösségen belüli egyéneknek (vö. 4:19; 13:6,11).

■ „kiváltott” Ez a kifejezés (BDB 804, KB 911, *Qal* MELLÉKNÉVI IGENÉV) egy módja volt azon ár kifejezésére, amit egy személy rabszolgaságból vagy börtönből való kiengedéséhez kellett. Lásd a különleges témát a 7:8-ban.

SZÖVEG: 13:7-12

7Ha testvéred, anyádnak a fia, vagy a saját fiad, leányod, kedvelt feleséged vagy testi-lelki jó barátod titokban így csábítgat: **Menjünk és tiszteljünk más isteneket, akiket nem ismertél te sem, atyáid sem,** **8**azoknak a népeknek az istenei közül, akik körülötted vannak, akár közel, akár távol, a föld egyik végétől a föld másik végéig, **9**ne engedj neki, és ne hallgass rá, ne szánd meg, ne kíméld és ne mentegesd azt, **10**hanem öld meg irgalom nélkül! Te emelj rá először kezet, amikor kivégzik, és csak azután az egész nép! **11**Kövezd halálra, mert arra törekedett, hogy eltántorítson Istenedtől, az Úrtól, aki kihozott téged Egyiptom földjéről, a szolgaság házából. **12**Hallja meg az egész Izráel, és féljen, és többé senki se cselekedjék ilyen gonosz dolgot köztetek!

13:7,9 „ha testvéred ... saját fiad ... leányod ... feleséged ... barátod” Még akkor is ha valaki egy nagyon közeli szerette volt, egy rokon, vagy barát, aki megpróbálta eltéríteni egy másik isten imádatára, a hithű izraelitának fel kellett azt a személyt adnia a közösségnek, hogy megkövezzék (vö. 9-10). Ez a szíve a személyes szövetséges felelősségnek. Ez egy radikális kijelentés volt egy olyan kulturális közegben, amiben a család volt a legfontosabb (vö. Máté 10:34-39; Lukács 14:25-27).

13:7 „menjünk és tiszteljünk más isteneket” Mind két *IGE Qal* BUZDÍTÓ:

1. 'menni' – BDB 229, KB 246
2. 'tisztelni' – BDB 712, KB 773

Az istentiszteletra használt gyűjtő metaforaként szolgálnak.

13:8 „azoknak a népeknek az istenei közül, akik körülötted vannak, akár közel, akár távol, a föld egyik végétől a föld másik végéig” Ennek a szövegnek számos lehetséges értelmezése van. A kifejezés utalhat:

1. a kánaánita istenekre, mindegy, hogy kánaán északi vagy déli részén ('föld' = 'földterület')
2. idegen istenekre, legyen az mezopotámiai vagy palesztin ('akár közel, akár távol')
3. konkrétan az asztrális istenek imádata elleni figyelmeztetésre, legyen az a nap, a hold, a csillagok, bolygók, csillagképek, üstökösök, hullócsillagok, szupernóvák, napfogyatkozások, stb. (dolgok, amik felkelnek és lemennek)

13:9 Ez a vers felsorolja (egy sor tagadó formában lévő *Qal* BEFEJEZETLEN igével) hogy YHWH igaz követőjének hogyan kell a következő idegen isten(eket) kezelnie:

1. Ne engedj neki – BDB 2, KB 3
2. Ne hallgass rá – BDB 1033, KB 1570
3. Ne szánd meg – BDB 299, KB 298, vö. 7:2,16
4. Ne kíméld – BDB 328, KB 328, vö. I. Sám. 15:3
5. Ne mentegesd – BDB 491, KB 487 (szó szerint ne 'fedezd')

Rövid megjegyzés a 3. ponthoz. Ez a forma egy idióma a következőre: 'ne engedd, hogy az emberi érzelmeid hatással legyenek az Isten által megkövetelt cselekedeteidre'. Számos alkalommal megtalálhatjuk ezt az V. Mózesben: 7:16; 13:9; 19:13,21; 25:12 (vö. NIDOTTE, 2. kötet 50. oldal).

13:10 „hanem öld meg irgalom nélkül! Te emelj rá először kezet” Az MT-ben nem szerepel a 'kő' kifejezés ebben a versben, bár minden bizonnyal ez volt az a halálnem, amire itt utaltak (vö. 10. vers). Az MT-ben a *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS és a *Qal* BEFEJEZETLEN formája szerepel az 'ölni' IGÉNEK BDB 246, KB 255 (azaz 'öld meg irgalom nélkül') ami a hangsúlyt jelöli.

Annak a személynek, aki tanúskodott az illető ellen, neki kellett az első követ rádobnia (vö. 10. vers; 17:7). Ha valaki hazudott a vádlottal kapcsolatban, akkor az a személy előre eltervezett gyilkosságot követett el (vö. 5:20).

13:11 „kövezd halálra” Az MT-ben szerepel az az *IGE*, hogy 'halálra kövezni' (BDB 709, KB 786, *Qal* BEFEJEZETT) és az a kifejezés, hogy 'kő' (BDB 6), ami szó szerint azt jelentené, hogy 'kövezd halálra

kövekkel'. A megkövezés egy halálos ítélet volt, amit az egész szövetséges közösség hajtott végre (vö. III. Mózes 20:2,27; 24:13-23; IV. Mózes 15:32-36; V. Mózes 13:10; 21:21; Józs. 7:22-26).

Nem ez az általános kifejezés, amit a törvényszéki halálbüntetésre használtak. Ez a kifejezés egy gonosz tett azonnali, sürgős, radikális megtorlására utal (II. Mózes 32:27; III. Mózes 20:15,16; IV. Mózes 25:5; V. Mózes 13:10; Ezék. 9:6).

A közösség a következő bűnökért következtek meg embereket:

1. bálványimádás, III. Mózes 20:2-5 (lehet, hogy a 6-8-is); V. Mózes 13:2-6; 17:2-7
2. istenkáromlás, III. Mózes 24:10-23; I. Kir. 11-14; Lukács 4:29; Apcsel 7:58 (mind a kettő a következőre utal: II. Mózes 22:28); továbbá figyeld meg: János 8:59; 10:31; 11:8
3. a szülői tekintély elutasítása, V. Mózes 21:18-21 (valószínűleg a III. Mózes 20:9)
4. házassági hűtlenség, V. Mózes 22:22,23-27 (valószínűleg a III. Mózes 20:10-16)
5. ámulás/hitszegés (ismert engedetlenség YHWH felé), Józs. 7

■

NASB „bűnre csábítani”
NKJV „elcsábít”
NRSV „megpróbál elfordítani”
TEV „megpróbált félrevezetni”
NJB „megpróbált eltéríteni”

Ez az az IGE (BDB 623, KB 673, *Hiphil* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS), ami azt jelenti, hogy 'taszítani'. Ezek a hamis próféták (1. vers) és valószínűleg a szövetséges tagok is (6. vers) megpróbálták hívőket arra rávenni, hogy YHWH-től elfordulva más nemzeti istenekhez forduljanak. Ez az IGE (vö. 5. és 12. vers; 4:19; II. Kir. 17:21) párhuzamos az 'elcsábít' kifejezéssel (BDB 694, KB 749, *Hiphil* BEFEJEZETLEN) 6. vers.

13:12 Sokkal többről szól a büntetés, mint pusztán az illető megfenyítésének aspektusa. Azok, akik elkövették a lázadást, el is szenvedték annak büntetését (azaz a megkövezést), de ott van az elrettentés azok számára akik végignézték vagy hallottak a büntetésről (vö. 17:12-13; 19:15-21; 21:18-21, Róma 13:4).

SZÖVEG: 13:13-19

13Ha valamelyik városodról, amelyet Istened, az ÚR ad neked, hogy ott lakj, azt hallod, hogy **14**elvetemült emberek támadtak köztetek, akik eltántorítják városuk lakóit, ezt mondván: menjünk, tiszteljünk más isteneket, akiket nem ismertetek, **15**akkor keress, kutass és kérdezz utána alaposan, és ha valóban igaz a dolog, és megtörtént ez az utálatosság közöttetek, **16**irgalom nélkül hányd kardélre annak a városnak a lakóit, és irtsd ki minden benne levővel együtt, még az állatokat is hányd kardélre! **17**Összes zsákmányát pedig gyűjtsd a város terének a közepére, azután égesd fel a várost összes zsákmányával együtt, Istenednek, az ÚRnak szóló teljes áldozatul. Maradjon örökre romhalmaz, ne építsétek fel többé! **18**Semmi se tapadjon kezedhez abból, ami kiirtandó, hogy így elforduljon rólad az ÚR izzó haragja, és irgalmazzon neked, és irgalmában megszaportson, ahogyan azt esküvel ígerte atyáidnak, **19**ha hallgatsz Istenednek, az ÚRnak szavára, és megtartod minden parancsolatát, amelyeket én ma parancsolok neked, és azt cselekszed, amit helyesnek tart Istened, az ÚR.

13:14 „elvetemült embereket” Szó szerint azt jelenti, hogy 'Beliál fiai' (BDB 116). A héber kifejezés azt jelentette, hogy 'értéktelen személy', vagy 'semmirekellő' (vö. Bír. 19:22; 20:13; I. Sám. 10:27; 30:22; I. Kir. 21:10,13; Péld. 6:12). Az ÚSZ-i időkre *Beliál* a Sátán szinonimájává vált (vö. II. Kor. 6:15).

■ „eltántorítják” Lásd a 10. vers jegyzetét.

13:15 Ez a vers egy sor IGÉ-t sorol fel a keresésre (mind *Qal* BEFEJEZETT)

1. NASB 'kivizsgál, kutat'
NKJV, NRSV 'nyomoz'
NJB 'utána nézni valaminek'

Az IGE a BDB 205, KB 233, ami azt jelenti, hogy 'nyomozni', vö. 17:4,9; 19:18

2. NASB, NKJV 'keresni, kutatni'

NJB 'megvizsgálni'

Az IGE a BDB 350, KB 347, ami azt jelenti, hogy 'keresni', vö. Zsolt. 139:1,23; Péld. 18:17

3.NASB 'teljes mértékben kinyomozni'

NKJV 'szorgalmasan kérdezősködni'

NJB 'legaprólékosabban kinyomozni'

Ez a BDB 981, KB 1371, *Qal* BEFEJEZETT alakú 'nyomoz', és a BDB 405, KB 408, *Hiphil* FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS 'teljesen' szavak összetétele, vö. 17:4; 19:8.

13:16 „irgalom nélkül hányd kardélre” Ez a kifejezés, hogy 'irgalom nélkül' (BDB 355) azt jelenti, hogy 'teljes mértékben odaszánt Istennek az elpusztításra'. Lásd a teljes jegyzetet a 3:6-ban. Ugyanez a következmény, amit a pogányokra mért ki, fog a zsidókra is kiméretni, ha más isteneket imádnak.

13:17

NASB „maradjon örökre rom”

NKJV „maradjon örökre romhalmaz”

NRSV „maradjon örökké rom”

TEV „hagyják örökre romjaiban”

NJB „hagyd a pusztulás átka alatt”

Ez az utolsó kifejezés egy héber átok idióma volt (pl. Józs. 8:28; Jer. 49:2). Az 'örökkévaló' fogalmával kapcsolatban lásd a különleges témát a 4:40-ben.

13:17 „tedd tilalom alá” (Összes zsákmányát pedig gyűjtsd a város terének a közepére, azután égesd fel a várost összes zsákmányával együtt) Ez volt a héber módja annak, hogy a 'szent háború' zsákmányát teljes mértékben Istennek ajánlják (BDB 356). Ugyanez a dolog, amivel itt foglalkoznak (és a 17. versben) a Józsué 6-7-ben is feltűnik!

13:18-19 Figyeld meg a gondolat folyamatát:

1. A bálványimádás ítéletet érdemel (azaz a szent háború, minden, ami csak lélegzik, meghal), 13-16-os versek.
2. A város összes zsákmányát YHWH-nak adják, mint egy egészen égőáldozatot (azaz a szent háborúban minden értékes dolgot YHWH-nak kellett adni), 17-18-es versek
3. Az engedelmség áldást hoz, 18-19-es versek
  - a. elfordul az Ő izzó haragjától
  - b. irgalmat mutat, vö. 30:3
  - c. irgalmas (ugyanaz a szótó, mint a fenti, BDB 933)
  - d. bővölködést ad
  - e. beteljesíti az atyáknak tett ígéreteket
4. Az áldás az engedelmség feltétele, 18. vers

■ **„azt cselekszed, amit helyesnek tart Istened, az ÚR”** Ez a kifejezés számos alkalommal előfordul az V. Mózesben (vö. 6:18; 12:28; 13:18). Továbbá előfordul a következő helyeken is: I. Kir. 11:38; 14:8; 15:11; 22:43; II. Kir. 12:3. YHWH a mérce az igazságban és az igazságosságban, ami által mindenki megítéltetik. Lásd Különleges Téma: Igazság az 1:16-ban.

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Miért olyan kemény ez a fejezet más hitek kezelésével kapcsolatban?
2. Ez a fejezet lehet alapja annak, hogy mi a mai időben hogyan bánjunk más hitekkel?
3. Hogyan ismersz fel egy hamis szószólót, aki azt mondja, hogy Isten nevében szól? És mi a helyzet a csodákkal?
4. Magyarázd el az ÓSZ fogalmát a közösségiséggel kapcsolatban, ami sok-sok kérdést megválaszol az ÚSZ-el kapcsolatban.

V. MÓZES 14

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Helytelen gyászolás 14:1-2	Egy szent ember életstílusa 14:1-2	A tiltott gyászszertartás 14:1-2	A bálványimádó gyakorlat ellen 14:1-2
Tiszta és tisztátalan hús 14:3-8 14:9-10 14:11-20	14:3-8 14:9-10 14:11-20	Tiszta és tisztátalan állatok 14:3-8 14:9-10 14:11-18 14:19-20	Tiszta és tisztátalan állatok 14:3-8 14:9-10 14:11-20
14:21	14:21a 14:21b	14:21a 14:21b	14:21a 14:21b
A tized alapelvei 14:22-27	14:22-27	A tized törvénye 14:22-26 14:27-29	Az éves tized 14:22-23 14:24-27 A harmadik éves tized
14:28-29	14:28-29		14:28-29

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együltödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÖVEGÖSSZEFÜGGÉSI BETEKINTÉSEK A 14:1-16?17-ES RÉSZEKBE

- A. Az V. Mózes 14:1-2 egy bevezető megerősítése annak, hogy Izraelnek, mint YHWH egyedüli népének (vö. II. Mózes 19:5-6) hogyan kell élnie!
- B. Az V. Mózes 14:3-16:17 egy ismétlő összefoglalása néhány főbb szövetséges követelménynek, amit Isten a népétől vár el a II. és IV. Mózesben
  1. Tiszta szemben a tisztátalan étellel a 14:1-21-ben, amit eredetileg a III. Mózes 11:1-23-ban találhatunk.
  2. A tized a 14:22-29-ben, amit eredetileg a IV. Mózes 18:21-29-ben találhatunk.
  3. Az adósság elengedése a 15:1-11-ben, amit eredetileg a III. Mózes 28:8-38-ban találhatunk.
  4. A héber rabszolgák felszabadítása a 15:12-18-ban, amit eredetileg a III. Mózes 25:38-55-ben

találhatunk.

5. Az elsőszülöttek megváltása a 15:19-23-ban, amit eredetileg a II. Mózes 13:1-16-ban találhatunk.

6. A három évenkénti zarándok ünnep a 16:1-17-ben, amit eredetileg a III. Mózes 23:4-8-ban és a IV. Mózes 28:16-29:40-ben találhatunk.

(A vázlat az *Old Testament Theology* című könyvben található, a 184. oldalon, amit Paul R. House írt.)

7. Az V. Mózes összegző természete világosan látható. A törvényeket gyakran enyhén megváltoztatja az új körülmények miatt.

Újra meg kell jegyeznünk, hogy a ma embereként nem tudhatjuk az ÓSZ-i könyvek szerkezetével kapcsolatban, hogy hogyan, mikor és miért alakult ki.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 14:1-2

¹Ti az ÚRnak, Isteneteknek a gyermekei vagytok. Ne vagdaljátok hát össze magatokat halottért, a homlokotok fölött se nyírjátok le a hajatokat. ²Mert az ÚRnak, Istenednek a szent népe vagy te, téged választott ki az ÚR, hogy az ő tulajdon népe légy mindazon népek közül, amelyek a föld színén vannak.

14:1 „ti az Úrnak, Isteneteknek gyermekei vagytok” Figyeld meg a családi metaforákat, amiket szövetséges terminológiaként használt (vö. 1:31; 8:5; 32:5). Lásd Különleges Téma: Isten Atyai mivolta a 8:5-ben. Figyeld meg az Izraelitákra használt három különleges megnevezést az 1-2-es versekben.

■ **„vagdaljátok ... magatokat”** Az IGE BDB 151, KB 177, *Hithpoel* (egy nagyon ritka változata a *Hithpael* szótőnek) BEFEJEZETLEN és gyakran található meg 'mély vagdalás' vagy 'vagdalás'-sal foglalkozó szövegekben. Ez egy pogány istentiszteleti gyakorlat volt (vagy azért, hogy az istenség figyelmét felkeltsék, vagy azért, hogy a halott miatti gyászos érzelmeket felgerjesztsék, vö. III. Mózes 19:28; 21:5; I. Kir. 18:28; Jer. 16:6; 41:5; 47:5; 48:37).

KÜLÖNLEGES TÉMA: GYÁSZSZERTARTÁSOK

Az Izraeliták egy szeretett személy halála, vagy személyes megtérés, vagy közösségi bűn miatt számos módon fejezték ki szomorúságukat:

1. megszaggatták felső ruhájukat, I. Mózes 37:29,34; 44:13; Bír. 11:35; II. Sám. 1:11; 3:31; I. Kir. 21:27; Jób 1:20
2. zsákruhát öltöttek, I. Mózes 37:34; II. Sám 3:31; I. Kir. 21:27; Jer. 48:37
3. levették a sarujukat, II. Sám. 15:30; Ézs. 20:3
4. fejükre tették kezüket, II. Sám. 13:9; Jer. 2:37
5. port szórtak a fejükre, Józs. 7:6; I. Sám. 4:12; Neh. 9:1
6. leültek a földre, Jer. Sir. 2:10; Ezék. 26:16 (lefeküdtek a földre, II. Sám. 12:16) Ézs. 47:1
7. verték a mellkasukat, I. Sám. 25:1; II. Sám. 11:26; Náh. 2:7
8. bevagdalták a testüket, V. Mózes 14:1; Jer. 16:6; 48:37
9. böjtöltek, II. Sám. 1:16,22; I. Kir. 21:27
10. siratóéneket kántáltak, II. Sám. 1:17; 3:31; II. Krón. 35:25
11. kopaszság (vagy kiszaggatták, vagy leborotválták a hajukat), Jer. 48:37
12. a szakállukat rövidre vágták, Jer. 48:37
13. eltakarták a fejüket vagy az arcukat, II. Sám. 15:30; 19:4

■ **„homlokotok felett se nyírjátok le a hajatokat”** Ez (kopasszá tenni, BDB 901) az őket körülvevő népek gyászszertartására is utalt (vö. Jer. 16:6; 41:5; Ezék. 27:31; 44:20). Ezzel ellentétben (1) az izraeli papok egyáltalán nem borotválkozhattak (vö. III. Mózes 21:5) és (2) az izraeliták még a szakálluk végét sem vághatták le (vö. III. Mózes 19:27). Izrael törvényei közül sok direkt az általános kánaáni gyakorlatok szöges ellentétéként adatott!

■ „**halottért**” Az itt leírt gyászszertartások a következőkhöz kapcsolódnak:

1. az ősök imádata

2. *Ba'al* imádata (a meghalás [tél] és feltámadás [tavasz] természet istene a kánaáni istenek közül)

14:2 „szent népe” Ez a fogalom Izrael azon feladatához kapcsolódik, hogy YHWH-t és az Ő Messiasát kell felfedniük (vö. II. Mózes 19:6; V. Mózes 7:6). Lásd a Különleges Témát a 4:6-ban.

Az V. Mózes jelképezi a szövetséges nyelvezetet, ami az istenséget úgy írja le, mint 'az ÚR, a te Istened', és az Ő 'szent', 'választott kincse', mint az Ő népe (vö. 4:20; 7:6; 14:2; 26:18; 28:9; 29:12-13). Továbbá figyeld meg a Jeremiás könyvét is (vö. 7:23; 11:4; 13:11; 24:7; 30:22; 31:1,33; 32:38). És természetesen ki tudná a Hóseás 1-3-at elfelejteni!

■ „**téged választott ki az ÚR**” Az IGE (BDB 103, KB 119, *Qal* BEFEJEZETT) Isten szuverén választására lett használva:

1. Ábrahám, I. Mózes 12:1; Neh. 9:7

2. a Pátriárkák, V. Mózes 7:8

3. a Pátriárkák leszármazottai, V. Mózes 4:37; 10:15

4. Izrael, V. Mózes 7:6; Zsolt. 135:4; Ézs. 44:1,8; 43:10; Ezék. 20:5

5. Jeshurun (Izrael vagy Jeruzsálem), V. Mózes 32:15; 33:5,26; Ézs. 44:2

6. egy izraeli király (YHWH uralkodásának szimbóluma, ami Dávidod vetíti előre [vö. I. Sám. 10:24; 16:8,9,10; II. Sám. 6:21], aki messiási előképpé vált), V. Mózes 17:14-17

7. egy olyan hely, ahol az Ő neve lakozhat (azaz egy központi szentély), V. Mózes 12:5,11,14,18,21,26; 14:24; 15:20; 16:2,6,7,11,15; 17:8,10; 31:11)

Isten szuverenitása és célja megmutatkozott abban, hogy kiválasztotta Izraelt. Isten 'kiválasztása' az ÓSZ-ben mindig a szolgálattal kapcsolódott össze, s nem szükségszerűen a megváltással, mint az ÚSZ-ben. Izraelnek YHWH-t az egész világ számára ki kellett jelentenie, hogy a világ megtérhessen (vö. I. Mózes 12:3; a Titusz 2:14-ben és az I. Péter 2:9-ben idézve). Lásd a Különleges Témát a 4:6-ban.

■ „**hogy tulajdon népe légy mindazon népek közül, amelyek a föld színén vannak**” Az a kifejezés, hogy 'tulajdon' (BDB 688) egy különleges kincset jelent (vö. II. Mózes 19:5; Zsolt. 135:4; Mal. 3:17). Ez a kifejezés újra és újra feltűnik az V. Mózesben (vö. 7:6; 14:2; 26:18). Kérlek, olvasd el a Különleges Téma: Bob evangéliumi előítéletei a 4:6-ban! Ebből meg fogod látni, hogy hogyan tekintek az Írások értelmezésére! Megmutatja a világnézetem integráló központját (azaz a nagy parancsolat)!

SZÖVEG: 14:3-8

³Ne egyetek meg semmiféle utálatosat! ⁴Ezeket az állatokat megehetitek: a marhát, a juhot és a kecskét, ⁵a szarvast, a gazellát és az őzet, a zergét, az antilopot, a bölényt és a vadkecskét, ⁶és minden olyan hasított körmű állatot, amelynek egészen kettéhasadt a két körme és kérődző állat, azt megehetitek. ⁷De nem ehetitek meg a kérődzők közül, illetve a hasított körműek közül a tevét, a nyulat és a hörcsögöt, mert kérődzők ugyan, de nem hasított körműek; tartsátok ezeket tisztátalanoknak. ⁸A disznót is tartsátok tisztátalannak, mert hasított körmű ugyan, de nem kérődzik. Ezeknek a húsából ne egyetek, még a tetemüket se érintsétek!

14:3 „ne egyetek” A 3-21-es versek a III. Mózes 11:2-19-et tükrözik vissza, de vannak eltérések. Ezek olyan különbségek, amiket olyan nehéz megmagyarázni, hogy lehetséges, hogy ezek miatt keletkeztek azok a spekulációk, hogy számos forrás létezett. Figyeld meg az IGÉT, 'enni' (BDB 37, KB 46), amit ebben a fejezetben 17 alkalommal használt. Lásd a következő különleges témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: ÓSZ-I ÉTKEZÉSI TÖRVÉNYEK

Az én véleményem szerint ezek az étkezési törvények (III. Mózes 11; V. Mózes 14) elsődlegesen nem egészségi vagy higiéniai okokból adtak (pl. Maimonides, *Guide* 3:48; *Kiddushin* 49b [talmudi röpirat]), hanem teológiai okokból. Az Izraelitáknak nem szabadott semmilyen kapcsolatot fenntartani a kánaániakkal (vö. Ézs. 65:4; 66:3,17). Az Izraelnek Mózes által adott szabályok közül sok a kánaáni étkezési, közösségi és istentiszteleti szokásokkal kapcsolatosan adatott (pl. II. Mózes 8:23)

Arra kérdésre, hogy 'ezek az étkezési törvények ma is vonatkoznak az ÚSZ-i hívőkre, vagy még hasznosak-e egyáltalán' a válaszom: Nem! Nem! Nem! Érveim a következők:

1. Jézus elutasította az étkezési szokásokat, mint annak módját, hogy elérjük Istent, vagy hogy tetszésére legyünk, Márk 7:14-23 (bár minden bizonnyal a szerkesztői hozzáfűzések akár Péter, akár János Márk által a 19. versben ugyanúgy ihletettek voltak).
2. Ugyanez a kérdés volt a jeruzsálemi zsinat témája az Apcsel 15-ben, ahol is eldöntötték, hogy a pogányoknak nem kellett az ÓSZ kultikus törvényeit követni (vö. leginkább a 19. vers). A 20. vers nem étkezési törvény, hanem egy közösségi engedmény a hívő zsidók felé, akik a pogány gyülekezetekben voltak.
3. Péter megtapasztalása az Apcsel 10-ben, Joppében, nem az étellel volt kapcsolatos, hanem arról, hogy (Isten) mindenkit elfogad, mégis a Lélek az étkezési törvények ide nem vonatkozását használta szimbólumként, hogy Pétert tanítsa!
4. Pál értekezése a 'gyenge' és az 'erős' hívőkről arra figyelmeztet minket, hogy ne erőszakoljuk rá a saját személyes értelmezésünket, főleg az ÓSZ-i törvényekkel kapcsolatban, más hívőkre (vö. Róma 14:1-15:13; I. Kor. 8-10).
5. Pál figyelmeztetése a törvényeskedés és az ítélkezés ellen a gnosztikus hamis tanítókkal kapcsolatban, amit a Kol. 2:16-23-ban jegyez fel, aminek minden korban minden hívőnek figyelmeztetésként kellett volna szolgálnia!

KÜLÖNLEGES TÉMA: UTÁLATOSSÁGOK

Az 'utálatosság' (BDB 1072) számos dologra utalhat:

1. olyan dolgokra, amik az egyiptomiakra utalnak:
  - a. utáltak a héberekkal enni, I. Mózes 43:32
  - b. utálták a pásztorokat, I. Mózes 46:34
  - c. utálták a héber áldozatokat, II. Mózes 8:26
2. olyan dolgokra, amik YHWH Izrael cselekedetei iránti érzelmeihez kapcsolódnak:
  - a. tisztátalan étel, V. Mózes 14:2
  - b. bálványok, V. Mózes 7:25; 18:9,12; 27:15
  - c. pogány spiritiszták, V. Mózes 18:9,12
  - d. gyermekek elégetése a Moloknak, III. Mózes 18:21-22; 20:2-5; V. Mózes 12:31; 18:9,12; II. Kir. 16:3; 17:17-18; 21:6; Jer. 32:35
  - e. kánaáni bálványimádás, V. Mózes 13:14; 17:4; 20:17-18; 32:16; Ézs. 44:19; Jer. 16:18; Ezék. 5:11; 6:9; 11:18,21; 14:6; 16:50; 18:12
  - f. hibás állat feláldozása, V. Mózes 17:1; (vö. 15:19-23; Mal. 1:12-13)
  - g. bálványoknak való áldozás, Jer. 44:4-5
  - h. újra elvenni azt a nőt, akitől korábban elváltál, V. Mózes 24:2
  - i. a nők férfi ruhát hordanak (valószínűleg kánaáni istenimádat), V. Mózes 22:5
  - j. a kultikus prostitúcióból származó pénz (kánaáni istenimádat), V. Mózes 23:18
  - k. Izrael bálványimádása, Jer. 2:7
  - l. homoszexualitás (valószínűleg kánaáni istenimádat), III. Mózes 18:22; 20:13
  - m. hamis súlyok használata, V. Mózes 25:16; Péld. 11:1; 20:23
  - n. étkezési törvények megszegése (valószínűleg kánaáni istenimádat), V. Mózes 14:3
3. A Bölcsességi Irodalomban való példák:
  - a. Példabeszédek 3:32; 6:16-19; 11:1,20; 12:22; 15:8,9,26; 16:5; 17:15; 20:10,23; 21:27;28:9
  - b. Zsoltárok 88:8
  - c. Jób 30:10
4. Van egy folyamatosan visszatérő eszkatalogikus kifejezés, 'a pusztító utálatosság', amit a Dánielben használtak (vö. 9:27; 11:31; 12:11). Úgy tűnik, hogy három különböző alkalomra utal (többszörösen beteljesedő prófécia):
  - a. IV. Antiokhosz Epifánész, az interbiblikus Makkabeus korszakból (vö. I. Makk. 1:54,59; II. Makk. 6:1-2)
  - b. a római hadvezér (későbbi uralkodó), Titusz, aki kifosztotta Jeruzsálemet és lerombolta a templomot Kr. u. 70-ben (vö. Máté 24:15; Márk 13:14; Lukács 21:20)

c. egy végidőkbeli világvezér, akit a 'törvénytíprónak' (vö. II. Thessz. 2:3-4) vagy az 'antikrisztusnak' (vö. I. János 2:18, 4:3; Jel. 13) hívnak

■ „**semmiféle utálatosat**” Ez a kifejezés (BDB 481 CONSTRUCTUS 1072) az V. Mózes 14:3-ban is feltűnt.

14:5 „a szarvast, a gazellát, az őzet” Ezek vadállatok, amik áldozatnak tisztátalanok, de ételnek nem. A III. Mózes 11-ben nincsenek megemlítve, mert Egyiptomban nem ismerték ezeket az állatokat. Számos állatot a mai nap embereinek is nehéz azonosítani.

14:6 „minden olyan hasított körmű állatot ... és kérődző állat” Ez az alapvető vezérelv az áldozati szempontból tiszta állatokra, amit a III. Mózes 11:4-ben láthatunk.

Az a kifejezés, hogy 'hasított körmű', egy hangsúlyos forma (IGE, BDB 828, KB 969, *Hiphil* BEFEJEZETT CONSTRUCTUS, a BDB 828 FŐNÉVVEL), ugyanúgy, mint a 7. versben is. Ehhez a leírásához egy második hangsúlyos forma kapcsolódik (IGE BDB 1042, KB 1608, *Qal* AKTÍV MELLÉKNEVI IGENÉVI CONSTRUCTUS, a BDB 1043 FŐNÉVVEL). Ez a leírás nagyon specifikus és nagyon világos.

■ Néhány olyan állat, amik csak az egyikét töltik be a két követelménynek ('hasított körmű' és 'kérődző') a hetedik versben vannak felsorolva.

14:7

NASB „shapshan”

NKJV „szirti borz”

NRSV, TEV „hegyi borz”

LXX, NJB,

NJB, NIV „nyúl”

JPSOA „daman”

Ez az állat (BDB 1050 I) nyilvánvalóan meg lett említve a III. Mózes 11:6-ban, mint 'mezei nyúl' vagy 'nyúl'. Érdekes, hogy a III. Mózes azt mondja (mint ahogy itt utal rá) hogy a nyúl kérődző. Ez egy megfelelő pont arra, hogy emlékeztessen az olvasókat, hogy az izraeliták a természetéről alkotott ismeretüket megfigyelhető jellemvonásokra jellemezték (fenomenológiai nyelvezet). A nyulak igazából nem kérődznek, de az orruk gyors mozgása miatt úgy tűnik, hogy igenis kérődznek. Ez nem egy hiba a Bibliában, hanem annak az elismerése, hogy a régiek az ismereteiket a megfigyelésre alapozták, s nem a modern, tudományos módszerekre.

14:8 „disznót” A disznót a kánaániak fogyasztották és használták rituális áldozatokhoz (vö. Ézs. 65:4; 66:3,17). Tisztátalannak rangsorolták amiatt, ahogyan ez az állat evett (ugyanaz volt igaz a kutyákra is) és ahol tartózkodni szeretett (pocsolyák). A disznókat rendszeresen feláldozták a hettita, a görög és a római kultúrában. A földközi tengeri kultúrákban (néhány csoport) el is fogyasztotta őket. Egy átfogóbb és hosszabb értekezést találhatsz a Közel-keleti étkezési és áldozati szokásokról a következő helyen: ABD, 6. kötet 'zoológia', 1109-1167-es oldalak, a disznókkal kapcsolatban lásd a 1130-1135-ös oldalakat.

SZÖVEG: 14:9-10

⁹Mindabból, ami a vízben él, ezeket ehetitek meg: megehetitek mindazt, aminek uszonya és pikkelye van. ¹⁰De nem ehettek meg semmi olyat, amelynek nincs uszonya és pikkelye; tartsátok azt tisztátalannak!

14:9 „mindazt, aminek uszonya és pikkelye van” Ez a III. Mózes 11:9-12 alapvető irányelve is. Újra meg kell említeni, hogy ezen tiltások pontos okai nincsenek sehol sem megadva az ÓSZ-ben. Lásd a 14:3 jegyzetét.

SZÖVEG: 14:11-20

11Minden tiszta madarat megehettek. **12**De nem ehetitek meg ezeket: a sast, a keselyűt és a halászsast, **13**a sólymot, a héját és a kányaféléket, **14**az összes hollóféléket; **15**a struccot, a baglyot, a sirályt és a karvalyféléket; **16**a kuvikot, a fülesbaglyot és a bölömbikát; **17**a pelikánt, a dögkeselyűt és a vöcsköt; **18**a gólya- és szarkaféléket, a búbos bankát és a denevért. **19**A szárnyas rovarokat is tartásatok mind tisztátalanoknak, ne egyétek meg! **20**A tiszta szárnyasokat mind megehetitek.

14:11 Ez a III. Mózes 11:13-19-el párhuzamos. A 'tisztátalanság' oka nincs leírva, de nyilvánvalónak tűnik, hogy a felsorolt madarak dögöt ettek.

14:18 „búbos banka” Ez a fajta madár (BDB 189) mindenfajta rovart megevett, még a ganajtúrót is. Arról ismerték, hogy tisztátalan helyeken evett és hogy a fészke tele volt ürülékkel, így tehát 'tisztátalan' költöző madárrá vált.

14:19 „nyüzsgő/szárnyas rovarokat” Ez a kifejezés (BDB 481 CONSTRUCTUS 1056 & 733, vö. I. Mózes 7:14,21) a repülő rovarokra utal. Párhuzamos a III. Mózes 11:20-23-al, ahol azt mondja, hogy néhány rovar tiszta volt étkezési szempontból (pl. a sáskák, vö. Máté 3:4; Márk 1:6). Ezeket a rovarokat nagyon sok tisztátalan madár megeszi.

SZÖVEG: 14:21

21Nem szabad megennetek semmiféle döglött állatot. A lakóhelyeden levő jövevénynek odaadhatod, ő megeheti, vagy add el idegennek, mert te az ÚRnak, a te Istenednek szent népe vagy! Ne főzz gödölyét anyja tejében!

14:21 „nem szabad megennetek semmiféle döglött állatot” Lehet, hogy ez a II. Mózes 22:31-et tükrözi vissza. Az egyik oka lehetett az, hogy a vére még mindig benne volt (vö. 12:16,23-25; I. Mózes 9:4). Ez a törvény nem vonatkozott mindenkire az Ígélet Földjén (azaz az idegenek és a jövevények kivételek voltak, de figyeld meg a III. Mózes 17:15-öt). Ezek az étkezési szokások azért adtak, hogy elválasszák Izraelt a kánaáni társadalomtól és istentiszteleti gyakorlatoktól.

■ „ne főzz gödölyét anyja tejében” A *Ras Shamra* (lásd lásd Cyrus H. Gordon, *Ugaritic Handbook*, 174. oldal) szövegek szerint ezt más kultúrákban a termékenység szimbólumaként tették. A judaizmus nagyon szigorú étkezési szabályokat alakított ki (külön főző edények és tányérok a hús ételekhez és a tejtermékekhez) erre a versre alapozva. Mindazonáltal a lényege az, hogy a kánaáni áldozati istentisztelethez kapcsolódik (vö. II. Mózes 23:19; 34:26). Csak kicsit vagy egyáltalán nem kapcsolódik a betegségekhez vagy a higiéniahoz.

SZÖVEG: 14:22-27

22Add meg a tizedet vetésed minden terméséből, ami a mezőn évről évre terem! **23**Az ÚRnak, Istenednek a színe előtt add meg, azon a helyen, amelyet kiválaszt, hogy ott lakjék az ő neve. Ezt tedd gabonádnak, mustodnak és olajodnak a tizedével, marhádnak és juhodnak az elsőszülöttjével. Így tanuld meg félni Istenedet, az URat mindenkor! **24**De ha túlságosan hosszú odáig az út, és nem tudod odavinni azt, mert messze van az a hely, amelyet kiválaszt Istened, az ÚR, hogy oda helyezze a nevét, pedig megáldott Istened, az ÚR, **25**akkor add el pénzéért, és a kapott pénzt tedd erszénybe, s úgy menj el arra a helyre, amelyet kiválaszt Istened, az ÚR. **26**Vásárolj a pénzen bármit, amit kívánsz, marhát vagy juhot, bort vagy szeszes italt, bármit, amit csak megkívánsz, és egyél ott Istenednek, az ÚRnak színe előtt, és örvendezz házad népével együtt! **27**A lakóhelyeden levő lévitáról se feledkezz meg, mert neki nincs birtoka úgy, mint neked.

14:22 „tizedet” A IV. Mózes 18 a helyi Léviták és a központi szentélyben szolgáló papok számára szóló tized témáját tárgyalja. Mindazonáltal ez az ígérés a 12. fejezettel párhuzamos, és leginkább a helyi mezőgazdasági tizedekkel foglalkozik. Lásd a 12. fejezet jegyzeteit.

14:26 „vásárolj a pénzen bármit, amit kívánsz” Ez azokra a dolgokra vonatkozott, amiket a központi szentélybe kellett tizedként befizetni. Ez a 12:20-al párhuzamos. Ez a kifejezés a 'törvényeskedőket' bizonyára megőrjíti! YHWH azt szeretné, ha boldogok lennénk! Szeretné ezt megosztani velünk (vö. 12:7,18; 16:14; 27:7; I. Krón. 29:22; Zsolt. 104:15; Préd. 2:24; 3:12,13,22; 5:18; 8:15; 9:7-9; Ézs. 22:13). Az ÚSZ még ki is szélesíti ezt a fogalmat világosan azt állítva, hogy a fizikai teremtésben semmi sem tisztátalan önmagában (pl. Apcsel 10:15; Róma 14:2,14,20; I. Kor. 6:12; 10:23-26; I. Tim. 4:4). Ez nem jogosítja fel az embereket, hogy nyugodtan vétkezzenek, hanem a keresztyén szabadságot hirdeti, szabadságot a törvényeskedéstől és az ítélekezéstől (vö. Kol. 2:16-23). Mindazonáltal az érett hívő vigyázni fog ebben a bukott világban, hogy semmi olyat ne tegyen, ami megütközést okozna egy gyengébb testvérben, akiért Krisztus szintén meghalt (vö. Róma 14:1-15:13)!

■ **„szeszies italt”** Ez (BDB 1016) egy olyan bor volt, amihez más természetes módon erjesztett italokat adtak, hogy az alkoholtartalmát megemeljék (tehát még részegítőbbé tegyék). Lásd a következő különleges témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: BIBLIKUS/BIBLIAI HOZZÁÁLLÁS AZ ALKOHOLHOZ (ERJESZTÉS) ÉS AZ ALKOHOLIZMUSHOZ (FÜGGŐSÉG)

I. Bibliai Kifejezések

A. Ószövetség

1. *Yayin* – Ez az általános kifejezés a borra, amit 141 alkalommal használtak. A szó etimológiája bizonytalan, mert nem héber szótövből származik. Mindig erjesztett gyümölcslevet jelent, általában szőlőlét. Néhány jellemző igerész: I. Mózes 9:21, II. Mózes 29:40; IV. Mózes 15:5,10.
2. *Tirosh* – Ez az "újbor". A közel-keleti éghajlati tényezők miatt a gyümölcsle kinyerése után hat órával már elkezdődött az erjedés. Ez a kifejezés olyan borra utal, ami az erjedés folyamatában volt. Néhány jellemző igerész: V. Mózes 12:17, 18:4; Ézs. 62:8-9; Hós. 4:11.
3. *Asis* – Ez nyilvánvalóan alkoholos italokra utal (Jóel 1:5, Ézs. 49:26).
4. *Sekar* – Ez a "tömény szeszies ital". Ennek a héber szótövet használják a "részeg" vagy a "részeges" kifejezésben. Hozzáadtak valamit, amitől még megrészegítőbb lett. Párhuzamos a yayinnal (vö. Péld. 20:1; 31:6; Ézs. 28:7).

B. Újszövetség

1. *Oinos* – a *yayin* görög megfelelője
2. *Neos oinos* (újbor) – a *tirosh* görög megfelelője (vö. Márk 2:22).
3. *Gleuchos vinos* (édes bor) – az eredést folyamatának korai szakaszában lévő bor (vö. Apcsel 2:13)

II. Bibliai Használat

A. Ószövetség

1. A bor Isten ajándéka (I. Mózes 27:28; Zsolt. 104:14-15; Préd. 9:7; Hós. 2:8-9; Jóel 2:19,24; Ámós 9:13; Zak. 10:7).
2. A bor az áldozati felajánlás része (II. Mózes 29:40; III. Mózes 23:13; IV. Mózes 15:7,10; 28:14; V. Mózes 14:26; Bír. 9:13).
3. A bort gyógyszernek használták (II. Sám. 16:2; Péld. 31:6-7).
4. A bor nagy problémát okozhat (Noé – I. Mózes 9:21; Lót – I. Mózes 19:33,35; Sámson – Bír. 16:19; Nábál – I. Sám. 25:36; Uriás – II. Sám. 11:13; Ammon – II. Sám. 13:28; Élá – I. Kir. 16:9; Benhadad – I. Kir. 20:12; Vezetők – Ámós 6:6; Asszonyok – Ámós 4).
5. A borral vissza lehet élni (Péld. 20:1; 23:29-35; 31:4-5; Ézs. 5:11,22; 19:14; 28:7-8; Hóseás 4:11).
6. A bor tiltva volt bizonyos csoportoknak (Szolgálatban lévő papok, III. Mózes 10:9; Ezék. 44:21; Nazarénusok, IV. Mózes 6; és a Vezetők, Péld. 31:4-5; Ézs. 56:11-12; Hóseás 7:5).
7. A bort eszkatalógiai szövegekörnyezetben is használták (Ámós 9:13; Jóel 3:18; Zak. 9:17).

B. Biblián kívüli források

1. A bor, ha mértékletesen használják nagyon hasznos (Ecclesiasticus 31:27-30).
2. Azt mondják a rabbik, hogy: „A bor a gyógyszerek legnagyobbika, ahol hiányzik a bor, ott van szükség a gyógyszerekre.” (BB 58b)

C. Újszövetség

1. Jézus nagy mennyiségű vizet változtatott borra (János 2:1-11).
2. Jézus is ivott bort (Máté 11:18-19; Lukács 7:33-34; 22:17).
3. Pétert az új borral való megrészegezássel vádolták Pünkösdkor (Apcsel. 2:13).
4. A bort lehet gyógyszerként is használni (Márk 15:23; Lukács 10:34; I. Tim. 5:23).
5. A vezetők ne éljenek vissza a borivással. Ez nem jelentett teljes absztinenciát (I. Tim 3:3,8; Titusz 1:7; 2:3; I. Péter 4:3).
6. A bort eszkatalógiai szövegkörnyezetben is használja (Máté 22:1; Jel. 19:9).
7. A részegességet helyteleníti (Máté 24:49; Lukács 11:45; 21:34; I. Kor. 5:11-13; 6:10; Gal. 5:21; I. Péter 4:3; Róma 13:13-14).

III. Teológiai Betekintés

A. Ellentét párok feszültsége

1. A bor Isten ajándéka.
2. A részegesség nagy probléma.
3. Bizonyos kultúrákban élő hívőknek korlátozniuk kell a szabadságukat az evangélium iránti figyelmességéből (Máté 15:1-20; Márk 7:1-23; I. Kor. 8-10; Róma 14:1-15:13).

B. A megadott határok túllépésre való hajlam

1. Isten a forrása minden jó dolognak (a teremtés "igen jó," I. Mózes 1:31).
2. A bukott emberiség Isten minden ajándékával visszaélt azáltal, hogy az Isten-adta szabályokat túllépte.

C. A visszaélés bennünk van, nem a dolgokban. Nincsen semmi gonosz a fizikai teremtésben (vö. Márk 7:18-23; Róma 14:14,20; I. Kor. 10:25-26; I. Tim. 4:4; Titusz 1:15).

IV. Az Első Századi Zsidó Kultúra és az Erjesztés

- A. Az erjedés nagyon korán beindul, körülbelül hat órával azután, hogy a szőlőt kisajtolták, főleg a meleg klímájú területeken a higiénia mentes környezetben.
- B. A zsidó hagyomány azt mondja, hogy amikor egy vékony habréteg megjelent a felszínen (az erjedés jele), akkor már kötelesek voltak abból bor-tizedet adni (*Ma aseroth* 1:7). Ezt hívták "újbornak" vagy "édes bornak".
- C. Az elsődleges erőteljes erjedés egy hét alatt lezajlott.
- D. A másodlagos erjedés körülbelül 40 napig tartott. Ebben az állapotában "érett bornak" hívták, és fel lehetett áldozni az oltáron (*Edhuyyoth* 6:1).
- E. Az a bor, ami a hordó fenekén leülepedett (óbor) jó bornak számított, de használat előtt jól át kellett szűrni.
- F. Egy éves erjedés után általában már jól megérett bornak számított. Három év volt az a leghosszabb időtartam, amíg a bort biztonságosan lehetett tárolni. Óbornak hívták, és vízzel kellett hígítani.
- G. Csak az utóbbi 100 évben tudták az erjedési folyamatot elhúzni a steril környezetben és kémiai adalékanyagok használatával. A régi időkben nem tudták megállítani az erjedés természetes folyamatát.

V. Záró Megállapítások

- A. Légy biztos a tapasztalataidban, teológiádban és bibliai értelmezésedben, ne becsméreld Jézust és az első századi zsidó és/vagy keresztény kultúrát! Nyilvánvalóan nem voltak teljesen absztinensek.
- B. Nem pártolom az alkohol társadalmi használatát. Bár sokan túlzásba vitték a Biblia álláspontját ezzel a témával kapcsolatban, és most felsőbbrendű igazságot követelnek maguknak kulturális/ felekezeti előítéletekre alapozva.
- C. Számomra a Róma 14:1-15:13 és az I. Kor. 8-10 betekintést és támaszpontokat biztosítottak, amik a hívő társaink szeretetére és a tiszteletére alapozódnak, és az evangélium minden kultúrában való elterjesztésére, nem pedig személyes szabadságra vagy bíraskodó kritikára. Ha a Biblia a hit és a gyakorlat egyetlen forrása, akkor lehet, hogy újra kell gondolnunk ezt a témát.

D. Ha a teljes absztinenciát úgy erőltetjük, mintha az lenne Isten akarata, akkor mit tételezünk fel Jézusról, és azokról a modern kultúrákról, amik rendszeresen használják a bort (pl. Európa, Izrael, Argentína)?

■ „egyél Istenednek az Úrnak színe előtt” Ez a békeáldozatra utal, ami által Isten és az áldozatot bemutató és annak családja jelképesen együtt evett. A régi keleten az együtt étkezés a szövetség jele volt.

SZÖVEG: 14:28-29

²⁸Minden harmadik esztendő végén vedd ki annak az évnek a terméséből az egész tizedet, és raktározd el lakóhelyeden, ²⁹hogyan majd eljön a lévita, akinek nincs birtoka úgy, mint neked, meg a jövevény, az árva és az özvegy, akik lakóhelyeden élnek, ők is ehessenek, és jóllakhassanak. Így megáldja Istened, az ÚR, kezed minden munkáját, amit csak végzel.

14:29 „a jövevény, az árva és az özvegy” Az V. Mózes nagyon nyomatékos volt abban, hogy gondoskodjon mindenkiről, aki az Ígéret Földjén lakott (vö. 10:18, 26:12-15)! Ez a harmadik évi tized a lévíták és a helyi szegények számára szolgált.

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Milyen kritériumokat használtak arra, hogy eldöntsék, mi volt tiszta és mi volt tisztátalan?
2. Ezek a törvények Istentől származtak? Ha igen, akkor mi miért nem tartjuk meg még mindig ezeket?
3. Mi volt a tized célja?

V. MÓZES 15

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Az adósságot minden hetedik évben eltörölték	A szent nép életstílusa (14:1-15-23)	A hetedik év	A szombat év
15:1-6	15:1-6	15:1-3	15:1-6
A szegények felé mutatott nagylelkűség		15:4-6	
15:7-11	15:7-11	15:7-11	15:7-11
A rabszolgákra vonatkozó törvény		Hogyan kell a rabszolgákkal bánni	Rabszolgák
15:12-18	15:12-17a	15:12-15	15:12-15
		15:16-18	15:16-17
	15:17b		
	15:18.		15:18.
Az elsőszülött állatokra vonatkozó törvény		Az elsőszülött marhák és bárányok	Az elsőszülöttek
15:19-23	15:19-23	15:19-23	15:19-23

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együttödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÖVEGÖSSZEFÜGGÉSI BETEKINTÉSEKA 15. FEJEZETBE

- A. A 15. fejezet folytatása azoknak a különleges törvényeknek, amik bizonyos egyedülálló mezőgazdasági szükségekkel és szimbolikus kapcsolati igazságokkal foglalkoznak, amikkel kapcsolatban YHWH azt szerette volna, ha meggyökereznek a népe között.
- B. Ez a fejezet szépen három, jól elkülöníthető részre bomlik:
  1. 1-11-es versek azzal foglalkoznak, hogy a Szombati év nyugalma, amit a II. Mózes 23:10-13 és a III. Mózes 25:1-7-ben láttunk, ki lett terjesztve az adósokra és a helyi szegényekre. A II. Krónika 36:21 azt mondja, hogy a száműzetés annak a következménye volt, hogy a zsidók nem tudták megtartani a törvényt.
  2. A 12-18-as versek a rokon rabszolgasággal foglalkoznak, azzal a héber (férfival vagy nővel)

személlyel akinek dolgoznia kellett valakinél, hogy ledolgozza adósságát.

3. A 19-23-as versek az állatok elsősülöttjeivel foglalkoznak, vagy az elsősülött állatok feláldozásával

C. Ezt a fejezetet a dupla IGÉK használata jellemzi:

1. Némely közülük FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS és BEFEJEZETLEN IGÉK ugyanabból a szótóból (ami egy nyelvtani formája a jelentés felerősítésének):
  - a. 'gazdagon megáld', 4. vers, *Piel* BDB 138, KB 159
  - b. 'engedelmesen hallgatsz', 5. vers, *Qal* BDB 1033, KB 1570
  - c. 'légy hozzá bőkezű', 8. vers, *Qal* BDB 834 I, Kb 986
  - d. 'adj neki szívesen kölcsönt', 8. vers, *Hiphil* BDB 716, KB 778
  - e. 'adj neki szívesen', 10. vers, *Qal* BDB 678, KB 733
  - f. 'légy bőkezű', 11. vers, *Qal* BDB 834, KB 986
  - g. 'lásd el bőven', 14. vers, *Hiphil* BDB 778, KB 858
2. Néhány esetben ugyanazt az IGÉT használja kétszer:
  - a. 'kölcsön adsz ... nem szorulsz kölcsönre', 6. vers, *Hiphil* BEFEJEZETT és *Qal* BEFEJEZETLEN, BDB 716, KB 778
  - b. 'uralkodsz ... nem uralkodnak rajtad', 6. vers, *Qal* BEFEJEZETT és *Qal* BEFEJEZETLEN, BDB 605, KB 647
  - c. 'bocsásd szabadon ... szabadon bocsátod ... ne üres kézzel küld el', 12,13-as versek, mind a három *Piel* BEFEJEZETLEN, BDB 1018, KB 1511
  - d. 'megeheted ... nem eheted meg', 22,23-as versek, mind a kettő *Qal* BEFEJEZETLEN, BDB 37, KB 46

Figyeld meg, hogy a második kategóriában egy pozitív értelmű használatot egy negatív értelmű használat követ.

3. A 2. versben ugyanannak a szótónek egy FŐNÉVI és egy *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS formája ismétlődik – 'adósságelengedés ... adósságelengedést', mind a kettő BDB 1030, KB 1557

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 15:1-6

¹Minden hetedik esztendő végén el kell engedni az adósságot. ²Az adósságelengedés módja pedig ez: egy hitelező se követelje felebarátjától, testvérétől azt a kölcsönt, amit embertársának kölcsönadott, mert adósságelengedést hirdettek az Úrért. ³Az idegentől követelheted, de amivel testvéred tartozik neked, azt engedd el! ⁴Ne legyen köztetek szegény, hiszen gazdagon megáld téged az ÚR azon a földön, amelyet az ÚR, a te Istened örökségül ad neked, hogy birtokba vedd. ⁵De csak akkor, ha engedelmesen hallgatsz Istenednek, az ÚRnak a szavára, ha megtartasz és teljesítesz minden parancsot, amelyet én ma parancsolok neked. ⁶Bizony megáld téged Istened, az ÚR, ahogyan megígérte neked. Te kölcsönadsz a többi népnek, de magad nem szorulsz kölcsönre; uralkodsz a többi népen, de azok nem uralkodnak rajtad!

15:1 „minden hetedik esztendő végén” Két dolog történt: (1) a földet paragon kellett hagyni annak szimbólumaként, hogy Isten a tulajdonosa a földnek, és hogy Ő gondoskodik a szegényekről (vö. II. Mózes 23:10-13; III. Mózes 25:1-7). A Josephus *The Antiquities of the Jews*, XIII.8.1. részében utalást láthatunk arra, hogy a zsidók szokása volt, hogy a földet pihentették, (2) az izraeli testvérek adósságát elengedték (vö. 2. vers; 31:10). A hetet a tökéletes számnak tekintették, mert a teremtés hat napig tartott és a hetedik a nyugalom napja volt az I. Mózes 1:1-2:3 szerint.

15:2 „adósságelengedés” Ez a kifejezés (BDB 1030) azt jelenti, hogy 'elejteni'. A II. Mózes 23:10-11-ben az IGÉT arra használták, hogy a földet hagyták minden hetedik évben paragon heverni. A FŐNÉVI formát az ÓSZ-ben csak kétszer használták, itt és a 31:10-ben. Itt metaforikusan az adósságok elengedésére használták, mivel az arató társ nem tudta visszafizetni a kölcsönét abban az évben, amikor nem lehetett ültetni, továbbá nem volt munka sem a napszámosok számára. Az idegen másrésről viszont dolgozhatott a saját földjén,

hogy visszafizesse kölcsönét.

■ „egy hitelező se követelje” Azt nem tudjuk, hogy ezt véglegesen vagy átmenetileg értették-e. A szövegkörnyezet úgy tűnik, hogy végleges elengedésre utal, de én úgy hiszem, hogy az adósságok elengedése csak arra az évre vonatkozott, amikor a föld parlagon állt (vö. NET Biblia, 368. oldal #16). Annak, hogy ezek a földtulajdonosok elengedték az adósságokat az volt az alapja, hogy Isten is megbocsátott nekik (szimbolikusan, átmenetileg).

15:3 „idegentől” Ez arra a nem izraeli személyre utalt, aki véglegesen Palesztinában telepedett le (BDB 648; vö. 14:21; 15:3; 17:15; 23:20; 29:22), akinek korlátozott polgári jogokat és törvényes védelmet biztosítottak a Mózesi törvénykezés alapján.

Az 'idegenre' használt másik kifejezés (BDB 158) olyan újonnan betelepültekre vagy a jövevényekre (vendégekre) utalt, akiknek szintén korlátozott jogokat és védelmet adtak (vö. 1:16; 5:14; 10:18,19[kétszer]; 14:21,29; 16:11,14; 23:7; 24:14,17,19,20,21; 26:11,12,13; 27:19; 28:43; 29:11; 31:12).

Ez a gondoskodás a nem izraelitákkal kapcsolatban a következőket mutatta:

1. YHWH jellemét
2. a lehetséges belefoglalást
3. Izrael múltbeli tapasztalatait Egyiptomban

15:4 „ne legyen köztetek szegény” A 4-6-os versek az ideális helyzetet jelentik ki (a Szombat év vagy az Elengedés évének követelményeiben szimbolizálva). Az ideális ritkán történelmi. Nagyon sok Izraeli elvesztette családi földjét. Mindig is voltak szegények a zsidók között (vö. Máté 26:11).

15:5 Ez egy visszatérően ismétlődő figyelmeztetés a szövetségnek való engedelmisséggel kapcsolatban.

1. 'de csak akkor, ha engedelmesen hallgatsz' – a *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS és a *Qal* BEFEJEZETTLEN formája a BDB 1033, KB 1570 igének (ami az intenzitást mutatja meg)
2. 'megtartasz és teljesítesz minden parancsot' – két *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS formája a BDB 1036, KB 1581 igének és a BDB 793, KB 889

YHWH szövetséges ígéretei feltételesek és a folyamatos engedelmes válaszreakción függ.

15:6 YHWH kimondott/megígért (BDB 180, KB 210, *Piel* BEFEJEZETT) áldásait vázolja fel:

1. 'Megáld téged Istened, az ÚR', *Piel* BEFEJEZETT BDB 138, KB 159, vö. 4. vers (kétszer); 1:11; 2:7; 7:13 (kétszer); 12:7; 14:24,29; 15:10,14,18; 16:10,15.
2. 'Te kölcsönadsz a többi népeknek, de magad nem szorulsz kölcsönre'. Ez a BDB 716, KB 778 *Hiphil* BEFEJEZETT és a tagadott *Qal* BEFEJEZETT formája.
3. 'Uralkodsz a többi népen, de azok nem uralkodnak rajtad'. Ez a BDB 605, KB 647 *Qal* BEFEJEZETT és a tagadott *Qal* BEFEJEZETTLEN formája.

Ezeknek az ígéreteknek nemzetközi és eszkatalogikus vonatkozásai is voltak (vö. Ézs. 9:6-7; 11:1-10; Mikeás 5:1-5a).

SZÖVEG: 15:7-11

7Ha valaki elszegényedik testvéreid közül valamelyik lakóhelyeden, abban az országban, amelyet Istened, az ÚR ad neked, ne légy kemény szívű és szűkmarkú szegény testvéreddel szemben, **8**hanem légy hozzá bőkezű, és adj neki szívesen kölcsönt, amennyire szüksége van, amiben szükséget szenved. **9**Vigyázz, ne támadjon szívedben ilyen alávaló gondolat: közeledik a hetedik esztendő, az adósságelengedés éve. Ne nézd rossz szemmel szegény testvéredet, mert ha nem adsz neki, az ÚRhoz kiált miattad, és vétek fog terhelni téged. **10**Adj neki szívesen, és ne essék rosszul az, hogy adsz, mert éppen azért fogja megáldani Istened, az ÚR minden munkádat és minden szerzeményedet. **11**Mert a szegény nem fog el a földről, azért parancsolom neked, hogy légy bőkezű az országodban levő nyomorult és szegény testvéredhez.

15:7 „ha valaki elszegényedik” A valóság a 11. versben található. A szegénységet úgy is lehet definiálni, hogy a tisztelet hiánya. Itt a szegénységet a családi föld elvesztése okozta által, hogy azt használták fedezetként kölcsön felvételére.

■ **„testvéreid közül”** A Mózesi Törvény megmutatja YHWH különleges törődését és irgalmát a következőkkel kapcsolatban:

1. elszegényedett szövetséges testvér
2. özvegyek
3. árvák
4. jövevények
5. idegenek

Ez a társadalmi-gazdasági határokon túlívelő együttérzés az, ami az izraeli törvénykönyvet egyedülállóvá teszi. A többi régi törvénykönyv az elit, a gazdag és a nemes osztályt részesítette előnyben. Izrael a gyengét, a társadalmilag és gazdaságilag szükségben lévőket, a törvényileg sebezhetőket és a jogfosztottakat részesítette előnyben!

■ **„valamelyik lakóhelyeden, abban az országban”** Figyeld meg, hogy nem csak a helyi szegényekről volt szó, hanem arról, hogy a társadalom hogyan kezeli a szegényeket. YHWH azt szeretné, ha az Ő népe úgy kezelné a szükségben lévőket, mint ahogyan Ő cselekedett velük!

■ **„ne légy keményszívű és szűkmarkú szegény testvéreddel szemben”** Mind a motiváció, mind a cselekedet részt vesz benne (vö. II. Kor. 9:7):

1. 'ne légy keményszívű', *Piel* BEFEJEZETLEN, BDB 54, KB 65, vö. II. Kor. 36:13
2. 'és szűkmarkú', *Qal* BEFEJEZETLEN, BDB 891, KB 1118

15:8 Figyeld meg, hogy a FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUSok illenek a megfelelő BEFEJEZETLENekhez a hangsúly miatt:

1. 'légy hozzá bőkezű' – *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS és *Qal* BEFEJEZETLEN BDB 834, KB 986. Ez a metafora párhuzamos a 7. verssel.
  - a. légy nyitott szívű (ne légy keményszívű)
  - b. tárd ki a kezed (ne szorítsd ökölbe a kezed) vö. 11,13-as versek
2. 'adj neki szívesen kölcsönt' – *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS és *Hiphil* BEFEJEZETLEN BDB 716, KB 778

■ **„adj neki ... kölcsönt, amennyire szüksége van”** Ez a BDB 191 CONSTRUCTUS a 341-el, ami azt jelöli, hogy adj eleget a testvéred szükségeinek fedezésére, és nem csak egy jelképes összeget (vö. Jakab 2:15-26; I. János 3:16-17).

15:9 „vigyázz” Ez egy *Niphal* BEFEJEZETLEN (BDB 1036, KB 1581), ami egy visszatérő téma (vö. 4:9, 15:23; 6:12; 8:11; 11:16; 12:13,19,28,30; 15:9; 24:8). Az engedelmességnek és az engedetlenségnek szövetséges következményei vannak.

■ **„alávaló gondolat”** Az a szó, amit az eredetiben használ (BDB 116) ugyanabból a szótőből származik, mint a Belial. Arra utal, hogy 'hiábavaló', 'gondatlan', 'gonosz személy' (vö. Péld. 6:12). Lásd a 13:14-et.

■
NASB „rosszalló szemmel”
NKJV „gonosz szemmel”
NRSV „ne nézd rosszallóan”
TEV ---
NJB „haragos tekintettel”

Az a kifejezés, hogy 'rosszalló' (BDB 949, KB 1269, *Qal* BEFEJEZETT) azt jelenti, hogy 'rossz' vagy 'gonosz'. Egy hasonló idiomát használtak a 28:54,56-ban. Ugyanezt az IGÉT ismétli meg a 10. vers, ahol úgy fordították, hogy 'megsérteni'. Ez az idióma egy olyan hozzáállásra utal, ami miatt bizonyos helyzetekben és/vagy bizonyos személyek iránt felfuvalkodik. A motivációk lényegesek mind az ÓSZ-ben mind az ÚSZ-ben. Isten a szívet nézi!

15:9 „az Úrhoz kiált miattad, és vétek fog terhelni” A szegény imája nem teszi bűnné (azaz törvénytelené), de kiemeli YHWH előtt az önző, konspiráló személy szívének bűnét (vö. 24:18; II. Mózes 22:23). YHWH áldásai feltételesek, a helyes szövetséges motivációkon és cselekedeteken alapszik. Népeknél az Ő jellemét kell bemutatniuk

15:10 Ez egy összegzés a 7. versből.

■ „**adj neki szívesen**” Lásd a Szövegösszefüggési Betekintések C.1.e. pontját.

15:11 „**légy bőkezű**” Lásd a Szövegösszefüggési Betekintések C.1.f. pontját.

SZÖVEG: 15:12-17

12Ha eladja magát neked valamelyik atyádfia, egy héber férfi vagy nő, hat évig szolgáljon téged, de a hetedik évben bocsásd szabadon! **13**Amikor szabadon bocsátod, ne üres kézzel küldd el, **14**hanem lásd el bőven a nyájadból, a szérúdról és borsajtódból; adj neki abból, amivel megáldott téged Istened, az ÚR! **15**Emlékezz arra, hogy rabszolga voltál Egyiptomban, de kiváltott téged Istened, az ÚR. Ezért parancsolom ezt ma neked. **16**De ha ezt mondja: Nem megyek el tőled! - mert megszeretett téged és házad népét, mert jó dolga volt nálad, **17**akkor fogj egy árat, és szúrd azt a fülén keresztül az ajtófélfába, azután maradjon ő a szolgád örökre. Ugyanígy tégy szolgálóddal is!

15:12 Ez szó szerint azt jelenti, hogy 'testvér' (BDB 26), de nemzetségi értelemben használták, mint 'szövetséges társ' vagy 'rokon' (vö. III. Mózes 19:17; 25:25,35,36,39,47; V. Mózes 15:12; 17:15). A nemzeti egységet hangsúlyozta szemben a törzsi vagy családi megkülönböztetéssel szemben. Ez a terminológia és teológia hasonlít a Gal. 6:10-hez.

■ „**héber**” Az a szó, hogy 'héber' (BDB 720, KB 782) egy ritka ÓSZ-i szó. A következőkre utalhat: (1) Héber vagy Sém unokájának faji leszármazottai (vö. I. Mózes 10:21); (2) az a kifejezés, ami a Sémíták egy nagy csoportját (*Habiru*) írja le a Közel-keleten, akik átvonultak Mezopotámián nomád népként a Kr. előtti második évezredben; vagy (3) egy laza szerveződésű csoport idegen munkásokból (egy olyan kifejezés, amit az idegenek használtak, hogy leírják vele Ábrahám, Jákób és József családját).

■ „**férfi vagy nő**” Ez egyenlőséget mutat (vö. 17. vers; továbbá figyeld meg az I. Mózes 1:26-27-ben). Korábbi törvénykönyvek megkülönböztették őket (azaz férfiak – II. Mózes 21:2-6; nő – II. Mózes 21:7-11). Ez egy radikális váltás volt Hammurapi Törvénykönyvétől, egy babilóniai törvényhozási dokumentumtól, ami előre datálja Mózeset, és Kánaán népeinek kulturális rendszerét. Isten népe más volt!

■ „**eladja magát**” Az IGE (BDB 569, KB 581, *Niphal* BEFEJEZETLEN) arra utal, hogy valaki eladta magát szerződéses rabszolgának (vö. III. Mózes 25:39,47,48,50; a héber testvér témáját a 39-46-os versek tárgyalják meg és a II. Mózes 21:2-6).

■ „**hat évig szolgáljon téged**” Úgy tűnik, hogy ez kronológiailag nem kapcsolódik a Szombat évhez, amit az 1-11-es versek tárgyalnak, de ha valóban így van, akkor a 9. vers jelentése bizonytalan.

■ „**bocsásd szabadon**” Ez az IGE (BDB 1018, KB1511, *Piel* BEFEJEZETLEN) annyira fontos, hogy háromszor megismétli a 12-13-as versekben.

15:14 Amikor hatévnyi szolgálat után felszabadították a rabszolgát, mindent meg kellett neki adni, amire a családalapításhoz csak szüksége volt.

1. 'lásd el bőven'. Ez egy újabb FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS és egy BEFEJEZETLEN IGE. Egy héber idióma, szó szerint azt jelenti, hogy 'egy nyakláncot kell készítened a számára'. Lásd a Szövegösszefüggési Betekintések C.1.g. Pontja.
2. Figyeld meg azokat a dolgokat, amiket adniuk kellett:
  - a. a nyájból
  - b. a szérúdról
  - c. a borsajtódból
  - d. további útmutatások a következő helyeken találhatóak: II. Mózes 21:3-4; III. Mózes 15:41
3. Ennek az adományozásnak olyan szellemben és mértékben kellett történnie, mint ahogyan YHWH bánt Izraellel, vö. 4,6,10,18-as versek, és hogy miért a 15. versben és a III. Mózes 25:41-ben.

15:15 „emlékezz arra, hogy rabszolga voltál Egyiptomban” A rabszolgotartó nagylelkűségének alapja az a tény kell, hogy legyen, hogy a családja egyszer rabszolga volt Egyiptomban, és Isten nagylelkű volt velük. Lásd az 5:15 teljes jegyzetét.

■ **„de kiváltott téged Istened”** Ez az IGE (BDB 804, KB 911), *Qal* BEFEJEZETLEN) számos alkalommal fordul elő az V. Mózesben, ahol YHWH kegyelmes cselekedeteire utal, amikor megmentette Izraelt az Egyiptomi szolgaságból (7:8; 9:26; 13:5; 15:15; 21:8; 24:18). Lásd a Különleges Témát a 7:8-ban. Az ÓSZ ugyanúgy tanúskodik Isten kezdeményező szeretetéről és irgalmáról, mint ahogyan az ÚSZ is! Az emberek nem keresték Istent, Ő kereste meg őket és váltotta meg őket! Kezdeményező cselekedetei és változatlan jelleme a mi nagy reménységünk! A Messiás mindenkiért való cselekedeteit előrevetíti YHWH Izraelért való tettei!

15:16 Ez a vers Párhuzamos a II. Mózes 21:5-tel. Egy olyan önkéntes, alávetett kapcsolatot illusztrál, ami visszatükrözi azt a hit/szeretet/engedelmesség szövetséges kapcsolatot, ami YHWH és Izrael között van. A szövetség célja egy szeretetteljes, áldott élet a földön, amit egy folyamatos, sokkal bensőségebb kapcsolat követ a szellemi világban. Az áldások mindig a kapcsolat melléktermékei, és soha sem annak célja!

15:17 „szúrd át a fülén keresztül az ajtófélfába” Ennek két szimbolikus értelme is van: (1) a fül az engedelmesség jelképe volt, és (2) az ajtó pedig az otthon szeretetének volt a jelképe (TEV). Ezt a szertartást otthon végezték el, nem a szentélyben, vagy a városkapunál, attól függően, hogy *Elohim* kire utal a II. Mózes 21:6-ban. A Szeptuaginta, a Peshitta és az Arám Targumok úgy értelmezték ezt, mint 'bírák', ami egy korábbi rítus változata (vö. II. Mózes 21:1-6). Ezzel örökre szolgává tették.

■ **„örökre”** A héber kifejezés az '*olam* (BDB 761). Ez a fajta használata azt mutatja meg, hogy a héber szót a szövegkörnyezet definiálja. Jelentheti azt, hogy 'örökké' vagy azt, hogy 'hosszú időre, megszabott időkerettel'. A rabbik azt mondták, hogy ez azt jelentette, hogy 'az Elengedés évéig', de itt ebben a szövegkörnyezetben a rabszolga teljes életidejére vonatkozott. Lásd a Különleges Témát a 4:40-ben.

SZÖVEG: 15:18

⁸De ne essék nehezedre, ha szabadon kell bocsátanod, mert hat év alatt kétszer annyit szolgált neked, mint amennyi egy napszámos bére. Így megáld téged Istened, az ÚR mindenben, amit cselekszel.

15:18 „de ne essék nehezedre, ha szabadon kell bocsátanod” Ez azt jelenti, hogy nem szabadott panaszkodni, amikor hat év elteltével a rabszolgát szabadon kellett bocsátani.

■	
NASB	„kétszer annyit szolgált”
NKJV	„annyit ért, mint egy kétszeresen alkalmazott szolga”
NRSV	„fizetett munkások bérét érte”
TEV	„fizetett munkások fele áráért”
NJB	„kétszer annyit ér neked, mint amennyibe egy fizetett szolga kerülne”
NET Biblia	„kétszer annyi időt, mint egy fizetett munkás”

A helyes fordítással kapcsolatban van némi kétely (szó szerint 'valaminek a féláráért' BDB 1041 CONSTRUCTUS 969 I). Három lehetőség van:

1. a rabszolga nappal és éjjel is szolgált
2. a rabszolga ingyen dolgozott, míg a fogadott munkásnak fizettek
3. Ézs. 16:14 három évet jelöl meg, mint egy fogadott munkás munkaviszonyaként (ugyanaz szerepel Hammurabi törvénykönyvében is), így tehát a rabszolga dupla annyi ideig szolgált.

■ **„így megáld téged Istened, az ÚR mindenben, amit cselekszel”** A szövetséges áldás a szövetséges engedelmességet követi, leginkább akkor, amikor a helyes szeretetteljes, megbocsátó, segítő hozzáállás jelen van.

SZÖVEG: 15:19-23

19Szenteld oda Istenednek, az ÚRnak, marháid és juhaid minden elsőszülöttjét, ha hímek. Ne fogd munkára marhádnak első borját, és ne nyírd meg juhod első bárányát! **20**Az ÚRnak, Istenednek a színe előtt edd meg azt házad népével együtt évről évre azon a helyen, amelyet kiválaszt az ÚR. **21**Ha pedig valami hibája van, ha sánta, vak, vagy bármiféle baja van, akkor ne áldozd fel Istenednek, az Úrnak. **22**Megeheted a lakóhelyeden, a tisztátalan és tiszta ember egyaránt, ugyanúgy mint a gazellát vagy a szarvast. **23**Csak a vérét nem eheted meg, öntsd azt a földre, mint a vizet!

15:19-23 Ezek a versek az állatok elsőszülötteinek helyes és helytelen használatával foglalkoznak. Ez egészen a II. Mózes 13:2-ig nyúlik vissza, ahol is arról van szó, hogy a csapások alatt a halál angyala megölte az emberek és az állatok elsőszülötteit Egyiptomban és Gósen földjén azokban a házakban, amik nem voltak a vérrel megjelölve. Ez egy szimbolikus módja volt annak, hogy megmutassák azt, hogy Isten birtokában van minden (vö. II. Mózes 13:2; III. Mózes 2:14-16).

15:19 „szenteld oda ... marháid és juhaid ... minden elsőszülöttjét, ha hímek” A II. Mózes 13 adja a Bibliai eredetét ennek, továbbá figyelj meg a IV. Mózes 18:15-16-ot. Ezzel biztosították a Léviták jövedelmét.

15: 20 Ez egészen a 12:17-19-ig és a 14:23-ig nyúlik vissza.

15:21 „ha pedig valami hibája van ... ne áldozd fel Istenednek, az ÚRnak” Azt az állatot, aminek bármilyen hibája volt, pl. vak, színhiba, betegség, sántaság, deformitás, stb. nem lehetett feláldozni, de meg lehetett enni a családdal és a barátokkal ott helyben (vö. 12:15-16).

15:22

NASB „a tisztátalan és a tiszta is egyaránt megeheti”

NKJV „a tisztátalan és a tiszta ember is egyaránt megeheti”

NRSV „a tisztátalan és a tiszta is egyaránt”

TEV „mindannyiőtök, legyetek rituálisan tiszták vagy tisztátalanok, megehetitek”

NJB „a tiszta és a tisztátalan”

A héberben ez a következőkre utalhat:

1. azokra, akik megeszik
2. arra, amit megettek

15:23 „csak a vérét nem eheted meg” A vér volt az élet szimbóluma, az élet pedig Istenhez tartozik (vö. I. Mózes 9:4-6; III. Mózes 1:17; 7:26-27; 17:10-16; 19:26; V. Mózes 12:16,23-25; I. Sám. 14:32-34). A következő versekben lévő szimbólumok megmutatják, hogy a teljes teremtés Isten birtokában van, leginkább az, amik élnek.

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Van-e bármilyen történelmi bizonyíték arra, hogy a Szombat évet bármikor is megtartották?
2. Mi az alapvető célja a 15. fejezetben lévő törvényeknek?
3. Milyen lehetséges eredete van a 'héber' kifejezésnek?

V. MÓZES 16

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
A Páska áttekintése	Ünnepi naptár	A páska	Az ünnepek: páska és a kovásztalan kenyerek
16:1-8	16:1-8	16:1-4 16:5-8	16:1-8
Az ünnepi hetek áttekintése		Az arató ünnep	Más ünnepek
16:9-12	16:9-12	16:9-12	16:9-12
A Sátoros ünnep áttekintése		A sátoros ünnep	
16:13-17	16:13-15 16:16-17	16:13-15 16:16-17	16:13-15 16:16-17
Igazságot kell szolgáltatni (16:18-17:13)	Az igazsággal és a vallással foglalkozó törvényeknek (16:18-17-20)	Az igazságszolgáltatás (16:18-17:13)	Bírák
16:18-20	16:18-20	16:18-20	16:18-20 Tülkapások az istenimádatban (16:21-17:7)
16:21-17:1	16:21-17:1	16:21-17:1	16:21-17:1

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együttödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

¹Ügyelj az Ábíb hónapra, és tarts páskát Istenednek, az ÚRnak, mert az Ábíb hónapban hozott ki téged Egyiptomból Istened, az ÚR, éjjel. ²Páskaáldozatul vágj le Istenednek, az ÚRnak juhot vagy marhát azon a helyen, amelyet kiválaszt az ÚR, hogy ott lakjék az ő neve. ³Ne egyél mellé kovászos ételt. Hét napon át nyomorúságos kovásztalan kenyeret egyél mellé, mert sebtében jöttél ki Egyiptomból. Így emlékezz életed minden napján arra a napra, amelyen kijöttél Egyiptomból! ⁴Látni se lehessen kovászt hét napon át sehol a határodban. Abból a húsból pedig, amelyet levágsz az első nap estéjén, semmi se maradjon meg reggelre. ⁵Nem szabad levágni a páskaáldozatot akármelyik

lakóhelyeden, amelyet ad neked Istened, az ÚR, ⁶hanem azon a helyen, amelyet kiválaszt Istened, az ÚR, hogy ott lakjék az ő neve, ott vágd le a páskaáldozatot este, naplementekor, abban az időpontban, amikor kijöttél Egyiptomból. ⁷Azon a helyen főzd és edd meg, amelyet kiválaszt Istened, az ÚR. Reggel azután indulj, és eredj haza! ⁸Hat napig kovásztalan kenyeret egyél! A hetedik napon, Istenednek, az ÚRnak ünnepnapján ne végezz semmi munkát!

16:1 „ügyelj” Ez egy olyannyira visszatérő kifejezés (BDB 1036, KB 1581, *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS) az V. Mózesben, hogy 73 alkalommal szerepel! Ez a fejezet ugyanabban a hebraikus stílusban íródott, mint az 5. fejezetben a Tízparancsolat.

■ **„hónapra”** Ennek ugyanaz a szótöve, mint az 'újholdnak' (BDB 294 I). Lásd Különleges Téma: Régi Közel-keleti Naptár az 1:3-ban.

■ **„Ábí”** Ez a szó azt jelenti, 'új gabona' (BDB 1), ami az árpa első beérett kalászaire utalhat. Ez a kánaáni megnevezése volt a Március-Április közti időszaknak. Később a babilóniai megnevezés, a Niszán is előfordul erre az időszakra használva. A II. Mózes 21:1,6 pontosan megadja annak az időszaknak a dátumát, amit itt általánosságban említ meg.

16:1 „tarts” Ezt a gyakran használt IGÉT, 'tenni', 'csinálni' (BDB 793, KB 1581) számos alkalommal használja a 16. fejezet is, amit számos különböző módon fordítottak:

1. 'tartsd meg', 1,10,13-as versek
2. 'legyen meg' – a magyarban nem szerepel, az angolban a 8. versben
3. 'tartsd meg' 12. vers – az angolban másképp szerepel, mint a magyar fordításban
4. 'ne ültess ... építess', 21. vers

KÜLÖNLEGES TÉMA: A PÁSKA

I. Nyitó megállapítások

- A. Ez az isteni tett, az egyiptomiak ítélete és Izrael megmenekülése a próbaköve YHWH szeretetének és Izrael, mint nemzet megalapozásának (leginkább a próféták számára).
- B. A kivonulás az Ábrahámnak az I. Mózes 15:12-21-ben adott ígéretének konkrét beteljesülése. A Páska a kivonulásnak állít emléket.
- C. Ez az utolsó, a legáthatóbb (földrajzilag, azaz Egyiptomtól Gósenig) és a leglesújtóbb (az emberek és állatok elsőszülötteinek meggyilkolása) a tíz csapás közül, amiket YHWH küldött Egyiptomra Mózes által.

II. Maga a kifejezés (BDB 820, KB 947)

A. A FŐNÉV jelentése nem bizonyos

1. kapcsolódik a 'csapáshoz', így jelentése: 'ütést mérni' (azaz II. Mózes 11:1); YHWH anygala ütést mért az emberek és az állatok elsőszülöttjeire

B. Az IGE jelentése:

1. 'sántítani' vagy 'bicegni' (vö. II. Sám. 4:4), amit olyan értelemben használtak, hogy 'átugrani/kihagyni a megjelölt otthonokat' (azaz II. Mózes 12:13,23,27; BDB 619, az elterjedt etimológiája)
2. 'táncolni' (I. Kir. 18:21)
3. Akkád jelentése – 'kibékíteni, lecsendesíteni'
4. egyiptomi jelentése – 'ütést mérni' (lásd A. 1.)
5. ezzel párhuzamos IGÉK az Ézs. 31:5-ben, 'örséget állni valami fölött' (vö. REB II. Mózes 12:13)
6. korai népszerű keresztény szójáték (a hangzásra alapozva) a héber *pasah* és a görög *paschō*, 'szerveneni' szavak között

C. Lehetséges történelmi precedensek:

1. pásztori áldozat az újévért
2. beduin áldozat és közösségi/családi étkezés, amikor a sátrakat a tavaszi legelőre költöztették, hogy elhárítsák a gonoszt

3. olyan áldozat, ami elhárítja a gonoszt a nomád emberektől
- D. Ami miatt olyan nehéz nem csak magának a szónak a jelentését, hanem annak eredetét is meghatározni az az, hogy a Páska nagyon sok formája megtalálható más régi rítus között:
  1. a tavasz dátuma
  2. a FŐNÉV etimológiája bizonytalan
  3. kapcsolódik az éjszakai örököséshez
  4. használja a vért
  5. angyalok/démonok ábrázolása
  6. különleges étkezés
  7. mezőgazdasági elemek (kovásztalan kenyér)
  8. nincsenek papok, nincs oltár, fókuszja helyi jellegű

III. Az esemény

- A. Maga az esemény a II. Mózes 11-12-ben van feljegyezve.
- B. Az éves ünnep a II. Mózes 12-ben van leírva, és együtt jelenik meg a Kovásztalan Kenyerek Ünnepevel egy nyolc napos ünnepi sorozatban.
  1. eredetileg ez egy helyi ünnep volt, vö. II. Mózes 12:21-23; V. Mózes 16:5 (vö. IV. Mózes 9)
    - a. nincsenek papok
    - b. nincs semmilyen különleges oltár
    - c. a vér különleges használata
  2. a központi szentély eseményévé vált
  3. a helyi áldozat (azaz a bárány vére, ami emlékeztet a halál angyalának elvonulására) és a központi szentély aratási ünnepének kombinációja az Abíb és a Niszán hónap 14 és 15-21-napjai közelében lett elvégezve
- C. Az emberek és állatok elsőszülöttjeinek szimbolikus tulajdonlása és azok megváltása a II. Mózes 13-ban van leírva.

IV. Ezen ünnep megünneplésének történelmi feljegyzései

- A. Az első Páska egyiptomi megünneplése, II. Mózes 12
- B. A Hóreb/Sínai hegyénél, IV. Mózes 9
- C. A Kánaánban való első Páska megünneplése (Gilgál), Józs. 5:10-12
- D. Mikor Salamon felszenteli a templomot, I. Kir.9:25 és I. Krón. 8:12 (nincs specifikusan megemlítve, de valószínű)
- E. Ezékiás uralkodása idején, II. Krón. 30
- F. Jósias reformjai idején, II. Kir. 23:21-23; II. Krón. 35:1-18
- G. Figyeld meg, hogy a II. Kir. 23:22 és a II. Krón. 35:18 megemlíti, hogy Izrael nem tartotta meg ezt az évenkénti ünnepet

V. A jelentősége

- A. Ez az egyike a három kötelező ünnepnapnak (vö. II. Mózes 23:14-17; 34:22-24; V. Mózes 16:16):
  1. Páska/Kovásztalan kenyerek
  2. A hetek ünnepe
  3. A sátoros ünnep
- B. Mózes előrevetíti azt a napot, amikor ezt majd a központi szentélyben ünneplik (mint ahogy a másik két ünnepet is) az V. Mózesben
- C. Jézus az éves Páska vacsora alkalmát használta arra (vagy annak előestéjét), hogy felfedje az Új Szövetséget a kenyér és a bor szimbólumával, de a bárányt nem használta:
  1. családi étkezés
  2. megváltói áldozat
  3. folyamatos jelentőség a későbbi generációk számára

■ „éjjel” Amikor a Halál Angyala éjjel (BDB 538) körbejárt, a Fáraó azt mondta 'menjete most' (vö. II. Mózes 12:31). Az izraeliták azonnal elindultak.

16:2 „juhot” (az angol hozzáteszi, hogy 'juhot a nyájadból') Hasonlítsd össze a II. Mózes 12:5-öt a II. Krón. 30:24-el és a 35:7-el, ami az áldozatot lehetővé tette juhtól vagy a kecskétől egészen bármelyik

háziállatig.

■ „**azon a helyen, amelyet kiválaszt az ÚR, hogy ott lakéjk az Ő neve**” Egyiptomban ez egy családi istentisztelet volt; az V. Mózesben ezt kizárólag a központi szentély istentiszteleti szertartás részévé tette (vö. 12:5,11,13,14,18,21,26; 14:23,25; 15:20; 16:2,6,7,11,15,16; 17:8,10, 18:6; 23:16; 26:2; 31:11).

16:3 „kovásztalan kenyeret” Az Izraeliek nem várhatták meg a reggelt, hogy megkeljen a kenyér. A kivonulás éjszakájának ezen részlete okot adhat arra a feltételezésre, hogy a II. Mózes Páska ünnepe egy mezőgazdasági ünneppel lett összevonva (vö. II. Mózes 12:15-20, 23:14-17; 34:18).

A kovász, amit rendszeresen használtak áldozati dolgokban (vö. III. Mózes 7:13; 23:17), a bűn és a lázadás jelképévé vált. Az erjesztésre úgy tekintettek ebben a szimbolikus ünnepben, mint ami lehetőséget biztosít Izrael számára egyénileg, hogy megvizsgálhassák életüket, hogy jelen van-e bármilyen lázadás vagy engedetlenség YHWH felé. Ahogyan az Engesztelés napja (III. Mózes 16) nemzeti szinten működött, a Kovásztalan Kenyerek Ünnepe személyes vagy családi szinten működött.

Azzal, hogy ezt az évenkénti kötelező ünnepet a Páska ünnepével ötvözték, YHWH kegyelmes megmentését mindörökké népének emlékezetében és szívében tartotta. Ahogyan a kegyelem és az ígélet megmenekülést biztosított Egyiptomból, úgy függött Izrael megmentése az évek során ezeken a meg nem változó isteni jellemvonásokon (vö. 4:9).

■ „**nyomorúságos ... kenyeret**” Lásd II. Mózes 12:8.

■ „**mert sebtében jöttél ki Egyiptomból**” A zsidók a fáraó kérésének megfelelően sietve mentek el (vö. II. Mózes 12:33).

■ „**így emlékezz ... Egyiptomból**” A Páskának történelmi és teológiai jelentősége is van. Egyiptomban a Páska családi irányultságú volt; az V. Mózesben előrevetítette az eljövendő központi szentélybeli szolgálatot; Jézus napjaiban mindkét aspektus együttes kombinációja volt (részben a templomban és részben otthon vagy ahol éppen tartózkodtak a Jeruzsálemben tartózkodó zarándokok).

16:4 Ne feledd, hogy Mózes legnagyobb részben a kivonulás generációjának gyermekeihez szól. Ez a vers arra utal, hogy minden generációnak bele kell magát helyezni annak az első generációnak a cipőibe, akik megtapasztalták Isten hatalmát és jelenlétét, mégis lázadtak és meghaltak a pusztában. Minden egyes évenkénti ünnep azért volt, hogy segítsen Izraelnek, hogy még inkább bízzanak YHWH jelenlétében és gondoskodásában. Ott volt velük és ott volt elérhetően a számukra, és Ő ott volt az elődeikkel.

16:5 „akármelyik lakóhelyeden” Ez szó szerint azt jelenti, hogy 'kapuk' (BDB 1044, vö. 12:15,17,21), ezzel egy jövőbeli időszakra utal, miután Izrael már meghódította Kánaán földjét (vö. 18. vers).

16:6 „este, naplementekor” Az Izraeliták számára ez volt az új nap kezdete (vö. I. Mózes 1, vö. II. Mózes 12:6).

16:7 „főzd és edd meg” A héber kifejezés jelentheti azt, hogy 'forralni' vagy 'főzni' (BDB 143, KB 164, *Piel* BEFEJEZETT) de a II. Mózes 12:8-9 miatt biztos, hogy azt jelenti, hogy 'megfőzni'.

■ „**indulj és eredj haza**” Ez a következőket jelentheti: (1) a pusztai vándorlást, mint háteret (vagy legalábbis Móáb mezején); (2) a zarándokok, akik Jeruzsálembé indultak, sátrakban laktak az ünnep hét napján; vagy (3) pusztán egy idióma arra, hogy 'térj haza'.

16:8 „az ÚRnak ünnepnapján ne végezz semmi munkát” Az ünnep egy közös istentisztelettel ért véget (vö. II. Mózes 12:16, 'szent összegyülekezés'). A központi szenthely egyik célja az volt, hogy kimunkáljon egy közösségi identitást és egy valódi közösséget.

SZÖVEG: 16:9-12

⁹Számolj azután hét hetet. Attól fogva kezd számolni a hét hetet, hogy sarlóval kezdenek aratni.

¹⁰Akkor tartsd meg a hetek ünnepét Istenednek, az ÚRnak, és adj önkéntes áldozatot aszerint, ahogyan megáld Istened, az ÚR. ¹¹Örvendezz Istenednek, az ÚRnak színe előtt fiaddal és leányoddal,

szolgáddal és szolgálóddal meg a lévitával együtt, aki a lakóhelyeden él, és a jövevénnel, az árvával és özvegyel együtt, akik veled vannak azon a helyen, amelyet kiválaszt Istened, az ÚR, hogy ott lakják az ő neve. ¹²És emlékezz arra, hogy szolga voltál Egyiptomban, azért tartsd meg, és teljesítsd ezeket a rendelkezéseket!

16:10 „a hetek ünnepét” Ezt a következőképpen is nevezték: (1) az Aratási Ünnep a II. Mózes 23:16) és (2) az Első Zsenge ünnepe a IV. Mózes 28:26-ban. Később vált a Pünkösddé (rabbinikusan a Törvényadáshoz kapcsolódik, ami a Sínai hegyen történt), ami azt jelenti, hogy 'ötven nap'. Ez a májusi-júniusi aratási ünnep volt, vagy a gabona aratása. YHWH volt az, aki gondoskodott, nem *Baal!*

■ **„önkéntes áldozat”** Ezzel lehetőségük nyílt az embereknek, hogy aszerint hozzanak áldozatot, amennyire megáldotta őket Isten (vö. 17. vers). Ez az adakozás egyetemes alapelve (vö. II. Kor. 8-9).

16: 11 YHWH azt szeretné, ha mindenki tudna az Ő múltbeli cselekedeteiről, amit Izraelért tett, és arról a különleges gondoskodásról, amit a szükségben lévők felé tanúsít (vö. 14. vers; 12:12,18,19; 14:27,29; 26:11-13).

16:12 „emlékezz arra” A Hetek Ünnepének (mezőgazdasági aratás) teológiai oka az volt, hogy Izrael megtapasztalta az egyiptomi rabszolgaságot.

SZÖVEG: 16:13-15

¹³Tarts sátoros ünnepet hét napig, amikor megtörténik a betakarítás szérúdról és borsajtódból. ¹⁴Örvendez ezen az ünnepen fiaddal és leányoddal, szolgáddal és szolgálóddal együtt, meg a lévitával és jövevénnel, az árvával és az özvegyel együtt, akik lakóhelyeden élnek. ¹⁵Hét napig ünnepelj az ÚR előtt, Istened előtt azon a helyen, amelyet kiválaszt az ÚR. Mert megáldja Istened, az ÚR minden termésedet és kezeld minden munkáját, örvendez hát!

16:13 „sátoros ünnepet” A Sátoros Ünnep ősszel, a betakarítás idején volt (vö. II. Mózes 23:16; 34:22). Ennek az ünnepnek a teológiai okát a III. Mózes 23:33-43-ban találod.

Azt gondolják, hogy a 'sátorok' háttereként az Izraeliták következő megtapasztalásai állnak:

1. az egyiptomi mezőgazdasági élet, ahol sátrakat építettek a földeken az aratás idején
2. átmeneti otthonokban (azaz sátrakban) laktak a kivonulás és a pusztai vándorlás időszakában
3. az átmeneti lakhelyek, amikre a zarándokoknak volt szükségük a központi szenthelynél (ez kevésbé valószínű)

16:15 YHWH szeretné megáldani az Ő népét, hogy azok örvendezhessenek (BDB 970, KB 1333, *Qal* BEFEJEZETT) személyesen, családként, és Isten népeként is (vö. 12:7,12,18; 14:26; 16:11,14; 26:11; 27:7).

SZÖVEG: 16:16-17

¹⁶Évenként háromszor jelenjék meg minden férfi Istenednek, az ÚRnak a színe előtt azon a helyen, amelyet ő kiválaszt: a kovásztalan kenyér ünnepén, a hetek ünnepén és a sátoros ünnepen. De senki se jelenjék meg üres kézzel az ÚR színe előtt. ¹⁷Mindenki aszerint vigyen ajándékot, amilyen áldást kapott Istenedtől, az ÚRtól, aki adja azt neked.

16:16 „évenként háromszor jelenjék meg minden férfi” A 16. és 17. versek összegzések, amik mind a három ünnepre vonatkoznak (vö. II. Mózes 23:14,17). Ne feledd, hogy az étkezések különleges alkalmak voltak, amikor a barátok és a család közösségben lehetett. Ezek az ünnepek lehetővé tették Izrael számára, hogy:

1. a nemzeti közösség érzése kiformalódhasson
2. Isten kegyelmes tetteit megtanítsa az új generációknak
3. segítsék a szegényeket és a szükségben lévőket
4. örvendezzenek Izrael Istenének jóságában és abban, hogy Ő beteljesíti/beteljesítette szövetséges ígéreteit/áldásait

Miért csak a férfiak? Ez a nők alávetettségi státuszát tükrözné vissza? Az biztos, hogy a Közel-kelet

nem volt egyenlőségre törekvő, de Izraelben tisztelték a nőket (pl. Péld. 31).

Szerintem két jó lehetséges magyarázat is van:

1. az asszonyokra otthon volt szükség az állattartó és mezőgazdasági háttérben, főleg amikor a férfiak nem voltak otthon
2. a férfiak istentisztelete Izraelben csak így lehetett észrevehetően más, mint a kánaáni termékenységi imádat, ahová a nőket is várták

Ezzel a három, évenkénti zarándok ünneppel kapcsolatban egy nagyon jó és tömör érvelést láthatsz a következő könyvben: Roland de Vaux, *Ancient Israel*, 2. kötet, 484-502-es oldalak.

■ **„ünnepén”** Ez a héber kifejezés (BDB 290, KB 290), mind az IGE, mind a FŐNÉV a három közül az egyik éves istentiszteleti napra utal, amit a központi szenthelynél kellett megtartani. Úgy is lehet fordítani, hogy 'zarándokünnep'.

16:17 „aszerint vigyen ajándékot” Ez az adakozás egyetemes alapelve utal – mindenkinek aszerint kellett adnia, amennyit maga is kapott (vö. 10. vers; II. Kor. 8-9).

SZÖVEG: 16:18-20

18Állíts törzsenként bírákat és elöljárókat minden lakóhelyeden, amelyet Istened, az ÚR ad neked, és ezek ítélik a népet igaz ítélettel. **19**Ne ferdítsd el az ítéletet, ne légy személyválogató, és ne fogadj el vesztegetést, mert a vesztegetés elvakítja a bölcséket is, és az igaz beszédet is elferdíti. **20**A tiszta igazságot kövesd, hogy élhess, és birtokolhasd azt a földet, amelyet Istened, az ÚR ad neked.

16:18-20 Ez egy külön egységet alkotó rész, aminek a 18. fejezetben kellene lennie. A polgári vezetőségnek szóló útmutatásokkal foglalkozik (törzsi vezetők, lévítai bírák, királyok, papok, próféták).

16:18 „állíts törzsenként bírákat és elöljárókat minden lakóhelyeden” Ezek a személyek ugyanazok, mint a helyi elöljárók a városkapuknál (pl. 21:19; 22:15; Ámós 5:10,12,15). Mózes volt a főbíró, de segédek is kijelölt (vö. V. Mózes 1:9-18; II. Mózes 18:13-27).

16:19 „ne” Ez a vers három útmutatást sorol fel a bírák, Mózes segítőinek számára:

1. ne ferdítsd el az ítéletet (BDB 639, KB 692, *Hiphil* BEFEJEZETTLEN, vö. II. Mózes 23:6; 27:19; V. Mózes 16:19; 24:17; 27:19)
2. ne légy személyválogató (BDB 647, KB 699, *Hiphil* BEFEJEZETTLEN, a szó szerinti héber azt jelenti, hogy 'ne nézd az arcát')
3. ne fogadj el vesztegetést (BDB 542, KB 534, *Qal* BEFEJEZETTLEN, vö. V. Mózes 27:25)

■ **„vesztegetést”** A vesztegetés két dolgot tesz:

1. 'vakká teszi a világos látókat' – BDB 734, KB 802, *Piel* BEFEJEZETTLEN, vö. II. Mózes 23:8, a pénz hatalmára utal metaforikusan
2. 'az igaz beszédet is elcsavarja' (szó szerint) – BDB 701, KB 758, *Piel* BEFEJEZETTLEN, vö. II. Mózes 23:8; ne feledd el, hogy az a kifejezés, hogy 'igaz' vagy 'igazságos' a 'mérónád' vagy 'az egyenes oldal' kifejezésből származik (lásd a Különleges Témát az 1:16-ban). A Bibliában a legtöbb szó, amit a bűnre használtak ezzel a szóval kapcsolatos szójáték.

16:20 „igazságot” A 20. versben szereplő 'igazságot' és a 18. versben szereplő 'igaz' szavaknak ugyanaz a héber szótöve (BDB 841), ami egy mércéről szól. A bíró a mérce szerint ítélkezett, amit Isten akarata fedett fel (igazság, az *egyetlen* igazság). A vezetőknek (a helyi és a papi bírának) YHWH irgalmát kellett bemutatniuk, viszont azt igazságos módon. (vö. II. Mózes 23:6-8).

■ **„kövesd”** Ennek az IGÉnek (BDB 922, KB 1191, *Qal* BEFEJEZETTLEN) a szó szerinti használatát látjuk az V. Mózes 11:4-ben, 19:6-ban, de itt metaforikus értelemben lett használva Izrael igazságügyi rendszerére. További metaforikus használatokat a következő helyeken láthatunk: Zsolt. 34:14; Péld. 21:21; Ézs 51:5; és Hóseás 6:3.

■ **„hogy”** Az, hogy Izrael birtokolhatta a földet és YHWH ígéreteit/áldásait, mind feltételekhez volt kötve (vö. 4:1,25-26,40; 5:16,29,33; 6:18; 8:1; 11:8-9,18-21; 16:20; 32:46-47).

SZÖVEG: 16:21-22

21Ne ültess semmiféle szent fát Istenednek, az ÚRnak az oltára mellé, amelyet építesz! **22**Ne állíts szent oszlopot se, mert azt gyűlöli Istened, az ÚR!

16:21 Az V. Mózes 16:21,22 és 17:1 egyetlen szakasz. Ez a szakasz az áldozatok helyes bemutatásával foglalkozik. A kánaáni imádat tömör bemutatását lásd: Alfred J. Hoerth, *Archeology and the Old Testament*, 219-222- oldal, és William Foxwell Albright, *Archeology and the Religion of Israel*, 67-92-es oldal.

■ „ne ültess semmiféle szent fát” Ez a 'fa' vagy Asherah vagy egy kisebb erdőcskére, ligetre utal, vagy lyukakra a magasabban fekvő kánaáni istenimádati helyeken, ahol a faragott fa oszlopok, vagy az élő fák a hímnemű termékenységi isten női ágyasát jelképezték. Ez a termékenységi imádatot jelölte. Lásd a 12:3 jegyzetét.

16:22 „ne állíts szent oszlopot se” Lásd a 12:3 jegyzetét.

■ „gyűlöli Istened” lásd a 12:31 jegyzetét.

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Miért szerette volna Isten, hogy három évenkénti ünnep legyen?
2. Mind három ünnep a mezőgazdasághoz kapcsolódott? Uthalhat ez arra, hogy Mózes fogta a már létező ünnepeket, és megváltoztatta azok célját?
3. Sorold fel és írd le ezeket az ünnepeket.
4. Sorold fel három szabályt, amik a bírákra vonatkoztak:
  - a.
  - b.
  - c.
5. A 16:21-22 hogyan kapcsolódik a 17:1-hez?

V. MÓZES 17

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Igazságot kell szolgáltatni (16:18-17:13)	Az igazságszolgáltatással és a vallással kapcsolatos törvények (16:18-17-20)	Az igazságszolgáltatás (16:18-17:13)	Az imádatban való túlkapasok (16:21-17:7)
16:21-17:1	16:21-17:1	16:21-17:1	16:21-17:1
17:2-7	17:2-7	17:2-7	17:2-7 Lévita bírák
17:8-13	17:8-13	17:8-13	17:8-13
Az uralkodó királyoknak szóló alapelvek		A királyokkal kapcsolatos útmutatások	Királyok
17:14-17	17:14-20	17:14-20	17:14-15 17:16-20
17:18-20			

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együltödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 17:1

¹Ne áldozz Istenednek, az ÚRnak olyan bikát vagy juhot, amelyben fogyatkozás vagy bármilyen hiba van, mert utálatos az Istened, az ÚR előtt.

17:1 „amelyben fogyatkozás vagy bármilyen hiba” Ez a vers szövegileg a 16:21-22-höz kapcsolódik, ami szintén az áldozati helyszínekkel és áldozati típusokkal foglalkozik. Az ÓSZ-ben a 'fogyatkozás/hiba' (BDB 548) arra utalt, hogy fizikailag bármilyen hibája, tökéletlensége volt (vö. 15:21; III. Mózes 22:20-25). A Malakiás 1:6-8 egy olyan példát jegyez fel, amikor Izrael nem a legjobbat adta Istennek.

- NASB „utálatos dolog”
- NKJV „undorító”
- NRSV „gyűlöletes”

TEV „az ÚR gyűlöli ezt”

NJB „utálatos”

Ez a kifejezés (BDB 1072) a 14:3-ban lett megtárgyalva.

■ „Istened az ÚR” Ez a leggyakoribb szövetséges kifejezés, ami a YHWH és az *Elohim* nevet használja. Lásd Különleges Téma: Az Istenség nevei az 1:3-ban.

SZÖVEG: 17:2-7

²Ha valamelyik lakóhelyeden azok közül, amelyeket Istened, az ÚR ad neked, akad köztetek egy férfi vagy nő, aki olyan dolgot követ el, amelyet rossznak lát Istened, az ÚR, s így áthágja szövetségét, ³ha elmegy, és más isteneket szolgál, leborul a nap, a hold vagy az ég minden serege előtt, amit én nem parancsoltam, ⁴és ezt jelentik neked, és meghallod, akkor jól vizsgálj meg az ügyet! És ha valóban igaz, hogy ilyen utálatos dolog történt Izráelben, ⁵akkor vezesd ki a kapuba azt a férfit vagy nőt, aki ezt a gonoszsgot elkövette, és köved halálra azt a férfit vagy nőt! ⁶Csak két vagy három tanú vallomása alapján szabad valakit halálra ítélni; egy tanú vallomása alapján nem szabad. ⁷A tanúk emeljenek rá először kezét, amikor kivégzik, csak azután az egész nép. Így takarítsd ki a gonoszt a magad köréből!

17:2-13 Ezek a versek az igazságszolgáltatással foglalkoznak. A 2-7-es versek a bálványimádással és bármilyen típusú igazságszolgáltatási szemtanúsággal foglalkoznak. A 8-13-as versek a bíróság gyakorlati szerkezetével foglalkoznak.

17:2

NASB „gonosz dolgot tesz”

NKJV „aki gonosz volt”

NRSV „aki olyat tesz, ami gonosz”

TEV „bünt követett el”

NJB „aki olyat tesz, ami rossz”

Ez a kifejezés egy *Qal* BEFEJEZETLEN IGE (BDB 793 I, KB 889) és egy TÁRGY (BDB 948). Ez az a gyakori két mássalhangzóból álló szótó, ... , ami a következőket jelenti: 'rossz', 'gonosz', 'baj, aggodalom', 'baj, nyomorúság', 'sérelem, sebesülés' vagy 'balsors, csapás'. Itt a szöveggörnyezet a következőként definiálja: (1) 'szövetségének áthágása', 2. vers (BDB 716, KB 778, szó szerint 'áthaladni, mellőzni') és (2) 'elment és más isteneket szolgált és imádot', 3. vers:

1. 'elment' – BDB 229, KB 246, *Qal* BEFEJEZETLEN

2. 'szolgált' – BDB 712, KB 773, *Qal* BEFEJEZETLEN

3. 'imádot' – BDB 1005, KB 295, *Hishtaphel* BEFEJEZETLEN

■ „áthágja szövetségét” Ez az IGE (BDB 716, KB 778, *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS) ami alapvetően azt jelenti, hogy 'átsiklani felette' vagy 'elhaladni mellette'. A leggyakrabban szó szerinti értelemben használják, néha viszont teológiai értelemben. Eredetileg lehetséges, hogy arra utalt, hogy félbe vágta egy állatot szövetségkötés jeleként, és átsétáltak a félbevágott állat részei között (pl. I. Mózes 15:17). A szövetség megszegése halált vagy pusztulást eredményezett (mint ahogyan a félbevágott állat elpusztult). A világosan definiált, kijelentett cselekedetek megszegésére utalt (szövetséges feltételek, vö. 26:13; Józ. 7:11,15; Bír. 2:20; II. Kir. 18:12; Jer. 34:18-19; Hós. 6:7; 8:1).

17:3 „a nap, a hold vagy az ég minden serege előtt” A régi babilóniaiak voltak az elsők, akik az égitesteket az istenek és az istennők képviselőiként látták, de nem ők voltak az egyetlenek (vö. 4:19; II. Kir. 17:16; 21:3,5; 23:4-5; II. Krón. 33:3,5; Jer. 8:2; 19:13). Úgy érezték, hogy az ég fényei irányították az emberiség végzetét (fizikailag és szellemileg is).

17:4 Ez a vers hasonló a 13:14-hez. Az IGE 'jól vizsgálj meg' (BDB 205, KB 233, *Qal* BEFEJEZETT) azt jelenti, hogy teljes mértékben, alaposan ki kellett vizsgálni (vö. 13:14; 17:4,9; 19:18; III. Mózes 10:16; Bír. 6:29). A vádlások és a másodkézből származó ismeretek nem voltak elegendők az ítélethez. Izrael igazságszolgáltatási rendszere elég kemény volt ('halálra kövezés', 5. vers), de alapos.

-
- NASB, TEV „ha igaz”
- NKJV „ha valóban igaz”
- NRSV „ha a vád igaznak találtatik”
- NJB „igaznak találtatik és meg lett erősítve”

Ez a héber idióma (feltételes/lehetséges névelő, BDB 243 II, b. és egy FŐNÉV BDB 54) háromszor fordul elő az V. Mózesben (azaz 13:14; 17:4; 22:20).

-
- NASB „ilyen utálatos dolgot”
- NKJV „ilyen utálatosságot”
- NRSV „gyűlöletes dolgot”
- TEV „ilyen gonosz dolgot”
- NJB „ilyen gyűlöletes dolgot”

Ugyanez a kifejezés (BDB 1072) fordul elő a 17:1-ben, ahol egy hibás áldozatra utal. Itt a bálványimádásra utalnak vele (azaz 'az égi seregek').

- „Izraelben” Lásd az 1:1 Különleges Témáját.

17:5 „vezesd ki a kapuba” Ez a kifejezés azt jelentette, hogy 'a helyi bíróság elé'. Ez volt az a hely, ahol helyi vének ülészetek.

- „kövezd halálra” Ez a közösségi ítélet/büntetés egy formája volt (vö. 7. vers). A társadalom minden egyes felnőtt tagja cselekedett, hogy megszabaduljanak a gonosztól (lásd a 13:10 teljes jegyzetét).

- A héber szövegben IGÉK sorozata szerepel, amik a halálra utalnak az 5-7-es versekben:

1. 'kövezd halálra' – BDB 709, KB 768, *Qal* BEFEJEZETT, 5. vers
2. halál – BDB 559, KB 562
  - a. 5. vers, *Qal* BEFEJEZZ
  - b. 6. vers, *Hophal* BEFEJEZETLEN
  - c. 6. vers, *Qal* MELLÉKNÉVI IGENÉV
  - d. 6. vers, *Hophal* BEFEJEZETLEN
  - e. 7. vers, *Hiphil* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS

A szövetség megszegése komoly következményekkel járt (vö. V. Mózes 27-29)! A társadalmon belüli gonoszt gyökeresen ki kellett irtani.

17:6 „két vagy három tanú vallomása alapján” Ez egy Mózesi követelmény volt (vö. IV. Mózes 35:30 és V. Mózes 19:15; továbbá figyeld meg a Máté 18:16-ot; János 8:7; II. Kor. 13:1; és I. Tim. 5:19).

- „egy tanú vallomása alapján nem szabad (halálra ítélni) Lásd 19:15-21 és IV. Mózes 35:30.

17:7 „a tanúk emeljenek rá először kezét” Azoknak, akik egy személy ellen tanúskodtak, kellett először rádobniuk az első köveket (vö. 13:9; III. Mózes 24:14). Tehát ha a tanú hazudott, akkor Isten ártatlan ember vérének kioltása miatt bünteti meg őket (azaz gyilkosság volt).

SZÖVEG: 17:8-13

8Ha egy ügy annyira bonyolult számodra, hogy nem tudsz ítéletet mondani a magad lakóhelyén, különböző vérontások, jogigények és testi sértések dolgában, vagy peres ügyekben, akkor menj fel arra a helyre, amelyet kiválaszt Istened, az ÚR. **9**Menj el a lévita-papokhoz és ahhoz a bíróhoz, aki abban az időben hivatalban lesz, és kérj tanácsot, majd ők kimondják az ítéletet. **10**Te pedig aszerint járj el, amit ők megmondanak neked azon a helyen, amelyet kiválaszt az ÚR. Vigyázz, hogy mindent úgy tégy, ahogyan az utasítást kapod! **11**A kapott utasítás szerint és a kimondott ítélet szerint járj el, ne térj el attól, amit mondanak neked, se jobbra, se balra! **12**Ha pedig valaki elbizakodottan azt meri tenni, hogy nem hallgat arra a papra vagy bíróra, aki ott áll Istenednek, az ÚRnak szolgálatában, az az ember haljon meg. Így takarítsd ki a gonoszt Izráelből! **13**Hallja meg az egész nép, és féljen; ne

legyenek többé elbizakodottak!

17:8 A nehéz eseteket (BDB 810, KB 937, *Niphal* BEFEJEZETLEN) a központi szenthelyen lévő papok elé kellett vinni (vö. 12:5,11,13).

Ezeket az igazságszolgáltatási nehézségeket a következőképpen írják le:

1. 'vér a vérre' (BDB 196), azaz gyilkosság
2. 'ítéletről ítéletre' (BDB 192)
  - a. NRSV, 'bizonyos fajta jogigények és mások'
  - b. TEV, 'bizonyos tulajdonjogok ügyében'
  - c. NJB, 'egymással ütköző érdekek'
  - d. REB, 'polgári jogok'
  - e. JPSOA, 'polgári törvények'
  - f. NET Biblia, 'jogos követelés'
  - g. NIV, 'polgári per'
3. 'ütésről ütésre' (BDB 619), ami valamilyen fajta támadást jelent (vö. 21:5)

The Jewish Study Bible, 405. oldala azt mondja, hogy a nehéz esetek a bizonyíték hiányát jelentették. Azzal, hogy ezeket az eseteket a központi szentélyben lévő papok elé viszik, Mózes azt feltételezi, hogy az isteni belátás majd meg tudja határozni a résztvevő felek bűnösségét vagy az ártatlanságát.

■ **„arra a helyre, amelyet kiválasztott Istened, az ÚR”** Ezt az igét (BDB 103, KB 119) számos dologra használták az V. Mózesben:

1. YHWH kiválasztotta Izrael ősatyjait, 4:37
2. YHWH kiválasztotta Izraelt, 7:6,7; 10:15; 14:2
3. YHWH kiválasztotta a központi szentély helyét, 12:5,11,14,18,21,26; 14:23,24,25; 15:20; 16:2,6,7,11,15,16; 17:8,10; 18:6; 26:2; 31:11
4. YHWH választott egy királyt, 17:15
5. YHWH egy ároni papságot (léviták) választott, 18:5; 21:5

17:9 „Lévita-papok” A Maszoréta Szöveg (héber), a Szeptuaginta (görög) és a Peshitta (arám) változatban többszám szerepel, 'papok'. Ez arra utal, hogy a papoknak volt valamilyen egyesülete, tömörödése (19:17). Ezt az igét ragadták ki a szövegekörnyezetből és támasztották alá vele a Szanhedrint (amit Ezsdrás állított fel).

■ **„a bíróhoz”** A Maszoréta Szövegben egyszámban szerepel. Ez egyetlen egy bíróra utal (vö. II. Krón. 19:11, történelmi példaként), vagy egy bírói csoport vezetőjére.

17:9-12 Izraelnek tisztelnie kell és engedelmessékednie kell az igazságszolgáltatási döntéseknek, mert azok YHWH tekintélyét tükrözik vissza. Figyeld meg, hogy hogyan használják az Igéket:

1. 'kimondják' – BDB 616, KB 665
  - a. 9. vers, *Hiphil* BEFEJEZETT
  - b. 10. vers, *Hiphil* BEFEJEZETLEN
  - c. 11. vers, *Hiphil* BEFEJEZETLEN
2. 'járj el' – BDB 793, KB 889
  - a. 10. vers, *Qal* BEFEJEZETT
  - b. 10. vers, *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS
  - c. 11. vers, *Qal* BEFEJEZETLEN
  - d. 12. vers, *Qal* BEFEJEZETLEN
3. 'utasítást kapod' – BDB 434, KB 436
  - a. 10. vers, *Hiphil* BEFEJEZETLEN
  - b. 11. vers, *Hiphil* BEFEJEZETLEN
4. 'nem hallgat' – BDB 1033, KB 1570, *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS

17:11 „ne térj el attól, amit mondanak neked, se jobbra, se balra” Ez egy héber idióma arra, hogy a Lévita bírák által hozott ítéletet vagy büntetést nem lehetett megváltoztatni. Egy hasonló metaforát használnak YHWH szavaira a 4:2-ben és a 12:32-ben. Ha már ismerik YHWH akaratát, az attól való eltérés jobbra vagy balra egyenlő az engedetlenséggel (vö. 5:32, 17:20; 28:14; Józs. 1:7; 23:6; II. Kir. 22:2; Péld. 4:27).

17:12 „arra a papra ... aki ott áll Istenednek, az ÚRnak szolgálatában” Ez a Lévita papra utaló metafora.

■ „**elbizakodottan**” Ezt a kifejezést (BDB 268) tudatos engedetlenségre használták (vö. 1:43; 17:12,13; 18:20,22). A bíró és a pap YHWH tekintélyének képviselői. Tehát ha őket utasították el, azzal YHWH-t utasították el! A 18:20-22-ben olyan prófétákról van szó, akik nem ismerik YHWH-t, mégis az Ő nevében szólnak, az Ő tekintélyét használják!

■
NASB, NRSV „**tisztítsd ki a gonoszt Izraelből**”
NKJV „**távolítsd el Izraelből a gonosz személyt**”
TEV „**el fogod mozdítani ezt a gonoszt Izraelből**”
NJB „**el kell úznöd ezt a gonoszt Izraelből**”

Az IGE (BDB 128, KB 145, *Piel* BEFEJEZETT) azt jelenti, hogy elégetni vagy felemészteni (vö. IV. Mózes 11:3). Itt metaforikus módon használják, mint a következő helyeken is: 13:5; 17:7,12; 19:13,19; 21:21.

SZÖVEG: 17:14-17

14Ha majd bemegy arra a földre, amelyet Istened, az ÚR ad neked, és birtokba veszed, és ott laksz, és ezt mondod: Királyt akarok emelni magam fölé, mint a körülöttem levő többi népek, **15**csak azt emeld magad fölé királlyá, akit Istened, az ÚR kiválaszt. Atyádfiai közül emelj királyt magad fölé; nem tehetsz magad fölé idegen embert, aki nem atyádfia! **16**Csak sok lovat ne tartson, és ne vigye vissza a népet Egyiptomba, hogy sok lovat szerezzen, mert az ÚR megmondotta nektek, hogy ne térjetekek vissza többé azon az úton. **17**Ne legyen sok felesége, hogy szíve el ne hajoljon, nagyon sok ezüstöt és aranyat ne gyűjtsön.

17:14-20 Ezek a legellentmondásosabbnak tűnő igeversek egyike az ÓSZ-ben, különösen is a Pentateuchusban. Ezek a versek az eljövendő királyról beszélnek. Napjaink sok ÓSZ-i tudósa azt mondja, hogy az V. Mózes volt az a könyv, amelyet Jósiás reformjai alatt találtak meg, évszázadokkal később a monarchiális időszak alatt, és hogy ezt a papok írták abban az időben, hogy Jeruzsálemben központosítsák az istenimádatot (vö. II. Kir. 22:8; II. Krón. 34:14-15). Azt mondják, hogy ez a bizonyíték arra, hogy ezt a könyvet nem Mózes írta, mert a Pentateuchusban sehol másol nem említenek meg egy királyt sem. Ez egy anakronizmus, ami Salamonra utal, tehát nyilvánvalóan később kellett íródnia. Ebből semmit sem hiszek el! Íme néhány olyan igevers, ami megmutatja, hogy a 14-20-as versek nem voltak egyedülállóak a Pentateuchusban: I. Mózes 17:6; 35:11; 36:31; IV. Mózes 24:7; Bír. 8:22,23; 9:6. Lásd a következő különleges témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: A Mózes 5 KÖNYVÉNEK MÓZESI SZERZŐI TEKINTÉLYE

I. I. Mózes

A. Maga a Biblia nem nevezi meg a szerzőt. Az I. Mózesben nincsenek olyan részek, mint az Ezsdrásban és a Nehémiásban, amikor egyes szám első személyben beszélne, vagy olyan részek, mint az Apcselben, ahol többszám első személyben beszélnek.

B. Zsidó hagyomány

1. Régi zsidó írók azt mondják, hogy Mózes írta őket:
  - a. Ben Szíra, Prédikátor 24:23, kb. Kr. e. 185-ben íródott
  - b. *Baba Bathra* 14b, a Talmud egy része
  - c. Alexandriai Philón, Egyiptom, zsidó filozófus, Jézus szolgálata előtt írt
  - d. Josephus Flavius, zsidó történész, Jézus szolgálata után írt
2. A Tóra egy egységes történelmi feljegyzés. Az I. Mózes után minden könyv az 'és' kötőszóval kezdődik (kivéve a IV. Mózes).
3. Ez egy Mózesnek szóló kijelentés volt
  - a. azt mondják, hogy a következő szakaszokat írta Mózes:
    - (1) II. Mózes 17:14

- (2) II. Mózes 24:4,7
- (3) II. Mózes 34:27,28
- (4) IV. Mózes 33:2
- (5) V. Mózes 31:922,24-26
- b. azt mondják, hogy Isten szólt Mózesen keresztül a következő helyeken:
  - (1) V. Mózes 5.4-5,22
  - (2) V. Mózes 6:1
  - (3) V. Mózes 10:1
- c. Azt mondják, hogy Mózes szólta a Tóra szavait az emberekhez:
  - (1) V. Mózes 1:1,3
  - (2) V. Mózes 5:1
  - (3) V. Mózes 27:1
  - (4) V. Mózes 29:2
  - (5) V. Mózes 31:1,30
  - (6) V. Mózes 32:44
  - (7) V. Mózes 33:1
- 4. ÓSZ-i szerzők Mózesnek tulajdonítják:
  - a. Józsué 8:31
  - b. II. Királyok 14:6
  - c. Ezsdrás 6:18
  - d. Nehémiás 8:1; 13:1-2
  - e. II. Krónikák 25:4; 34:12; 35:12
  - f. Dániel 9:11
  - g. Malakiás 4:4
- C. Keresztény hagyomány
  1. Jézus a Tórából való idézeteket Mózesnek tulajdonítja
    - a. Máté 8:4, 19:8
    - b. Márk 1:44; 7:10; 10:5; 12:26
    - c. Lukács 5:14; 16:31; 20:37; 24:27,44
    - d. János 5:46-47; 7:19,23
  2. Más ÚSZ-i szerzők is Mózesnek tulajdonítják a Tórából való idézeteket:
    - a. Lukács 2:22
    - b. Apcsel. 3:22; 13:39; 15:1,15-21; 26:22; 28:23
    - c. Róma 10:5,19
    - d. I. Korinthus 9:9
    - e. II. Korinthus 3:15
    - f. Zsidók 10:28
    - g. Jelenések 15:3
  3. A legtöbb korai egyházatya elfogadta a Mózesi szerzőséget. Irénusz, Alexandriai Kelemen, Origenész és Tertullianus, mindegyiknek voltak kérdései azzal kapcsolatban, hogy Mózesnek milyen volt a kapcsolata az I. Mózes jelenlegi kánoni formájához.
- D. Modern tudomány
  1. Voltak nyilvánvaló szerkesztői hozzáadások a Tórában (látszólag azért, hogy a régi szövegeket sokkal érthetőbbé tegyék a modern olvasók számára):
    - a. I. Mózes 12:6; 13:7; 14:14; 21:34; 32:32; 36:31; 47:11
    - b. II. Mózes 11:3; 16:36
    - c. IV. Mózes 12:3; 13:22; 15:22-23; 21:14-15; 32:33
    - d. V. Mózes 3:14; 34:6
    - e. A régi írástudók nagyon képzetek és tanultak voltak. Technikájuk országonként más és más volt:
      - (1) Mezopotámiában nagyon vigyáztak arra, hogy semmin se változtassanak, és ellenőrizték munkájukat, hogy helyes/pontos-e. Itt egy régi sumér írástudói lábjegyzet ('a munka az elejétől a végéig teljes, le lett másolva, át lett dolgozva, össze lett hasonlítva és jelről jelre ellenőrizték' kb. Kr. e. 1400-ból)
      - (2) Egyiptomban szabadon átdolgozták a régi szövegeket, hogy modernizálják

napjaik olvasói számára. A Qumráni írástudók is ezt a megközelítést követték.

2. A 19. század tudósai azt feltételezték, hogy a Tóra egy összetett dokumentum, ami sok-sok forrásból áll, és egy hosszú időszak alatt állt össze (Graft-Wellhausen). Ezt a következőkre alapozták:
  - a. az Istenre használt különböző nevek
  - b. nyilvánvaló szövegismétlődések
  - c. a feljegyzések formái
  - d. a feljegyzések teológiája
3. Feltételezett források és dátumok
  - a. J forrás (YHWH használata), Kr. e. 950
  - b. E forrás (Elohim használata), Kr. e. 850
  - c. JE együttesen, Kr. e. 750
  - d. D forrás ('A Törvény Könyve', 22:8, Jósiás reformjai idején találták meg a templomban, ami feltételezhetően az V. Mózes volt, amit egy ismeretlen pap írt Jósiás idejében, hogy támogassa reformjait), Kr. e. 621
  - e. P forrás (az összes papi anyag, leginkább a rituálék és más szertartások), Kr. e. 400
  - f. Nyilvánvaló, hogy vannak szerkesztői hozzátoldások a Tórában. A zsidók bizonygatják, hogy ezeket a következők tették hozzá:
    - (1) az a főpap, aki a keletkezés idején volt a főpap
    - (2) Jeremiás próféta
    - (3) Ezsdrás, az írástudó – IV Ezsdrás azt mondta, hogy ő írta, mert az eredetiek Jeruzsálem elesésekor Kr. e. 586-ban elpusztultak
  - g. Mindazonáltal a J. E. D. P. teória sokkal többet mond a modern irodalmi teóriáinkról és kategóriáinkról, mint amennyi bizonyítékot ad a Tórából (R. K. Harrison, *Introduction to the Old Testament*, 495-541 oldalak és *Tyndale Commentary Series*, 'III. Mózes', 15-25 oldalak).
  - h. A héber irodalom jellemzői
    - (1) A szövegismétlődések, mint az I. Mózes 1 és 2 elég gyakoriak a héber nyelvben. Általában adott egy általános leírás, amit később egy pontos feljegyzés követ. Lehetséges, hogy ez egy módja volt annak, hogy kihangsúlyozzák az igazságokat, vagy hogy segítsék a szájhagyományok megőrzését.
    - (2) A régi rabbik azt mondták, hogy Isten két leggyakoribb nevének teológiai jelentősége van:
      - (a) YHWH – az istenség szövetséges neve, amivel kapcsolatba lép Izraellel, mint Megmentőjük és Megváltójuk (vö. Zsolt. 103)
      - (b) Elohim – az istenség mint Teremtője, Gondviselője és Fenntartója minden életnek, ami a földön létezik (vö. Zsolt 104)
    - (3) Gyakori volt a nem bibliai Közel-keleti irodalomban hogy a stílusok és a szókincsek különböző változatai megjelenjenek egy egységes irodalmi munkában (Harrison, 522-526 oldal).
- E. A régi közel-keleti irodalomból származó bizonyíték arra utal, hogy Mózes ékírásos írott dokumentumokat használt, vagy mezopotámiai stílusú szájhagyományokat, hogy megírja az I. Mózes. Ez semmilyen módon nem akarja az ihletettség mértékét csökkenteni, hanem az I. Mózes irodalmi jellegére próbál magyarázatot adni. Az I. Mózes 37-től kezdve láthatunk egy megjelölt egyiptomi befolyást a stílusban, formában és szókincsből, ami úgy tűnik, hogy arra utal, hogy Mózes vagy irodalmi feljegyzéseket vagy szájhagyományokat használt fel azokból az időkből, mikor Izrael még Egyiptomban volt. Mózes hivatalos tanítatása/képzése teljes mértékben egyiptomi volt! A Pentateuchus pontos irodalmi keletkezését nem ismerjük. Hiszem, hogy Mózes volt a Pentateuchus nagy-többségének szerkesztője és szerzője, bár lehetséges, hogy használt írástudókat és/vagy írott és szájhagyományokat. Az ŐSZ ezen első pár könyvének történelmisége és megbízhatósága teljes mértékben bizonyos.

II. II. Mózes

A. A Tóra egyetlen egységes feljegyzés. A II. Mózes az 'és' kötőszóval kezdődik. Lásd a

terjedelmes értekezést az I. Mózes vázlatánál.

B. Számos olyan hely van a II. Mózesben, ahol azt mondja, hogy Mózes írta:

1. 17:14
2. 24:4,12
3. 34:27,28

C. A Józsué 8:31 idézi a II. Mózes 20:25-öt, és Mózesnek tulajdonítja azt. Jézus a Márk 7:10-ben idézi a II. Mózes 20:21,17-et, és Mózesnek tulajdonítja.

III. IV. Mózes

A. Ez az első olyan könyve a Tórának, ami írott forrást nevez meg: '*Az Úr Harcainak Könyve*' 21:14-15. Ez világosan megmutatja, hogy Mózes valóban használt más írott dokumentumokat is.

B. Ez a könyv kijelenti, hogy Mózes feljegyezhetette és fel is jegyezte a Puszta vándorlás időszakának eseményeit.

C. A IV. Mózes továbbá számos példát ad nyilvánvaló szerkesztői hozzátoldásokra is (valószínűleg Józsué vagy Sámuel által)

1. 12:1,3
2. 13:22
3. 15:22-23
4. 21:14-15
5. 32:33
6. 32:33

D. A legtöbb esetben Mózesre harmadik személyben utal, kivéve konkrét idézetekben. Ez arra utal, hogy Mózes írástudók segítségét használta ezen anyagok szerkesztésében.

E. Érdekes megjegyezni, hogy a IV. Mózes két nem izraelita irodalmi anyagot is tartalmaz: (1) az emóri gúnyvers a 21:27-30-ban (a 30. vers valószínűleg izraeli hozzátoldás volt); és (2) Bálám beszélgetései Bálákkal, Móáb királyával a 23-24-ben. Valóban megmutatják az írott vagy szójhagyományok felhasználását a könyv szerkesztése során (vö. az *Úr Harcainak Könyve*).

IV. V. Mózes

A. Zsidó hagyomány

1. A régi hagyományok azonos nézetet tartottak, hogy Mózes volt a szerző.
2. Ezt a következő helyeken állították:
  - a. Talmud – Baba Bathra 14b
  - b. Misna
  - c. Ben Szírá, Prédikátor 24:23 (kb. Kr. e. 185-ben íródott)
  - d. Alexandriai Philón
  - e. Josephus Flavius

3. Maga az Írás:

- a. Bírák 3:4 és Józsué 8:31
- b. 'Mózes mondta':
  - (1) V. Mózes 1:1,3
  - (2) V. Mózes 5:1
  - (3) V. Mózes 27:1
  - (4) V. Mózes 29:2
  - (5) V. Mózes 31:1,30
  - (6) V. Mózes 32:44
  - (7) V. Mózes 33:1
- c. 'YHWH így szólt Mózeshez'
  - (1) V. Mózes 5:4-5,22
  - (2) V. Mózes 6:1
  - (3) V. Mózes 10:1
- d. 'Mózes írta'
  - (1) V. Mózes 31:9,22,24
  - (2) II. Mózes 17:14
  - (3) II. Mózes 24:4,12

(4) II. Mózes 34:27-28

(5) IV. Mózes 33:2

e. Jézus idéz az V. Mózesből, vagy utal rá azt mondva: 'Mózes mondta/Mózes írta':

(1) Máté 19:7-9; Márk 10:4-5 – V. Mózes 24:1-4

(2) Márk 7:10 – V. Mózes 5:16

(3) Lukács 16:31; 24:27,44; János 5:46-47; 7:19,23

f. Pál is megerősíti, hogy Mózes volt a szerző:

(1) Róma 10:19 – V. Mózes 32:21

(2) I. Kor. 9:9 – V. Mózes 25:4

(3) Gal. 3:10 – V. Mózes 27:26

(4) Apcsel 26:22; 28:23

g. Péter a pünkösdi beszédében azt állítja, hogy Mózes volt a szerző – Apcsel 3:22

h. A Zsidókhöz írt könyv szerzője azt állítja, hogy Mózes volt a szerző – Zsid. 10:28 – V. Mózes 17:2-6

B. Modern tudósok

1. Nagyon sok 18. és 19. századi teológus a Graf-Wellhausen, több szerzőről szóló feltevést követve (J.E.D.P.) azt állítja, hogy az V. Mózes Jósiás uralkodása alatt íródott egy pap/próféta által Júdában, hogy támogassa Jósiás szellemi reformjait. Ez azt jelentené, hogy a könyv Mózes nevében íródott Kr. e. 621-ben.

2. Mindezt a következőkre alapozzák:

a. II. Kir. 22:8; II. Krón. 34:14-15, 'ezt a törvénykönyvet találtam az Úr házában'

b. a 12. fejezet egyetlen helyet jelöl meg a Szent Sátor majd később a Templom számára

c. a 17. fejezet egy későbbi királyról beszél

d. igaz, hogy a régi közel keleten és a zsidó körökben szokás volt, hogy egy könyvet egy híres személy nevében írtak meg

e. az V. Mózes és Józsué könyve, a Királyok és Jeremiás könyve között vannak stílusbeli, szókincsbeli és nyelvtani hasonlatosságok.

f. az V. Mózes feljegyezi Mózes halálát a 34. fejezetben

g. vannak nyilvánvaló későbbi szerkesztői hozzátoldások a Pentateuchusban:

(1) V. Mózes 3:14

(2) V. Mózes 34:6

h. a néha megmagyarázhatatlan változatosság az istenség nevének használatában: El, El Shaddai, Elohim, YHWH, egy látszólag egységesített szövegben és történelmi időszakban

V. Összegzés

A régi hagyományok és a régészet hitelt érdemlő bizonyítékai biztosítanak arról, hogy Mózes volt az a szerkesztő/szerző, aki az I. Mózes – V. Mózes mögött állt. Lehet, hogy írott vagy szájhagyományokat is használt, csak úgy, mint írástudókat, hogy elkészítse ezt a bibliai irodalmi darabot. Nyilvánvaló, hogy későbbi írástudók modernizálták a szövegeket saját generációja számára.

17:14 „ezt mondod: Királyt akarok emelni magam fölé, mint a körülöttem levő többi népek” Az IGE egy *Qal* BUZDÍTÓ (BDB 962, KB 1321). A 14. és 15. versben négy alkalommal lett megismételve. A második (*Qal* FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS) és a harmadik (*Qal* BEFEJEZETLEN) használata egyfajta kihangsúlyozásként illik egymáshoz:

1. NASB, NKJV 'bizonyára állítasz'

2. NRSV 'valóban állítani fogsz'

3. TEV 'légy biztos benne'

Nem a király volt a probléma, hanem az, hogy egy királyt, 'mint a körülöttem lévő többi nép!' A királynak YHWH-t kellett volna képviselnie (vö. 8. vers), s nem a keleti pogány bíróságot. Ugyanezzel a témával foglalkoztak, amikor Izrael királyt kért Sámuelától az I. Sámuel 8-ban.

17:15 „akit Istened az ÚR kiválaszt” Isten szuverén, Ő az (és nem Izrael, vö. 14. vers) aki kiválasztja az illetőt, de Izrael megerősíti választását (pl. Bír. 11:11, Hós. 1:11).

Figyeld meg a királyra vonatkozó irányelveket:

1. amikor Izrael birtokolja a földet, 14. vers
2. akit YHWH választ, 15. vers
3. nem lehet idegen, 15. vers
4. nem bízhat a katonai felfegyverkezésben ('ne tartson sok lovat'), 16. vers
5. ne kérjen segítséget Egyiptomtól, 16. vers
6. ne bízson politikai állampolgári hűségben ('ne legyen sok felesége'), 17. vers
7. ne bízson a gazdagságban ('sok ezüstöt és aranyat ne gyűjtsön'), 17. vers

A 4-7-es pontok Salamon kihágásait tükrözik vissza! Egyedülálló a régi Közel-keleti törvényben, hogy a királynak le lett korlátozva a hatalma, de Izraelben Isten volt az, aki:

1. megszabja az igazságszolgáltatás helyét és folyamatát
2. megszabja az imádat menetét
3. megszabja a király hatalmának, öröklésének és vagyonának korlátait
4. megszabja, hogy a király egyike a sok szövetséges társnak (vö. 20. vers)
5. megszabja, hogy a királynak rendszeresen tanulmányoznia és teljesítenie (személyesen és hivatalból is) kell Isten törvényét (vö. 18-19-es versek)

17:16 „sok lovat ne tartson” Lovakat csak uralkodók tarthattak, közemberek nem. A ló egy harci fegyver volt. Más szavakkal 'ne bízz a katonai hatalmadban. Én, a te Istened védelmezlek!'

■ **„ne térjete vissza többé azon az úton”** Ez valószínűleg arra a későbbi gyakorlatra utal, hogy héber kalmár árukat cseréltek el lovakra. Egy történelmi példa az Elefantinói közösség. Mindazonáltal a szövegösszefüggésben újra megerősíti, hogy az eljövendő királynak teljes mértékben csakis YHWH-ban kell bíznia!

17:17 „ne legyen sok felesége” Ez a következőkre utal: (1) a hatalom kéjvágyó felhasználása, vagy lehetséges, hogy (2) a politikai és vallási szövetségesek megszerzése. Ez a 'nem agresszív' módon megszerzett szövetséges megegyezések módja volt a régi Közel-keleten.

■ **„nagyon sok ezüstöt és aranyat ne gyűjtsön”** Isten a királyt az Ő segédpásztorává tette. Ennek a segédpásztornak soha nem szabadott személyes gazdagságra vagy hatalomra törekednie.

SZÖVEG: 17:18-20

18Amikor királyi trónjára ül, írassa le magának e törvény másolatát abból a könyvből, amely a lévita-papoknál van. **19**Legyen az nála, és olvassa azt egész életében, hogy megtanulja félni Istenét, az URat; őrizze meg ennek a törvénynek minden igéjét, és teljesítse mindezeket a rendelkezéseket. **20**Ne legyen gögös a szíve atyjafiaival szemben, és ne térjen el ettől a parancsolattól se jobbra, se balra, hogy hosszú ideig uralkodhasson ő is meg a fiai is Izráelben.

17:18-20 Ezek a versek összegzik, hogy a királynak milyen a kapcsolata Isten kijelentett akaratával kapcsolatban (azaz a törvénnyel).

17:18 „írassa le magának e törvény másolatát” Ez valószínűleg arra utal, hogy valaki (azaz egy lévita pap) lemásolja magának (vö. II. Kir. 11:12). Ez az a vers, ami alapján a Szeptuagintában az V. Mózesnek címet adtak (azaz a Második Törvény), de a szövegkörnyezetben ez a vers a Törvény egy második másolatára utal, s nem pedig a Törvény egy átdolgozott változatára.

17:19 Ebben a versben egy sor *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS szerepel, amik abból fakadnak, hogy a király olvassa (BDB 894, KB 1128, *Qal* BEFEJEZETT) és tanulmányozza (BDB 540, KB 531, *Qal* BEFEJEZETLEN) YHWH kijelentéseit, amit Mózesen keresztül adott az Ő akaratáról (azaz a Pentateuchus):

1. 'félni' (BDB 431, KB 432)
2. 'őrizze meg' (BDB 1036, KB 1581)
3. 'teljesítse' (BDB 793, KB 889)
4. 'ne legyen gögös a szíve atyjafiaival szemben' (BDB 926, KB 1202, vö. 8:14)
5. 'ne térjen el ettől a parancsolattól' (BDB 693, KB 747)

Isten törvényének eme másolatának a királynál kellett maradnia (az a 19. vers első IGÉJÉRE utal, BDB 224, KB 243, *Qal* BEFEJEZETT). Ez a hettita szerződésekkel való párhuzamot tükrözi vissza, ami szerint a szövetségről két másolatot kellett készíteni. Az egyiket a szövetséges fél istenének templomában kellett elhelyezni (itt YHWH szentsátrába), a másikat pedig a behódolt királynak kellett megtartania (azaz rendszeresen olvasnia kellett, hogy a szövetséggel egyetértésben legyen).

■ **„e törvény minden igéjét ... rendelkezéseket”** Lásd a különleges Témát a 4:1-ben.

17:20 „se jobbra, se balra” Ez egy héber idióma az engedelmességre. Isten akaratát úgy írták le, mint az 'ösvény' vagy 'útvonal'. Világosan ki lett jelölve (a Törvény által). Az Izraelitáknak meg kellett maradniuk ezen az ösvényen (pl. Zsolt. 119:105), ami egy életstílusra utalt (pl. Péld. 6:23).

■ **„hogy hosszú ideig uralkodhasson ő is meg a fiai is Izraelben”** A királyi címnek, mint a főpapságnak is, örökölt rangnak kellett lennie. A királyi címet (később a Messiás fogalma) úgy jósolták meg, hogy Júda vérvonalából fog származni (vö. I. Mózes 49:10; II. Sám. 7).

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Hogyan kapcsolódik a 16:21-22 a 17:1-hez?
2. Hogyan kellett igazságot szolgáltatni?
3. Miért olyan ellentmondásosak a 14-20-as versek?
4. Izrael királyának milyen kapcsolatban kellett lennie a törvénnyel?

V. MÓZES 18

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
A papok és lévíták része	A helyes istentisztelet	A papok része	A lévita papság
18:1-5	18:1-2 18:3-5	18:1-2 18:3-5	18:1-2 18:3-5
18:6-8	18:6-8	18:6-8	18:6-8
Kerüld a gonosz szokásokat		Figyelmeztetés a pogány gyakorlatokkal kapcsolatban	Próféták
18:9-14	18:9-14	118:9-13 Az ígélet a próféta elküldéséről	18:9-12 18:13-20
Egy új próféta, aki olyan, mint Mózes		18:14-15	
18:15-22	18:15-22	18:16-20 18:21-22	18:21-22

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együttödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÖVEGÖSSZEFÜGGÉSI BETEKINTÉSEK – 16:18 – 18:22, Izrael vezetésével foglalkozik

- A. Bírák – 16:18-20; 17:8-13
- B. Király – 17:14-20
- C. Léviták/Papok – 18:1-8
- D. Próféták – 18:9-22
  1. hamis próféták – 9-13-as fejezetek
  2. valódi próféták – 14-22-es fejezetek
    - a. jelenlegi (Mózes)
    - b. jövőbeli (fogság előtti és fogság utáni)
    - c. eskatalogikus (a Messiás)

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 18:1-2

¹A lévita-papoknak, Lévi egész törzsének ne legyen birtoka és öröksége Izraelben. Az ÚRnak szülő tűzáldozatokból, az ő örökségéből éljenek. ²Ne legyen öröksége testvérei között; az ÚR az ő öröksége, ahogyan megígérte neki.

18:1 „lévita papoknak, Lévi egész törzsének” Roland De Vaux, *Ancient Israel* című könyvének második kötetében a 358. oldalon azt mondja, hogy Lévi nevének három lehetséges etimológiai forrása van:

1. 'körbe forogni', amivel egy rituális táncra vagy gyakorlatra utal (hasonlít az I. Kir. 18:26-ban a Baál próféták táncához)
2. 'valakivel tartani' vagy 'valakihez tartozni', a legnépszerűbb etimológia valószínűleg az I. Mózes 29:34-ből származik, amit a IV. Mózes 18:2,4-ben is megjegyeztek
3. 'kölcson adni', 'zálogként adni', valószínűleg arra a kifejezésre utal, hogy 'adni', és párhuzamos is azzal, utalva arra, hogy az elsőszülötteket YHWH-nak adták (IV. Mózes 3:12; 8:16), vagy hogy Sámuel YHWH-nak adták az I. Sám. 1:28-ban

Számos fejlődési szintet figyelhetünk meg:

1. a Kivonulásnál minden családból az elsőszülötteket adták YHWH-nak, hogy Őt szolgálják (vö. II. Mózes 13)
2. ez később megváltozott (Mózesi szövetség), és egy bizonyos törzs lett Neki adva (azaz Lévi), akik YHWH különleges szolgálóiként szolgáltak (vö. IV. Mózes 3:12; 8:16)
3. ezt később Izrael története során módosították:
  - a. bizonyos Lévita családok a központi szenthelyen szolgáltak
  - b. mások a lakóhelyükön szolgáltak
  - c. később a rabbinikus Judaizmus kiterjesztette a helyi lévita tanítók fogalmát a helyi rabbikra vagy írástudókra, de ezek nem szükségszerűen származtak Lévi törzséből
4. egy másik feltevésről olvashatsz egy nagyon jó érvelést a következő könyvekben: (1) *The Language and Imagery of the Bible*, G. B. Caird, 70. oldal, és (2) *Ancient Israel*, Roland de Vaux, 2. kötet, 360-371. oldal.

■ **„ne legyen birtoka és öröksége Izraelben”** A Léviták öröksége Maga Isten volt (vö. 10:9; 12:12; 14:27,29; Zsolt. 16:5; 73:23-26; Jer. Sir. 3:24; Ezék. 28). A Józsué 20-21-ben a Léviták részt kaphattak 48 városból, és az azokat körülvevő földből. E között a 48 város között volt hat Menedékváros, három-három a Jordán minden oldalán, ahová az emberek elmenekülhettek a 'vérbosszút' kereső elől, ha véletlenül megöltek egy szövetséges társat (vö. 19:1-13; IV. Mózes 35:9-15).

■ **„az Úrnak szülő tűzáldozatokból ... éljenek”** Eredetileg minden Lévíta részesült Izrael áldozataiból (vö. 6-8-as versek). Később a papokat az oltárról származó étellel támogatták, és az által a kis föld által, ami a Lévíta városok körül volt. Továbbá a Lévitákat a háromévenkénti tizedből is támogatták (vö. 14:27; IV. Mózes 18:25-29; Neh. 10:37,38).

Különböző leírások léteznek arról, hogy Lévi törzsét hogyan támogatták. Ezek nem ellentmondások, hanem a központi szenthelyhez kapcsolódó fejlődési szintek.

SZÖVEG: 18:3-5

³Ez legyen a papok törvényes járandósága a néptől, azoktól, akik marhát vagy juhok áldoznak: adják a papnak a lapockát, az állat meg a gyomrot. ⁴Add neki gabonád, mustod és olajad első termését is, meg juhaidnak először lenyírt gyapját. ⁵Mert őt választotta ki Istened, az ÚR, valamennyi törzsed közül, hogy ott álljon és szolgáljon az ÚR nevével áldva, ő és fiai minden időben.

18: 3 Figyeld meg a III. Mózes 7:28-36-ot és a IV. Mózes 18:8-19-et, ahol az áldozatok bizonyos részét a papoknak adták.

■ **„állat”** Ez (BDB 534 I) az alsó állkapocsra utal (az állkapocs, és az összes hús, ami azon függ, ezzel alkotva az állat állat).

■ „gyomrát” Ez a kifejezés (BDB 867) alapvetően azt jelenti, hogy 'üreg' vagy 'lyuk', ami ebben a szöveggörnyezetben az egyik gyomorra utal, valószínűleg a negyedikre azon állatoknál, amik kérődznek. A *Webster's Third International Dictionary* 1922 oldala azt mondja, hogy a marha negyedik gyomrának belsejét arra használták, hogy megalvasszák a tejet. Azt a nyálkás hártját feldolgozták, amíg egy sárgás port nem kaptak, amit később arra használtak, hogy sajtot készítsenek vele.

18:4 „juhaidnak először lenyírt gyapját” Ezt a szabályt csak itt említik meg.

■ „olajad első termését” Az első beérett olívbogyók első sajtolású olaja az emberek ajándéka volt YHWH-nak, Tőle pedig a Léviták/papok kapták meg azt (vö. IV. Mózes 18:12; V. Mózes 12:17; 14:23; 18:4).

18:3-5 Azok, akik YHWH oltáránál szolgáltak, azok részesültek YHWH részéből. A mai embereknek nem szabad elfelejteniük, hogy a

1. Szombat
2. az első zsenge
3. az elsőszülöttek
4. a tized

mind mind egy módja volt a héber emberek részéről, hogy kifejezzék és megerősítsék, hogy minden YHWH tulajdonában van. Ez nem azt jelenti, hogy az embereké a többi hat nap, az összes megmaradt termény, vagy a bevételük kilenc tizede! Az emberek nem birtokolnak semmit, hanem mindennek a sáfárai! A földbolygó és az élet ajándéka annak Teremtőjéhez és Fenntartójához tartozik.

■ „választotta ki Istened” A 10:8-ban ugyanezt a cselekedetet 'elkülönítésnek' hívja (NIDOTTE, 1. kötet, 604. oldal). Ezek a fajta párhuzamok segítik a mai embert, hogy régi igei mellék- vagy másodlagos értelmezéseket és szemantikus átfedéseket definiálhassanak.

SZÖVEG: 18:6-8

⁶Ha eljön egy lévita egész Izráel bármelyik lakóhelyéről, ahol jövevény volt, és lelkének teljes óhaja szerint arra a helyre jön, amelyet kiválaszt az ÚR, ⁷hadd végezzen szolgálatot Istenének, az ÚRnak nevében éppúgy, mint többi lévita testvére, akik az ÚR színe előtt állnak. ⁸Velük egyenlő részt kapjon azon kívül, amije van atyai öröksége eladásából.

18:6 A II. Mózes 13 'elsőszülöttjeit' kellett helyettesíteniük. Ez Isten választásán alapult, nem az emberi érdemeken, ami elég nyilvánvaló, tudva Lévi, Mózes és Áron bűneiről.

18:6-7 Ez lehetővé teszi a Léviták/papok számára, hogy Jeruzsálemen kívül lakhassanak, és hogy elérhetőek legyenek a tanításra és a bíraskodásra minden város számára. De meg volt a lehetőségük és a joguk is arra, hogy a központi szenthelyen szolgáljanak.

18:8

NASB „azon kívül, amit apjuk vagyonának eladásából kapnak”

NKJV „amellett, ami bejön öröksége eladásából”

NRSV „bár bevételük származik családi tulajdonuk eladásából”

TEV „megtarthat bármit, amit a családja küld neki”

NJB „annak ellenére, amije atyai örökségének eladásából származik”

JPSOA „nem számítva a személyes ajándékokat vagy az atyai örökséget”

LXX „örökölt birtokának eladása mellett”

REB „amellett, amit örökölhet atyja családjától”

A különböző fordítások különböző lehetőségeket adnak. Családi tulajdonok eladására utal (de az nem lehetett földbirtok).

SZÖVEG: 18:9-14

⁹Ha bemegy arra a földre, amelyet Istened, az ÚR ad neked, ne tanuld el azokat az utálatos dolgokat, amelyeket azok a népek művelnek. ¹⁰Ne legyen köztetek olyan, aki a fiát vagy leányát

áldozatul elégeti, ne legyen varázslást űző, se jelmagyarázó, kuruzsló vagy igéző! ¹¹Ne legyen átokmondó, se szellemidéző, se jövőmondó, se halottaktól tudakozódó. ¹²Mert utálatos az ÚR előtt mindaz, aki ilyet cselekszik. Ezek miatt az utálatos dolgok miatt űzi ki előled ezeket is Istened, az ÚR. ¹³Légy feddhetetlen Istened, az ÚR előtt! ¹⁴Mert ezek a nemzetek, amelyeket elűzöl, jelmagyarázókra és varázslókra hallgatnak, de neked nem engedi azt meg Istened, az ÚR.

18:10-11 Egy sor MELLÉKNÉVI IGENÉV szerepel itt, amik a Kánaáni bálványimádásra utalnak:

1. NASB, 'fiát vagy lányát áldozatul elégeti (vagy tűzön küldi át)' – BDB 716, KB 778, *Hiphil* MELLÉKNÉVI IGENÉV
2. NASB, 'aki jóslást használ' – BDB 890, KB 1115, *Qal* MELLÉKNÉVI IGENÉV (az IGÉT és a FÖNVET is használja)
NKJV, NET, 'varázslást (boszorkányságot) űző'
NRSV, NJB, NIV, 'jóslást űző'
JPSOA, 'jós'
3. NASB, 'varázslást űző' – BDB 778 II, KB 857, *Poel* MELLÉKNÉVI IGENÉV
NKJV, NRSV, NJB, JPSOA, 'igazmondó/jövőmondó'
NIV, 'varázslás'
NET, 'jelmagyarázó'
4. NASB, NKJV, NIV, 'jelmagyarázó' – BAB 638 II, KB 690, *Piel* MELLÉKNÉVI IGENÉV
NRSV, NJB, 'jós'
JPSOA, 'varázsló' (a magyarban kuruzsló)
NET, 'igazmondó/jövőmondó'
5. NASB, NKJV, NRSV, NJB, JPSOA, NET, 'varázsló' (a magyarban igéző) – BDB 506, KB 503, *Piel* MELLÉKNÉVI IGENÉV
NIV, 'varázslásban vesz részt'
6. NASB, 'átkmondó' – BDB 287, KB 287, *Qal* MELLÉKNÉVI IGENÉV (az IGÉT és a FÖNVET is használja)
NKJV, 'átkot kérő'
NRSV, JPSOA, NIV, NET, 'átkot mondó'
NJB, 'átkoszövő'
7. NASB, NKJV, 'szellemidéző' (azaz médium) – BDB 981, KB 0371, *Qal* MELLÉKNÉVI IGENÉV
NRSV, JPSOA, 'szellemekkel tanácskozó'
NJB, 'szellemektől kér tanácsot'
NIV, 'médium'
NET, 'szellemeket időző'
8. NASB, NKJV, NIV, 'jövőmondó' (azaz spiritiszta) – BDB 981, KB 1371, *Qal* MELLÉKNÉVI IGENÉV (feltételezett)
NRSV, 'lelkekkel tanácskozó'
NJB, 'médiumok'
JPSOA, 'lelkek bizalmasa'
NET, 'az okkult gyakorlója'
9. NASB, NKJV, 'halottakat idéző'
  - a. BDB 205, KB 233, *Qal* MELLÉKNÉVI IGENÉV
  - b. BDB 559, KB 562, *Qal* MELLÉKNÉVI IGENÉVNRSV, 'aki jóslásokat kér a halottaktól'
NJB, NET, 'szellemidéző'
JPSOA, 'aki a halottaktól tudakozódik'
NIV, 'halottakkal tanácskozó'

Ahogy az a különböző angol fordításokból láthatjuk, ezek a szavak néhol átfedik egymást. Ezek a kifejezések úgy tűnnek, hogy különböző pogány istenimádati gyakorlatokra utalnak, de azok pontos definícióit a modern kori Biblia tanulmányozók nem tudják biztosan. Ennek a témának a tárgyalását röviden megtalálhatjuk: (1) *Dictionary of Biblical Imagery*, 524-528 és 606-610-es oldalakon, és (2) *Synonyms of the Old Testament*, Robert Girdlestone, 296-302-es oldalak. Az alapvető jelentése ezeknek az a fajta próbálkozásoknak, hogy megismerjék a jövőt és azt saját érdekeik szerint manipulálják. YHWH népének bízni kellett Benne és Őt kellett szolgálniuk. A régi eredendő bűn, az 'először én' hozzáállás a gyökere az emberiség összes problémájának!

18:10 „aki a fiát vagy leányát áldozatul elégeti” Ez a Molok, a termékenység isten imádatára utal. Izraelben az elsőszülötteket (vö. II. Mózes 13) YHWH-nak kellett adniuk, hogy Őt szolgálják. Kánaánban az elsőszülötteket fel kellett áldozniuk tűz által Moloknak, hogy megbiztosítsák termékenységüket (vö. V. Mózes 12:31, III. Mózes 18:21). Még arról is van feljegyzés a II. Kir. 21:6-ban, hogy Isten népe is ezt a hamis istent imádta! Továbbá valamilyen módon arra is utalhat, hogy ebből valahogyan megismerték a jövőt (vö. II. Kir. 3:26-27). Lásd Különleges Téma: Molok a 12:31-ben.

■ **„jelmagyarázó”** Ez a héber 'megjósol' szótöből származik (BDB 890, vö. IV. Mózes 22:7; 23:23; Ezék. 21:21; II. Kir. 17:17). Ez az az általános kifejezés, amivel azokat a különböző módszereket írják le, amik arra irányulnak, hogy meghatározzák az istenség akaratát bármilyen mechanikus vagy természetes eszközzel, mint például a bárányok májának megvizsgálása vagy nyilak kilövése. Ez arra a pogány világnézetre alapszik, hogy a jövőről való információ el van rejtve a természeti eseményekben, és hogy az adománnyal rendelkező emberek (pl. hamis próféták, Jer. 27:9; 29:8; Ezék. 13:9; 22:28) ismerik ezeket, és befolyásolhatják ezt a jövőt.

■ **„varázlást úzó”** Ez a kifejezés (BDB 778 II, KB 857) kapcsolódik a 'felhő' kifejezéshez (BDB 777). Nyelvészek azt gondolják, hogy ez a kifejezés a következő hangokhoz kapcsolódik:

1. a bogarak zümmögése
2. a fák között hallatszó szél moraja
3. ismeretlen etimológia (ha felhő, akkor kapcsolódhat a sóhajhoz)

Párhuzamos ígérések Mózes írásaiban, amik ezeket a pogány gyakorlatokat tiltják: III. Mózes 19:26-20:8 (leginkább 19:26). Ugyanezt a kifejezést találhatjuk a következő helyeken: Bírák 9:37; II. Kir. 21:6; II. Krón. 33:6; Ézs. 2:6; 57:3; Jer. 27:9; Mik. 5:12.

■ **„kuruzsló”** Ennek a kifejezésnek (BDB 638 II, KB 690) a jelentése bizonytalan. Szíriai nyelven azt jelenti, hogy 'zavaros varázsigéket mormolni' (KB 690). Ennek a szótőnek számos használata létezik:

1. kígyó – BDB 638 I
2. IGE de csak *Piel* módban (BDB 638 II), aminek jelentése:
  - a. jóslást gyakorolni
  - b. jeleket megfigyelni
3. réz – bronz – BDB 638 III
4. ismeretlen – BDB 638 IV

■ **„igéző”** Ez a kifejezés (BDB 506, KB 503) alapvetően azt jelenti, hogy 'felválni' (1) mint pl. a hozzávalókat egy mágikus bájtálhoz, vagy (2) összevagdalni magukat annak érdekében, hogy az istenség figyelmét magára vonják (azaz a szíriai használta ennek a kifejezésnek, vö. I. Kir. 18:28). Ezt a kifejezést használták a II. Mózes 7:11-ben is, hogy leírják vele a Fáraó bölcseit és a Dán. 2:2-ben Nabukodonozor bölcseit is.

18:11 „átokmondó” Ez szó szerint azt jelenti, hogy 'megkötni a csomót', 'szövetségre lépni' vagy 'csatlakozni egymáshoz' (BDB 287, KB 287). A Zsolt. 58:5-ben és a Préd. 10:11-ben a kígyóbüvölésre utal. Egy kissé eltérő hangzással egy babilóni hamis bölcs embert jelent az Ézs. 47:8-11-ben.

■ **„szellemidózó”** Ennek a MELLÉKNÉVI IGENÉVNEK (BDB 981, KB 1371) az alapvető jelentése az, hogy 'megkérdezni' vagy 'kérdőzködni'. Itt a szellemi birodalomtól való kérdőzködésre utal (azaz YHWH-t, Józs. 9:14 vagy a bálványokat, Hóseás 4:12).

Az angolban itt két kifejezést használ. Az első FŐNÉV, a 'médiúm' (BDB 15). Némelyek úgy gondolják, hogy ez a kifejezés előfordul a III. Mózes 19:31-ben, 20:6,27-ben, ami a következőkre utal: (1)

egy gödör vagy sír, ahol a szellemek ólalkodtak, vagy (2) az 'apa' egy formája, ami az ősök imádatára utal. Az LXX-ben az Ézs. 8:19-ben ezt úgy fordították, hogy 'hasbeszélő'. Emiatt és az Ézs. 29:4 miatt gondolják, hogy ez azt jelenti, hogy 'gügyögni' vagy 'motyogni'. Ez arra utalna, hogy 'másfajta hangon beszélni'. Mindazonáltal az I. Sám. 28:7-9-ből azt látjuk, hogy ahhoz is kapcsolódik, hogy valaki képes előhívni vagy beszélni valakivel, aki a sírban van a földben, vagy kapcsolatot létesíteni az alvilág halottaival vagy szellemeivel, azaz szellemidézés.

A második FŐNÉV a 'spiritiszta' (BDB 396), ami a héber 'ismerni, tudni' kifejezés egy formája volt (BDB 395). Ez olyan személyre utal, aki ismeri a szellemi birodalmat, vagy kapcsolatban áll azokkal, akik a szellemi birodalomban vannak, és ismeret van a birtokukban (vö. Ézs. 8:19; 19:3).

■ **„halottaktól tudakozódó”** Ez a kifejezés két *Qal* MELLÉKNÉVI IGENÉV összetétele (BDB 205, KB 233, 'megkérdezni' és BDB 559, KB 562, 'a halottak'). A szöveggörnyezetben ez a médiumokra és a 'spiritisztákra utal'. Ezek az elit, feltételezhetőek ajándékkal bíró személyek kapcsolatba lépnek a halottakkal a jövőre vonatkozó információkért, és azért a hatalomért, hogy befolyásolhassák azt.

Minden régi kultúrában hittek a halál utáni életben. A régi Közel-keleten sokak számára ez két dolgot jelentett:

1. az elődök imádata, amiben a családtagok szellemei befolyásolhatták a jelent és a jövőt
2. a fizikai dolgok (csillagok, a természet erői) vagy a szellemi lények (démonok, félistenek) ereje, hatalma felhasználható arra, hogy megismerjük és befolyásolhassuk a személyes végzetünket

18:12 „utálatos” Ez a kifejezés (BDB 1072) a legtöbbször az V. Mózesben, a Példabeszédekben és az Ezékielben fordul elő. Lásd a Különleges Témát a 14:3-ban.

■ **„... úzi ki előled ezeket is Istened, az Úr”** Ez a 'szent háború' egyik aspektusa. Ezt Ábrahámnak jelentette ki Isten egy ígéretben az I. Mózes 15:16-ban, és a III. Mózes 18:24-28-ban le is írta bűneiket.

18:13 „feddhetetlen” Ez egy áldozati kifejezés (BDB 1071) arra az állatra használva, ami 'tökéletes volt, hibátlan, tehát elfogadható, mint áldozat (vö. II. Mózes 12:5; 29:1; III. Mózes 1:3,10; 3:1,6,9; 4:3,23,28,32; 5:15,18; 6:6; stb.). Metaforává vált azokra a személyekre használva, akiket elfogad Isten arra alapozva, hogy a szövetséges követeléseknek eleget tesz (vö. I. Mózes 6:9; 17:1; II. Sám. 22:24,26; Jób 1:1,8; 2:3; 12:4; Zsolt. 15:2; 18:23,25; Ezék. 28:15). Lásd a következő Különleges Témát: Feddhetetlen.

KÜLÖNLEGES TÉMA: FEDDHETETLEN, ÁRTATLAN, BÜNTELEN, SZÉGYEN NÉLKÜLI

A. Nyitó megállapítások

1. Ez a fogalom teológiailag írja le az emberiség eredeti állapotát (azaz I. Mózes 1, Éden kert).
2. A bűn és a lázadás megtizedelte ennek a tökéletes kapcsolatnak a feltételeit (azaz I. Mózes 3).
3. Az emberek (férfiak és nők) vágyakoznak arra, hogy az Istennel való kapcsolatuk helyre legyen állítva, mert az Ő képére és hasonlatosságára lettek megteremtve (azaz I. Mózes 1:26-27).
4. Isten számos módon foglalkozott a bűnös emberiséggel
  - a. istenfélő vezetők (azaz Ábrahám, Mózes Ézsaiás)
  - b. áldozati rendszer (azaz III. Mózes 1-7)
  - c. istenfélő példák (azaz Nóé, Jób)
5. Végül Isten gondoskodott a Messiás elküldéséről
  - a. mint aki Önmaga teljes kijelentése
  - b. mint aki a bűnért való tökélet áldozat volt
6. A keresztényeket feddhetetlenné teszi
  - a. törvényes szempontból Krisztus nekik tulajdonított igazsága által
  - b. fokozatosan a Lélek munkája által
  - c. a kereszténység célja a Krisztushoz való hasonlatosság (vö. Róma 8:28-29; Ef. 1:4), ami valójában Isten képének helyreállítása, ami Ádám és Éva bűnbeesésekor elveszett
7. A menny az Éden-kert tökéletes közösségének a helyreállítása. A menny az Új Jeruzsálem, ami Isten jelenlétéből száll alá (vö. Jel. 21:2) egy megtisztított földre (vö. II. Péter 3:10). A Biblia ugyanazzal a témával kezdődik és végződik.

- a. Bensőséges, személyes kapcsolat Istennel
  - b. egy kertben (I. Mózes 1-2 és Jel. 21-22)
  - c. egy prófétai kijelentéssel, az állatok jelenlétével és baráti közösségével (vö. Ézs. 11:6-9)
- B. Ószövetség
1. Olyan sok különböző héber szó van, ami a tökéletesség, feddhetetlenség, ártatlanság fogalmát hordozza magával, hogy nagyon nehéz lenne megnevezni és megmutatni azt összes bonyolult kapcsolatot közöttük.
  2. Azok a legfőbb fogalmak, amik a tökéletesség, büntelenség vagy ártatlanság fogalmát hordozzák (Robert B. Girdlestone, *Synonyms of the Old Testament* című könyv 94-99. oldala szerint) a következők:
    - a. *shalom*
    - b. *thamam*
    - c. *calah*
  3. A Szeptuaginta (azaz a korai egyház Bibliája) ezek közül a fogalmak közül nagyon sokat Koiné görögre fordít le, olyan kifejezésekre, amiket az ÚSZ-ben használtak.
  4. A kulcs fogalom az áldozati rendszerhez kapcsolódik
    - a. *amōmos* (vö. II. Mózes 29:1; III. Mózes 1:3,10; 3:1,6,9; IV. Mózes 6:14; Zsolt. 26:1,11)
    - b. *aminatos* és *aspilus*, ezeknek szintén kultikus mellékjelentésük van
- C. Újszövetség
1. a törvényszéki fogalom
    - a. a héber kultikus mellékjelentését az *amōmos* kifejezéssel fordították (vö. Ef. 5:27; Fil. 2:15; I. Péter 1:19)
    - b. görög törvényszéki mellékjelentése is van (vö. I. Kor. 1:8; Kol. 1:22)
  2. Krisztus az Egyetlen büntelen, feddhetetlen, ártatlan (*amōmos*) (vö. Zsid. 9:14; I. Péter 1:19)
  3. Krisztus követőinek hasonlónak kell lenniük Hozzá (*amōmos*) (vö. Ef. 1:4; 5:27; Fil. 2:15; Kol. 1:22; II. Péter 3:14; Júdás 24; Jel. 14:5)
  4. Ezt a fogalmat a gyülekezeti vezetőkre is használták
    - a. *anegklētos*, 'vádítás nélküli' (vö. I. Tim. 3:10; Titusz 1:6-7)
    - b. *anepileptos*, 'kritikán felül áll' vagy 'a vádnak nincs rajta fogása' (vö. I. Tim. 3:2; 5:7; 6:14; Titusz 2:8)
  5. A 'szeplőtlen, tiszta' (*amiantos*) fogalmát a következőkre használták
    - a. Magára Krisztusra (vö. Zsid. 7:26)
    - b. a keresztények örökségére (vö. I. Péter 1:4)
  6. A 'teljesség' vagy 'egészség' (*holoklēria*) fogalma (vö. Apcsel 3:16; I. Thessz. 5:23; Jakab 1:4)
  7. Annak a fogalmát, hogy 'hiba nélkül való', büntelen ártatlanság az *amemptos* szóval fejezték ki (vö. Lukács 1:6; Fil. 2:15; 3:6; I. Thessz. 2:10; 3:13; 5:23)
  8. Annak a fogalmát, hogy 'nem vádolható' az *amōmētos* szóval fejezték ki (vö. I. Péter 3:14)
  9. A 'szeplőtlen' vagy 'feddhetetlen' fogalmakat gyakran használják olyan ígéresekben, amikben a fent már említett kifejezések bármelyike is előfordult (vö. I. Tim. 6:14; Jakab 1:27; I. Péter 1:19; II. Péter 3:14)
- D. Az, hogy mennyi kifejezést használtak ennek a fogalomnak a kifejezésére a héberben és a görögben, jól megmutatja annak fontosságát. Isten Krisztuson keresztül gondoskodott a szükségünkről, és most arra hív minket, hogy olyanok legyünk, mint Ő.
A hívők helyzetileg, törvényszékieleg 'igaznak', 'feddhetetlennek' lettek nyilvánítva Krisztus munkája által. A keresztényeknek most birtokolniuk kell azt a helyzetet. 'Járj a fényben, mert Ő is a fényben van' (vö. I. János 1:7). 'Járjunk elhívásunkhoz méltóan' (vö. Ef. 4:1,17; 5:2,15). Jézus helyreállította Isten képmását. A bensőséges kapcsolat most már újra lehetséges, de ne feledjük el, hogy Isten azt szeretné, ha népe az Ő jellemét tükröznék vissza, mint ahogyan tette azt a Fia is. Nem kevesebbre, mint a szentségre lettünk elhívva (vö. Máté 5:20,48; Ef. 1:4; I. Péter 1:13-16). Isten szentségére, nem csak törvényszékieleg, hanem a létezésen alapulva is!

SZÖVEG: 18:15-22

15Prófétát támaszt atyádfiai közül Istened, az ÚR, olyant, mint én, őreá hallgassatok! **16**Egészen

úgy, ahogyan kérted Istenedtől, az ÚRtól a Hóreben, az összegyülekezés napján, amikor ezt mondtad: Nem tudom tovább hallgatni Istenemnek, az ÚRnak a szavát, és nem tudom tovább nézni ezt a nagy tüzet, mert meghalok. ¹⁷Akkor az ÚR így szólt hozzám: Jól mondtátok. ¹⁸Prófétát támasztok nektek atyjukfiái közül, olyant, mint te. Az én ígémet adom a szájába, ő pedig elmond nektek mindent, amit én parancsolok. ¹⁹És ha valaki nem hallgat ígéimre, amelyeket az én nevemben mond, azt én felelősségre vonom. ²⁰Ha pedig egy próféta elbizakodottan olyan ígét mond az én nevemben, amelyet nem parancsoltam neki, vagy ha más istenek nevében szól, az a próféta haljon meg! ²¹De gondolhatnád magadban: Miről ismerjük meg, hogy nem az ÚR mondott egy ígét? ²²Ha egy próféta az ÚR nevében mond egy ígét, de az nem történik meg, nem teljesedik be: azt az ígét nem az ÚR mondotta, hanem a próféta mondta elbizakodottságában; ne félj tőle!

18:15-22 Az V. Mózes 18:9-14 azt a helytelen módot mutatja meg, ahogyan Isten akaratát keresték életükre nézve. A 15-22-es versek írják le a helyes módot, hogy hogyan lehetünk bizonyosak Istennel és az Ő céljaival kapcsolatban.

18:15 „prófétát ... olyant, mint én” Ez lett a Messiás címe (vö. János 1:21,25,45; 5:46; 6:14; 7:40; Apcsel 3:22; 7:37). Jézus úgy cselekedett, mint az 'új' Mózes:

1. az új szövetség törvényét adta nekik (vö. Máté 5-7)
2. megegette a népet, ahogyan az elvárták (vö. János 6)
3. találkozott Istennel a hegyen (vö. Máté 17)
4. közbenjárt a szövetséges népért (vö. János 17)

A 'prófécia funkciója Izraelben' témában egy nagyszerű érvelést találhatsz Gordon Fee és Douglas Stuart, *How To Read the Bible For All Its Worth* című könyvének 184-189. oldalán. Ez a hasznos írás folytatja a profetikus ígéresek értelmezésének tárgyalását a 189-204. oldalakon.

18:16 Ez arra utal, amikor Izrael találkozott YHWH-val a Sínai-hegyen (vö. II. Mózes 19-20). Az Istentől jövő közvetlen kijelentés fantasztikus dolog (vö. II. Mózes 20:18-21)! Az emberek közbenjárót akartak!

Ez a szövegrész egy bizonyos értelemben többszörösen beteljesült prófécia. Nyilvánvalóan a próféta ismétlődő szolgálatára utal Izrael nemzeti életében (vö. TEV). A király és a pap egy családból valók voltak, de a prófétákat személy szerint hívta el Isten, hogy közbenjárjanak Szövetsége nevében minden generáció felé. Mindazonáltal YHWH különleges szószólójára is utal (héber EGYESSZÁMÚ, 15,18-as versek, és a 34:10-ben a hozzászólás; azaz a Szenvedő Szolga, a Messiás). A következő versekben van róla szó: I. Mózes 3:15; 49:10; II. Sám. 7:12-13,16; Ézs. 7:14; 9:1-7; 11:1-5; Dán. 7:13; 9:25; Mik. 5:25a; Zak. 9:9. Továbbá figyelj meg a János 1:45-öt és az 5:46-ot.

18:17 Ugyanez az idióma, 'jól mondtátok', az 5:28-ban is megtalálható, de a II. Mózes 19-20-ban nem. Tehát ez egy fel nem jegyzett kijelentés. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a Biblia Isten Szavának csak egy része. Hit által a hívők vallják, hogy mindez, és a tanítás, ami benne foglaltatik, szükséges és elegendő az élethez, de nem kimerítő. Ebben az értelemben ez Jézus szavainak analógiája (vö. János 20:30, 21:25).

18:18 „Prófétát támasztok” Az IGE (BDB 877, KB 1080, *Hiphil* BEFEJEZETLEN) gyakran lett használva YHWH céltudatos, szövetséges cselekedeteire a történelem során (pl. I. Mózes 6:18; 9:9,11,17; 17:7,19,21; II. Mózes 6:4; V. Mózes 18:15,18; 28:9; Bír. 2:16,18; 3:9,15; I. Sám. 2:35; I. Kir. 9:5; 11:14,23; 14:14; II. Krón. 7:18; stb.).

YHWH tartja a történelmet irányítása alatt, mint ahogyan a jövődőlő prófécia, mint ez is, ami Jézusra utal (figyelj meg továbbá a Mikeás 5:2-t) világosan megmutatják. A Biblia az egyetlen 'szent könyv' ami prófécia tartalmaz!

■ **„az én ígémet adom a szájába”** Ez rá utal, amint YHWH üzenetét szólja! Csak azt fogja mondani, amit YHWH mond neki (csak azt, amit Jézus megerősített, vö. János 3:34; 12:49; 14:10; 17:8).

18:19 Az a felelősségünk, hogy ha meg tudtuk mi Isten akarata, akkor aszerint cselekedjünk. A valódi kérdés az, hogy honnan tudjuk, hogy ki az, aki valóban Isten nevében szól (vö. 21. vers)! A 20-22-es versek csak részben adnak választ. Van más kitétel is (vö. V. Mózes 13:1-2; 18:20-22; Máté 7; I. János 4:1-6). Ezt a verset az Apcsel 3:32-23-ban idézik!

18:20-22 Azt, aki Isten nevében fog szólni a következőkről fogják felismerni: (1) YHWH nevében fog szólni, és nem más istenek nevében (vö. 20. vers); (2) kijelentéseinek pontosságáról (vö. 22. vers); és (3) az V. Mózes 13:1-2-it számításba kell venni, mert az, ahogyan Isten Izraellel bánt azok szellemi választától függött.

Eltűnődhetünk azon, hogy a mai hallgató hogyan ítélje meg a prófétát, ha a jövődölése túlmutat az élettartamukon. Továbbá mi a helyzet a feltételes próféciával, ami azon emberek hit teli válaszára függ, amikor a prófécia adatott (pl. Jónás)?

Nem könnyű azon személyek kiértékelése, akik azt vallják magukról, hogy Isten nevében szólnak. Itt van néhány kritérium:

1. az üzenet tartalma
2. az üzenethordozó életstílusa
3. más bibliai ígéresekkel való kölcsönös viszonya

A hamis próféták, a hamis tanítók nagyon gyakran nagyon dinamikusak, tanultak, logikusak és megnyerőek. Napjainkban a hamis szószólók jegyei a következők lehetnek:

1. kihangsúlyozzák a pénz szerepét
2. szexuális szabadosság
3. azt vallják magukról, hogy kizárólagos bejárásuk van Istenhez

(Lásd Norman Geisler és William Nix, *A General Introduction to the Bible* című könyvének 241-242-es oldala)

HASZNOS KÖNYVEK A GONOSZ SZELLEMI BIRODALOM VALÓSÁGÁRÓL

1. Kurt Kouch, *Christian Counselling and the Occult*
2. Merrill F. Unger, *Demons in the World Today*
3. John Warwick Montgomery, *Principalities and Powers*
4. John Newport, *Demons, Demons, Demons*
5. Merrill F. Unger, *Biblical Demonology*
6. Clinton E. Arnold, *Three Crucial Questions About Spiritual Warfare*

V. MÓZES 19

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
A három menedékváros	Az igazságszolgáltatás	A menedékvárosok	Gyilkosság és a menedékvárosok
19:1-3	19:1-3	19:1-7	19:1-4a
19:4-10	19:4-7		19:4b-6
			19:7-10
	19:810	19:8-10	
19:11-13	19:11-13	19:11-13	19:11-13
A tulajdon határvonalai		Régi határvonalak	Határvonalak
19:14.	19:14.	19:14.	19:14.
A szenttanúkra vonatkozó törvények		A szenttanúkról	Szentanúk
19:15-21	19:15-21	19:15-21	19:15.
			19:16-21

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együltödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 19:1-3

¹Amikor Istened, az ÚR kiirtja azokat a népeket, amelyeknek a földjét neked adja Istened, az ÚR, és te birtokba veszed, és letelepszel városaikban és házaikban, ²jelöld ki három várost országodban, amelyet Istened, az ÚR ad neked birtokul. ³Készíts hozzájuk utat, és oszd három részre országod határát, amelyet örökségül ad neked Istened, az ÚR. Hadd meneküljön oda minden gyilkos.

19:1 „kiirtja” Ezt az IGÉT (BDB 503, KB 500, *Hiphil* BEFEJEZETLEN) számos értelemben használták:

1. szövetséget kötni ('vágni'), 4:23; 5:2,3; 7:2; 9:9; 29:1,12,14,25; 31:16
2. eltávolítani, elpusztítani, 12:29; 19:1
3. levágni (szó szerint, pl. egy fát), 19:5; 20:19,20

■ „amelyeknek a földjét neked adja Istened az ÚR” Lásd az 1:8 jegyzetét.

■ „letelepszél városaikban” Az V. Mózes 4:41-43-ban láthatjuk annak a leírását, ahogyan Isten cselekedett, hogy bevégezze ezt a feladatot a Jordán keleti oldalán.

19:2,7 „három várost” Ezek lévita menedékvárosok voltak, amikről a IV. Mózes 35-ben és a Józs. 20-ban volt szó. Ide menekülhettek azok, akiket gyilkossággal (azaz 'emberöléssel') gyanúsítottak, hogy megvédjék magukat a halott személy rokonaitól (azaz a 'vérbosszulóktól'). Ezen városok vezetőinek bírósági tárgyalást kellett tartaniuk (vö. 11-13-as versek), hogy meghatározzák az esettel kapcsolatos tényeket.

A Józsué 20:7-8-ban található egy listát ezekről a menedékvárosokról:

1. A Jordánon túli területeken
  - a. Becer Rúben törzséből
  - b. Rámót-Gileád Gád törzséből
  - c. Gólán (Básán) Manassé törzséből
2. Kánaán területén
  - a. Kedes Naftáli területén (Galileában)
  - b. Sikem Efraimban
  - c. Hebrón Júdában

A biztonságos hely, vagy a menedékváros ötlete nem volt egyedülálló Izraelben. A legtöbb Közel-keleti és Földközi-tengeri kultúrában biztosítottak ilyen különleges helyeket. Általában vallási szenthelyeknél voltak. Izraelben is jelen volt ennek a fogalma azáltal, hogy valaki megragadta az 'oltár szarvait' (vö. II. Mózes 27:2; 30:10) a központi szentélyben (vö. II. Mózes 21:14; I. Kir. 1:50-53; 2:28-34). Mindazonáltal ezek a különleges városok egyedülállóan voltak jellemzők Izraelre. YHWH törődött az ártatlan gyilkosok halálával.

19:3 „készíts hozzájuk utat” Az IGE (BDB 465, KB 464, *Hiphil* BEFEJEZETLEN) itt azt jelenti, hogy 'egy utat készíteni'. Három lehetséges jelentése van:

1. egyforma távolságra egymástól
2. könnyű megközelíthetőség
3. 'készíts útjelzéseket, amelyek mutatják az utat' (Rashi egy Makkabeus dokumentumot idézve)

SZÖVEG: 19:4-7

⁴Életben maradhat az oda menekülő gyilkos abban az esetben, ha nem szándékosan ölte meg embertársát, és nem gyűlölte azelőtt. ⁵Ha tehát valaki elmegy az erdőbe embertársával fát vágni, és favágás közben meglendül keze a fejszével, a vas lerepül a nyeléről, és úgy eltalálja embertársát, hogy az meghal, akkor meneküljön e városok egyikébe, hogy életben maradjon. ⁶Mert ha a vérbosszuló rokon haragra lobbán, és üldözőbe veszi a gyilkost, utolérheti a hosszú úton, és megöli őt, pedig nem méltó a halálra, hiszen nem gyűlölte azt azelőtt. ⁷Ezért parancsolom meg neked, hogy jelölj ki három várost.

19:4 „gyilkos” Ez a II. Mózes 21:12-14 kiterjesztése, ami a központi szenthelyhez kapcsolódik. Ezzel kiterjesztette a központi szenthely biztonságát a hat lévita városra is.

■ „életben maradhat az odamenekülő” Ha az a személy, aki megölt valakit elmenekült (BDB 630, KB 681, *Qal* BEFEJEZETLEN) ezen kijelölt városok egyikébe, és az ezt követő tárgyalás során megállapították, hogy nem volt szándékos, előre eltervezett a gyilkosság, akkor addig ott kellett élnie (BDB 310, KB 309, *Qal* BEFEJEZETT) abban a menedékvárosban, amíg az éppen hatalmon lévő Főpap meg nem halt (vö. Józs. 20:6).

■ „nem szándékosan” Lásd a 4:42 jegyzetét. Ez az ellentéte az 'előre eltervezett tettek'.

19:6 „vérbosszuló” Ez a kifejezés egy összetett szó (BDB 145 I, KB 169, *Qal* MELLÉKNÉVI IGENÉV, és BDB 196, vö. IV: Mózes 35:9-28). Ezt a személyt úgy is nevezik, hogy a 'megváltó rokon'. Ez a 21. vers korlátozott bosszújára való példa (vö. II. Mózes 21:23-25; III. Mózes 24:19-22).

■ „pedig nem méltó a halálra” Ez az I. Mózes 9:5-6 teológiai továbbfejlődése. Itt a tett mögötti motivációt vizsgálják meg. Azt azt esetet, ami véletlen történt és nem előre megfontolt szándékkal, felmentették a 'szemet szemért' megtorlás alól. De mégis voltak következményei (a menedékvárosban kellett élnie az éppen hatalmon lévő Főpap haláláig).

Izraelnek, ugyanúgy mint ahogyan YHWH tette, foglalkozniuk kellett az igazsággal és a bosszúval!

19:7 Mózes YHWH szavát adta nekik az 1-3-as versekben, a 4-6-os versekben megmagyarázta azokat; majd a 7. versben újra megerősíti YHWH parancsát.

SZÖVEG: 19:8-10

⁸Ha majd kiszélesíti határodát Istened, az ÚR, ahogyan megesküdött atyáidnak, és neked adja az egész országot, amelyről megígérte atyáidnak, hogy odaadja, ⁹ha megtartod mindazokat a parancsolatokat, és megcselekszed, amit én ma parancsolok neked; ha szereted Istenedet, az URat, és az ő útjain jársz minden időben, akkor jelölj ki még három várost a mellé a három mellé, ¹⁰hogy ne ontsanak ártatlan vért országodban, amelyet Istened, az ÚR ad neked örökségül, és ne terheljen vérontás.

19:8 „ha” A feltételes SZÓCSKA (BDB 49) YHWH Izraellel kötött szövetségének feltételes természetét fejezi ki (9. vers). A Jordánon túli területet már oda adta nekik, és ha engedelmeskednek Neki, akkor Kánaánt is oda fogja adni.

19:9 „megtartod” Egy IGE (BDB 1036, KB 1581, *Qal* BEFEJEZETLEN, lásd a 6:12 jegyzetét) szerepel itt, amit számos FŐNÉVI IGENÉVI ÖSSZETÉTEL követ:

1. 'megcselekszed' – BDB 793, KB 889
2. 'szereted' – BDB 12, KB 17
3. 'jársz' – BDB 229, KB 246, vö. 10:12; 11:1,13,22; 30:16

■ „mindazokat a parancsolatokat” Az eredetiben ez egy EGYESSZÁMÚ kifejezés (BDB 846, lásd Különleges Téma a 4:1-ben), amit arra használtak, hogy YHWH teljes szövetségét írják le vele (vö. 4:2, 6:1; 11:8; 15:5; 19:9).

■ „jelölj ki még három várost” Ez a három, plusz a 2. versben megjelölt három város adja azt a hat várost, amit a Józsué 20 említ meg. Ezek a következőkre utalnak: (1) arra a három városra, amik a Jordán nyugati oldalán vannak, de még nem vették be őket, vagy (2) arra, hogy Izrael később terjesztette ki ezt a szöveget Józsué hódítása után (tehát egy szerkesztői modernizálás).

19:10 YHWH törődik azon emberek sorsával, akik nem érdemlik meg a halált (azaz 'ártatlan vér', vö. II. Kir. 21:16; 24:4; Jer. 22:17). Az ÓSZ-ben nincs különbség etikai és rituális tisztaság között. Az élet értékes! Annak elvesztése következményekkel jár ('a vérontás bűne', vö. IV. Mózes 35:33-34). Ezzel a következménnyel és más rituális tisztátalanságokkal foglalkoztak (1) az évenkénti Engesztelés Napján, amit a III. Mózes 16-ban írtak le, és (2) lakóhelyeiken is egy üsző feláldozásával (vö. 21:1-9). Ahogyan a menedékvárosok személyekkel foglalkoztak, az V. Mózes 21:1-9 a közösség rituális bűnösségével foglalkozik.

SZÖVEG: 19:11-13

¹¹De ha valaki gyűlöli embertársát, lesbe áll, és rátámad, és úgy megüti, hogy belehal, azután e városok egyikébe menekül, ¹²akkor küldjenek érte városának a vénei, hozzák el onnan, és adják a vérbosszuló rokon kezébe, hogy meghaljon. ¹³Ne szánakozz rajta, hanem távolítsd el Izraelből az ártatlanul kiontott vért, akkor jól lesz dolgod.

19:11 Figyeld meg azokat az IGÉKET, amik az előre eltervezett gyilkosságot írják le:

1. 'gyűlöli' – BDB 971, KB 1338, *Qal* MELLÉKNÉVI IGENÉV, vö. 4:42
2. 'lesbe áll' – BDB 70, KB 83, *Qal* BEFEJEZETT
3. 'rátámad' – BDB 877, KB 1086, *Qal* BEFEJEZETT

19:12 „városának vénei” Ez vagy a büntetthez legközelebb eső városra utal, vagy az illető lakóhelyére.

19:13 „ne szánakozz rajta” Ez (BDB 299, KB 298, *Qal* BEFEJEZETTLEN) egy visszatérő téma az V. Mózesben (vö. 7:16; 13:8; 19:13,21; 25:12). Az emberi szánalom vagy a nemzeti érzések nem változtathatják meg YHWH törvényeit. Izraelnek szentnek kell lennie! Izrael jövőbeli jóléte (és az Ígélet földjén való lakozása) saját engedelmisségén függött.

■

NASB „tisztítsd ki az ártatlanul kiontott vért Izraelből”

NKJV „távolítsd el az ártatlanul kiontott vér bűnét Izraelből”

NRSV „tisztítsd ki az ártatlanul kiontott vér bűnét Izraelből”

TEV „Izrael szabaduljon meg a gyilkosoktól”

NJB „úzd ki Izraelből az ártatlanok vérontását”

Az IGE (BDB 128, KB 145, *Piel* BEFEJEZETT) azt jelenti, hogy 'égetni', és itt metaforikus értelemben használták annak kifejezésére, hogy teljesen el kell távolítani (vö. 13:8; 17:7,12; 19:13,19; 21:21; 22:21,22,24; 24:7).

A gyilkosság a személy (vö. I. Mózes 4) és a közösség (vö. 21:1-9) YHWH-val és YHWH áldásaival való kapcsolatára is kihatással van. A bűn és az én elpusztít mindent, amihez csak hozzáérnek!

SZÖVEG: 19:14

14Ne mozdítsd el felebarátod határát, amelyet az elődök határoztak meg örökségben, amikor örökölsz azon a földön, amelyet Istened, az ÚR ad birtokul.

19:14 „ne mozdítsd el felebarátod határát” A régi világban a falvak együtt dolgoztak a környező földeken (azaz szántottak, vetettek, arattak). Egy arra járó számára úgy tűnhetett, hogy az egyetlen egy nagy szántóföld volt. Azonban minden családnak meg volt a saját földje, amiket kövekkel jelöltek ki. A családok, bár a faluval együtt dolgoztak az egész földön, saját földje után részesültek a terményből. Ha valaki elmozdította a köveket, ezzel saját magának nagyobb területet elkerítve (tehát nagyobb részesedést szerzett magának), bünt követett el az egész közösség és YHWH ellen is, mert Ő volt az, aki minden törzsnek és minden családnak megadta a földből járó örökségüket (vö. 27:17, Péld. 22:28; 23:10; Hós. 5:10).

■ **„amelyet az elődök határoztak meg”** Ez egyike azoknak a kijelentéseknek, amik miatt nagyon sok tudós elutasítja az V. Mózes Mózesi szerzői tekintélyét. Úgy tűnik, hogy arra utal, hogy a földterület sorsvetéssel osztották ki, ami azután történt meg, hogy Józsué elfoglalta a földet (vö. Józ. 13-19). Az Egyiptomi írástudók korszerűsítették szövegeiket, míg a mezopotámiai írástudók nem. Izrael írástudói Egyiptomban kaptak képzést.

SZÖVEG: 15-21

15Nem lehet elég egy tanú senkinek a bűne vagy vétké dolgában sem, bármilyen vétket követett is el. **Két vagy három tanú szavával lehet érvényes egy ügy.** **16**Ha valaki ellen hamis tanú áll elő, és törvénytelenséggel vádolja őt, **17**akkor az a két ember, akinek pere van egymással, álljon az ÚR színe elé, a papok és a bírák elé, akik akkor hivatalban lesznek. **18**A bírák vizsgálják ki jól az ügyet, és ha hazudott a tanú, hazugságot vallott embertársa ellen, **19**azt tegyétek vele, amit ő akart tenni embertársával. **Így takarítsd ki a gonoszt a magad köréből!** **20**Hallják ezt meg a többiek is, és féljenek, és többé ne kövessenek el köztetek ilyen gonosz dolgot. **21**Ne szánakozz rajta! Életet életért, szemet szemért, fogat fogért, kezét kézért, lábat lábért!

19:15 Ez a vers jól mutatja, hogy mennyire körültekintőek voltak az igazságszolgáltatási rendszerükben (vö. 17:6; IV. Mózes 35:30). Az az IGE, hogy 'felemelkedik' (BDB 877, KB 1086, *Qal* BEFEJEZETTLEN) háromszor is előfordul a 15-16. versekben – a magyarban az szerepel a 16. versben, hogy 'elő áll', és az említett versekben csak egyszer fordul elő.

19:16 „hamis tanú” Az a FŐNÉV, hogy 'hamis' (BDB 329) alapvetően azt jelentette, hogy 'erőszakos', de itt egy szándékos, hamis törvényszéki tanúzásra utal (vö. II. Mózes 23:1; Zsolt. 27:12; 25:11), YHWH nevében szólnak (törvényes fogadalom), de szándékosan, tudatosan eltorzítják az igazságot. A 19. vers megmutatja, hogy mi volt a hamis tanúzás következménye (vö. V. Mózes 5:20 és a 11. fejezet).

■
NASB, NKJV,
    NRSV   **„büntettel”**
TEV   **„hamis vádakkal”**
NJB   **„hitehagyás vádjával”**

A héber kifejezés (BDB 694 II) általában azt jelenti, hogy 'egy lázadó hozzáállás, ami cselekedetté fajul', vö. 13:5; Jer. 28:16; 29:32. A szövegkörnyezet itt egy szándékos, előre megfontolt 'hazugságra' utalt.

19:17 „papok és bírák” Ez a következőkre utalt:

1. helyi bírák, 16:18-20; 17:8-13
2. lévita papok a központi szenthelyből, 18:1-8

Figyeld meg, hogy ezek előtt a bírák előtt való megjelenés azonos volt azzal, mintha YHWH előtt jelentek volna meg (vö. 17:9,12).

19:18 „a bírák vizsgálják ki jól az ügyet” Figyeld meg a 13:15 jegyzetét. Ugyanezt a szót (BDB 405, KB 408, *Hiphil* FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS) a 17:4-ben is használták.

19:19 „azt tegyétek vele, amit ő akart tenni embertársával” Ez egy példa arra, hogy 'azt aratjuk, amit vetünk', vagy jó példa a 'szemet szemért' igazságszolgáltatásra is (vö. III. Mózes 24:19).

19:20 „hallják ezt meg a többiek is” A közösség általi személyes büntetésnek van egy társadalmi elrettentő hatása (vö. 13:11; 17:13).

19:21 Lásd a 13. vers jegyzetét. Izrael 'szemet szemért' igazságszolgáltatásának, ami oly kegyetlennek tűnik (pl. *Lex talionis*, ami szintén jellemző volt Hamurapi Törvénykönyvére is, lásd *Old Testament Times*, R. K. Harrison, 57-59. oldal) valójában az volt a célja, hogy megállítsa a 'bosszúharcokat' a családok és törzsek között, továbbá hogy fenntartsa Isten szövetséges népének rituális tisztaságát.

Elgondolkozhatunk azon, hogy ezt a törvényt valójában mennyire szó szerint hajtották végre. Úgy tűnik, hogy a fizikai csonkítást megfelelő mértékű kártérítéssel helyettesítették. Ezt a II. Mózes 21:23-25-ben található párhuzamos ígérszövegkörnyezetére alapozzuk. Az a szövegkörnyezet, ami közvetlenül megelőzi és közvetlenül követi ezt a verset, a kárpótlásról beszél. Később a rabbi a személyes kárt okozó tettekért megfelelő kártérítést szabtak ki. Mindazonáltal a gyilkosság megőrizte vallási tabuját. Negatív hatással volt a YHWH-től származó áldások szövetségére, és az azt megillető módon kellett elbánni vele!

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Miért alapított Isten menedékvárosokat?
2. Magyarázd meg a 'vérboszuló' fogalmát.
3. Hogyan kezelték a zsidók a hamis esküt?
4. Mi volt a 'szemet szemért' igazságszolgáltatás célja?

V. MÓZES 20

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
A háború irányítására vonatkozó alapelvek	A szent háború szabályai	A háborúról	A háború és a harcosok
20:1-9	20:1-9	20:1-4 20:5-7 20:8-9	20:1-4 20:5. 20:6. 20:7. 20:8. 20:9. Elfoglalt városok
20:10-18	20:10-18	20:10-15 20:16-19	20:10-14 20:15-18
20:19-20	20:19-20	20:19-20	20:19-20

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együttödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

HÁTTÉRTANULMÁNY

A. A 20. fejezet azt írja le, hogy Izraelnek hogyan kellett hadat viselnie a szent háborúban, ami egy olyan háború volt, melyet Isten nevében indítottak, amit Isten parancsolt meg, a szabályait is Isten irányította, Isten dicsőségére (vö. 20:1-20; 21:10-14; 23:9-14; 24:5; 25:17-19).

B. Mikor a mai embereknek problémája van az ilyen típusú szövegekkel, akkor a probléma általában mindig tartalmaz egy bizonyos fajta etikai sértődöttséget. Mindazonáltal nem fair az etika és a háború modern fogalmait a régi katonai gyakorlatokra alkalmazni.

Egy másik probléma az, hogy a modern kori keresztények megpróbálnak minden ÓSZ-i szöveget saját napjaikra alkalmazni. Isten akarata nem az, hogy minden generáció saját területén egy régi Közel-keleti kultúrát reprodukáljon, hanem az, hogy keressük meg az örökkévaló igazságokat, amik a kulturális tettekhez kötődtek, és azután alkalmazzuk ezeket az egyetemes igazságokat a saját kultúránkra. Ezzel kapcsolatban

egy nagyon jó könyv a *How To Read the Bible For All Its Worth*, amit Fee és Stuart írt.

Csak azért, mert ez megtörtént és fel van jegyezve a Bibliában nem jelenti automatikusan azt, hogy ez lenne Isten akarata minden korszakban és minden kultúrában (pl. étkezési törvények, szent háború, poligámia, rabszolgaság, a nők alárendelt szerepe, stb.).

C. Ez a fejezet a szájalom és a szigorúság keveréke!

D. Egy nagyon jó és tömör tárgyalását láthatod ennek a témának a következő könyvben: Roland de Vaux, *Ancient Israel*, 1. kötet, 258-267. oldala.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 20:1-9

¹Ha háborúba vonulsz ellenséged ellen, és látsz lovakat, harci kocsikat és nálad nagyobb sereget, ne félj tőlük, mert veled lesz Istened, az ÚR, aki felhozott téged Egyiptomból. ²Amikor készültek az ütközetre, lépjen elő a pap, és beszéljen a néphez. ³Ezt mondja nekik: Halld meg, Izráel! Ti most készültek megütközni ellenségeitekkel. Ne lágyuljon meg a szívetek, ne féljete, ne rettegjete, és ne rémüljete meg tőlük! ⁴Mert Istendetek az ÚR veletek megy, harcol értete ellenségeitek ellen, és megsegít benneteket. ⁵A felügyelők pedig így beszéljenek a néphez: Van-e itt olyan ember, aki új házat épített, és még nem avatta fel? Az menjen vissza a házához, nehogy másvalaki avassa fel azt, ha ő meghal a harcban. ⁶Van-e olyan ember, aki szőlőt ültetett, de még nem vette hasznát? Az menjen vissza a házához, nehogy másvalaki vegye hasznát, ha ő meghal a harcban. ⁷Vagy van-e olyan ember, aki eljegyzett egy leányt, de még nem vette el? Az menjen vissza a házához, nehogy másvalaki vegye azt el, ha ő meghal a harcban. ⁸Azután még ezt is mondják meg az előljárók a népnek: Van-e itt olyan ember, aki fél, és lágyszívű? Az menjen vissza a házához, ne csüggesse el társainak a szívét a magáéhoz hasonlóan! ⁹Amikor a felügyelők befejezik a néphez intézett beszédüket, rendeljenek csapatparancsnokokat a nép élére.

20:1 „lovakat és harci kocsikat” A kánaániaknak nagyon sok lovuk és harci szekerek volt (azaz abban a korban ez volt a legfőbb katonai harci eszköz); az Izraelieknek semmijük nem volt (vö. Józ. 11:4; 17:16; Ézs. 31:1-3; Hós. 14:3). Az Izraelitáknak YHWH-ban kellett bízniuk, hogy majd Ő gondoskodik a győzelemről, nem pedig a jobb fegyverzet (vö. Ézs. 30:15:17; 31:1-9).

■ **„ne félj tőlük”** Ez az IGE (BDB 431, KB 4387, *Qal* BEFEJEZETLEN) egy folyamatosan visszatérő téma a szent háborús szövegekben (vö. 1:21,29; 3:2,22; 7:18; 20: 1,3; 31:6,8). Nem szabadott a kánaáni ellenségük erejétől vagy számától félniük, ehelyett YHWH-t kellett félniük (vö. 4:10; 5:29; 6:2,13,24; 10:12,20; 13:4; 14:23; 17:19; 28:58; 31:12,13), mert Ő csodás Isten (ugyanaz a héber kifejezés, vö. 7:21; 10:17; 28:58).

■ **„mert veled lesz Istened, az ÚR, aki felhozott téged Egyiptomból”** A II. Mózes 14:26-28-ban egy jó példát láthatunk arra, hogy Isten hogyan mentette meg a népét a Fáraótól. Izrael bizalma a következőkön alapult:

1. a pátriárkáknak való előzetes kijelentések
2. csodás megmenekülés Egyiptomból
3. a pusztai vándorlás során tapasztalt csodás gondviselés
4. a Jordán északi partján való győzelmek

20: 2 „lépjen elő a pap, és beszéljen a néphez” A rabbi ezt a személyt 'a csata felkent papjának' nevezték. A csata előtt a pap arra figyelmeztette őket, hogy legyenek bátrak, mert Isten velük van. Még ha némelyek meg is halnának, Isten akkor is gondoskodik róluk és a családjukról.

20:3-4 A 3. versben figyeld meg a pap figyelmeztetések sorát ('halld' BDB 1033, KB 1570, *Qal* FELSZÓLÍTÓ):

1. 'ne lágyljon meg a szívetek' – BDB 939, KB 1236, *Qal* BEFEJEZETLEN, de a jelentése mégis PARANCSOLÓ, vö. Ézs. 7:4; Jer. 51:46
2. 'ne féljete' – BDB 431, KB 432, *Qal* BEFEJEZETLEN, de a jelentése mégis PARANCSOLÓ, lásd az 1. vers jegyzetét
3. 'ne rettegjete' – BDB 342, KB 339, *Qal* BEFEJEZETLEN, de a jelentése mégis PARANCSOLÓ, vö. Jób 40:23 (példák: I. Sám. 23:26; II. Kir. 7:15; Zsolt. 48:5)
4. 'ne rémüljete meg tőlük' – BDB 791, KB 888, *Qal* BEFEJEZETLEN, de a jelentése mégis PARANCSOLÓ, vö. 1:29, 7:21; 31:6; Józs. 1:9

A magabizottságra okot adó tényezők a 4. versben lettek felsorolva:

1. 'mert Istenetek az ÚR veletek megy' – BDB 229, KB 246, *Qal* AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV
2. 'harcol értete' – BDB 535, KB 526, *Niphal* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS
3. 'megsegít benneteket' – BDB 446, KB 448, *Hiphil* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS

20:5-8 „a felügyelők” Ez egy különleges héber szó (BDB 1009) amit néha a helyi bírák vagy katonai vezetőkkel kapcsolatos szóösszetételekben használtak. Azt jelenti, hogy 'a képviselők minden törzsből' (vö. 1:15; 29:10; 31:28). Ezek a felügyelők hoztak döntést bármilyen felmentési ügyben.

Itt egy lista néhány esetről, ami a csatába való vonulás alól felmentette az izraelita férfiakat:

1. Ha valaki egy új házat épített és még nem szentelte fel azt, 5. vers (nyilvánvalóan ez egy jövőbeli esemény; nincsen semmilyen feljegyzés az ÓSZ-ben arról, hogy ez a procedúra milyen természetű volt vagy hogy mi volt a célja, de ugyanaz a kifejezés szerepel itt is, mint amit a templom felszentelésére használtak, BDB 335 II).
2. Ha valaki szőlőskertet ültetett és még nem kezdett el szüretelni benne, 6. vers (nyilvánvalóan egy jövőbeli esemény, a szőlőskerteknek három évbe tellett, mire elkezdtek gyümölcsöt teremni, vö. III. Mózes 19:23-25).
3. Ha valaki vőlegény volt, és még nem házasodott meg, 7. vers, 24:5.
4. Ha valaki félt vagy bátortalan volt, 8. vers, mert ezzel másokat is elbátortalaníthatott, vö. Bír. 7:3; I. Makk. 3:56

A IV. Mózes 1, 2 és 3 az örökösödési ügyekkel foglalkozik. De az V. Mózes 28:30 fényében is nézhetjük ezeket. Ezeket a dolgokat úgy említi meg, mint ami a szövetséges engedetlenségnek a következményei.

■ **„menjen vissza a házához”** Ez a kifejezés a következő IGÉKBŐL tevődik össze:

1. 'menjen' – BDB 229, KB 246, *Qal* BEFEJEZETLEN PARANCSOLÓKÉNT használva
2. 'vissza' – BDB 996, KB 1427, *Qal* PARANCSOLÓ

Ez minden lehetséges felmentő körülménynél meg lett ismételve (5,6,7,8-as versek). Nem Izrael hadseregének nagysága miatt, hanem Izrael Istenének hatalma miatt volt más a helyzet! Minél kisebb és kevésbé felfegyverzett volt a sereg, annál jobban felnagyította Isten győzelmét (vö. Bír. 7).

SZÖVEG: 20:10-18

10Ha egy város ostromára készülsz, szólítsd fel azt békés megadásra. **11**Ha békés megadással válaszol, és megnyitja előtted kapuit, akkor legyen az egész benne lakó nép adófizető szolgálóddá. **12**De ha nem fogadja el a békét, hanem harcra kel veled, akkor zárd körül! **13**És ha kezdedbe adja Istened, az ÚR, akkor hányd kardélre a benne levő férfiakat mind. **14**De a nőket, a gyermekeket, az állatokat és mindazt a zsákmányt, ami a városban van, vedd birtokodba, és élvezd az ellenségtől elvett zsákmányt, amit neked adott Istened, az ÚR. **15**Így bánj mindazokkal a városokkal, amelyek igen messze esnek tőled, és nem az itt levő népek városai közül valók. **16**De az itt lakó népek városaiban, amelyeket Istened, az ÚR ad neked örökségül, ne hagyj életben egy lelket sem! **17**Írtsd ki őket mindenestül: a hettitákat, az emóriákat és a kánaániakat, a perizzieket, a hivvieket és a jebúsziaikat, ahogyan megparancsolta neked Istened, az ÚR; **18**azért, hogy meg ne tanítsanak benneteket mindazoknak az utálatos dolgoknak az elkövetésére, amelyeket ők isteneik tiszteletére elkövetnek, és így ne vétkezete' Istenetek, az ÚR ellen.

20:10-15 Ezek a távoli városok, a határ peremén lévő városok, vagy az Isten által adott Ígélet Földjének határain túl eső területeken (azaz Izrael örökségén kívüli) lévő városok megadását tartalmazó utasítások.

20:11 „legyen az egész benne lakó nép adófizető szolgálóddá” Ez a régi Közel-keleti hadviselés általános, gyakori elemét tükrözi vissza.

20:13 „hányd kardélre” A héberben a szó szerinti jelentése: 'a kard szájára'. Ez utalás arra, hogy az egy bizonyos korosztályba tartozó összes férfit megölték.

20:14 A régi világban a katonák nem kaptak fizetést, hanem a győzelem utáni zsákmányból kaptak részesedést. Izraelben, s legfőképpen a 'szent háborúban' a zsákmány YHWH-é volt, hogy kijelentsék, hogy a győzelem az Ő győzelme volt és hogy a föld az Ő földje volt. Ezek a versek kivételek voltak, mert ezek a városok az Ígéret földjén kívülre estek.

■ **„nőket”** Még az elfogott rabszolgáknak is voltak jogaik (vö. 21:10-14)

20:16-18 Ezek a versek az Ígéret Földjén lévő városokra utalnak. Ezek a városok teljes mértékben a pusztítás parancsa alatt voltak (vö. 16-17-es versek).

20:16 „ne hagyj életben egy lelket sem” Ez magában foglalja a kisgyerekeket, terhes nőket, időseket, állatokat, ... bármit, ami csak lélegzik (vö. Józs. 10:40, 11:11,14).

20:17 „irtsd ki őket mindenestül” Az itt szereplő szó a herem (BDB 355, KB 353, *Hiphil* FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS, és *Hiphil* BEFEJEZETLEN, ami egy nyelvtani módszer volt arra, hogy az intenzitást kifejezze), ami a totális és teljes mértékű pusztítás fogalmát hordozza magában, mert az a bizonyos dolog Istennek lett odaszánva (vö. 2:34; 7:1-5).

■ **„a hettitákat, az emóriákat és a kánaániakat, a perizzieket, a hivvieket és a jebúziakat”** Lásd Különleges Téma: Palesztina lakossága az Izraeliták előtt az 1:4-ben.

20:18 Hogyan tehet ilyet egy szerető Isten? A 18. versben találunk egy választ – egy teológiai érvet. Ha nem irtod ki őket, teológiailag be fognak szennyezni. Találhatunk egy második választ is az V. Mózes 9:4-ben és egy harmadikat az I. Mózes 15:12-21-ben. Az emberi bűnnek következményei vannak!

SZÖVEG: 20:19-20

19Ha egy várost hosszabb időn át tartasz körülzárva, és harcolsz ellene, hogy bevedd, ne pusztítsd ki a fákat, fejszét emelve rájuk! Egyél róluk, de ne vágd ki azokat, mert nem ember a mezőn levő fa, hogy az is ostrom alá kerüljön miattad. **20**Csak azt a fát pusztítsd el és vágd ki, amelyről tudod, hogy nem gyümölcsfa. Abból építs ostromműveket az ellen a város ellen, amely harcban áll veled, míg csak el nem esik.

20:19-20 A fallal rendelkező régi Közel-keleti városokat fa ostromgépekkel támadták meg. Ehhez a faanyagot olyan fából kellett nyerni, ami nem termett gyümölcsöt, valószínűleg azért, mert a legyőzött város későbbi Izraeli lakosainak a fa termésére később szükségük volt.

20:19

NASB, NJB „a mező fája ember lenne?”
NKJV „a mező fája vajon az ember eledele-e?”
NRSV „a mező fái vajon emberi lények-e?”
TEV „a fák nem az ellenségeid”

A héber szöveg kissé bonyolult ezen a ponton. Úgy tűnik, hogy azt jelenti, hogy nem a fák voltak az ellenség! A fák YHWH eszközei voltak arra, hogy ételt biztosítson Népe számára a jelenben és a jövőben is.

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Hogyan kellett kezelnie Izraelnek a nagy létszámú seregtől és a technológiai fölénytől való félelmét?
2. Sorold fel a katonai hadkötelezettség alóli felmentő körülményeket.
3. Isten támogatta a rabszolgaságot (11. vers)?
4. Hogyan lehet a 16-17-es verseket kibékíteni az Istenről alkotott képünkkel?
5. Sorold fel ennek a fejezetnek az összes humanitárius aspektusát.

V. MÓZES 21

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
A megoldatlan gyilkossággal kapcsolatos törvény	Különféle törvények (21:1-23:14)	A megoldatlan gyilkosságról	Az azonosítatlan gyilkos
21:1-9	21:1-9	21:1-9	21:1-9
Női háborús foglyok		A háború női foglyairól	A háborúban elhurcolt nők
21:10-14	21:10-14	21:10-14	21:10-14
Az elsőszülöttek örökösödési jogai		Az első fiú örökségéről	Elsőszülöttségi jog
21:15-17	21:15-17	21:15-17	21:15-17
A lázadó fiú		Az engedetlen fiúról	A lázadó fiú
21:18-21	21:18-21	21:18-21	21:18-21
Különféle törvények (21:22-22:12)		Különféle törvények (21:22-22:12)	Különféle törvények (21:22-22:12)
21:22-23	21:22-23	21:22-23	21:22-23

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) *KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN*

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együttödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÖVEGÖSSZEFÜGGÉSI BETEKINTÉSEK

- A. Figyeld meg a 'ha ... akkor' visszatérő mintáját. Ez az egyik típusa a régi közel-keleti törvénynek (azaz eseti vagy részletező [kazuisztikus] jog), ami eltér az átfogóan szerkesztett jogtól (pl. Tíz Ige/Tíz Parancsolat).
- B. Az V. Mózes törvénykönyvének számos egyedülálló jellemvonása van:
  1. a szövetséges szeretet visszatérő hangsúlyozása
    - a. YHWH Izrael iránt
    - b. izraelita az izraelita iránt
    - c. izraelita az idegen felé
    - d. izraelita az állatok iránt
  2. a szegények, a jogfosztottak és a tehetetlenek iránti különleges törődés
- C. YHWH nyilvánvaló módon (ösvényeken) igazgatja Népét. Azt szeretné, hogy a megfelelő módon

értsék meg és cselekedjenek. Cselekedeteiknek Isten jellemét kellett visszatükrözniük annak eszközeként, hogy elérhessék azokat, akik még nem ismerik Őt (személyes és nemzeti hit-kapcsolat). A Törvény Isten ajándéka a bukott emberiség számára, nem pedig az irányítás egy szeszélyes gyakorlása! Gyakorlati és specifikus módokon is megmutatja, hogy egy 'nem szent nép' hogyan maradhat kapcsolatban egy szent Istennel!

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 21:1-9

¹Ha egy meggyilkolt embert találnak azon a földön, amelyet Istened, az ÚR ad neked birtokul, aki ott fekszik a mezőn, és nem lehet tudni, hogy ki ölte meg, ²akkor menjenek ki véneid és bíráid, és mérjék meg, milyen messze van a meggyilkolt a környező városoktól. ³Amelyik város legközelebb van a meggyilkolthoz, annak a városnak a vénei fogjanak egy üszőt, amellyel még nem dolgoztattak, amely még nem húzott igát. ⁴Vigyék az üszőt a város vénei egy állandó vizű patakhoz, ahol nem művelik és nem vetik be a földet, és szegjék nyakát az üszőnek ott a pataknál. ⁵Azután lépjenek elő a papok, Lévi fiai, mert őket választotta ki Istened, az ÚR, hogy szolgáljanak neki, és áldást mondjanak az ÚR nevével, és hogy az ő utasításuk szerint intézzenek el minden pert és minden testi sértést. ⁶A meggyilkolthoz legközelebb eső város vénei mossák meg kezüket az üsző fölött, amelynek a nyakát szegték a pataknál. ⁷Azután szólaljanak meg, és mondják: Nem a mi kezünk ontotta ki ezt a vért, és a szemünkkel sem láttuk. ⁸Bocsáss meg, URam, népednek, Izráelnek, amelyet megváltottál, és ne tulajdonítsd az ártatlan vért népednek, Izráelnek! Így bocsánatot nyernek a vértért. ⁹Te pedig úgy tisztítod meg magad az ártatlan vértől, ha megteszed, amit helyesnek lát az ÚR.

21:1-9 Ez a szövegrész arról szól, hogy hogyan kellett egy várostól messze eső, nyílt földterületet megtisztítani, ha egy meggyilkolt embert találtak rajta. A gyilkosság beszenyezi YHWH földjét (pl. 7:13; 11:9,21; 28:11; 30:20) és ennek megfelelően kellett eljárni ez ügyben (azaz áldozat).

21:2 „véneid és bíráid” Voltak helyi kinevezett vezetők, akik a városkapuban ültek, és a közösség ügyeinek kivizsgálásával foglalkoztak. Csak akkor vitték az ügyet egy magasabb szintű hatóság elé (azaz a lévita papok elé, vö. 5. vers), ha az ügy során problémába ütköztek. Megmérték a távolságot a környező városok és a megtalált holttest között. A legközelebbre eső városnak meghatározott szertartásokat kellett elvégeznie (vö. 3-8-as versek). Ez a szomszédság miatti bűnösségüket mutatja be. A legközelebbi város volt a felelős a vér miatti bűnösségben, ami hatással lehet YHWH áldásaira az egész régiót illetően (vö. 19:13).

21:3 „egy üszőt ... amellyel még nem dolgoztattak, amely még nem húzott igát” Ez egy olyan üszőre utal, amit még nem használtak mezőgazdasági munkavégzésre.

21:4 „egy állandó vizű patakhoz, ahol nem művelik és nem vetik be a földet” Magának a völgynek is tisztának, az emberi tevékenységtől be nem szennyezettnek kellett lennie, vagy természetes állapotában kellett lennie. A víz a bűn elvételét szimbolizálta (hasonlóan mint a III. Mózes 16-ban a bak).

■ **„szegjék nyakát az üszőnek”** A későbbi rabbik úgy mondták, hogy 'csapják le a fejét egy fejszével', mert a nyak eltörése/kitörése, ahogyan az angol fordítás mondja, elég nehéz feladat volt (vö. II. Mózes 13:13; 34:20). Mindazonáltal a szertartásban úgy tűnik, hogy maga a vér nem szerepel, csak a helyettesítő áldozat fogalma. Az ártatlan üsző szertartásilag átveszi az ismeretlen gyilkos helyét. A cél az volt, hogy megszabadítsák a földet az ártatlan vér kiontásának bűnétől (vö. IV. Mózes 35:33-34).

21:5 „papok” Lehet, hogy ők a későbbi helyi lévítákra utaltak.

■ **„áldást mondjanak az ÚR nevével”** Az áldás mondás a papok/lévíták egyik feladata volt (vö. 10:8; I. Krón. 23:13). A papi áldásra a IV. Mózes 6:22-26-ban láthatunk egy példát feljegyezve. Ez az áldás kötődik ahhoz, hogy Izrael megtartja-e a szövetséget (vö. IV. Mózes 6:27; V. Mózes 28:3-6). YHWH személyes jelenlétét (azaz a nevét) tisztelte vagy utasította el minden egyes izraelita engedelmissége vagy tudatos engedetlensége, amit YHWH kijelentésével szemben tanúsított (azaz a szövetségével). Izrael áldásait, mind a

személyeseket (vö. II. Mózes 19:5-6) mind a közösségeket a YHWH-ba vetett személyes hit alapján határozta meg, amit a szövetséges hűség (életstílus) mutatott be, s nem Isten önkényes, szeszélyes döntése határozta meg. YHWH áldani akar (vö. II. Mózes 20:24; II. Krón. 30:27).

■ **„intézzenek el minden pert és minden testi sértést”** Az IGE egy általános létige 'legyen' (BDB 224, KB 243, *Qal* BEFEJEZETLEN). Az a fordítás, hogy 'intézzenek el' az ezt megelőző FŐNÉVI összetételből ered: 'utasítások szerint' (BDB 804).

Két típusú jogi probléma van itt megemlítve:

1. 'per' (azaz polgári per/kereset) – BDB 936, vö. 1:12; 19:17; 21:5; 25:1; II. Mózes 23:2,3,6
2. 'testi sértés' – BDB 619, vö. 17:8. Ez itt fizikai támadásra utal, de maga a kifejezés jelenthet betegséget is, vö. 24:8 (nagyon sokszor fordul elő a III. Mózesben).

21:6 „mossák meg kezüket az üsző fölött” Ez a holttest közelsége okozta büntől való megtisztulást szimbolizálja (vö. Zsolt. 26:6; 73:13). A vénék az egész közösséget képviselték, amikor együttesen elmosták a bűnt a városból és annak környékéről.

21:7 „Nem a mi kezünk ontotta ki ezt a vért, és a szemünkkel sem láttuk” A rabbik ezt a cselekedetet az idegenek, szegények, árvák és az özvegyek megsegítéséhez hasonlítják. Mivel a város lakói nem látták ezt a szükségben lévő idegen, fel lettek mentve a segítség nyújtás elmulasztása alól. Lehet, hogy ez egy módja volt annak, hogy az áldozat családját (azaz a vérboszuókat) megakadályozzák abban, hogy bosszúból megöljenek egy ártatlan embert a legközelebbi városban.

21:8

NASB, TEV

NJB „bocsáss meg”

NKJV „gondoskodj az engesztelésről”

REB „fogadd el az engesztelést”

Ez a héber 'befedez' IGE (BDB 497, KB 493, *Piel* FELSZÓLÍTÁS). Kétszer fordul elő ebben a versben (a második használata *Nithpael* BEFEJEZETT). Ez a kifejezés nagyon gyakori volt a III. Mózesben és a IV. Mózesben, de az V. Mózesben csak három alkalommal használták (21:8[kétszer]; 32:43). Alapvető jelentése az, hogy 'szertartás által befedezni egy áldozaton keresztül'.

■ **„megváltottál”** Ez az IGE (BDB 804, KB 911, *Qal* BEFEJEZETLEN, de jelentésében PARANCSOLÓ) párhuzamos a 'megbocsát' (azaz befedez) kifejezéssel. Lásd Különleges Téma: Váltásdíj/Megváltás a 7:8-ban.

■

NASB „ne helyezd az ártatlan vér bűnét népedre”

NKJV „ne okold ártatlan vér bűnével népedet”

NRSV „ne hagyj az ártatlan vér bűnét néped közt maradni”

TEV „ne tarts minket felelősnek az ártatlan személy meggyilkolásáért”

NJB „ne hulljon ártatlan vére néped között”

Az IGE (BDB 678, KB 733, *Qal* BEFEJEZETLEN, de PARANCSOLÓ értelemben) egy imádság egy megoldatlan gyilkosság miatti következményektől való szertartási megtisztulásért. Figyeld meg, hogy az NJB angol fordítás hogyan fordította ezt a kifejezést PARANCSOLÓ módban.

21:9 Erre a szertartásra (vö. 1-8-as versek) úgy tekintettek, mint a közösségi bűn (azaz megoldatlan gyilkosság) hatásaitól való 'megtisztításra' (BDB 128, KB 145, *Piel* BEFEJEZETLEN), ami az egész közösségre kiterjedt (hasonló az 'Engesztelés Napján' történő szertartásokhoz, III. Mózes 16). A bűn, még a nem szándékos közösségi bűn is, hatással van YHWH áldásaira, sőt, együttesen haragot áraszt mindenkire (azaz az átkok, vö. V. Mózes 27-29).

SZÖVEG: 21:10-14

10Ha háborúba vonulsz ellenséged ellen, és kezdedbe adja azt Istened, az ÚR, és foglyokat is ejtesz, **11**ha látsz a foglyok között egy szép termetű nőt, akit megkedvelsz, és feleségül akarsz venni, **12**akkor vidd be a házába, és az nyírja le a haját, és vágja le a körmét. **13**Azután vesse le magáról azt a ruhát,

amelyben foglyul ejtették, és lakják a házában, de hadd sirassa apját és anyját egy hónapig, és csak azután menj be hozzá. Így légy a férje, ő pedig a feleséged. ¹⁴Ha pedig később nem tetszik neked, bocsásd őt szabadon! Pénzért nem adhatod el, és ne bánj vele durván, hiszen a magadévá tetted.

21:10-14 Ezek a versek arról szólnak, hogy hogyan kell helyesen bánni a nővel (azaz nem a kánaánitákkal, hanem a többiekkel, vö. 20:10-15), akiket a harcban ejtettek foglyul, mert még nekik is voltak jogaik YHWH földjén. Ez a fajta törődés a szegényekkel és az erőtlennel egyedülálló volt a régi törvénykönyvek között.

21:11 „nőt” Ez a nő nem kánaánita nő volt, lehetséges, hogy idegen, de nem kánaánita.

■ Figyeld meg az igei fejlődést:

1. 'látsz' – BDB 906, KB 1157, *Qal* BEFEJEZETT
2. 'megkedvelsz' – BDB 365 I. KB 362, *Qal* BEFEJEZETT, ugyanezt használják a 7:7-ben és a 10:15-ben YHWH Izrael iránt érzett szeretetére
3. 'feleségül veszed' – BDB 542, KB 543, *Qal* BEFEJEZETT. Ez itt nem utal szexuális egyesülésre, csupán arra, hogy elvitte saját házába (vö. 12. vers).

Ugyanezt a folyamatot láthatjuk az I. Mózes 3:6-ban is!

21:12 „nyírja le a haját, és vágja le a körmét” Ez egy (1) szerződést kötő (vö. IV. Mózes 6:9,18-19); (2) megtisztító (vö. III. Mózes 13:33; 14:8-9; vagy (3) gyász/sírató (vö. 14:1; III. Mózes 21:5; Jer. 41:5; Ezék. 44:20) szertartás volt. Itt egy új napot, egy új életet, egy új családot szimbolizált. Érdekes, hogy a YHWH-hoz való megtérését sugallják, de nem lett kijelentve. A férj hite a család hite volt!

21:13 „sirassa apját és anyját” Bár a szöveg nem említi meg specifikusan, hogy a nőnek hajadonnak kellett lennie, de utal rá. Egyáltalán nem említi meg az elvesztett férj miatti gyászt, s gyermekeket sem említ.

■ **„csak azután menj be hozzá”** Ez egy héber idióma a szexuális közösülésre (azaz a házasság elhálása). Figyeld meg, hogy a szexuális kapcsolatra való vágyak, még egy nem izraelitával is, nincsenek elítélve, viszont meg van határozva a megfelelő alkalom, lehetőség. Ez az idő, a gyász hónapja lehetőséget biztosít a héber férfi számára, hogy megismerhesse a feleségjelöltet. Ha a dolgok nem alakulnak megfelelően, meg van a lehetőség az elbocsátására válás nélkül.

Figyeld meg továbbá, hogy nyilvánvalóan nincsen házasságkötési ceremónia (vö. I. Mózes 24:67).

21:14 „bocsásd őt szabadon” Ez a válásra használt technikai kifejezés (BDB 1018, KB 1511, *Piel* BEFEJEZETT). Nem lehetett eladni a nőt (*Qal* FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS és *Qal* BEFEJEZETLEN formája a BDB 569, KB 5181-nek, ami egy nyelvtani módszer volt a hangsúlyozás kifejezésére) mint egy rabszolgát, de el lehetett válni tőle. Lásd a 24:1-4 jegyzetét.

■

NASB	„ne bánj vele rosszul”
NKJV	„ne bánj vele durván”
NRSV, TEV	„ne bánj vele úgy, mint egy rabszolgával”
NJB	---

Az IGE (BDB 771 II, KB 849, *Hithpaal* BEFEJEZETLEN) azt jelenti, hogy 'kegyetlenül/zsarnokian bánni', vagy 'erőszakkal rákényszeríteni, hogy egy erősebb ember akaratának behódoljon' (vö. 24:7). YHWH még a foglyul ejtett nővel való megfelelő bánásmóddal is törődött!

■

NASB, NKJV	„mert megaláztad”
NRSV	„mivel megbecstelenítetted”
TEV	„mivel erőszakkal közösültél vele”
NJB	„mert kihasználtad őt”
REB	„mert akaratod szerint bántál vele”

Ez az IGE (BDB776, KB 853, *Piel* BEFEJEZETT) ebben a szöveggörnyezetben a legjobb módon a TEV angol Bibliafordításba lett lefordítva (pl. I. Mózes 34:2; V. Mózes 22:24,29; Bír. 19:24; 20:5, II. Sám. 13:12,14,22,32). Ezek a nők a következőket szenvedhették el:

1. foglyul ejtették őket a háborúban
2. elvesztették családjukat
3. belekényszerültek egy házasságba, ami magában foglalhatta a vallási áttérést is
4. majd az otthonából való eltávolítást is (ami bünt volt magával, vö. V. Mózes 24:1-4), így nem volt hova mennie.

Figyeld meg, ez a bekezdés és a következő is lekorlátozza a izraelita férfiak hatalmát!

SZÖVEG: 21:15-17

15Ha valakinek két felesége van, és az egyiket szereti, a másikat pedig gyűlöli, és ha fiút szül neki mind a szeretett, mind a gyűlölt, de a gyűlöltnek a fia az elsőszülött, **16**akkor - ha majd felosztja birtokát a fiai között - nem teheti elsőszülöttjévé a szeretett feleség fiát a gyűlöltnek a fiával szemben, aki elsőnek született, **17**hanem a gyűlölt feleség fiát kell elsőszülöttnek elismernie, és annak kétszeres részt kell adnia mindenéből, mert férfierejének első termése az; őt illeti az elsőszülöttségi jog.

21:15 Ez a bekezdés elismeri a poligámia kulturális gyakorlatát. Az ÓSZ-ben az első említése ennek Lámek esete (I. Mózes 4:23). A legismertebb poligámista Jákób volt, I. Mózes 29. A poligámiát a gazdag vagy hatalommal rendelkező emberek gyakorolták, de a köznép általában nem (bár a 10-14-es versek utalhatnak bigámiára).

A pontos motiváló ereje ennek a gyakorlatnak ismeretlen:

1. szexuális vágyak
2. örökösök nemzése
3. gazdasági
  - a. segítsenek egy szegény családon
  - b. egy módja volt a gazdagság és a befolyás megszerzésének
  - c. egy módja volt a háború utáni zsákmány elosztásának
4. politikai egyezségek, hogy a szomszédos nemzetekkel fenntartsák a békét (pl. Dávis, Salamon)

■ **„gyűlöli”** Szó szerint valóban azt jelenti, hogy 'gyűlölt' (az angol fordítás, amit a szerző használt azt mondja, hogy 'nem szeretett/nem kedvelt') (BDB 971, vö. a következő versekkel: 15[kétszer]16,17). De itt héber idiómaként szolgál, hogy egy összehasonlítást mutasson be – a szeretett szemben azzal, akit nem szeret (vö. I. Mózes 29:30-31); Mal. 1:2-3; Róma 9:14 [idézi a Mal. 1:2-3-at]; Luk. 14:26).

■ **„a fia az elsőszülött”** Az elsőszülöttek jogai le voltak fektetve, még akkor is, ha ő a nem szeretett nő fia volt (vö. 17. vers; II. Mózes 13:14-15; III. Mózes 3:12-13).

21:17 „kétszeres részt” A héber idiómát (BDB 804, 'száj' és BDB 1040, 'dupla') Elizeus Illéshez fűződő kérésénél is használták a II. Kir. 2:9-ben. Ez az egyetlen hely az ÓSZ-ben ahol a kétszeres rész specifikusan meg lett említve. Ha két fiú volt, akkor az idősebbik kétharmadot kapott a fiatalabbik pedig egyharmadot; Ha három fiú volt, akkor a megosztás a következő volt: 50%, 25%, 25%, stb.

Érdekes, hogy ezeknek a törvényeknek a történelmi hitelességét több más régi törvénykönyv megtalálása is alátámasztja:

1. Jákób az I. Mózes 49-ben mind a 12 fiának egyenlő örökséget ad. Ezt Hamurapi törvénykönyve is megmutatja.
2. Az itt említett kétszeres rész, ami az elsőszülöttnek járt párhuzamos volt a Nuzi és Mari kőtáblákkal.
3. Az Írásokban feljegyzett különbségeik a kortárs kultúrájuk közti különbségeket tükrözik vissza (lásd *The Old Testament Documents*, Walter C. Kaiser, Jr., 86. oldal).

SZÖVEG: 21:18-21

18Ha valakinek engedetlen és konok fia van, nem hallgat sem apjának, sem anyjának a szavára, és még ha megfenyítik, akkor sem hallgat rájuk, **19**ragadja meg őt apja és anyja, vigyék ki a város véneihez a helység kapujába, **20**és így szóljanak a város véneihez: Ez a fiú engedetlen és konok, nem hallgat a szavunkra, dorbézoló és részeges. **21**Akkor kövezzék azt halálra a város férfiai mind. Így takarítsd ki a gonoszt a magad köréből! Az egész Izráel hallja meg ezt, és féljen!

21:18-21 Ez a rész a lázadó fiúkkal foglalkozik, és azzal, hogy a szülőknek hogyan kell őket kezelniük (vö. II. Mózes 21:15,17; III. Mózes 20:9). A szülőknek nem volt joguk egy gyermek élete felett dönteni, de a bíróságnak meg volt ez a joga. Ez a következőkkel volt összefüggésben: (1) az 5:16 megszegése; (2) a családon belüli örökösödés; és (3) a közösségen belüli szolidaritás.

21:18 Ezeket az antiszociális fiatalokat a következő módon jellemezték:

1. 'konok' – BDB 710, KB 770, *Qal* AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV
2. 'engedetlen/lázadó' – BDB 598, KB 632, *Qal* AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV
3. a Zsolt 78:8-ban és a Jer. 5:23-ban mindkettőt együttesen használja

Az ebben a versben szereplő öt MELLÉKNÉVI IGENÉV folyamatos cselekményt jelöl. A vers további része ezen fiúk cselekedeteit mutatja be:

1. nem engedelmeskedik a szüleinek, 18,20-as vers
2. egyáltalán nem hallgat rájuk, 18. vers
3. dorbézoló/falánk, 20. vers – BDB 272 II
4. részeges, 20. vers – BDB 684

Lásd *Hard Sayings of the Bible*, 174-175. oldalak.

21:19 „ragadja meg őt apja és anyja” Ez a következőket jelentheti: (1) mind a kettőjüknek meg kellett fogni (BDB 1074, KB 1779, *Qal* BEFEJEZETT) vagy (2) a két tanú szükségességét jelöli (vö. 17:6; 19:15; IV. Mózes 35:10).

■ „a helység kapujában” Az igazságszolgáltatás városi helyszíne a városkapu volt, ott ültek a vének (pl. 19:12; 22:15; 25:7).

21:21 „kövezzék halálra a város férfiai mind” Figyeld meg azt a humanitárius aspektust, hogy a szülőknek nem kellett megkövezniük saját fiukat. A közösség (vö. III. Mózes 20:2,27; 24:14-23; IV. Mózes 15:35) cselekedett, hogy megszabaduljanak a gonosztól, a tudatosan ellenszegülő tagoktól.

KÜLÖNLEGES TÉMA: A HALÁLBÜNTETÉS IZRAELBEN

A régi Izraelnek YHWH jellemét kellett a világ felé képviselni (vö. I. Mózes 12:3; 22:18; II. Mózes 19:5-6). Amikor szándékos lázadással eltorzították ezt a missziós célt, komoly következményekkel kellett szembesülniük (pl. halálbüntetés).

A Pentateuchus számos ilyen kategóriát sorol fel:

1. YHWH elleni bűnök
  - a. Kánaáni istenimádati gyakorlatok – II. Mózes 22:18, III. Mózes 20:2-3,27; V. Mózes 18:10-11
  - b. bálványimádás (égi seregek[csillagok, égi testek]) – II. Mózes 22:20, V. Mózes 17:2-7
  - c. istenkáromlás – II. Mózes 22:28; III. Mózes 24:15-16
  - d. hamis prófécia – V. Mózes 13:1-11; 18:20-22
2. szexuális bűnök
  - a. vérfertőzés – III. Mózes 20:11-21
  - b. fajtalankodás – III. Mózes 19:29; 21:19; V. Mózes 22:13-21; 23:17-18
  - c. házasságtörés – I. Mózes 20:14; III. Mózes 20:10; V. Mózes 22:23-24
  - d. szodómia – III. Mózes 18:22; 20:13
  - e. állatokkal való fajtalankodás – II. Mózes 22:19; III. Mózes 20:15-16
3. az izraelita testvérek ellen elkövetett szövetséges szabályok megszegése
  - a. gyilkosság – II. Mózes 20:13; 21:12-14; III. Mózes 24:17; IV. Mózes 35:16-21; V. Mózes 5:17
  - b. gyermekrablás (gyerekkereskedelem céljából) – II. Mózes 21:16; V. Mózes 24:7 és valószínűleg a II. Mózes 20:15 és az V. Mózes 5:19 is erre utal
  - c. lázadás a szülők ellen – V. Mózes 21:18-21
  - d. hamis tanúzás
  - e. a szent háború zsákmányának elvétele – Józs. 7

A kivégzés módja is változott:

1. kövezés – ez volt a leggyakoribb
2. égetés – I. Mózes 38:24; III. Mózes 20:14; 21:9
3. akasztás/karóba húzás – B. Mózes 21:22-23
4. kard – V. Mózes 13:15

Különleges esetekben voltak kivételek:

1. menedékvárosok és az azt követő tárgyalás – Józs. 20
2. a vádak szigorú kivizsgálása – V. Mózes 13:5; 17:4; 19:18
3. két tanú szükségessége – IV. Mózes 35:36; V. Mózes 17:6; 19:15

A halálbüntetésnek a következők miatt kellett megtörténnie:

1. egy módja volt a föld megtisztításának – V. Mózes 13:5; 17:12; 19:13,19; 21:9,21; 22:21,22,24; 24:7
2. elrettentésként szolgált mások számára – V. Mózes 17:13; 19:20; 21:21
3. egy módja volt a családi erőszak megállításának (azaz ne legyen személyes bosszú, kivéve a vérbosszúra megállapított szabályok szerint)

Lásd *Ancient Israel*, 1. kötet 147-163. oldalak.

NASB	„tüntesd el”
NKJV	„kergesd l”
NRSV	„tisztítsd meg”
TEV	„szabadulj meg tőle”
NJB	„tiltsd ki”

A héber IGE (BDB 128, KB 145, *Piel* BEFEJEZETT) azt jelenti, hogy elégetni olyan értelemben, hogy végleg el kell távolítani (vö. 13:5; 17:7,12; 19:13,19; 21:9,21; 22:21,22,24; 24:7).

„az egész Izráel hallja ezt meg és féljen” A társadalmi büntetés elrettentésként szolgált. Lásd a 13:11 jegyzetét.

SZÖVEG: 21:22-23

22Ha valaki főbenjáró vétket követ el, és kivégzik, ha fára akasztod, **23**ne maradjon a holttest éjjelre a fán. Okvetlenül temesd el még azon a napon, mert átkozott Isten előtt az akasztott ember. Ne tedd tisztátalanná földedet, amelyet Istened, az ÚR ad neked örökségül!

21:22 „fára akasztod” Lásd a következő Különleges Témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: FÜGG/AKASZTÁS

Annak az IGÉNEK, hogy 'függ/felakasztani' (BDB 1067, KB 1738) két értelme van:

1. szó szerint kötéllel felakasztani
  - a. arabul, 'engedj le egy kötelet'
  - b. példa a héber gyakorlatra, II. Sám. 17:23 és az ÚSZ-ben Máté 17:5
  - c. példa a babilóniai gyakorlatra, Hamurapi Törvénykönyv
  - d. példa a perzsa gyakorlatra, vö. Ezsdrás 6:11; Eszter 5:14; 7:9-10; 9:13,25
2. egy kihelyezett póznára karóba húzni valakit
  - a. példa az egyiptomi gyakorlatra, vö. I. Mózes 40:19; 41:13
  - b. példa a babilóniai gyakorlatra, vö. Hamurapi Törvénykönyv
  - c. az asszírok is ezt gyakorolták

Ezt általában nyilvános megszégyenítésként tették, miután az illető valamilyen más okból meghalt. A régi népek számára nagyon fontos volt a helyes/megfelelő temetés és az hatással volt arra, hogy hogyan tekintettek az elégedett, halál utáni életükre (vö. V. Mózes 21:23).

Magában a Bibliában szereplő előfordulásairól nehéz biztosra tudni, hogy az 1. vagy a 2. fent említett használat a helyes. A következő helyeken a nyilvánosság elé kifüggesztett emberek már halottak voltak: V. Mózes 21:22-23; Józs. 10:26-27; I. Sám. 31:10,12; II. Sám. 4:12; 21:12; de mi a

helyzet a következő helyeken megemlített esetekkel: Józs. 8:29 és II. Sám. 21:9?

A rabbik Jézus idejében úgy tekintették ezt a szöveget, hogy az a keresztfeszítésre utalt. A vallási vezetők azt szerették volna, ha Jézust keresztfeszítik, hogy mint olyan ember, aki azt vallotta magáról, hogy ő a Messiás, YHWH előtt átkozott legyen (vö. V. Mózes 21:23). Az Istenkáromlásért járó megszokott halál a kövezés volt. Gyakran hallottam, hogy azt mondják, hogy Jézus idejében a zsidó vezetőknek nem volt meg a joguk halálos ítéletet végrehajtaniuk a Római uralom alatt, így elvitték Jézust Pilátus elé, hogy megölessék vele. Azonban Istvánt mégis megkövezték (vö. Apcsel 7) római engedély nélkül. Jézust miért nem? Azért, mert azt akarták, hogy Őt keresztfeszítsék, nem csak azért, hogy a halálát és a nyilvános megszégyenítést közvetítsék azzal, hanem azért is, hogy megmutassák, hogy Isten előtt kárhozott!

21:23 „okvetlenül temesd el” Ez az intenzív szerkezet magában foglalja az 'eltemetni' (BDB 868, KB 1064) FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS és a *Qal* BEFEJEZETLEN formáját is. YHWH haragja követelte meg a bűnös halálát, mint makacs lázadásának büntetését. Mindazonáltal YHWH nemtetszése átszállna a közösségre, ha a kivégzett szövetséget szegő testével nem járnának el az akkori idők szokásainak megfelelő módon.

■ **„mert átkozott Isten előtt az akasztott ember”** Lásd a Gal. 3:13-at azzal kapcsolatban, hogy Pál hogyan használta ezt a kifejezést. Pál úgy látta Jézus helyettesítő halálát, hogy Jézus Magára vette a Mózesi Törvény átkát. Ez az átok eredetileg a szent földön lévő helyes/megfelelő temetési szertartásokhoz kapcsolódtak.

KÜLÖNLEGES TÉMA: ÁTOK

A héber 'átkozott' (BDB 887, KB 1105) kifejezést kétféle értelemben használták:

1. az emberek átkai más emberek ellen (a régi világban ez elég gyakori volt) – Bír. 9:57, II. Sám. 16:12; I. Kir. 2:8; Zsolt. 109:17-18; Péld. 27:14
2. az isteni áldás ellentettje
  - a. patriarkális – I. Mózes 27:12,33
  - b. YHWH – V. Mózes 11:26,28; 21:23; 23:5; 28:15,45; 30: 1; Józs. 8:34; II. Kir. 22:19; Jer. 24:9; 25:18; 26:6; Zak. 8:13 (a szövetséges engedelmességhez kapcsolódik)

Teológiailag a kulcs igerész az V. Mózes 11:26-28. Ez megteremti a színteret a szövetséges engedetlenség következményeinek valósággá válásához. YHWH arra vágyik, hogy minden ember ismerje és tisztelje Őt, hogy megáldhassa őket és hogy jól éljenek a földön. Mindazonáltal az engedetlenség azt eredményezi, hogy a fizikai áldásokban szűkölködni fognak. Ezek az áldások mindig is az Istennel való bensőséges, személyes, engedelmes kapcsolattal voltak összefüggésben.

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Az ártatlan város lakói miért voltak bűnösök az ismeretlen gyilkosság miatt?
2. Mi volt a szokatlan az üsző és annak halálával kapcsolatban?
3. Az elfogott nők miért borotválták le a fejüket?
4. Sorold fel az elsőszülöttek kiváltságait:
  - a.
  - b.
  - c.
  - d.
5. A 23. vers miben különbözik Jézus halálától? Hogyan kapcsolódnak egymáshoz?

V. MÓZES 22

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Különféle törvények (21:22-22:12)	Különféle törvények (21:1-23:14)	Különféle törvények (21:22-23:12) 21:22-22:3	Különböző rendeletek (21:22-22:12)
22:1-3	22:1-3		22:1-2 22:3.
22:4.	22:4.	22:4.	22:4.
22:5.	22:5.	22:5.	22:5.
22:6-7	22:6-7	22:6-7	22:6-7
22:8.	22:8.	22:8.	22:8.
22:9.	22:9.	22:9.	22:9.
22:10.	22:10.	22:10.	22:10.
22:11.	22:11.	22:11.	22:11.
22:12.	22:12.	22:12.	22:12.
A szexuális erkölcsösség törvényei		A szexuális tisztaságról szóló törvények	A fiatal feleség tisztessége
22:13-21	22:13-19 22:20-21	22:13-14 22:15-19 22:20-21	22:13-19 22:20-21 Házasságtörés és paráznaság
22:22.	22:22.	22:22.	22:22.
22:23-24	22:23-24	22:23-24	22:23-27
22:25-27	22:25-27	22:25-27	
22:28-29	22:28-29	22:28-29	22:28-23:1
22:30.	22:30.	22:30.	

(a magyar Károli fordításban a számozás megegyezik a szerző által használt fordítás számozásával, míg a magyar újfordításban a 22:30-as vers már a 23:1-es verse)

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együltödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 22:1-4

¹Ne nézd el, ha embertársadnak a marhája vagy juha elcsatangol, ne menj el mellettük közömbösen, hanem tereld vissza embertársadhoz! ²Ha pedig nem lakik hozzád közel az embertársad, vagy nem ismered őt, akkor helyezd el a jószágot a magad házában, és legyen nálad, amíg embertársad nem keresi; akkor add vissza neki! ³Ezt tedd embertársad szamarával, ezt tedd a ruhájával, és ezt minden elveszett holmijával, amelyet megtalálsz. Nem szabad közömbösen elmenned mellette. ⁴Ne nézd el, ha embertársadnak a szamara vagy marhája kidől az úton. Ne menj el mellettük közömbösen, hanem segits neki lábra állítani!

22:1 „ne nézd el ... ne menj el mellettük közömbösen” Tilos volt direkt vagy érzéketlen módon elhanyagolni ('elrejtteni magát'. BDB 761, KB 834, vö. 22:1,3,4; III. Mózes 20:4; Péld. 28:27; Ezék. 22:26) egy szükségben lévő szövetséges testvér tulajdonát (vö. 3. vers, II. Mózes 23:4-5).

■ **„tereld vissza”** Ezt a gyakori IGÉT (BDB 996, KB 1427, *Hithapel*) háromszor is használták az 1-2-es versekben. Alapvető jelentése az, hogy 'visszavinni'. Izraelnek egy gondoskodó családi egységként kellett funkcionálnia. Lehet, hogy ez konkrétan kimondja azt, amire a III. Mózes 19:18 gyakorlati módon utalt. Figyeljete oda a testvéreitekre!

Az első használata ennek a szónak fel lett erősítve a FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS és ugyanazon szótő BEFEJEZETLEN IGE formájának használatával, 'mindenképpen vidd őket vissza!' Ugyanezt az intenzitást növelő módszert használja a 4. versben, 'mindenképpen segits neki lábra állni' (azaz a BSB 877, KB 1086 FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS és a BEFEJEZETLEN formája).

SZÖVEG: 22:5

⁵Nő ne viseljen férfiholmit, férfi se öltözzék női ruhába, mert utálja Istened, az ÚR mindazokat, akik ilyet tesznek.

22:5 Ezt az igeverset a szövegkörnyezetből kiragadva arra használták, hogy meghatározzák, milyen a helyes ruhaviselet a modern kori istentisztelethez (azaz a nők nem viselhetnek nadrágot, ha gyülekezetbe mennek). Nem szabad elfelejteni, hogy a régi Közel-keleten mind a férfiak mind a nők hosszú, köntös szerű ruhát viseltek. Az egyetlen különbség az volt, hogy a női öltözéknek Izraelben kék dekoráció volt a vállá körül.

Ennek a szövegnek a lényeges jelentése nem patriarkális, hanem a kánaáni istentiszteleti szokások elutasítása (azaz 'utálatosság', vö. III. Mózes 18:26,27,29,30). Kell, hogy legyen egy megfelelő megkülönböztetési mód a férfiak és a nők közti Isten adta különbségnek (azaz a teremtett sorrendnek). Ezt nem negatív, korlátozó megkülönböztetésként értették, hanem a nemek közti különböző erösségek és kulturális funkciók megerősítéseként!

Bizonyára az is lehetséges, hogy ez a szövegrész kapcsolódik ahhoz, hogy a Mózesi szövetség elítéli a homoszexualitást (vö. III. Mózes 18:22; 20:13), amit a kánaániták az istentisztelet részeként gyakoroltak.

SZÖVEG: 22:6-7

⁶Ha útközben valamely fán vagy a földön madárfészket találsz, amelyben fiókák vagy tojások vannak, és az anya rajta ül a fiókákon vagy a tojásokon, ne vedd el az anyát a fiókákról. ⁷Az anyát okvetlenül ereszd el, és csak a fiókákat fogd meg, hogy jó dolgod legyen, és hosszú ideig élj!

22:6-7 Úgy tűnik, hogy ezek a versek az izraeliták generációin át tartó élelmiszer források megőrzésére utaltak. Az I. Mózes 3 után az emberek ehettek húst, de óvakodniuk kellett a hús forrásának elpusztításától a szövetséges testvérek jövőbeli generációinak érdekében (azaz 'hogy hosszú ideig élj', vö. 4:40). A vadállatok Isten proteint tartalmazó ajándékai voltak Népe számára. Ezen specifikus, részletes szabályoknak az volt a célja, hogy az Izraeliták elgondolkodjanak azon szövetséges felelősségükről, hogy a szövetséges népet szeretniük, óvniuk kellett, gondoskodniuk kellett egészségükről és növekedésükről.

22:7 Ugyanezt a fajta hangsúlyt találhatjuk az 1. és a 4. versben (azaz FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS és BEFEJEZETLEN IGEI formája ugyanannak a szótőnek, BDB 1018, KB 1511), amely ismétlődik.

SZÖVEG: 22:8

8Ha új házat építesz, készíts korlátot a háztetőre, hogy vérontással ne szennyezd be házadat, ha valaki leesnék róla.

22:8 „korlátot a háztetőre” A korlát (BDB 785, ami egy arab szó, és azt jelenti, hogy 'megakadályozni') egy védő gát volt a lapos tetejű házakon, hogy megakadályozza, hogy az emberek leessenek. Újra csak azt látjuk, hogy Izraelnek gondolnia kellett arra, hogy megóvják a szövetséges testvéreket és családtagokat!

SZÖVEG: 22:9

9Ne vess kétfélét szőlődbe, különben az elvetett mag is, meg a szőlő termése is mindenestül a szentély tulajdona lesz.

22:9 „ne vess kétfélét a szőlődbe” Nyilvánvalóan nem kimondottan arra utal, hogy nem lehet kétféle szőlő a földben, hanem valószínűleg arra, hogy az alapelv az volt, hogy szőlőskertenként csak egyfajta lehetett. A szőlő közé vetett idény-növényekre utalt.

A következőkre utalhatott: (1) egy kánaánita bevett gyakorlat az istenek lecsillapítására, vagy (2) arra a mentalitásra, hogy a dolgok összekeverése a tisztaság elvesztését eredményezi (vö. III. Mózes 19:19).

■ **„a szentély tulajdona lesz”** A kadosh (BDB 872, KB 1073, *Qal* BEFEJEZETLEN) azt jelenti, hogy Isten számára elkülöníteni (vö. 15:19). Ez a következőket jelentheti: (1) el kellett pusztítani, vagy (2) a papoknak kellett adni. Ez az alapelv még ma is alkalmazandó? Én azt mondanám, hogy az ÓSZ-i törvényeknek meg kellene ismétlődniük az ÚSZ-ben ahhoz, hogy az Újszövetségi hívőkre is vonatkozzanak (vö. Apcsel 15; I. Kor. 8-10; Gal. 3). Jézus maga tagadta meg mind az áldozati rendszert, mind pedig az étkezési törvényeket (vö. Márk 7:17-23). Az egész ÚSZ szerkezetét láthatjuk a Zsidókhoz írt levélben (azaz az ÚSZ az ÓSZ felett áll). Itt van két olyan könyv, amik nekem nagyon sokat segítettek, hogy átgondoljam ezt a témát:

1. *How To Read the Bible For All Its Worth*, Gordon Fee és Doug Stuart
2. *Gospel and Spirit*, Gordon Fee

SZÖVEG: 22:10

10Ne szánts együvé fogott ökörrel és szamárral!

22:10 „Ne szánts együvé fogott ökörrel és szamárral!” Az ökör tiszta állat volt, a szamár tisztátalan, de erről a tiltásról azt mondták a rabbik, hogy ez egy emberséges gesztus volt az eltérő erővel és jellemmel rendelkező állatok felé. Mindazonáltal a szöveggörnyezetben ez egy újabb példa arra, hogy 'ne keverjünk össze különböző dolgokat'!

SZÖVEG: 22:11

11Ne öltözz olyan ruhába, amelyet gyapjúból és lenből szóttek egybe!

22:11 „ne öltözz olyan ruhába ... szóttek egybe” Ez egy újabb kizárása a kevert dolgoknak (vö. III. Mózes 19:19). Lehetséges, hogy ez egy metafora volt a YHWH-ban hívő és a kánaáni istenimádati gyakorlatok ötvözésére. Néhányan azt gondolják, hogy (1) ez bizonyos mágikus öltözékekkel volt kapcsolatban (azaz kevert anyagok mintázata) vagy (2) a Holttengeri Tekercsek (azaz 4QMMT) megemlíti, hogy csak bizonyos típusú öltözékeket lehetett kombinálni (pl. a papi ruhákat gyapjúból és lenből készítették, ami szentséget jelöl). Valószínűleg ezért volt a jóvá nem hagyott keverés 'tisztátalan'.

SZÖVEG: 22:12

12Készíts bojtokat felsőruhád négy sarkára, amellyel takarózol!

22:12 Ebben a szöveggörnyezetben valószínűsíthetően folytatódik minden olyan dolog elutasítása, ami kánaánita volt. Izraelnek tőlük eltérő istentiszteleti szokásokkal, eltérő Istennel, eltérő ruhákkal kellett rendelkeznie! A IV. Mózes 15:37-42-ben ezeknek a bojtoknak van egy plusz jelentésük. Az, hogy emlékeztessék az Izraelitákat arra, hogy megtartsák és szeressék a törvényt. Ugyanez a fajta szimbolizmus fordul elő Jézus idejében a *tallith*-ban (imasál). A ruházat, amire itt utal egy téglalap alakú ruhadarab volt, amit arra használtak, hogy befedjék vele az ember felsőtestét, leginkább istentisztelet, imádkozás és az Írások olvasása alatt. Nem tudjuk biztosan, hogy ezeket a bojtokat megkövetelték-e (vagy engedélyezték-e) a női ruházaton is. Lehetséges, hogy ez is egy olyan ruhadarab volt, ami a nem nemnek megfelelő öltözködéshez kapcsolódott (vö. 5. vers).

SZÖVEG: 22:13-19

13Ha valaki feleséget vesz, és bemegy hozzá, de azután meggyűlöli, **14**és álnokul megvádolja, rossz hírért terjeszti, és ezt mondja: Feleségül vettem ezt a nőt, de amikor bementem hozzá, nem találtam szűznek, **15**akkor fogja a lány apja és anyja a lány szüzességének a bizonyítékait, és vigyék a város véneihez a kapuba. **16**Mondja ezt a lány apja a véneknek: Feleségül adtam lányomat ehhez az emberhez, de meggyűlölte, **17**és most álnokul azzal vádolja, hogy nem találta szűznek a lányt, pedig itt vannak lányom szüzességének a bizonyítékai. Ezután terítsék ki a ruhát a város vénei elé. **18**A város vénei pedig fogják meg azt az embert, és büntessék meg. **19**Bírságot adják meg száz ezüstre, és adják azt a lány apjának, mert rossz hírért terjesztette egy izráeli szűznek. A nő maradjon a felesége, és nem szabad elbocsátania egész életében.

22:13 „bemegy hozzá” Ez egyike a szexuális közösülésre használt három szépítő kifejezésre ebben a szöveggörnyezetben:

1. 'bemegy hozzá', 13. vers (BDB 97)
2. 'amikor közel mentem hozzá' – a magyarban újra azt használja, hogy 'bementem hozzá' – 14. vers (BDB 897)
3. 'vele hál', 22,23,25,28,29-es versek (BDB 1011)

■ **„meggyűlöli”** (A szerző által használt angol bibliafordítás azt mondja, hogy 'ellene fordul'.) Ez a héber 'gyűlöli' kifejezés (BDB 971, KB 1338). Ugyanez a szó szerepel a 21:15-ben, amit úgy fordítottak, hogy 'nem szereti' (a magyarban itt is azt használja, hogy gyűlöli), ami egy héber idióma az összehasonlításra, ami azt jelenti, hogy 'jobban szerette', 'előnyben részesíti'. Mindazonáltal itt azt a jelentést veszi fel, hogy 'elutasítja' vagy 'nem boldog vele'.

22:14

NASB, NJB „nyilvánosan rágalmazza”

NKJV, REB „rossz hírnevét kelti”

NRSV „rágalmazza”

TEV „hamis vádakkal illeti”

Szó szerint azt jelenti, hogy 'gonosz nevet ragaszt rá' (IGEI forma – BDB 422, KB 425, *Hiphil* BEFEJEZETT és FŐNÉVI forma – BDB 1027, és MELLÉKNÉVI forma – BDB 948). Nagyon hasonlít az V. Mózes 24:1-4-hez, ahol válólevelet lehetett adni 'bizonyos ellenszenv' miatt, amiről azt feltételezzük, hogy szexuális természetű volt. A megvádolt nőnek nagyon kevés vagy semmilyen esélye nem volt, hogy visszakapja elveszett jó hírért (a sajátját és a családjáét is). Újraházasodásának lehetősége és gyermekének (ha már korábban megfogant) öröksége forgott kockán. A Közel-keleti emberek számára ez egy nagyon komoly, súlyos ügy volt!

■ **„nem találtam szűznek”** A héber társadalom biztosítási díjat kötött a szüzességre (19. vers). Az örökség nagyon fontos dolog volt, és a szabad szerelmet agresszív/erőteljes módon elítélték!

Az IGE, 'találtam' (BDB 592, KB 619) többször előfordul ebben a szöveggörnyezetben:

1. találni, találkozni, tapasztalni
  - a. törvényileg, 14,17,20-as versek
  - b. fizikailag, 23,27,28-as versek
2. rajtakapni, 22,23-as versek

22:15 „akkor fogja a lány apja és anyja” Ez a következőket jelentheti: (1) vagy az V. Mózesbeli fogalmát annak, hogy kölcsönösen a nőket is belevették a jogalkotásba, vagy (2) hogy két tanú jelenléte volt kötelező.

■ **„a lány szüzességének a bizonyítékait”** Ez utalhat a következőkre:

1. a szülők átszakították a szűzhártyát, mielőtt a lányukat férjhez adták volna, és annak kiürülő váladékait egy ruhadarabon megtartották
2. a házasság elhálásánál használt lepedőt odaadták a szülőknek, akik ezt megtartották
3. annak bizonyítékát, hogy a lány az esküvő előtt rendszeresen menstruált, ami annak volt a bizonyítéka, hogy nem volt terhes

A másodikat kizárhatjuk, mert a férj nem tudhatta biztosra, hogy ez mikor is történt meg.

■ **„és vigyék a város véneihez a kapuba”** Ez a kijelölt bírakra utalt, akik a város kapujánál vagy egy kijelölt helyen bíraskodtak (azaz egy nagy fánál, egy egyedi feltűnő tereptárgynál, vagy főútnál).

22:18 „fogják meg azt az embert, és büntessék meg” Ez jelentheti azt is, hogy negyven botütéssel verjék meg a férfit (vö. 25:2-3), de ha valóban így van, akkor ez volt ennek a kifejezésnek (BDB 415, KB 418) az egyetlen előfordulása az ÓSZ-ben, ahol általában oktatásra, fenytetésre használták (vö. 21:19; NIDOTTE, 2. kötet 479-481).

22:19 „bírságolják meg” A férfit meg kellett büntetni és meg kellett bírságotolni, mert rágalmozott (szó szerint 'gonosz nevet ragasztott rá') egy izraelita szüzet. A bírság nyilvánvalóan a duplája annak, amit a lányért, mint menyasszonyért fizetett (hozomány) (vö. 22:29). Az is lehet, hogy egyszerűen csak arra utal, hogy a férfi vissza akarta kapni azt a pénzt, amit a lány apjának fizetett.

■ **„egy izraeli szűznek”** Isten teokráciájában ez egy megtisztelő (de elvárt), leíró címe volt minden jövődöbeli menyasszonynak.

22:19, 29 „A nő maradjon a felesége, és nem szabad elbocsátania egész életében” Ezzel a férfi jogait korlátozták. Az izraeli nőknek nem volt joguk elválni. Ez a szabály a nők gyerekeinek örökösödésének jogait védte (vö. 21:15-17).

SZÖVEG: 22:20-21

20De ha igaz volt a vád, és a lány nem volt szűz, **21**akkor vigyék a lányt apja házához, és kövezzék halálra a város férfiai, mivel gyalázatot követett el Izraelben azzal, hogy paráználkodott apja házában. Így takarítsd ki a gonoszt a magad köréből!

22:21,21 A kövezést általában a város kapukon kívül végezték. Lásd Különleges Téma: A halálbüntetés Izraelben a 21:21-ben. A közösségiség héber fogalma miatt az apa volt a felelős a lánya tetteiért, így a büntetést az apja házához ajtaja előtt kellett végrehajtani!

A hamis tanúzás büntetése általában halálbüntetés volt. Világosan láthatjuk a kétféle nemi erkölcsöt, ha a férj vádjai igazak voltak, a lányt meg kellett kövezni, de ha nem volt igaz (sőt, rosszindulatú vagy szándékos volt), a férfit meg kellett büntetni és meg kellett bírságotolni, de nem kellett megkövezni (vö. 19:19). Az ÓSZ-ben a nőknek nem ugyanazok voltak a jogaik és nem ugyanúgy védték őket, mint a férfiakat. Könyörületet mutattak feléjük, de nem voltak jogaik!

22:21 „gyalázatot követett el” Ezt a kifejezést (BDB 615) helytelen szexuális cselekményre használták:

1. I. Mózes 34:7 (egy nem izraelita megerőszakolja Jákób lányát)
2. V. Mózes 22:21 (a szüzesség elvesztése)
3. Bírák 19:23; 20:6,10 (pogányok megtámadják egy Lévíta ágyasát)
4. II. Sám. 13:12-13 (Amnón, Dávid elsőszülött fia megerőszakolja féltestvérét)

■ **„paráználkodott”** Ez a kifejezés egy olyan kifejezésnek a *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS formája (BDB 275, KB 275), ami helytelen szexuális cselekményt jelölt, beleértve a paráznaságot (házasság előtti szex), házasságtörést (házasság utáni szexet egy olyan személlyel, aki nem a házastárs volt), és a prostitúciót (pénzért való szex).

SZÖVEG: 22:22

22Ha rajtakapnak valakit, hogy férjes asszonnyal hál, mindkettőjüknek meg kell halniuk: a férfinak is, aki az asszonnyal hált, meg az asszonynak is. Így takarítsd ki a gonoszságot Izráelből!

22:22 „Ha rajtakapnak valakit, hogy férjes asszonnyal hál” Még ha csak sejtés, vagy feltevés az egész, akkor is van megoldás (vö. IV. Mózes 5:11-31).

Az a kifejezés, hogy 'férjes asszony' szó szerint azt jelenti, hogy 'egy másik férfi felesége', ami a *b'l* (BDB 127, KB 142, *Qal* PASSZÍV MELLÉKNÉVI IGENÉVI és ALANYESETŰ HÍMNEMŰ EGYESSZÁMÚ FŐNÉVI forma) kifejezés dupla használata. Ennek a kifejezésnek, amit normál esetben úgy fordítanak, hogy 'úr' vagy 'férj', ugyanaz a szótöve, mint a Ba'álnak, a hímnemű kánaáni istenségnek. A férjnek 'úrnak' kellett lennie saját házában. Felesége és gyermekei jogi értelemben a tulajdonai voltak. Valójában a szexuális bűnöket Isten ellen elkövetett bűnként tekintették (vö. I. Mózes 39:9, II. Sám. 12:13). Bűnt követ el az Isten-adta társadalom rendje és stabilitása ellen, és hatással van a családok és klánok Isten-adta örökségére.

■ „mindkettőjüknek meg kell halniuk” A későbbi rabbik úgy értelmezték, hogy a gyermeknek is meg kellett halnia, ha az asszony terhes volt a kapcsolatból, a bűn közösségi értelmezése miatt. Figyeld meg, hogy a büntetés egységes volt, ami az ÓSZ-ben szokatlan volt.

SZÖVEG: 22:23-24

23Ha valaki a városban találkozik egy jegyben járó szűz leánnyal, és vele hál, **24**vigyétek ki mindkettőjüket annak a városnak a kapujába, és kövezzétek őket halálra! A lányt azért, mert nem kiáltott a városban, a férfit pedig azért, mert erőszakot követett el a más asszonyán. Így takarítsd ki a gonoszságot a magad köréből!

22:23 „jegyben járó” Izraelben a jegyben járás (BDB 76, KB 91) jogilag ugyanolyan mértékben kötelezett, mint a házasság (pl. József és Mária, vö. Máté 1:18-19).

22:24 „kövezzétek őket halálra ... a lányt azért, mert nem kiáltott a városban” Mindkettőjüket meg kellett kövezni (vö. III. Mózes 20:10), a férfit azért, mert erőszakot követett el felebarátja feleségén, a nőt pedig azért, mert nem kiáltott (BDB 858, KB 1042, *Qal* BEFEJEZETT) segítségért.

■ „így takarítsd ki a gonoszságot a magad köréből” Lásd a 13:5 jegyzetét.

SZÖVEG: 22:25-27

25De ha a mezőn találkozik egy férfi egy jegyben járó lánnyal, és megragadja a férfi, és vele hál, akkor csak a férfinak kell meghalnia, aki vele hált. **26**A lányt azonban ne bántsátok, mert a lánynak nincs halálos vétké. Olyan dolog ez, mint amikor valaki rátámad embertársára, és meggyilkolja azt. **27**Hiszen a mezőn találkozott vele; ha kiáltott is a jegyben járó lány, nem volt, aki megszabadítsa.

22:25-27 Az izraeli törvényhozás fair akart lenni, nem pedig törvényeskedő. A bűncselekményeknek is voltak ártatlan résztvevői!

SZÖVEG: 22:28-29

28Ha valaki egy el nem jegyzett szűz lánnyal találkozik, megragadja, és vele hál, és rajtakapják őket, **29**akkor az a férfi, aki vele hált, adjon a lány apjának ötven ezüstöt, a lány pedig legyen a felesége, mivel erőszakot követett el rajta; nem is szabad elbocsátania egész életében.

22:28 „Ha valaki egy el nem jegyzett szűz lánnyal találkozik, megragadja, és vele hál” Ha belegondolunk, hogy a zsidó lányokat milyen korai életkorban jegyezték el, számomra úgy tűnik, hogy ez a vers (1) gyermekbántalmazásra, vagy (2) szegény családok bántalmazására utalhat. A Mózesi szövetség megvédelmezi a kevésbé kiváltságosakat és a társadalmilag hatalommal nem bírókat!

22:29 „az a férfi ... adjon a lány apjának ötven ezüstöt ... nem is szabad elbocsátania” Ha egy apa túl szegény volt ahhoz, hogy eljegyezze a lányát, vagy a lány mentálisan visszamaradott volt, és egy férfi tisztátalanná tette, akkor a férfinak fizetnie kellett a lányért, és egész életére a felesége kellett, hogy legyen (vö. II. Mózes 22:16).

SZÖVEG: 22:30

Ne vegye el senki apja feleségét, és ne emelje fel apja takaróját!

22:30 „ne vegye el senki apja feleségét” (ez a vers a magyar újfordításban a 23. fejezet 1. verse. A Károli bibliafordítás számozása megegyezik a szerző által használt angol fordítással) Ez valószínűleg azt jelenti, hogy a férfi nem veheti el a mostoha anyját (valószínűleg egyike a számos feleség közül), még akkor sem, ha az apja már meghalt, vagy ha elvált a felségétől.

■ **„apja takaróját”** Ez egy idiomatikus utalás az apa házasesetére (vö. Ruth 3:9; Ezék. 16:8). Bensőséges kapcsolatban lenni egy asszonnyal, aki korábban az illető apjával volt bensőséges kapcsolatban, az bizonyos értelemben az apa ellen elkövetett bűn volt (vö. 27:20, III. Mózes 18:8, 20:11).

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Mit mondanál, ebből a fejezetből mennyi vonatkozik alkalmazásszerűen a mi kultúránkra? Hogyan határozod meg saját döntésedet?
2. Mi volt a háttere ezeknek a törvényeknek?

V. MÓZES 23

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
A gyülekezetből kitagadottak	Különféle törvények (21:1-23:14)	Isten népe közül való kizárás	Házasságtörés és paráznaság (22:22-23:1) 22:28-23:1
23:1.	23:1.	23:1.	A nyilvános istentiszteleten való részvétel
23:2.	23:2.	23:2.	23:2-7
23:3-8	23:3-6 23:7-8	23:3-6 23:7-8	23:8-9
A táborhely tisztasága		A katonai tábor tisztán tartása	Higiénia a táborban
23:9-14	23:9 23:10-11 23:12-14	23:9-11 23:12-14	23:10-12 23:13-15
Különféle törvények	Emberbarát és vallási kötelezettségekkel kapcsolatos törvények (23:15-25:19)	Különféle törvények	Különféle törvények
23:15-16	23:15-16	23:15-16	23:16-17
23:17-18	23:17-18	23:17-18	23:18-19
23:19-20	23:19-20	23:19-20	23:20-21
23:21-23	23:21-23	23:21-23	23:22-24
23:24-25	23:24. 23:25.	23:24-25	23:25-26 [az MT számozását követve]

(a magyar Károli fordításban a számozás megegyezik a szerző által használt fordítás számozásával, míg a magyar újfordításban a 23:1 még az előző, 22-es fejezethez tartozik. Aki a magyar újfordítást használja, ezt a számozási eltérést vegye figyelembe.)

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) **KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN**

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együttödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés

3. Harmadik bekezdés

4. Stb.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 23:1-6

¹Nem tartozhat az ÚR gyülekezetéhez a zúzott heréjű, vagy kimetszett. ²Nem tartozhat az ÚR gyülekezetéhez a kevert vérű, még a tizedik nemzedéke sem tartozhat az ÚR gyülekezetéhez. ³Nem tartozhat az ÚR gyülekezetéhez ammóni vagy móábi ember, még a tizedik nemzedékük sem tartozhat az ÚR gyülekezetéhez, sohasem. ⁴Mert nem jöttek elétek kenyérrel és vízzel az úton, amikor kijöttetek Egyiptomból, és mert felbérelték ellened Bálámot, Beór fiát, az arám-naharaimi Petórból, hogy átkozzon meg téged. ⁵De Istened, az ÚR, nem akarta Bálámot meghallgatni; sőt Istened, az ÚR, áldásra fordította az átkot, mivel szeret téged Istened, az ÚR. ⁶Ne törődj békességükkel és javukkal soha, egész életedben!

23:1 „zúzott heréjű” Az az angol szó, amit a szerző által használt angol fordításban használtak két héber kifejezés fordítása volt:

1. 'összezúzni' – BDB 194

2. 'megsebesíteni vagy összetörni' – BDB 822, KB 954, *Qal* PASSZÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV

Ez a következőkre utalhat: (1) a férfi heréit eltávolították, vagy (2) elvágták az ondóvezetékét (valószínűleg szétzúzással).

■ **„vagy kimetszett”** Ez a lemetszett péniszre utalt (BDB 1050, 'a folyadékok távozási helye'). Lehetséges, hogy ily módon írták le az eunuchokat (vö. Máté 19:12). Ez a két fajta férfi szerepelt elől abban a listában, ami azokat sorolja fel, akik ki voltak zárva Izrael gyülekezéseinek való megjelenéséből (azaz a szentsátorban való alkalmakról). Az ő kizárásuk Isten népének tisztaságát és egészség-voltát szimbolizálta, akikre papi nemzetként tekint (vö. II. Mózes 19:6 és III. Mózes 21:17-23; 22:17-25). Később az ÓSZ-ben ezen kizárt személyek közül sokakat újra befogad (pl. Ruth a móábita nő, és az Ézs. 56:3-5-ben és az Apcsel 8:26-40-ben szereplő eunuch).

Az is lehetséges, hogy a férfi szexuális potenciájának tönkretétele része volt valamilyen kánaáni gyakorlatnak. A Mózesi törvényhozás látszólag szokatlan tilalmai arra irányultak, hogy teljesen szakítsanak a kánaánita társadalommal és annak istentiszteleti gyakorlataival.

■ **„tartozhat”** Ez az IGE (BDB 97, KB 112) számos alkalommal fordul elő ebben a fejezetben:

1. 'bemegy' (a magyarban a 'tartozhat' kifejezés szerepel), 1. vers, 2. vers (kétszer), 3. vers (kétszer), 8. vers, 11. vers (kétszer), 20. vers, 24. vers, 25. vers

2. 'behozni' (a magyarban a 'bevinni' kifejezés szerepel), 18. vers

A legtöbb előfordulása ennek a kifejezésnek a következőkre utal:

1. azok, akik nem mehetnek be (nem tartozhatnak) (nem vehetnek részt a szentsátorbeli alkalmakon) Izrael közösségével:
  - a. sérült férfiak
  - b. törvénytelen (házasságon kívül született) személyek és azok leszármazottai
  - c. emóriaiak, móábiak, és azok leszármazottai
2. azok, akik bemehettek:
  - a. az edomiták
  - b. az egyiptomiak
3. azok, akiknek egy bizonyos időre el kellett hagyniuk Izrael táborát:
  - a. férfiak, akiknek éjszakai folyásuk volt
  - b. minden izraelitának, hogy könnyítsen magán

■ **„az ÚR (YHWH) gyülekezetében”** Azt a kifejezést, hogy 'az ÚR gyülekezete' YHWH istentiszteletre összegyűlt szövetséges népére használták a Hóreb/Sínai hegy óta:

- 1.II. Mózes 12:6, „Izrael egész gyülekezeti közössége”
- 2.III. Mózes 16:17, „Izrael egész gyülekezete”
- 3.IV. Mózes 16:3, „egybegyűltek”, „az ÚR gyülekezete”
- IV. Mózes 20:4, „az ÚR gyülekezete”
- 4.V. Mózes 5:22, „az egész gyülekezet”
- V. Mózes 9:10; 10:4; 18:16, „amikor orr volt a gyülekezet”, „összegyülekezés napján”
- V. Mózes 23:1,2,3,8, „az ÚR gyülekezete”
- V. Mózes 31:30, „Izrael egész gyülekezete”
- 5.Józs. 8:33, „egész Izrael”

Ez a kifejezés a következőket képviseli:

1. az Istent imádó Izraelt
  - a. Sínai/Hórab hegyen
  - b. a szentsátorban
2. A *The Jewish Study Bible*, 418. oldala, a Bírák 20:2-re alapozva azt bizonygatja, hogy ez egy vezetőségi tanácsra vagy kormányzói testületre utal (vö. IV. Mózes 16:3; 20:4)

Ezeknek a kizárt személyeknek továbbra is megvannak a 'néped között lakó idegenek'-nek járó jogaik, akiket a következő igehelyek írnak körül: II. Mózes 22:21; III. Mózes 19:9-10,33-34; 23:22; V. Mózes 1:16; 5:14; 27:19.

A Szeptuaginta a *qahal* (BDB 874) héber kifejezést úgy fordította, hogy ekklesia, amiből a 'gyülekezet' angol szó származik. Jézus és az ÚSZ-i szerzők ezt a kifejezést használták arra, hogy közöljék, hogy Isten Újszövetségi népét azonosítani kell Isten Ószövetségi népével (vö. Jer. 31:31-34; Ezék. 36:22-38; Gal. 6:16; I. Péter 2:9; Jel. 1:6).

23:2 „kevert vérű” Ez a kifejezést (BDB 561) a következőképpen definiálják: (1) kiházásítás kapcsán fogant gyermek; (2) vérfertőzés esetéből született gyermek (vö. III. Mózes 18:6-18); vagy (3) vegyes házasságból született gyermek (zsidó és pogány házasságából, vö. Ezsd. 9:2; Neh. 13:23-25; Zak. 9:6). A héber szó a 2. lehetőségre illik rá a legjobban.

23:2,3 „tizedik nemzedéke” Figyeld meg a 2. és 3. versben található 'még ... sem tartozhat' kifejezés párhuzamos szerkezetét. A tízes szám a teljesség vagy az örökké kifejezésére használt idióma (lásd a Különleges Témát a 4:40-ben).

KÜLÖNLEGES TÉMA: SZIMBOLIKUS SZÁMOK AZ ÍRÁSOKBAN

A. Bizonyos számok számokként és szimbólumokként is szolgáltak:

1. Egy – Isten (pl. V. Mózes 6:4; Ef. 4:4-6)
2. Hat – az emberi tökéletlenség (eggyel kevesebb, mint a 7, pl. Jel. 13:18)
3. Hét – isteni tökéletesség (a teremtés hét napja). Figyeld meg a szimbolikus használatát a Jelenések könyvében:
  - a. hét gyertyatartó, 1:13,20, 2:1
  - b. hét csillag, 1:16,20; 2:1
  - c. hét gyülekezet, 1:20
  - d. Isten hét lelke, 3:1; 4:5; 5:6
  - e. hét lámpás, 4:5
  - f. hét pecsét, 5:1,5
  - g. hét szarv és hét szem, 5:6
  - h. hét angyal, 8:2,6; 15:1,6,,7,8; 16:1; 17:1
  - i. hét trombita, 8:2,6
  - j. hét mennydörgés, 10:3,4
  - k. hétezer, 11:13
  - l. hét fej, 13:1; 17:3,7,9
  - m. hét csapás, 15:1; 6,8; 21:9
  - n. hét pohár, 15:7
  - o. hét király, 17:10

- p. hét pohár, 21:9
4. Tíz – teljesség
- a. az Evangéliumokban való használata:
    - (1) Máté 20:24; 25:1,28
    - (2) Márk 10:41
    - (3) Lukács 14:31; 15:8; 17:12,17; 19:13,16,17,24,25
  - b. a Jelenések könyvében való használata:
    - (1) 2:10, a nyomorúság tíz napja
    - (2) 12:3, 17:3,7,12,16, tíz szarv
    - (3) 13:1, tíz korona
  - c. a tíz többszörösei a Jelenések könyvében:
    - (1) 144.000 = 12x12x10, vö. 7:4; 14:1,3
    - (2) 1.000 = 10x10x10, vö. 20:2,3,6
5. Tizenkettő – az emberi szervezettség
- a. Jákób tizenkét fia (azaz Izrael tizenkét törzse, I. Mózes 35:22; 49:28)
  - b. tizenkét oszlop, II. Mózes 24:4
  - c. a tizenkét kő a Főpap mellvértjén, II. Mózes 28:21; 39:14
  - d. tizenkét kenyér, a Szenthelyen lévő asztalra (Isten a tizenkét törzsről való gondviselésének szimbóluma), III. Mózes 24:5; II. Mózes 25:30
  - e. tizenkét kém, V. Mózes 1:23; Józs. 3:22; 4:2,3,4,8,9,20
  - f. tizenkét apostol, Máté 10:1
  - g. a Jelenések könyvében való használata
    - (1) a tizenkétezer elpecsételt, 7:5-8
    - (2) tizenkét csillag, 12:1
    - (3) tizenkét kapu, tizenkét angyal, tizenkét törzs, 21:12
    - (4) tizenkét alapkö, a tizenkét apostol neve, 21:14
    - (5) az Új Jeruzsálem mérete tizenkétezer futamnyi volt négyzet alakban, 21:16
    - (6) tizenkét kapu tizenkét gyöngyből készítve, 21:12
    - (7) az élet fája tizenkétféle gyümölcessel, 22:2
6. Negyven = az időre használt szám
- a. néha szó szerinti (a kivonulás és a pusztai vándorlás, pl. II. Mózes 16:35); V. Mózes 2:7; 8:2
  - b. lehet szó szerinti vagy szimbolikus is
    - (1) özönvíz, I. Mózes 7:4,17; 8:6
    - (2) Mózes a Sínai hegyen, II. Mózes 24:18; 34:28; V. Mózes 9:9,11,18,25
    - (3) Mózes életének szakaszai
      - (a) negyven év Egyiptomban
      - (b) negyven év a pusztában
      - (c) negyven évig vezette Izraelt
    - (4) Jézus negyven napig böjtölt, Máté 4:2; Márk 1:13; Lukács 4:2
  - c. Nézd meg (Konkordancia segítségével), hogy ez a szám hány alkalommal tűnik fel a Bibliában az idő megjelölésére!
7. Hetven – kerek szám az emberek megjelölésére
- a. Izrael, II. Mózes 1:5
  - b. hetven vén, II. Mózes 24:1,9
  - c. eszkatalogikus, Dán. 9:2,24
  - d. missziós csapat, Lukács 10:1,17
  - e. megbocsátás (70x7), Máté 18:22

B. Hasznos referenciák

1. John J. Davis, *Biblical Numerology*

2. D. Brent Sandy, *Plowshares and Pruning Hooks*

23:3 „nem tartozhat ... ammoni vagy móábi ember” Ezek a nemzetek voltak a 2. versben megemlített vérfertőzés eredménye. Némely rabbi azt mondja, hogy az I. Mózes 19:30-38 (nemzetek, melyek Lót a lányaival való vérfertőző kapcsolatából származnak) megmutatja, hogy ez csak a férfiakra vonatkozik, ezzel kerül meg az, hogy Ruth, a móábita, Dávid Király őse volt. Mindazonáltal amellet, hogy vérfertőzőek voltak, más okokat is megnevez a 4-6-vers, hogy miért voltak kivetettek.

23:4 „Bálám” Ez a próféta nem volt Ábrahám leszármazottja, de ismerte YHWH-t, ugyanúgy, mint Melkisédek és Jób, akik szintén nem voltak Ábrahám leszármazottai. Bálám történetét a IV. Mózes 22-24 beszéli el.

23:5 „mivel szeret téged Istened az ÚR” Ez az V. Mózesben egy visszatérő téma:

1. 4:37, „szerette atyáidat”

2. 7:7-8, „szeret benneteket az ÚR, és megtartja az esküt, amelyet atyáitoknak tett”

3. 7:12-12, „szeretni fog, megáld és megsokasít téged”

4. 10:15, „mégiscsak a te atyáidat kedvelte meg az ÚR, őket szerette”

5. 33:3, „mennyre szereti népét”

YHWH cselekedetei Saját döntésein alapulnak, nem pedig Izrael jóságán (vö. 7:7-8). Ő választotta Ábrahámot, hogy kiválasszon egy világot (lásd Különleges Téma, Bob Evangéliumi Előítéletei a 4:6-ban).

23:6 „békességükkel és javukkal” Ez a következőkre utalhat: (1) egyezményekre vagy szövetségekre (pl. Ezdrás 9:12) vagy (2) az értük mondott imákra (pl. Jer. 14:11).

SZÖVEG: 23:7-8

⁷Ne utáld az edómiakat, mert testvéreid ők! Ne utáld az egyiptomiakat, mert jövevény voltál országukban! ⁸Ezeknek a harmadik nemzedékben született fiai az ÚR gyülekezetéhez tartozhatnak.

23:7 „utáld” Ez az IGE (BDB 1073, KB 1765, *Piel* BEFEJEZETLEN, kétszer használva) azt jelenti, hogy 'gyűlölni, iszonyodni valamitől', és az 'utálatosság' FŐNÉVBŐL származik (pl. 7:26). Lásd Különleges Téma: utálatosságok a 14:3-ban.

■ **„edómiakat, mert testvéreid”** Rashi azt mondja, hogy a 3. vers és a 7. vers közötti különbség az, hogy azok az országok, amelyek a 3. versben lettek felsorolva mind bűnre vitték Izraelt (vö. I. Mózes 36). Edóm népe Jákób testvéreinek, Ézsaunak a leszármazottai voltak (vö. I. Mózes 25:24-26, 36:1).

23:8 „ezeknek a harmadik nemzedékben született fiai” Ez a türelmi időszak valószínűleg azért volt szükséges, mert ez volt az az időszak, ami ahhoz kellett, hogy teljes mértékben beintegrálódhassanak az izraeli társadalomba és istentiszteleti gyakorlatokba.

SZÖVEG: 23:9

⁹Ha táborba szállsz ellenségeid ellen, őrizkedj minden rossz dologtól!

23:9 Izrael 'szent háborúban' állt (vö. 20. fejezet). YHWH harcolt értük, de 'szertartásilag' tisztának kellett maradniuk, hogy YHWH jelenléte velük maradhasson (vö. 14. vers, Józs. 5:13-15).

SZÖVEG: 23:10-11

¹⁰Ha valaki valamely éjszakai eset miatt nem tiszta, az menjen ki a táboron kívülre, ne maradjon benn a táborban. ¹¹Estefelé mosakodják meg, és naplementekor már bemehet a táborba.

23:10 „éjszakai eset” A héberben azt mondja, hogy 'az éjszaka történt esemény' (BDB 899 CONSTRUCTUS az 538-al). Különböző fajta testváladékokat jelölhet, mint például a vizelet, hasmenés, stb.

Bármilyen testvadász folyása szertartásilag tisztátalanná tette azt a személyt (vö. III. Mózes 15). De ne feledd el, hogy ez a szertartásilag való tisztasággal volt kapcsolatos, nem pedig a bűnnel.

■ „naplementekor” Izraelben az új nap naplementekor kezdődött, az I. Mózes 1 mintáját követve.

SZÖVEG: 23:12-14

12Legyen a táboron kívül egy hely, ahová félremegy. **13**Legyen a felszerelésed között ásó is, hogy amikor kinn leülsz, gödröt áshass vele, és betakarhasd, ami elment tőled. **14**Mert Istened, az ÚR veled jár a táborban, hogy segítségedre legyen, és kezedbe adja ellenségeidet; legyen azért a táborod szent, ne lásson ő nálad semmi szemérmatlenséget, mert elfordul tőled.

23:12 „egy hely” A héber kifejezés, a 'kéz' (BDB 388), ami valószínűleg arra utalt, hogy volt egy jelzés, ami egy olyan általános helyet jelölt meg, ahol az ürüléket elhelyezhették (BDB 844).

23:13

NASB „ásót”
NKJV „szerszámot”
NRSV, NJB „kőműveskanalat”
TEV „egy botot”

A héber kifejezés (BDB 450) egy valamilyen fajta ásószerszámra utalt. Azt nem tudjuk pontosan, hogy ez egy katonai fegyver volt, ami kettős célt szolgált, vagy egy külön szerszám, mint egy sátorcövek, amit külön erre az egy célra vittek magával.

■

NASB „eszközök”
NKJV, TEV,
NJB „felszerelés”
NRSV „szerszámok”

Ennek a kifejezésnek (BDB 24) a jelentése nem bizonyos. Arabul azt jelenti, hogy 'tulajdon', még az arámban azt, hogy 'fegyverek'. A szövegkörnyezetben sokkal inkább úgy tűnik, hogy ez egy katonai fegyver volt, amit ásószerszámként is használtak a szertartási tisztasággal és az ürülék egészségügyi befedésével kapcsolatban. Az egész ÓSZ-ben csak itt fordul elő.

23:14 „mert Istened az ÚR veled jár a táborban” Lehetséges, hogy ez egy utalás arra, hogy a lévíták hordozták a szövetség ládáját (vö. II. Mózes 25:10-22), amin a *shekinah* felhő nyugodott (pl. II. Mózes 13:21-22; 14:19-20; 16:10; 19:9,16; III. Mózes 16:2,13), ami az isteni Jelenlét szimbóluma volt azután, hogy Izrael átkelt a Jordánon. Később a rabbik szó szerint vették, és azt a szabályt hozták, hogy Jeruzsálem városában a kertekben egyáltalán nem lehetett trágyát használni.

■ „semmi szemérmatlenséget” Ez egy CONSTRUCTUS a 'szó' (BDB182 IV, 6.) a 'meztelenséggel' (BDB 788, 2. vö. 24:1) alkotott szóösszetétele. Ebben a szövegkörnyezetben ez a testvadászokkal kapcsolatos szertartási tisztaságra utal (vö. III. Mózes 15). Úgy tűnik, hogy ez egy módja annak, hogy megtanítsa Izraelnek, hogy 'szentségük' és éberségük illő legyen YHWH jelenlééhez és hatalmához, ami ott volt velük.

SZÖVEG: 23:15-16

15Ne küldd vissza urához a rabszolgát, ha hozzád menekül urától! **16**Hadd lakjék közötted azon a helyen, amelyet választ magának városaid közül, ahol jó neki. Ne nyomorgasd őt!

23:15 „ne küldd vissza urához a rabszolgát” Az értelmezés központi kérdése az, hogy melyik nemzethez tartozott a rabszolga és melyikhez az ura. Kire is utal ez a vers pontosan? Idegen rabszolgára vagy idegen rabszolgatartóra kell hogy utaljon (vagy mindkettőre). Ez világosan megmutatja, hogy Izrael úgy gondolta, hogy a rabszolga több volt, mint egy eleven eszköz. YHWH megengedte a rabszolgaságot bizonyos megkötésekkel és korlátozásokkal, emellett törődött a gyengékkel, az elesettekkel és a sebezhető emberekkel!

23:16 Figyeld meg, hogy YHWH milyen ismétlődő szabadságjogokat követel meg az elmenekült idegen rabszolga javára:

1. „hadd lakjék közötted” – BDB 442, KB 444

2. „azon a helyen, amelyet választ” – BDB 103, KB 119, *Qal* BEFEJEZETLEN

3. „ahol jó neki” – BDB 373 II

4. „ne nyomorgasd” – BDB 413, KB 416, *Hiphil* BEFEJEZETLEN

Micsoda szabadság és micsoda védelem! Minden más régi Közel-keleti törvénykönyv megkövetelte az elszökött rabszolga urához való visszajuttatását (és ezzel együtt valószínűleg a halálát is). A Mózesi szövetség a gyengék, az erőtlenek, a társadalmilag kiközösítettek és a szegények jogainak védelmére összpontosít (vö. 10:18, 14:29; 16:11; 24:17,19; 26:12,13; 27:19).

SZÖVEG: 23:17-18

17Ne legyen szent helyeden parázna nő Izráel leányai közül, se parázna férfi Izráel fiai közül!

18Ne vidd a parázna nő bérét, se a parázna férfi keresményét Istenednek, az ÚRnak a házába, semmiféle fogadalom címén, mert mindkettő utálatos Istened, az ÚR előtt.

23:17 „szent helyeden parázna nő” Ez a 'szent személy' (BDB 873 I) nőnemű alakjának kifejezése. Ez megmutatja a kultikus prostitúció Kánaánban való jelenlétét (vö. II. Mózes 34:15-16; II. kir. 23:7). Mindazonáltal ennek alig vannak régészeti bizonyítékai Kánaánból (vö. NIDOTTE, 1. kötet 1124 oldal, 6.). Ha valóban volt kultikus prostitúció és ezek az utálatosságok az izraeli társadalmon belül is kifejlődtek, akkor ez még inkább gonoszakká teszi őket (vö. Hós. 4:11-14; Lukács 12:48).

■ „szent helyeden parázna férfi” Ez egy hímnemű kifejezése a 'szent személynek' (BDB 873 I). Ebben az időszakban a férfi paráznakat 'kutyának' nevezték (vö. 18. vers).

23:18 „a parázna nő bérét” Ez a kifejezés nem ugyanaz, mint a 17. versben használt (vö. Hós. 9:1). Ez volt az általánosságban használt kifejezés a termékenység imádatban való partnerekre (BDB 1072). Vitakoznak azon, hogy a 17. versben használt kifejezés a kultikus prostitúcióra párhuzamos-e a 18. versben használttal, vagy a 18. vers a nem kultikus prostitúcióra utal-e (BDB 1072). Nagyon sok szövegrészben megkülönböztetik a kettőt, de itt a párhuzam szándékosnak tűnik. A szolgáltatás árát vissza kellett adni az istenségnek (vö. Miquéás 1:7). YHWH minden szexuális tevékenységből származó jövedelmet visszautasít!

■ „se parázna férfi keresményét” Az angolban azt mondja, hogy 'sem a kutya keresményét', ami tulajdonképpen a férfi prostituált bérére utalt. YHWH teljes mértékben elutasítja a termékenység imádatot és annak minden bevételét!

SZÖVEG: 23:19-20

19Ne végy kamatot atyádfiától se pénz, se élelem, se más egyéb után, amit kamatra szokás adni!

20Az idegentől vehetsz kamatot, de atyádfiától ne végy kamatot! Akkor megáld téged Istened, az ÚR minden vállalkozásodban azon a földön, ahová most bemégy, hogy birtokba vedd.

23:19 „ne végy kamatot” A héberben szó szerint azt jelenti, hogy 'valamit leharapni' (BDB 675). Ez a következő helyeken is megtárgyalják: II. Mózes 22:25; III. Mózes 25:35-37.

23:20 A szövetséges partnerek között teljesen más irányelvek érvényesültek, mint a pogányokkal való kapcsolatukban (BDB 648, vö. 14:21; 15:3).

■ „akkor megáld téged Istened az ÚR minden vállalkozásodban” Figyeld meg YHWH áldásait, aminek afféle jelnek kellett lennie, ami a világot Őhozzá vonzotta, s ezek az áldások Izrael szövetséges engedelmisségén múltak. A régi szövetség, ugyanúgy, mint az új szövetség a kegyelemre alapozódott, de Isten elvárta az Ő népétől a szövetség követeléseinek teljesítését, mert Isten azt szeretné, hogy népén keresztül Saját jellemét tükrözhesse egy szellemileg elveszett és szükségben lévő világ felé. Az Újszövetségi üdvösség teljes mértékben ingyenes Krisztus bevégzett munkájában, de ennek is vannak feltételei és elvárásai (azaz megtérés, hit, engedelmisség, kitartás). A cél Isten ismerete és az Ő kijelentett akaratában és jellemében való élet. Lásd Különleges Téma: Bob evangéliumi előítéletei a 4:6-ban.

Érdekes, hogy ezek közül az 'áldásos szövegrészek' közül sok olyan szöveggörnyezetben tűnik fel, amikor arról van szó, hogy Izraelnek segítenie kell a szegényeket és a szükségben lévőket (pl. 14:29, 24:19).

SZÖVEG: 23:21-23

21Ha fogadalmat teszel Istenednek, az ÚRnak, ne halogasd annak a teljesítését, mert úgyis számon kéri tőled Istened, az ÚR, és vétek fog terhelni. **22**Ha nem teszel fogadalmat, azzal nem vétkezel. **23**Vigyázz azért, hogy megtedd, amit kimondasz, ha önkéntes áldozatot fogadsz Istenednek, az ÚRnak, ahogyan azt megígéred.

23:21 „fogadalmat” A fogadalmakat (BDB 623, KB 674, *Qal* BEFEJEZETLEN, vö. 12:11,17) a III. Mózes 27 és a IV. Mózes 30 tárgyalja (a nazír fogadalom a IV. Mózes 6-ban szerepel). Ez egy ígélet volt, amit YHWH-nak tettek bizonyos eseményekre és körülményekre alapozva.

Ebben a kifejezésben szerepel egy:

1. *Piel* BEFEJEZETLEN ige (BDB 29, KB 24) tagadott formában
2. *Piel* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS a BDB 1023, KB 1523 igéből

Ha fogadalmat teszel, időben teljesítsd is!

■ **„ne halogasd annak a teljesítését”** A rabbi később ezt az időkorlátot úgy értelmezték, hogy 'három ünnepen belül' (azaz egy év).

■ **„mert úgy is számon kéri tőled”** Ez a kifejezés hangsúlyos (FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS és BEFEJEZETLEN IGE, amik ugyanabból a szótőből származnak, BDB 205, KB 233). YHWH az Ő nevében tett fogadalmakat nagyon komolyan veszi (vö. Préd. 5:1-7).

23:22 Ez megmutatja azt a bölcsességet, hogy ne tegyenek fogadalmat elhamarkodottan (pl. Bírák 11). Ez megmutatja, hogy a héberek hogyan tekintettek a kimondott szó hatalmára és fontosságára (pl. I. Mózes 1; Ézs. 55:11; János 1:1).

SZÖVEG: 23:24

24Ha bemégy embertársad szőlőjébe, ehetsz szőlőt, ha megkívánod, és jóllakhatsz, de edénybe ne rakj!

23:24-25 „bemégy” ('te' személyes névmás az angolban) Ez a föld (ígélet földje) szegényeire, árváira, özvegyeire, jövevényeire és szükségben lévőire utalt. Ez a kalász-szedégetés törvényének része volt. Számos szövegrészben előfordult (vö. III. Mózes 19:9-10; 23:22; V. Mózes 24:21, Bír. 8:2; 20:45; Ruth 2; Ézs. 17:6; 24: 13; Jer. 6:9; 49:9; Mik. 7:1). Ez megmutatja azt, hogy Isten törődik a szegényekkel és azt is, hogy Ővé az aratás.

23:24 „jóllakhatsz” Ez a következők összetétele: 'vágyaid szerint' (BDB 659) és 'amíg betelsz' (BDB 959, vö. II. Mózes 16:3; III. Mózes 25:19; Ruth 2:18; Zsolt. 78:25; Péld. 13:25). Ez arra utal, hogy nem csak annyit eszel, amivel éppen jól elvagy, hanem annyit ehetsz, amennyit csak akarsz. Micsoda csodálatos módja ez a szegényekről, a szükségben lévőkről és a földön átkelő jövevényekről való gondoskodásnak. Továbbá nincsen megköve, hogy egy személy hány alkalommal térhet vissza.

SZÖVEG: 23:25

25Ha bemégy embertársad gabonája közé, szakíthatsz a keziddel kalászokat, de sarlóval ne vágj embertársad gabonájából!

23:25 A 24. és 25. versek azt is megmutatják, hogy a szükségben lévők annyit ehetnek, amennyit csak akarnak, de nem vihetnek a terményből későbbi fogyasztásra vagy eladásra (vö. Máté 12:1-8; Márk 2:23-28, Lukács 6:1-5). YHWH ugyanúgy törődik a szegények jogaival, mint a farmerek jogaival.

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Miért tiltana ki Isten bárkit is azok közül, akik szerettek volna az Ő népe közé tartozni?
2. Miért tett Isten különbséget bizonyos országok között?
3. Az ÓSZ-ben hogyan kapcsolódik a tisztaság a bűnhöz?
4. A 24-25-ös versek hogyan hozzák egyensúlyba a tulajdonosok jogait a szegények és szükségben lévők jogaival?

V. MÓZES 24

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
A válással kapcsolatos törvények	Az emberszeretet különböző törvényei (23:15-25:19)	Az elválás és az újrarázasodás	Az elválás
24:1-4	24:1-4	24:1-4	24:1-4
Különböző törvények		Különböző törvények	Az egyének védelme
24:5.	24:5.	24:5	24:5
24:6-7	24:6.	24:6.	24:6.
	24:7	24:7.	24:7.
24:8-9	24:8-9	24:8-9	24:8-9
24:10-13	24:10-13	24:10-13	24:10-13
24:14-16	24:14-15	24:14-15	24:14-15
	24:16.	24:16.	24:16.
24:17-18	24:17-18	24:17-18	24:17-18
(24:19-25:4) 24:19-25-3	24:19-20	24:19-22	24:19.
			24:20.
	24:21-22		24:21.
			24:22

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együltödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 24:1-4

¹Ha valaki feleségül vesz egy lányt, és férje lesz annak, de később nem találja kedvére valónak, mert valami ellenszenveset talál benne, akkor írjon válólevelet, adja azt az asszony kezébe, és úgy küldje el a házából. ²Ha az elmegy a házából, és egy másik emberhez megy feleségül, ³de a másik férj is meggyűlöli, válólevelet ír neki, a kezébe adja, és elküldi a házából, vagy ha meghal a második férj,

aki feleségül vette, ⁴akkor nem veheti újra feleségül az első férje, aki elküldte őt, mert az ő számára tisztátalanná vált az asszony. Utálatos dolog az ilyen az ÚR előtt. Ne kövess el ilyen vétket azon a földön, amelyet Istened, az ÚR ad neked örökségül!

24:1 „ha ... akkor” Ez a szerkezet a *Qal* BEFEJEZETT formája a 'megtörténik' (BDB 224, KB 243) kifejezésnek a feltételes SZÓCSKÁVAL (BDB 49). Ez a feltételes helyzet az első három versben folytatódik. Az 1-4-es versek egyetlen mondatot alkotnak, melynek a 4. versben található a konklúziója. Figyeld meg, hogy ez itt nem egy általános érverés a válással kapcsolatban, hanem a válás egy bizonyos esetéről, az újránházasságról és az azt követő válásról/halálról, majd az első házastárssal való újránházasságról volt szó. Elég nehéz túl sok egyetemes igazságot levonni ebből a szöveggörnyezetből. Még Jézus ezen igeszakaszról való értekezését, és a válás témáját is a vallási vezetők arra való törekvése színezte ki, hogy törbe csalják, és ellentmondáson kapják azzal a céllal, hogy csökkentsék az emberek közötti támogatottságát, és jogi/teológiai alapot találjanak arra, hogy megvádolhassák. A válás sohasem szolgált a legjobb lehetőségként!

■ **„nem találja kedvére valónak”** Ezt a gyakori IGÉT (BDB 592, KB 619) kétszer használja ebben a versben (először *Qal* BEFEJEZETLEN, a második pedig *Qal* BEFEJEZETT formában van). Olyan értelemben használja, ami azt jelenti, hogy 'felismerni egy már létező állapotot' (vö. 22:14,17).

Azt a kifejezést, hogy 'kedvére' (BDB 336) használják arra is, hogy Isten kedvére való (pl. I. Mózes 6:8; II. Mózes 33:17) és arra is, hogy az emberiség kedvére való (vö. I. Mózes 30:27; 33:8,10,15; Ruth 2:2,10,13). Azt jelenti, hogy előzékeny elfogadás, vagy érzékenység. Itt tagadó formában szerepel. Felismerte az emberi szeretet bukott állapotát, ami néha ingatag és múlandó.

Ez a szövegrész hatalmas ellentétek forrása volt a rabbik között. A Shammai (a rabbik konzervatív csoportja) azt mondta, hogy ez csak a házasságtörésre utalt, míg a Hillel (a rabbik liberális csoportja) azt mondja, hogy bármire utalhat, még egészen triviális dolgokra is (azaz rosszul elkészített étel, rossz kapcsolat a házastárs családjával, szebb nőt talált). Izraelben csak a férjnek volt törvényes joga, hogy elváljon.

■
NASB „valami illetlenséget”
NKJV „valami tisztátalanságot”
NRSV „valami kifogásolnivalót”
TEV „valamit, amit nem szeret benne”
NJB „valamit, ami illetlenség”
JPSOA „valami ellenszenveset”

Szó szerint azt jelentette, hogy 'meztelenséget' (BDB 788). A 23:14-ben ugyanezt a kifejezést használta, bár ott nem erkölcsi értelemben. Ez nyilván nem utalhat bizonyított házasságtörésre, mert az automatikusan halálbüntetést vont maga után (vö. 22:22). Amikor Jézus idézte ezt a szöveget úgy tűnik, hogy a 'parázsnaság' kifejezéssel értelmezte a Máté 19:9-ben, ami egy görög kifejezés volt (porneia), s bármilyen fajta szexuális illetlenséget vagy hűtlenséget magába foglalt. Ezt a kifejezést szándékosan kétértelműnek szánták, így a körülmények lehető leghatékonyabb körét fedi le.

Mózes azért írta ezt a szöveget, hogy védelmezze az elutasított, sebezhető feleséget. Számomra sokként hat, hogy Jézus azt mondja, hogy Isten sohasem az akarta az elválásnak és az újránházasságnak ezen törvényes védelmét (vö. Máté 5:27-32; 19:7-12; Márk 10:2-12; Lukács 16:14-18), hanem ez Mózes ötlete volt, az Izraeliták szívének keménysége miatt. A Pentateuchusban hány olyan dolog van még feljegyezve, ami nem Isten szándéka, akarata volt? Jézus, mint az Írások Ura megmutatta hatalmát azzal, hogy kijavította az ŐSZ-i szövegeket és azok értelmezését (vö. Máté 5:17-48; Márk 7:1-23). Ez számunkra, modern evangéliumi hívők számára eléggé lehangoló lehet, mert olyan nagy hangsúlyt helyezünk arra, hogy a Biblia 'Isten szava' (és valóban az!), de nem szabad elfelejtenünk, hogy Jézus az Élő Ige, s mi csak a töredékét birtokoljuk mindannak, amit Ő tett és mondott (vö. János 20:30). A Biblia elsődlegesen arra lett megszerkesztve, hogy üdvösséget hozzon a számunkra (vö. János 20:31; II. Tim. 3:15) és csak azután arra, hogy irányt mutasson a keresztény élet megéléséhez (II. Tim. 3:16-17). Minden ahhoz kellő információ a rendelkezésünkre áll, hogy üdvözülhessünk és hogy Istennek tetsző életet élhessünk. Nincsen szükségünk további szabályokra és törvényekre. A rendelkezésünkre álló szövegek és a bennünk lakozó Lélek irányít minket a rendelkezésünkre álló szövegekről a bizonytalan területekre. Folyamatosan emlékeztetve, hogy Jézus azt mondta, hogy az Ige összes tanítása azzal kapcsolatban, hogy hogyan éljünk Istennek tetsző életet két fontos kijelentésben lett összefoglalva (vö. Máté 22:34-40; Márk 12:28-34; Lukács 10:25-28):

1. V. Mózes 6:4 – szeresd Istent teljes mértékben

2.III. Mózes 19:18 – szeresd felebarátodat, mint magadat

■ **„válólevelet”** Ez egy jogi dokumentum volt a válásról. Lehet, hogy a hozomány visszatérítését is tartalmazta. Később egy jogi procedúrát is magában foglalt, ami reménység szerint elég időt biztosított a partnereknek, hogy kibéküljenek, de itt úgy tűnik, hogy ezt a levelet a férj írta meg, vagy annak képviselője (azaz egy lévita).

A III. Mózes 21:7,14 és 22:13 szintén az elválást és az újránházasodást tárgyalja meg, de a papokkal kapcsolatban. Minden bizonnyal elég gyakori dolog lehetett (vö. IV. Mózes 30:9).

24:2 „egy másik emberhez megy feleségül” Az újránházasodás jogát feltételezték és ki is mondták. Ez volt az egész procedura célja.

24:3 „de a másik férj is meggyűlöli” Az angol szövegben szerepel a 'ha' szócska, ami azt eredeti héber MSS szövegben nem szerepel. Egy újabb hipotetikus helyzetet feltételez (mint az 1. vers).

Az az IGE, amit az angol fordítás használ, 'ellene fordul', szó szerint azt jelenti, hogy 'gyűlöli' (BDB 971, KB 1338, *Qal* BEFEJEZETT), és az arámban a 'válásra' használták.

■ **„ha meghal a második férj”** Ez egy újabb lehetséges eset.

24:4 „nem veheti újra feleségül az első férj” Az eredeti házaspárt a kibékülésre bátorítják (a válólevél kiadásának jogi eljárása), de ha már elváltak, és a feleség újránházasodott, a kibékülés meg volt tiltva! Ez a célja az összes feltételnek, amit az 1-3-as versekben látunk. Lehetséges, hogy ez egy módja volt annak, hogy a második házasságot védelmezze.

■ **„tisztátalanná vált”** Ez a tisztátalanság úgy tűnik, hogy ahhoz kapcsolódik, hogy a nő két férfivel volt szexuális kapcsolatban, így az eredeti férj, ha újra elvonná, bizonyos értelemben házasságtörést követne el!

Ennek a bekezdésnek a megfogalmazása, s annak kétértelműsége miatt nehéz egyetemes szellemi alapelveket kijelenteni. Ez a szövegrész nem a válás és az újránházasodás gonosz mivoltáról szól, hanem arról, hogy az első férj újra elvonná eredeti feleségét annak második házassága után. A régi közel-keleten a válás és az újránházasodás gyakori dolgok voltak, és nem ítélték el azokat.

Az IVP Bible Background Commentary című bibliakommentárban van egy érdekes megjegyzés:

„A héber ige szokatlan formája, amit a 4. versben használ világossá teszi, hogy ebben az esetben a nő az áldozat, nem pedig a bűnös fél. Kénytelen volt tisztátalanságát bevallania az első férje kíméletlen tettei miatt, a második házassága pedig azt mutatja, hogy egy másik férj képes volt alkalmazkodni ahhoz a 'tisztátalansághoz', amivel meg volt verve. A tiltás arra vonatkozik, hogy meggátolja az első férjet abban, hogy újra elvegye a nőt (amiben némi anyagi előnyt vélne felfedezni), míg ha a nő tisztátalan lett volna, a tiltás ellene szólna, és meggátolná, hogy valaha valaki mással is házassági kapcsolata legyen” (198. oldal).

■ **„Ne kövess el ilyen vétket azon a földön”** Isten arra vágyik, hogy erős, istenfélő házasságokat és családokat lásson. A szövetséges nép számára ezek erőt, stabilitást és nevelést/oktatást biztosítanak a következő generációra nézve. A házasságot sokkal többször mutatja be, mint amennyiszer tanít róla! Nem a válás volt a bűn, hanem az, amikor az első férj egy másik férj után újra elvette első feleségét!

Két próféta is használja ezt az ígérést metaforikus módon, hogy leírja azt, ahogyan Isten kezeli Izrael hűtlenségét (Ézs. 50:1; Jer. 3:1,8). A más istenek követése 'szellemi házasságtörésnek' számított.

SZÖVEG: 24:5

⁵Ha valaki új házas, ne vonuljon hadba, és ne vessenek rá semmiféle terhet. Maradjon otthon kötelezettség nélkül egy évig, és örüljön feleségével, akit elvett.

24:5 „Ha valaki új házas” A friss házas férjnek nem volt kötelező a hadseregben szolgálni vagy bármilyen más polgári szolgálatot ellátni egy évig. Ennek célja az volt, hogy örököszt biztosítson (vö. 20:7).

■ **„örüljön feleségével”** (a szerző által használt angol fordításban azt mondja, hogy 'tegye boldoggá feleségét') Ez az IGE (BDB 970, KB 1333, *Piel* BEFEJEZETT) az eredetiben azt jelenti, hogy 'örvendezni'

vagy 'örülni'. Ez volt YHWH célja szövetsége népe számára. Az V. Mózes törvényei arra szolgáltak, hogy segítsék a bukott emberiséget, hogy elérjék és fenntartsák a boldog, elégedett társadalmat.

A NIDOTTE 3. kötetének 1252. oldalán szerepel egy nagyon jó idézet ezzel a témával kapcsolatban:

„Az örömmel kiemelkedő szerepet kellene játszania a családi kapcsolatokban. Mózes arra buzdítja az friss házas férjet, hogy szánja magát oda arra, hogy feleségét boldoggá tegye (V. Mózes 24:5) a bölcs pedig azt tanácsolja a férjnek, hogy örüljön ifjúsága feleségének (Péld. 5:18). S bár az ostoba szülei nem tudnak örvendezni (Péld. 17:21), a bölcs fiú nagy örömet okoz apjának (10:1; 15:20; 23:24-25; 27:11; 29:3).”

SZÖVEG: 24:6

⁶Ne vegyen zálogba senki kézimalmot vagy felső malomkövet, mert életet venne zálogba!

24:6 „kézimalmot vagy felső malomkövet” Ez a két malomkőből álló malom felső köve volt (BDB 932, 939, vö. II. Mózes 11:5; Bír. 9:35; II. Sám. 11:21), amit arra használtak, hogy elkészítsék vele a mindennapi kenyereket. A felső kő haszontalan volt a hozzáillő alsó kő nélkül.

■ **„zálogba”** Ez a kifejezés, hogy 'biztosítékul' (BDB286, KB 285) lényegében azt jelentette, hogy 'kötelezni'. Amikor valaki kölcsönkér, arra kötelezi magát, hogy vissza fogja fizetni. Ahhoz, hogy bebiztosítsák ezt a visszafizetést (izraeli testvérnek kamat nélkül) a kölcsönadó valami értékeset elvihetett, és magánál tarthatta:

1. malomkő, 24:6

2. öltözék, 24:17; II. Mózes 22:25-27; Jób. 24:7,10

3. ősi örökölt földek és házak, Neh. 5:3 (valószínűleg a Jób 24:2)

4. nélkülözhetetlen állat, Jób 24:3

5. nélkülözhetetlen segítség, gyerekek, II. Mózes 21:7; III. Mózes 25:39:43; II. Kir. 4:1; Jób 24:9

Minden egyes felsorolt dolog szükséges volt a mindennapos mezőgazdasági munka elvégzéséhez. Bármely dolog elvétele veszélybe sodorta a család megélhetését, sőt, akár az életüket is. YHWH Izrael felé tanúsított könyörületét és gondoskodását kellett gyakorolniuk azon Izraelitáknak, akiknek megvoltak arra a forrásaik. Isten megáldaná őket könyörületességükért. Több adatna nekik, hogy többet tudjanak megosztani másokkal (vö. 13. vers; II. Kor. 9:6-10).

SZÖVEG: 24:7

⁷Ha valakit rajtakapnak azon, hogy elrabol egy embert testvérei, Izrael fiai közül, és durván bánik vele, sőt eladja, az ilyen rabló haljon meg! Így takarítsd ki a gonoszt a magad köréből!

24:7 „elrabol egy embert” Az itt szereplő héber IGE az 'ellopni' (BDB 170, KB 198, *Qal* BEFEJEZETT). 'Az emberrablásra' úgy tekintettek, mint ami egy élet ellopása volt (szó szerint '*nephesh* lopás', BDB 659). Sokan azt gondolják, hogy ez az, amire a Tízparancsolat azzal a parancsolattal utal, hogy 'ne lopj'. Az ezért a tettért járó büntetés a halálbüntetés volt, ami elég komoly büntetés volt sima lopásért (vö. II. Mózes 21:16; V. Mózes 5:19).

■
NASB „erőszakosan bánik”
NKJV „rosszul bánik”
NRSV „leigázza/rabszolgává teszi”
TEV „rabszolgáddá teszi”
NJB „rabszolgájává teszi”

A szótőnek (BDB 771) számos jelentése van:

1. kéve, V. Mózes 24:19, vagy köteg, Zsolt. 129:7

2. ómer – BDB I, II. Mózes 16:18,22,32,33

3. kizsákmányolni – BDB II, V. Mózes 21:14; 24:7

4. sokáig élni (arab szótővel) – BDB III

A kiejtés és a szöveggörnyezet határozta meg, hogy melyik jelentését akarták használni ennek a háromoldalú szótőnek. A 3. lehetőség csak kétszer fordul elő az ÓSZ-ben, s mind a kétszer az V. Mózesben.

■ „Így takarítsd ki a gonoszt a magad köréből” Ez egy visszatérő idióma. Lásd a 13:5 jegyzetét (vö. 17:7,12; 19:19; 21:9,21; 22:21,22,24; Bír. 20:13).

SZÖVEG: 24:8-9

⁸Vigyázz arra, hogy a poklos kiütésnél gondosan megtartsd és megtedd mindazt, amire a lévita-papok tanítanak. Vigyázzatok, és úgy tegyetek, ahogyan megparancsoltam nekik! ⁹Emlékezz vissza, hogy mit tett Istened, az ÚR Mirjámmal útközben, amikor kijöttetek Egyiptomból!

24:8 „vigyázz arra” Ezt az IGÉT (BDB 1036, KB 1581) háromszor használja ebben a versben:

1. *Niphal* FELSZÓLÍTÓ, 'vigyázz'
2. *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS, plusz a 'nagyon' MELLÉKNÉV (BDB 547) és a 'tenni' IGE (BDB 793, KB 889, *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS)
3. *Qal* BEFEJEZETLEN, 'vigyázz mit teszel' plusz a 'tenni' IGE (BDB 793, KB 889, *Qal* BEFEJEZETLEN)

Alapvető jelentése az, hogy 'megtartani', 'figyelni/örködni' vagy 'megőrizni'. YHWH szabályainak alapos betartását a háromszori ismétlés hangsúlyozta ki.

■ „poklos kiütés” Ez (BDB 863) nem az a modern kori betegség, amit mi is ismerhetünk. Ez a kifejezés sok más dolgon megjelölhetett (pl. emberi bőrön, ruhákon, bőrön -mint anyag- házakon). Az ezzel kapcsolatos útmutatásokat a III. Mózes 13-14 tárgyalja meg. Ez arra utal, hogy a III. Mózes már ebben az időben is elérhető volt. A Pentateuchus egységesített és teljes.

24:9 Az eset, amire ez utal a IV. Mózes 12-ben lett feljegyezve, amikor mind Áron mind pedig Mirjám panaszkodott Mózes vezetése és a kúsita asszonnyal (fekete nő) között házassága miatt. Erre való válaszként YHWH megerősíti Mózes vezető szerepét, és Mirjámot poklos kiütéssel veri meg (Mirjám bőrének pigmentáltsága kifakult), de Mózes közbenjárására Isten helyreállítja Mirjám bőre színét.

SZÖVEG: 24:10-13

¹⁰Ha kölcsönadsz valamit felebarátodnak, ne menj be a házába, hogy zálogot végy tőle! ¹¹Állj meg kint, és az az ember, akinek kölcsönt adtál, maga vigye ki hozzád a zálogot. ¹²De ha nyomorult az az ember, ne feküdj le a zálogul vett ruhában, ¹³hanem még naplemente előtt add vissza neki a zálogot, hogy a saját ruhájában fekhessék le. Ő áldani fog téged, te pedig igaz leszel Istened, az ÚR előtt.

24:10 „ne menj be a házába, hogy zálogot végy tőle” Az otthon bizalmas légkörét és tiszteletét védelmezték. Ennek az embernek továbbá ott volt a választási lehetősége, hogy melyik ruháját használja biztosítékként.

Az IGÉT (BDB 716, KB 778, *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS) felerősíti ugyanannak a FŐNÉVNEK a használata (BDB 716) 'biztosíték/zálog'. A biztosíték egy tárgy volt, ebben a szövegkörnyezetben az illető felső köpenye, amit a kölcsön biztosítékeként használtak (vö. 11-13-as versek).

Ezek az öltözékek nem voltak túlságosan értékesek, de nagyon szükségesek voltak a szegények mindennapi szükségeiben. Az, hogy elvették az illető felső köpenyét sokkal többet jelentett, mint pusztán csak a kölcsön biztosítását. Ezzel fejezték ki a szegény emberek felé tanúsított lenézést. Isten szemében minden ember értékes, mert ők az Ő saját képét és hasonlatosságát hordozzák (vö. I. Mózes 1:26-27). Isten szövetséges népének fel kell ismerniük azt az értéket amit Ő helyez bele az emberekbe, és ennek megfelelően kell reagálniuk rá!

24:12 „de ha nyomorult az az ember, ne feküdj le a zálogul vett ruhában” Ez arra a felső köpenyre utalt, amit a szegények arra használtak, hogy az alvásnál azzal takarózzanak (vö. II. Mózes 22:26-27).

24:13 „hanem még naplemente előtt ad vissza neki” Ez ugyanannak az IGÉNEK (BDB 996, KB 1427) a FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS formája, amit a BEFEJEZETLEN formájú IGÉVEL kombináltak, ami az intenzitást jelöli.

■ „áldani fog téged” YHWH védelmezi a szegények, az özvegyek, a jövevények és az árvák jogait és

személyét. Az ő kihasználásuk YHWH válaszreakcióra ösztönözte (pl. II. Mózes 22:23, V. Mózes 15:9; 24:15)!

■ „te pedig igaz leszel” A Szeptuaginta úgy értelmezi ezt a kifejezést, ahogyan itt is használják, a zsidó 'alamizsnára' való utalásként (vö. 6:25; 15:7-11; Máté 6:1-4).

KÜLÖNLEGES TÉMA: ALAMIZSNAOSZTÁS

I. Maga a kifejezés

- A. A kifejezés a judaizmuson belül alakult ki (azaz a Szeptuaginta korában)
- B. A szegények és/vagy a szükségben lévők számára való adakozásra utal
- C. Az „alamizsnaosztás” szó a görög *eleēmosunē* szó rövidítéséből származik.

II. Ószövetségi fogalom

- A. A szegények megsegítése már korán kifejezésre jutott a Tórában (Mózes írásai, az I. Mózes-től az V. Mózes-ig).
  - 1. a legáltalánosabb ígérés erre vonatkozóan az V. Mózes 15:7-11
  - 2. a „böngészés”, amikor az aratáskor szándékosan hagynak ott a terményből a szegények számára, III. Mózes 19:9; 23:22; V. Mózes 24:20
  - 3. a „nyugalom esztendeje”, ez lehetővé teszi a szegények számára, hogy betakarítsák a parlagon hagyott föld termését, II. Mózes 23:10-11; III. Mózes 25:2-7
- B. A fogalmat a Bölcsesség Irodalomban alkották meg (válogatott példák)
  - 1. Jób 5:8-16; 29:12-17 (a gonoszt a 24:1-12-ben írja le)
  - 2. Zsoltárok 11:7
  - 3. Példabeszédek 11:4; 14:21 [az Új Fordítás alázatosat ír, a Károli szegényt],31; 16:6; 21:3,13

III. A judaizmusban való fejlődése

- A. A Misna első felosztása arról szól, hogy hogyan bánjunk a szegényekkel, a szükségben lévőkkel, és a helyi lévítákkal.
- B. Válogatott idézetek
  - 1. „Vízzel oltják el a lobogó tűzlángot, az irgalmas szeretet bűnöket engesztel.” (Ecclesiasticus – amit úgy is ismernek, mint Ben Sirák Bölcsességei 3:30, magyar katolikus fordítás)
  - 2. „Jótéteményeket gyűjts a kincsházba, azok majd kimentenek a bajból téged” (Sirák 29:12, magyar katolikus fordítás)
  - 3. „⁶Mert ha az igaz úton jársz, minden vállalkozásod sikerrel jár, mint a többieknek is, akik az igazságot szolgálják. ⁷Adj alamizsnát a vagyonodból. Ne fordítsd el arcodat a szegénytől soha, s akkor Isten sem fordítja el arcát tőled. ⁸Amennyi vagyonod lesz, aszerint segíts másokon: ha sok lesz, adj többet, ha kevés lesz, adj kevesebbet, de ne feledkezzél meg a jótékonykodásról. ⁹Így szép kincset gyűjtesz magadnak az inséges napokra. ¹⁰Az alamizsna ugyanis megment a haláltól és attól, hogy a sötétségre kerülj. ¹¹A Magasságbeli ugyanis úgy tekinti az alamizsnát, mintha neki adnánk értékes áldozati adományt.” (Tóbiás 4:6-11, magyar katolikus fordítás)
  - 4. „⁸Többet ér a böjt imádsággal meg az alamizsna igazságossággal párosulva, mint a nagy vagyon, ha jogszalagsággal jár együtt. Jobb alamizsnát adni, mint aranyat gyűjteni. ⁹Mert az alamizsna megment a haláltól, és megtisztít minden bűntől. Akik jótékonykodnak, azok sokáig élnek.” (Tóbiás 12:8-9, magyar katolikus fordítás)
- C. Az utóbbi idézet a Tóbiás 12:8-9-ből megmutatja azt a problémát, ami kialakulóban volt. Az emberi cselekedetekre/emberi érdemekre úgy néztek, mint a megbocsátáshoz és a bővülködéshez vezető mechanizmust.

Ez a fogalom tovább fejlődött a Szeptuagintában, ahol az alamizsnaosztásra használt görög kifejezés (*eleēmosunē*) az igazságosság szinonimájává (*dikaiozunē*) vált. Ezeket fel lehet egymással cserélni a héber *hesed* kifejezések fordításával (Isten szövetséges szeretete és hűsége, vö. V. Mózes 6:25; 24:13; Ézs. 1:27; 28:17; 59:16; Dán. 4:27).

D. Az emberi könyörület cselekedetei önmagukban egy elérendő céllá váltak, hogy valaki elérhesse személyes bővülését itt és a halálban az üdvözülést. Maga a cselekedet vált teológiailag kiemelkedővé a cselekedet mögötti motiváció helyett. Isten a szívet nézi, majd megítéli a kéz munkálkodásait. Ez volt a rabbik tanítása, de valahogy elveszett útközben a személyes önigazultság keresése közben (vö. Máté 6:8).

IV. Újszövetségi reakció

A. A kifejezést a következő helyeken találhatjuk meg:

1. Máté 6:1-4
2. Lukács 11:41; 12:33
3. ApCsel 3:2-3,10; 10:2,4,31; 24:17

B. Jézus szólt a hagyományos zsidó elgondolásról az igazságossággal kapcsolatban (vö. II. Kelemen 16:4) a Hegyi beszéd alkalmával (vö. Máté 5-7) mikor a következőkre utalt:

1. alamizsnaosztás
2. böjtölés
3. imádság

Voltak zsidók, akik saját cselekedeteikben bíztak. Ezeknek a cselekedeteknek az Isten iránti, az Ő igéje iránti, és a szövetséges testvérek iránti szeretetből kellett volna fakadniuk, s nem pedig önös érdekből, vagy önigazultságból! Az alázatosság és a titkolás váltak a helyes cselekedetek iránymutatóivá. A szív nagyon lényeges része ennek. A szív menthetetlenül gonosz. Istennek meg kell változtatnia a szívünket. Az új szív követi Istent!

SZÖVEG: 24:14-15

14Ne zsákmányold ki a nyomorult és szegény napszámost, akár atyádfia, akár jövevény, aki orszáгодban, városaidban lakik. **15**Még aznap add meg a bérét, mielőtt lemegy a nap, mert nyomorult ő, és sóvárog utána, és az ÚRhoz kiált miattad; téged pedig vétek fog terhelni.

24:14 „akár jövevény” Az V. Mózesben világosan látjuk, hogy Isten gondoskodik az özvegyekről, az árvákról és a jövevényekről (vö. 10:18; 14:29; 16:11,14; 24:17,19,20,21; 26:12,13; 27:19).

24:15 „még aznap add meg a bérét” A szegényeknek szükségük volt (azaz 'vágyakozik') a napi bérre, hogy ételmeget vehessenek maguknak és családjuknak. A földesúr magánál akarta tartani bérüket, hogy biztos legyen abban, hogy másnak is vissza fognak térni dolgozni (vö. III. Mózes 19:13, Mal. 3:5; Jakab 5:4).

■ „az ÚRhoz kiált miattad” Isten gondot visel róluk és meghallja a szegények, az elidegenítettek és kiközösítettek segélykiáltását! Lásd a 24:13 jegyzetét.

■ „téged pedig vétek fog terhelni” A szövegekörnyezetben ez az 'igaz' állapot ellentéte, amit a 13. versben láthatunk.

SZÖVEG: 24:16

16Ne kelljen meghalniuk az apáknak a fiakért, a fiaknak se kelljen meghalniuk az apákért. Mindenkinek a maga vétkéért kell meghalnia!

24:16 Ez a vers nagyon hasonlít a következő versekhez: Ezék. 18:1-33; 17:12-20; Jer. 31:29-30; és II. Kir. 14:6. Ez az ÓSZ-ben ritka, egyéni felelősség fogalmára összpontosít. Ez a II. Mózes 20:5; 34:7; IV. Mózes 14:18 ellensúlyozása. Az ÓSZ általában a közösségre fókuszál (vö. V. Mózes 5:9).

Figyeld meg a 'meghalni' IGE (BDB 559, KB 562, mindegyik *Hophal* BEFEJEZETLEN) háromoldalú használatát. A lázadás nagyon súlyos tett volt! Az engedetlenségnek meg vannak a saját következményei!

Ez a törvény nem az Isten elleni lázadásra utal (pl. bálványimádás), hanem a polgári engedetlenségre utaló cselekedetekre (pl. egy létező polgári hatóság elleni tettek, vagy egy szövetséges partner elleni tett).

Az emberek felelősségre vonhatóak a személyes bűnök miatt, de ezek a bűnök gyakran családi vagy kulturális dogmokhoz kapcsolódtak. Mindannyian történelmileg és kulturálisan is bizonyos feltételek közé

vagyunk szorítva. Döntéseket hozunk, de ezeket a döntéseket korlátozzák a precedens esetek. A társadalom, a család és az egyének elválaszthatatlanul kötődnek egymáshoz! Mindegyikre hatással vannak a szülők, a kultúra és a személyes döntések! Isten megítéli a társadalmat, a családokat és az egyéneket. Az emberi szabadság egy csodálatos/borzalmas ajándék!

SZÖVEG: 24:17-18

17Ne forgasd ki jogaiból a jövevényt és az árvát, és ne vedd zálogba az özvegy ruháját!
18Emlékezz arra, hogy szolga voltál Egyiptomban, de kiváltott onnan Istened, az ÚR. Ezért parancsolom neked, hogy így cselekedj.

24:17 „ne forgasd ki jogaiból” Az IGE (BDB639, KB 692) alapvetően azt jelenti, hogy 'kinyújtani' 'kiteríteni' vagy 'fordítani'. Gyakran ezt használják metaforikusan arra, hogy 'ne térjtek le se jobbra se balra Istenetek kijelentett parancsaitól' (vö. V. Mózes 5:32; 17:11,20, 28:14; Józ. 1:7, 23:6).

Számos olyan igehely is van, ahol ennek az 'elferdítésnek/kifogatásnak' a tárgya az 'igazság' (BDB 1048, vö. II. Mózes 23:6; V. Mózes 16:19; 24:17; 27:19; I. Sám. 8:3; Péld. 17:23; Jer. Sir. 3:35; Ámós 2:7). Az igazság egy olyan dolog, ami YHWH mindenki számára szóló akarata az Izraeli társadalomban, mert az az Ő jellemét tükrözi vissza, és azt, ahogyan Ő bánik velük(vö. 32:4).

■ „a jövevényt és az árvát, és ne vedd zálogba az özvegy ruháját” Lásd a 10:18-at és a II. Mózes 22:22-24-et. Mózes törvénykönyve más volt, mint a többi régi mezopotámiai törvénykönyv, abban, ahogyan a szegényekről, a szükségben lévőkéről és a társadalmi hatalomtól mentes személyekről gondoskodott!

24:18 „emlékezz arra” Figyeld meg, hogy az, ahogyan az emlékezést (BDB 269, KB 269, *Qal* BEFEJEZETT) kihangsúlyozza, háromszor is előfordult ebben a fejezetben (24:9,18,22). A múlt igenis hatással van a jövőre. Izraelnek emlékeznie kellett, majd annak megfelelően cselekedni a jelenben!

■ „kiváltott” Lásd a Különleges Témát a 7:8-ban.

SZÖVEG: 24:19-20

19Ha learatod aratni valódat a mezőn, és ott felejtessz egy kévét a mezőn, ne menj vissza fölvenni. Legyen az a jövevényé, árváé és özvegyé. Így megáldja Istened, az ÚR, kezéd minden munkáját. **20**Ha levered olajfád termését, utána már ne szedegess, maradjon az a jövevénynek, árvának és özvegynek.

24:19-21 Ezek a mezőgazdasági megkötések azt a célt szolgálták, hogy ételt biztosítsanak a szegényeknek és a szükségben lévőknek (lásd III. Mózes 19:9-10; 23:22, Ruth 2). Ezt úgy hívták, hogy 'böngészés'.

Az V. Mózesben számos olyan törvény van, amik ételt biztosítanak a szükségben szenvedőknek:

1. a harmadik évi tized a szegények számára, 14:28-29; 26:12-15
2. az az étel, amit a Hetek Ünnepe/a Sátoros Ünnepen készítettek, 16:9-17
3. az éves aratás utáni böngészés, 24:19-21

SZÖVEG: 24:21-22

21Ha leszüreteled szőlődet, utána már ne böngésszél, maradjon az a jövevénynek, árvának és özvegynek. **22**Emlékezz arra, hogy szolga voltál Egyiptomban! Ezért parancsolom neked, hogy így cselekedj.

24:22 Az Izraelitáknak könyörületet kellett tanúsítaniuk a szolgákon és a jövevényeken, mert egyszer ők voltak ebben az állapotban, mikor Egyiptomban voltak. Isten kegyelmes volt hozzájuk; így nekik is kegyelmesnek kell lenniük másokhoz!

Az V. Mózes számos alkalommal figyelmeztet arra, hogy emlékezzenek Izrael rabszolgaságban töltött időszakára, s ezt arra használja, hogy a jelenben cselekvésre sarkallja őket:

1. a közösség minden tagjának meg kellett tartania a Szombatot, 5:12-15
2. a hetedik évben szabadon kellett bocsátani a rabszolgákat, 15:12-18
3. a közösség minden tagjának meg kellett tartania a Hetek Ünnepe, 16:9-17
4. ne forgasd ki jogaiból a jövevényt és az árvát, és ne vedd zálogba az özvegy ruháját, 24:17-18

5. ne arasd le a földedet a sarkokig, és ne arass másodjára is, 24:19-22

6. más szavakat használ, de a hangsúly ugyanazon a dolgon van, az engedelmisségen, 6:10-15; 8:2,18

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Hogyan kapcsolódik az V. Mózes 24:1-4 a váláshoz és az újrarázasodáshoz?
2. Ez hogyan kapcsolódik ahhoz, amit Jézus mondott a válásról?
3. Sorold fel ennek a fejezetnek az emberbarát elemeit.
4. Miért olyan fontos a 16. vers? Kapcsold össze az V. Mózes 5:9-el.

V. MÓZES 25

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Különböző törvények (24:5-25:4)	Emberséggel és kötelességekkel törvények (23:15-25:19)	Különböző törvények (24:5-25:4)	Az egyén védelme (24:6-25:4)
24:19-25:3	25:1-3	25:1-3	25:1-3
25:4.	25:4	25:4	25:4.
A túlélő testvér házassági kötelességei		A halott testvér felé való kötelesség	A sógorházasság törvénye
25_5-10	25:5-10	25:5-10	25:5-10
Különböző törvények		Más törvények	A veszekedésekben visszafogottak legyenek
25:11-12	25:11-12	25:11-12	25:11-12 függelék
25:13-16	25:13-16	25:13-16	25:13-16
Pusztítsd el az amálekítákat		Az amálekíták megölésére vonatkozó parancs	
25:17-19	25:17-19	25:17-19	25:17-19

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együltödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÖVEGÖSSZEFÜGGÉSI BETEKINTÉSEK

- A. Különböző területek, amiket a Mózesi Törvényhozás tárgyalt:
1. büntető törvények
  2. polgári törvények
  3. családjogi törvények
  4. kultikus törvények
  5. a könyörületesség törvényei

B. Nagyon jó anyagot találhatsz a törvény műfajával és azzal kapcsolatban, hogy hogyan kell azt a mai időkben alkalmazni:

1. *Introduction to Biblical Interpretation*, Klein, Blomberg és Hubbard, 287-283-as oldalak
2. *How To Read the Bible for All Its Worth*, Fee és Stuart, 163-180-as oldalak
3. *Cracking Old Testament Code*, 6. fejezet, 'Law', Richard E. Everbeck, 113-138-as oldalak

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 25:1-3

¹Ha viszály támad férfiak között, és törvény elé mennek, hogy ítékezzenek fölöttük, és az igazat fölmentik, a bűnöst pedig elmarasztalják, ²akkor ha a bűnös verést érdemel, fektesse le a bíró, és veressen rá a jelenlétében annyit, amennyit a bűne miatt megérdemel. ³De csak negyvenet verethet rá, többet nem, mert ha ennél több ütést méret rá, akkor szemed láttára gyalázzák meg atyádfiát.

25:1 „ha viszály támad” Ez egy olyan jogi ügyre, vitára utalt, ami szövetséges testvérek között támadt (BDB 936, vö. 17:8-13; 19:17; 21:5). A jogi eljárások célja az volt, hogy elejét vegyék a személyes bosszúnak.

■ **„az igazat fölmentik”** A bíróság hozta a döntést, ami fair és pontos volt (vö. 1:16-17). Az IGE (BDB 842, KB 1003, *Hiphil* BEFEJEZETT) és a MELLÉKNÉV (BDB 843) ugyanabból a szótóból származik. Lásd Különleges Téma: Igazság az 1:39-ben.

■ **„a bűnöst elmarasztalják”** Ugyanúgy, mint az előző pár, ez is egy szótóból származó IGÉT (BDB 957, KB 1294, *Hiphil* BEFEJEZETT) és MELLÉKNEVET (BDB 957) tartalmaz.

25:2 „a bíró” Ez vagy (1) egy jelenlévő lévita felügyelő volt, vagy (2) az, aki botozott. Később a Júdaizmus három tanú jelenlétét tette kötelezővé a botozásnál. A botozót, a számolót és azt, aki felolvasta az Írások követelményeit.

■ **„jelenlétében”** Ez szó szerint azt jelenti, hogy 'az arca előtt', ami azt jelenti, hogy a bírónak néznie kellett a botozást, hogy megbizonyosodhasson arról, hogy a büntetést végrehajtották. Ezt a kifejezést a későbbi Júdaizmusban úgy értelmezték, hogy a megbüntetendő személy pozíciójára utalt, 'az ütések egyharmadát a mellkasra kellett mérni, a hátra pedig az ütések kétharmadát'.

■ **„veressen ... annyit, amennyit a bűne miatt megérdemel”** A büntetésnek az elkövetett bűn mértékéhez kellett igazodnia. Az ütések száma változó volt (vö. Neh. 13:25).

25:3 „negyvenet” Ez volt az ütések maximális száma, amit vagy egy bottal végeztek el (vö. II. Mózes 21:20; Middle Assyrian Laws, A18) vagy egy ostorral, amit bőrből készítettek. Az ÚSZ-i időkre a maximális ütőszám harminckilencre változott (vö. Mishnah Makkoth, III, 13-14; II. Kor. 11:24).

■ **„verhet”** Ez a kifejezés (BDB 912 I) azt jelenti, hogy a korbácsütés nyomai. Nagyon széleskörű a szemantikai jelentése, utalhat (1) sebre (vö. Ézs. 1:6) vagy (2) betegségre (vö. 28:61).

■ **„szemed láttára gyalázzák meg atyádfiát”** Még a büntetésben is az emberbarát szellemiség érvényesül. Mindig a helyreállítás és a megváltozott jellem a cél.

SZÖVEG: 25:4

⁴Nyomtató ökörnek ne kösd be a száját!

25:4 „ne kösd be a száját” Ez az állatok felé való kedvességet mutatja meg (vö. 22:6-7; Péld. 12:10). Ezt a példát Pál használta az ÚSZ-ben, hogy a keresztény vezetők fizetését támassza vele alá (vö. I. Kor. 9:9; I. Tim. 5:18). Pál (1) Jézus szavait idézi a Lukács 10:7-ből (I. Tim. 5:18), és (2) és a 'kisebttől a nagyobbig'

nevezetű rabbinikus értelmezési és alkalmazási módszert is használja. Ha ezt a kijelentés igaz volt az ökrökre, akkor minden bizonnyal vonatkozhat a dolgozó emberekre is. Lásd *Expository Hermeneutics*, Elliott E. Johnson, 235-236. oldalak.

SZÖVEG: 25:5-10

5Ha testvérek laknak együtt, és közülük az egyik meghal fiúgyermek nélkül, akkor az elhunytnak a felesége ne menjen hozzá idegen férfihoz. A sógora menjen be hozzá, és vegye feleségül mint sógora. **6**A születendő első gyermek viselje az elhunyt testvér nevét, hogy ne töröljék ki annak a nevét Izráelből. **7**De ha annak a férfinak nincs kedve elvenni a sógornőjét, akkor a sógornője menjen el a vénekhez a kapuba, és mondja ezt: A sógorom nem akarja fenntartani a testvére nevét Izráelben, nem akar engem elvenni. **8**A város vénei hívják oda a férfit, és beszéljenek vele. És ha állhatatosan azt mondja, hogy nincs kedve elvenni, **9**akkor lépjen oda hozzá a sógornője a vének szeme láttára, húzza le a sarut a férfi lábáról, köpje szembe, és ezt mondja: Így kell bánni azzal az emberrel, aki nem akarja építeni testvére háza népét! **10**És nevezzék őt és háza népét Izráelben sarutlannak.

25:5 „ha testvérek laknak együtt” Itt kezdődik a 'sógorházasság' témájának tárgyalása (vö. I. Mózes 38). (Az angolban azt a kifejezést használja, hogy 'levirate', ami a latin sógor szóból származik.) Ennek a szabálynak a célja az volt, hogy az örökséget a családon belül tartsa. Ha senki nincs a családban, aki szeretné elvenni az özvegyet, akkor a fiútestvérnek kell örökösöt támasztania (vö. Máté 22:24, Márk 12:19; Lukács 20:28).

Figyeld meg, hogy a szövegrész kifejezetten azt állítja, hogy ha két testvér 'együtt lakik'. A Józsuén keresztül de YHWH-től kapott ősi örökség fenntartása volt ennek a szabályozásnak a célja.

Az V. Mózes előre látja a falvak és városok megalapítását. Ennek törvényei erre a vidéki mezőgazdasági társadalomra lettek megszerkesztve.

25:6 „a születendő első gyermek” Az elsőszülött fiú örökölte a halott testvér birtokát/tulajdonát (vö. IV. Mózes 27:6-11).

25:7 „nincs kedve” Ennek motivációja nincs megemlítve, de lehetséges, hogy az élő testvér részéről a mohóság volt, vagy irigy volt halott testvéreire. Világosan felvázolták, hogy mi volt a következménye annak, ha az életben maradt testvér nem akarta kötelességét teljesíteni.

■ **„a kapuba”** Ez volt a vének helyi bíróságának színhelye (pl. 16:18-20; 19:12; 21:1-9,19; 22:15).

25:9-10 „húzza le a sarut a férfi lábáról” A szöveggörnyezetben ez a megszegés módja volt (vö. Ézs. 20:2). A NET Bible, 381. oldala, SN #16 azt mondja, hogy a saru lehúzása azt szimbolizálhatja, hogy az élő testvér lemond minden jogáról testvére örökségét illetően. A Zsolt. 60:8-ben és a 108:9-ben amikor YHWH Edómra vetette saruját szimbolikusan ez azt jelentette, hogy Ő volt a tulajdonosa. Ez megmagyarázhatja a Ruth 4-et. A saruk lehúzásának, amit a Nuzi táblákon is feljegyeztek (Lacheman 53-56) szintén voltak jogi szimbolikái.

25:9 „köpje szembe” Ez a megalázás szimbolikus cselekedete volt (vö. IV. Mózes 12:14). Ez a tett az illetőt szertartásilag tisztátalanná tette (vö. III. Mózes 15:8).

SZÖVEG: 25:11-12

11Ha férfiak verekednek egymással, és egyiknek a felesége odamegy, hogy a férjét kiszabadítsa annak a kezéből, aki veri, és odanyúl a kezével, hogy megragadja annak a szeméremtestét, **12**le kell vágni az asszony kezét irgalom nélkül.

25:11 „szeméremtestét” Ez újra csak azt mutatja meg, hogy a régi Izraelben az örökösödési jogoknak milyen nagy jelentőse volt.

25:12 „le kell vágni az asszony kezét” Ez az egyetlen konkrét csonkítás, amit a Mózesi törvényhozás megemlít. Konkrét 'szemet szemért' (*Lex talionis*) ítélet nem volt lehetséges ebben az esetben. Később a

Júdaizmus úgy értelmezte ezt, hogy 'adj érte kártérítést', amit nagyon sok Mózesi szövegre alkalmaztak.

■ „**irgalom nélkül**” Ez a kifejezés számos különböző szövegekörnyezetben megismétlődik (vö. 7:16; 13:8; 19:13,21; 25:12; és egy ehhez nagyon hasonló kifejezés a 7:2-ben). Isten törvényét kell végrehajtani, nem pedig azt, amit az emberi érzelem diktált.

SZÖVEG: 25:13-16

13Ne legyen tarsolyodban kétféle súlymérték, nagyobb és kisebb. **14**Ne legyen házádban kétféle véka, nagyobb és kisebb. **15**Pontos és hiteles súlymértéked, pontos és hiteles vékád legyen, hogy hosszú ideig élhess azon a földön, amelyet Istened, az ÚR ad neked. **16**Mert utálatos az ÚR előtt, Istened előtt mindenki, aki ilyet tesz; mindenki, aki hamisan cselekszik.

25:13 „kétféle súlymérték” Szó szerint azt jelentette, hogy 'egy követ és egy másik követ', egyfajta méretűt a vételhez, s egy másikat az eladáshoz (vö. Zsolt. 11:1; 16:11). Lényegbevágó volt a szövetséges testvérek között a korrektség és az őszinteség.

KÜLÖNLEGES TÉMA: RÉGI KÖZEL-KELETI SÚLY ÉS ŪRMÉRTÉKEK

A kereskedelemben használt súly- és ūrmértékek nagyon fontosak voltak a régi mezőgazdaságon alapuló gazdasági életben. A Biblia arra biztatja a zsidókat, hogy legyenek korrektek egymással (vö. III. Mózes 19:35-36; V. Mózes 25:13-16; Péld. 11:1, 16:11; 20:1). A probléma nem csak az őszinteség volt, hanem az, hogy a Palesztinában használt kifejezések és rendszerek nem voltak egységesítve/szabványosítva. Úgy tűnik, hogy kétféle súlyt használtak; egy 'könnyűt' és egy 'nehezet' minden egységből (lásd *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, 4. kötet, 831. oldal). Továbbá az Egyiptomban használt decimális (tíz alapú) rendszert kombinálták a hatos alapú rendszerrel, amit Mezopotámiában használtak.

A 'méretek' és 'mennyiségek' közül sok az emberi testrészeken, állati terheken és a farmer tárolóegységein alapult, amik közül egyik sem volt szabványosítva. Így aztán a táblázatok csak becslések és próbálgatások. A legkönnyebb módja annak, hogy bemutassuk a súlyokat és mértékegységeket az az, ha valamihez viszonyítjuk.

I. A legtöbbet használt tömeg, térfogat, ūrmérték egységek

A. száraz ūrmértékek

1. Hómer (BDB 330, valószínűleg 'egy szamar terhe', BDB 331), pl. III. Mózes 27:16; Hóseás 3:2
2. Letekh (BDB 547), vö. Hóseás 3:2 – itt a magyarban azt mondja, hogy tizenöt ezüst
3. Éfá (BDB 35), pl. II. Mózes 16:35, III. Mózes 19:36; Ezék. 45:10-11,13,24
4. Véka/mérték (Se'ah) (BDB 684), pl. I. Mózes 18:6; I. Sám. 25:18; I. Kir. 18:32
5. Ómer (BDB 771 II, valószínűleg 'egy kéve' [egy sor learatott gabona], BDB 771 I), pl. II. Mózes 16:6,22,36; III. Mózes 23:10-15
6. Tizedrész/fél liter (BDB 798), II. Mózes 29:40; III. Mózes 14:21
7. Qav (vagy Kab, BDB 866), vö. II. Kir. 6:25 – a magyar a vékát használja

B. folyadék ūrmértékek

1. Kór (BDB 499), pl. I. Kir. 5:2,25; Ezék. 45:14
2. Bat (BDB 330, megegyezik a hómerral), pl. II. Krón. 2:10; Ezék. 45:10-11,14
3. Hín (BDB 228), pl. II. Mózes 29:40; III. Mózes 19:36; Ezék. 45:24
4. Log (BDB 528) – a magyarban háromtized vagy fél liter szerepel, vö. III. Mózes 14:10,12,15,21,24

C. Táblázat (Roland deVaux, *Ancient Israel*, 1. kötet, 201. oldala és *Encyclopedia Judaica*, 16. kötet, 379. oldala)

hómer (száraz) = kór (folyadék)	1			
éfá (száraz) = bat (folyadék)	10	1		
véka/mérték (száraz)	30	3	1	
hín (folyadék)	60	6	2	1

ómer/tizedrész (száraz)	100	10	-	-	1	
qav/kab (száraz) (magyarul véka)	180	18	6	3	-	1
log (folyadék) (a magyarban háromtized vagy fél liter)	720	72	24	12	-	4 1

II. A leggyakrabban használt kifejezések a súlymértékre

A. A három leggyakrabban használt súly a talentum, a sekel és a gérá.

1. Az ÓSZ-ben szereplő legnagyobb súly a talentum. A II. Mózes 38:25-26-ban azt látjuk, hogy egy talentum 3000 sekellel egyenlő (azaz 'kerekes súly', BDB 503).
2. A sekel kifejezést (BDB 1053, 'súly') olyan sokszor használják, hogy már alapvető, de a szövegben ez nincs kijelentve. Az ÓSZ-ben számos fajtájú sekel szerepel.
  - a. 'kereskedelmi szabvány' (NASB vö. I. Mózes 23:16)
  - b. 'szent sekel' (NASB vö. II. Mózes 30:13)
  - c. 'a királyi súlymérték szerint' (NASB vö. II. Sám. 14:26), amit az Elefantinei papirusztekercs 'fejedelmi súlymértéknek' nevez.
3. A gérá (BDB176 II) értéke szerint 20 gérá volt 1 sekelben (vö. II. Mózes 30:13). Ezek az arányok Mezopotámiától Egyiptomig változóak voltak. Izrael a kánaánban leggyakrabban használt (ugarit) értékeket követte.
4. A mina (BDB 584) értéke 50 vagy 60 sekel volt. Ezt a kifejezést leginkább a későbbi ÓSZ-i könyvekben találhatjuk meg (pl. Ezék. 45:12; Ezsd. 2:69; Neh. 7:70-71). Ezékiel a 60 az 1-hez arányt használta, míg kánaánban az 50 az 1-hez arányt.
5. A beka (BDB 132, 'fél sekel', vö. I. Mózes 24:22) csak kétszer fordul elő az ÓSZ-ben (vö. I. Mózes 24:22; II. Mózes 38:26) melynek értéke fél sekel volt. Neve azt jelenti, hogy 'kettéválasztani'.

B. Táblázat

1. A II. Mózes alapján

talentum	1		
mina	60	1	
sekel	3000	50	1
beka	6000*	100	1

*(a gérá szintn 6000 volt a következők szerint: II. Mózes 30:13; III. Mózes 2725; IV. Mózes 4:47; 18:16; Ezék. 45:12)

2. Az Ezékiel könyve alapján

talentum	1			
mina	60	1		
sekel	3600	60	1	
beka	7200	120	2	1
gérá	72000	1200	20	10 1

25:15 „hogy hosszú ideig élhess a földön” Ez egy ígélet, ami a társadalmuk hosszú életére vonatkozott (vö. 4:40; 5:16,33; 6:2; 11:9; 22:7; 25:15; 30:18; 32:47).

25:16 „mert utálatos az ÚR előtt, Istened előtt mindenki, aki ilyet tesz” Az áldások és átkok a szövetséges engedelmességhez kapcsolódtak (vö. 27-29-es fejezetek).

■ „utálatosság” Lásd a különleges Témát a 14:3-ban.

SZÖVEG: 25:17-19

¹⁷Emlékezz arra, hogy mit tett veled Amálék népe útközben, amikor kijöttetek Egyiptomból, ¹⁸amikor találkozott veled útközben, és levágta azokat, akik elgyengülve hátramaradtak, mert fáradt és kimerült voltál, az pedig nem félt az Istentől. ¹⁹Ha majd megadja neked Istened, az ÚR, hogy nyugodtan lehetsz a körülötted levő összes ellenségedtől azon a földön, amelyet Istened, az ÚR ad neked örök birtokul, akkor töröld el Amálék emlékét is az ég alól. El ne felejtse!

25:17-19 Az V. Mózesben számos olyan ígérés szerepel, ami ahhoz kapcsolódik, hogy Izraelnek hogyan

kell 'szent háborút' viselnie (vö. 7:1-26; 20:1-10; 21:10-14; 25:17-19). A szent háború YHWH háborúja volt. Különleges szabályai és szertartásai voltak!

25:17 „Amálék” Ézsai leszármazottainak ezen csoportja (vö. I. Mózes 30:15-16) vált a gonosz szimbólumává Izrael számára azok portyázó technikái miatt (vö. 18-19; 17:6-16). Egy nomád népcsoport volt, akik a Holt-tengertől délre laktak. Mind Saul mind Dávid harcolt ellenük (vö. I. Sám. 15:2; 27:8).

25:18 „hátramaradtak” Ez a kifejezés (BDB 275) azt jelenti, hogy 'farok/hátsó fél'. Amikor IGEKÉNT (BDB 275, KB 274, *Piel* BEFEJEZETLEN) használják, azt jelenti, hogy 'megtámadni' (1) hátulról, vagy (2) a hátramaradt őrsem. Csak itt és a Józsué 10:19-ben fordul elő.

25:19 „töröld el Amálék emlékét is” Az 5-10-es versekben tárgyalják a leszármazott nélkül meghalt fiútestvér ügyét. Itt a leszármazottak kiirtása lett megparancsolva! Nem félték Istent (18. vers); Izrael legsebezhetőbbjeit támadták meg; meg kell halniuk (vö. II. Mózes 17:14; I. Sám. 15:2-4; 30:16-20; I. Krón. 4:43)!

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Az 1. vers miért olyan fontos a teológia számára?
2. Mi volt a sógorházasság célja?
3. A 11-12-es versek miért szerepelnek a Pentateuchusban?
4. Ki volt Amálék, és miért volt átkozott?

V. MÓZES 26

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Az első zsenge áldozata és a tized	Záró liturgiák és buzdítások / Aratási áldozatok figyelmeztetések		Első zsenge
26:1-11	26:1-11	26:1-3 26:4-10a 26:10b-11	26:1-3 26:4-10a 26:10b-11 A harmadik évi tized
26:12-15	26:12-15	26:12-15	26:12-15
Isten különleges népe		Az Úr saját népe	A második értekezés vége (26:16-28:68)
26:16-19	26:16-19	26:16-19	26:16. 26:17-19

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együltödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 26:1-11

¹Amikor bemégy arra a földre, amelyet Istened, az ÚR ad neked örökségül, birtokba veszed azt, és letelepszel rajta, ²akkor vedd a föld termésének a legjavát, amelyet behordasz földedről, melyet Istened, az ÚR ad neked; tedd egy kosárba, és menj el arra a helyre, amelyet kiválaszt Istened, az ÚR, hogy ott lakjék az ő neve. ³Menj el a paphoz, aki abban az időben szolgálatban lesz, és ezt mondd neki: Vallást teszek ma az ÚR Isten előtt, hogy bejöttem arra a földre, amelyet esküvel ígért az ÚR atyáinknak, hogy nekünk adja. ⁴A pap vegye el kezedből a kosarat, és tegye le Istenednek, az ÚRnak oltára elé. ⁵Te pedig ezt mondd Istenednek, az ÚRnak a színe előtt: Bolyongó arámi volt az őszám, aki lement Egyiptomba, és jövevény volt ott kevesedmagával, de nagy, erős és hatalmas néppé lett ott. ⁶Az egyiptomiak azonban rosszul bántak velünk, nyomorgattak, és kemény rabszolgamunkát végeztettek velünk. ⁷Akkor az ÚRhoz, atyáink Istenéhez kiáltottunk segítségért, az ÚR pedig meghallotta szavunkat, és meglátta nyomorúságunkat, gyötrelmünket és sanyarú sorsunkat. ⁸És

kihozott bennünket az ÚR Egyiptomból erős kézzel és kinyújtott karral, nagy félelmet keltő jelek és csodák között. ⁹Azután behozott bennünket erre a helyre, és nekünk adta ezt a földet, a tejjel és mézzel folyó földet. ¹⁰Azért hoztam most ide a föld termésének a legjavát, amelyet te adtál nekem, URam! Így tedd azt oda Istenednek, az ÚRnak színe elé, és borulj le Istenednek, az ÚRnak színe előtt. ¹¹Azután örvendezz mindannak a jónak, amit Istened, az ÚR ad neked és házad népének, örvendezz a lévitával és a nálad lakó jövevénnel együtt!

26:1 „amikor bemegy arra a földre” Ez azt a tényt dokumentálja, hogy amikor Mózes ezen szavakat adta eléjük, Izrael még mindig Móáb mezején tartózkodott a Jordán keleti oldalán.

■ „Istened az ÚR” Lásd a különleges Témát az 1:3-ban.

■ „ad neked örökségül” Ez egy idióma, amit Izrael kiválasztására használtak (vö. II. Mózes 6:4,8; 15:17; 23:30; 32:13; V. Mózes 1:6-8; 4:38,40; 5:31; 7:13; 8:1-10; 9:4-6; 11:8-12,17; 26:1,9; 32:49,52; 34:4). A földterület (az egész föld) YHWH-hoz tartozik (vö. II. Mózes 19:5; III. Mózes 25:23). Ha Izrael nem engedelmeskedik YHWH szövetségének, akkor meg fogja őket fosztani földjüktől (vö. III. Mózes 26:14-33; V. Mózes 4:25-28; Józs. 23:14-16), mégis YHWH kegyelmes lesz feléjük (vö. V. Mózes 4:29-31; 30:1-3,10).

26:2 „vedd a föld termésének a legjavát” Az első zsenge áldozat/felajánlásának pontos mértékét nem részletezte (de beleférhetett egy kosárba, vö. 3-4-es versek). Úgy tűnik, hogy az az esemény, amiről ez a feljegyzés szólt egyszerű esemény volt Móáb mezején, de egy későbbi rendszeres aratási rituálét tükrözött vissza (vö. II. Mózes 22:29; 23:16,19). Ez a gyakorlat metaforikus módon azt mutatta meg, hogy Isten tulajdonában volt a teljes termés. Ugyanezt a fajta tulajdonviszonyt szimbolizálják a következő példák: (1) elsőszülöttek; (2) tized; (3) a Szombat, (4) a szombat év; és (5) az Elengedés Éve.

■ „arra a helyre, amelyet kiválasztott Istened, az ÚR, hogy lakják az Ő neve” Ez arra a helyre utal, amit Isten választ ki a központi szenthely helyszínének, ami jól megkülönböztethetően az V. Mózes hangsúlyos témája (vö. 12:5,11,14,18,21,26; 14:23,24,25; 15:20; 16:2,6,7,11,15,16; 17:8,10; 18:6; 26:2; 31:11). Eredetileg Gilgálnál volt, majd Sikemben, majd Silónál, Micpnál, később pedig miután Dávid legyőzte a jebúsiakat Jeruzsálemben (vö. II. Sám. 5:6-7; I. Krón. 11:5-7). A központi szentély célja a törzsi és vallási egység volt. Továbbá arra is szolgált, hogy távol tartsa az Izraelitákat a helyi Baál szentélyektől.

26:3 „a paphoz, aki abban az időben szolgálatban lesz” Elsőre úgy tűnik, hogy az Áron családjából származó Főpapra utalt (vö. The Tyndale OT Commentary, 'Deuteronomy', 254. oldal), de a szövegkörnyezet szerint az Ároni papság különböző családjaira utalt, akik a központi oltárnál szolgáltak.

■ „ezt mondd neki” Ami ezután következik az egy liturgia volt, amit azoknak kellett követniük, akik engedelmesen behozták az első zsengejüket a Szentsátorba, vagy később a központi szentélybe.

■ „az ÚR Isten előtt” (az angol Bibliafordítás, amit a szerző használt azt mondja, hogy 'az ÚR, az én Istenem előtt') A MT azt mondja, hogy 'az ÚR, a te Istened előtt'. Ezeknek az eltéréseknek, amik a SZEMÉLYESNÉVMÁSOK között vannak, nincsen semmi teológiai jelentése. Egyszerűen csak egy héber idióma volt, amit arra használtak, hogy egy vallási tekintéllyel rendelkező emberhez szóljanak.

26:4 „a pap vegye el kezéből a kosarat, és tegye le Istenednek az ÚRnak oltára elé” Nagyon sokan összehasonlítják a 10. verssel ezt a verset, és azt mondják, hogy ellentmondás van a kettő között. A probléma az, hogy nincsen részletes feljegyzésünk ezzel a rituáléval kapcsolatban.

26:5 „az őszám” Ez Jákób pátriárkára utalt, akit később Izraelnek neveztek (vö. I. Mózes 32:28, és a Különleges Téma: Izrael az 1:1-ben). Ez egy teológiai kijelentés volt arra vonatkozóan, hogy ők voltak Isten kiválasztott népe. Ez egy hitvallási megerősítés volt.

■
NASB, NRSV,
TEV, NJB „vándorló”
NKJV „elveszendőben lévő”

REB „hontalan”
JPSOA „szökevény”

Ez azt jelenti, hogy 'átkozott' (BDB 1, KB 2, *Qal* AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV). Ezt a kifejezést néha elveszett, vagy kóborló állatra használták (I. Sám. 9:3; Jer. 50:6; Ezék. 34:4,16).

■ „arámi” Ez vagy Padan-Arámra vagy Szíriára utal (BDB 74, vö. I. Mózes 25:20; 28:5; 31:20,24). Lábán erről a vidékről származott, ahová Hárán városa is tartozott (vö. I. Mózes 31:40-42). Jákób több évig lakott ott, majd elmenekült Lábántól.

■ „jövevény” Ez az IGE (BDB 157, KB 184, *Qal* BEFEJEZETLEN) azt jelenti, hogy újonnan érkezőként vagy letelepedett idegenként lakni egy helyen (vö. I. Mózes 47:4).

■ „kevesedmagával” Az I. Mózes 46:27-ben és a II. Mózes 1:5-ben azt mondja, hogy eredetileg csak körülbelül 70-en voltak. Amikor kijöttek Egyiptomból létszámuk elérte (vö. 1:10, 20:22; II. Mózes 1:9) az 1.500.000-2.500.000-at is. A szám nagysága attól függ, hogy helyesen értelmezzük-e a héber 'ezer' kifejezést. A következőket jelentheti (1) szó szerint ezret; (2) egy klánt; vagy (3) egy katonai egységet (vö. II. Mózes 12:37). Lásd a Különleges Témát az 1:15-ben.

26:7 „az ÚRhoz ... kiáltottunk segítségért, az ÚR pedig meghallotta szavunkat és meglátta nyomorúságunkat” Isten megígérte és előre elmondta mindezt Ábrahámnak (vö. I. Mózes 15:12-21, II. Mózes 3:7,9).

■ „az ÚRhoz, atyáink Istenéhez” Ez a Pátriárkák Isteneként azonosította Istent, aki El Shaddai (vö. II. Mózes 6:2-9), YHWH, aki szembesítette Mózeszt (vö. II. Mózes 3:14). Lásd Különleges Téma: az Istenség nevei az 1:3-ban.

26:8 „erős kézzel és kinyújtott karral” Ezzel az antropomorf nyelvezettel fejezi ki a hatalmat és győzedelmeskedést. Lásd a 4:34 jegyzetét. Az is lehetséges, hogy azért választották ezt a bizonyos idiómát, mert az egyiptomi irodalomban és művészetben gyakran használták a Fáraó hatalmára.

■ „nagy félelmet keltő jelek és csodák között” Ez az egyiptomi tíz csapásra utalt (pl. 4:34; 6:22; 7:19; 11:3; 26:8; 29:2; 34:11).

26:9 „a tejjel és mézzel folyó földet” Ez Palesztina fizikai leírása és a jogi megnevezése is volt az asszíriai dokumentumokban. Isten egy csodálatosan termékeny és csodaszép örökséget adott nekik (azaz Kánaánt vagy Palesztinát, vö. 6:3; 11:9; 26:9; 27:3; 31:20).

26:10 „amelyet te adtál nekem, URam” Ez egy valódi vallásos nézőpont volt az étellel kapcsolatban (vö. 2. vers; 8:11-20). Ez a vers arra utal, hogy egy aratási idény eltelt, vagy pedig arra, hogy az Izraeliták a talált terményt felajánlották Istennek.

■ „borulj le” Ez szó szerint azt jelenti, hogy 'a földre borulni' (BDB 1015, KB 295, *Hishtapael* BEFEJEZETT).

26:11 „örvendezz mindannak a jónak, amit Istened, az ÚR ad neked és házad népének” Figyeld meg az ünnepség elemeit, ahogyan Isten az Ő szövetséges népével bánt (és azokkal, akik velük laktak, azaz az idegenekkel). Az Istenimádatnak örömmel kellene megtelnie! A tiszteletet nem lehet a némasággal és a komorsággal definiálni! A rabbik később ezt az igeverset arra használták, hogy arra utaljanak vele, hogy örvendezni kell a Törvényeknek (vö. 14. vers).

SZÖVEG: 26:12-15

¹²Amikor a harmadik esztendőben, a tizedadás évében hiánytalanul megadod egész termésednek a tizedét, és odaadod a lévítának, a jövevénynek, az árvának és özvegynek, hogy egyenek és lakjanak jól lakóhelyeiden, ¹³akkor ezt mondd Istenednek, az ÚRnak színe előtt: kivittem házamból a szent tizedet, oda is adtam a lévítának, a jövevénynek, az árvának és özvegynek, egészen a tőled kapott parancs szerint. Nem szegtem meg, és nem felejtettem el egyetlen parancsodat sem. ¹⁴Nem ettem

belőle gyászomban, nem voltam tisztátalan, amikor kivittem, és nem adtam belőle halottnak. Hallgattam Istenemnek, az Úrnak szavára, és mindent úgy tettem, ahogyan megparancsoltad.
15 Tekints le szent lakóhelyedről, a mennyből, és áldd meg népedet, Izráelt és azt a földet, amelyet nekünk adtál, ahogyan esküvel ígérted meg atyáinknak; ezt a tejjel és mézzel folyó földet.

26:12 „tizedadás” Lásd a következő Különleges Témát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: TIZED A MÓZESI TÖRVÉNYHOZÁSBAN

A. Igehely referenciák

A központi szentélyben lévő papok számára	A helybéli lévíták számára	A helyi szegények számára
1. III. Mózes 27:30-32		
2. V. Mózes 12:6-7,11,17	V. Mózes 12:12	
3. V. Mózes 14:22-26	V. Mózes 14:27	V. Mózes 14:28-29 V. Mózes 26:12-15
4.		
5. IV. Mózes 18:21-24	IV. Mózes 18:25-29 (A IV. Mózes 18:21-29 lévítáknak is kellett tizedet fizetni a nekik járó tizedből a központi szentély számára)	
6.	Neh. 10:37,38	Neh. 12:44
7. Mal. 3:8,19		

B. A tizedre való példák még a Mózesi törvények előtt

1. I. Mózes 14:20, Ábrahám fizette Melkisédeknek (Zsid. 7:2-9)
2. I. Mózes 28:22, Jákób fizette YHWH-nak

C. Az Izrael által fizetett tizedet arra használták, hogy a központi szentélyt támogassák vele, de minden harmadik évben a nép tizedét kizárólagosan a helyi szegények felé használták fel.

■ „a harmadik esztendőben” Ez a 'szegényeknek való tizedre' utal, amit mindenki a lakóhelyén adott be (vö. 14:28-29), de a központi szentély kezelte (vö. 13. vers).

26:13 „szent tizedet” A tized az Úrhoz tartozott, tehát szent volt (vö. III. Mózes 27:30).

26:14 „gyászomban” Néhány gyászszertartás eredete pogány szokás volt. Ez a héber szó a bálványimádással van kapcsolatban (BDB 19, vö. Hós. 9:4 és Jer. 16:5-7), ami magában foglalja ezeket a helyi pogány szokásokat. Nagyon sok tudós azt hiszi, hogy a 14. versben felsorolt összes ilyen szertartás kapcsolatban van a helyi kánaáni, évenként megtartott imádati szertartásokkal.

■ „nem voltam tisztátalan” A Jerusalem Bible ezt úgy fordítja, hogy 'semmi olyat nem fogyasztottam, ami tisztátalan volt'; a Szeptuaginta pedig úgy, hogy 'tisztátalan céllal' (vö. Hag. 2:13), de a MT a felajánlást hozó személy bizonyágtételére utal.

■ „nem adtam belőle halottnak” Lamsa a Peshitta fordítás lábjegyzetében az angol fordításban azt mondja, hogy 'nem használtam fel arra, hogy rokonokat etessek vele temetés után', de a szövegkörnyezetben valószínűleg arra a pogány imádati szertartásra utal, amiben az őseket imádták.

■ „hallgattam ... mindent úgy tettem” A felajánlást hozó személy megerősíti YHWH Mózes által kijelentett ('parancsolt', BDB 845, KB 1010, *Piel* BEFEJEZETT) törvényének való engedelmességét és hozzá való alkalmazkodását (mind a két IGE *Qal* BEFEJEZETT).

26:15 Ez YHWH-t transzcendens kifejezésekkel írja le (vö. 4:36; I. Kir. 8:27-30; Ézs. 66:1). De Ő ottmaradt a mennyben. Egy angyalt küldött, hogy vezesse Népét (vö. II. Mózes 23:20,23; 32:34; 33:2). Egyensúlyban kell tartanunk Isten különböző voltának szentségét (transzcendencia) és jelenlévő bensőséges szeretetét (immanencia).

Az IGÉK, 'tekints le' (BDB 1054, KB 1645, *Hiphil* FELSZÓLÍTÁS) és 'áldd meg' (BDB 138, KB 159, Piel FELSZÓLÍTÁS), felszólító módban vannak vagy kérések.

SZÖVEG: 26:16-19

16Azt parancsolja a mai napon Istened, az ÚR, hogy teljesítsd ezeket a rendelkezéseket és döntéseket. Tartsd meg, és teljesítsd azokat teljes szívvel és lélekkel. **17**Te ma azt kívánod az ÚRtól, hogy ő a te Istened legyen, mert te az ő útjain jársz, megtartod rendelkezéseit, parancsolatait és döntéseit, és hallgatsz a szavára. **18**Az ÚR pedig azt kívánja ma tőled, hogy légy az ő tulajdon népe, ahogyan megmondotta neked, megtartván minden parancsolatát. **19**Akkor az általa teremtet összes nép fölé emel, hogy dicséretes, hírneves és tisztelt légy. Istenednek, az ÚRnak a szent népe leszel, ahogyan megígérte.

26:16 Ez egy összegző megállapítás és elköteleződés (azaz ratifikálás) a 12-26-os fejezetekben található törvények felé. Ezt a szövetséges megerősítést minden új generációnak egyénileg meg kellett erősítenie.

■ „ezeket a rendelkezéseket és döntéseket” Lásd Különleges Téma: Kifejezések YHWH kijelentésére a 4:1-ben.

■ „tartsd meg és teljesítsd” Az engedelmség elengedhetetlen!

■ „teljes szívvel és lélekkel” Az engedelmség önmagában még nem elegendő. Abból a vágyból kell fakadnia, hogy tisztelni, szeretni és szolgálni akarjuk YHWH-t (vö. 4:29; 6:5; 10:12).

26:17

NASB „kijelented”
NKJV „kihirdeted”
NRSV, NJB „eléred”
TEV „elismered”

Ez egy ritka héber kifejezés (BDB 55, KB 65) *Hiphil* szótó formában, amit csak itt a 17. versben és a 18. versben használtak. Az imádatban résztvevő kijelentette YHWH iránti engedelmségét és hűségét, YHWH pedig kijelentette az imádatban résztvevők felé kiválasztását és azon elhívását, hogy az Ő egyedüli népe legyenek (azaz szövetség).

26:18

NASB „kincset érő tulajdona”
NKJV „különleges népe”
NRSV „kincset érő népe”
TEV, NJB „tulajdon népe”

Ez is egy ritka héber kifejezés (BDB 688, vö. II. Mózes 19:5; V. Mózes 7:6; 14:2; Zsolt 135:4).

Mivel ezen fejezet liturgiája nem említi meg a Sínai/Hóreb hegyet, ezért némely tudósok elutasítják az esemény történelmi valóságát. Mindazonáltal ennek a kifejezésnek a ritkán előforduló használata, mind a II. Mózes 19:5-ben és az V. Mózesben is (vö. 7:6; 14:2, és itt) pontosan a használata által sugallja, hogy ez az eseményre utal!

Ez a hitvallás szintén nem említi meg a teremtést. Tehát akkor ezek alapján azt is vessük el, mint történelmi eseményt?

26:19 „összes nép fölé emel” Ez a 28:1,13-ban meg lett ismételve, de figyelj meg a Jer. 13:11 és a 7:23-26 tragédiáját! A NIDOTTE 1. kötete, 1035. oldalán azt látjuk, hogy úgy tekintettek erre a versre, mint ami arra kötelezi Izraelt, hogy YHWH imádni való voltát tükrözzék a világ felé! Tehát ez a 'nagy parancsolat' verse! Izraelnek 'misszionáriusi' feladata volt (pl. Jer. 3:17; 4:2; 12:14-17; 16:19; 33:9)! Lásd a különleges témát a 4:6-ban!

■ „szent népe” Ez szó szerint azt jelenti, hogy 'szent' (BDB 872), ami azt jelenti, hogy 'Isten használatára elkülönített'.

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Az első zsenge hogyan kapcsolódik a tizedhez? Hány fajta tized létezett?
2. Miért olyan fontos az 5. vers?
3. Magyarázd meg a 14. vers történelmi háttérét.
4. Miért és hogy hogyan lettek a zsidók kiválasztva?

V. MÓZES 27

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Kövekre írt törvény	A Shechem szertartás	Isten törvényei kövekre írva	A törvény megírása és más vallási szertartások
27:1-8	27:1-8	27:1-8	27:1-3 27:4-8
27:9-10	27:9-10	27:9-10	27:9-10
Az Ébál hegyről elhangzó átkok		Az engedetlenség átkai	
27:11:13	27:11-14	27:11-14	27:11-14
27:14-26			
	27:15.	27:15.	27:15.
	27:16.	27:16.	27:16.
	27:17.	27:17.	27:17.
	27:18.	27:18.	27:18.
	27:19.	27:19.	27:19.
	27:20.	27:20.	27:20.
	27:21.	27:21.	27:21.
	27:22.	27:22.	27:22.
	27:23.	27:23.	27:23.
	27:24.	27:24.	27:24.
	27:25.	27:25.	27:25.
	27:26.	27:26.	27:26.

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együttödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÖVEGÖSSZEFÜGGÉSI BETEKINTÉSEK

A. Mózeset harmadik személyben említi meg (1. vers). Ez egy irodalmi változatosságot vagy egy írástudót rejt maga mögött (kortárs vagy későbbi)? A modern kori embereknek el kell ismerniük, hogy az ÓSZ-i könyvek szerkezetét és kialakulásának folyamatát nem ismerjük.

Úgy tűnik, hogy van némi szövegi bizonyíték a szerkesztő jelenlétére (kortárs vagy későbbi). Néhány példa az V. Mózesből a szerkesztőre vagy egy harmadik személyre (narrátorra): 1:1-5; 2:10-12,20-23;

3:9,11,13b-14; 4:41-5:1a; 10:6-7,9; 27:1a,9a,11; 29:1; 31:3,7a,9-10a,14a,14c-16a, 22-23a,24-25,30; 32:44-5,48; 33:1; 34:1-4a,5-12 (lásd *An Introduction to the Old Testament*, Raymond B. Dillard és Fremper Longman III, 100. oldal).

- B. Egy kezdetleges szövetségi ceremónia Sikemnél nem illene bele egy későbbi feltételezett dátumba, hogy alátámassza a Jeruzsálemben központosított szentély fogalmát. A Pentateuchus nagy része Mózes korából származik. Nyilvánvaló, hogy a későbbi szerkesztők részt vettek annak kiformalódásában (egy világos példa erre a IV. Mózes 12:3).
- C. Az V. Mózes 11:26-32 és az V. Mózes 27 között nyilvánvaló az irodalmi párhuzam. Ez a szövetség megújító ünnepség egy irodalmi szerkezetet alkot, ami felosztja az V. Mózes két részre, a törvénykezésre és az elbeszélésre, és azonosítja Mózes különböző szentbeszédeit.
- D. Ez a fejezet egy királyi földadományozó szövetséget ír le, ami a hettita szövetségek mintáját követi (pl. a teljes V. Mózes és Józ. 24). Ébál, ami Kánaán földjének középső részének legmagasabb pontja volt, szimbolikusan megmutatja, hogy az Izraelitáknak adatik ez a földterület. Mindazonáltal ahhoz, hogy megtarthassák a föld birtoklásának jogait és kiváltságait, engedelmeskedniük kell a szövetségnek és YHWH-hoz hűségnek kell lenniük.
- E. Izrael viharos történelmét az V. Mózes 27-29 szemüvegén keresztül láthatjuk. Ismétlődő szövetséges engedetlensége YHWH ítéletét okozta. Egy boldog és virágzó társadalom (igazságos testvériség) fénylő jelének kellett volna lennie, ehelyett YHWH átkainak forgószelét aratta le! YHWH ígéreteit csak egy megtérő, hívő, engedelmes, szövetséges nép alkalmazhatta. A kiválasztás nem helyettesíti az engedelmisséget (vö. Galata 3).

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 27:1-8

¹Ezután Mózes, Izrael véneivel együtt, ezt parancsolta a népnek: Tartsátok meg mindazokat a parancsokat, amelyeket ma parancsolok nektek. ²Ha majd átkeltek a Jordánon arra a földre, amelyet Istened, az ÚR ad neked, állíts fel nagy köveket, és meszeld be azokat. ³Írd fel rájuk ennek a törvénynek minden igéjét, amikor átkelsz, hogy bemenj arra a földre, amelyet Istened, az ÚR ad neked; a tejjel és mézzel folyó földre, ahogyan megígérte neked az ÚR, atyáid Istene. ⁴Amikor átkeltek a Jordánon, állítsátok fel az Ébál hegyén ezeket a köveket, ahogyan ma parancsolom nektek, és meszeljétek be azokat. ⁵Építs ott oltárt Istenednek, az ÚRnak; az oltár köveit ne vassal faragd ki. ⁶Termésköből építsd Istenednek, az ÚRnak az oltárát, és mutass be azon égőáldozatokat Istenednek, az ÚRnak. ⁷Mutass be békeáldozatot is, edd azt meg ott, és örvendezz Istenednek, az ÚRnak színe előtt! ⁸Írd rá a kövekre ennek a törvénynek minden igéjét tisztán és világosan!

27:1 „ezután Izrael véneivel” Mózes tudta, hogy a nép hamarosan bemegy az Ígéret Földjére, és hogy ő nem mehet velük (vö. IV. Mózes 20:12; 27:12-14; V. Mózes 3:26-27). Megpróbálta felkészíteni a törzsi vezetők csoportját.

■ **„tartsátok meg mindazokat a parancsokat”** Ez egy visszatérő téma (vö. 10. vers) volt és annak feltétele, hogy Izrael a földterületen maradhat.

27: 2 „ha majd átkeltek a Jordánon ... állíts fel nagy köveket” Három körakásról tudunk:

1. Gilgálnál (1-3-as versek, vö. Józ. 4)

2. Sikemnél (4-8-as versek)

3. a föld elfoglalása és felosztása után Isten törvényét egy nagy köre és egy könyvbe/tekerésre írták fel (BDB 706, vö. Józ. 24:26-27)

Lehetséges, hogy az a kifejezés, amit az angol fordítás használ, 'azon a napon', azt jelenti, hogy 'majd/amikor', s mind a kettő Sikemre utal.

Azon, hogy mit is írtak rá arra a köre, sokat vitatkoznak. Nagy kövek voltak, tehát nagyobb

mennyiségű szöveg is elfért rajtuk. Sokat azt feltételezik, hogy a következőket írták fel rá: V. Mózes 12-26 vagy 27-28, vagy 5:8-21, vagy akár a II. Mózes 20:22-23:33-at.

■ **„meszeld be azokat”** Ez az IGE (BDB 966, KB 1319, *Qal* BEFEJEZETT) csak a 2. és 4. versben fordul elő az ÓSZ-ben. Ez az írás előkészítésének egyiptomi módja volt. Ezzel a módszerrel az írást sokáig láthatóvá tették. A Törvény leírásának oka az volt, hogy mindenki saját maga olvashatta el (vö. 8. vers).

27:3 „írd fel rájuk” Számos utalás van arra a Pentateuchusban, amik meg is említik, hogy Mózes írta fel ezeket:

1. II. Mózes – 17:14; 24:4; 34:27,28
2. IV. Mózes – 33:2
3. V. Mózes – 27:3,8; 28:58; 29:21; 30:10; 31:9,22,24-26

■ **„ahogyan megígérte neked az ÚR, Atyáid Istene”** (vö. 12. vers) Sikem (Gerizim hegy) volt az a hely, ahol Ábrahám (vö. I. Mózes 12:6-9) és Jákób is (vö. I. Mózes 33:18-20) oltárt épített. Ez mutatta meg, hogy Isten beteljesítette a korábban nekik adott ígéreteket.

27:4 „Ébál hegyén” Két hegy található (kb. 940 m magas) Sikem városának (azaz a lapocka) két oldalán. Ez a hegy egyike volt ezeknek. Sikem volt az a hely, ahol Ábrahám korábban már épített egy első oltárt (vö. I. Mózes 12:6-7).

27:5 „ne vassal faragd ki” Valószínűleg ez egy utalás lehetett a kánaáni oltárok szerkezetére (vö. II. Mózes 20:24-25). Isten azt kívánta meg, hogy az Ő oltárai különbözzenek az ember alkotta kánaáni oltároktól (azaz faragott kövek, 6. vers). Ez a feljegyzés a Józs. 8:30-35-öt tükrözi vissza.

27: 6 „égőáldozat” Az égőáldozat az volt, amit teljesen elégettek (azaz teljes mértékben YHWH-nak adták, III. Mózes 1:1-7).

27:7 „békeáldozatot” Ennek csak egy részét égették el az oltáron, egy részét a papoknak adták, egy részét pedig visszaadták az áldozatot bemutatónak, hogy fogyassza el (vö. III. Mózes 3:1-17).

■ **„örvendezz”** Ez egy olyan téma, ami jelen van az V. Mózesben (BDB 970, KB 1333, *Qal* BEFEJEZETT, vö. 12:7,12,18; 14:26; 16:11,14; 26:11; 27:7). YHWH szerette volna megáldani Izraelt, hogy a környező népek figyelmét megnyerje.

27:8

NASB „nagyon határozottan”
NKJV „nagyon érthetően/világosan”
NRSV „nagyon világosan”
TEV „világosan írd”
NJB „figyelmesen/gondosan”

Az angol fordítás két héber FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUSból tevődik össze:

1. BDB 91, KB 106, *Piel*
2. BDB 405, KB 408, *Hiphil*

Ezzel azt mondja, hogy ezek a szavak, minden egyes szó, nagyon-nagyon fontos.

SZÖVEG: 27:9-10

⁹Azután így beszélt Mózes a lévita-papokkal együtt egész Izraelhez: Légy csendben, és halld meg, Izrael! Ezen a napon lettél Istenednek, az ÚRnak népévé. ¹⁰Hallgass azért Istenednek, az ÚRnak a szavára, és teljesítsd parancsolatait és rendelkezéseit, amelyeket én most megparancsolok nektek.

27:9-10 Ezekben a versekben Mózes és a papok egész Izraelhez szóltak. Azt parancsolták a népnek, hogy legyenek csendben (BDB 698, KB 756, *Hiphil* FELSZÓLÍTÁS) és hallgassanak/figyeljenek (BDB 1033, KB 1570, *Qal* FELSZÓLÍTÁS) azzal a hozzáállással, hogy engedelmesek lesznek (vö. 10. vers).

27:9 „ezen a napon lettél ... népévé” Van némi vita azzal kapcsolatban, hogy mikor kezdődött el ez a

szövetség:

1. amikor Izrael elhagyta Egyiptomot, II. Mózes 6:6-7
2. a Sínai/Hóreb hegyen, V. Mózes 4:20; II. Mózes 19:5-6
3. Móáb mezején, 9. vers, 28:1
4. a Jordánon való átkelésnél, Józs. 4:19-24
5. Gilgálnál (az első tábornál)
6. Sikemnél (a szövetség megújítása), Józs. 8:30-35

SZÖVEG: 27:11-14

11Ilyen parancsot adott azon a napon Mózes a népnek: **12**Ha átkeltek a Jordánon, a Garizim hegyén ezek álljanak fel, hogy megáldják a népet: Simeon, Lévi és Júda, Issakár, József és Benjámín. **13**Az Ébál hegyén pedig ezek álljanak fel, hogy átkot mondjanak: Rúben, Gád és Ásér, Zebulon, Dán és Naftáli. **14**Azután a lévíták szólaljanak meg, és mondják ezt hangos szóval egész Izráelnek:

27:11 Ezzel a versel kezdődik az átkok és az áldások szakasza. Az áldások nincsenek külön megemlítve ebben a fejezetben, hanem csak a 28.-ban.

27:12-13 A törzsek fele a Gerizim hegyen volt (az áldásokat mondva, vö. 28:1-14) a másik fele a törzseknek az Ébál hegyen volt (az átkokat mondva, vö. 28:15-68), a Gerizim volt a déli hegy, az Ébál volt az északi. A papok a két hegy között álltak a Szövetség ládájával (vö. Józs. 8:30,35).

■ „József” Figyeld meg, hogy József törzsének felosztása Efraimra és Manasséra még nem lett dokumentálva (vö. I. Mózes 49:22-26; II. Mózes 1:5; V. Mózes 33:13-17).

27:14 „a lévíták” Ez minden bizonnyal a Szövetségláda hordozóira utal. Minden pap lévita volt, de nem minden lévita volt pap. Nyilvánvalóan néhány lévita (azaz Lévi törzséből származó, 12. vers) fent volt a hegyen (vö. 12.vers).

SZÖVEG: 27:15

15Átkozott az, aki mesterember keze munkájával faragott, vagy öntött bálványt készített, amit utál az ÚR, és azt titokban felállítja! Az egész nép pedig mondja rá: Ámen!

27:15-26 „átkozott” Az 'átkozott' kifejezés azt jelenti, hogy 'YHWH által átkozott' (BDB 76). Tizenkét átko volt (maga a kifejezés 39 alkalommal fordul elő az V. Mózes 27-29-ben). Mind *Qal* PASSZÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV formájában van (15,16,17,18,18,20,21,22,23,24,25,26; továbbá lásd még 28:16-19). Az első a bálványimádás elleni átko (vö. V. Mózes 4:15-18; 5:8-9; II. Mózes 20:3-4,23; 34:17). A mózesi törvények közül nagyon sok, ha nem mind, szöges ellentétben állt a kánaáni társadalommal.

27:15 „titokban felállítja” Ez egy IGE (BDB 962, KB 1320 *Qal* BEFEJEZETT, 24. vers). Ezt általában gonosz cselekedetre szokták használni.

■ „Ámen” Ez a folyamatosan ismételt liturgiai forma mutatja meg azt, hogy a nép elfogadta a törvényeket. Figyeld meg a közösségi szellem zsidó fogalmát.

KÜLÖNLEGES TÉMA: ÁMEN

I. ÓSZÖVETSÉG

A. Az "Ámen" kifejezés egy héber szónak az egyik formája, ami igazságot jelent (*emeth*) vagy hitelességet (*emun*, *emunah*), hitet és hűséget.

B. Szótani eredete a személy fizikai stabil állásából ered. Az ellentettje az lenne, hogy valaki nem szilárd, elcsúszik (vö. V. Mózes 28:64-67; 38:16; Zsolt. 40:2; 73:18; Jer. 23:12) vagy bozladozik (vö. Zsolt. 73:2). Ebből a szó szerinti használatból alakult ki a metaforikus megfelelője a hűséges, hiteles, lojális, és megbízható (vö. I. Mózes 15:16; Hab. 2:4).

C. Különleges használati módok:

1. oszlop, II. Kir. 18:16 (I. Tim. 3:15)
2. meggyőződés, II. Mózes 17:12
3. szilárdság, II. Mózes 17:12
4. stabilitás, Ézs. 33:6; 34:5-7
5. igaz, I. Kir. 10:6; 17:24; 22:16; Péld. 12:22
6. határozott, II. Krón. 20:20; Ézs. 7:9
7. megbízható (Tóra), Zsolt. 119:43,142,151,168

D. Az ÓSZ-ben két másik Héber kifejezést használnak az aktív hitre.

1. *bathach*, bizalom
2. *yra*, félelem, tisztelet, dicséret (vö. I. Mózes 22:12)

E. A bizalom vagy a megbízhatóság jelentéséből kialakult egy liturgiai használata, amit arra használtak, hogy megerősítsenek egy igaz vagy megbízható állítást valakiről (vö. V. Mózes 27:15-26; Neh. 8:6; Zsolt. 41:13; 70:19; 89:52; 106:48).

F. Ehhez a kifejezéshez a teológiai kulcs nem az emberiség hűsége, hanem YHWH hűsége (vö. II. Mózes 34:6; V. Mózes 32:4; Zsolt 108:4; 115:1; 117:2; 138:2). A bukott emberiség egyetlen reménye az YHWH kegyelmes és hűséges szövetségi hűsége és az Ő ígéretei.

Azoknak, akik ismerik YHWH-t, olyanoknak kell lenniük, mint Ő (vö. Hab. 2:4). A Biblia történelem, és annak a feljegyzése, hogy Isten az Ő képét helyreállítja (vö. I. Mózes 1:26-27) az emberekben. Az üdvösség helyreállítja az emberiség azon képességét, hogy közeli kapcsolata legyen Istennel. Ezért lettünk megteremtve.

II. ÚJSZÖVETSÉG

A. Az ÚSZ-ben az "ámen" szó használata nagyon gyakori egy állítás megbízhatóságának összegző liturgiai megerősítéseként (vö. I. Kor. 14:16; II. Kor. 1:20; Jel. 1:7; 5:14; 7:12).

B. Az ÚSZ-ben gyakori az imádság zárására való használata ennek a kifejezésnek (vö. Róma 1:25; 9:5; 11:36; 16:27; Gal. 1:5; 6:18; Ef. 3:21; Fil. 4:20; II. Thessz. 3:18; I. Tim. 1:17; 6:16; II. Tim. 4:18).

C. Jézus volt az egyetlen, aki ezt a kifejezést (Jánosban kettőzve) használta arra, hogy egy jelentőségteljes állítást vezessen be vele (vö. Lukács 4:24; 12:37; 18:17,29; 21:32; 23:43).

D. A Jel. 3:14-ben Jézus címeiként használja (lehetséges, hogy YHWH címe is ez volt az Ézs. 65:16-ban).

E. A hűségesség vagy a hit, a megbízhatóság és a bizalom a görögben a *pistos* vagy *pistis* szóval kerül kifejezésre, amit az angolban a bizalom, hit, hinni szóval fejeznek ki.

SZÖVEG: 27:16

¹⁶Átkozott, aki gyalázza apját és anyját! Az egész nép mondja rá: Ámen!

27:16 „gyalázza” Azt jelenti, hogy kicsi, vagy kevés súlyú (BDB 885 II, KB 1101, *Hiphil* MELLÉKNÉVI IGENÉV). Ez pont az ellentéte a héber 'tisztelni' (BDB 457, vö. 5:16; II. Mózes 20:12) kifejezésnek. Az is lehetséges, hogy konkrétan arra utal, hogy egy gyerek 'átkozta' szüleit (vö. II. Mózes 21:17; III. Mózes 20:9), a kifejezés maga azt jelenti, hogy híjával van a tiszteletnek, ami jelenthet engedetlenséget. A vallási nevelés a szülőktől származott (vö. 4:9,10,20-25; 6:7; 11:19; 32:46). A szülők elutasítása elégtelen hithez vezetett!

SZÖVEG: 27:17

¹⁷Átkozott, aki elmozdítja felebarátja határvövét! Az egész nép mondja rá: Ámen!

27:17 „elmozdítja felebarátja határvövét” Ez nagyon komoly dolog volt, mert ez egyenlő volt azzal, hogy valaki ellopta más földjét, amit Józsuén keresztül Istentől kapott örökségbe (vö. Józ. 12-19; V. Mózes 19:14; Jób. 24:2; Péld. 22:28; 23:10; Hós. 5:10).

SZÖVEG: 27:18

18 Átkozott, aki félrevezeti a vakot az úton! Az egész nép mondja rá: Ámen!

27:18 „a vakot az úton” Lehetséges, hogy ez egy héber metafora volt arra, hogy valaki valakinek olyan dologban adott tanácsot, amiben nem volt jártas, így rossz tanácsot adott. Az V. Mózes könyörületes jelleme miatt azonban azt gondolom, hogy ez egyszerűen csak azt mondja, hogy ne használjuk ki a fogyatékkal élőket (vö. III. Mózes 19:14).

SZÖVEG: 27:19

19 Átkozott, aki kiforgatja jogaiból a jövevényt, az árvát és az özvegyet! Az egész nép mondja rá: Ámen!

27:19 A 24:17-tel párhuzamos, és nem mutat semmilyen részrehajlást vagy a vesztegetés elfogadását, mint a következő helyeken: 1:17; 10:17; 16:19. Az az IGE, hogy 'kiforgatja' (BDB 639, KB 692, *Hiphil* MELLÉKNÉVI IGENÉV), ami azt jelenti, hogy 'elfordítani', de itt és a következő helyeken arra utal, hogy eltorzítják, kiforgatják azt, ami jogos/igaz: 16:19; 24:27, II. Mózes 23:6.

SZÖVEG: 27:20

20 Átkozott, aki apja feleségével hál, mert apja takaróját emeli fel! Az egész nép mondja rá: Ámen!

27:20 „hál” Ez (BDB 1011, KB 1486, *Qal* MELLÉKNÉVI IGENÉV) egy szépítő kifejezés a 'szexuális kapcsolatra', ami, általában annak természete miatt, nem volt megengedett (pl. vérfertőzés, állatokkal való fajtalankodás vagy homoszexualitás, vö. III. Mózes 20:11,12,13,18,20, V. Mózes 27:20,21,22,23). Az emberi szexualitás egyszerre egy isteni ajándék és egy hatalmas ösztön. Definiálni és szabályok közé kell szorítani, hogy a társadalom békés és hosszú életű legyen. A szexuális rendelkezésekkel kapcsolatban, amik a régi Izraelben voltak lásd NIDOTTE, 4. kötet, 1198-1211. oldal.

A vérfertőzés az otthon és a család stabilitására volt kihatással, ugyanúgy a társadalom egészére is kihatott. Az, hogy valaki kit, kiket nem vehetett el kultúráról kultúrára változott, de minden kultúrában (kivéve az egyiptomi királyi családot) vannak a vérfertőzésre vonatkozó szabályok!

■ **„apja takaróját”** Ez a házasság megpecsételésének szimbóluma (vö. 22:30; III. Mózes 18:8). Ez a tisztelet megszegésének egy másik esete.

SZÖVEG: 27:21

21 Átkozott, aki bármiféle állattal közösül! Az egész nép mondja rá: Ámen!

27:21 „átkozott, aki bármiféle állattal közösül” A III. Mózes 18:23-ban és a 20:15-ben ez a tett meg lett tiltva. A II. Mózes 22:19 és Lukács 15:23 azt mutatja meg, hogy ez a bálványimádással volt kapcsolatban (azaz rituális mágia Ugaritból). Hettita dokumentumokból tudjuk, hogy szokás volt együtt élni a szent állatokkal, mi az istenséggel való egységet szimbolizálta.

SZÖVEG: 27:22

22 Átkozott, aki a nővérével hál, akár apja leányával, akár anyja leányával! Az egész nép mondja rá: Ámen!

27:22 Ez része volt a vérfertőzésre vonatkozó törvénynek (vö. III. Mózes 18).

SZÖVEG: 27:23

23 Átkozott, aki az anyósával hál! Az egész nép mondja rá: Ámen!

27:23 Ez a tiltás a III. Mózes 18:8-ban és a 20:14-ben lett feljegyezve.

SZÖVEG: 27:24

²⁴Átkozott, aki titokban agyonüti a felebarátját! Az egész nép mondja rá: Ámen!

27:24-25 Ezek a versek a gyilkossággal foglalkoznak (vö. 5:17; II. Mózes 20:13; 21:12; III. Mózes 24:17,21). Egyetlen gyilkosság is az egész földet beszennyezte (vö. 21:2-9).

SZÖVEG: 27:25

²⁵Átkozott, aki vesztegetést fogad el azért, hogy egy ártatlan embert megöljön! Az egész nép mondja rá: Ámen!

27:25 Ez a II. Mózes 23:6-8-ban is fel van jegyezve. Utalhat (1) orvgyilkosságra, vagy (2) egy lefizetett bíróra, aki kivégeztetett egy személyt.

SZÖVEG: 27-26

²⁶Átkozott, aki nem tartja meg ennek a törvénynek az igéit, és nem aszerint cselekszik! Az egész nép mondja rá: Ámen!

27:26 „átkozott, aki nem tartja meg ennek a törvénykönyvnek az igéit” Ez egy összegző vers, hasonló ahhoz, ami lezárja a Tízparancsolatot. Pál a Gal. 3:10-ben idézi.

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Mózeset miért harmadik személyben említik meg?
2. Miért olyan fontos Sikem (Gerizim hegy)?
3. Az áldások miért nincsenek az átkokkal együtt megemlítve?

V. MÓZES 28

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Az engedelmesség áldásai	Mózes második beszédének összegzése	Az engedelmesség áldásai	A megígért áldások
28:1-14	28:1-2 28:3. 28:4. 28:5. 28:6. 28:7-14	28:1-2 28:3. 28:4. 28:5. 28:6. 28:7. 28:8. 28:9-14	28:1-2 28:3-8 28:9-14
Az engedetlenség átkai		Az engedetlenség következménye	Átkok
28:15:19	28:15. 28:16. 28:17. 28:18. 28:19.	28:15. 28:16. 28:17. 28:18. 28:19.	28:15. 28:16-19
28:20-46	28:20-24 28:25-44	28:20-24 28:25-29 28:30-35 28:36-37 28:38-42 28:43-44	28:20-26 28:27-29a 28:29b-35 28:36-37 28:38-42 28:43-44
	28:45-46	28:45-52	28:45-46 Háborúról és az eljövendő fogságról
28:47-57	28:47-57	28:53-57	28:47-48 28:49-57
28:58-63	28:58-63	28:58-63	28:58-62a 28:62b-68
28:64-68	28:64-68		

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együltödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

HÁTTÉRTANULMÁNY

Ez egy nagyobb irodalmi egység része, amit a 27-28-as fejezet alkot, s amire gyakran úgy utalnak, mint a szövetség 'átkok és az áldások' része.

- A. Én úgy hiszem, hogy az egész ÓSZ-et tekinthetjük úgy, mint ami annak a következménye, hogy Izrael képtelen volt megtartani az Szövetség követeléseit, ezért érték utol az átkok: 27:15-26; 28:15-68.
- B. YHWH azt szeretne volna, hogy ha Izrael egy olyan csatorna lett volna a világ felé, amin keresztül kinyilváníthatja Magát, hogy a világ megismerje Őt. Megakarta áldani Izraelt, hogy a népek figyelmét elnyerje, ezzel vonzva a népeket Magához. Lásd Különleges Téma: Bob evangéliumi előfeltételei a 4:6-ban.
- C. Az engedetlenség átkai sokkal nagyobb számban fordulnak elő, mint a megígért áldások. Ugyanezt a szerkezetet láthatjuk párhuzamban állni a Közel-keleti szövetségekben (lásd Meredith G. Kline, *Treaty of the Great Kings: The Covenant Structure of Deuteronomy*, és D. Brent Sandy és Ronald L. Giese, Jr., *Cracking Old Testament Codes*, 135-128-as oldal).
- D. Ez a rész, ami az áldásokkal és az átkokkal foglalkozik párhuzamos a III. Mózes 26-tal.
- E. Ez volt Mózes második beszéde (azaz 5-28-as fejezetek). Az első beszéde visszatekintett arra, hogy YHWH kegyelmesen és hatalmas kézzel kiszabadította Izraelt Egyiptomból, és a pusztai vándorlás időszaka alatt velük volt Jelenlétével és gondoskodásával.

A második beszéde arra összpontosít, hogy YHWH azt szeretné, ha Izrael mint egy nép élne az Ígéret Földjén. Megalapozza Izrael megkülönböztető jellegzetességeit, hogy kijelenthesse Magát a világ felé.

A harmadik beszéde (29-32-es fejezetek) a szövetség megújításáról szól, és annak megerősítéséről, hogy Izrael kizárólag YHWH felé lesz hűség és csak Neki fog engedelmeskedni.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 28:1-2

¹Ha engedelmesen hallgatsz az ÚRnak, Istenednek a szavára, ha megtartod és teljesíted mindazokat a parancsolatokat, amelyeket ma parancsolok neked, akkor a föld minden népe fölé emel téged Istened, az ÚR. ²Rád szállnak mindezek az áldások, és kísérnek téged, ha hallgatsz az ÚRnak, Istenednek a szavára.

28:1,2,9,13 „ha megtartod” Ez világosan megmutatja a Mózesi Törvény feltételes természetét, és ami azt illeti, az ÓSZ-i szövetségeket is (lásd Különleges Téma: Szövetség a 4:13-ban), kivéve a Noéval kötött szövetsége (vö. I. Mózes 9:8-17). Ezt a feltételes aspektust az ÚSZ-ben is láthatjuk (vö. Márk 1:15; Apcsel 20:21 és Ef. 2:8-9 és 10). A 'ha te ... akkor én' természete a szövetségnek megmutatja, hogy szükségszerű volt a hívő részéről a megfelelő válaszreakcióra. A tragédia ebben az, hogy a bukott emberiség nem tud, és nem is fog alkalmazkodni vagy teljesíteni, az ÓSZ megköveteli az ÚSZ-et (vö. Jer. 31:31-34; Ezék. 36:22-32; Gal. 3:15-29).

28: 1,2,13 „engedelmesen hallgatsz ... ha megtartod és teljesíted mindazokat a parancsolatokat” Az

első IGENÉV, 'engedelmesen' egy FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS, és egy *Qal* BEFEJEZETLEN alakja ugyanannak a szótőnek (BDB 1033, KB 1570), ami a hangsúly kimutatásának egy módja volt. Ezt két *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS követi:

1. 'ha megtartod' (az angolban azt mondja, hogy 'ha figyelmesen') – BDB 1036, KB 1581
2. 'teljesíted' – BDB 793, KB 889

Le kell szögeznünk, hogy a hívők Istennel való folyamatos szövetséges kapcsolatára hatással van az, hogy hogyan engedelmeskednek annak a fénynek és igazságnak, amivel rendelkeznek.

■ „parancsolatokat” Lásd a Különleges témát a 4:1-ben.

■ „amelyeket ma parancsolok neked” Ez az IGE (BDB 845, KB 1010, *Piel* MELLÉKNÉVI IGENÉV) többször meg lett ismételve ebben a fejezetben (vö. 1,8,13,15,45-ös versek). YHWH szuverén. Mindig Ő határozza meg a szövetség korlátait és tartalmát, és mindig Ő kezdeményezi az emberekkel való találkozást.

28:1 „a föld minden népe fölé emel téged Istened az ÚR” A felemeltetés célja a kinyilatkoztatás (vö. 26:19, 28:13)! Isten a világot Izraelen keresztül szeretné Magához vonni (vö. I. Mózes 12:3; 22:18; II. Mózes 19:5-6). Lásd Különleges Téma: Bob Evangéliumi előítéletei a 4:6-ban.

28:2 „áldások” Ez a kifejezés (BDB 139) a 'térdelni' (BDB 138) szótővel kapcsolatos. YHWH egy választási lehetőséget kínál Izrael számára (vö. 11:26-31; 30:1,19). Az, hogy mennyire alkalmazkodnak YHWH szövetségének követelményeihez, meghatározza végzetüket!

■ „rád szólnak” Ezt az idiomatikus kifejezést (BDB 97, KB 112, *Qal* BEFEJEZETT) itt az áldásokra használja, de a 15. versben az átkokra.

■ „kísérnek” Az IGÉT (BDB 673, KB 727, *Hiphil*) a következőkre használja:

1. Izrael megáldására, megkeresésére és Izrael meglepésére az engedelmissége miatt, 2. vers
2. Izrael megátkozására, megkeresésére és Izraelre való rárontására engedetlensége miatt, 15. és 45. vers

■ „hallgatsz” Az 1. versben ezt a kifejezést (BDB 1033, KB 1570) felerősíti a *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS és a *Qal* BEFEJEZETLEN. Itt egy *Qal* BEFEJEZETLEN időben van (vö. 15,49; 30:10,12,13,17; 31:12), a 45 és 62. versben pedig *Qal* BEFEJEZETT (vö. 30:8).

SZÖVEG: 28:3

³Áldott leszel a városban, és áldott leszel a mezőn.

28:3 „Áldott leszel a városban ... a mezőn” Ez egy metaforikus módja annak, hogy egyetemes áldást fejezzenek ki vele (vö. 4-6, 8).

SZÖVEG: 28:4

⁴Áldott lesz méhed gyümölcse, termőfölded gyümölcse és állataid ivadéka, teheneid ellése és juhaid szaporulata.

28:4 „Áldott lesz méhed gyümölcse ... állataid ivadéka ... termőfölded ... teheneid, juhaid” A gazdagság és jólét jele a sok háziállat és a sok gyerek volt. Az a férfi, akinek nagy családja volt és sok állata, Isten által áldottnak számított (vö. 7:13; 28:4,11; 30:9). Ezek Isten áldásának tipikus jelei voltak (vö. I. Mózes 1:22,28).

SZÖVEG: 28:5

⁵Áldott lesz kosarad és sütőteknőd.

28:5 „Áldott ... kosarad” Ezt a kosarat arra használták, hogy gyümölcsöt vagy gabonát hordjanak benne (vö. 26:2). Ez a mezőgazdaság gazdagságáról szólt.

■ „**áldott ... sütőteknőd**” Ez egy olyan edény volt, amiben a család ételét készítették el (azaz a minden napi kegyeret). Ez egy módja volt annak, hogy azt fejezzék ki, hogy 'mindig lesz étel az asztalon'. Ennek az ellentétét a 17. vers fejezi ki.

SZÖVEG: 28:6

6Áldott leszel jártodban-keltedben!

28:6 „Áldott leszel jártodban-keltedben” Ez egy héber idióma (vö. 31:2; Zsolt. 121:8; Ézs. 37:28) arra, hogy a minden területen áldott életre utaljanak vele (vö. az 19. versben található ellentétével).

SZÖVEG: 28:7-14

7Vereséggel sújtja az ÚR ellenségeidet, ha rád támadnak: egy úton vonulnak föl ellened, de hét úton menekülnek előled. **8**Áldást bocsát az ÚR csúreidre és minden vállalkozásodra, és megáld azon a földön, amelyet Istened, az ÚR ad neked. **9**Az ÚR a maga szent népévé emel téged, ahogyan megesküdött neked, ha megtartod Istenednek, az ÚRnak a parancsolatait, és az ő útjain jársz. **10**A föld valamennyi népe látni fogja, hogy az ÚR nevéből neveznek, és félnek tőled. **11**Bővülködővé tesz téged az ÚR méhed gyümölcsében, állataid ivadékában és földed termésében azon a földön, amelyről megesküdött az ÚR atyáidnak, hogy neked adja. **12**Megnyitja az ÚR gazdag kincsházát, az eget, és idejében ad esőt földedre, és megáldja kezéd minden munkáját. Te kölcsönadsz a többi népnek, de te nem szorulsz kölcsönre. **13**Elsővé tesz téged az ÚR, nem utolsóvá, mindig fölül leszel, és nem alul, ha hallgatsz az ÚRnak, Istenednek a parancsolataira, amelyeket ma megparancsolok neked, hogy megtartsd és teljesítsd azokat, **14**és ha nem térsz el se jobbra, se balra azoktól, amelyeket ma megparancsolok neked, nem jársz más istenek után és nem szolgálsz azoknak.

28:7 „ellenségeidet” Ezt a MELLÉKNÉVI IGENEVET (BDB 33, KB 38, Qal MELLÉKNÉVI IGENÉV) nyolc alkalommal használja ebben a fejezetben (vö. 7.25,31,48,53,55,57,68). Egy ember vagy csoport folyamatos ellenségeskedésére utal egy ember vagy csoport ellen. YHWH megígérte, hogy Izrael ellenségeinek ellensége lesz (vö. II. Mózes 23:22), de az szövetségnek való engedetlenségük miatt most Izrael ellensége is lett!

Ha Izrael engedelmeskedik, YHWH hadakozni fog ellenségei ellen (vö. 30:7; 33:27-29).

■ „**hét úton menekülnek előled**” Ez az idióma a félelemmel teli, szervezeten visszavonulásra utal (vö. 20,25-ös versek). Lásd Különleges Téma: Szimbolikus Számok az Írásokban a 23:3-ban.

28:8 „áldást bocsát ... csúreidre” Ez a gabona tárolására használt tárházakra utalt (vö. Péld. 3:10). A későbbi Judaizmus azt mondja, hogy ez arra utalt, hogy YHWH valakit titokban áldott meg.

■ „**azon a földön, amelyet Istened, az ÚR ad neked**” Ez az I. Mózes 12:1-3-ban Ábrahámnak adott ígéretig nyúlik vissza. A föld Isten különleges ígérete volt, amit a kivonuláskor/honfoglaláskor teljesített be.

28:9 „az ÚR ... emel téged” Ez az IGE (az angolban azt mondja, hogy 'az ÚR megalapít/meghonosít') (BDB 877, KB 1086, Hiphil BEFEJEZETLEN) alapvetően azt jelenti, hogy 'felemelni'. A Hiphil alakban az V. Mózesben számos különböző értelemben fordul elő (azaz [1] megerősíteni egy szövetséget, vö. 8:18; [2] jelen lenni, vö. 18:15,18; [3] elhullott állatot felemelni, vö. 22:4; és [4] emlékeztető köveket állítani, vö. 27:3). Itt a megalapít/meghonosít metaforikus értelmében lett használva, mint a 25:7-ben és a 29:13-ban.

■ „**szent népévé**” Az a szó, hogy 'szent' azt jelenti, hogy 'Isten szolgálatára elkülönítve' (BDB 871 és 872, lásd a különleges témát az 5:12-ben, vö. II. Mózes 19:5-6). Izraelnek a papok királyságának kellett volna lennie, hogy a nemzeteket YHWH-hoz vonják.

■ „**jársz**” Ez egy bibliai metafora a hit és az engedelmesség életstílusára.

28:10 „a föld valamennyi népe látni fogja, hogy az ÚR nevéből neveznek” Az a kifejezés, hogy 'az ÚR

nevéről nevezni' (BDB 894, KB 1128, Niphal BEFEJEZETT) azt jelzi, hogy Izrael YHWH tulajdona volt (vö. II. Sám. 6:2; Ézs. 43:7; Jer. 7:10-12; 14:9; 15:16; 32:34; Dán. 9:18,19; Amós 9:12).

YHWH azt szerette volna, hogy ha Izrael egy olyan csatorna lett volna a világ felé, amin keresztül kinyilváníthatja Magát, hogy a világ megismerje Őt. Megakartta áldani Izraelt, hogy a népek figyelmét elnyerje, ezzel vonzva a népeket Magához (vö. 25, 37. versek). Lásd a Különleges Témát a 4:6-ban.

■ **„és félnek tőled”** YHWH áldásai, mind az otthonokat, mind a katonai területet illetően félelmet/tiszteletet fog kelteni (BDB 431, KB 432, Qal BEFEJEZETT, vö. 7:19; 17:13) a környező népek babonás pogányjaiban.

Izraelnek nem kellett félnie (BDB 431, KB 432), mert YHWH velük volt, az oldalukon állt, és harcolt értük (vö. 1:21,29; 3:2,22; 7:18; 20:1,3; 31:6,8).

28:11 Ez a vers összegzi Isten áldásait, amit az engedelmes Izraelnek ad (vö. 11:14).

28:12 „gazdag kincsházát” Ez (BDB 373 II és 69) a menny és az eső szimbóluma volt (vö. 23-24-es versek; Zsolt. 85:12; Mal. 3:10). Lehetséges, hogy ez egy szarkasztikus utalás volt a Baál imádatra. Baál volt a kánaáni gazdagság istene (azaz az esőé, vö. I. Kir. 17-18). Mégis YHWH volt az, aki ezeket az áldásokat Népe számára biztosította (vö. 47. vers; 11:14; III. Mózes 26:4).

■ **„idejében ad esőt földedre”** Ez az IGE (BDB 687, KB 733) rendszeresen előfordul ebben a fejezetben, és YHWH szövetséges áldás-ajándékaira utal (vö. 1,7,8,11,12,13).

YHWH nem csak hogy megnyitja a menny ablakát és esőt küld, hanem ezt a megfelelő időben teszi (azaz a korai és a késői esőt, az ültetés idejében és a termés beéréséhez is).

■ **„te kölcsönadsz a többi népnek, de te nem szorulsz kölcsönre”** Ez egy másik jele volt Isten áldásainak, az, hogy feleslegük is van, úgy hogy kölcsönadhatnak (vö. 23:20)! Az engedetlenség következményei éles kontrasztban állnak ezzel, 44. vers!

28:13 Ebben a versben két idióma szerepel a gazdagságra és a hatalomra utalva:

1. első leszel, nem utolsó

2. felül leszel, nem alul

De figyeld meg a feltételes elemet. Ugyanezt az idiómát használta az 1. versben, 'ha megtartod' (két FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS). Ennek a megfordulását a 44. versben látható engedetlenség okozta.

28:14 „nem térsz el se jobbra se balra” Ezt a következő helyeken szó szerint használták: IV. Mózes 20:17; 22:26; V. Mózes 2:27, de általában ez egy héber idióma arra, hogy 'bármilyen elhajlás a világosan kijelölt standardtól, az bűn' (vö. 5:32; 17:11,20; Józ. 1:7; 23:6; II. Kir. 22:2). Figyeld meg, hogy a bálványimádásra kifejezetten is utal (vö. 5:7-9; 27:15; II. Mózes 20:23; 34:17).

■ **NASB, NRSV „amelyeket ma parancsolok neked”**

NKJV „amelyeket a mai nap parancsolok neked”

TEV

NJB „azokat a szavakat, amelyeket ma fektetek le előtted”

Ez a kifejezés úgy tűnik, hogy egy különleges napra utal, a törvény adásának napjára (vö. 1,13,14,15). Mindazonáltal az '*olam*' utalhat egy bizonyos időszakra. Lásd Különleges Téma a 4:40-ben. A kérdés lényege az, hogy pontosan mire utal az 58. versben és a 61. versben 'a könyv' kifejezés?:

1. az V. Mózes egészére

2. Mózes egyik beszédére az V. Mózesben

3. a törvényhozás egy nagyobb részére, amiben a II. Mózes, a III. Mózes és a IV. Mózes részei is bennefoglaltatnak.

SZÖVEG: 28:15

15De ha nem hallgatsz az ÚRnak, Istenednek a szavára, ha nem tartod meg, és nem teljesíted minden parancsolatát és rendelkezését, amelyeket ma megparancsolok neked, akkor rád szállnak mindezek az átkok, és kísérni fognak téged:

28:15-37 Az átkok ezen szakasza nem feltétlenül követeli meg a szó szerinti értelmezést. Inkább azért vannak, hogy a katasztrófa benyomását keltsék. Ezek a rontások fogják követni az engedetlenséget. Ez egy módja volt annak, hogy kiépítsen egy olyan gondolkodásmódot, ami azon alapult, hogy mi fog történni, ha Izrael megszegi YHWH törvényét.

28:15 „teljesítéd” Pontosan ezt a terminológiát és nyelvtan formát használja a következő versekben: 1,13; 32:46. A 28:58-ban és a 29:8-ban hasonló formáit láthatjuk ugyanezeknek a kifejezéseknek. Az engedelmisség lényegbevágó. Nem az engedelmisség az alapja a szövetségnek, az annak a természetes következménye! A szövetség YHWH szeretetére és szuverenitására alapszik, de annak folytonosságát és gyümölcsözőségét az engedelmisség tartja fenn. Ha szeretsz Engem, tartsd meg parancsolataimat!

■ **„minden parancsolatát és rendelkezését”** Lásd a Különleges témát a 4:1-ben.

■ **„átkok”** Ez egy FŐNÉVI forma a 'kicsinek lenni' szótöből (BDB 886-887, vö. 27:15-26, 28:15-68). Ezeknek az átkoknak az volt a célja, hogy visszatérítsék Izraelt YHWH-hoz.

■ **„rád szállnak”** Lásd a 2. vers jegyzetét.

SZÖVEG: 28:16

16 Átkozott leszel a városban, és átkozott leszel a mezőn.

28:16-19 Ezek a versek teljes mértékben párhuzamosak. A 3-6-os versek az áldások, a 16-19-es versek az átkok.

SZÖVEG: 28:17

17 Átkozott lesz kosarad és sütőteknőd.

SZÖVEG: 28:18

18 Átkozott lesz méhed gyümölcse és termőfölded gyümölcse, teheneid ellése és juhaid szaporulata.

28:18

NASB, NJB „tested leszármazottja”

NKJV „tested gyümölcse”

NRSV „méhed gyümölcse”

TEV „gyermekeid”

A szó szerinti kifejezés amit használ a 'méhed gyümölcse'. A sok egészséges, boldog gyermek az áldások egyike volt (vö. 4,11), de az engedetlenség a szövetséges ígéretek visszafordítását vonta maga után!

SZÖVEG: 28:19

19 Átkozott leszel jártodban-keltedben.

SZÖVEG: 28:20-24

20 Átkot, zűrzavart és fenyegető veszélyt bocsát rád az ÚR minden vállalkozásodban, amelybe belefogsz, úgyhogy hamarosan elpusztulsz, és elveszel gonosz cselekedeteid miatt, mivel elhagytál engem. **21** Dögvészt hoz rád az ÚR, míg ki nem pusztít arról a földről, ahova bemegy, hogy birtokba vedd azt. **22** Megver az ÚR sorvadással, lázzal és gyulladással, forrósággal és szárazsággal, aszályal és gabonarozsdával. Üldözni fognak, míg ki nem pusztulsz. **23** Fejed fölött az ég olyan lesz, mint az érc, alattad a föld pedig olyan, mint a vas. **24** Eső helyett homokot és port ad földedre az ÚR, az égből száll rád, míg el nem pusztulsz.

28:20 „zűrzavart” Ez egy olyan szó (BDB 223), amit a csatában való vereségre használtak (vö. 7:23). a 7.

és 25. verseknek az ellentéte. Izraelen a zűrzavar lesz úrrá, ha nem engedelmeskedik Isten szavának.

■ **„fenyegető veszélyt”** (az angolban a feddés szó szerepel) Ez a kifejezés (BDB 172) csak itt fordul elő az ÓSZ-ben.

■ **„úgyhogy hamarosan elpusztulsz és elveszel”** Figyeld meg a párhuzamot:

1. 'elpusztulsz' – BDB 1029, KB 1552, Niphal FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS, vö. 4:26; 6:15
2. 'elveszel' – BDB 1, KB 2, Qal FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS, vö. III. Mózes 26:38; V. Mózes 4:26; 8:19-20; 11:17; 30:18-20; Józs. 23:13,16, plusz a 'hamarosan' MELLÉKNÉV (BDB 555 II)

■ **„gonosz cselekedeteid miatt, mivel elhagytál engem”** Figyeld meg, hogy a parancsolatoktól való eltérést YHWH elhagyásának tekintették!

28:21 „dögvészt” Ez (BDB 184) egy csapásra utal (vö. III. Mózes 26:25; IV. Mózes 14:12), mint amit YHWH Egyiptomra bocsátott (vö. II. Mózes 5:2; 9:15).

■ **„hoz rád”** Az IGE (BDB 179, KB 209, Hiphil) PARANCSOLÓ formában van. YHWH ítélete rajtuk fog maradni mindaddig, amíg el nem végezte feladatát (azaz 'fel nem emésztett' BDB 477, KB 476, Piel FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS).

Ez a kifejezés arra volt használatos, hogy Izraelnek mit kellett volna YHWH felé tanúsítania (azaz ragaszkodni Hozzá, vö. 10:20; 11:22; 30:20).

28:22 „kard” (ez a magyarban nem szerepel) Figyeld meg azoknak a dolgoknak a listáját, amiket YHWH az engedetlen Izrael lenne fog küldeni:

1. sorvadás (BDB 1006, vö. III. Mózes 26:16) egy tüdőbetegség
2. láz (BDB 869, vö. III. Mózes 26:16)
3. gyulladás (BDB 196)
4. forróság (BDB 359, a 2., 3., és a 4. mind a forróságot foglalják magukba; ez úgy tűnik, hogy a szárazságra utal, vö. NRSV angol Bibliafordítás)
5. kard (BDB 352) (ez a magyarban nem szerepel)
6. aszály (BDB 995, a termény megfertőződése, vö. I. Kir. 8:37; II. Krón. 6:28; Amós 4:9)
7. gabonaroszda (penész) (BDB 439, vö. I. Kir. 8:37; II. Krón. 6:28; Amós 4:9; Hag. 2:17; a szó azt jelenti, hogy 'zöld', tehát a 'zöld gabonaroszda' vagy 'zöld penész')

Mind az emberek mind a mezőgazdaság szenvedni fog és meg fog halni! Figyeld meg a csapások szimbolikus számát (azaz hét; ebben a fejezetben az áldásból is hetet sorol fel). Lásd Különleges Téma a 23:3-ban.

28:23 „vas” A vas sokszor a nehézségre utaló metafora volt.

1. a föld nem fog teremni, mert az eső hiányában a föld olyan kemény lesz, mint a fém, 23. vers, vö. III. Mózes 26:19
2. a vasigát Izrael nyakára helyezték, 48. vers
3. Egyiptom olyan volt, mint a nyomorúság vaskohója, vö. 4:20

SZÖVEG: 28:25-26

²⁵Vereséggel sújt téged az ÚR ellenségeid előtt. Egy úton vonulsz föl ellenük, de hét úton menekülsz előlük. Elrettentő példa leszel a föld minden országának. ²⁶Holttested az ég összes madarainak és a föld állatainak az eledele lesz, és nem lesz, aki elriassza őket.

28:25 „Egy úton vonulsz föl ellenük, de hét úton menekülsz előlük” Ez egy metafora, ami arra utal, hogy Izrael minden katonai terve teljesen hasztalan lesz. A hét a 'tökéletesség szimbolikus száma. Izrael teljes mértékben meg fogja adni magát. A 'szent háború' ígéretei visszajára fordultak!

■ **„Elrettentő példa leszel a föld minden országának”** YHWH Izraelt fogja használni, hogy kijelentse Magát a világ számára; akár pozitív értelemben (azaz az áldások) vagy negatív értelemben (azaz az átkok, vö. 37. vers; II. Krón. 29:8; Jer. 15:4). YHWH abban szerette volna Izraelt használni, hogy elérje az egész emberiséget (lásd Különleges Téma: Bob evangéliumi előfeltételei a 4:6-ban). Ez céljainak visszafordítása!

28:26 „holttested ... eledele lesz” Az izraeliek számára nagy tragédia volt, ha valakit nem temettek el, s így az állatok szétszedhették (vö. I. Sám. 17:44-46). Mivel megemlíti a madarakat, nagyon sokan ezt az ígerészt eszkatalogikus utalásként értelmezik (vö. Ézs. 18:14; Jer. 7:33; 16:4; 19:7; 34:20; Ezék.29:5; 32:4; 39:4).

SZÖVEG: 28:27-37

27Megver az ÚR egyiptomi fekéllyel, keléssel, viszketegséggel és rühességgel, amelyekből nem tudsz kigyógyulni. **28**Megver az ÚR tébolyodással, vaksággal és elmezavarral. **29**Déli napfényben is tapogatózni fogsz, ahogyan a vak tapogatózik a homályban. Nem leszel szerencsés utaidon, sőt elnyomott és kifosztott leszel mindenkor, és nem segít rajtad senki. **30**Feleséget jegyzel el magadnak, de más férfi közösül vele. Házat építesz, de nem te költözöl bele, szőlőt telepítesz, de nem te veszed hasznát. **31**Marhádat szemed láttára vágják le, de te nem eszel belőle, szamaradat elrabolják, és nem kerül vissza hozzád, juhaidat ellenségeidnek adják, és nem segít rajtad senki. **32**Fiaid és leányaid más nép hatalmába kerülnek, te meg csak nézed, és epekedsz utánuk mindennap, de nem tehetsz semmit. **33**Földed gyümölcsét és mindazt, amiért fáradoztál, olyan nép eszi meg, amelyet nem ismersz, és mindig csak elnyomott és eltiport leszel. **34**Megtébolyodsz attól, amit szemeddel látnod kell. **35**Megver az ÚR tetőtől talpig, rosszindulatú fekélyekkel térdeden és a combodon, amelyekből nem tudsz kigyógyulni. **36**Elhurcoltat az ÚR királyoddal együtt, akit magad fölé állítasz, olyan néphez, amelyet nem ismertél sem te, sem atyáid, és szolgálni fogsz ott más isteneknek, fának és kőnek. **37**Borzadva, példabeszédben, maró gúnnnyal fognak emlegetni azok a népek, amelyekhez elhajt téged az ÚR.

28:27 „egyiptomi fekéllyel” Figyeld meg azokat a csapásokat és problémákat (az egyiptomi csapások és a szövetséges áldások visszafordítása) amikkel YHWH meg fogja verni Izraelt, amennyiben nem engedelmeskednek parancsolatainak. Akinek sok adatik, attól sokat is várnak el (vö. Lukács 12:48).

1. NASB, NKJV, NRSV, TEV 'fekélyek', vö. 27. és 35. vers

NJB 'egyiptomi tályogok'

JPSOA 'gyulladás'

BDB 1006, vö. II. Mózes 9:9-11. Ez valamilyen fajta kelés királyára utal.

2. NASB, JPSOA 'keléssel' (az angol fordítás azt mondja, hogy aranyérrel) 27. vers

NKJV 'daganatokkal'

NRSV 'tályoggal'

TEV 'fekélyekkel'

NJB 'az ágyék bedagadásával'

BDB 779 II, vö. I. Sám. 5:6,9,12. Nagyon sok tudós úgy értelmezte ezt, mint amik a pestis tünetei voltak (azaz fekélyek, nagy, sötét dagadt területek, vö. I. Sám. 5:9-6:17, ami közvetve az egerekre utal)

3. NASB, NKJV 'rühességgel', 27. vers

NRSV, NJB 'skorbittal'

JPSOA 'fekélyes sebekkel'

BDB 173, vö. III. Mózes 21:20; 22:22

4. NASB, NKJV, NRSV, TEV, NJB 'viszketegséggel', 27. vers

BDB 360 III. Ezt a kifejezést az ÓSZ-ben csak itt találhatjuk meg, és atkák miatti bőrirritációra utal (NIDOTTE, 2. kötet 278. oldal)

5. NASB, NKJV, NRSV, NJB 'elmezavarral', 28. és 35. vers

TEV 'elvesztetted az eszed'

BDB 993, vö. Zak. 12:4

6. NASB, NKJV, NRSV, TEV, NJB 'vaksággal' 28. és 29. vers

BDB 734, vö. Jer. Sir. 4:14; Zof. 1:17

7. NASB 'tébolyodással', 28. vers
NKJV 'a szíved összezavarodik'
NRSV 'az elméd összezavarodik'
TEV 'összezavarodással'
NJB 'az elméd megzavarodásával'
BDB 1069, vö. Zak. 12:4

8. NASB, NKJV 'elnyomott mindenkor', 29. vers
NRSV 'mindenkor kihasznál't'
TEV 'folyamatosan elnyomott'
NJB 'kizsákmányolt'
BDB 798, Qal PASSZÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV, III. Mózes 6:2

9. NASB, TEV 'kirabolt mindenkor', 29. vers
NKJV 'kifosztott mindenkor'
NRSV 'folyamatosan kirabolnak'
NJB 'kifosztott'
BDB 159, Qal PASSZÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV, vö. III. Mózes 6:2

10. NASB 'megerőszakolt feleség' 30. vers
NKJV, NRSV 'vele hál'
BDB 993, KB 1415, Qal BEFEJEZETTLEN

11. más lakik a házában, 30. vers
12. más élvezi szőlődet, 30. vers
13. marháidat más viszi el, 31. vers
14. gyermekeidet elviszik, 31. vers
15. termésedet másnak adják, 33. vers
16. munkád gyümölcsét más élvezi, 33. vers

17. NASB, NKJV 'elnyomott', 33. vers
NRSV 'kihasznál't'
TEV 'elnyomás'
NJB 'kizsákmányolt'
BDB 798, KB 897, Qal PASSZÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV, vö. 29. vers, I. Sám. 12:4; Ámós 4:1

18. NASB, NKJV, NRSV, NJB 'eltiport', 33. vers
TEV 'keményen bánnak veled'
BDB 954, KB 1285, Qal PASSZÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV, vö. I. Sám. 12:3-4; Ámós 4:1

19. NASB, NKJV, NRSV, NJB 'megtébolyodsz', 34. vers
TEV 'elveszi az eszed'
BDB 993, KB 1415, Pual MELLÉKNÉVI IGENÉV, 30. vers

20. NASB 'megver ... fekélyekkel', 35. vers
NKJV 'megver ... súlyos fekélyekkel'
NRSV 'megver ... fájdalmas fekélyekkel'
TEV 'betakar téged ... fájdalmas fekélyekkel, tályoggal'
NJB 'megver téged undorító fekélyekkel'
BDB 645, KB 697, Hiphil BEFEJEZETTLEN, és két TÁRGY, BDB 1006 és 948

21. eltávolítják királyodat és pogány királyokkal helyettesítik, 36. vers
22. idegen isteneket szolgálsz, 36. vers
23. a következőkké leszel:

a.
NASB 'borzalom', 37. vers

NKJV 'meglepődés'
NRSV 'elborzadnak látva'
NJB 'a meglepődöttség'
BDB 1031 I, vö. II. Kir. 22:19; Jer. 5:30; 25:9,11,18,38; 29:18; 42:18; 44:12,22; 49:13,17; 50:23; 51:37,41

b.

NASB, NKJV, NRSV 'példabeszéd', 37. vers
NJB 'gúny tárgya'
BDB 605, vö. I. Kir. 9:7; Jer. 24:9

c.

NASB 'gúny tárgya', 37. vers
NKJV, NRSV 'megvetés tárgya'
NJB 'nevetség tárgya'
BDB 1042, vö. I. Kir. 9:7; Jer. 24:9

24. NASB 'elhajt téged az ÚR'
NKJV, NRSV 'elvezet téged az ÚR'
NJB 'Jahveh elvisz téged'

Ezt az IGÉT (BDB 624 I, KB 675, Piel BEFEJEZETLEN) az állatok vezetésére használták (pl. II. Mózes 3:1). A következőkre használatos metaforává vált: (1) a népet ítéletbe vezetni (pl. 4:27; I. Sám. 30:2,22; Ézs. 20:4), vagy (2) ahogyan YHWH vezet, mint egy gondoskodó pásztor (vö. Zsolt. 48:14; 78:26,52; 80:1). Az embereket vagy vezetni fogják (pásztor) vagy vezérelni fogják (bíró) saját hitteli engedelmességük

Ez az egyiptomiakon megesett fekélyes csapásokra emlékezteti őket (vö. II. Mózes 9:8). Ezeket a csapásokat most az engedetlen Izrael is megtapasztalja (vö. 7:15; 28:60,61).

28:32 Figyeld meg ezeknek az Izraelita szülőknek a nehéz helyzetét:

1. más emberek viszik el gyermekeiket (BDB 678, KB 733, Qal PASSZÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV)
2. saját szemeikkel látják (BDB906, KB 1157, Qal AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV)
3. szemük belefárad, egész nap csak figyelnek (a kifejezés, BDB 479, csak itt fordul elő az ÓSZ-ben)
4. nincs erejük megállítani (BDB 34 II, CONSTRUCTUS BDB 43)

28:33 „elnyomott” Ezt a kifejezést rendszeresen arra használták, hogy a gazdagok kihasználják a szegényeket, és a társadalmilag kivetettek, de itt arra használják, hogy YHWH megtöri engedetlen népét.

28:35 „tetőtől talpig” Ez egy metafora a nagy kiterjedésű betegségekre, amit nem lehet meggyógyítani (vö. Jób 2:7; Ézs. 1:5-6).

28:36 „királyod” Mózes felismerte, hogy egy nap majd királyuk lesz (vö. 17:14-20). Az izraeliták törzsi társadalom voltak. Saulig nem volt király (vö. I. Sám. 8).

SZÖVEG: 28:38-44

38Sok magot viszel ki a mezőre, de keveset takarítasz be, mert felfalja a sáska. **39**Szőlőskerteket ültetsz és művelsz, de bort nem iszol, szőlőt sem szedsz, mert megeszi a féreg. **40**Minden határodban lesznek olajfáid, de nem kened magad olajjal, mert lehullanak a bogyók. **41**Születnek fiaid és leányaid, de nem lesznek a tieid, mert fogságba kell menniük. **42**Minden fátat és termőfölded gyümölcsét megeszi a féreg. **43**A köztetek élő jövevény mindinkább föled kerül, te pedig egyre alább hanyatlasz. **44**Az fog neked kölcsönadni, nem te kölcsönzöl neki, az lesz az első, te pedig az utolsó.

28:38-42 Ismét figyeld meg Izrael törekvését a gazdagságra, amiket YHWH folyamatosan megakadályoz:

<u>Cselekedeteik</u>	<u>Az eredmény</u>
1. sok mag, 38. vers	a sáska elpusztítja
2. szőlőskertek ültetése, 39. vers	féreg elpusztítja
3. olajfák ültetése, 40. vers	az olajbogyók lehullanak
4. gyermekeid születnek, 41. vers	fogságba viszik őket

5. fák és termőföld gyümölcse a férgek megeszik
YHWH megígért gazdagsága semmissé vált Izrael szövetséges engedtlensége miatt!

28:40 „kened magad olajjal” A régi Közel-keleti emberek olíva olajat kentek az arcukra a gazdagság és a öröm jeleként (pl. Ruth 3:3; II. Sám. 12:20; 14:2).

28:43-44 Ez a két vers leírja az Izraeliták és a közöttük lakó idegenek közti viszonyt (jövevény, BDB 158):

1. a jövevények fölé kerülnek
  - a. ők mind egyre fölébb (BDB 751)
  - b. te egyre lejjebb (BDB 641)

[a 13. vers visszafordítása]

2. a jövevény ad neked kölcsönt

[a 12. vers visszafordítása]

3. a jövevény lesz a vezető

[a 13. vers visszafordítása]

SZÖVEG: 28:45-46

45Rád szállnak mindezek az átkok, üldöznek és kísérnek téged, míg el nem pusztulsz, mert nem hallgattál Istenednek, az ÚRnak a szavára, nem tartottad meg parancsolatait és rendelkezéseit, amelyeket megparancsolt neked. **46**Intő jel és csoda gyanánt lesznek azok rajtad és utódaidon mindenkor.

28:45-48 Figyeld meg az okát és az eredményét YHWH szövetséges ítéleteinek:

1. az ok
  - a. Izrael nem hallgatott YHWH parancsolataira és rendelkezéseire (BDB 1033, KB 1570, Qal BEFEJEZETT) és nem tartotta meg azokat (BDB 1036, KB 1581, Qal FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS)
  - b. Izrael nem szolgált (BDB 712, KB 773, Qal BEFEJEZETT [kétszer]) YHWH-nak, 47. vers:
    - (1) örömmel
    - (2) jó szívvel
    - (3) hálásan a bővülködésért
2. az eredmény
  - a. átkok
    - (1) rád szállnak, 45. vers, BDB97, KB 112, Qal BEFEJEZETT
    - (2) üldöznek, 45. vers, BDB 922, KB 1191, Qal BEFEJEZETT
    - (3) legyőznek, 45. vers, BDB 673, KB 727, Hiphil BEFEJEZETT
    - (4) míg el nem pusztulsz, 45. vers, BDB 1029, KB 1552, Niphal FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS, vö. 4:25-26
  - b. ellenségek
    - (1) te szolgálsz ellenségeidnek, 48. vers
      - (a) éhezve (BDB 944)
      - (b) szomjazva (BDB 854)
      - (c) mezítelenül (BDB 735)
      - (d) nélkülözve
      - (e) vasigával a nyakadon
      - (f)amíg el nem pusztulsz (BDB1029, KB 1552, Hiphil FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS, vö. 4:25-26)

28:46 „mindenkor” Lásd a Különleges Témát a 4:40-ben

SZÖVEG: 28:47-48

47Nem szolgáltál Istenednek, az ÚRnak örömmel és jó szívvel, amikor bőven volt mindened. **48**Éhezve és szomjazva, mezítelenül és mindent nélkülözve szolgálsz majd ellenségeidnek, akiket rád bocsát az ÚR. Vasigát tesz a nyakadra, míg el nem pusztít téged.

SZÖVEG: 28:49-57

49Rád hoz majd az ÚR messziről, a föld széléről egy nemzetet, amely lecsap rád, mint a saskeselyű, olyan nemzetet, amelynek a nyelvét nem érted, **50**vad tekintetű nemzetet, amely nem kíméli az öreget, és nem kegyelmez a gyermeknek sem. **51**Megeszi állataid ivadékát és termőfölded gyümölcsét, amíg ki nem pusztulsz. Nem hagy semmit gabonából, mustodból és olajodból, teheneid elléséből és juhaid szaporulatából, míg tönkre nem tesz téged. **52**Ostrom alá veszi minden városodat, míg le nem omlanak egész országodban a magas és erős kőfalak, amelyekben bízol. Ostromolni fogja minden városodat egész országodban, amelyet Istened, az ÚR adott neked. **53**Megeszed méhed gyümölcsét, fiaidnak és leányaidnak húsát, akiket ad neked Istened, az ÚR; az ostrom és szorongatás idejében, amikor szorongat ellenséged. **54**A leggyengédebb és legelkényeztetettebb ember is irigyen néz testvérére, szeretett feleségére és még életben maradt fiaira, **55**hogy ne kelljen adnia egyiküknek se fiainak a húsából, amelyet eszik, mivel nem maradt egyebe az ostrom és szorongatás idején, amikor szorongatja ellenséged minden városodat. **56**Még az a gyengéd és elkényeztetett asszony is, aki olyan elkényeztetett és finomkodó volt, hogy a lábával sem akarta érinteni a földet, irigyen néz szeretett férjére, fiára és leányára, **57**ha a méhlepényére gondol, amely elmegy tőle, és gyermekére, akit szül, mert titokban ezeket eszi meg, amikor mindenéből kifogy az ostrom nyomorúsága idején, amikor ellenséged ostromolja városaidat.

28:49-57 Az engedetlenség következményei folytatódnak. Ez a bekezdés felsorolja azokat a problémákat, amik a Közel-keleti háború ostromjához kapcsolódnak:

1. A megszállt így írta le:
  - a. olyan megszálló, amit YHWH hoz rájuk, 49. vers
  - b. messziről hozott nemzet, 49. vers
  - c. olyan nemzet, aminek gyors és erős hadserege van, 49. vers
  - d. olyan nemzet, aminek ismeretlen a nyelve, 49. vers
  - e. olyan nemzet, akik nem tisztelik azokat, akiket megszállnak, 50. vers
  - f. olyan nemzet, akik Izrael minden állatát és természetét felemészítik, 51. vers
  - g. olyan nemzet, akik Izrael minden megerősített városát beveszik, 52. vers
2. Izraelt érintő következmények
  - a. elpusztulnak az éhínségtől, 51. vers
  - b. Izrael saját gyermekeit eszi meg, 53. vers (vö. III. Mózes 26:29) és még ezt az enivalót sem eszik meg (vö. 57. vers)
  - c. az egyébként gyenge (BDB 940) férfiak és nők elvesztik természetes családi szeretetüket és kegyetlenné válnak, 54, 56. versek

28:49 „rád hoz majd az ÚR ... egy nemzetet” Ez Asszíriára utal (vö. Hós. 8:1) és/vagy Babilóniára (vö. Jer. 5:15).

28:50 „nem kíméli az öreget, és nem kegyelmez a gyermeknek sem” Leginkább az asszírok, de a babilóniaiak is megölték az öregeket (a III. Mózes 19:32 ellentéte) és a gyerekeket annak eszközeként, hogy demoralizálják az embereket mielőtt egy távoli országba deportálták volna, és valaki más házában letelepedtek.

28:51 Ebben a versben a megszálló nemzeteket úgy írták el, mint akik teljes mértékben elpusztították a forrásaikat, mint Jóel, Ámós és Mikeás sáskajárása.

28:52 „a magas és erős kőfalak, amelyekben bízol” Izrael a saját katonai felkészültségében fog bízni (BDB 105, KB 120, Qal AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV) (vö. II. Krón. 32:7-8)!

28:53-57 „Meszeszed méhed gyümölcsét, fiaidnak és leányaidnak húsát” Ez jól megmutatja az ostrom miatti elkeseredett állapotát (azaz kannibalizmus, vö. III. Mózes 26:29; II. Kir. 6:24-30; Jer. 19:9; Jer. Sir. 2:20; 4:10; Ezék. 5:10).

SZÖVEG: 28:58-68

58Ha nem tartod meg és nem teljesíted ennek a törvénynek minden ígését, amelyek meg vannak írva ebben a könyvben, és ha nem féled Istenednek, az ÚRnak dicsőséges és félelmes nevét, **59**akkor az ÚR csodálatos csapásokat küld rád és utódaidra; nagy és tartós csapásokat, rosszindulatú és tartós betegségeket. **60**Rád hozza Egyiptom minden baját, és rád ragad mindaz, amitől irtózol. **61**Mindenféle olyan betegséget és csapást is hoz rád az ÚR, amelyek nincsenek megírva ebben a törvénykönyvben, míg csak ki nem pusztulsz. **62**És bár olyan sokan voltak, mint az égen a csillag, mégis kevesen maradtok meg, mert nem hallgattatok Isteneteknek, az ÚRnak a szavára. **63**És ahogyan örömet lelte az ÚR abban, hogy jót tehetett veletek, és megszaportott benneteket, ugyanúgy leli majd örömet abban is az ÚR, hogy tönkretesz és kipusztít benneteket. Kigyomlálnak benneteket arról a földről, ahova bementek, hogy birtokba vegyétek. **64**Szétszór téged az ÚR az összes népek közé, a föld egyik végétől a föld másik végéig, ott szolgálsz majd más isteneknek, akiket nem ismertél sem te, sem atyáid: fának és kőnek. **65**De még azok közt a népek közt sem pihenhetsz meg, nem lesz egy talpalatnyi nyugóhelyed sem. Rettegő szívet, szomorú szemet és csüggedt lelket ad neked ott az ÚR. **66**Hajszálon függ az életed, riadozni fogsz éjjel-nappal, és nem bízatsz abban, hogy életben maradsz. **67**Reggel azt mondd: Bárcsak este volna! Este meg azt mondd: Bárcsak reggel volna! Mert rettegés tartja fogva szívedet amiatt, amit látnod kell. **68**Visszavisz az ÚR Egyiptomba hajókon, azon az úton, amelyről azt mondta neked, hogy nem látod meg többé. Ott áruljátok magatokat ellenségeiteknek rabszolgául és rabnőkül, de nem vesz meg senki.

28:58-68 „ha ... akkor” Figyeld meg a szövetség kötelezettségeit és az engedetlenség következményeit:

1. 'ha te'
  - a. „nem tartod meg és nem teljesíted ennek a törvénynek minden ígését” (BDB 1036, KB 1581, Qal BEFEJEZETTLEN és BDB 793, KB 889, Qal FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS)
  - b. „ha nem féled Istenednek, az ÚRnak dicsőséges és félelmetes nevét” (BDB 431, KB432, Qal FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS, vö. 4:10; 5:29; 6:2,13,24; 10:12:,20; 13:4; 14:23: 17:19; 28:58; 31:12,13)
  - c. figyeld meg a következő verseket: 1,13,15,58; 29:9; 31:12;32:46. Az engedelmség döntő fontosságú!
2. „akkor”
  - a. YHWH csapásokat küld rád, 59. vers
    - (1) csodálatos (BDB 810, KB 927, Hiphil BEFEJEZETT)
    - (2) nagy (BDB 152)
    - (3) tartós (BDB52, KB 63, Niphal BEFEJEZETT)
    - (4) rosszindulatú (BDB 948)
    - (5) tartós (BDB 52, KB 63, Niphal BEFEJEZETT)
  - b. YHWH csapásokat hoz rájuk (BDB188, vö. 7:15), amitől féltek az izraeliták (BDB 388, KB 386, Qal BEFEJEZETT), Egyiptom baját (BDB 179, KB 209, Qal BEFEJEZETT), és rájuk fog ragadni mindaz, 60. vers
  - c. Mindenféle olyan betegséget (BDB 315) és csapást (BDB 646, III. Mózes 26:21) hoz rájuk YHWH, amelyek nincsenek megírva a törvénykönyvben, 61. vers
  - d. YHWH a visszájára fogja fordítani a gazdagság és a bővölködés ígését, 62-63. vers
  - e. YHWH a visszájára fogja fordítani az Egyiptomból való kivonulást és az Ígélet Földjére való bevonulást, és szét fogja szórni (BDB 806, KB 918, Hiphil BEFEJEZETT) szövetséges népét, 64. vers
    - (1) más isteneknek szolgálsz, 64. vers
    - (2) nem pihenhetsz meg, 65. vers
    - (3) rettegő szívet ad neked, 65. vers
    - (4) szomorú szemet ad neked, 65. vers
    - (5) csüggedt lelket ad neked, 65. vers
    - (6) riadozol éjjel-nappal, 66,67. vers
    - (7) hajszálon függ az életed, 66. vers
    - (8) rabszolgaként, 68. vers

28:58

NASB „tiszteltreméltó és félelmes nevét”
NKJV, NRSV „dicsőséges és félelmes nevét”
TEV „csodálatos és félelmes nevét”
NJB „dicsőséges és félelmet keltő nevét”

A 'neve' YHWH személyét és jellemét képviseli (pl. Jób, 1:21; Ézs. 48:9-11; Ezék. 20:44; Ámós 2:7). Két Niphal MELLÉKNÉVI IGENÉVVEL írják le:

1. BDB 457, KB 455, a 'nehéznek, vagy súlyosnak lenni' IGÉBŐL származik, amit metaforikus értelemben a tiszteltreméltó vagy dicsőséges kifejezésére használtak (vö. Ézs. 26:15; 66:5; Ezék. 28:22; 39:13)
2. BDB 431, KB 432, a 'félteni' IGÉBŐL, amit YHWH és megváltó cselekedeteinek tisztelt-teli félelmére használtak, (pl. 7:21; 10:17,21; Neh. 1:5; 4:14; 9:32; Zsolt. 145:6)

28:61 „megírva ebben a törvénykönyvben” Nem tudjuk biztosan, hogy pontosan mire is utalt:

1. az egész Tórára
2. a II. Mózes – IV. Mózes törvényeire
3. Mózes teljes 5 könyvére (vö. 31:24)
4. az V. Mózes bizonyos részeire
  - a. a törvénykönyvekre
  - b. az áldásokra és az átkokra

Természetesen a 'könyv' azt jelenti, hogy tekercs, de ez vajon megerősíti azt, hogy Mózes írta, vagy valakit megkért, hogy jegyezze fel YHWH törvényét, amit lediktált (vö. 27:3,8; 28:58; 29:21,29; 30:10).

28:62 „kevesen” Ez az ábrahám-i ígértet visszafordítása volt. Isten azt ígérte, hogy olyanok lesznek, mint (1) "csillagok az égen" (vö. I. Mózes 15:5; 22:17; 26:4); (2) "a tenger fövénye" (vö. I. Mózes 22:17; 32:12); és (3) a 'föld pora' (vö. I. Mózes 13:16; 28:14; IV. Mózes 23:10).**28:63 „örömét lelte az ÚR abban”** Ezt az IGÉT (BDB 965, KB 1314) kétféle módon használták:

1. áldani (Qal BEFEJEZETT, vö. 30:9)
  - a. meggazdagítson (BDB 405, KB 408, Hiphil FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS)
  - b. megsokasítson (BDB 915 I, KB 1176, Hiphil FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS)
2. átkozni (Qal BEFEJEZETLEN)
  - a. elvesszen (BDB 1, KB 2, Hiphil FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS)
  - b. elpusztítson (BDB 1029, KB 1552, Hiphil FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS)
  - c. kiszakítson a földről (BDB 650, KB 702, Niphal BEFEJEZETT)

YHWH megjutalmazza de meg is fegyelmezi saját gyermekeit. A fegyelmezés azt a célt szolgálja, hogy helyreállítsa őket és visszafogadja.

■ **„kigyomlálnak benneteket arról a földről”** Az IGÉT (BDB 650, KB 702, Niphal BEFEJEZETT) gyakran használták YHWH ítéletére (vö. Zsolt. 52:5; Péld. 15:25). Ez az ábrahám-i ígértetek teljes mértékű visszajára való fordítása (vö. I. Mózes 12:2-3).

28:64 „szétszór téged az ÚR az összes népek közé” Ez a száműzetésre utal, a bevonulás visszajára (vö. 68. vers)**28:65 „szomorú szemet”** Ez a fejezet számos alkalommal megemlíti a látás elvesztését:

1. a szövetségnek való engedetlenség miatti vakság, ami YHWH ítélete volt, 28-29-es versek
2. az ítéletet saját szemekkel látták, 30-33-as versek
3. amit látsz, az örületbe kerget, 34. vers
4. egy családtag ellen elkövetett előre eltervezett erőszakos tett (azaz gonosszá válik a szeme), 54-56-os versek
5. az egyik egyiptomi csapás, ami teljes sötétség volt, 60-61-es versek
6. 'szomorú szemek', ami a következők metaforája: félelem, kétségbeesés vagy teljes reménytelenség, 65-66-os versek
7. az amit látnak, további rettegést okoz, 67. vers

■ „nem pihenhetsz meg” Ez is (BDB 629 I) kétszer használták az I. Mózes 8-ban, ahol Noé idejének özönvizét jegyezték fel:

1. a bárka az Ararát hegységen nyugodott meg, 4. vers

2. a galamb, amit kiküldött, hogy szárazföldet találjon, nem tudott olyan helyet találni, ahol lába megnyugodhatott volna, 9. vers

YHWH azt szeretné, ha népének lenne egy olyan helye, ahol megnyugodhatnak (azaz az Ígéret Földje, vö. 3:20; 12:9-10; 25:19; Józs. 1:13,15; 21:44), de a tudatos elfordulásuk a bevonulás ellenkezőjét eredményezték (azaz száműzetés, vö. Zsolt. 95:11).

■ „szomorú szemet” Ez a kifejezés (BDB 479) a 32. vershez kapcsolódik; az ítélet miatt az életerő és az életöröm el lett pocsékolva!

28:66-67

NASB, NRSV „rettegés”

NKJV „félelem”

TEV „rettegés ... félelem”

NJB „félteni ... rettegni”

JPSOA „rettegés ... rémület”

Ez a kifejezés (BDB 808 I) azt jelenti, hogy 'rettegni' vagy 'reszketni', amit a félelem vagy az öröm okoz! Itt a félelem okozza (pl. Ézs. 33:14). YHWH 'rémületet' akart okozni Izrael ellenségei között (vö. 2:25; 11:25), de engedtlenségük miatt ők teltek meg félelemmel!

28:68 „visszavisz az ÚR Egyiptomba” A kivonulás visszája. Izraelt újra fogságba ejtik!

■ „azon az úton, amelyről azt monda neked” Azt, hogy YHWH itt mire utal, nem tudjuk pontosan.

■ „nem vesz meg senki” A 'venni' IGE (BDB 888, KB 1111, Qal AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV) gyakran volt használatos arra, hogy YHWH megvette, kiváltotta Izraelt az egyiptomi szolgaságból (vö. II. Mózes 15:16; Zsolt. 74:2), de itt Izrael végzetére használja, hogy még Egyiptom sem akarja őket visszavásárolni rabszolgaként. Teljes mértékben elutasítottak voltak Isten és ember által.

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Miért sokkal hosszabb az átkokról szóló rész, mint az áldásokról szóló?
2. Mi a célja ennek a fejezetnek?
3. Hogyan kapcsolódik egymáshoz a cselekedetek igazsága az áldások élvezéséhez?
4. Miért olyan súlyos Isten ítélete?
5. Megtörténtek már ezek a dolgok Izrael történelmében?

V. MÓZES 29

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
A szövetség megújítása Móábban	Mózes harmadik beszéde (29:1-30:20)	Az ÚR szövetsége Izraellel Móáb földjén	A harmadik beszéd (28:69-30:20) Történelmi bevezető
29:1.	29:1.	29:1.	28:1-3
29:2-9	29:2-9	29:2-9	29:4-5 29:6-7 29:8. A szövetségekötés Móábban 29:9-14
29:10-13	29:10-29	29:10-15	29:15-16
29:14-29		29:16-21	29:17-20 A száműzetés fenyegetése 29:21-23
		29:22-28	29:24-28
		29:29.	(MT versbeosztása)

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együttödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

(a magyar Újfordításban a 29:1-es vers a 28:69-es vers. Így az itt szereplő versszámok a Károli fordításban megegyeznek, az Újfordításban pedig mindig az egyel megelőzőt kell nézni)

SZÖVEG: 29:1

¹Ezeknek az igéknek az alapján kötött szövetséget az ÚR parancsára Izráel fiaival Mózes Móáb földjén, azon a szövetségen kívül, amelyet a Hóreben kötött velük.

29:1 „Ezeknek az igéknek az alapján kötött szövetséget az ÚR parancsára Izráel fiaival Mózes” Ez volt Mózes harmadik beszéde az V. Mózesben (29-30-as fejezetek). Arra emlékeztet minket, hogy ezek a törvények YHWH-től származnak, nem pedig tőle.

■ **„azon a szövetségen kívül”** Ez a Sínai/Hóreb hegyen kötött szövetségre utal (lásd Különleges téma az 1:2-ben, vö. 5:2; II. Mózes 19:24) és a Móáb földjén kötött szövetségre (vö. 1:5; 5:1,3,5-26). Ezt elég világosan kimondta a II. Mózes 20-31. A II. Mózes 34-ben; 29-30-ban és a Józsué 24-ben újjították meg. A Szövetséggel kapcsolatban lásd a Különleges témát a 4:13-ban.

SZÖVEG: 29:2-9

²Ezután összehívta Mózes az egész Izráelt, és ezt mondta nekik: Saját szemetekkel láttátok, hogy mi mindent cselekedett az ÚR Egyiptom földjén a fáraóval, összes szolgájával és egész országával. ³Saját szemetekkel láttátok a nagy próbatételeket, azokat a nagy jeleket és csodákat. ⁴Csak értelmes szívet, látó szemet és halló fület nem adott nektek az ÚR máig sem. ⁵Pedig negyven évig vezettek benneteket a pusztában, és nem szakadt le rólatok a ruha, a lábatokról sem szakadt le a saru; ⁶kenyeret nem ettetek, bort és szeszes italt sem ittatok, hogy megtudjátok: én, az ÚR vagyok a ti Istenetek. ⁷Amikor elérkeztetek erre a helyre, kivonult ellenünk Szihón, Hesbón királya és Óg, Básán királya, hogy megütközzék velünk, de megvertük őket. ⁸Elvettük országukat és odaadtuk örökségül a rúbeniaknak, a gádiaknak és a Manassé törzse felének. ⁹Tartsátok meg azért ennek a szövetségnek az igéit, és teljesítétek azokat, hogy boldoguljatok minden dolgotokban.

29:2 „egész Izráelt” Ez általában csak a vezetőkre/vénekre szokott utalni, de az 1-13-as versek miatt úgy tűnik, hogy az egész népre utal. Izraellel kapcsolatban, lásd a Különleges Témát az 1:1-ben.

29:2-3 láttátok ... saját szemetekkel láttátok” Ez egy szólás (vö. 4:34; 7:19) mert ezek az emberek azoknak voltak a gyermekei, akik valóban látták (vö. IV. Mózes 14:29). A 2-8-as versek egy történelmi áttekintést alkotnak, mint az 1-4-es fejezetek, ami elég gyakori eleme volt a Közel-keleti szövetségeknek.

■ **„jeleket és csodákat”** Ezek a kifejezések, hogy 'jelek' (BDB 16) és 'csodák' BDB 68) elég gyakran fordulnak elő az V. Mózesben (vö. 4:34; 6:22; 7:19; 11:3; 26:8; 29:2; 34:11), hogy segítsenek a jelenlegi generációnak emlékezni YHWH hatalmas, kegyelmes cselekedeteire, megmenekítésére és gondviselésére (vö. 5-7-es versek) a kivonulás és a Pusztai Vándorlás időszaka alatt.

29:4 „máig sem” Izraelnek az arra való vaksága, hogy meglássák különleges helyüket YHWH örökkévaló megváltói tervében nem csak egy régi probléma volt (azaz 4. vers), hanem jelenlegi is (vö. Máté 13:14-17; Márk 4:10-12; Lukács 8:9-10; János 12:36b-43; Apcsel 28:26-27; és leginkább a Róma 11:25-32).

Az evangéliumot úgy írják le, mint ami Isten előre eltervezett terve és előre való tudása (vö. Apcsel 2:23; figyeld meg továbbá a 3:18; 4:28; 13:29). Lásd különleges Téma: Bob evangéliumi előítéletei a 4:6-ban.

■ **„értelmes szívet, látó szemet és halló fület nem adott nektek az ÚR”** A kivonulás és a pusztai vándorlás időszakának izraelitái látták a fizikai megnyilvánulásokat, de nem tudták felfogni YHWH cselekedeteinek szellemi dimenzióit (azaz különleges szövetsége népe voltak, akik része voltak egy örökkévaló megváltói tervnek).

Ez a kifejezés a szellemi vakság és keménység metaforájává válik (vö. Ézs. 6:9-10; Apcsel 28:26-27; Róma 11:8).

Van egy szójáték a 2. vers, 'láttátok' és a 4. vers között, ahol azt mondja, hogy nem látnak! Lehetséges, hogy ez Izrael lázadására utal, amit a 9:7-24-ben említenek meg. Hit nélkül Isten láthatatlan a történelemben, de hittal a történelem Isten tetteinek feljegyzései. Ajándék szükséges ahhoz (azaz 'adatott', BDB 678, KB

733, Qal BEFEJEZETT), YHWH kegyelmének ajándéka, hogy a bukott emberek megérezzék és megérthessék az Ő jelenlétét!

29:5 „nem szakadt le rólatok a ruha, a lábatokról sem szakadt le a saru” Rashi azt mondja, hogy a ruhák és cipők a gyerekekkel együtt nőttek (vö. 8:4; Neh. 9:21).

29:6 Az 5. és 6. versek megmutatják azt, hogy Isten hogyan gondoskodott róluk az egész ítélet idején keresztül, amit úgy ismerünk, mint a Pusztai Vándorlás Időszaka (vö. 8:2-3). Az Izraelitáknak segíteniük kellett volna, hogy a kapcsolatot YHWH-re való folyamatos odafigyeléssel fenntartsák (nem az az emberkéz biztosította ételre vagy itatra figyelve, hanem az Ő gondoskodására). De ezek a versek azt a folyamatos szellemi vakságot is megmutatják, ami Isten népén volt (vö. Ézs. 6.9-10).

29:7 Ez megmutatja YHWH katonai jelenlétét Izrael érdekében (vö. IV. Mózes 21:21-24, 33-35; és V. Mózes 2:26-3:17).

29:8 Ezek azok a törzsek, akik a Jordán keleti oldalán telepedtek le (vö. 3:12-13; IV. Mózes 32:28-32).

29:9 „Tartsátok meg azért ennek a szövetségnek az ígéit, és teljesítsétek azokat” A szövetség feltételes természete (azaz 'megtartani', BDB 1036, KB 1581, Qal BEFEJEZETT, és 'tenni', BDB 793, KB 889, Qal BEFEJEZETT) újra és újra feltűnik az V. Mózesben (vö. 4:2,6,9,15,23,41; 5:1,10,12,29,32; 6:2,3,12,17,25; 7:9,11,12; 8:1,2,6,11; 10:13; 11:1,8,16,22,32; 12:1,28,32; 15:5; 16:12; 17:19; 19:9; 24:8; 26:16,17,18; 27:1; 28:1,9,13,15,45,58; 29:9; 30:10,16; 31:12; 32:46). Az engedelmesség Izrael szellemi hűségének jó mértékegysége. YHWH-t szeretni azt jelenti, hogy engedelmeskedni kell YHWH-nak!

Ezt a verset később a rabbik akkor olvasták fel, amikor valakit nyilvánosan megkorbácsoltak (vö. 25:3). 13 szót tartalmaz, hogy egyezzen a 13 ütéssel. Továbbá a Zsolt. 78:38-at is felolvasták.

■ **„hogyan boldoguljatok minden dolgotokban”** Ez az IGE (BDB 968, KB 1328, Hiphil BEFEJEZETLEN) általában azt jelenti, hogy 'légy megfontolt' vagy 'körültekintő', de a Hiphil szótó azt is jelentheti, hogy 'jól boldogulni', 'sikeresnek lenni' (vö. Józ. 1:7-8; I. Sám. 18:5,14,15; I. Kir. 2:3; II. Kir. 18:7; I. Krón. 22:13). Figyeld meg, hogy a siker és a gazdagság az engedelmességtől függ!

SZÖVEG: 29:10-13

10Ti ma mindnyájan az ÚRnak, Isteneteknek a színe előtt álltok, törzsfőitek, véneitek, felügyelőitek és minden izraeli férfi, **11**gyermekeitek, asszonyaitok és a táborodban levő jövevények, még a favágók és vízfordók is, **12**hogyan elkötelezd magad Istenednek, az ÚRnak átokkal is fenyegető szövetségére, amelyet a mai napon köt veled az ÚR, a te Istened. **13**Ma a maga népévé emel téged, ő pedig Istened lesz, ahogyan megígérte neked, és ahogyan megesküdött atyáidnak, Ábrahámnak, Izsáknak és Jákóbnak.

29:10 „álltok” Figyeld meg az Izraeli társadalom különböző megemlélt csoportjait a 10-11-es versekben:

1. törzsfők, BDB 910
2. törzsek tagjai, BDB 986 (ez a magyarból hiányzik)
3. vének, BDB 287
4. felügyelők, BDB 1009, Qal AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV
5. minden izraeli férfi, BDB 481, 35, 975 (ugyanaz, mint a 2.)
6. gyermekeitek, BDB 381
7. asszonyaitok, BDB 61
8. a táborban levő jövevények, BDB 158
9. szolgák, szolgálai feladatuk szerint felsorolva

Ezeket a különböző csoportokat azért hívták össze, hogy esküt tegyenek arról, hogy elkötelezik magukat a szövetség mellett (vö. 14-15-ös vers). Ez egy hivatalos szövetségmegújító szertartás volt!

A megemlélt csoportok fordításról fordításra változik. Néhány fordítás (REB angol fordítás) azt feltételezi, hogy az 1. és a 2. csoport összevonható (pl a KJV angol fordítás és a magyar fordítás is úgy hozza, hogy 'törzsfőitek'), a JPSOA pedig úgy, hogy 'törzsi vezetőitek'.

29:12-13 Ez a szövetség megújításáról szól. Figyeld meg, hogy 'a szövetség' (BDB 136) és 'a fogadalom' (BDB 46) párhuzamosak egymással. YHWH szabályai az Ő ígéreteihez kapcsolódnak!

YHWH azzal szeretné beteljesíteni az I. Mózesben a Pátriárkáknak tett ígéretét, hogy egy népet alapít (vö. 28:9), olyan népet, ami az Ő jellemét tükrözi vissza!

29:12

NASB, NKJV,

NRSV, TEV „**hogya szövetségre léphess**”

NJB

„**hogya szövetségébe léphess**”

Az IGE (BDB 716, KB 778, Qal FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS) szó szerint azt jelenti, hogy 'átléphess'. Itt csak abban az értelmében használták, hogy egy szövetségbe szerettek volna belépni. Valószínűleg kötődik ahhoz a fogalomhoz is, hogy 'szövetséget vágni', ami azt jelenti, hogy az áldozati állat részei között átmenni, mint hogyan az I. Mózes 15:17-18-ban láttuk. A következmény az, hogy az állat sorsára fog jutni az, aki szövetséget köt, és megszegi annak feltételeit.

SZÖVEG: 29:14-21

14De nemcsak veletek kötöm ezt az átokkal is fenyegető szövetséget, **15**azokkal, akik ma itt vannak velünk, és itt állnak Istenünknek, az ÚRnak a színe előtt, hanem azokkal is, akik ma nincsenek itt velünk. **16**Ti tudjátok, hogyan laktunk Egyiptomban, és hogyan vonultunk át a népek között, hiszen nektek kellett átvonulnotok. **17**Láttátok förtelmes bálványait, amelyek fából és kőből, ezüsből és aranyból vannak. **18**Ne legyen azért köztetek olyan férfi vagy nő, nemzetség vagy törzs, amelynek a szíve ma elfordul az ÚRtól, Istenünktől, és elmegy, hogy szolgáljon e népek isteneinek. Ne legyen köztetek mérget és ürmöt termő gyökér! **19**Ezért ha valaki hallja ennek az átoknak az ígét, és áldásban bizakodva ezt mondja: jó sorom lesz akkor is, ha megátalkodott szívvel élék! Pedig emiatt elpusztul az öntözött föld a kiszáradttal együtt. **20**Az ÚR nem fog megbocsátani, sőt fölgerjed az ÚR haragos indulata az ilyen ember ellen, és rászáll arra minden átok, ami meg van írva ebben a könyvben. Még a nevét is eltörli az ÚR az ég alól. **21**Különválasztja az ilyet az ÚR Izráel minden törzséből, és romlást hoz rá, a szövetséghez tartozó átkok szerint, amelyek meg vannak írva ebben a törvénykönyvben.

29:15 „**azokkal, akik ma itt vannak velünk**” Ez a jövőbeli generációkra utal (vö. 22,29-es versek; 5:3-5; 12:25,28).

29:16-17 Ezek a versek egy összesítő zárójelet formálnak, ami azokról a pogány nemzetekről szól, akikkel Izrael az Ígéret Földjére tartó zarándokútja során találkozott.

■ **„förtelmes bálványait”** Lásd Különleges Téma: Utálatosságok a 14:3-ban.

29:18 A szövetség felé való engedetlenségre való figyelmeztetések (leginkább a bálványimásról van szó) világosan ki lettek mondva az Izraeli társadalom minden tagja és társadalmi csoportja számára (azaz egyes személyek, családok és törzsek felé is).

■ **„mérget és ürmöt termő gyökér”** Ez a kifejezés párhuzamos azzal, hogy 'kinek szíve elfordul' (BDB 815, KB 937, Qal AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV). Az engedetlenség méreg a következmények pedig elég súlyosak!

1. YHWH soha nem fog megbocsátani nekik (20. vers, tagadó formában álló Qal BEFEJEZETLEN, BDB 2, KB 3) és egy Qal FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS (BDB 699, KB 757).
2. YHWH haragja és féltőn szerető féltékenysége fog égni ellene (20. vers, BDB 798, KB 896, Qal BEFEJEZETLEN).
3. Minden átok rajta fog nyugodni (20. vers, BDB918, KB 1181, Qal BEFEJEZETT). Ugyanez az IGE írja le a bűnt úgy, mint egy leselkedő állat, az I. Mózes 4:7.
4. YHWH kitörli az illető nevét az ég alól (20. vers, BDB 52, KB 567, Qal BEFEJEZETT).
5. YHWH különválasztja az ilyen személyt, hogy csapások érijék (21. vers, BDB 95, KB 110, Hiphil BEFEJEZETT).

29:19 „bizakodva ezt mondja: jó sorom lesz akkor is, ha megátalkodott szívvel élek” Ez a bűnösök újra és újra előforduló hozzáállása, akik Isten türelmét kifogásként használják ahhoz, hogy továbbra is lázadhassanak. Bár Isten ítélete gyakran úgy tűnik, hogy késik, mégis minden makacs szövetségi áthágást számon fog kérni (azaz azt aratjuk, amit vetünk, vö. Jób 34:11; Zsolt. 28:4; 62:12; Péld. 24:12; Préd. 12:14; Jer. 17:10; 32:19; Máté 16:27; 25:31-46; Róma 2:6; 14:12; I. Kor. 3:8; II. Kor. 5:10; Gal. 6:7-10; II. Tim. 4:14; I. péter 1:17; Jel. 2:23; 20:12; 22:12).

■

NASB „elpusztul az öntözött föld a kiszáradttal együtt”
NKJV „mintha az iszákost össze lehetne hasonlítani a józannal”
NRSV „(ezzel katasztrófát idézve elő a vizes és a száraz földre egyaránt)”
TEV „ez mindannyiótokat elpusztítana, a jókat és a rosszakat egyaránt”
NJB „a sok víz elúzi a szomjúságot”
JPSOA „a vizes és a száraz föld teljes elpusztítására”
NET Biblia „ez el fogja pusztítani mind az öntözött, mind a kiszáradtat”

Ez egy olyan példabeszéd, aminek a jelentését nem tudjuk biztosan, de a szövegekörnyezet azt az idiómát követeli meg, hogy a teljes mértékű pusztulásról szól. Egyetlen egy olyan ember miatt, aki megszegi YHWH szövetségét, egész Izrael szenvedni fog. Ma lehet, hogy azt mondanánk, hogy 'egy rossz alma miatt az egész láda megromlik' vagy 'egy rossz tojás elrontja a rántottát'.

29:20 „az ÚR nem fog megbocsátani” Ezt a hiperbolát azzal a háttérrel kell együtt látnunk, hogy YHWH hajlandó minden megtérőnek megbocsátani és elfogadni. Néhány Biblia tanár ezt a verset a Zsolt. 103:9-el hozza összefüggésbe, és azt mondja, hogy van egy határ vagy valamiféle küszöb, hogy meddig tart YHWH kegyelme. Ezt nem fogadom el. A Zsolt. 103:9 a szövegekörnyezetével együtt azt jelenti, hogy meg fog bocsátani! Nem Isten megbocsátása a probléma, hanem a bukott, lázadó emberiség folyamatos bűne! Az emberiség oldaláról nézve ez a kapcsolat megtörött, és az emberiség részéről ez megtörve is marad. A hitetlenség és a lázadás a pusztítást vonzza magával, mind időlegesen, mind örökérvényűen!

■ **„haragos indulata”** Ez a kifejezés (BDB 888) abból származik, hogy valamit nagyon erős pirosra festettek (azaz mikor a düh vagy az erőlködés miatt az arc kivörösödik). Az emberi érzelmeket használják arra, hogy leírják YHWH érzéseit (antropomorfizmus). Ő féltőn szereti népét (vö. Ézs. 26:11). Ez a buzgósága féltékenységgé válhat (vö. Ezék. 5:13; 16:38,42; 23:25; 36:5,6; 38:19; Zof. 1:18; 3:8).

■ **„még a nevét is eltörli ... az ég alól”** Ez az idióma ezt jelenti, hogy (1) nem lesz gyermeke, vagy (2) meg fog halni (vö. I. Mózes 7:4; II. Mózes 17:14; 32:32; V. Mózes 9:14; II. Kir. 14:27; Zsolt. 9:5-6).

29:21 „a szövetséges átkok szerint” Lásd a 27-28. versek; 27:15-26; 28:15-19,20-26,27-37,38-48,49-57.

SZÖVEG: 29:22-28

22Megkérdezi majd a következő nemzedék, vagyis az ezután születendő fiaitok, meg a messze földről érkező idegenek, akik látják a csapásokat és betegségeket, amelyekkel ezt a földet sújtotta az ÚR; **23**és hogy az egész föld kiégett, csupa kénkö és só, nem lehet bevetni, nem kel ki és nem nő rajta egy árva fűszál sem; úgy elpusztult, mint Sodoma és Gomora, Admá és Cebóim, amelyeket lángoló haragjában elpusztított az ÚR; **24**megkérdezik tehát majd mindazok a népek: Miért bánt el így az ÚR ezzel az országgal, és miért lángolt fel ilyen nagyon haragja ellene? **25**Akkor így felelnek majd rá: Azért, mert elhagyták az ÚRnak, atyáik Istenének a szövetségét, amelyet akkor kötött velük, amikor kihozta őket Egyiptomból, **26**és más isteneket kezdtek tisztelni és imádni, olyan isteneket, akiket nem ismertek, akik nem hozzájuk tartoztak. **27**Ezért haragra gerjedt az ÚR ez ellen az ország ellen, és ráhozta mindazt az átkot, amely meg van írva ebben a könyvben. **28**Lángoló haragjában és nagy felháborodásában kitépte őket földjükből az ÚR, és eldobta őket más földre. Így van ez ma is.

29:22-23 YHWH áldásait, ami azokat kellett volna vonzania, akik nem ismerték Őt, idegenek fogják gúnyos kérdésekké változtatni:

1. a földet érő csapások, 22. vers
2. a földet érő betegségek, 22. vers

- 3. a föld kénkö, 23. vers
- 4. a föld só, 23. vers
- 5. az egész föld kiégett, 23. vers
- 6. bevetik, de nem kel ki, 23. vers
- 7. nem nő rajta semmi, 23. vers
- 8. nem nő rajta fű, 23. vers
- 9. olyan, mint a Síkság városai (vö. I. Mózes 19:24)

Mindezeket YHWH küldte (vö. 22-28).

29:22 „megkérdezi majd a következő nemzedék” Ez az irodalmi forma (azaz, hogy a gyerekek tesznek fel kérdéseket) már korábban a 6:20-ban is előfordult, mi a II. Mózes 13:8,14-et, a 10:2-t és a 12:26-27-et tükrözi vissza. Az V. Mózes gyakran beszél arról, hogy tanítsák a gyermekeiket (pl. 4:10, 6:7).

29:23 „csupa kénkö és só” A föld olyan lesz, mint a Holttenger területe, ami úgy nézett ki, mint Sodoma és Gomora (vö. I. Mózes 19:24-26).

29:24 „megkérdezik tehát majd mindazok a népek” Izrael minden nép számára egy YHWH-ről szóló jel volt. Áldásos jelnek kellett volna lennie, de ha mégis ítélet alá kerülnek, akkor is jel maradnak!

29:25 „mert elhagyták ... a szövetségét” Ez volt és még mindig ez az isteni átkok alapvető oka, célja (vö. II. Kir. 17:9-23, II. Krón. 36:13-21).

29:26 „isteneket ... isteneket” Szó szerint azt jelenti, hogy Elohim. Ez a kifejezés többes számú, amit általában úgy fordítanak, hogy 'Isten'. Továbbá utalhat még angyali lényekre és bírákra is. Lásd Különleges Téma: Az istenség nevei az 1:3-ban.

■

NASB, NRSV,

JPSOA „nem juttatta nekik”

NKJV

„nem adta nekik”

NJB

„nem tartozik hozzájuk örökségül”

A Szeptuaginta fordításában a 32:8-ban lévő 'Elohim' kifejezés (azaz 'Isten angyalainak száma szerint') úgy tűnik, hogy a nemzeti angyalokra utal, mint itt (vö. Ézs. 24:21; Dán. 10:13,20).

29:27 „haragra gerjedt az ÚR ez ellen az ország ellen” A földre kihatással volt Izrael bűne (vö. I. Mózes 3:17) és az emberi bűn úgy általában (vö. Róma 8:18-22). Isten természeti jelenségeket használ, hogy az emberek gondolatait és prioritásait helyreigazítsa.

29:28 „kitépte őket földjükből az ÚR” Ez az IGE (BDB 684, KB 737, Qal BEFEJEZETTLEN, vö. I. Kir. 14:15; II. Krón. 7:20; Jer. 12:14) pont az ellentéte annak, hogy 'plántálni'! A szövetség a visszájára fordult!

Figyeld meg, hogy hogyan írják le YHWH cselekedeteit:

1. haragjában – BDB 60 I
2. felháborodásában – BDB 404
3. nagy haragjában – BDB 893 és 152 (a magyarban csak az első kettő szerepel)
4. eldobta őket más földre (azaz száműzetés, BDB 1020, KB 1527, Hiphil BEFEJEZETTLEN)

SZÖVEG: 29:29

29^A titkok az ÚRéi, a mi Istenünkéi, a kinyilatkoztatott dolgok pedig a mieink és a fiainkéi mindörökké, hogy teljesítsük ennek a törvénynek minden igéjét.

29:29 „a titkok az Úréi, a mi Istenünkéi” Ez a következőkre utal: (1) az emberek végzetére (vö. 19-20-as versek); (2) Isten teljes mértékű ismerete, vagy (3) jövőbeli terveire.

■ **„a kinyilatkoztatott dolgok pedig a mieink”** Az emberek felelősek azért a mennyiségű fényért, amivel rendelkeznek. Ha nincs kapcsolatuk a Bibliával vagy az evangéliummal, akkor a természeti kijelentés alapján vonhatóak felelősségre (vö. Zsolt. 19:1-6; Róma 1) és a belső erkölcsi természet alapján (vö. Róma 2). Ha

hallották már az Írásokat, akkor annak tartalma alapján vonhatóak felelősségre! A hívők ismerhetik az igazságot, és felelősek is azért!

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Miért újíttotta meg Isten olyan sűrűn a szövetségét (1. vers)?
2. Miért vakította meg Isten a zsidók szemeit Saját céljai miatt (4-6-os versek)?
3. Isten valóban eljut egy olyan pontra, amikor már nem hajlandó megbocsátani az embereknek (20. vers)?
4. Miért szenved a föld az emberek bűne miatt (27. vers)?
5. Mire utal a 29. vers?

V. MÓZES 30

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Az Istenhez való visszatérés áldása	Mózes harmadik beszéde (29:1-30:20)	A helyreállítás és az áldások feltételei	Visszatérés a száműzetésből és a megtérés
30:1-10	30:1-5	30:1-10	30:1-5
Az élet és a halál választása	30:6-10		30:6-10
30:11-14	30:11-14	30:11-14	30:11-14
			A két út
30:15-20	30:15-20	30:15-20	30:15-20

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együltödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 30:1-5

¹Amikor majd beteljesednek rajtad az áldásnak és az átoknak mindezek az igéi, amelyeket eléd adtam, és megszívleled mindazok közt a népek közt, amelyekhez elűzött Istened, az ÚR, ²és ha megtérsz Istenedhez, az ÚRhoz, és fiaiddal együtt teljes szívvel és teljes lélekkel hallgatsz a szavára, egészen úgy, ahogyan ma megparancsolom neked, ³akkor jóra fordítja sorsodat Istened, az ÚR, könyörül rajtad, és újra összegyűjt minden nép közül, amelyek közé elszórt Istened, az ÚR. ⁴Ha az ég széléig űzött is el Istened, az ÚR, még ott is összeszed, onnan is elhoz, ⁵és bevisz téged Istened, az ÚR arra a földre, amely atyáid birtoka volt, és te is birtokba veszed, jót tesz veled, és jobban megszaporít mint atyáidat.

30:1 „amikor majd beteljesednek rajtad ... mindezek az igéi” Izrael jövője a két valóság egyike lesz, ami a szövetséghez való hűségükre alapozva. YHWH arra vágyik, hogy 'megáldja' őket, de döntésük fogja eldönteni, hogy melyik lesz valóság számukra (azaz az áldások vagy az átkok). Nincs más lehetőség!

■ **„áldásnak és átkoknak”** Ezt a bölcsesség irodalomban 'a két útnak' nevezik. A 27. és a 28. fejezetben írja le ezeket.

■ „amelyeket eléd adtam” Ez az IGE (BDB 678, KB 723, Qal BEFEJEZETT, vö. 15. és 19. vers, és figyeld meg a 11:26-ot) ez egy metafora arra, hogy Izraelnek választania kell a két isteni következmény között, amik az Ő szövetségéhez kapcsolódnak.

■ „és megszívleled” Ez egy idióma, 'hogy visszatérj szívedhez' (BDB 996; KB 1427, Hiphil BEFEJEZETT, vö. 4:39; I. Kir. 8:47; Ézs. 44:19; 46:8).

■ „mindazok közt a népek közt, amelyekhez elűzött Istened” Ez egy előre megjósoló prófécia arról, hogy hogyan fog Izrael dönteni, ami majd száműzetést fog eredményezni. Figyeld meg, hogy YHWH azért tette mindezt, mert Izrael folyamatosan megszegte a szövetséget, és a kánaáni szertartásokat utánozta.

30:2 „megtérsz” Ugyanezt az IGÉT (BDB 996, KB 1427, Qal BEFEJEZETT) használták az 1. versben is (Hiphil BEFEJEZETT) azzal kapcsolatban, hogy Izrael megemlékezett YHWH szövetségéről. Itt a megtérés ugyanilyen értelmében lett használva.

KÜLÖNLEGES TÉMA: MEGTÉRÉS AZ ÓSZÖVETSÉGBEN

Ez a fogalom lényeges, de nagyon nehéz a definiálása. A legtöbbünknek van valamiféle definíciója erre, ami felekezeti hovatartozásunktól függ. Mindazonáltal egy 'megállapodott' teológiai definíciót húznak rá számos héber (és görög) szóra, amik nem különösen utalnak erre a 'megállapodott' definícióra. Nem szabad elfelejteni, hogy az ÚSZ-i írók (kivéve Lukácsot) mind héber gondolkodók voltak, akik koiné görög kifejezéseket használtak, tehát a kiindulási pontoknak maguknak a héber szavaknak kell lenniük, amikből elsődlegesen kettő van.

1. *nhm* (BDB 636, KB 688)
2. *swb* (996, KB 1427)

Az első, *nhm*, ami eredetileg azt jelentette, hogy mély lélegzetet venni, számos különböző értelemben volt használatos.

- a. 'pihenni' vagy 'vigasztalás' (pl. I. Mózes 5:29; 24:67; 27:42; 37:35; 38:12; 50:12; gyakran fordult elő nevekben is, vö. II. Kir. 15:14; I. Krón. 4:19; Neh. 1:1; 7:7; Náhúm 1:1)
- b. 'megbánni' (pl. I. Mózes 6:6,7)
- c. 'meggondolni magát' (pl. II. Mózes 13:17; 32:12,14; IV. Mózes 23:19)
- d. 'együttérzés', 'szánni', (pl. V. Mózes 32:36)

Figyeld meg, hogy ezen kifejezések mindegyike mély érzelmeket fejeznek ki! A kulcs a következő: mély érzések, amik tettekhez vezetnek. Ez a fajta cselekedetben bekövetkező változások általában személyek felé irányul, de ugyanúgy Isten felé is. Ez az Isten felé megváltozott hozzáállás és cselekedet az, ami ilyen nagy teológiai jelentőséget ad ennek a kifejezésnek. De óvatosan kell ezzel bánni. Istennek kapcsolatban is mondták, hogy 'megbánta', vagy szó szerint, 'megtért' (I. Mózes 6:6,7; II. Mózes 32:14; Bír. 2:18; I. Sám. 15:11,35; Zsolt. 106:45), de ez a megbánás nem bűn, vagy hiba feletti bűnbánat, hanem egy irodalmi módszer arra, hogy megmutassák Isten együttérzését és törődését (vö. IV. Mózes 23:19; I. Sám. 15:29; Zsolt. 110:4; Jer. 4:27-28; Ezék. 24:14). A bűn és a lázadás miatti megérdemelt büntetés megbocsáttatik, ha a bűnös valóban elfordul bűnétől és Istenhez fordul.

Ennek a kifejezésnek széles szemantikai területe van. A szövegkörnyezet elengedhetetlen a kifejezés értelmének meghatározásában.

A második kifejezés, *swb*, azt jelenti, hogy 'fordulni' (elfordulni valamitől, visszafordulni, odafordulni). Ha igaz az, hogy a szövetség feltétele a 'megtérés' és s 'hit' (pl. Máté 3:2; 4:17; Márk 1:4,15; 2:17; Lukács 3:3,8; 5:32; 13:3,5; 15:7; 17:3), akkor az *nhm* arra az erőteljes érzésre utal, amikor valaki felismeri bűnét, és elfordul attól, míg az *swb* arra utal, hogy elfordulni a bűntől, és odafordulni Istenhez (egy jó példa erre a két szellemi cselekedetre a következő helyen található, Amós 4:6-11, 'Visszatértetek Hozzám' [ötször], és Ámós 5:4,6,14, 'keressetek Engem ... keressétek az Urat ... keressétek a jót, s ne a rosszat').

Az első nagyszerű példa a megtérés erejére: Dávid bűne Betsébával (vö. II. Sám. 12; Zsolt. 32, 51). Folyamatosan voltak ennek következményei Dávid életében, családjára nézve és Izraelre nézve, de Dávid kapcsolata Istennel helyre lett állítva! Még a gonosz Manassé is megtérhet, és megbocsáttatik neki (vö. II. Krón. 33:12-13).

A zsolt. 90:13-ban mind két kifejezést párhuzamosan használja. Fel kell ismerni a bűnt, és tudatosan, személyesen el kell attól fordulni, ugyanakkor vágyani kell Isten és az Ő igazságának

keresésére (vö. Ézs. 1:16-20). A megtérésnek van egy ismereti, személyes és egy erkölcsi aspektusa is. Mind a három szükséges, mind ahhoz, hogy Istennel új kapcsolatot teremtsünk, és hogy fenntartsuk ezt az új kapcsolatot. A megbánás mély érzelmei egy Istenhez ragaszkodó, Istenben megmaradó odaszánássá változik Isten iránt.

30:2-3 Ez a szöveggörnyezet egy nagyon is szükséges egyensúlyt hoz ebbe a határozott ítéletbe, ami a 29:19-ben található. Nem a maga a lázadás a probléma, hanem a hosszan tartó, folyamatos lázadás. A megtérés Isten oldaláról nézve mindig lehetséges, de az emberek megkeményítik saját szíveiket a tudatos lázadással és engedetlenséggel!

■ **„ÚR”** YHWH Isten szövetséges neve, amiről a rabbik azt mondják, hogy az Ő irgalmát tükrözik vissza (vö. II. Mózes 3:13-14). Lásd Különleges Téma? Az Istenség nevei, 1:3.

■ **„Istenedhez”** Az Elohim Isten általában használt neve, ami Isten hatalmát és erejét képviseli. Azt mondják a rabbik, hogy ezt a nevet Isten igazságára használták. Az e két név közötti különbséget a Zsolt. 103-ban lehet látni, YHWH, és a Zsolt. 104-ben Elohim szerepel. Lásd a Különleges témát az 1:3-ban.

■ **„hallgatsz szavára”** Figyeld meg, hogy a 'visszatér az Úrhoz' párhuzamos azzal, hogy 'engedelmeskedik Neki' (BDB 1033, KB 1570, Qal BEFEJEZETT). Az engedelmisséget személyes kifejezésekkel írják le:

1. engedelmeskedj szavának – BDB 876
2. teljes szíveddel – BDB 523
3. teljes lelkeddel – BDB 659

Ez a következő igeversekkel párhuzamos: 4:29-30; 6:5; 10:12

Figyeld meg, hogy a shub kifejezés mennyiszor és milyen különböző értelemekben fordul elő (BDB 996, KB 1427):

1. 'megszívleled', szó szerint azt jelenti, hogy 'azt teszed velük, hogy visszafordulnak a te szívedhez', 1. vers
2. 'megtérsz Istenedhez', 2. vers
3. 'Istened, az ÚR ... összegyűjt minden nép közül', 3. vers
4. 'újra', 3,8,9-es versek
5. 'megtérsz Istenedhez', 10. vers

■ **„teljes szívvel és teljes lélekkel”** Ez egy idióma, ami egy személy teljes lényére utal (vö. 2,6,10; 4:29; 6:5; 10:12; 11:13; 13:3; 26:16).

■ **„fiaiddal együtt”** A régi szövetséget megújítják, hogy a jelenlegi generációra vonatkozzon (vö. 29:1). Izraelnek meg kellett tanítania a gyerekeket hitük történelmi alapjaira (vö. 4:9,10; 6:7,20-25; 11:19; 32:46).

30:3-4 „jóra fordítja Istened ... üzött el Istened” Figyeld meg, hogy Isten irányítása alatt van a történelem. Népeket és személyeket használ, de Ő Maga szuverén (vö. Ézs. 10:5; 44:28-45:1).

30:3-9 Figyeld meg, hogy YHWH mit ígért, mit fog tenni Izraelért (ha engedelmeskednek, 8, 10-es versek):

1. jóra fordítja sorsodat (3. vers, BDB 996, KB 1427, Qal BEFEJEZETT)
2. könyörül rajtad (3. vers, BDB 933, KB 1216, Piel BEFEJEZETT)
3. összegyűjt (BDB 867, KB 1062, Piel BEFEJEZETT, kétszer, 3. és 4. vers)
4. elhoz (4. vers, BDB 542, KB 534, Qal BEFEJEZETLEN)
5. bevisz ... arra a földre (5. vers, BDB 97, KB 112, Hiphil BEFEJEZETT)
6. jót tesz veled (5. vers, BDB 405, KB 408, Hiphil BEFEJEZETT)
7. megszorít (5. vers, BDB 915 I, KB 1176, Hiphil BEFEJEZETT)
8. körülmetéli szívedet (6. vers BDB 557 II, KB 555, Qal BEFEJEZETT)
9. az átkokat ellenségedre hárítja (7. vers, BDB 678, KB 733, Qal BEFEJEZETT)
10. bővölködővé tesz (9. vers BDB 451, KB 451, Hiphil BEFEJEZETT)
  - a. kezéd minden munkájában
  - b. méhed gyümölcsében
  - c. állataid ivadékában

- d. földed termésében (a 28:38-42 ellentéte)
11. öröme telik benned az ÚRnak (9. vers, BDB 965, KB 1314 [kétszer], Qal FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS, és Qal BEFEJEZETT)

30:4

NASB „a föld végéig”
NKJV „a világ széléig az ég alatt”
NKJV „a világ széléig”
TEV „a föld legtávolabbi sarkáig”
NJB „az ég széléig”

Ez szó szerint azt jelenti, hogy 'a mennyek széléig', ami egy hiperbola (vö. 4:32, 28:64; Jer. 31:8). Az általuk ismert legtávolabbi civilizációra utalt (azaz a régi Közel-keleti és földközi tengeri kultúrákra utal).

30:5 „amely atyáid birtoka volt” Ez a következőkre utalhat:

1. a pátriárkákra (Mózes napjaiban)
2. a száműzetésből való visszatérésre (egy a száműzetés utáni szerkesztő)

A személyes tanulmányaim szerint az első lehetőség tűnik a legjobbnak. A 9. vers ugyanarról a csoportról szól.

■ **„jót tesz veled és jobban megszorít”** Ez része volt Isten Ábrahámnak tett ígretének (vö. I. Mózes 12, 15, 17, stb.).

SZÖVEG: 30:6-10

⁶Szivedet és utódaid szívét körülmetéli Istened, az ÚR, szeretni fogod Istenedet, az URat teljes szivedből és teljes lelkedből, és élni fogsz. ⁷Mindezeket az átkokat pedig ellenségeidre és gyűlölőidre hárítja Istened, az ÚR, azokra, akik üldöztek téged. ⁸És te újra hallgatni fogsz az ÚR szavára, és teljesíted minden parancsolatát, amelyeket ma megparancsolok neked. ⁹Bővölködővé tesz Istened, az ÚR kezéd minden munkájában, méhed gyümölcsében, állataid ivadékában és földed termésében. Mert újra öröme telik az ÚRnak abban, hogy jót tegyen veled, ahogyan öröme telt atyáidban, ¹⁰ha hallgatsz Istenednek, az ÚRnak a szavára, megtartván parancsolatait és rendelkezéseit, amelyek meg vannak írva ebben a törvénykönyvben, és ha megtérsz Istenedhez, az ÚRhoz teljes szívvel és teljes lélekkel.

30:6 „szivedet körülmetéli” Ez Isten ígéjének egy nyílt, és hozzáférhető módon való meghallására utaló metafora. Ennek ellenkezőjét a 17. versben látjuk. A 10:16-ban és a Jer. 4:4; 9:25-26-ban arra szólítják fel a Izraelitákat, hogy hajtsák végre ezt a szellemi tettet (vö. Róma 2:28-29), itt mégis Istennek kell megtennie. Ugyanezt a feszültséget látjuk Isten szuverenitása és az emberi cselekedetek között az Ezék. 18:31-ben szemben a 36:26-al. Itt a körülmetelés a helyes szellemi hozzáállásra utaló metafora.

■ **„szivedet”** A zsidók számára a szív volt az intellektuális aktivitás központja. Lásd a különleges témát a 2:30-ban.

■ **„utódaid”** Ez szó szerint azt jelenti, hogy 'magod' (BDB 282). Ezt a kifejezést az V. Mózes számos alkalommal használta ebben a metaforikus értelemben (vö. 1:8; 4:37; 10:15; 11:9; 28:46,59; 30:6,19; 31:21; 34:4).

■ **„lelkedtől”** Ez a héber *nephesh* kifejezés. Lásd a 11:13 jegyzetét.

30:8-9 Ezt azt tükrözi vissza, hogy Isten mit szeretett volna Izraelért, és az egész világért tenni! Lásd Különleges téma: Bob evangéliumi előítéletei a 4:6-ban.

30:10 „ha ... ha” Ez a szövetség feltételekhez kötött természetét mutatja meg. Figyeld meg, hogy az engedelmesség (hallgasd meg és tartsd meg) párhuzamban áll az őszinte és teljes mértékű odaszánással (teljes szivedből és lelkedből).

SZÖVEG: 30:11-14

11Mert ez a parancsolat, amelyet én ma megparancsolok neked, nem megfoghatatlan számodra, és nincs távol tőled. **12**Nem a mennyben van, hogy azt kellene mondanod: Ki megy fel a mennybe, hogy lehozza és hirdesse azt nekünk, hogy teljesíthessük? **13**Nem is a tengeren túl van, hogy azt kellene mondanod: Kicsoda kel át a tengeren, hogy elhozza és hirdesse azt nekünk, hogy teljesíthessük? **14**Sőt inkább nagyon közel van hozzád az ige, a szádban és a szívedben van, teljesítsd hát azt!

30:11-14 YHWH Izraelre vonatkozó akarata nem volt lehetetlenség (vö. 28:29). Ez a vers úgy tűnik hogy ellentmond a reformerek tanának, a teljes elfajulásnak. Számos olyan igehely van az ÓSZ-ben, ahol azt írja le, hogy igenis lehetséges, hogy az ember ellene álljon a bűnnek (pl. I. Mózes 4:7).

Az egyház azt mondja, hogy az I. Mózes 3-ban látjuk az emberiség bűnének eredetét, míg nagyon sok rabbi az I. Mózes 6-ot nevezi meg a konfliktus forrásának. Míg a kereszténység az egész teremtett világ bűnösségét vallja, amibe az emberiség is beletartozik, addig a Judaizmus az emberiség alapvető jóságát vallja. Számukra a gonosz egy választás, nem pedig maga az alapvető természetünk része.

Mindazonáltal nekem úgy tűnik, hogy az erkölcsi számon kérhetőség azon alapszik, hogy az illető mennyire képes megérteni, felfogni Isten akaratát, és mennyire képes aszerint cselekedni. A helyes cselekvésre való lehetőség nélkül az isteni számonkérés helytelen! Számon lehet-e kérni rajtam azt, amit meg sem tudok tenni?

30:12 „ki megy fel a mennybe” Pál ezt a Róma 10:6-9-ben is használja. Lehetséges, hogy Etana sumér legendájára utal, de valószínű, hogy inkább arra utal, hogy a héberek hogyan látták Isten szuverenitását.

Számos IGE szerepel ebben a versben felszólító módban (az ÓSZ-i elemzési útmutató szerint):

1. 'elhozza' – BDB 542, KB 534, *Qal* BEFEJEZETLEN, de PARANCSOLÓ jelentéssel
2. 'hirdesse azt nekünk' – BDB1033, KB 1570, *Hiphil* BEFEJEZETLEN, de PARANCSOLÓ jelentéssel
3. 'hogy teljesíthessük' – NDN 793, KB 889, *Qal* BEFEJEZETLEN, de BÁTORÍTÓ jelentéssel

30:13 „a tengeren túl” Néhányan úgy tekintenek erre, mint ami kapcsolódik a babilóniai özönvíz történethez, amit a Gilgames Eposznak hívnak, de valószínű, hogy inkább a zsidók a hajózástól való félelmére utal, vagy a föld végére.

30:14 „nagyon közel van hozzád az ige, a szádban és a szívedben van” Ez YHWH kijelentett szövetségére utal. A régiek hangosan olvasták fel az Írásokat! A bensőjükben megfelelően kellett reagálniuk mindarra, amit hallottak (azaz olvasniuk kellett magukban, vagy hangosan).

■ **„teljesítsd hát azt”** Az embernek kell meghoznia a döntést. Meg van az erre való képességük. Isten kezdeményez, de az emberiségnek kell erre válaszolnia és folyamatosan válaszolnia kell megtérésben, hitben és engedelmisségben!

SZÖVEG: 30:15-20

15Lásd, eléd adtam ma az életet és a jót, de a halált és a rosszat is. **16**Ezért parancsolom ma neked, hogy szeresd Istenedet, az URat, járj az ő útjain, tartsd meg parancsolatait, rendelkezéseit és döntéseit, és akkor élni és szaporodni fogsz, mert megáld téged Istened, az ÚR azon a földön, amelyre bemégy, hogy birtokba vedd. **17**De ha elfordul a szíved, és nem engedelmeskedsz, hanem eltántorodsz, más istenek előtt borulsz le, és azokat tiszteled, **18**kijelentem nektek már most, hogy menthetetlenül elvesztek. Nem éltek hosszú ideig azon a földön, ahova most átkeltek a Jordánon, hogy bemenjetelek oda, és birtokba vegyétek. **19**Tanúul hívom ma ellenetek az eget és a földet, hogy előtökbe adtam az életet és a halált, az áldást és az átkot. Válaszd hát az életet, hogy élhess te és utódaid is! **20**Szeresd az URat, a te Istenedet, hallgass szavára, és ragaszkodj hozzá, mert így élhatsz, és így lakhatsz hosszú ideig azon a földön, amelyet Istened, az ÚR esküvel ígért oda atyáidnak, Ábrahámnak, Izsáknak és Jákóbnak.

30:15 „lásd” Ez (BDB 906, KB 1157, *Qal* FELSZÓLÍTÓ) az IGE idiómaként lett itt használva: 'nagyon

figyelj' (vö. I. Mózes 27:27; 31:50). Számos alkalommal fordul elő az V. Mózesben (vö. 1:8,21,35; 2:24,31; 4:5; 11:26; 30:15; 32:39).

■ **„eléd adtam ma az életet és a jót, de a halált és a rosszat is”** Még a szövetséges helyzetben lévő Izraelnek is döntést kellett hoznia! Ez az áldásokra és az átkokra vonatkozik (vö. V. Mózes 27-28). Ne feledd el, hogy a döntést a kegyelem szövetségében fektették le. Ez nagyon hasonlít a bölcsesség irodalomban megfogalmazott 'két úthoz' (cf. Péld. 4:10-19; Jer. 21:8, Máté 7:13-14). A döntéseink mutatják meg, hogy kik vagyunk! Az, hogy hogyan reagálunk az élet megmagyarázhatatlan, érthetetlen eseményeire, felfedi szellemi orientáltságunkat!

30:16-18 Ezek a versek összegzik a szövetséges feltételeket és következményeket:

1. a felelősség (vö. 8:6; 19:9; 26:17; 28:9)
  - a. 'szeresd az Urat', 16. vers (BDB 12, KB 17, Qal FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS)
  - b. 'az ő útain járj', 16. vers (BDB229, KB 246, Qal FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS)
  - c. 'tartsd meg parancsolatait', 16. vers (BDB 1036, KB 1581, Qal FŐNÉVI IGENÉV)
2. az engedelmesség következményei
  - a. 'élhatsz', 16. vers (BDB 310, KB 309, Qal BEFEJEZETT)
  - b. 'szaporodni fogsz', 16. vers (BDB915, KB 1156, Qal BEFEJEZETT)
  - c. 'megáld téged Istened', 16. vers (BDB 138, KB 159, Piel BEFEJEZETT)
3. az engedetlenség feltételei és következményei
  - a. 'ha elfordul a szíved', 17. vers (BDB 815, KB 937, Qal BEFEJEZETLEN)
  - b. 'ha nem engedelmeskedsz', 17. vers (BDB 1033, KB 1570, Qal BEFEJEZETLEN)
  - c. bálványimádás
    - (1) eltántorodsz (BDB 623, KB 673, Nihil BEFEJEZETT)
    - (2) borulsz le (BDB 1005, KB 295, Hishtaphel BEFEJEZETT)
    - (3) tiszteled (BDB 712, KB 773, Qal BEFEJEZETT)
  - d. 'menthetetlenül elvesztek', 18. vers (BDB 1, KB 2, Qal FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS és Qal BEFEJEZETTLEN, ami intenzitást fejez ki)
  - e. 'nem éltek hosszú ideig azon a földön', 18. vers (BDB 73, KB 88, Hiphil BEFEJEZETLEN)

Figyeld meg, hogy a 20. vers hogyan erősíti meg ezeket a szövetséges felelősségeket oly módon, hogy a pátriárkáknak adott áldások beteljesülhessenek! Ez a fajta terminológia nagyon jellemző az V. Mózesre.

30:19 „tanúul hívom ma ellenetek az eget és a földet” Ezek a tanúk nem voltak ismeretlenek Izrael szövetségében, és számos régi Közel-keleti szövegben is megtalálható. Isten teremtésének ezen két maradandó aspektusa (vö. I. Mózes 1:1) itt úgy szerepel, mint Isten két tanúja (vö. 17:6; 19:15; IV. Mózes 35:30). Ez a törvényszéki hangsúlyozás számos alkalommal fordul elő az V. Mózesben (vö. 4:26; 30:19; 31:28; 32:1).

■ **„válaszd hát az életet, hogy élhess”** Isten megadta az embereknek azt a jogot és azt a felelősséget, hogy erkölcsi döntést hozzanak. Ez része az Ő képének és hasonlatosságnak, ami az emberiségben mutatkozik meg! Az a héber IGE, hogy 'dönteni, választani' 70%-ban az emberiség döntéseire, választására lett használva (vö. NIDOTTE, 1. kötet, 639. oldal). Nekünk kell döntenünk (vö. Ezék. 18:30-32).

■ **„te és utódaid is”** Az V. Mózes jellemző módon hangsúlyozza annak a szükségét, hogy a szövetség történetét kötelességük továbbadni a következő generációnak (vö. 4:9,10; 6:7,20-25; 11:19, 32:46).

Gyermekeinkre hatással vannak az életstílusunk és az azzal járó döntéseink, és a nevelésünk is (vö. II. Mózes 20:5-6; V. Mózes 5:9-10; 7:9).

30:20 Szerepel itt egy sor Qal FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS, amik összegzik a szövetséget:

1. felelősségek
  - a. szeretni
  - b. engedelmeskedni
  - c. kitartani
2. következmények
  - a. élhatsz a földön

Lásd a 30:15-18 jegyzetét. YHWH szövetsége megkövetelte a kezdeti és a folyamatos hitet, szeretetet, engedelmességet és a kitartást.

YHWH odaígérte a földet Izrael pátriárkáinak (vö. I. Mózes 12:7; 13:14-17; V. Mózes 9:4-6), de Izraelnek engedelmessé válnia kellett ezeknek a szövetséges követelményeknek, vagy a földet Isten elveszi tőlük (vö. 11:31-32; 28:36,63-68; 30:19-20). Ezt az ingyen ajándékot el kell fogadni, válaszolni kell rá és meg is kell tartani!

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Mi ennek a fejezetnek a központi igazsága?
2. Ez a fejezet arról szól, hogy valaki megtér, vagy arról, hogy a hívők legyenek hűségesek?
3. Ez a fejezet ellentmond Pál azon teológiájának, hogy az emberiség képtelen megtartani a törvényt (azaz Galata 3 és Róma 3)?

V. MÓZES 31

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Józsué, Izrael új vezetője	Mózes életének összefoglalása	Józsué lesz Mózes utóda	Józsué kinevezése
31:1-8	31:1-6 31:7-8	31:1-6 31:7-8	31:1-6 31:7-8
A törvényt minden hetedik évben fel kell olvasni		A törvényt minden hetedik évben fel kell olvasni	A törvény rituális felolvasása
31:9-13	31:9-13	31:9-13	31:9-13
Izrael lázadásának megjövendölése		Az ÚR utolsó instrukciói Mózes felé	Jahve instrukciói
31:14-15	31:14-15	31:14-15	31:14-15
31:16-23	21:16-22	31:16-18	31:16-18
			A tanúk éneke
		31:19-21	31:19-22
		31:22.	
	31:23.	31:23.	31:23.
			A törvényt a szövetség ládája mellé helyezik
31:24-29	31:24-29	31:24-29	31:24-27
			Izrael összegyűlik, meghallgassák az éneket (31:28-32:44)
Mózes Éneke		Mózes Éneke	31:28-29
31:30.	31:30.	31:30.	31:30.

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együltödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 31:1-6

¹Mózes folytatta a beszédet egész Izráelhez e szavakkal. ²Ezt mondta nekik: Százhusz esztendőös vagyok már, nem tudok tovább veletek együtt járni-kelni. Az ÚR is megmondotta nekem: Nem kelhatsz át a Jordánon! ³Az ÚR, a te Istened maga kel át előtted, és kipusztítja azokat a népeket, és te meghódítod őket. Józsué kel majd át előttetek, ahogyan megmondotta az ÚR. ⁴Úgy bánik el azokkal az ÚR, ahogyan elbánt Szíhóonnal és Óggal, az emóriak királyaival és országukkal, amikor elpusztította őket. ⁵Hatalmatokba adja őket az ÚR, ti pedig mindenben úgy bánjatok el velük, ahogyan megparancsoltam nektek! ⁶Legyetek erősek és bátrak, ne féljeteK és ne rettegjeteK tőlük, mert maga az ÚR, a te Istened megy veled, nem hagy el téged, és nem marad el tőled.

31:1 „folytatta a beszédet” Lehetséges, hogy inkább úgy kéne fordítani, hogy 'befejezte a beszédet', követve a Szeptuaginta és néhány más kézirat szóhasználatát a Holttengeri tekercsekben, amik felcserélnek két héber mássalhangzót (vö. NRSV és REB angol fordítások). Itt ér véget Mózes három beszéde.

31:2 „százhusz esztendőös vagyok” Mózes életét, a százhusz évet (vö. 34:7) három negyven éves periódusra lehet felbontani. Mózes negyven évig tanult Egyiptom királyi akadémiáin, negyven évig volt a sivatagban, gyakorolva, készülve elhívására, és negyven év telt el az égő csipkebokortól egészen idáig (vö. II. Mózes 7:7 és Apcsel 7:23). Miért említi meg a korát? A lehetséges válaszok erre a kérdésre a következők: (1) az egyiptomi irodalomban a bölcsök életkora 110 év volt, Szíriában viszont 120 év; (2) az I. Mózes 6:3-ban ez volt az embereknek a megszabott felső életkor; vagy (3) egy újabb kifogás arra Mózesről, hogy miért nem ő fogja bevezetni a népet az Ígélet földjére.

■ **„nem tudok tovább veletek együtt járni kelni”** Ez az életerőre vonatkozó vonatkozó héber idióma (Józs. 14:11, NRSV, TEV, NJB, JPSOA)! Mindazonáltal a kora nem vette el Mózes életerejét, vö. V. Mózes 34. Valószínűleg ez egy kifogás volt (vö. 1:37) Mózes nyilvános lázadásával volt összefüggésben, amit a IV. Mózes 20:11-12 jegyez fel. Az V. Mózes 3:23-29 feljegyz, ahogy Mózes könyörög az Úrnak, hogy engedje be az Ígélet földjére (vö. 32:48-52).

31:3 „az ÚR, a te Istened maga kel át előtted” Isten harcol értük, ennek ellenére nekik is fel kell készülniük a harcra és részt kell venniük rajta (vö. 3-6-os versek, azaz a szent háború terminológiája). Mózes egy eszköz volt Isten kezében. Isten Maga volt az, aki megmentette a népet. A valóságban YHWH, és nem Józsué volt az, aki a nép előtt vonul a harcba!

■ **„Józsué kel majd át előttetek”** Mózes engedetlensége miatt volt szükség egy új vezetőre. Isten Józsuéval lesz, de neki is engedelmeskednie kell a szövetség követeléseinek (vö. 1:38; 3:28).

31:6 „legyetek erősek és bátrak” Ennek a versnek számos felszólító formája van:

1. 'légy erős' – BDB 304, KB 302, Qal FELSZÓLÍTÁS, vö. 7,23-as vers
2. 'légy bátor' – BDB 54, KB 65, Qal FELSZÓLÍTÁS, 7,23-as vers
3. 'ne félj' – BDB 431, KB 432, tagadva, Qal BEFEJZETLEN, PARANCSOLÓ értelemben
4. 'ne rettegj' – BDB 791, KB 888, tagadva, Qal BEFEJZETLEN, PARANCSOLÓ értelemben, vö. 1:29; 7:21; 20:3; Józs. 1:9

Az elsőt és a másodikat Mózes ismétli el Józsuénak a 7. versben, a harmadikat és a negyediket a 8. versben (a negyedik egy párhuzam, de egy másik IGÉT használ, a 'ne rémulj meg', BDB 369, KB 365, Qal BEFEJZETLEN).

A helyes hozzáállás és a hit elengedhetetlenek. Óriások laknak a földön, de YHWH az Ő népével van (vö. 3,4,5,6-os versek).

■ **„nem hagy el téged és nem marad el tőled”**

1. YHWH velük megy (azaz 'jár', BDB 229, KB 246, Qal AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV)
2. YHWH nem hagyja el őket (azaz 'elhagyni', BDB 951, KB 1276, Hiphil BEFEJZETLEN)
3. YHWH ne, fogja magukra hagyni őket (azaz 'hagyni', BDB 736 I, KB 806, Qal BEFEJZETLEN, vö. I. Mózes 28:15)

Ezt az ígéretet megismétli Józsuének a Józsué 1:5-ben, és az ÚSZ-i hívőknek is megígérte a Zsid. 13:5-ben! A mi reménységünk YHWH kegyelemteljes, soha sem változó jellemében van (vö. II. Mózes 34:6; Neh. 9:17; Zsolt. 103:8; 145:8, Jöel 2:13)!

SZÖVEG: 31:7-8

⁷Akkor odahívta Mózes Józsué, és ezt mondta neki az egész Izráel előtt: Légy erős és bátor, mert te fogsz bemenni ezzel a néppel arra a földre, amelyet az ÚR esküvel ígért oda atyáinknak, és te osztod azt fel majd köztük. ⁸Maga az ÚR megy előtted, ő lesz veled. Nem hagy el téged, és nem marad el tőled. Ne félj hát, és ne rettegj!

31:7 Ez a hatalom átruházásának nyilvános kijelentése! Ez a következő versek beteljesülése: 1:38; 3:28!

31:8 „ő lesz veled” Ezt a 23. versben újra kijelenti, 'Én leszek veled!' YHWH személyes jelenléte a lehető legnagyobb áldás, amit csak adni lehet (vö. II. Mózes 3:12; 4:12,15; 33:14-16; V. Mózes 4:37; Józs. 1:5). Ezért nem kell félnie senkitől és semmitől vezetőinek és népének!

SZÖVEG: 31:9-13

⁹Mózes leírta ezt a törvényt, és átadta a papoknak, Lévi fiainak, akik az ÚR szövetségládáját hordozzák, meg Izráel összes véneinek. ¹⁰Ezt parancsolta nekik Mózes: Minden hetedik esztendő végén, az adósságelengedés évének megszabott idejében, a sátoros ünnepen, ¹¹amikor egész Izráel eljön, hogy megjelenjék Istenednek, az ÚRnak a színe előtt azon a helyen, amelyet kiválaszt, fel kell olvasni ezt a törvényt az egész Izráel előtt, fülük hallatára. ¹²Gyűjtsd össze a népet, a férfiakat, a nőket és a gyermekeket, meg a lakóhelyeiden élő jövevényeket, hogy hallják meg, és tanulják meg, és féljék Isteneteket, az URat, megtartván és teljesítvén ennek a törvénynek minden igéjét. ¹³Fiaik is, akik még nem ismerik, hallgassák meg, és tanulják meg, hogy féljék Istenüket, az URat mindenkor, amíg csak éltek azon a földön, ahová most átkeltek a Jordánon, hogy azt birtokba vegyétek.

31:9 „Mózes leírta ezt a törvényt” A Pentateuchus számos alkalommal mondja azt, hogy 'Mózes leírta' (vö. II. Mózes 17:14; 24:4,22; 34:1,27,28; IV. Mózes 17:2,3; 33:2; V. Mózes 4:13; 5:22; 31:9,22). Mózes adta a Törvényt Izraelnek, hogy egységesítse Isten akaratát az eljövendő generációk számára.

■ **„átadta a papoknak, Lévi fiainak”** Érdekes, hogy itt van egy kisebb eltérés abban, hogy kikre is utal az a megnevés, hogy 'papok':

1. Lévi törzse (mindig)
2. Áron fiai (gyakran)

Minden pap Lévíta, de nem minden Lévíta pap.

■ **„véneinek”** Ez a törzsek vezetőire utal. Ebben a versben Mózes Izrael vallási és világi (azaz törzsi) vezetőire bízta a törvényt. Bár a valóságban Izrael minden vezetőjét és törvényét vallásos vonatkozásúnak látták (azaz YHWH akarata). Izraelben nem volt olyan megkülönböztetés, hogy világi vagy vallási/szent. Minden szent volt, mert minden YHWH-hoz tartozott! Voltak különleges napok és különleges helyek, de az élet minden aspektusát isteni rendeletek szabályozták!

31:10 Két időpontra utal ez a vers:

1. az egyik minden évben előfordult, a sátoros ünnep
  - a. II. Mózes 23:16-17; 34:22
  - b. III. Mózes 23:33-43
  - c. V.Mózes 16:13-15
2. a másik pedig minden hetedik évben (azaz a nyugalom esztendeje)
  - a. II. Mózes 23:10,11
  - b. III. Mózes 25:1-7
  - c. V. Mózes 15:1-6

Mózes hozzáteszi a szokásos rituálékhoz a szövetség felolvasását is.

A Sátoros Ünnep egy évenként megtartandó ünnep volt, ami arra emlékeztette Izraelt, hogy YHWH

kegyelmes és hatalmas cselekedetek által mentette ki őket Egyiptomból, és hogy hogyan gondoskodott róluk jelenlétével a pusztai vándorlás időszaka alatt. A másik ünnep pedig a megmenekülésért/szabadságért való hálaadási ünnep, s az adósság alóli felmentés megünneplésének ceremóniája, amit minden hetedik évben ünnepeltek meg (azaz a Nyugalom esztendeje, vö. III. Mózes 25). Ezeknek a szabadságra fókuszáló ünnepeknek a kombinációja tökéletes időpont volt arra, hogy áttekintsék a Mózesi szövetséget, amit ezzel a kegyelmes, szövetséget kötő Istennek kötöttek!

KÜLÖNLEGES TÉMA: IZRAEL ÜNNEPEI

- I. Mózesi, évenkénti ünnepek (vö. II. Mózes 23:14-17; III. Mózes 23; IV. Mózes 28; V. Mózes 16)
  - A. Minden zsidó férfinak kötelező volt elmenni három évenként megtartandó ünnepre (vö. II. Mózes 23:14,17; 34:23), amennyiben lehetséges volt.
  - B. Ezeknek az ünnepeknek mezőgazdasági és nemzeti jelentőségük is volt.
  - C. Mindegyik a nyugalom, az imádat, és a közösség napja volt.
  - D. A következő három ünnep volt kötelező jellegű:
    1. A Páska (vö. II. Mózes 12:1-14,21-28; III. Mózes 23:4-14; IV. Mózes 28:16-25; V. Mózes 16:1-8)
      - a. hálaadás, és az árpa learatásának felajánlása
      - b. megemlékezés a kivonulásra
      - c. a nyolcadik napon a Kovásztalan kenyerek ünnepe követte (vö. II. Mózes 12:15-20; 34:18-20)
    2. Pünkösd (a Hetek Ünnepe), vö. II. Mózes 23:16, 34:22)
      - a. hálaadás és a búza aratásának felajánlása
      - b. arra emlékeznek meg, hogy a Sínai helyen Mózes megkapta a Tórát, a rabbinikus számítások szerint
      - c. lásd III. Mózes 23:15-21; IV. Mózes 28:26-31
    3. A Sátoros ünnep (Szukkóth)
      - a. az általános aratási ünnep
      - b. a pusztai vándorlás kezdetére emlékeznek
      - c. lásd II. Mózes 23:16; 34:22; II. Mózes 23:34-44; V. Mózes 16:13-17
      - d. egy nyolcadik napi ünneplés is követte ezt az ünnepet (vö. III. Mózes 23:36; IV. Mózes 29:35-38)
  - E. További évenkénti ünnepek
    1. Az Új év ünnepe (Rosh Hashanah)
      - a. lásd III. Mózes 23:23-25; IV. Mózes 29:1-6
      - b. ezt a napot, melyen áldoztak és pihentek a Tishri hónap első napján tartották
      - c. ennek a napnak a ünnepi aspektusa, ami annyira elterjedt az ŰSZ-i időkben, nem volt részletezve a Tórában
    2. Az Engesztelés Napja – "a befedezés napja" vagy Yom Kippur (az egyetlen böjt nap)
      - a. a nyugalom, a böjt és a megtérés napja
      - b. a közösségi tisztátalanság levételének szertartása (a szentsátoré, a papoké és az embereké)
      - c. lásd II. Mózes 30:10; III. Mózes 16; 23:26-32; 25:9; IV. Mózes 29:7-11
      - d. nehéz megmondani, hogy ezt az ünnepet mikor helyezték vissza a gyakorlatba a száműzetés után- II. További Mózesi ünnepnapok
  - A. a Szombat
    1. heti egyszer a nyugalom és az istentisztelet napja
    2. lásd I. Mózes 2:1-3; II. Mózes 16:22-30; 20:8-11; 23:12; 31:12-16; III. Mózes 23:1-3; IV. Mózes 28:9-10
  - B. a Szombat év
    1. minden hetedik évben a földet pihenni hagyták (nem vetettek)
    2. lásd II. Mózes 23:10-11; III. Mózes 25:1-7; V. Mózes 15:1
    3. azt hangsúlyozta ki, hogy YHWH birtokolta a földet és csak kölcsönadta Izraelnek
    4. minden rabszolgát szabadon engedtek (vö. II. Mózes 21:2-6) és minden adósságot elengedtek (vö. V. Mózes 15:1-6)

C. a Nyugalom esztendeje

1. minden hetedik szombat év (azaz minden 50. év)
2. lásd III. Mózes 25:8-18; 27:17-24
3. az adósságok elengedése és a föld visszaszolgáltatás eredeti tulajdonosának, a rabszolgák szabadon engedése (vö. III. Mózes 25:10,13, nagyon hasonló a szombat évhez)
4. nem lett feljegyezve, hogy mikor vezették be ezt az ünnepet

D. új hold ünnepe

1. különleges áldozatok és a nyugalom napja
2. lásd IV. Mózes 10:10; 28:11-15
3. valószínűsíthető, hogy a szent sátor felállítására emlékeztek (vö. II. Mózes 40:2,17)
4. a zsidó naptár a holdciklusokra alapszik

III. Ezek a szertartások és rendeletek idővel azonban bizonyos fejlődést mutatnak. Lehetséges, hogy ezeknek az ünnepeknek és böjtnapoknak a pogány naptárhoz köthető eredete van, de egyedülállóan beépült a zsidó istentiszteleti rendjébe és a YHWH felé való odaszántságukba. A természeti (évszakonkénti), mezőgazdasági (ültetés, eső és aratás) valamint nemzeti események (kivonulás, a törvénykönyv szerzetési napja, stb.) együtt arra szolgáltak, hogy kijelöljenek bizonyos napokat az év során, hogy Istent imádják.

31:11 „azon a helyen, amelyet kiválasztott” Ez az igevers Mózes napjaiban arra az eseményre utalt, amikor a férfiak évente háromszor összegyűltek (vö. III. Mózes 23) a szentsátornál (vö. II. Mózes 20:24; V. Mózes 12:5,11,13; 14:25; 15:20; 16:7,16; 17:8,10; 18:6; 26).

Később ez a hely a Jeruzsálemben lévő központi szenthelyre utalt.

■ **„fel kell olvasni ezt a törvényt az egész Izrael előtt”** Ez egy szövetség megújító esemény volt. A Törvényt világosan felfedték (azaz felolvasták) Izrael pedig elkötelezte magát arra, hogy megtartja azt! Az izraeli társadalomból mindenki jelen volt (vö. 12-13-as versek), még a legújabb generáció is (azaz a *Bar Mitzvah* kortól fogva, pl. Ézs. 7:16).

A törvény nem csak egy későbbi király vagy a jelenlegi vezetők számára szólt, hanem minden ember számára saját generációjuk által sőt még a velük, köztük lakozó idegenek számára is!

31:12 „hallgassák meg ... tanulják meg ... féljék” Figyeld meg az IGÉK progresszióját:

1. "hallgassák" – BDB 1033, KB 1570, *Qal* BEFEJEZETTLEN, elég gyakori az V. Mózesben, azt jelenti, hogy "meghallani, hogy aztán aképp cselekedjenek"
2. "tanulják" – DB 540, KB 531, *Qal* BEFEJEZETTLEN
3. "féljék" – BDB 431, KB 432, *Qal* BEFEJEZETT (lásd a következő bekezdést)
4. "megtartván és teljesítvén"
  - a. BDB1036, KB 1581, *Qal* BEFEJEZETT
  - b. BDB739, KB889, *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS

Figyeld meg, hogy az 1., a 2. és a 3. a 13. versben meg lett ismételve oly módon, hogy az az új generációhoz kapcsolódik, akik még nem ismerik mindezeket (BDB 393, KB 390, *Qal* BEFEJEZETT). Ezt a törvényt számos izraeli generációnak ismernie kellett és meg kellett tartania.

Bizonyos értelemben ez a progresszió engem Ezsdrásra emlékeztet (Ezsd. 7:10). Izraelnek félnie és tisztelnie kellett YHWH-t (BDB 431) (vö. 4:10; 14:23; 17:19), és senki mást vagy semmi mást nem volt szabad félniük!

SZÖVEG: 31:14-18

14Azután ezt mondta Mózesnek az ÚR: Közel van már az az idő, amikor meg kell halnod. Hívd ide Józsuet, és álljatok meg a kijelentés sátrában, mert megbízást akarok neki adni. Odament tehát Mózes és Józsue, és megálltak a kijelentés sátrában. **15**Az ÚR pedig megjelent a sátorban felhőoszlopban, és a felhőoszlop megállt a sátor bejárata fölött. **16**Az ÚR ezt mondta Mózesnek: Te most pihenni térsz atyáidhoz. Ez a nép pedig paráználkodni kezd annak a földnek idegen isteneivel, amelyre most bemegy. Elhagy engem, és megszegi szövetségemet, amelyet vele kötöttem. **17**De akkor haragra lobbanok ellene, elhagyom őket, és elrejttem arcomat előlük, és megemészti őket a rájuk

szakadó sok baj és nyomorúság. Akkor majd mondja, hogy azért szakadtak rám ezek a bajok, mert nincs velem Istenem! 18De én akkor egészen elrejttem arcomat minden gonoszsága miatt, amelyet elkövetett, mert más istenekhez fordult.

31:14 „hívd ide ... álljatok meg” Ez két felszólítás.

1. "hívd" – BDB 894, KB 1128, *Qal* FELSZÓLÍTÁS
2. "álljatok meg" – BDB 426, KB 427, *Hithpael* FELSZÓLÍTÁS (ez egy hivatalos rendelet volt YHWH-től, vö. I. Sám. 10:19, vagy egy szövetség megújítás, vö. Józs. 24:1)

■ **„a kijelentés sátrában”** Úgy tűnik, hogy YHWH-val kapcsolatban két különleges sátor volt:

1. a szent sátor, amit a II. Mózes 25-27 ír le; itt tartották a szövetség ládáját és ami az Izraelita tábor közepén helyezkedett el
2. az összegyülekezés sátra, amit a II. Mózes 33:7-11 ír le; amit Izrael táborán kívül állítottak fel, ahol Mózes YHWH-val találkozott
3. általában a felhő (azaz amit a rabbik Isten *Shekinah* ragyogásának felhőjének hívtak), s ami YHWH személyes jelenlétét szimbolizálta, s amit az 1. esetben szokott megjeleníteni, de itt most a 2.-ban tette (vö. 15. vers; II. Mózes 33:9)
4. az is lehetséges, hogy számos más utalás kapcsolódhat a 2. -hoz – II. Mózes 18:7-16; IV. Mózes 11:16,24,26; 12:4

■ **„mert megbízást akarok neki adni”** A 7. versben Mózes az emberek elé hivatja Józsuét. Itt YHWH hívja Mózeset és Józsuét Maga elé.

31:15 „felhőoszlopban” Ez ugyanaz a felhőoszlop volt, ami elválasztotta Izrael gyermekeit az egyiptomi hadseregtől (vö. II. Mózes 13:21-22). Ez a felhőoszlop töltötte meg a templomot, amikor Ézsaiás látta Istent "magasra emelt trónon" az Ézs. 6-ban. Ez Isten jelenlétének fizikai szimbóluma volt. Ez a felhőoszlop az Izraelitákkal maradt pusztai vándorlásuk végéig. Számos módon funkcionált:

1. megmutatta YHWH jelenlétét
2. különböző helyekre vezette az Izraelitákat
3. nappal árnyékot biztosított a számukra
4. éjjel pedig világított a táborukban

De amikor átkeltek a Jordánon, YHWH jelenléte már a szövetség ládájában nyilvánult meg, és a felhőoszlop eltűnt.

31:16 „az a nép pedig paráználkodni kezd” Ez felfedi azt, hogy YHWH előre látta Izrael folyamatos bálványimádási bűnét (vö. 4:15-28; 31:29). Figyeld meg a bálványimádás progresszióját az IGÉKben:

1. "kezd" – BDB 877, KB 1086, *Qal* BEFEJEZETT, pl. II. Mózes 32:6
2. "paráználkodni" – BDB 275, KB 275, *Qal* BEFEJEZETT
  - a. szajhaként viselkedik
    - (1) III. Mózes 21:7,9,14
    - (2) V. Mózes 22:21; 23:18
  - b. metaforikusan az Ígéret Földjéről beszél, III. Mózes 19:29
  - c. metaforikusan az idegenekkel kötött szerződésekről beszél
    - (1) Ézs. 23:17
    - (2) Jer. 3:1
    - (3) Ezék. 16:26,28
  - d. metaforikusan a termékenységi bálványokról beszél
    - (1) II. Mózes 34:15,16
    - (2) III. Mózes 17:7, 20:5
    - (3) V. Mózes 31:16
3. "elhagy engem" – BDB 736, KB 806, *Qal* BEFEJEZETT, vö. 28:20; Bírák 10:6,10, Jer. 1:16
4. "megszegi szövetségemet" – BDB 830, KB 974, *Hiphil* BEFEJEZETT, vö. 31:20; III. Mózes 26:15, Jer. 11:10

31:17 „haragra lobbanok” Ezt az IGÉ-t (BDB 354, KB 351, *Qal* BEFEJEZETT) gyakran használják YHWH haragjára:

1. Mózes ellen, II. Mózes 4:14

2. Izrael ellen, II. Mózes 22:24; 32:10; IV. Mózes 11:1,10; 32:10; V. Mózes 6:15; 7:4; 11:17; 31:17
3. a kémekek ellen, IV. Mózes 12:9
4. Bálám ellen, IV. Mózes 22:22
5. a föld ellen, V. Mózes 29:26

■ **„elhagyom őket és elrejttem arcomat előlük”** Ez a két IGE antropomorf módon írja le azt, ahogyan YHWH semmissé teszi a szövetséget. YHWH azt teszi velük, amit ők tettek Vele (vö. 16. vers).

1. "elhagyom őket" – BDB 736, KB 806, *Qal* BEFEJEZETT
2. "elrejttem arcomat előlük" – BDB 711, KB 771, *Hiphil* BEFEJEZETT, vö. 18. vers, 32:20; Ézs. 59:2; 64:7). Ez egy idióma, amit a szövetséges kapcsolat és áldás visszavonására használtak.

Ennek a következményei a következők voltak:

1. megemészti őket
  - a. IGE 'létige' – BDB 224, KB 243, *Qal* BEFEJEZETT
  - b. megemész/elnyel – BDB 37, KB 46, *Qal* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS
2. sok baj és nyomorúság szakad rájuk
  - a. "szakad" – BDB 592, KB 619, *Qal* BEFEJEZETT
  - b. baj – BDB 949
  - c. nyomorúság – BDB 865 I
3. YHWH jelenléte (vö. 6. és 8. vers) nem lesz már velük (azaz 'Istenünk nincs köztünk')

31:18 A 17. vers fenyegetése (azaz "elrejttem arcomat előlük") hangsúlyozottan meg lett ismételve (*Hiphil* FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS és *Hiphil* BEFEJEZETLEN).

■ **„más istenekhez”** A Jewish Study Bible (a Zsidó Tanulmányozó Biblia) azt mondja, hogy a "mi Istenünk" a 17. versben helyesen fordítva a "mi isteneink", és hogy a 18. versben "más istenekhez" kapcsolódik (vö. P. 439).

Az első kifejezés (BDB 43) úgy tűnik, hogy egyesszámú, ami az Elohimból származik (BDB 43) a 18. versben. Az első kifejezést használhatjuk egy pogány istenre is (vö. II. Krón. 32:15; Dán. 11:37), de YHWH-ra is (vö. V. Mózes 32:15,17; Zsolt. 50:22; 114:7; 139:19; Péld. 30:5; Ézs. 44:8).

SZÖVEG: 31:19-22

19Most pedig írjátok le ezt az éneket! Tanítsd meg rá Izrael fiait, add a szájukba, mert ez az ének lesz a tanúm Izrael fiaival szemben. **20**Mert beviszem őt arra a tejjel és mézzel folyó földre, amelyet esküvel ígértem meg atyáinak. Eszik, jóllakik, meghízik, és mégis más istenekhez fordul; azoknak szolgálnak, engem pedig megvetnek, és megszegik szövetségemet. **21**De amikor rászakad a sok baj és nyomorúság, akkor ez az ének, amely nem megy feledésbe utódainál sem, tanúskodni fog ellene, hogy ismertem szándékát, amelyet már most készít, mielőtt még bevitettem volna arra a földre, amelyet esküvel ígértem neki. **22**Mózes leírta azon a napon ezt az éneket, és megtanította rá Izrael fiait.

31:19 „írjátok le ezt az éneket” Ez egy Isten melletti bizonyágtétel Izrael jövőbeli tettei miatt. Természetesen ez is egy jogi metafora (vö. 4:26, 30:19; 31:28, Józs. 24:22)! Izraelnek az volt a felelőssége, hogy minden újabb generációnak megtanítsa YHWH Törvényét!

31:20 „eszik, jóllakik, meghízik és mégis más istenekhez fordul” Isten népének legkeményebb időszakai azok a nagy gazdagság időszakai! Hajlamosak vagyunk arra, hogy könnyen elfelejtsük (vö. 6:10-15; 8:11-20; 32:15-18).

■ Figyeld meg a lázadáshoz vezető lefelé vezető utat:

1. más istenekhez fordulnak – BDB 815, KB 937, *Qal* BEFEJEZETT, vö. 18. vers, 29:18; 30:17
2. szolgálni fogják őket – BDB 712, KB 773, *Qal* BEFEJEZETT, vö. 4:19; 7:4; 8:19; 11:16; 13:6,13; 17:3; 28:14,36,64; 29:18,26; 30:17
3. megvetnek – BDB 610, KB 658, *Piel* BEFEJEZETT, vö. IV. Mózes 14:11,23; Ézs. 1:4
4. megszegik szövetségemet – BDB 830, KB 974, *Hiphil* BEFEJEZETT, vö. 16. vers, III. Mózes 26:15; Jer. 11:10; 31:32

31:21 „amikor rászakad a sok baj és nyomorúság” Az a baj és nyomorúság, amit a 17. versben már megemlégett, és amit a 4:30-ban megjósolt.

■ „**amely nem megy feledésbe utódaidnál sem**” Ez egy ígéret, ami a hűség maradványáról szól, és arról, hogy YHWH törvényének ismerete folytatódik.

■ „**szándékát**” A héber *yetzer* szót néha úgy fordítják, hogy a "a szív képzelete" (BDB 428 I, pozitív értelemben is lehet használni, Ézs. 26:3.) Ez az ÓSZ-i módja annak, hogy azt mondják, hogy YHWH ismeri azt a hajlandóságot, ami az emberiségben van a lázadás iránt (azaz I. Mózes 6:5; 8:21; Zsolt. 103:14; Jer. 18:23).

SZÖVEG: 31:23

23 Majd megbízást adott Isten Józsuének, Nún fiának, és ezt mondta: **Légy erős és bátor, mert te viszed be Izrael fiait arra a földre, amelyet esküvel ígértem meg nekik. Én veled leszek!**

31:23 Mózes ezeket a szavakat a 31:6-ban szólta Izrael felé. Mózes a 31:7-ben szólta ezeket a szavakat Józsuének (vö. 1:38; 3:28). Most YHWH mondja ugyanezeket a szavakat követlenül Józsuének (vö. Józ. 1:6,7,9), aki Mózessel együtt ott állt a szent sátor bejáratánál.

1. "légy erős" – BDB 304, KB 302, *Qal* FELSZÓLÍTÁS
2. "légy bátor" – BDB 54, KB 65, *Qal* FELSZÓLÍTÁS

■ „**Én veled leszek**” Ez a kijelentés azonosítja a 23a vers SZEMÉLYES névmását. Ez YHWH legnagyobb ajándéka (vö. II. Mózes 3:12; 4:12,15; 33:14-16; V. Mózes 4:37; 31:6,8; Józ. 1:5)!

SZÖVEG: 31:24-29

24 Amikor Mózes leírta egy könyvbe ennek a törvénynek az igéit elejétől végig, **25** ezt parancsolta Mózes a lévítáknak, akik az ÚR szövetségládáját hordozták: **26** Fogjátok ezt a törvénykönyvet, és tegyétek Isteneteknek, az ÚRnak a szövetségládája mellé, hogy ott tanúskodjék ellened. **27** Mert én tudom, milyen lázadó és kemény nyakú vagy. Hiszen már most lázadók lettetek az ÚRral szemben, amikor még köztetek élek, mi lesz akkor a halálom után?! **28** Gyűjtsétek hozzám törzseitek összes véneit és előljáróitokat, hadd mondjam el nekik ezeket az ígéket, és hadd hívjam ellenük tanúul az eget és a földet. **29** Mert tudom, hogy halálom után nagyon el fogtok romlani, és letértek arról az útról, amelyet kijelöltem nektek. De végül majd utolér benneteket a veszedelem, ha azt teszitek, amit rossznak lát az ÚR, és kezetek csinálmányaival bosszantjátok őt.

31:26 „**a szövetség ládája mellé**” A KJV angol biblia fordítás azt mondja, hogy "benne", de a legjobb fordítás valóban a "mellette" (mint a következő fordításokban: NKJV, NRSV, TEV, NJB, vö. II. Mózes 25:16, I. Kir. 8:9); és azt mondja, hogy 'a láda' lásd II. Mózes 25:10-22.

Az ÓSZ-ben nyilvánvalóan csak a Tízparancsolat két kőtáblája volt benne a ládában, amit Isten maga írt fel (II. Mózes 31:18) (továbbá azoknak a tábláknak a darabkái, amiket Mózes összetört, pl. II. Mózes 32:19; 34:1). Három egyéb is volt még, amit a ládába tettek:

1. egy edény mannával, II. Mózes 16:33-34
2. Áron vesszeje, ami kivirágzott, IV. Mózes 17:10
3. a Mózes által leírt törvény másolata

Azonban a rabbinikus körökön belül volt némi zavar ezzel kapcsolatban, mert a zsidókhöz írt levél szerzője azt mondta, hogy a láda a kőtáblákat és az 1. és a 2. fent megnevezett dolgot tartalmazta (vö. Zsid. 9:4).

■ „**szövetség**” Lásd a különleges témát a 4:13-ban.

31:27 „**mer én tudom, hogy milyen lázadó és kemény nyakú vagy**” Mózes egész élete alatt megtapasztalta már Izrael lázadásra való hajlandóságát (vö. 21. vers) (vö. 9:7-29).

■
NASB „**akaratos**”
NKJV „**merev nyak**”
NRSV, TEV „**csökönnyös**”

NJB „merev nyakú”

A kifejezés a "nyak" (BDB 791) és a "merev" vagy "kemény" (BDB 904) kombinációjából áll. Izraelt gyakran jellemezték ezzel a nem túl hízelgő szóösszetétellel (vö. II. Mózes 32:8; 33:3,5; 34:9; V. Mózes 9:6,13; 31:27). Az IGE formáját a következő helyeken használták: V. Mózes 10:16; II. Kir. 17:14; Neh. 9:16,17,29; Jer. 7:26; 17:23; 19:15. Ugyanezt a gondolatot az Ézs. 48:4-ben és az Ezék. 2:4, 3:7-ben is kifejezték.

Bizonyos értelemben a 27-29-es versek egy próféciaát jelentenek, Izrael múltbeli cselekedeteit alapul véve. Ugyanez a fajta prófécia található a Józs. 24:19-20-ban is. Izrael legjobb cselekedetei sem elegendőek. Az első parancsolat nem jár sikerrel abban, hogy helyreállítsa YHWH és legmagasabb rendű teremtménye azaz az emberiség) közti bensőséges kapcsolatot az Éden kertben. Ehhez egy Új Szövetség kell (vö. Jer. 31:31-34; Ezék. 36:22-38), ami YHWH cselekedeteire alapul. Az emberiség gyógyíthatatlanul lázadó (vö. I. Mózes 6:5; 8:21, Jer. 17:9).

31:28 Ebben a versben három felszólító IGE szerepel:

1. "gyűjtsétek" – BDB 874, KB 1078, *Hiphil* FELSZÓLÍTÁS
2. "mondjam" – BDB 180, KB 210, *Piel* BUZDÍTÓ
3. "hívjam" – BDB 7:29, KB 795, *Hiphil* BUZDÍTÓ

Mózes a vezetőkhöz szól (azaz a elöljárókhöz és a tisztséggel rendelkezőkhöz), akik közvetlenül egész Izraelt szimbolizálják. Lehetséges, hogy ez egy képviselő nemzeti tanácsra utal (pl. Bír. 21:16).

■ „hadd hívjam ellen tanúul az eget és a földet” A megerősítő tanúkat gyakran említik meg a szövetségekről szóló szövegkörnyezetben (vö. 4:26; 30:19; 31:28; 32:1).

Ebben a fejezetben két másik tanú is van:

1. Mózes éneke, 19 és 21. vers
2. törvénytekerce, 26. vers

31:29 Figyeld meg a lefelé vezető progressziót a próféciaokban Mózes halála után (vö. Józs. 24:19-28):

1. el fogtok romlani – BDB 1007, KB 1469, *Hiphil* BEFEJEZETTLEN és FŐNÉVI IGENÉVI ABSOLUTUS, vö. 4:16,25; 9:12
2. eltértek az úttól – BDB 693, KB 747, *Qal* BEFEJEZETT
3. azt teszitek, amit rossznak (BDB 948 II) lát az ÚR – BDB 793 I, KB 889, *Qal* FEJEZETTLEN
4. kezetek csinálmányaival bosszantjátok őt (BDB 795 és 388, azaz bálványimádás) – BDB 494, KB 491, *Hiphil* FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS, vö. 4:25; 9:18; 32:16; I. Kir. 16:7; II. Kir. 17:7; 21:6; Jer. 25:6,7; 32:30; 44:8

31:30 Ennek a versnek a 32. fejezetben kellene lennie.

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Miért változtatja Isten a vezetőket?
2. Ebben a fejezetben, hogyan kapcsolódik össze Isten előre való tudása az ember döntéseivel?
3. Miért fordult el Izrael Istentől?

V. MÓZES 31:30 – 32:20

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Mózes éneke (31:30-32:47)	Mózes éneke (31:30-32:47)	Mózes éneke (31:30-32:44)	Izrael összegyűlik, meghallgassa az éneket (31:28-32:44)
32:1-14	32:1-43	32:1-43	32:1-44
(1-6. versek)	(1-3. versek)	(1-3. versek)	(1-3. versek)
	(4-9. versek)	(4-6. versek)	(4-9. versek)
(7-9. versek)		(7-9. versek)	
(10-12. versek)	(10-27. versek)	(10-12. versek)	(10-11. versek)
			(12-14. versek)
(13-14. versek)		(13-14. versek)	
32:15-18		(15-18. versek)	(15-39. versek)
32:19-22		(19-22. versek)	
32:23-27		(23-27. versek)	
32:28-33	(28-33. versek)	(28-33. versek)	
32:34-43			
(34-35. versek)	(34-38. versek)	(34-38. versek)	
(36-38. versek)			
(39-42. versek)	(39-43. versek)	(39-42. versek)	
			(40-42. versek)
(43. vers)		(43. vers)	(43. vers)
32:44-47	32:44-47	(44. vers)	(44. vers)
		Mózes utolsó instrukciói	A Törvény, az Élet forrása
		32:45:47	32:45-47
Mózes halála a Nébó hegyen			Mózes halálának megjövendölése
32:48-52	32:48-52	32:48-52	32:48-52

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együltödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÖVEGÖSSZEFÜGGÉSI BETEKINTÉSEK

- A. Lehetséges, hogy ez a régi Közel-Kelet irodalmi műfaja volt, amit akkor használtak, amikor egy vezető élete utolsó áldását, figyelmeztetését és próféciját adja tovább halála előtt:
1. Jákób – I. Mózes 49 (ez is költői formában van)
  2. Mózes – V. Mózes 29:2-34:12
  3. Józsué – Józsué 23:1-24:33
  4. Sámuel – I. Sámuel 12
  5. Dávid – I. Királyok 2:1-9
- B. Néhány tudós úgy tekint erre a versre, mint ami (1) a hettita szövetség formájának fényében íródott, de vannak olyan tudósok is, akik (2) ezt egy bírósági jelenetként látják. Az V. Mózes szövegösszefüggésének fényében a 2. lehetőség tűnik a legjobbnak, bár az V. Mózes egésze beleillik a második évezred szöveges formába (ami bizonyítja Mózes szerzőiségét).
- C. A vers maga nagyon régi (arhaikus formák). Szinte az összes tudós azt feltételezi, hogy Izrael történelmének régmúltjába nyúlik vissza.
- D. Az ÓSZ-ben nagyon sok utalást tesznek versekre, leginkább a Zsoltároknak és az Ézsaiáshoz. Győzelmes időkben szokták énekelni őket:
1. az egyiptomi palota őrsg elpusztulása a Vörös-tengerben, II. Mózes 15
  2. mielőtt beléptek volna a Jordánon túli területre, IV. Mózes 21:17
  3. Hácór kánaánita seregének legyőzése, Bírák 5
  4. YHWH Messiása (Ézs. 11) elpusztítja Babilont (Ézs. 13), Ézs. 12:5
- E. Héber költészet

KÜLÖNLEGES TÉMA: A HÉBER KÖLTÉSZET

I. BEVEZETÉS

- A. Ez a fajta irodalom teszi ki az Ószövetség 1/3-át. A "prófétákban" kivételesen is közkedvelt (Haggeus és Malakiás kivételével mindegyik tartalmaz költészeti elemeket) és a héber kánon "írások" részében is.
- B. Nagyon sokban különbözik az angol költésztől. Az angol költészet a görög és a latin költészetből fejlődött ki, ami elsősorban a hangzásra alapszik. A héber költészet nagyon sok közös elemet tartalmaz a kánaáni költészettel. Általában a gondolaton alapszik, és kiegyensúlyozott, párhuzamos sorokból épül fel.
- C. Az Izraeltől északra található Ugaritban (Ras Shamra) talált régészeti felfedezések segítettek a tudósoknak megérteni az ÓSZ-i költészetet. Ez a vers, ami a Kr. előtti 15. századból származik, nyilvánvalóan kapcsolódik a bibliai költészethez.

II. A KÖLTÉSZET ÁLTALÁNOS JELLEMVONÁSAI

- A. Nagyon tömör.
- B. Igazságot, érzéseket vagy tapasztalatokat próbál meg kifejezni hasonlatokban/szóképekben.
- C. Elsősorban írott s nem szóbeli. Nagyon alaposan megszerkesztett. Ezt a szerkezetet a következőkben fejezik ki:
1. kiegyensúlyozott sorok (párhuzamok)
  2. szójátékok
  3. hangzásbeli játékok

III. A SZERKEZET

- A. Robert Lowth püspök volt az első, aki a *Lectures on the Sacred Poetry of the Hebrews* (1753) című könyvében először jellemezte úgy a bibliai költészetet, mint ami gondolatok kiegyensúlyozott soraiból áll. A legtöbb modern angol fordítás olyan formában íródott, ami a költészet sorait mutatja.
1. Szinonimák – a sorok ugyanazt a gondolatot fejezik ki csak más szavakkal:

- a. Zsolt. 3:1; 49:1; 83:14; 103:13
  - b. Péld. 19:5; 20:1
  - c. Ézs. 1:3,10
  - d. Ámós 5:24; 8:10
2. ellentétes – a sorok ellentétes gondolatokat fejeznek ki a szembeállítás eszközeivel, vagy a pozitívum és a negatívum szembeállításával:
- a. Zsolt. 1:6; 90:6
  - b. Péld. 1:29; 10:1,12; 15:1; 19:4
3. összetett – a következő két vagy három sor egy gondolatot fejt ki – Zsolt. 1:1-2; 19:7-9; 29:1-2
4. keresztező – olyan költészeti minta, ami egy üzenetet csökkenő és emelkedő sorrendben fejezi ki. A lényeg a minta közepén található.
- B. Charles A. Briggs, a *General Introduction to the Study of Holy Scripture* (1899) című könyvében kialakította a héber költészet analízisének következő szintjét:
- 1. jelképes – az egyik mellékmondat szó szerinti a másik pedig metaforikus, Zsolt. 42:1; 103:3
  - 2. tetőpontos vagy csillagalakú – a mellékmondatok fokozatosan emelkedő módon fedik fel az igazságot, Zsolt. 19:7-14; 29:1-2; 103:20-22
  - 3. elmékedő – a mellékmondatok egy egész sora, általában legalább négy kapcsolódik egymáshoz a sor belső szerkezete által, az 1. sor a 4.-hez, a 2. pedig a 3.-hoz – Zsolt. 30:8-10a
- C. G. B. *Gary a The Forms of Hebrew Poetry* (1915) című könyvében tovább fejlesztette a kiegyensúlyozott mellékmondatokat:
- 1. teljes egyensúly – amikor minden szó, ami az első sorban előfordult meg lett ismételve vagy ki lett egyensúlyozva egy szó által a második sorban, Zsolt. 83:14 és Ézs. 1:3
  - 2. nem teljes egyensúly, amikor a mellékmondatok nem egyforma hosszúak, Zsolt. 59:16; 75:6
- D. Manapság egyre inkább elismerik a héber nyelvben azt az irodalmi szerkezeti mintát, amit keresztező alakzatnak hívnak, ami általában nagyszámú párhuzamos sort jelent (a,b,b,a; a,b,c,b,a), ami homokóra alakot alkot, s gyakran a középső sor(ok)-on van a hangsúly.
- E. A hangzáson alapuló mintákat megtalálhatjuk a költészetben, de nem olyan gyakran, mint a keleti költészetben
- 1. az ábécével való játék (akrosztikon, vö. Zsolt. 9, 43, 37, 119; Péld. 31:10; Jer. Sir. 1-4)
  - 2. játék a mássalhangzókkal (alliteráció, vö. Zsolt. 6:8; 27:7; 122:6; Ézs. 1:18-26)
  - 3. játék a magánhangzókkal (asszonancia, vö. I. Mózes 49:17; II. Mózes 14:14, Ezék. 27:27)
  - 4. az olyan hasonló hangzású szavakkal való játék, amiknek jelentésük különböző (paronomázia)
  - 5. szavakkal való játék oly módon, hogy amikor kiejtjük a szavakat azok olyan hangzást keltenek, mint az a tárgy, amit megneveznek (onomatopézia)
  - 6. különleges verskezdés vagy zárás (inklúzió)
- F. Az Ószövetségben számos fajta költészeti stílus szerepel. Vannak olyanok, amik egy bizonyos témához kapcsolódnak, mások pedig egy bizonyos formához kapcsolódnak:
- 1. felszentelési, odaszánási ének – IV. Mózes 21:17-18
  - 2. munka közben elhangzó énekek – (utálnak rá, de nem lett feljegyezve a Bír. 9:27-ben); Ézs. 16:10; Jer. 25:30; 48:33
  - 3. balladák – IV. Mózes 21:27-30; Ézs. 23:16
  - 4. ivászat közben elhangzó énekek – negatív értelemben, Ézs. 5:11-13; Ámós 6:4-7; és pozitívan, Ézs. 22:13
  - 5. szerelmes versek – Énekek Éneke, esküvői találós kérdések – Bír. 14:10-18, esküvői énekek – Zsolt. 45
  - 6. siralmak/gyásznének – (utálnak rá, de nem lett feljegyezve a II. Sám. 1:17-ben és a II. Krón. 35:25-ben), II. Sám. 3:33; Zsolt. 27,28; Jer. 9:17-22; Jer. Sir.; Ezék. 19:1-14; 26:17-18; Náh. 3:15-19

7. harci/háborús énekek – I. Mózes 4:23-24; II. Mózes 15:1-18,20; IV. Mózes 10:35-36; 21:14-15, Józs. 10-13; Bír. 5:1-31; 11:34; I. Sám. 18:6; II. Sám. 1:18, Ézs. 47:1-15; 37:21

8. vezetők különleges felszentelése vagy áldása – I. Mózes 49; IV. Mózes 5:24-26, V. Mózes 32; II. Sám. 23:1-7

9. mágikus szövegek – Bálám, IV. Mózes 24:3-9

10. szent versek – Zsoltárok

11. akrosztikus versek – Zsolt. 9,34,37,119; Péld. 31:10; és Jer. Sir. 1-4

12. átkok – IV. Mózes 21:22-30

13. gúnyversek – Ézs. 14:1-22; 47:1-15; Ezék. 28:1-23

14. harci versek könyve (Jashar) – IV. Mózes 21:14-15; Józs. 10:12-13; II. Sám. 1:18

IV. ÚTMUTATÁS A HÉBER KÖLTÉSZET ÉRTELMEZÉSÉHEZ

- A. Keresd meg az adott strófa vagy versszak központi igazságát (ez olyan, mint a prózában egy bekezdés). Az RSV angol fordítás volt az első modern fordítás, ami a költészetet versszakonként azonosítja. Hasonlítsd össze a modern fordításokat, hogy hasznos információkhoz juthass.
- B. Azonosítsd be a jelképes nyelvezetet és fejezd ki azt prózában. Ne feledd el, hogy ez a fajta irodalom nagyon tömör, az olvasónak sok mindent kell magától hozzátenni.
- C. Bizonyosodj meg afelől, hogy a hosszabb, téma köré épülő verseket az irodalmi szöveggörnyezetükhöz kapcsolod (gyakran az egész könyvhöz kell kapcsolni) valamint a történelmi háttérhez is.
- D. A Bírák 4-5 fejezete nagy segítséget nyújt abban, hogy megláthassuk, hogy a költészet hogyan fejezi ki történelmi eseményeket. A Bírák 4. fejezete próza 5. fejezete pedig költészet, ami ugyanarról az eseményről szól (továbbá hasonlítsd össze a II. Mózes 14-et és a 15. fejezetet).
- E. Próbáld meg beazonosítani azt a fajta párhuzamot, amit épp használtak, legyen az szinonima, ellentét vagy egy egység. Ez a lépés nagyon fontos.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 31:30

30Ezután elmondta Mózes Izrael egész gyülekezete füle hallatára ezt az éneket, az utolsó szóig.

31:30 „Ezután elmondta Mózes ... ezt az éneket az utolsó szóig” Ennek a versnek az V. Mózes 32. fejezetéhez kellene tartoznia. Figyeld meg, hogy az angol NASB fordítás egy külön oszlopban kezeli, mint ami egy következő bekezdés első sora (vö. JPSOA).

■ **„Izrael egész gyülekezete előtt”** El lehet azon gondolkodni, hogy hányan jelentek meg a gyűlésen. Biztosan ott voltak a férfiak, a nők, és a 31:12 mintájára az idősebb gyerekek. De ez egy városra utalt. Vajon hányan hallhatták azt, ahogyan egyetlen ember beszélt? A vezető általában a következőkhöz szólt:

1. a törzsi vezetőkhez, s ők adták tovább (vö. 31:28)
2. a lévítákhoz, s ők adták tovább

SZÖVEG: 32:1-14

¹Figyeljete, ti egék, hadd szóljak, a föld is hallja meg számnak mondásait!

²Esőként szitáljon tanításom, harmatként hulljon mondásom, mint permet a zsenge fűre, záporosó a pázsitra.

³Bizony, az ÚR nevét hirdetem, magasztaljátok Istenünket!

⁴Köszikla ő, cselekvése tökéletes, minden útja igazságos. Hű az Isten, nem hitszegő, igaz és egyenes ő.

⁵Elromlottak, nem fiai már, hitványak; fonák és hamis nemzedék ez.

⁶Így fizettek ti az ÚRnak, ó, bolond és esztelen nép?! Hisz atyád ő, ki teremtett, ő alkotott s erőssé tett.

⁷Emlékezz az ősidőkre, gondolj az elmúlt nemzedékek éveire! Kérdezd atyádat, elbeszéli, véneidet,

majd elmondják:

8A Felséges részt adott a népeknek, és szétosztotta az emberfiakat, megszabta a népek határait, Izráel fiainak száma szerint.

9Mert az ÚR része az ő népe, Jákób a kimért öröksége.

10Pusztta földön talált reá, kietlen, vad sivatagban. Körülvette, gondja volt rá, óvta, mint a szeme fényét,

11mint mikor a sas kirebbenti fészket, és fiókái fölött repdes, kiterjesztett szárnyára veszi, evezőtollán hordozza őket.

12Az ÚR vezette egymaga, nem volt vele idegen isten.

13A föld magaslatain hordozta, a mező termésével etette. Mézzel táplálta a sziklából, olajjal a kősziklából.

14A tehenek vaját, juhok tejét bárányok kövérjével, a básáni kosokat és bakokat a búzaliszt legjavával etted, és a szőlő vérét, a színbort ittad.

32:1-3 Ezekben a versekben számos felszólító szerkezetet találunk:

1. az 1. versben három kifejezés kapcsolódik a halláshoz:
  - a. „figyeljete” - BDB 24, KB 27, *Hiphil* FELSZÓLÍTÁS
  - b. „szóljak” - BDB 180, KB 210, *Piel* BUZDÍTÓ
  - c. „hallja” - BDB 1033, KB 1570, *Qal* BEFEJEZETLEN, amit PARANCSOLÓ módban használtak
2. A 2. versben kettő kifejezés a nedvességhez kapcsolódik:
  - a. „szítaljon” - BDB 791, KB 887, *Qal* BEFEJEZETLEN, amit PARANCSOLÓ módban használtak
  - b. „hulljon” - BDB 633, KB 683, *Qal* BEFEJEZETLEN, amit PARANCSOLÓ módban használtak
3. A 3. versben használt „hirdetem” kifejezés – BDB 396, KB 393, *Qal* BEFEJEZETLEN (valószínűleg szó szerint azt jelenti, hogy "hirdetni", s *Qal* BEFEJEZETLENként BUZDÍTÓ értelemben is használták, ami kiegyensúlyozza a szerkezetet, mint az 1. és 2. versben)

32:1 „ti egek ... a föld” Ez két időtálló dolog (vö. Mikeás 6:1-2). Két tanúra volt szükség ahhoz, hogy egy igazságot megerősítsenek (vö. 4:26; a 4. fejezet, és a 31-32-es fejezetek [vö. 30:19; 31:28; 32:1] egy irodalmi zárójelet alkotnak). Az "egék" (angolul a "mennyek") az égre utal (vö. I. Mózes 1:1). Ez a kifejezés hasonlít ahhoz, ahogyan Ézsaiás bevezeti YHWH bírósági ügyét (vö. Ézs. 1:2).

32:2 A nedvességet Isten igéjének életet adó tulajdonságaival hozták párhuzamba hasonlatként. Az esőre négy különböző szót használtak (BDB 564, 378, 973, 914). Lehetséges, hogy ez szintén egy YHWH-ra való utalás, mint aki a termékenységet adja, s nem pedig Baál (vö. Ézs. 1:2).

32:3 „az Úr nevét” A héber nevek nagyon fontosak voltak, mert az illető jellemét képviselték. A rabbik azt mondták, hogy az "Úr" Istent az Ő szeretetében, kedvességében és kegyelmében tükrözi vissza. Lásd a Különleges Témát az 1:3-ban.

■ Figyeld meg a 3-4. versekben, hogy több tulajdonságot is használtak Izrael Istenének leírására:

1. "nagyságát" (a magyarban nem szerepel) – BDB 152, vö. 3:24; 5:24; 9:26; 11:2; 32:3; IV. Mózes 14:19
2. „cselekvése tökéletes” - BDB 1071, azt jelenti, hogy "egészséges", "feddhetetlen"
  - a. Isten cselekedeteire használva, V. Mózes 32:4
  - b. Isten útjaira használva, Zsolt. 18:31
  - c. Isten törvényére használva, Zsolt. 19:8
3. „minden útja igazságos” - BDB 1048, vö. I. Mózes 18:25; Zsolt. 33:5; 37:28; 99:4; 111:7, Ézs. 5:16; 28:17; 30:18; 61:8
4. „hű az Isten” - BDB 53, vö. Zsolt. 36:5; 88:11, 89:1,2,5,8,24,33,49; 92:2; 119:90; Ézs. 25:1; Hóseás 2:22
5. „hű az Isten, nem hitszegő” - BDB 732, vö. Jób 34:10, ezt ítélte el népében, III. Mózes 19:15,35; V. Mózes 25:16
6. „igaz” - BDB 843, vö. Jób 34:17; Zsolt. 116:5; 119:137; 129:4; 145:17

7. „egyenes Ő” - BDB 449, vö. Zsolt. 25:8; 92:15

■ „Isten” Ez a héber *Elohim* szóból ered. Lásd Különleges Téma az 1:3-ban.

32:4 „kőszikla” Ezt a címet (BDB 849) Istenre használta a következő versekben: 15,18,30; Zsolt. 18:1-2; 19:14; II. Sám. 22:2; Zsolt. 78:35; Ézs. 44:8. A következőkről szól: (1) az egyetlen igaz Isten erejéről, stabilitásáról és meg nem változó jelleméről, vagy (2) Istenről, aki egy hatalmas, bevehetetlen erőd.

■ „tökéletes” A héber szó (BDB 1071) azt jelenti, hogy 'önálló', 'egy egész', 'teljes' (vö. II. Sám. 22:31; Zsolt. 18:30).

Figyeld meg azokat a különböző módokat, ahogyan YHWH-t jellemzi (azaz 'Isten nagyságát', 3. vers):

1. Munkája tökéletes – BDB 1071
2. Minden újta igaz – BDB 1048
3. Ő a hűség Istene – BDB 53
4. Isten, akiben nincs igazságtalanság – BDB 732
5. Ő igaz – BDB 843
6. Egyenes – BDB 449

Milyen erőteljes leírása, jellemzése ez a teremtés és az üdvösség Istenének. Ő olyan Isten, akiben az egész emberiség bízhat, és akire támaszkodhat (pl. további jellemzésekért lásd II. Mózes 34:6; IV. Mózes 14:18; V. Mózes 4:31; Neh. 9:17; Zsolt. 103:8; 145:8).

■ „hű az Isten” Ez ugyanaz a szó (BDB 53), amit a 20. versben használt az ember cselekedeteire való utalásként. A Hab. 2:4-ben 'hit'-nek fordították, 'az igaz ember hitből él'. Ez megmutatja azt, hogy Isten a hűségére nagy hangsúlyt fektet, a 20. vers pedig azt mutatja meg, hogy nagy hangsúlyt fektet gyermekeinek hitére is. A hit és a kegyelem ugyanúgy bibliai fogalmak, s nem csak ÚSZ-i fogalmak. Az egyetlen mód, ahogyan Isten kegyelmére reagálhatunk az csak is hit által lehetséges.

KÜLÖNLEGES TÉMA: HIT (*PISTIS* [főnév], *PISTEUÓ* [ige], *PISTOS* [melléknév])

A. Ez egy nagyon fontos kifejezés a Bibliában (vö. Zsid. 11:1,6). Jézus korai tanításainak is ez a témája (vö. Márk 1:15). Legalább két újszövetségi követelmény van: megtérés és hit (vö. 1:15; Apcsel 3:16,19; 20:21).

B. Szótana

1. Az ÓSZ-ben a hit szó lojalitást, hűséget, megbízhatóságot jelentett, és Isten természetének leírása volt, nem a mienk.
2. Héber kifejezésből származik, (*emun, emunah*), ami azt jelentette, hogy "hogy biztosnak vagy szilárdnak lenni". A megmentő hit a következő: értelmi beleegyezés (igazságok sorába), erkölcsös élet (életstílus), és elsődlegesen egy kapcsolati (egy személy befogadása) és akarati odaszántság(egy döntés) ennek a személynek.

C. Az ÓSZ-i használata

Ki kell hangsúlyoznunk, hogy Ábrahám hite nem az eljövendő Messiásban volt, hanem Isten azon ígéretében, hogy lesz egy gyermeke és leszármazottjai (I. Mózes 12:2; 15:2-5; 17:4-8; 18:14). Ábrahám azzal válaszolt erre az ígéretre, hogy hitt Istennek. Így is voltak kétségei és problémái ezzel az ígérettel kapcsolatban, aminek a beteljesüléséhez tizenhárom év kellett. Az ő tökéletlen hite viszont elfogadásra talált Istennél. Isten kész arra, hogy olyan tökéletlen emberekkel munkálkodjon együtt, akik hitben válaszolnak Neki és az Ő ígéreteire, még akkor is, ha a hitük mérete csak akkora, mint egy mustármag (vö. Máté 17:20).

D. Az ÚSZ-i használata

A "hitt" szó a görög kifejezésből származik (*pisteuó*) amit úgy is lehet fordítani, hogy "hisz", "hit", vagy "bízni". Például a főnév nem fordul elő még János evangéliumában, de az ige formát gyakran használja. A János 2:23-25-ös ígerészen nem tudjuk biztosan, hogy mennyire volt valódi a tömeg odaszántsága a Názáreti Jézus, mint Messiás felé. Ennek a "hinni" igének a felszínes használatára további példa a János 8:31-59 és az Apcsel 8:13,18-24. Az igaz biblikus hit több, mint egy kezdeti válaszreakció. A tanítványság folyamatának kell ezt követnie (vö. Máté 13:20-22,31-32).

E. ELŐLJÁRÓSZÓKKAL való használata

1. *eis* azt jelenti "-ba, -be, -ban, ben". Ez az egyedi szerkezet azt hangsúlyozza, hogy a hívők bizalmukat/hitüket Jézusba helyezik.
  - a. az Ő nevébe(n) (János 1:12; 2:23; 3:18; I. János 5:13)
  - b. Őbelé (János 2:11; 3:15,18; 4:39; 6:40; 7:5,31,39,48; 8:30; 9:36; 10:42; 11:45,48; 12:37,42; Máté 18:6; Apcsel 10:43; Fil. 1:29; I. Pét. 1:8)
  - c. Bennem (János 6:35; 7:38; 11:25,26; 12:44,46; 14:1,12; 16:9; 17:20)
  - d. a Fiúba(n) (János 3:36; 9:35; I. János 5:10)
  - e. Jézusba(n) (János 12:11; Apcsel 19:4; Gal. 2:16)
  - f. a Világosságba(n) (János 12:36)
  - g. Istenbe(n) (János 14:1)
2. *en* azt jelenti "-ban, ben" ugyanúgy, mint a János 3:15-ben; a Márk 1:15-ben és az Apcsel 5:14-ben
3. *epi* az jelenti "-ban, -ben", vagy -on, rajta, mint a következő helyeken: Máté 27:42; Apcsel 9:42; 11:17; 16:31; 22:19; Róma 4:5,24; 9:33; 10:11; I. Tim. 1:16; I. Pét. 2:6
4. az ELŐLJÁRÓSZÓ nélküli RÉSZES ESET mint a következő helyeken: Gal. 3:6; Apcsel 18:8; 27:25; I. János 3:23; 5:10
5. *hoti*, ami azt jelenti, hogy "hinni, hogy", megadja, hogy mi az, amit hinni kell
  - a. Jézus az Isten Szentje (János 6:69)
  - b. Jézus a Vagyok (János 8:24)
  - c. Jézus az Atyában van, és az Atya Őbenne (János 10:38)
  - d. Jézus a Messiás (János 11:27; 20:31)
  - e. Jézus az Isten Fia (János 11:27; 20:31)
  - f. Jézust az Atya küldte el (János 11:42; 17:8,21)
  - g. Jézus egy az Atyával (János 14:10-11)
  - h. Jézus az Atyától jött (János 16:27,30)
  - i. Jézus az Atya "Vagyok" szövetségi nevével azonosította saját magát (János 8:24; 13:19)
  - j. Vele fogunk élni (Róma 6:8)
  - k. Jézus meghalt és feltámadt (I. Thessz. 4:14)

32:5 Ahogyan YHWH-t jellemezte a 3.-4. vers, most szövetséges gyermekeit fogja jellemezni, akiknek az Ő jellemét kellene visszatükrözniük (vö. 3-4-es versek):

1. 'romlott módon ellene cselekedtek' – BDB 1007, KB 1449, *Piel* BEFEJEZETT, vö. 4:16,25; 9:12; 31:29; I. Mózes 6:12; II. Mózes 32:7; a Zsolt. 14:1-3-ban jellemezve, ami általában bálványimádást jelöl
2. 'nem fiai' – BDB 119, tagadva
3. 'hiányosságuk miatt' – BEB 548
  - a. a fizikai torzulás kizáró ok volt a papi szolgálatot illetően, vö. III. Mózes 21:17,18,21,23 és a torz állatokat sem lehetett áldozatként bemutatni, vö., III. Mózes 22:20-21; V. Mózes 15:21; 17:1
  - b. erkölcsi folt, vö. III. Mózes 22:25; Jób 11:15; Péld. 9:7
4. 'elferdült' – BDB 786I, vö. 20.vers, ennek a szónak az alapvető jelentése az, hogy elferdült, elgörbült, ami YHWH jellemének (igaz) sztenderdjétől való eltérést jelent.
5. 'elhajlott' – BDB 836, csak itt található meg ez a szó, a jelentése a 4. szó jelentésével párhuzamos

32:6 „Atyád ő” A NIDOTTE 1. kötetének 222. oldalán egy érdekes megjegyzést találhatunk ezzel az Istenre utaló metaforával kapcsolatban. Szinte csak az ÓSZ-ben használták, mert valószínűsíthetőleg a termékenység imádatával kapcsolatban is használták (pl. Jer. 2:27). Mózes ezen éneke az egyik legkorábbi használta ennek a szónak, ami Istent írja le (vö. II. Mózes 4:22; V. Mózes 1:31; 8:5 majd később a prófétáknál is: vö. Ézs. 1:2; 63:16; Jer. 3:19; Hós. 11:1-3; Mal. 1:6). Isten 'apaságát' a következő versek is megemlítik: 6,18 és 19-20.

Ez az apaság, ami Izrael közössége felett gyakorol, Isten a dávidi királlyal való kapcsolatában lett beazonosítva (vö. II. Sám. 7:14; Zsolt. 2:7 és 86:26).

A családi metaforák (apa-fió, férj-feleség) használata a legerőteljesebb mód arra, hogy azt a bensőséges kapcsolatot kihangsúlyozza, amire Isten vágyik az emberi teremtményekkel (akik az Ő képmására lettek megalkotva). Az emberek így megérthetik Isten érzelmeinek mélységét ezen alapvetően emberi tapasztalatok analógiáján keresztül (pl. család, házasság, gyerekek).

32:6-14 Ez folytatja Izrael jellemzését és belekezd egy jogi perbe ellenük azzal, hogy felsorolja mindazt, amit YHWH tett értük:

1. YHWH felé való cselekedeteik
  - a. 'bolond' – BDB 614 I, vö. 21. vers
  - b. 'bölcsstelen' – BDB 314, az ellentéte a 29. versben, 4:6; Zsolt. 107:43
2. YHWH feléjük való cselekedetei:
  - a. Atyjuk volt, 6. vers – BDB 888 I, KB 1111, *Qal* BEFEJEZETT
  - b. Ő alkotta meg őket, 6. vers – BDB 793 I, KB 889, *Qal* BEFEJEZETT, vö. I. Mózes 14:19,22 (Ez utalhat a kezdeti teremtésre is, de ami sokkal valószínűbb a szövegkörnyezet miatt az az hogy Ő alapította meg őket nemzetként a II. Mózesben)
  - c. Ő alapította meg őket, 6. vers – BDB 465, KB464, *Polel* BEFEJEZETTLEN, Jób 31:15, Ézs. 62:7
  - d. megtalálta őket, 10. vers – BDB 592, KB 679, *Qal* BEFEJEZETTLEN
    - (1) a sivatagban
    - (2) a roppant nagy pusztaságban
  - e. körülvette őket, 10. vers – BDB 685, KB 738, *Polel* BEFEJEZETTLEN, azaz a védelmük érdekében
  - f. törődött velük, 10. vers – BDB 106, KB 122, azaz a védelmük érdekében, vagy gondosan ügyelve rájuk (csak itt)
  - g. óvta őket, 10. vers – BDB 665, KB 718, *Qal* BEFEJEZETTLEN, vö. Zsolt. 25:21; 31:23; 41:11; 61:7; Ézs. 26:3; 42:6; 49:8
  - h. sas anyaként gondoskodott róluk, 11. vers, vö. II. Mózes 19:4
    - (1) 'kirebbenti fészket' – BDB 734, KB 802, *Hiphil* BEFEJEZETTLEN, azaz aktivizálta őket
    - (2) 'felettük röpdös' – BDB 934, KB 1219, *Piel* BEFEJEZETTLEN, vö. I. Mózes 1:2
    - (3) megtanítja fiókait repülni
      - (a) kiterjeszti szárnyát – BDB 831, KB 975, *Qal* BEFEJEZETTLEN
      - (b) elkapja őket – BDB 542, KB 534, *Qal* BEFEJEZETTLEN
      - (c) hordozta őket – BDB 669, KB 724, *Qal* BEFEJEZETTLEN
  - i. Ő vezette őket, 12. vers – BDB 634, KB 685, *Hiphil* BEFEJEZETTLEN
  - j. arra készítette őket, hogy a föld magaslatain hordozza őket, 13. vers – BDB 938, KB 1230, *Hiphil* BEFEJEZETTLEN, vö. Ézs. 58:14
  - k. táplálta őket, 13-14. vers
    - (1) 'ettek' – BDB 37, KB 46, *Qal* BEFEJEZETTLEN
    - (2) 'szoptak' BDB 413, KB 416, *Hiphil* BEFEJEZETTLEN
    - (3) 'ittak' – BDB 1059, KB 1667, *Qal* BEFEJEZETTLEN

32:7 Számos parancs van ebben a versben azzal kapcsolatban, hogy Izrael emlékezzen meg YHWH gondviseléséről és gondoskodásáról:

1. 'emlékezz' – BDB 269, KB 269, *Qal* FELSZÓLÍTÁS
2. 'gondolj' – BDB 106, KB 122, *Qal* FELSZÓLÍTÁS
3. 'kérdézd' – BDB 981, KB 1371, *Qal* FELSZÓLÍTÁS
4. 'véneid majd megmondják' – BDB 616, KB 665, *Hiphil* PARANCSOLÓ

Ez az a történelmi információ volt, amiről a következők tettek bizonyosságot: (1) az ősök hagyományai, amit generációról generációra adtak tovább (vö. 4:9-10; 6:7,20-25; 11:19; 32:46, és (2) Mózes ezen éneke, ami Izrael ellen tanúskodott!

32:8 Ez az igevers azt erősíti meg, ahogy Izrael Istene az egyetlen Isten (vö. 4:35,39; Ézs. 54:5; Jer. 32:27). Ő, egyedül csakis Ő szab határt minden nemzetnek (vö. 2:5,9,19; I. Mózes 10). Ez nem henoteizmus, hanem monoteizmus!

■ „a felséges” Istennek ezt a nevét (BDB 751) először a IV. Mózes 24:16-ban használja (*Elyon*). Úgy tűnik, hogy ez az *El Elyon* rövidítése (vö. I. Mózes 14:18,19,20,21; Zsolt. 78:35). Az istenségnek ezen nevét a 'nemzetekkel' kapcsolatban használták (vö. Zsolt. 47:1-3). Lásd Különleges Téma: Az istenség nevei az 1:3-ban.

■
NASB „Izrael fiainak száma szerint”

NKJV, NJB „Izrael gyermekeinek száma szerint”
NRSV „az istenfiak száma szerint”
TEV „minden nemzet mellé kirendelt egy mennyei lényt”
REB „Isten fiainak száma szerint”

A Szeptuaginta azt mondja, hogy "Isten (*El*) angyalainak száma szerint". Ez a fordítás jobbnak tűnik (vö. The Jewish Study Bible [A zsidó tanulmányozó Biblia], 441. oldal), mert (1) vö. 29:26; (2) a kumrámi tekercsek négyes számú barlangjából előkerült tekercs olvasatát követi; (3) a Dániel 10 és 12 megemlíti a nemzetek mellé kirendelt angyalokat. Minden egyes nemzetnek volt egy mellé kirendelt angyala (vö. Dán. 10:13), de Izrael mellett YHWH állt (bár Mihály arkangyalról is azt olvassuk, hogy Izrael angyala volt, vö. Dániel 12:1).

32:9 „az Úr része az ő népe” Ez fordítva is igaz, népének része pedig Isten Maga (vö. II. Mózes 19:5; Zsolt. 16:5; 73:26; Jer.Sir. 3:24). Az izraeliták különleges értelemben YHWH különleges szövetséges népe voltak (vö. 4:20; 7:6; 14:2; 26:18). Lásd Különleges Téma: Bob evangéliumi előítéletei a 4:6-ban.

32:10 „Pusztta földön talált reá, kietlen vad sivatagban” Ez egy utalás arra, hogy YHWH Izraelt romantikus módon választotta ki (vö. Jer. 2:23-; Hós. 2:14-15). Ezek a hasonlatok kiegészítik a kivonulás mintáját (vö. 1:19). Egy erőteljes metaforával fejezi ki YHWH kezdeményező szeretetét Izrael iránt (vö. 10:14-15, Ámós 3:2).

Két összehasonlító mód van a Mózesi irodalomba, ami kiértékeli a pusztai vándorlás időszakát:

1. a hit és a hűség időszaka
  - a. V. Mózes 32:10-14
  - b. Jer. 2:1-3
  - c. Hós. 2:14-23
2. a hűtlenség időszaka
  - a. IV. Mózes 14:1-17:11
  - b. V. Mózes 1:26-33
  - c. Zsolt. 95:8-11
  - d. Hós. 9:10-14
  - e. Jer. 2:4-13
  - f. Ezékiel 23

■ **„szeme fényét”** Ez egy újabb metafora, ami Izraelt különleges gyermekként jelöli meg (vö. Zsolt. 17:8). Szó szerint a héber kifejezés azt jelenti, hogy "szeme kicsi legénykéje".

32: 11

NASB, NKJV „mint mikor a sas .. fiókái felett repdes”
NRSV „mint egy sas, aki kirebbenti fészket”
TEV „mint egy sas, aki figyel fészket”
NJB „mint egy sas, aki vigyáz fiókáira”

Ez úgy mutatja be Istent, mint aki egy iszonyatosan védelmező és hatalmas szülő (vö. 19. vers). Ezen kép, ami Istenről szól úgy mutatja be Istent, mint egy anya-madarat (vö. 18. vers; I. Mózes 1:2; II. Mózes 19:4; Máté 23:37; Lukács 13:34). Az istenséget úgy írja le, mint aki mind férfi (vö. 6. vers) mind pedig nő (11. vers). Az NJB és a REV angol bibliafordítások a Szeptuaintát követik.

32:12 „az Úr vezette egymaga” Ezt a kifejezést (BDB 94) arra használja, hogy YHWH Izraellel való különleges kapcsolatát mutassa be. Ő és csakis Ő vezette őket!

32:13 „a föld magaslatain hordozta” Ez egy metafora, amit YHWH bőségére használ (mint ahogyan a teljes 14. vers), amit Izraelnek adott (vö. Ézs. 58:14; Hab. 3:19).

■ **„mézzel táplálta a sziklából”** Ez a vadméhek mézére utal, amik gyakran a kövek hasadékaiban éltek (vö. Zsolt. 81:16).

■ **„olajjal a kősziklából”** Ez a vad olajfákra utal, amik ott is nőttek, ahol még fű sem nőtt. A 13. és 14. vers arról beszél, hogy milyen gazdag volt az Ígéret Földje.

SZÖVEG: 32:15-18

15Meghízott Jesurún, kirúgott a hámból - meghíztál, kövér, hájas lettél! - és elvetette Istent, alkotóját, elhagyta szabadító kőszikláját.

16Idegen istenekkel ingerelték, utálatosságokkal bosszantották.

17Szellemeknek áldoztak, nem Istennek, isteneknek, akiket nem ismertek, újaknak, kik nemrég jöttek, akiket az atyák még nem félték.

18Kőszikládát, aki nemzett, elfeledted; elfeledted Istent, aki világra hozott!

32:15 „Jesurún” Ez a szó azt jelenti, hogy "az egyenes" (BDB 449), és egy prófétai név, amit Izraelre utalva használnak (vö. 33:5,26; Ézs. 44:2, lásd Különleges Téma: Az Irael név, 1:1). Ez egy enyhe szarkazmus (azaz 15-16. versek).

■ **„kirúgott”** Ez az IGE (BDB 127, KB 142, *Qal* BEFEJEZETTLEN) csak kétszer fordul elő az ÓSZ-ben, és úgy tűnik, hogy az elutasítás metaforája (vö. I. Sámuel 2:29). Ugyanúgy, ahogyan a marha is megrúgja, vagy rugódozik gazdája ellen, ugyanúgy tesz Izrael is Istennel!

32:15-18 „kövér” Amikor Izrael áldott volt (vö. 31:20), elutasította YHWH-t:

1."elhagyta Istent, aki alkotta őt" (vö. 6. vers) – BDB 643, KB 695, *Qal* BEFEJEZETTLEN, vö. 31:16,17; Bír. 10:6

2."megvetették az üdvösség szikláját" (vö. 4. vers) – BDB 614, KB 663, *Piel* BEFEJEZETTLEN, ez az IGEI formája a "bolond" MELLÉKNÉVNEK, amit a 6. versben találunk (vö. Zsolt. 74:18).

Hogyan "hagyta" el és "vetette meg" YHWH-t?

1. féltékennyé tették idegen istenekkel, 16. vers
2. féltékennyé tették utálatosságokkal, 16. vers
3. démonoknak áldoztak
  - a. akiket nem ismertek
  - b. új isteneknek
  - c. amik ismeretlenek voltak atyáik előtt
4. semmibe vették a sziklát, 18. vers – BDB 1009, KB 1477, *Qal* PARANCSOLÓ de FELSZÓLÍTÓ értelemben (csak itt)
5. elfelejtkeztek Istenükről, 18. vers – BDB 1013, KB 1489, *Qal* BEFEJEZETTLEN, vö. 4:23, a szövetség elfelejtése ugyanaz, mint elfelejtkezni YHWH-ről.

32:17 „Szellemeknek áldoztak, nem Istennek” Ugyanezt a fogalmat használták a Zsolt. 106:37-ben. Az ÓSZ nagyon keveset beszél a démoni világról. Pál az I. Kor. 10:20-ban utal erre a versre.

KÜLÖNLEGES TÉMA: AZ ÖRDÖGI MEGJELENÉSE AZ ÓSZÖVETSÉGBEN

A. Az, hogy pontosan mi a kapcsolat a bukott angyalok és a démoni világ között, nem tudjuk biztosan. Az I. Énók azt mondja, az I. Mózes 6:1-8-ban szereplő nefilimek, azaz istenfiak voltak a gonosz forrásai (a rabbik is erre a szövegrészre hallgatnak, és nem az I. Mózes 3-ra.) Az I. Énók azt mondja, hogy ezek a félig angyal félig ember lények meghaltak az özönvízben (még azt is kiemeli, hogy az ő haláluk volt az egész özönvíz célja), s most a test nélkül maradt lelkük egy gazdatestet keresnek.

B. Számos rosszindulatú szellem vagy démon van megemlítve az ÓSZ-ben:

1. A *szatírok*, vagy a "szőrös egyedek", valószínűleg kecskedémonok (BDB 972 III) – III. Mózes 17:7; II. Krón. 11:15; Ézs. 13:21, 34:14
2. *Shedim* (BDB 993) – V. Mózes 32:17; Zsolt 106:37, aminek áldozatokat is mutattak be (hasonló a Molokhoz)
3. *Lilith*, a női éji boszorkány (BDB539) – Ézs. 34:14 (része a babilóniai és az ugarit mitológiának)
4. Azazel, a sivatag démonja (a földémon neve az I. Énókban, vö. 8:1; 9:6; 10:4-8; 13:1-2; 54:5; 55:4; 69:2) – III. Mózes 16:8,10,26
5. Zsolt. 91:5-6 megszemélyesíti a dögvészt (vö. 10. vers), s nem szellemi lényekről van szó

(vö. Énekek Éneke 3:8)

6. Ézs. 13:21 és 34:14 számos sivatagi állatot sorol fel, hogy bemutassa a lerombolt helyek pusztulását. Vannak olyanok, akik azt feltételezik, hogy ez a lista magába foglalja a démonokat is, hogy azt illusztrálja vele, hogy ezek az elpusztított helyek kísértet járta helyek (Máté 12:43; Lukács 11:24; Jel. 18:2)

C. Az ÓSZ-i monoteizmus elhallgattatta és módosította a pogány nemzetek legendáit de néha utalnak babonáik neveire és címire (leginkább költői szövegekben). A gonosz lelkek valósága része a progresszív kijelentésnek, amit az ÚSZ a Sátán személyében/angyalában fejt ki. Lásd Különleges Téma: a Személyes gonosz, ami most következik.

KÜLÖNLEGES TÉMA: A SZEMÉLYES GONOSZ

Ez egy nagyon bonyolult téma, több okból kifolyólag is

1. Az ÓSZ nem jelenti ki a jó főellenségét, hanem YHWH egyik szolgálóját, aki az emberiségnek egy másik választási lehetőséget kínál, és gonoszsággal vádolja.
2. Az Isten személyes főellenségének fogalma az interbiblikus (nem kanonizált) irodalomban alakult ki, a perzsi vallás (*Zoroastrianizmus*) befolyása alatt. Ez aztán nagyban befolyásolta a rabbinikus judaizmust.
3. Az ÚSZ az ÓSZ témáit meglepően merev, de szelektív módon kategóriákban fejt ki.

Ha valaki a bibliai teológia szemszögéből közelíti meg a gonosz tanulmányozását (minden könyvet, szerzőt vagy műfajt külön tanulmányozva és vázlatolva), akkor a gonosz nagyon különböző nézőpontjai tárulnak fel.

Ha viszont valaki nem bibliai vagy extra-bibliai megközelítésből vizsgálja a világ vallásokat vagy a keleti vallásokat, akkor az ÚSZ fejlődését előrevetíti a perzsa dualizmus és a Greco-Roman spiritizmus.

Ha valaki az előfeltételezett világnézete miatt elkötelezett abban, hogy az Írások isteni ihletettségek, akkor az ÚSZ fejlődését úgy kell, hogy lássa, mint egy progresszív kijelentést. A keresztényeknek vigyázniuk kell, hogy ne engedjék meg, hogy a zsidó folklór vagy a nyugati irodalom (pl. Dante, Milton) definiálja a bibliai fogalmakat. Minden bizonnyal a kijelentésnek ez a területe tartalmaz misztikumot és kétértelműségeket. Isten úgy döntött, hogy nem jelenti ki a gonosz minden aspektusát, annak eredetét, célját, viszont kijelentette legyőzetését!

Az ÓSZ-i kifejezésekben – Sátán vagy vádló – úgy tűnik, hogy ehhez a három különálló csoporthoz kapcsolódik

1. emberi vádlók (I. Sám. 29:4; II. Sám. 19:22 [Károli 19:21]; I. Kir. 11:14,23,25; Zsolt. 109:6)
2. angyali vádlók (IV. Mózes 22:22-23; Zak. 3:1)
3. démoni vádlók (I. Krón. 21:1; I. Kir. 22:21; Zak. 13:2)

Csak később, az intertestamentális időszakban azonosították az I. Mózes 3 kígyóját a Sátánnal (vö. A Bölcsességek Könyve 2:23-24; II. Énók 31:3), és csak később válik ez a rabbi véleményévé (vö. *Sot* 9b és *Sanh.* 29a). Az I. Mózes 6-ban szereplő „istenfiak” az I. Énók 54:6-ban lettek először angyalokként megnevezve. Nem azért mondom ezt, hogy a teológiai pontosságát bizonygassam, hanem hogy bemutassam a fejlődését. Az ÚSZ-ben ezeket az ÓSZ-i cselekményeket az angyali, személyes gonosznak (pl. a Sátánnak) tulajdonították a II. Kor. 11:3-ban és a Jel. 12:9-ben.

A személyes gonosznak az eredetét nagyon nehéz vagy lehetetlen az ÓSZ-ből meghatározni (bár ez a nézőponttól függ). Ennek az egyik oka az Izrael erős monoteizmusa (vö. I. Kir. 22:20-22; Préd. 7:14; Ézs. 45:7; Ámós 3:6). Minden okozatot YHWH-nak tulajdonítottak, hogy megmutassa az Ő egyedülállóságát és felsőbbrendűségét (vö. Ézs. 43:11; 44:6,8,24; 45:5-6,14,18,21,22).

A lehetséges információ forrásai a következőkre fókuszálnak: (1) Jób 1-2, ahol Sátán az „istenfiak” egyike (azaz angyalok), vagy (2) Ézs. 14; Ezék. 28, amikor a büszke keleti királyokat (Babilon és Tírusz) a Sátán büszkeségének illusztrálására használja (I. Tim. 3:6). Vegyes érzéseim vannak ezzel a megközelítéssel kapcsolatban. Ezékiel Éden-kerti metaforákat nem csak Tírusz királyára, mint Sátánra használ (vö. Ezék. 28:12-16), hanem Egyiptom királyára is, mint aki a jó és gonosz tudásának fája (Ezék. 31). Mindamellet az Ézs. 14, főleg a 12-14-es versek, mintha egy angyali lázadást írnának le, amit a büszkeség váltott ki. Ha Isten ki akarta jelenteni számunkra a Sátán pontos természetét és származását, akkor ez egy nagyon burkolt mód és hely erre. Vigyáznunk kell amiatt a trend miatt, amit a szisztematikus teológia felvett, hogy veszi a különböző evangéliumok, szerzők, könyvek és műfajok

kis darabkáit, és összekeveri azokat, mint az isteni kirakós játék egy-egy darabját.

Alfred Edersheim (*The Life and Times of Jesus the Messiah*, [Jézus, a Messiás élete és kora] második kiadás, függelék XIII [748-763 oldalak] és XVI [770-776 oldalak]) azt mondja, hogy a rabbinikus judaizmust túlságosan is befolyásolta a perzsa dualizmus és a démoni spekulációk. Ezen a területen a rabbik nem túl jó források az igazsággal kapcsolatban. Jézus radikálisan eltér a zsinagóga tanításától. Azt gondolom, hogy az a rabbinikus fogalom, hogy angyali közbenjárás és ellenségeskedés történt a Sion-hegyen, amikor Mózes megkapta a törvényt, ajtót nyitott annak a fogalomnak, hogy YHWH-nak és az egész emberiségnek fő-angyali ellensége van. Az iráni dualizmus (Zoroastrian) két fő istene *Ahkiman* és *Ormaza*, a jó és a rossz, és ez a kettősség egy judaikus, korlátozott kettősséggé fejlődött: YHWH és Sátán kettőssége.

Minden bizonnyal van progresszív fejlődés az ÚSZ-ben, ami a gonosz fejlődését illeti, de nem annyira bonyolult, mint ahogy azt a rabbik mondják. Jó példa erre a különbségre a „mennyben lévő harc”. Sátán bukása egy logikus szükségszerűség, de pontosan nincs megadva, hogy hogyan. S még az is, ami adva van, apokaliptikus műfajban van elrejtve (vö. Jel. 12:4,7,12-13). Bár Sátánt száműzték a földre, még mindig YHWH szolgájaként funkcionál (vö. Máté 4:1; Lukács 22:31-32; I. Kor. 5:5; I. Tim. 1:20).

Meg kell fékeznünk a kíváncsiságunkat ezen a területen. A kísértéseknek és a gonosznak van egy személyes hajtóereje, de mégis csak egyetlen Isten van és az emberiség még mindig felelős a saját választásaiért. Van egy szellemi harc, az üdvösség előtt és után is. A győzelem csakis a Három-egy Istenen keresztül jöhet és maradhat meg. A gonosz legyőzött és el lesz távolítva!

SZÖVEG: 32:19-22

19Látta az ÚR, és megutálta bosszúságában fiait s leányait,

20és ezt mondta: Elrejttem arcom előlük, meglátom, mi lesz a végük! Állhatatlan nemzedék ez, fiak, kikben hűség nincsen.

21Semmit érő istenekkel ingereltek, hiábavalóságokkal bosszantottak. Semmit érő néppel ingerlem én is, bolond nemzettel bosszantom őket.

22Mert tűz lobban fel haragomtól, ég a Seól fenekéig, megemészti a földet s gyümölcsét, felgyújtja a hegyek alapjait.

32:19-22 Ez a bekezdés az előző témákat ismétli meg. A költészetre nagyon jellemző, hogy ismétlődő. Isten szövetséges népe elutasítja őket (vö. Hós. 1:9; 2:23; Róma 9:25). Elutasítása (azaz haragja) a megbékélés célját szolgálja. Egy népet fog arra használni, hogy Izraelt féltékenységre ingerelje (és remény szerint a hitre is, vö. Róma 11:11,14). Szerintem ez nagyon hasonlít arra, amit Pál írt a Róma 9-11-ben. Pál még a 21. verset a Róma 10:19-ben idézi is!

Az ironia az egészben az, hogy Izrael YHWH-t nem létező istenek miatt hagyta ott (azaz hiábavalóságok, vö. Jer. 2:13). Ó, az emberi bálványimádás hülyesége (vö. Ézs. 40:19-20; 44:9-20; Jer. 10:3-5,14)!

32:20 „állhatatlan nemzedék ez, fiak, kikben hűség nincsen” Ez a két sor jól leírja Izrael tragédiáját, akik rendelkeztek YHWH különleges gondoskodásával és jelenlétével (vö. Róma 9:4-5). A következőképpen jellemezték őket:

1. elferdült, megátalkodott, gonosz (BDB 246) – ez egy olyan kifejezés, amit általában a Példabeszédekben (vö. 2:12,14; 6:14; 8:13; 10:31; 16:30; 23:33). Azzal a héber szóval áll kapcsolatban, ami azt jelenti, hogy "kaloda" (BDB 246), ami az ember testét egy kitekert pozitívába kényszeríti.
2. Hűtlenkedés (BDB 53, tagadó formában) – ez a kifejezés is elég sűrűn elfordult a Példabeszédekben (vö. 13:17; 20:6, továbbá figyeld meg: Zsolt. 31:23; Ézs. 26:3).
3. Ez a jellemzés párhuzamban áll a 32:5-el:
  - a. eltévelyedett (BDB 786 I)
  - b. elhajlott (BDB 836)

YHWH az igazi, valódi sztenderd, vagy szabály (lásd Különleges téma 1:16). Szövetséges népe eltért a sztenderdtől.

■ „Elrejttem arcom előlük” Ez annak a metaforája, hogy YHWH beszünteti személyes törődését és figyelmét feléjük (vö. 31:17-18).

■ „meglátom mi lesz végük” YHWH már korábban megmutatta Mózesnek Izrael jövőjét a 31:29-ben, amit később majd Józsuének is elmond a 24:19-ben.

32:21 „semmit értő istenekkel” Szó szerint az szerepel itt, hogy "pára" vagy "hiábavalóság" (BDB 210), és arra utal, ami értéktelen vagy nem is létező. Itt, mint a következő helyeken is a bálványokra használta ezt a szót: Jer. 2:5; 8:19; 10:14-15; 16:19-20. Az Ézs. 57:13-ban egy szójátékot is találhatsz ezzel kapcsolatban.

32:22 Ez a vers a teljes pusztulás és az ítélet metaforája, amit Isten a lázadó Izraelre fog hozni (vö. Jer. 15:14; 17:4) Isten minden teremtményére (azaz a föld és a *sheol* is) hatással lesz! Ez nem az örökkévaló ítélet helyére utal.

KÜLÖNLEGES TÉMA: HOL VANNAK A HALOTTAK

I. Ószövetség

A. Minden ember a *She'ol*-ba kerül (a szó eredete nem bizonyos), ami egy módja annak, hogy a halálra vagy a sírra utaljanak, általában a Bölcsesség Irodalmakban és Ézsaiásnál. Az ÓSZ-ben ez egy árnyas hely, ahol öntudatánál vannak az emberek, de öröm nélküli állapotban léteznek (vö. Jób 10:21-22; 38:17; Zsolt 107:10,14).

B. A *She'ol* jellemzése

1. Isten ítéletével (tűz) van összefüggésben, V. Mózes 32:22
2. még az Ítélet Nap előtt is a büntetéssel van összefüggésben, Zsolt. 18:4-5
3. az *Abaddon*-nal (pusztítás) van összefüggésben, de azért nyitott Istenre is, Jób 26:6; Zsolt 139:8; Ámós 9:2
4. a gödörrel (sír hely) hozzák összefüggésbe, Zsolt 16:10; Ézs. 14:15; Ezék. 31:-15-17
5. a gonoszok élve jutnak a *She'ol*-ba, IV. Mózes 16:30,33; Zsolt 55:15
6. gyakran egy olyan állattal személyesítik meg, aminek nagy a szája, IV. Mózes 16:30; Ézs. 5:14; 14:9; Hab. 2:5
7. az ott lévő embereket *Repha'im*-nek hívják, Ézs. 14:9-11

II. Újszövetség

A. A héber *She'ol* kifejezést a görög nyelvben a *Hades* szóval fordítják (a láthatatlan világ)

B. A *Hades* jellemzése

1. a halálra utal, Máté 16:18
2. a halálhoz kapcsolódik, Jel. 1:18; 6:8; 20:13-14
3. gyakran az állandó büntetés helyével párhuzamos (*Gyehenna*), Máté 11:23 (ÓSZ-i idézet), Lukács 10:15; 16:23-24
4. gyakran a sírral párhuzamos, Lukács 16:23

C. Lehetséges, hogy felosztott (a rabbik szerint)

1. az igazak részét hívják paradicsomnak (valójában ez egy másik név a mennyre, vö. II. Kor. 12:4; Jel. 2:7), Lukács 23:43
2. a gonoszok részét Tartarosznak hívták, II. Péter 2:4, ahol a gonosz angyalok őrzőhelyének hívják (vö. I. Mózes 6; I. Énók)

D. *Gyehenna*

1. Az ÓSZ-i kifejezést tükrözi vissza, "Hinnon fiainak völgye", (Jeruzsálemtől délre). Ez volt az a hely, ahol a föníciai tűz isten, *Molok* imádata zajlott gyermekáldozatokkal (vö. II. Kir. 16:3; 21:6; II. Krón. 28:3; 33:6), amit a II. Mózes 18:21 és a 20:2-5 megtiltott.
2. Jeremiás a pogány istenimádat helyét YHWH ítéletének helyévé tette (vö. Jer. 7:32; 19:6-7). Az I. Énók 90:26-27 és a Sib. 1:103-ban vált a tüzes, örök ítélet helyévé.
3. A Jézus idejében élő zsidók annyira meg voltak döbbenve azon, hogy elődeik gyermekáldozatokkal járó pogány istenimádaton vettek részt, hogy azt a helyet Jeruzsálem szeméttlerakójává tették. Jézus nagyon sok metaforája az örök ítélettel kapcsolatban erről a szeméttelről szól (tűz, füst, férgek, bűz, vö. Márk 9:44,46). A *Gyehenna* kifejezést csakis Jézus használja (kivéve a Jakab 3:6-ban).

4. Hogyan használja Jézus a *Gyehenna* kifejezést
  - a. tűz, Máté 5:22; 18:9; Márk 9:43
  - b. állandó, Márk 9:48 (Máté 25:46)
  - c. a pusztulás helye (a léleké és a testé is), Máté 10:28
  - d. a *She'ol*-al párhuzamos, Máté 5:29-30; 18:9
  - e. úgy jellemzi a gonoszokat, hogy "a pokol fiai", Máté 23:15
  - f. az igazságszolgáltatási ítélethirdetés eredménye, Máté 23:33; Lukács 12:5
  - g. a *Gyehenna* fogalma párhuzamos a második halállal (vö. Jel. 2:11; 20:6,14;) vagy a tűz tavával (vö. Máté 13:42,50; Jel. 19:20; 20:10,14-15; 21:8). Lehetséges, hogy a tűz tava lesz majd az emberek végső lakhelye (a *She'ol*-ból) és a gonosz angyaloké is (a *Tartaroszból*, II. Péter 2:4; Júdás 6, vagy az abyss, vö. Lukács 8:31; Jel. 9:1-10; 20:1,3).
  - h. nem az emberek számára lett létrehozva, hanem a Sátán és az angyalai részére, Máté 25:41

E. A *She'ol*, a *Hádész* és a *Gyehenna* átfedése miatt lehetséges, hogy:

1. eredetileg minden ember a *She'ol*-ba/*Hádész*-ba került
2. az ottani megtapasztalások (legyen az jó vagy rossz) az Ítélet Napja után súlyosbodni fognak, de a gonoszok helye ugyanaz marad (ezért fordítja a KJV biblia a *hádészt* (sír) *gyehennának* (pokol)).
3. az egyetlen ÚSZ-i szöveg, ami megemlíti a szenvedést még az Ítélet előtt, az a Lukács 16:19-31 példázata (Lázár és a gazdag). A *She'ol*-t most már az ítélet helyeként is megemlítik már (vö. V. Mózes 32:22; Zsolt 18:1-5). Mindazonáltal nem alapozhatunk egy tant egy példázatra.

III. Átmeneti állapot a halál és a feltámadás között

A. Az ÚSZ nem tanítja a "lélek hallhatatlanságát", ami egyike a számos ősi nézeteknek a halál utáni étellel kapcsolatban.

1. Az emberi lelkek a fizikai életüket megelőzően is léteznek már
2. az emberi lelkek örökké létezőek a fizikai halál előtt és után is
3. gyakran a fizikai testet börtönként tekintik, és a halált úgy, mint ami felszabadítja a lelket a fizikai létezés előtti állapotra

B. Az ÚSZ utalásokat ad egy testen kívüli állapotra a halál és a feltámadás közötti időszakra nézve

1. Jézus beszél arról, hogy szakadás van a test és a lélek között, Máté 10:28
2. Ábrahámnak már lehetséges, hogy új teste van, Márk 12:26-27; Lukács 16:23
3. Mózesnek és Illésnek fizikai testük van Jézus megdicsőülésekor, Máté 17
4. Pál megerősíti, hogy a Második Eljövételkor először Jézussal együtt a lelkek új testet kapnak, II. Thessz. 4:13-18
5. Pál megerősíti, hogy a hívők a Feltámadás Napján új szellemi testet kapnak, I. Kor. 15:23,52
6. Pál megerősíti, hogy a hívők nem mennek a *Hádész*-ba, hanem a halálukkor Jézussal lesznek, II. Kor. 5:6,8; Fil. 1:23. Jézus legyőzte a halált, és magával vitte az igazakat a mennybe, I. Péter 3:18-22.

IV. Menny

A. Ezt a kifejezést három értelemben használják a Bibliában.

1. a föld feletti atmoszféra, I. Mózes 1:1,8; Ézs. 42:5; 45:18
2. a csillagos égbolt, I. Mózes 1:14; V. Mózes 10:14; Zsolt 148:4; Zsid. 4:14; 7:26
3. Isten trónjának helye, V. Mózes 10:14; I. Kir. 8:27; Zsolt. 148:4; Ef. 4:10; Zsid. 9:24 (harmadik mennyország, II. kor. 12:2)

B. A Biblia nem fed fel túl sok mindent a halál utáni étellel kapcsolatban. Lehetséges, hogy azért, mert a bukott emberiség semmilyen módon nem érti meg, vagy nem foghatja fel ezt (vö. I. Kor. 2:9).

C. A menny egy hely (vö. János 14:2-3) és ugyanakkor egy személy is (vö. II. Kor. 5:6,8). A menny lehet hogy egy helyreállított Éden Kertje (I. Mózes 1-2; Jel. 21-22). A föld meg lesz tisztítva és helyre lesz állítva (vö. Apcsel 3:21; Róma 8:21; II. Péter 3:10). Isten képmása (I. Mózes 1:26-27) Krisztusban lett helyreállítva. Most már az Éden Kertjének bensőséges

kapcsolata újra lehetséges.

Mindazonáltal lehetséges, hogy ez metaforikus (a menny, mint egy hatalmas kikövezett város, Jel. 21:9-27), és nem szó szerinti. Az I. Korinthus 15 a fizikai és a szellemi test közötti különbséget a felnőtt növény magjaként írja le. Ismét csak elmondom, hogy az I. Kor. 2:9 (az Ézs. 64:4ből és a 65:17-ből való idézet) hatalmas ígéret és reménység! Tudom, hogy amikor meglátjuk Őt, olyanok leszünk mint amilyen Ő (vö. I. János 3:2).

V. Hasznos Forrásmunkák

A. *The Bible On the Life Hereafter* (A Halál Utáni Élet a Bibliában), William Hendriksen

B. *Beyond Death's Door* (A Halál Kapuján Túl), Maurice Rawlings

SZÖVEG: 32:23-27

23Veszedelmet halmozok rájuk, nyilaim mind rájuk szórom,

24Éhség gyötri, láz emésztí őket és a keserű halál; vérengző vadakat küldök rájuk és porban csúszó mérges kígyókat.

25Kint a fegyver gyilkol, bent meg a rémület: mind ifjat, mind szüzet, csecsemőt s vénembert.

26Szétzúgom őket - gondoltam -, kitörlöm emléküket a halandók közül,

27de tartok az ellenség gúnyjától, mert félreértik ellenfeleik, és azt mondják: a mi hatalmas kezünk, s nem az ÚR művelte ezt.

32:23-25 Ez a bekezdés metaforikusan írja le YHWH Izraelre kiszabott ítéletét:

1. "veszedelmet halmozok rájuk" – BDB 705, KB 763, *Hiphil* BEFEJEZETLEN, csak itt található meg. A Qal azt jelenti, hogy "elsöpörni", vagy "elragadni".
2. "nyilaim mind rájuk szórom" – BDB 477, KB 476, *Piel* BEFEJEZETLEN. Ennek az IGÉnek az alapvető jelentése az, hogy "valamit teljessé tenni", azaz teljesen elpusztítani (vö. 22. vers).
  - a. Éhség gyötri, 24. vers, vö. 28:22
  - b. láz emésztí őket, 24. vers (vagy éhség, BDB 536 II, "perzselő forráság")
  - c. keserű halál, 24. vers, (vagy mérgező pestis, vö. e.)
  - d. vérengző vadakat küldök rájuk, 24. vers, vö. III. 26:22
  - e. porban csúszó mérges kígyókat, 24. vers, vö. Ámós 5:18-19
  - f. fegyver (kint), 25. vers
  - g. rémület (bent), 25. vers
    - (1) ifjak (házasulandó korúak)
    - (2) szüzek (házasulandó korú szüzek)
    - (3) csecsemők (még el nem választott csecsemők)
    - (4) vének (öszülő férfiak)

32:26-27 YHWH elpusztította volna őket:

1. szétzúgom őket, 26. vers – BDB 802, KB 907, *Hiphil* BEFEJEZETLEN, de BUZDÍTÓ jelentéssel, hogy illeszkedjen a következő IGÉhez (csak itt, az LXX-ben úgy szerepel, hogy "szétszórom őket")
2. kitörlöm emléküket, 26. vers – BDB 991, KB 1407, *Hiphil* BUZDÍTÓ (azaz teljesen elpusztítani)
3. Ez csak egyike azoknak a szövegeknek, amik azt erősítik meg, hogy Izraelt teljesen ki fogja irtani, ha nem engedelmessé válik a szövetségnek (vö. 4:26; 28:20-22; 30:19).

De ha így tenne, akkor az megakadályozná Izraelnek szánt tervét. Izrael ellenségei győzedelmeskednének, és YHWH-nak tulajdonítanák mindezt (vö. 27. vers).

SZÖVEG: 32:28-33

28Milyen tanácstalan ez a nemzet, és milyen értelmetlen!

29Ha bölcsék lennének, felfognák, s megértenék, mi lesz a végük.

30Hogyan kergethet ezret egy, és hogy úzhat kettő tízezret? Csak úgy, hogy Kősziklájuk odaadta, az ÚR kiszolgáltatta őket.

31Mert sziklájuk nem ér fel a mi Kősziklánkkal, ezt ellenségeink is megítélhetik.

32 Szőlőjük Sodoma szőlőjéből való és Gomora szőlőhegyéről; szőlőfürtjeik mérges fürtök, a szemei keserűek.

33 Kígyóméreg az ő boruk, viperák kegyetlen mérge.

A kérdés a következő, kinek szól ez a bekezdés – Izraelnek, vagy az ellenségeinek (vö. 26-27-es versek)?

1. Izrael ellen?
  - a. 28-29-es versek
  - b. 30. vers, mint a szent háború éllentétje
  - c. 32. vers, Izrael jelenlegi lázadása
2. Izrael ellenségei ellen?
  - a. 30. vers, Izrael jelenlegi katonai bukása (vö. Józs. 23:10)
  - b. 31. vers, Kősziklájuk eladta őket, Uruk pedig kiszolgáltatta őket
  - c. 32-33-as versek, Kánaánita förtelmességek
  - d. a 34-43-as versek arról szólnak, hogy YHWH elutasítja és megítéli a kánaánita bálványimádást

32:28-29 Figyeld meg a 28-29-es versekben szereplő szavakat, amik a "gondolkodásra" utalnak:

1. "tanácstalan" – BDB 1, KB 2, Qal AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV
2. "értelmetlen" – BDB 108 negatív formában
3. "ha bölcsék lennének" – BDB 53, Qal BEFEJEZETT
4. "felfognák" – BDB 968, KB 1328, Hiphil BEFEJEZETLEN
5. "s megértenék" – BDB 106, KB 122, Qal BEFEJEZETT

Izrael képtelen volt a helyes gondolkodásra!

32:30 Figyeld meg a 30. versben a c és d közötti párhuzamot:

1. "Kősziklájuk eladta őket" – BDB 569, KB 581, Qal BEFEJEZETT, vö. Bírák 2.14; 3:8; 4:2; 10:7; Zsolt. 44:10; Ézs. 50:1
2. "Uruk kiszolgáltatta őket" – BDB 688, KB 742, Hiphil BEFEJEZETT

Izrael veresége lehetséges, mert az isteni harcok (szent háború) elhagyta őket, mert nem engedelmeskedtek a szövetségnek. A 32-33-as versek egy kiterjesztett metaforát tartalmaznak, a bor szimbolizálja a kánaáni istenimádatot. Ez halálos volt (azaz mérge, keserű, kígyóméreg)!

SZÖVEG: 32:34-43

34 De el van ez téve nálam, lepecsételve kincstáramban.

35 Enyém a bosszú és a megtorlás, amikor megtántorodik lábuk, mert közel van vesztük napja, és siet, ami rájuk vár.

36 Bizony, ítél az ÚR népe ügyében, és megkönyörül szolgálóin, ha látja, hogy ernyed a kéz, és végét járja apraja-nagyja.

37 Hol vannak isteneik - mondja - és a szikla, akiben bíztak?

38 Akik ették áldozataik kövérjét, itták italáldozataik borát, nosza rajta, segítsenek, rejtssenek el benneteket!

39 Lássátok be, hogy csak én vagyok, nincsen Isten rajtam kívül! Én adok halált s életet, összezúzok és gyógyítok, nincs ki megmentsen kezemből.

40 Kezem az égre emelem, s mondom: Örökké élek én!

41 Ha villogó kardom megélesítem, és ítéletre nyújtom ki kezem, bosszút állok ellenfeleimen, és megfizetek gyűlölőimnek.

42 Nyílam vérrel részegítem, és kardom jóllakik hússal: elesettek és foglyok vérével, az ellenség vezéreinek fejével.

43 Dicsérjétek, ti nemzetek, annak népét, aki megtorolja szolgálói vérét, bosszúval fizet ellenfeleinek, de megbocsát földjének s népének!

32:34 Nekem úgy tűnik, mintha szövegileg a 34. vers a 32-33-as versekhez kapcsolódna. De az is lehetséges, hogy a 35. vershez kapcsolódik (egy idézet YHWH-től [azaz 34-35-ös versek], mint a 39-42-es versek). A bővebb szövegekörnyezet még mindig az, hogy YHWH ítéletet halmoz Izraelre, hogy a nemzetek nehog

félreértsék az üzenetet. YHWH meg fogja ítélni és meg fogja tartani népét. Azt nem mondja ki, hogy Izrael megtér-e, vagy hogy YHWH örökkévaló megváltó tervének meg kell-e jelennie a történelemben. A lázadó szövetséges nép a kisebb a két rossz közül (azaz a bálványimádó népek közül). A Messiás el fog jönni, Izrael pedig továbbra is meg fogja szegni a szövetséget!

Ebben a versben két Qal PASSZÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV szerepel:

1. el van téve nálam – BDB 485, KB 481 (csak itt található)
2. lepecsételve – BDB 367, KB 364, vö. Jób 14:17

32:35 Ennek a versnek az első sorát az ÚSZ-ben a Róma 12:19-ben és a Zsid. 10:30-ban is idézik. Az a kifejezés, hogy "bosszú" (BDB 668) is meg lett említve a 41. és a 43. versben. Ézsaiás és Jeremiás gyakran használta:

1. Izrael ellen – Ézs. 59:17
2. Izrael ellenségei ellen – Ézs 34:8; 35:4; 61:2; 63:4; Jer. 46:10; 50:15,18; 51: 6,11

A "büntetés/megtorlás" kifejezést (BDB 1024) is megtaláljuk az Ézs. 59:18-ban (kétszer), egy olyan szövegkörnyezetben, amiben YHWH helyreállítja a bűnös Izraelt (azaz Sion).

■ „amikor megtántorodik a lábuk” Ez az IGE (BDB 556, KB 555, Qal BEFEJEZETLEN) a következőkre utalhat:

1. személyes bajbajutásra – Dávid a Zsolt. 38:17-ben
2. isteni ítéletre – Ézs. 24:19
3. Isteni ígéretre, ami a helyreállításról szól – Zsolt. 94:18; Ézs. 54:10

Az emberek elbuknak és a természetük is megromlott (vö. Ézs. 24:19), de Isten mind a kettőt helyre fogja állítani (vö. Róma 8:18-25).

■ A 35. versben az utolsó két sor Isten ítéletének egy gyors és biztos eljövételére utal:

1. közel van (BDB 898) vesztük napja (BDB 15)
2. és siet, ami rájuk vár (BDB 301 I, KB 300, Qal AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV)

32:36 Ebben az énekben, ami azt jövendöli meg, hogy Izrael engedetlensége Isteni ítéletet von maga után mégis van egy ígéret, ami YHWH megbocsátásáról és helyreállításáról szól.

1. Az ÚR ítél majd népe ügyében – BDB 192, KB 220, Qal BEFEJEZETLEN, vö. Zsolt. 135:14
2. Az ÚR megkönyörül majd szolgálóin – BDB 636, KB 688, Hithpael BEFEJEZETLEN

Isten meg fogja ítélni népét (Zsolt. 7:8, 96:10), de miközben ezt teszi, meg is alapozza, helyreállítja őket!

32:37-38 YHWH kigúnyolja a kánaáni bálványimádást (vö. Jer. 2:27-28, 11:12-13). Az isteneiket hívja, hogy cselekedjenek értük (38. vers):

1. nosza rajta – BDB 877, KB 1086, Qal BEFEJEZETLEN, PARANC SOLÓ MÓDban
2. segítsenek – BDB 740, KB 810, Qal BEFEJEZETLEN, PARANC SOLÓ MÓDban
3. rejszenek el benneteket – BDB 224, KB 243, Qal PARANC SOLÓ (ezt a kifejezést [BDB 340, KB 337, Qal BEFEJEZETT] mindig arra használták, hogy YHWHban elrejtőzni. Ő, és egyedül csak Ő az egyetlen biztonságos hely).

32:39-40 YHWH megalapozza kivételes, egyedülálló voltát (monoteizmus). Figyeld meg az ellentétes párhuzamot:

1. lássátok be – BDB 906, KB 1157, Qal BEFEJEZETLEN
2. én vagyok – vö. II. Mózes 3:13-14 (YHWH)
3. nincsen Isten rajtam kívül – vö. 4:35,39; 33:26; II. Mózes 8:10; 9:14; Ézs. 44:6,8; 45:7
4. én adok halált és életet – Vö. I. Sám. 2:6; II. Kir. 5:7 (továbbá nézd meg a Róma 9-et)
5. összezúzok és gyógyítok – vö. Jób 5:18; Ézs. 45:7; Hós. 6:1; Ámós 3:6 (az ÓSZ-ben minden okozójának Istent gondolták, s ezzel fejezték ki a monoteizmus igazságát)
6. nincs, aki megmentsen kezeimből – vö. Zsolt. 50:22; Ézs. 43:13; Dán. 4:35

A 40. versben YHWH (az örökké élő, egyedül élő Isten) esküt tesz saját jellemére! Az, hogy felemeli a kezét (BDB 669, KB 724, Qal BEFEJEZETLEN) lehetséges, hogy a népek ellentétéként szolgált (azaz ők azért emelték fel kezüket, hogy jelezzék Izrael feletti győzelmüket) a 27. versben. YHWH azért emeli fel a kezét, hogy esküt fogadjon (vö. Ezék. 20:5-6).

32:41-43 YHWH leírja, hogyan szolgáltat igazságot a bálványimádóknak (41-42-es versek). A 43. versben

megerősíti Izraelnek adott ígéretét.

Pál a 43. vers első sorát a Róma 15:10-ben felhasználja és megerősíti, hogy ezt azt mutatja, hogy YHWH szereti és befoglalja a pogányokat is. Pál a Róma 15-ben a Zsolt. 18:49-et is idézi, vagy a II. Sámuel 22:5-öt, a Zsolt. 117:1-et és az Ézs. 11:10, 42:4-et is (vö. Máté 12:21), hogy ugyanezt az igazságot megerősítse.

YHWH hajlandó megbocsátani Izraelnek saját jellemét és ígéreteit véve alapul, s nem pedig Izrael cselekedeteit. Lényegében véve ez volt a Jer. 30:41-34 és az Ezék. 36:22-38 új szövetsége. Az emberek reménye végső soron a kegyelmes Isten változhatatlan jellemében van, akinek képmására és hasonlatosságára lettek megteremtve!

32:43 „dicsérjétek” Ez az IGE (BDB 943, KB 1247) egy Qal FELSZÓLÍTÁS. Ez egy örömköltés, vö. Jób 38:7; Ézs. 12:6; 24:14; 44:23; 49:13; 54:1; Jer. 31:7.

■ Szerepel itt egy olyan kifejezés, amit a Szeptuaginta toldott hozzá, amit az ÚSZ-i Zsidókhoz írt levél szerzője idézett (aki a szeptuagintát használta) az 1:6-ban.

■ Figyeld meg, hogy a 34-43-as versekben a SZEMÉYES NÉVMÁSOK az egyes szám első személyről átváltak a harmadik személyre. Ez az irodalmi változatosságra utal, s nem különböző szerzőkre. YHWH beszél.

SZÖVEG: 32:44-47

44Így ment oda Mózes, és így mondotta el ennek az éneknek minden szavát a nép füle hallatára, Józsuéval, Nún fiával együtt. **45**Miután végig elmondta Mózes mindezeket a szavakat egész Izrael előtt, **46**így szólt hozzájuk: Szívrelejtétek meg mindazokat az ígéket, amelyekkel ma inteltek benneteket: fiaitoknak pedig parancsoljátok meg, hogy tartsák meg, és teljesítsék ennek a törvénynek minden ígését! **47**Mert nem üres beszéd az számotokra, hanem életet jelent nektek. Általa éltek hosszú ideig azon a földön, amelyre most átkeltek a Jordánon, hogy birtokba vegyétek.

32:44 „Józsué” A Józsué és a Jézus nevek ugyanazon a két héber szavon alapulnak, YHWH és "üdvösség" (egy IGÉT még hozzá kell még toldani).

Józsuét Mózesrel az emberek elé helyezik, hogy megerősítsék és megalapozzák vezetői szerepét.

32:46 „szívrelejtétek meg” Ez az IGE (BDB 962, KB 1321) Qal FELSZÓLÍTÁS. Ugyanezt az idiómát láthatjuk az Ezék. 44:5-ben. Izraelnek választási lehetősége van, olyan döntése, amivel kapcsolatban rendelkezik információkkal YHWH múltbeli cselekedeteire és jelenbeli ígéreteire alapozva (vö. 4:26; 30:19; 31:28), most viszont döntenie kell!

A "Szívvel" kapcsolatban lásd a Különleges Témát a 2:30-ban.

■ **„fiaitoknak pedig parancsoljátok meg”** Ez a szülők tanítói felelősségeit hangsúlyozza ki (vö. 32:7).

32:47 „mert nem üres beszéd az számotokra, hanem jelent nektek” Ez azt a fogalmat fejezi ki, hogy Isten szavának, miután ki lett mondva, független hatalma van (vö. V. Mózes 8:3; Zsolt. 33:6,9; Ézs. 55:11). Ez a szó (Mózes írásai) életet és halált is hozhat (vö. 30:32) vagy halált és pusztítást (vö. 30:19). Ennek hatásosságához továbbra is az engedelmesség a kulcs!

SZÖVEG: 32:48-52

48Ugyanezen a napon így szólt az ÚR Mózeshez: **49**Menj föl ide, az Abárim-hegységbe, a Nebó hegyére, amely Móáb földjén, Jerikóval szemben van. Nézd meg Kánaán földjét, amelyet én Izráel fiainak a birtokába adok! **50**Azután meghalsz azon a hegyen, amelyre fölmegy, és elődeid mellé kerülsz, ahogyan a testvéred, Áron is meghalt a Hór hegyén, és elődei mellé került. **51**Mert Izráel fiai között ti is hűtlenek voltatok hozzám a Meríbat-Kádés vizénél, a Cin-pusztában, és nem tekintettetek szentnek Izráel fiai között. **52**Megláthatod ugyan közletről azt a földet, de nem mehetsz be arra a földre, amelyet Izráel fiainak adok.

32:49-50 Ennek a két versnek számos FELSZÓLÍTÓ MÓDJA van:

1. "menj föl", 49. vers – BDB 748, KB 828, Qal FELSZÓLÍTÁS
2. "nézd meg", 40. vers – BDB 906, KB 1157; Qal FELSZÓLÍTÁS
3. "meghalsz", 50. vers – BDB 559, KB 562, Qal FELSZÓLÍTÁS
4. "mellé kerülsz" – BDB 62, KB 74, Niphal FELSZÓLÍTÁS

Mózes utolsó cselekedeteit Isten jegyezte fel, aki szerette őt, használta őt, és számon kérte rajta tetteit!

32:49 „Abarim” Ez egy hegylánc volt (vö. IV. Mózes 27:12-14).

■ **„Nebó hegyére”** Ez volt a hegylánc legmagasabb csúcsa. Ez a csúcs valószínűleg nagyon közel volt a Holt-tenger északi partjához, átellenben Jerikóval, a Jordán völgygel szemközt.

32:50 „azután meghalsz azon a hegyen” A vers arra utal, hogy ez a hely lesz Mózes földi életének utolsó állomása (vö. 34. vers), de azokkal a családtagjaival és honfitársaival fog együtt élni, akik korábban haltak meg.

■ **„Hór hegyén”** Áron halálát és temetését először a IV. Mózes 20:22-29-ben, 33:38-39-ben jegyezték fel. Viszont az V. Mózes 10:6 azt mondja, hogy a Moseroth-on halt meg és ott lett eltemetve (vö. IV. Mózes 33:30-31). A Hard sayings of the Bible című könyv a 166. oldalon azt mondja, hogy a Morerah a terület neve volt, a Hór hegye pedig egy bizonyos hegy neve volt.

32:51 „ti is hűtlenek voltatok hozzám (vö. IV. Mózes 20, 27:14; V. Mózes 1:37, 3:23-27). Ez azzal volt párhuzamos, hogy "mert nem tartottatok szentnek Engem". Mózes nyílt és nyilvánvaló engedetlensége mindenki előtt a IV. Mózes 20-ban és a IV. Mózes 27-ben azt eredményezte, hogy Isten nyilvánosan megítélte, és nem engedte meg neki, hogy belépjen az Ígéret Földjére.

32:52 Ezt a 34. fejezetben bővebben kifejti.

V. MÓZES 33

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Mózes végső áldása Izrael számára	Mózes áldása	Mózes megáldja Izrael törzseit	A törzsek
33:1-5	33:1-29 (1-5)	33:1-5 (2-5)	33:1-29 (1.) (2.) (3.) (4-6)
33:6-7	(6-7)	33:6. 33:7.	(7.)
33:8-11	(8-11)	33:8-11	(8-11)
33:12.	(12.)	33:12.	(12.)
33:13-17	(13-17)	33:13-17	(13-17)
33:18-19	(18-19)	33:18-19	(18-19)
33:20-21	(20-21)	33:20-21	(20-21)
33:22.	(22.)	33:22.	(22.)
33:23.	(23.)	33:23.	(23.)
33:24-29	(24-25)	33:24-29 (24-25)	(24-25)
	(26-29)	(26-29)	(26-29)

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együltödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÖVEGÖSSZEFÜGGÉSI BETEKINTÉSEK

- A. Ez a fejezet nagyon hasonlít az I. Mózes 49-hez. Mind a kettő azt az ősi zsidó hagyományt tükrözi vissza, hogy az atyák megáldják gyermekeiket (azaz Jákób megáldja fiait az I. Mózes 49-ben). Mózes itt Izrael törzseinek atyját helyettesíti, és kihirdeti a családi áldásokat és mindegyikhez tartozik egy figyelmeztetés is.
- B. A 32. fejezet énekét annak komoly figyelmeztetéseivel össze kell illesztenünk a 33. fejezet

áldásaival, hogy láthassuk YHWH igéjének teljes tanácsát!

- C. Ez a költemény úgy tűnik, hogy megszakítja a 32:48-52 és a 34. fejezet közti folytonosságot. Hogy miért ide szúrták be, hogy mikor és ki tette, nem tudjuk megmondani. Azt feltételezik róla, hogy ez egy ihletett költészeti áldás, amit Mózeshez kapcsolnak.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 33:1-5

¹Ezzel az áldással áldotta meg Izráel fiait Mózes, az Isten embere, mielőtt meghalt.

²Ezt mondta: A Sínairól jött az ÚR, a Széírről ragyogott rájuk, a Párán hegyéről tündökölt, megérkezett szent seregével, jobbján lángoló tűzzel.

³Mennyire szereti népét! Szentjei kezében vannak, lábaidhoz telepednek, befogadják beszédedet.

⁴Mózes törvényt adott nekünk, Jákób gyülekezetének, örökségül.

⁵Az ÚR lett Jesurún királya, mikor összegyűltek a nép vezetői, együvé Izráel törzsei.

33:1 „áldással áldotta meg” Az IGE (BDB 138, KB 159, Piel BEFEJEZETT) és a FŐNÉV az 1. versben tűnik fel.

KÜLÖNLEGES TÉMA: ÁLDÁS

Az ÓSZ-ben számos fajta áldás található (BDB 139). A két leggyakoribb a következő:

1. Isten áldásai:

- a. minden nemzetnek szólnak Ábrahám (és a Pátriárkák) keresztül, I. Mózes 12:3; 27:29; vö. ApCsel 3:25; Gal. 3:8
- b. feltétele a megtérés, II. Mózes 32:29; Jóel 2:12-14
- c. feltétele a szövetséghez való hűség, III. Mózes 25:18-21
- d. az Istennel való megfelelő kapcsolat jólétet eredményez (azaz az átkok szemben az áldásokkal), V. Mózes 11:26,27,29; 23:5; 28:2,8; 30:1,19; Józs. 8:34; Zsolt. 133:3; Péld. 10:22
- e. az engedelmes Izraelre szállnak, V. Mózes 12:15; 16:17; 32:23; Ézs. 44:3; Ezék. 34:25-31; Mal. 3:10-12
- f. az engedelmes Lévíta papokra szállnak, Ezék. 44:28-31; Mal. 3:10-12
- g. Dávidon és a Messiási vonalon voltak, II. Sám. 7:29; Zsolt. 3:8; 21:3; 118:26 (vö. Máté 21:9; 23:39; Márk 11:9; Lukács 13:35; 19:38; János 12:13)
- h. azon a személyen nyugszik, akit Isten maga küld el, Zsolt. 118:26; 129:8

2. a szülők áldása:

- a. Izsák megáldja Jákóbot (csalás útján), I. Mózes 27:12, 18-29,35
- b. Jákób, I. Mózes 49:3-27, 28-29
- c. Mózes (helyettes atya), V. Mózes 33:1-25

Isten szava, s egyébként ami azt illeti, a pátriárkák kimondott áldásai egy független, önirányított erőforrássá vált, hogy betöltse annak célját, Ézs. 55:11; 45:23; Máté 24:35 (5:17-19); Márk 13:31; Lukács 21:33. A kimondott ige hatalmát a következőkben is láthatjuk:

1. teremtés (azaz "azt mondta")
2. a Messiást "igének" hívták, János 1:1,14; I. János 1:1, Jel. 19:13

Isten legnagyobb áldása amit adhat, az Saját Maga, azaz személyes jelenléte, ami velünk, értünk van!

■ „Isten embere” Ezt a kifejezést (BDB 35 CONSTRUCTUS 43) arra használták, hogy a prófétákat írják le vele (vö. Józs. 14:6; I. Sám. 2:27; 9:6-7; I. kir. 9:6; 12:22; 13:1.30; II. Kir. 1:9-13; 5:8; 23:17; Jer. 35:4).

33:2 Ez a vers YHWH Izrael előtt való, kijelentés szerű megjelenését írja le (azaz theofánia). Az isteni lény és az emberek közti csodás találkozás elég félelmetes volt (vö. II. Mózes 19; Zsolt. 50:2-3). YHWH jelenléte a különleges felhő formájában folytatódott (azaz dicsőségének *Shekinah* ragyogása). YHWH wljött közéjük és népével maradt a Sínai/Hóreb hegyétől kezdve mindaddig, amíg át nem keltek a Jordánon. Sőt még akkor

is különleges jelenléte ott volt a Szövetség Ládáján, a kérubok szárnyai felett.

Ebből a versből nyilvánvaló, hogy YHWH-t mindig egy hegységgel társították (vö. I. Kir. 20:23, 28).

1. Morijjá (I. Mózes 22:2; II. Krón. 3:1, a templom helye)
2. Sínai/Hóreb hegye (II. Mózes 19-20)
3. Széir hegye (itt, és a Bír. 5:4)
4. Párán hegye (Hab. 3:3)
5. Ébál/Gerizim hegye (27:4; Józs. 8:30-33)
6. Tábor hegy (Bír. 4:4; 5:5)
7. Karmel hegy (I. Kir. 18:20-39; II. Kir. 4:25-27)
8. Pecárim (II. Sám. 5:20; Ézs. 28:21)
9. Sion hegye (Ézs. 2:1-4; Mik. 4:1-4; Zsolt. 68:16, Jeruzsálem neve)
10. Nébó hegy (V. Mózes 34, csak Mózes számára)

■ **„Sínairól”** Ezen a helyen adta Isten a Törvényt. Csak itt az V. Mózesben hívják Sínainak (BDB 696). Általában Hórebnek hívták (BDB 352). Lásd: Különleges Téma: a Sínai hegy elhelyezkedése az 1:2-ben.

■ **„Széiről”** Ez a név (BDB 973) számos helyre utalhat az ÓSZ-ben:

1. Utalhat Edom földjére – I. Mózes 32:3; 36:30; IV. Mózes 24:18; V. Mózes 1:44; 2:8,12,22,29; 33:1; Józs. 11:17; Bír. 5:4.
2. Utalhat egy hegyre/dombra Edomban – I. Mózes 36: 8-9; V. Mózes 1:2, 2:14; Józs. 24:4.
3. Utalhat egy népre – I. Mózes 36:20-30; II. Krón. 25:11,14; Ezék. 25:8 (Edom)
4. Utalhat egy hegyre/dombra Júdában – Józs. 15:10(?)

■ **„Párán hegyéről”** Ez az a hegylánc (BDB 803), ami közel van Móáb pusztájához (vö. 1:1) az Arabah nyugati oldalán, az Aqaba öböl nyugati oldalánál.

Lehetséges, hogy ez a felsorolás Izrael gyermekeinek utazásáról szól, mikor elhagyták a Sínai hegyet, hogy belépjenek az Ígéret Földjére (lehet továbbá egy pusztaság is, vö. IV. Mózes 10:12; 12:16; 13:3,26). Isten azt mondta, hogy velük volt a vándorlás egész ideje alatt, és még mindig velük van.

■

NASB „a tízezer szent között”
NKJV „a tízezer szenttel”
NRSV „a szentek tömegével”
TEV „tízezer angyal volt vele”
NJB -----

A MT itt azt mondja, hogy "Ribebboth-Kodesh". Az V. Mózes 32:51 hasonló mássalhangzókat használ, mint a "Meribah-Kadesh". Ez utalhat egy (1) helység nevére, vagy (2) "angyalokra" (vö. Dán. 7:10, Jel. 5:11), vagy "szentekre" (vö. 3. vers; 7:6; 14:2; 26:19; 28:9). A rabbik arra használják ezt a szövegrészt, hogy az angyalok közbenjáró szerepét bizonygassák (vö. ApCsel 7:53; Gal. 3:19, Zsid. 2:2).

■

NASB „lángoló tűzzel”
NKJV „tüzes törvénnyel”
NRSV „az övéivel”
TEV „lángoló tűzzel”
NJB „világlott”

Szó szerint az szerepel itt, hogy "tüzes törvény" (BDB 77 és 206). Ebben a szöveggörnyezetben viszont ez YHWH dicsőségének eljövendő ragyogására utal (vö. Ézs. 60:1-3).

33:3 „szereti népet” Az IGE (BDB 285, KB 284, Qal MELLÉKNÉVI IGENÉV) úgy tűnik, hogy a következő verseket tükrözi vissza: 4:37; 7:7-8; 10:15.

Az ALANY "nép" TÖBBESZÁMŰ, és a páttriárkák leszármazottaira utal.

■

NASB „az összes szentek a kezében van”
NKJV „minden szentje a kezében van”
NRSV „minden szentjéért ő a felelős”

TEV „megvédi azokat, akik hozzá tartoznak”

NJB „a szentjeid irányításod alatt állnak”

Az a kifejezés, hogy "szentek" (BDB 481 CONSTRUCTUS 872) a szövetséges népre utal. Ezt úgy is lehet fordítani, hogy "szentek" (pl. 7:6, 14:2,21; "szent nép").

■

NASB „követnek”

NKJV „leülnek”

NRSV „vonulnak”

TEV „meghajolnak”

NJB „leesnek”

Ez szó szerint azt jelenti, hogy "lefeküdni valahol" (BDB 1067, KB 1730, Pual BEFEJEZETT, szokot IGE, ami csak itt fordul elő). Utalhat arra is, hogy valaki tanulói helyzetben van (azaz mélyre hajolva, vö. TEV, a lábainál ülni, vö. NET Bible). A többes számú személyes névmás Izrael népére is utalhat.

■ **„befogadják beszédedet”** Ez a Törvény a Sínai/Hóreb hegyen történt átadására utal a II. Mózes 20-ban és a következő fejezetekben. Isten népe ismerte Isten akaratát és törvényét. A szövetséges népnek különleges felelőssége van azzal kapcsolatban, hogy Isten jellemét tükrözzék vissza.

Mindannyian megerősítették arra való hajlandóságukat, hogy kövessék Isten törvényét.

33:4 „Mózes törvényt adott nekünk” Úgy tűnik, hogy ez azt az elképzelést erősíti meg, amit az előző versekben láthatunk, hogy a 3. versben lévő utalás egy helységnévre utal, és hogy ezek a versek Isten népéről szólnak, s nem angyalokról.

■ **„Jákób gyülekezetének örökségül”** Az a kifejezés, hogy "örökségül" (BDB 440) valóban szó szerint az örökségre utal (BDB 439). Ezt a kifejezést először Izrael (Jákób (BDB 748) törzsére használták a II. Mózes 6:8-ban és az Ezékielben gyakran meg lett említve (vö. 11:15, 33:24, 36: 2,3,5).

Az a kifejezés, hogy "gyülekezetének" (BDB 875) azt jelenti, hogy "a hívők gyülekezete" (vö. ugyanez a szótó szerepel a következő helyeken is: 23:2,3,4,8; 31:30),

A 4. versben lévő párhuzam miatt az "örökség" ezen használata a szövetség egyik metaforája is lehet (azaz a törvénynek). Isten népe egy kijelentésnek és egy földterületnek is a birtokosa volt!

33:5 „királlyá” Lehetséges, hogy ez egy YHWH-ra mint királyra való utalás volt (BDB 572 I, vö. II. Mózes 15:18; Iv. Mózes 23:21; 24:7, I. Sám. 8:4-9).

■ Az utolsó két sor párhuzamos, "a nép vezetői" és "Izrael törzsei". Arra utal, hogy a szövetség életbe lett léptetve Isten új népével kapcsolatban a Sínai/Hóreb hegyen (vö. II. Mózes 19-20).

■ **„Jesurún”** Ez szó szerint azt jelenti, hogy "az igazak" (BDB 449) és Izraelre utal (vö. 26. vers; 32:15; Ézs. 44:2). Lásd a Különleges Témát az 1:1-ben.

SZÖVEG: 33:6

6Éljen Rúben, ne haljon ki, ha kevés is a száma!

33:6 „Éljen Rúben ne haljon ki” A 6. versben három Qal PARANCSOLÓ mód szerepel:

1. éljen – BDB 310, KB 309
2. haljon – BDB 559, KB 562 (tagadó formában)
3. legyen – BDB 224, KB 243 (tagadó formában)

Rúben volt Jákób elsőszülött fia, de bünt követett el apja ellen (vö. I. Mózes 35:22) és elvesztette kiemelkedő voltát (vö. I. Mózes 49:3-4).

■

NASB „s ne legyen kevés embere”

NKJV „s ne hagyj, hogy kevés embere legyen”

NRSV „még ha kevés is a száma”

TEV „bár kevés is száma”

NJB „bár kevés embere van”

A 6. vers tagadó formája lehet, hogy nem illik a második "éljen" kifejezéshez. Így tehát ez is része volt a kitűnőségének elvesztésének (vö. TEV, NJB). Ez a kifejezés gyakran azt is jelenti, hogy "nem túl sok ember" (vö. I. Mózes 34:30, V. Mózes 4:27; Zsolt. 105:12; Jer. 44:28).

SZÖVEG: 33:7

7Júdára ezt mondta: Hallgasd meg, URam, Júda szavát! Vezesd őt vissza népéhez; ha harcolnia kell kezével, segítsd ellenségével szemben!

33:7 „hallgasd meg” Ez az IGE (BDB 1033, KB 1670, Qal FELSZÓLÍTÁS) gyakran fordul elő az V. Mózesben, de általában ezen esetekben YHWH (vagy Mózes) szólt Izraelhez.

■ „Uram” Lásd Különleges Témák: Az istenség nevei az 1:3-ban.

■ „Júda szavát” Ebben a szöveggörnyezetben Mózes arra kéri YHWH-t, hogy hallgassa meg Júda imádságát (azaz Júda törzsének imádságát). Semmi olyan nincs Mózes áldásában, ami arra utalna, hogy Júdának különleges helye van, mint királyi törzsnek, Jákób áldásában pedig az I. Mózes 49:8-12-ben annyira egyértelmű.

Az a tény, hogy Simeon törzse nincs megemlítve, egyeseket arra vezetett, hogy ezt a próféciaát egy későbbi időszakkal hozza kapcsolatba, amikor Simeon Júda törzsébe tartozott (vö. Józs. 19:1.9, Bír. 1:3-4). Simeon földterülete Júdától délnyugatra volt, ami őt filiszteus várossal volt határos.

■

NASB „kezeivel harcolt értük”

NKJV „legyen elegendő számukra az Ő keze”

NRSV „erősítsd meg kezeiket ő értük”

TEV „harcolj értük URam”

NJB „hogy kezei megvédje igazukat”

Ezt a héber kifejezést nem ismerjük igazán. Lehetséges, hogy arra utal, hogy Júda megvédi magát ellenségeivel szemben, ami az egyesült monarchia megoszlása felé mutathat, ami Kr.e. 922-ben történt Júda és Izrael között (de ez csak egy spekuláció).

SZÖVEG: 33:8-11

8Lévire ezt mondta: Tummimodat és úrimodat add ennek a hűségnek! Mert próbára tetted Masszában, perbe hívtad Meribá vizeinél.

9Aki azt mondta, hogy nem néz se apjára, se anyjára, nem ismerte el testvéreit, nem akart tudni fiairól. Parancsodat megtartották, szövetséged megőrizték.

10Tanítják döntéseidre Jákóbot, és törvényedre Izráelt. Tömjént tesznek orcád elé, áldozatot oltárodra.

11Áldd meg, URam, amije van, gyönyörködj keze munkáiban! Tamadói derekát törd le, és gyűlölöit, hogy föl se kelhessenek!

33:8-11 A kumrámi irodalomban vannak olyan tekercek, amiket a Holt-tengertől északnyugatra találtak meg barlangokban. Az V. Mózes 18:18 és a IV. Mózes 24:15-17 konkrét Messiási próféciaák, amik összefüggésben állnak ezzel az ígérettel. Azt gondolták, hogy a Messiás a Lévitákkal áll rokonságban (vö. Zsolt. 110:4-7; Zakariás 3-4).

Ez az áldás nem csak Áron múltbeli hű cselekedeteit foglalja magában, (vö. Zsolt. 106:16), hanem Mózesét is (vö. utolsó két sor a 8. versben, II. Mózes 17:1-7).

33:8 „Tummimodat és úrimodat” Ez a két dolog (BDB 1070 és 22) (1) vagy egy kézi módja volt a sorsvetésnek, vagy (2) egy látható fény volt, ami a próféciaát jelölte YHWH akaratával kapcsolatban. Nyilvánvaló, hogy a Főpap tartotta magánál egy kis szütyőben a mellvéd alatt (vö. II. Mózes 28:30; III. Mózes 8:8, I. Sám. 14:37-42; 23:9-12). Azt, hogy pontosan mik is voltak és hogy hogyan működtek, már nem tudjuk (vö. NIDOTTE, 1. kötet, 29-331 oldalak).

■ „ennek a hűségeseknek” Ez lehetséges, hogy Áronra vagy Mózes utal, vagy a főpap leszármazottaira, de a történelmi utalás Mózesre utal.

■ „Masszában ... Meribó” Olvasd el a II. Mózes 17:7-et. Az itt megemlített lázadás viszont semmilyen formában sem említi meg sem Lévit, sem pedig a papokat. Azt, hogy pontosan mi a kapcsolat, nem tudjuk pontosan.

■ Nyilvánvaló, hogy YHWH mind Izraelt mind pedig vezetőit megpróbálta a pusztai vándorlás időszakában, hogy lássa, valóban bíznak-e Benne, gondoskodásában és vezetésében (vö. II. Mózes 17:7).

1.próba – BDB 650, KB 702, Piel BEFEJEZETT

2.verseng/cívódik – BDB936, KB 1224, Qal BEFEJEZETLEN

Figyeld meg, hogy YHWH rendszeresen próbára teszi (BDB 650) azok motivációit és elkötelezettségét, akik azt vallják, hogy ismerik Őt és bíznak Benne:

1.Ábrahám – I. Mózes 22

2.Izrael – II: Mózes 15:25; 16:4; 20:20; V. Mózes 8:2,16; 13:3; Bír. 2:22; 3:1,4

3.Mózes – V. Mózes 33:8

4.Ezékiás – II. Krón. 32:31

5.Jézus is megpróbáltatott – Máté 4, Lukács 4

Ugyanezt a szót használják akkor is, amikor az emberek "teszik próbára" Istent, amit mindig negatív fényben láthatunk!

33:9 Ez a II. Mózes 32-ben található ígerészre utal, amikor is Izrael bálványimádásba keveredett, amikor elkészítették és imádták (azaz szexuális orgiát rendeztek) az aranyborjút. Ezen a ponton Mózes elrendelte, hogy a hűséges Léviták (saját törzse) ítéletként öljék le sok izraeli honfitársukat (vö. 32:25-29).

Ezen cselekedetükért, amit saját családjuk ellen is meg kellett tenniük, a következő jutalmat kapták:

1.parancsokat megtartották – BDB 1036, KB 1581, Qal BEFEJEZETT, vö. 29:9

2.szövetséged megőrizték – BDB 665, KB 718, Qal BEFEJEZETLEN, vö. Zsolt. 25:10, 78:7, 119:2,22,33,34,56,69,11,115,129,145

33:10 „tanítják ... tömjént ... áldozatot” Ezek voltak a lévita papok feladatai:

1.tanítás – BDB 434, Kb 436, Hiphil BEFEJEZETLEN, vö. 31:9-13, ami magába foglalja a bíraskodást, vö. 17:9-10

2.a szent sátorban/templomban lévő feladatok

33:11 Ebben a rövid versben négy IGE és két MELLÉKNÉVI IGENÉV szerepel:

1. „áld meg” - BDB 138, KB 159, Piel FELSZÓLÍTÁS, vö. 1,13,20,24; 28:3 (kétszer),4,5,6(kétszer),8,12,19; 30:16. Ezt szeretné YHWH is tenni!

2. „gyönyörködj” - BDB 953, KB 1280, Qal BEFEJEZETLEN. Ez egy áldozati kifejezés, vö. III. Mózes 1:4; 7:18; 19:7; 22:23,25,27, amit úgy is lehet fordítani, hogy "élvezd", III. Mózes 26:34 (kétszer)

3. „törd le” - BDB 563, KB 571, Qal FELSZÓLÍTÁS, amit a 32:29-ben YHWH-ra használtak, itt pedig az ellenségeire (vö. 4., 5. és 6.)

4. „támadói” - BDB 877, KB 1086, Qal AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV, amit az ellenségekre használnak

a. Isten ellenségeire, II. Mózes 15:7

b. Izrael ellenségeire, II. Mózes 32:25; Zsolt. 109:28

c. felebarátai ellenségeire, V. Mózes 19:11

5. „gyűlölői” - BDB 971, KB 1338, Piel MELLÉKNÉVI IGENÉV, a Zsoltároknak gyakran használja az ellenségekre, vö. 18:40; 44:7,10, 55:12; 68:1; 89:23

6. „föl se kelhessenek” - ugyanaz a szótöve, mint a 4.-nek, de itt Qal BEFEJEZETLEN. Ez utalhat más olyan izraelitákra, akik megtámadták Mózes és Áron vezetői beosztását a pusztai vándorlás időszakában.

■
NASB, NKJV,
NRSV

„áld meg amije van”

TEV

„segítsd törzsét, hogy erőssé váljon”

NJB „áld meg méltóságát”

Ennek a kifejezésnek (BDB 298) számos mellékjelentése lehet:

1. alapvető jelentése a "kapacitás" vagy "erő"
2. fizikai erő
3. képesség, adottság
4. érdem
5. teljesítmény
6. tulajdon

■ „derekát törd le” Ez szó szerint azt jelenti, hogy "eltörni a comját" (azaz a testben található legnagyobb izmot, ami az egész embert szimbolizálja). Ez egy héber metafora, amit arra használnak, hogy valakit megfosztanak hatalmától. Az is lehetséges, hogy van egy olyan mellékjelentése, hogy abba marad a nemzés, tehát nincsenek leszármazottai.

SZÖVEG: 33:12

12Benjámira ezt mondta: Az ÚR szerelmese ő, biztonságban lakik nála, oltalmazza őt mindenkor; hegyháta között lakik.

33:12 „Benjámira .. az ÚR szerelmese ő” Benjámint (BDB 122) hívhatjuk az ÚR szerelmesének, mert Jákóbnak, atyjának ő volt a kedvenc fia (vö. I. Mózes 44:20).

■ „biztonságban lakik nála” Az IGE (1014, KB 1496, Qal BEFEJEZETLEN, de PARANCSOLÓ módban van, vö. 12. vers [kétszer], 16,20,28, II. Mózes 25:8; 29:45,46). A 12. versben YHWH a közei társa.

■
NASB „aki oltalmazza őt egész nap”
NKJV „aki elrejti őt egész nap”
NRSV „körülveszi őt egész nap”
TEV „őrzi őket egész nap”
NJB „minden nap védelmezi őket”

Az IGE (BDB 342, KB 339, Qal AKTÍV MELLÉKNÉVI IGENÉV) csak itt fordul elő, és azt is jelentheti, hogy "körbevesz" vagy "körülvesz", vagy "befedez".

■
NASB, NKJV „vállai között lakozik”
NRSV „vállai között nyugszik”
TEV „köztük lakozik”
NJB „hegyháta között lakik”

Ez egy metafora, (1) ami egy olyan helyet jelöl, ami a béke és a biztonság helye (20. és 28. vers), vagy (2) azt jelenti, hogy védett területen lakni (azaz Siloh, Bétel vagy Jeruzsálem [S. R. Driver felvetése]).

SZÖVEG: 33:13-17

13Józsefre ezt mondta: Megáldotta földjét az ÚR az ég fentről jövő ajándékával és a lent elterülő vizekkel:

14nap-érlette ajándékkal, hold-sarjasztotta ajándékkal,

15az ősi hegyek javaival, az örök halmok ajándékával,

16a föld bőséges ajándékával, a csipkebokorban lakónak kegyével. Szálljon ez József fejére, a testvérek közt megszenteltnek fejére!

17Pompás, mint az elsőnek ellett bika, a szarvai bölényszarvak, népeket teper le velük, egészen a föld széléig. Ilyenek Efraim tízezrei és Manassé ezerei.

33:13-17 A leghosszabb áldás, kivéve Lévi áldása, József fiainak szól, Efraimnak és Manassénak (vö. 17. vers, két fia, akik Egyiptomban születtek). Ezek voltak a legerősebb északi törzsek.

A 13-16b versekben Mózes mezőgazdasági áldásokat sorol fel, amiket ez a két törzs kap. A 16c és d

versben elismerik József egyiptomi státuszát. A 17. versben ennek a két törzsnak az erejét állati metaforákkal fejezik ki.

33:13 Ez a vers arra utal, milyen bőségesen található víz a harmatból és a földalatti forrásokban (vö., I. Mózes 49:25). A víz mezőgazdasági bőséget jelentett!

33:15 „**az ősi hegyek javaival az örök halmok ajándékaival**” Lehetséges, hogy fákra utal, gyümölcsfákra és építkezésre használt fára egyaránt.

33:16 „**a csipkebokorban lakónak kegyelmével**” Lehetséges, hogy ez az égő csipkebokorra utal (vö. II. Mózes 3:2-4). Ezt a szót, amit a bokorra használ (BDB 702) csak ötször használták az ÓSZ-ben, ebből négy a II. Mózes 3:2-4-ben szerepel.

■

NASB „**a testvérek közt megszentelnek fejére**”
NKJV „**annak a fejére, aki kiválasztatott testvérei közül**”
NRSV „**annak homlokára, aki herceg a testvérei között**”
TEV „**mert ő volt a legény a testvérei között**”
NJB „**a testvérek között a felszentelt homlokára**”

Ez Jákób áldását tükrözi vissza az I. Mózes 49:26-ból. József vezetői státusza és kiválósága folytatódik fiainak leszármazottaiban.

33:17 „**pompás, mint az elsőnek ellett bika szarvai**” Héberül a „szarv” (BDB 901) szó a hatalom/erő szimbóluma.

■ „**egészen a föld széléig**” Ez egy CONSTRUCTUS a BDB 67 és 75 szavakból. Ennek nagyon nagy teológiai jelentősége van.

1. YHWH egyedülállósága (monoteizmus)
  - a. Ézs. 45:6,14; 46:9; 57:8,10
  - b. Zof. 2:15
2. YHWH hatalma és dicsősége
  - a. Péld. 30:4
  - b. a 3. pont alatt lévők közül több
3. YHWH imádatának és uralkodásának kiterjesztése az egész világra
  - a. V. Mózes 33:17
  - b. I. Sám. 2:10
  - c. Zsolt. 22:25-31; 59:13; 67:1-7; 98:2-9
  - d. Ézs. 45:22; 52:10
  - e. Jer. 16:19
4. Messiási
  - a. I. Sám. 2:10
  - b. Zsolt. 2:8
  - c. Mikeás 5:4-5

■ „**Efraim tízezrei ... Manassé ezrei**” Ez a kifejezés Efraim méretbeli és hatalombeli elsőbbségét mutatja meg. Lásd: Különleges Téma: Ezer az 1:15-ben.

SZÖVEG: 33:18-19

**8Zebulonra ezt mondta: Örvendezz, Zebulon, ha útra kelsz, és te, Issakár, ha sátradbán vagy!
19Népeket hívnak hegyükre, ott igaz áldozatot hoznak, mert a tenger bőségét élvezik, a tengerpart rejtett kincseit.**

33:18 „**Zebulonra ... és te Issakár**” Ezt a két törzset az I. Mózes 49:13-15-ben is együtt említik meg.

■ „**örvendezz**” Ezt az IGÉT (BDB 970, KB 1333, Qal FELSZÓLÍTÁS) olyan értelemben használják, ami azt jelenti, hogy „élvezni a jó, biztonságos és bővülő életet.”

■ „útra kelsz” Ezt (BDB 422, Kb 425, Qal FŐNÉVI IGENÉVI CONSTRUCTUS) úgy tűnik, hogy a szabad élet értelmében használták (28:6,19; 31:2).

■ „sátradbán vagy” Ez (BDB 13) arra a helyre utal, ami a pusztai vándorlás időszakában az otthonuk volt, és az emberek otthonára utaló metaforájává vált.

Ez a két egymással párhuzamos sor a boldog, megállapodott életre utal.

33:19 A „hegy” (BDB 249) és az „igaz áldozatok” (vö. Zsolt. 4:5, 51:19) közti párhuzam az istentisztelet háttérére utal (vö. II. Mózes 15:17).

A következő értelmező kérdés az, hogy a következő két költői sor vajon folytatja-e ezt a gondolatot, vagy egy másik témára vált át? Zebulon a tengerrel való kapcsolatát az I. Mózes 49:13 is megemlíti.

■ „a tenger bőségét élvezik, a tengerpart rejtett kincseit” Ez a két sor párhuzamos egymással. Mind a kettő egyetlen IGE „kiszív/elnyel” vagy „kinyer” (BDB 413, KB 416, Qal BEFEJEZETLEN) TÁRGYA. Ez egy a bőségre utaló metafora (vö. 32:13).

1. Az első a következőkre utal?

a. Étel (azaz áldozatok vagy jólét)

b. eladható termékek (azaz korallok, kagylók, szivacsok)

2. A második két Qal PASSZÍV MELLÉKNÉVI IGENÉVből áll össze:

a. „befedni”, de ezen a helyen egyedülállóan azt jelenti, hogy „fenntartott” vagy „felhalmozott” (BDB 706)

b. „elrejtteni” (BDB 380)

Úgy tűnik, hogy a hajós kereskedelemre utalnak (vö. I. Mózes 49:13-14).

SZÖVEG: 33:20-21

²⁰Gádra ezt mondta: Áldott, aki tág teret adott Gádnak! Elfekszik, mint az oroszlán, ha széttépett kart és fejet. ²¹Kiszemelte a legjavát, ott kapta törvényes részét, mikor összejöttek a nép vezetői. Az ÚR igazsága szerint járt el, döntései szerint, Izráellel együtt.

33:20 „áldott aki tág teret adott Gádnak” Úgy tűnik, hogy ez YHWH-ra utal.

■ „elfekszik mint az oroszlán” Az eredetileg használt szó a „nöstény oroszlán” (BDB 522, vö. I. 49:9; IV: Mózes 24:9; Jób 4:11). A nöstény oroszlán az, aki vadászik és étellel látja el a hím oroszlánt és a kölyköket. Gádra úgy utaltak, mint aki olyan, mint a nöstényoroszlán. Gád törzse áldott volt a csatában való hűsége miatt (vö. I. Mózes 49:19).

33:21 Ez a vers egy szójáték Gáddal, vagy egy bátor harcossal (az oroszlán metaforájában). A Jordán keleti partján lévő földet választotta örökségéül, de ők, a Rúben törzséből származók és Manassé törzsének fele voltak azok a katonai csapatok, akik az Ígélet Földjén először csatába vonultak (vö. Józ. 4:12-13; 22:1-3).

■ „ott kapta törvényes részét” Ennek a héber jelentését nem tudjuk biztosan.

■ „mikor összegyűltek a nép vezetői” Lehetséges, hogy erre a három törzsre utal, akik azt kérik Mózesztől és a vénektől, hogy a Jordán folyó keleti partján telepedhessenek le.

SZÖVEG: 33:22

²²Dánra ezt mondta: Dán oroszlánkölök, Básánból tör elő.

3:22 „Dán oroszlánkölök, Básánból tör elő” Dánt úgy említi meg, mint akinek valahogyan valamilyen kapcsolata van Básánnal (vö. 1:4; 3:1,3,4,10,11,13,14), s ez elég meglepő. Eredetileg Dán a sorsvetés általi elhelyezkedése a délnyugaton volt (azaz a filiszteusok területén), majd később északra költöztek (vö. Bírák 18). Lehetséges, hogy ez egy prófécia volt, ami ezzel a nem engedélyezett helyváltoztatással volt kapcsolatban.

SZÖVEG: 33:23

23Naftálira ezt mondta: Naftáli kegyelmet nyer bőven, az ÚR áldásával teljes. Az övé lesz nyugat és dél.

33:23 „övé lesz nyugat és dél” Ezt az IGÉT (BDB 439, KB 441, Qal FELSZÓLÍTÁS) számos alkalommal használták az V. Mózesben arra, hogy Izrael birtokba veszi a földet (vö. 1:8,21,39; 2:24,31; 9:23; 11:31; 17:14; 26:1). Arra utal, hogy erőszakkal foglalja el és biztosítja be tartósan örökségül.

SZÖVEG: 33:24-25

24Áserra ezt mondta: Áldott a fiak közt Ásér, testvéreinek kedvence, olajban fürösztli lábát. **25**Vas-, rézzáraid legyenek, élteden át tartson erőd!

33:24 „Áserra ezt mondta: Áldott a fiak közt Ásér, testvéreinek kedvence” Ez az IGE (BDB 224, KB 243, „lenni” létige) Qal PARANCSOLÓ formában áll. Ez jól megmutatja a héber gondolkozás menetét. A zsidók számára a fiú gyermek volt a lehető legnagyobb áldás.

A rabbik azért értelmezik így ezt a verset így, mert Ásér lányainak hihetetlen szépsége miatt őket sokkal jobban keresték, mint a fiúkat. Ennek a jelentését nem tudjuk biztosra.

■ „olajban fürösztli lábát” Ásér területének elhelyezkedése az északi tengerparton a lehető legjobb terület volt az olajfák számára. Ez a kifejezés valószínűleg arra a folyamatra utal, hogy lábbal préselték ki az olajat az olajbocscókból.

33:25 „vas-rézzáraid legyenek” A „zárak” (BDB 653) vagy „rácsok” (BDB 653) héber szótövét úgy is lehet fordítani, hogy „cipők” (BDB 653). Az itt előforduló formáját csak itt találhatjuk meg. Ásér földrajzi elhelyezkedése miatt – a termékeny félhold alakú területről Egyiptom felé haladó fő útvonalon terült el – ha Ásér elesett, akkor egész terület elesett (egy délről jövő támadás esetén).Őt tekintették az Ígéret Földjéhez vezető kapunak és zárnak.

■

NASB „életeden át tartson erőd”

NKJV, NJB „menedéked”

NRSV „legyőzi az ősi isteneket”

TEV „védelmed”

Az értelmező kérdés az, hogy mit jelent az utolsó FŐNÉV (BDB 179)?

1. erő (azaz életerő)
2. biztonság (azaz nem támadnak rájuk)

SZÖVEG: 33:26-29

26Nincs Jesurún Istenéhez fogható! Az égen át száguld segítségedre, a fellegeken fenségesen.
27Hajlékod az örök Isten, örökkévaló karjai tartanak. Kiűzte ellenségedet, és ezt mondotta: pusztítsd!
28Izrael bizton lakhatik, Jákób forrása egymagában a gabona és must földjén, ahol az ég harmatot hint.
29Boldog lehetsz, Izrael, van-e hasonló hozzád? Nép, amelyet védelmez az ÚR! Ő a te segítő pajzsod és dicsőséges kardod. Hízelegnek majd ellenségeid, és te azok magaslatain lépdelsz.

33:26-29 Ezek a versek átmeneti rész képeznek, amik YHWH egyedülállóságát és hatalmát dicsérik! Jesurúnt Izrael megnevezéseként használják (vö. 32:15). Ezek a versek (azaz 26. vers b és c sora, 28. vers c és d sora, 29. vers f sora) olyan kifejezéseket használnak, amik általában a termékenységi istenre, Baálra utaltak, ami arra utal, hogy minden, amit Baálról mondtak nem volt igaz, YHWH-ra viszont igazak voltak. YHWH az egyetlen Isten.

33:26 „nincs ... Istenéhez fogható” Lásd a 4:35 jegyzetét.

33:27 „örökkévaló” *Elohim*-ot gyakran társítják tulajdonságokkal:

1. az örökkévaló *Elohim*, itt
2. az örök *Elohim*, Ézs. 28
3. az igaz *Elohim*, II. Krón. 15:3; Ézs. 65:16
4. minden test *Elohimja*, Jer. 32:27 (hasonló a IV. Mózes 16:22-höz; 27:16-hoz)
5. a mennyek *Elohimja*, I. Mózes 24:3,7; II. Krón. 36:33; Ezsd. 1:2; Neh. 1:4,5; 2:4,20
6. a közel lévő *Elohim*, Jer. 23:23
7. *Elohim*, az én üdvösségem, Zsolt. 18:46; 24:5; 25:5; 27:9; 65:5; 79:9; 85:4; Ézs. 10:10
8. *Elohim*, az én igazságom, Zsolt. 4:1
9. *Elohim*, az én kösziklám, II. sám. 22:3; Zsolt. 18:2
10. *Elohim*, az én erősségem, bátyám, Zsolt. 43:2
11. *Elohim*, az én dicséretem, Zsolt. 109:1

(Ez a lista a BDB 44. oldaláról származik, 4. b. pont.)

■

NASB	„hajlékod”
NKJV	„egyedül Jákób forrása”
NRSV	„Jákód hajlékának nincsen gondja”
TEV	-----
NJB	„Jákób forrása ki lett választva”

Ez a kifejezés (BDB 733) utalhat egy állat vackára (vö. Jób 37:8; 38:40; Ámós 3:4) vagy egy olyan metafora, ami az Isten az Ő népének felajánlott menedékhelyére utal (csak itt fordul elő). A Zsolt. 71:3; 91:9-ben is hasonló fogalmat találhatunk.

■ „örökkévaló karjai” Ez egy metafora, ami arra utal, hogy:

1. YHWH harcol értük (vö. c. sor, 29. vers)
  2. YHWH állandóan gondoskodik és figyel
- YHWH az az Isten, aki cselekszik! Lehetséges, hogy ez az I. Mózes 49:24-re utal (a b és c sorra).

■ „pusztítsd” Ez az IGE (BDB 1029, KB 1552, Hiphil FELSZÓLÍTÁS) azt jelenti, hogy „megsemmisít”. A „szent háború” terminológiájába tartozik vö. 1:27; 2:22; 6:15; 9:20; Józs. 7:12; 9:24. Ha Izrael engedelmeskedik a szövetségnek, akkor Ő harcolni fog értük, de ha nem, akkor ellenük fog harcolni!

Az izraelitáktól elvárta, hogy felöltöznek készen a csatára, és vegyék el ellenségeik földjét, de YHWH volt az, aki megnyerte a csatát!

33:28

NASB	„Jákób forrása”
NKJV	„egyedül Jákób forrása”
NRSV	„Jákód hajlékának nincsen gondja”
TEV	-----
NJB	„Jákób forrása ki lett választva”

Az eredeti szövegben szereplő „szökőkút” (BDB 745 II) azt jelenti, hogy „forrás” és a leszármazottaira utal. Az eredeti angol szövegben szerepel egy olyan kifejezés is a forrás után, hogy „ki lett választva” (BDB 94, „egyedül”) ami a biztonságra utaló metafora.

33:29 Ez a vers „szent háborús” terminológiát használ, hogy leírják YHWH Egyiptomból, a pusztából és a kánaánitáktól való szabadítását!

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Mózes miért nem léphetett be az Ígéret földjére?
2. Miért van olyan sok fordítási változata a 33:2-3-nak?
3. Simeon miért nincs felsorolva az áldások között?
4. Az áldások között van Messiási utalás?

V. MÓZES 34

MODERN FORDÍTÁSOK BEKEZDÉSI FELOSZTÁSAI

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Mózes meghal Nébó hegyén	Mózes halála	Mózes halála	Mózes halála
34:1-8	34:1-8	34:1-8	34:1-4 34:5-9
34:9-12	34:09. 34:10-12	34:09. 34:10-12	34:10-12

HARMADIK OLVASÁSI CIKLUS (az "Útmutató a Helyes Bibliaolvasáshoz"-ból) KÖVETVE AZ EREDETI SZERZŐ SZÁNDÉKÁT A BEKEZDÉSEK SZINTJÉN

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Bibliaértelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Együttödben olvasd el az adott részt. Azonosítsd a témákat. Hasonlítsd össze a te témafelosztásaidat az öt különböző fordítással. A bekezdések nem ihletettek, de mindenképp kulcsfontosságúak az eredeti szerző szándékainak azonosításához, ami az értelmezés szíve. Minden bekezdésnek egy és csak egy témája van.

1. Első bekezdés
2. Második bekezdés
3. Harmadik bekezdés
4. Stb.

SZÓ ÉS KIFEJEZÉSTANULMÁNY

SZÖVEG: 34:1-8

1Ezután fölment Mózes a Móáb síkságáról a Nebó hegyére, a Piszgá csúcsára, amely Jerikóval szemben van, és az ÚR megmutatta neki az egész országot: Gileádot Dánig, **2**az egész Naftálit, Efraim és Manassé földjét, meg Júda egész földjét a nyugati tengerig, **3**továbbá a Délvidéket a Jordán környékét és a pálmák városának, Jerikónak a völgyét Cóarig. **4**És mondotta neki az ÚR: Ezt a földet ígértem oda esküvel Ábrahámnak, Izsáknak és Jákóbnak, és ezt mondtam: a te utódaidnak adom. Megmutattam neked, de nem mehetsz be oda. **5**Ott halt meg Mózes, az ÚR szolgálja, Móáb földjén, az ÚR akarata szerint. **6**És eltemette őt a völgyben, Móáb földjén, Bét-Peórral szemben. Senki sem tudja még ma sem, hogy hol van a sírja. **7**Százhusz éves volt Mózes, amikor meghalt, nem homályosodott meg a szeme, és nem hagyta el életereje. **8**Izráel fiai harminc napig siratták Mózes a Móáb síkságán, amíg el nem telt Mózes siratásának és gyászolásának az ideje.

34:1 „Móáb síkságáról” Ez a IV. Mózes (vö. 36:13) és az egész V. Mózes (vö. 4:44-49) összefoglalásának földrajzi háttere. A Jordán folyó keleti oldalán van, pontosan Jerikóval szemben (vö. 1. vers).

■ **„Nébó hegyére ... a Piszgá csúcsára”** Ugyanezt a hegyet említette meg az V. Mózes (vö. 3:17). Ez az a héber kifejezés, amit a „hegygerincre” vagy a „hegytetőre” használtak (BDB 612 I). Úgy tűnik, hogy a Nébó hegy és a Piszgá (BDB 820, „szakadék/hasadék”) ugyanarra a hegycsúcsra utal. Isten egyedi módon választotta ki ezt a helyet, hogy beteljesítse Mózesnek tett ígérését, hogy meg fogja neki mutatni az Ígért Földjét, még akkor is, ha Mózes nem teheti be oda a lábát. Később az 5. versben Nébó hegye lesz Mózes

halálának a helye. Továbbá a zsidó hagyományok szerint Jeremiás ezen a helyen rejtette el a Szövetség ládáját.

■ **„az Úr megmutatta neki az egész országot”** Számos olyan ígérés van, ami feljegyezte Mózes bűnét, ami miatt nem léphetett be az ígért földjére (vö. V. Mózes 3:23-28; 32:48:52 és IV. Mózes 27:12-14). Mózes számos alkalommal imádkozott Istenhez ezzel kapcsolatban, mégsem engedte meg neki, hogy belépjen az ígért földjére. S bár a bűn mindig lezajlik, egyszer mindenképp véget ér, s meg vannak a következményei, mégis azt látjuk, hogy Isten kegyelme megengedi Mózesnek, hogy meglássa az ígért földjét még ha nem is léphet be oda.

34:2 „nyugati tengerig” Ez a Földközi tengerre utal (vö. 11:24). Az a kifejezés, hogy „nyugati” szó szerint azt jelenti, hogy „a hátul lévő” (BDB 30).

34:3 „délvidéket” Ez volt a héber megfelelője a „déli ország” kifejezésnek (BDB 616) és arra a lakatlan sivatagi területre utal, ami Bérsebától délre volt.

■ **„völgyét”** Ez arra a hasadékra utal, amiben a holt tenger terült el. Jerikó északnyugatra terült el Cóár pedig délnyugaton.

■ **„a pálmák városának, Jerikónak”** Jerikót a pálmák városaként ismerték (vö. Bír. 1:16) ami a világ ezen részén az egyik legrégebbi város volt. Pontosan átellenben volt a Jordán folyóval, ahol Izrael táborozott.

■ **„Cóárig”** Ez a szó (BDB 858) azt jelenti, hogy jelentéktelen (vö. I. Mózes 19:20-22).

34:4 „ezt a földet ígértem oda esküvel Ábrahámnak, Izsáknak és Jákóbnak” Ez volt a beteljesülése annak az ígérletnek, amit Isten az I. Mózes 12:7-ben, 26:3-ban és 28:13-ban adott. Az Ábrahámnak adott ígérlet a földet és a magot is magában foglalta. Az ÓSZ a földet és a gyermekeket hangsúlyozza ki, míg az ÚSZ egyetlen különleges gyermeket hangsúlyoz ki (vö. Ézs. 7-12). Ezt az ősi ígérletet elég sűrűn megismételték. Íme néhány példa: II. Mózes 33:1; IV. Mózes 14:23; 32:11; V. Mózes 1:8; 6:10; 9:5; 30:20.

■ **„megmutattam neked, de nem mehatsz be oda”** Nyilvánvaló, hogy az a bűn, ami miatt Mózes megítéltetett az volt, hogy nyilvánosan rávágott a sziklára ahelyett, hogy szólt volna hozzá. Az emberek szemtanúi voltak Mózes ezen heves, botránys engedetlen cselekedetének.

34:5 „Mózes, az Úr szolgálója” Az a kifejezés, hogy „az Úr szolgálója” egy tiszteletbeli cím, amit Mózes kapott. Józsué csak halála után kapta meg ezt a címet. Majd Dávid Királyra szállt át ez a cím. Majd később az eljövendő Messiásra utalt (vö. az Ézs. 40-56 Szolga énekei). Lehetséges, hogy innen ered az újszövetségi Páli kifejezés: „Isten szolgálója”. Az Ósz-i szolga fogalma hihetetlenül jelentőségteljes volt. Az Ósz-ben a kiválasztásnak vagy a szolgáásnak be kellett töltenie Isten céljait, s nem feltétlenül az üdvösség volt a célja. Círust úgy hívják, hogy „Isten felkentje” (vö. Ézs. 45:1) Asszíriát pedig úgy, hogy „haragjának botja” (vö. Ézs. 10:5). Ez a kegyetlen nép és a pogány király beleillett Isten terveibe, de szellemileg semmi közük nem volt Hozzá. Azok a kifejezések, hogy „kiválasztás” és „választás/döntés” csak az ÚSZ-ben rendelkeznek szellemi másodjelentéssel.

■ **„ott halt meg ... Móáb földjén az Úr akarata szerint”** A héberben ez szó szerint így hangzott: „az Úr szája által” (BDB 804), ami úgy tűnik, hogy Isten szavának egy metaforája volt (vö. I. Mózes 41:40; 45:21; II. Mózes 17:1; 38:21; IV. Mózes 3:16, 39).

A rabbik viszont azt mondják, hogy ez „Isten csókja” volt. Azt mondják, hogy Isten szájon csókolta Mózeset és vette tőle leheletét. Ez nagyon hasonló ahhoz a kulturális idiómánkhoz, hogy a „halál csókja”. Ha valóban így van, akkor gyönyörű képe ez annak az egyensúlynak, ami Isten igazsága és irgalma között volt Mózes életében.

34:6 „és eltemette őt a völgyben” Az a személy, akire ez a mondat utal, az Maga Isten volt. Nagyon hasonló az I. Mózes 7:16-hoz, amikor Isten maga zárta be a bárka ajtaját. Az egyik oka annak, hogy Isten maga temette el Mózeset az volt, hogy elvegye azokat az ősi helyeket és műemlékeket, amiket Isten helyett hajlandóak lennének imádni. Figyeld meg, hogy Mózeset nem a Nébó hegyen temette el, hanem lent a völgyben. Az ÚSZ-ben, a Júdás 9-ben található fura ígérés ehhez a feljegyzéshez kapcsolódik, de hogy

pontosan hogyan, az nem teljesen tiszta. A Júdás 9 úgy tűnik, hogy nem kánoni könyvet idéz, amit Mózes mennybemenetele címen ismertek. Az, hogy az ördög miért akarta megkapni Mózes testét, nem egészen világos.

■ **„senki sem tudja még ma sem, hogy hol van a sírja”** Ez nyilvánvalóan egy későbbi szerkesztő munkája. Sokan állítják azt, hogy Mózes nem írhatta meg ezt az utolsó fejezetet, ami saját halálával kapcsolatos. Rashi azt mondja, hogy Józsué írt Mózes haláláról, míg IV Ezdrás azt állítja, hogy Mózes írta meg saját halálát. Én hiszek a Tóra Mózesi szerzőségében, de ez nem zárja ki, hogy lehetnek benne bizonyos szerkesztői megjegyzések, amik újra és újra feltűnnek a szövegben, mint például ez is. A Pentateuchusz és a Józsué könyve közötti hasonlóság azok héber nyelvezetében úgy tűnik arra utalnak, hogy Józsué részt vett Mózes emlékiratainak megírásában. Viszont Ezdrás, a rabbinikus Judaizmusban az egész ÓSZ szerkesztőjeként elfoglalt jelentőségteljes helye is elég lehetséges.

34:7 „Százhusz éves volt Mózes, amikor meghalt” Ez a százhusz év az Apcsel 7:23-ban István igehirdetésében három negyven éves periódusban lett kifejtve: (1) negyven év az egyiptomi oktatási rendszerben; (2) negyven év abban a pusztában, ahová majd később Izrael gyermekeit ki fogja vezetni, és (3) a negyven éves pusztai vándorlás időszaka. D. L. Moody azt mondta, „Negyven éven keresztül Mózes azt gondolta, hogy volt valaki. Majd negyven éven keresztül azt gondolta, hogy egy senki volt. Majd negyven éven keresztül azt tanulta, hogy mi mindent tud Isten egy senkivel kezdeni.”

34:7 „nem homályosodott meg a szeme és nem hagyta el életereje” Úgy tűnik, hogy ez Mózes egészségi állapotára utal, míg az V. Mózes 31:2 úgy tűnik, hogy egy kifogással szolgál, hogy Mózes miért nem léphetett be az ígért földjére (azaz hogy túl gyenge volt és öreg). Ez nem ellentmondás, hanem sokkal inkább Mózes egy újabb kísérlete arra, hogy megpróbálja kimagyarázni bűnét azzal, hogy vagy az embereket, vagy korát vagy valami mást hibáztasson.

34:8 „Izrael fiai harminc napig siratták Mózeszt” Ez egy holdciklus volt. Áron meggyászolására is ennyi időt szenteltek (vö. IV. Mózes 20:29). A lázadó generációból mindenki meghalt, kivéve Józsuét és Kálebet.

SZÖVEG: 34:9-12

⁹Józsué, Nún fia pedig megtelt bölcs lélekkel, mert Mózes reá helyezte a kezét. Izrael fiai hallgattak is rá, és úgy cselekedtek, ahogyan az ÚR megparancsolta Mózesnek. ¹⁰Nem is támadt többé Izraelben Mózeshez hasonló próféta, akivel szemtől szemben érintkezett volna az ÚR. ¹¹Mert őt küldte el az ÚR mindazoknak a jeleknek és csodáknak a véghezvitelére, amelyeket tett Egyiptom földjén a fáraóval, minden szolgájával és egész országával; ¹²és minden erős kézzel megteendő, minden nagy és félelmes dolog véghezvitelére, amelyeket megtett Mózes egész Izrael szeme láttára.

34:9 „Józsué, Nún fia” A Józsué név azt jelenti, hogy „YHWH megment” (BDB 221). Ez a név megegyezik a „Jézus” névvel (vö. Máté 1:21). A következő héber szavakból áll össze: „Hosea”, ami azt jelenti hogy „üdvösség” és Isten szövetséges nevének rövidítését csatolták hozzá az elejéhez.

■ **„megtelt bölcs lélekkel”** Ezt a kifejezést, hogy „megtelt” (BDB 569, KB 583, Qal BEFEJEZETT), össze kellene hasonlítani a IV. Mózes 27:18-al, és egy másik hasonló fogalommal, amit a II. Mózes 28:3-ban a kézművesek használtak. Nyilvánvaló, hogy Isten Lelke része volt az ÓSZ-i emberek életében ugyanúgy, mint az ÚSZ-ben is.

■ **„bölcs”** Úgy tűnik hogy ez (BDB 315) Józsué azon képességére utal, hogy el tudja a népet vezetni a csatába és vezetői igazságszolgáltatására is utalhat. Józsué nem Lévi törzséből származott, így nem lehetett pap, de tehetséges vezető volt.

■ **„mert Mózes reá helyezte a kezét”** Az ÓSZ-ben a kézrátételek fogalma nagyon nagy jelentőséggel bírtak. Ugyanezt a cselekedetet látjuk a IV. Mózes 27:22-23-ban és figyelj meg a V. Mózes 31:1-8-ban is. Valamilyen mértékben kapcsolódik ahhoz, hogy rátették az áldozati állatra a kezüket és valamilyen módon átruházták rá a bűnt. Valamilyen módon Mózes átruházta vezetőségét Józsuéra.

KÜLÖNLEGES TÉMA: KÉZRÁTÉTELEK A BIBLIÁBAN

A személyes részvételnek ezen gesztusa számos különböző módon volt használatos a Bibliában.

1. a családban a vezetőszerp továbbadása (vö. I. Mózes 48:18)
2. a helyettesítő áldozat halálával való azonosulás
  - a. papok (vö. II. Mózes 29:10,15,19; III. Mózes 16:21; IV. Mózes 8:12)
  - b. közemberek (nem papok) (vö. III. Mózes 1:4; 3:2,8; 4:4,15,24; II. Krón. 29:23)
3. elkülöníteni embereket Isten szolgálatára egy különleges feladatban vagy szolgálatban (vö. IV. Mózes 8:10; 27:18,23; V. Mózes 34:9; Apcsel 6:6; 13:3; I. Tim. 4:14; 5:22; II. Tim. 1:6)
4. egy bűnös bírósági döntés alapján való megkövezésénél (vö. III. Mózes 24:14)
5. egészségre, boldogságra és Istenfélő életre vonatkozó áldás fogadásakor (vö. Máté 19:13,15; Márk 10:16)
6. fizikai gyógyuláshoz kapcsolódva (vö. Máté 9:18; Márk 5:23; 6:5; 7:32; 8:23; 16:18; Lukács 4:10; 13:13; Apcsel 9:17; 28:8)
7. a Szentlélek fogadásakor (vö. Apcsel 8:17-19; 9:17; 19:6)

Meglepő módon hiányzik az egyformaság azokban az ígerészekben amiket történelmileg arra használtak, hogy a vezetők egyházi beiktatását támogassák (azaz felszentelését).

1. Az Apcsel 6:6-ban az Apostolok azok, akik kézzel jelölik ki a helyi gyülekezetben szolgáló hét embert.
2. Az Apcsel 13:3-ban a próféták és a tanítók azok, akik kézzel imádkoznak Barnabásért és Péterért és a misszionáriusi szolgálatukért.
3. Az I. Tim. 4:14-ben a helyi gyülekezet vezetői azok, akik részt vettek Timóteus elsődleges elhívásában és szolgálatra való felszentelésében
4. A II. Tim. 1:6-ban Pál az, aki kézzel használ Timóteussal.

Ez a változatosság és a meghatározatlanság az, ami jól illusztrálja az első századi gyülekezet megszervezettségének hiányát. A korai egyház sokkal dinamikusabb (rugalmasabb) volt és nagyobb rendszerességgel használta a hívők szellemi ajándékait (vö. I. Kor. 14). Az ÚSZ egyszerűen nem azért íródott, hogy lefedtesse vagy támogassa a szolgálatra való felszentelés kormányzati példáját.

34:10 „nem is támadt többé Izraelben Mózeshez hasonló próféta” A 10-12-es versek Mózes írnokától származó megjegyzések, vagy, ami sokkal valószínűbb, egy későbbi írástudótól származtak. Ez a sor nyilvánvalóan az V. Mózes 18:15-22 Messiási próféciájára utal. Ezt a témát a Zsid. 3:1-6 fejt ki, ahol összehasonlítják Jézust és Mózeszt.

■ **„akivel szemtől szemben érintkezett volna az Úr”** Az angolban azt, hogy „érintkezett” az „ismerte” szóval fejezték ki (BDB 393, KB 390, Qal BEFEJEZETT), ami a héberben a „bensőséges közeli kapcsolat” idiómája volt (vö. I. Mózes 4:1, Jer. 1:5). Nem kognitív ismeretre utal. Az a kifejezés, hogy „szemtől szemben” azt a bensőségességet mutatja meg, amivel Isten Mózeshez szólt (vö. II. Mózes 33:11; IV. Mózes 12:6-8).

34:11-12 A 11. vers úgy tűnik, hogy az egyiptomi csapásokra utal, amik körülbelül 18 hónapnyi időt ölel fel, amiknek az volt a célja, hogy megítélje Egyiptom isteneit, és hogy elvezesse az egyiptomiakat a YHWH-ban való bizalomra. A 12. vers megmutatja, hogy azok a csodák, amiket Isten az egyiptomi istenek ellen tett, azt a célt is szolgálták, hogy növelje az Izraeliták hitét, pontosan úgy, ahogyan Jézus csodái is azt a célt szolgálták, hogy növeljék a tanítványok hitét. Az is lehetséges, hogy a 12. vers a pusztai vándorlás időszakára utal.

MEGVITATANDÓ KÉRDÉSEK

Ez egy tanulmányozást elősegítő kommentár, ami azt jelenti, hogy te magad vagy a felelős a saját Biblia értelmezésedért. Mindannyian abban a fényben kell járnunk, ami megadatott. Te, a Biblia és a Szentlélek vagytok az elsődlegesek az értelmezésben. Ne mondj le erről egy kommentátor miatt sem.

Ezek a megvitatandó kérdések azért vannak, hogy segítsenek átgondolni a könyv ezen részének főbb témáit. Gondolat-ébresztő szándékuk van, nem pedig definiáló.

1. Miért olyan fontosak az V. Mózes eseményeinek földrajzi helyszíne?
2. Miért rejtette el Isten Mózes sírját?
3. Látszólag hogyan mond ellent a 7. vers a 31:2-nek?
4. Mi a jelentősége annak, hogy Mózes rátette kezeit Józsuéra? Hogyan kapcsolódik ez a tett a modern kori felszenteléshez?
5. Miért nem tartották Józsuét prófétának úgy, mint Mózeszt (vö. 10. vers)?
6. Mi volt a csodák célja (vö. 11-12-es versek)?

FÜGGELÉK 1

BEVEZETÉS AZ ÓSZÖVETSÉGI PRÓFÉCIÁBA

I. BEVEZETÉS

A. Nyitó megállapítások

1. A hívő közösség nem ért egyet abban, hogy hogyan értelmezzék a próféciaikat. A századok során más igazságokat lefektettek, amik az ortodox álláspontot tükrözik, de ezzel kapcsolatban nem hoztak döntést.
2. Az ÓSZ-i próféciaíróknak számos jól meghatározható szakaszai voltak
  - a. monarchia előtti (Saul király előtt)
    - 1) prófétának nevezett személyek
      - a) Ábrahám – I. Mózés 20:7
      - b) Mózes – IV. Mózés 12:6-8; V. Mózés 18:15; 34:10
      - c) Áron – II. Mózés 7:1 (Mózes szócsöve)
      - d) Mirjám – II. Mózés 15:20
      - e) Médád és Eldád – IV. Mózés 11:24-30
      - f) Debóra – Bír. 4:4
      - g) egy meg nem nevezett személy – Bír. 6:7-10
      - h) Sámuel – I. Sám. 3:20
    - 2) prófétai csoportokra való utalások – V. Mózés 13:1-5; 18:20-22
    - 3) prófétai csoportok vagy egyesületek – I. Sám. 10:5-13; 19:20; I. Kir. 20:35,41; 22:6,10-13; II. Kir. 2:3,7; 4:1,38; 5:22; 6:1, stb.
    - 4) A Messiást is prófétának hívják – V. Mózés 18:15-18
  - b. olyan monarchiai próféták, akik nem írtak (a királyhoz szóltak)
    - 1) Gád – I. Sám. 7:2; 12:25; II. Sám. 24:11; I. Krón. 29:29
    - 2) Nátán – II. Sám. 7:2; 12:25; I. Kir. 1:22
    - 3) Ahijjá – I. Kir. 11:29
    - 4) Jéhu – I. Kir. 16:1,7,12
    - 5) meg nem nevezett – I. Kir. 18:4,13; 20:13,22
    - 6) Illés – I. Kir. 18; II. Kir. 2
    - 7) Mikájehú – I. Kir. 22
    - 8) Elizeus – II. Kir. 2:8,13
  - c. klasszikus író próféták (a néphez szólnak, ugyanakkor a királyhoz is): Ézsaiás – Malakiás (kivéve Dánielt)

B. Bibliai kifejezések

1. *ro'eh* = látó, I. Sám. 9:9. Ez a kifejezés a *Nabi* kifejezésre való áttérést mutatja, ami azt jelenti, hogy „próféta” és ami az „elhívni” szótöböl származik. *Ro'eh* az általános héber „látni” kifejezésből származik. Ez a személy megértette Isten útjait és terveit, és vele konzultáltak az emberek, hogy megbizonyosodjanak Isten akaratáról egy bizonyos ügyben.
2. *hozeh* = próféta/látnok, II. Sám. 24:11. Ez lényegében véve a *ro'eh* kifejezés szinonimája. Ez egy ritkább, a „látomást látni” héber kifejezésből ered. A melléknévi igenévi formát használják a leggyakrabban arra, hogy a prófétákra utaljanak vele.
3. *nabi* = próféta, az akkád *nabu* ige rokonértelmű szava, ami azt jelenti, hogy „elhívni”, valamint az arab *naba'a* szó rokonértelmű szava, ami pedig azt jelenti, hogy „kihirdetni”. Ez a leggyakrabban előforduló ÓSZ-i kifejezés a próféta megnevezésére. Több mint 300 alkalommal használták. A pontos etimológiáját nem ismerjük, de jelenleg a „hívni/elhívni” tűnik a legjobb lehetőségnek. Valószínűleg a legjobb értelmezése maga YHWH Mózesről szóló leírásából származik, amikor leírja, hogy milyen kapcsolata volt a fáraóval Áronon keresztül (vö. II. Mózés 4:10-16; 7:1; V. Mózés 5:5). A próféta egy olyan személy, aki Isten nevében szól Isten népéhez (vö. Ámós 3:8; Jer. 1:7,17; Ezék.).
4. Mind a három kifejezést használták a prófétai tisztségre az I. Krón. 29:29-ben; Sámuel – *Ro'eh*, Nátán – *Nabi'*, és Gád – *Hozeh*.
5. Az *'ish ha* – 'elohim, „Isten embere” is egy szélesebb körű megnevezése Isten szószólójának.

Körülbelül 76 alkalommal használták az ÓSZ-ben a „próféta” értelmében.

6. A „próféta” szó görög eredetű. A következő szavakból ered (1) *pro* = „előtt” vagy „-ért”, (2) *phemi* = „beszélni”

II. A PRÓFÉCIA DEFINÍCIÓJA

- A. A „prófécia” kifejezésnek egy szélesebb körű szemantikai jelentése volt a héberben, mint az angolban (vagy a magyarban). A zsidók a történelmi könyveket a Józsué könyvétől a Királyokig (kivéve Eszter könyvét) „a korábbi próféták” könyveinek nevezték. Mind Ábrahámot (I. Mózes 20:7; Zsolt. 105:5) mind pedig Mózes (V. Mózes 18:18) prófétának nevezték (továbbá Mirjámot is, II. Mózes 15:20). Tehát vigyázz a feltételezett angol/magyar kifejezésekkel!
- B. „A prófétizmust jogosan definiálhatjuk a történelem azon értelmezéseként, ami csak az Isteni dolgok, Isteni célok és isteni beavatkozás kifejezéseivel adja meg a dolgok értelmét.” (Interpreter's Dictionary of the Bible, 3. kötet, 896. oldal).
- C. „A próféta nem egy filozófus, sem pedig egy rendszerezett teológiával foglalkozó teológus, hanem egy szövetséges közbenjáró, aki Isten szavait kézbesíti Isten népének azért, hogy formálják jövőjüket az által, hogy megreformálják jelenüket.” („Prophets and Prophecy”, Encyclopedia Judaica, 13. kötet, 1152. oldal)

III. A PRÓFÉCIA CÉLJA

- A. A prófécia egy mód volt Isten számára, hogy szóljon népéhez, útmutatást adva nekik jelenlegi helyzetükben és reményt biztosítva arról, hogy Ő irányítja életüket és a világ eseményeit. Üzenetük alapvetően a közösség számára szólt. Célja az volt, hogy megfeddjen, bátorítson, hitet és megtérést hozzon, és hogy informálja Isten népét Saját Magáról és az Ő terveiről. Ügyelnek arra, hogy Isten népe hűséges legyen parancsolataihoz. Gyakran arra használták, hogy világosan felfedjék Isten választását azzal kapcsolatban, hogy ki legyen Isten szócsöve (V. Mózes 13:1-3, 18:20-22). Ez végső soron mind a Messiásra utal.
- B. A próféta gyakran vett egy történelmi vagy teológiai krízist saját idejéből, és azt egy eszkatalogikus eseményre vetítette ki. A történelem a végidők szemszögéből való szemlélése (teleologikus) elég egyedi volt Izraelre, isteni kiválasztásukra és a szövetséges ígéretekre nézve.
- C. A próféta tisztsége úgy tűnik, hogy kiegyensúlyozza (Jer. 18:18) és pótolja a főpap tisztségét ami Isten akaratának megismerését illeti. Az urim és a tumim átváltozik az Isten szószólójától érkező üzenetté. A próféta tisztsége úgy tűnik, hogy kihalt Izraelben Malakiás után (vagy a Krónikák megírása után). S nem is tűnik fel csak 400 évvel később Keresztelő Jánossal. Nem tudjuk biztosan, hogy az Újszövetségi „prófécia” ajándéka hogyan kapcsolódik az ÓSZ-hez. Az újszövetségi próféták (Apcsel 11:27-28; 13:1; 14:29,32,37; 15:32; I. Kor. 12:10,28-29; Ef. 4:11) nem új kijelentést fedtek fel az emberek előtt, hanem hirdetik és megjövendölik Isten akaratát bizonyos ismétlődő helyzetekben.
- D. A prófécia nem kizárólag vagy elsősorban jövendölő természetű. A jövendölés egy módja volt annak, hogy az Ő tisztségét és üzenetét megerősítsék, de azt is meg kell jegyeznünk, hogy az ÓSZ-i próféciaik kevesebb mint 2%-a volt messiási prófécia. Kevesebb mint 5%-a kifejezetten az Újszövetségi korszakot írja le. S kevesebb mint 1%-a foglalkozik az eljövendő eseményekkel (Fee&Stuart, *How To Read the Bible for All Its Worth*, 166. oldal).
- E. A próféták Istent képviselik az emberek felé, míg a papok az embereket képviselik Isten felé. Ez egy általános kijelentés. Vannak olyan kivételek, mint Habakuk, aki Istenhez intézi kérdéseit.
- F. Az egyik oka annak, hogy nehéz megérteni a prófétákat az, hogy nem tudjuk, hogy hogyan szerkesztették meg könyveiket. Nem kronológiai könyvek ezek. Úgy tűnik, hogy tematikus szerkesztésűek, de nem mindig olyan módon, mint ahogyan azt az ember elvárná. Nagyon gyakran egyáltalán nincsen semmilyen történelmi háttér megadva, vagy időszak, vagy világos

felosztás a jóslatok/bölcseletek között, így nehéz (1) a könyveket egyszerre elolvasni, (2) téma szerinti vázlatot készíteni és (3) megállapítani a központi igazságot vagy a szerző szándékát az egyes jóslatokban/bölcseletekben.

IV. A PRÓFÉCIA JELLEMZŐI

- A. Az Ószövetségben úgy tűnik, hogy látni valamiféle fejlődést a „próféta” és a „prófécia” fogalmaiban. A korai Izraelben kialakult egy prófétai közösség, amit egy erős, karizmatikus vezető vezetett, mint például Illés vagy Elizeus. Néha az a kifejezés, hogy „a próféták fiai” erre a csoportra utalt (II. Kir. 2). A prófétákat néha az ekstázis különböző formáival jellemezték (I. Sám. 10:10-13; 19:18-24).
- B. Ez az időszak viszont nagyon gyorsan átcsapott az egyéni próféták időszakává. Voltak olyan próféták (valódiak és hamisak is), akik a királlyal voltak kapcsolatban és a palotában laktak (Gád, Nátán). Továbbá voltak azok, akik független próféták voltak s néha egyáltalán nem voltak kapcsolatban Izrael status quo -jával (Ámós, Mikeás). Voltak köztük férfiak és nők is (II. Kir. 22:14).
- C. A próféta gyakran a jövőt fedte fel, és egy személy vagy az emberek azonnali reakciójától függtek. A próféta feladata gyakran az volt, hogy felfedje Isten egyetemes tervét teremtése számára, amire nincs hatással az emberi reakció. Ez az egyetemes eskatalogikus terv egyedülálló volt Izrael prófétái között a Közel-keleten. A jövendölés és a szövetséges hűség a prófétai üzenetek iker-fókuszpontja (vö. Fee and Stuart, 150. oldal). Ez arra utal, hogy a próféták elsődlegesen a közösségre fókuszáltak. Általában, de nem kizárólag, Izrael nemzetére összpontosítottak.
- D. A legtöbb prófétai üzenetet szóban közvetítették. Később társítottak hozzá témát vagy kronológiát, vagy a Közel-keleti irodalom más egyéb mintáját, ami nem áll a rendelkezésünkre. Mivel szóbeli volt, nem rendelkezik olyan szerkezettel, mint az írott próza. Emiatt nehéz egyszerre elolvasni a könyveket és nehéz megérteni azokat egy bizonyos történelmi háttér nélkül.
- E. A próféták számos mintát használtak arra, hogy üzenetüket közvetítsék
  1. Bírósági jelenet – Isten bíróságra viszi népét; elég gyakran ez egy válási eset, ahol YHWH elutasítja feleségét (Izraelt) annak hűtlensége miatt (Hóseás 4; Mikeás 6).
  2. Temetési gyászének – az ilyen üzenetek különleges mérőeszköze és a rá jellemző „jajj” mondások egy egyedi formába sorolják (Ézsaiás 5; Habakuk 2)
  3. Szövetséges áldás kijelentése – a Szövetség feltételekhez való fűzése ki lett hangsúlyozva, valamint a következmények, mind pozitív mind negatív módon ki lettek mondva a jövőre nézve (V. Mózes 27-29).

V. AZ IGAZ PÓFÉTÁK MEGÁLLAPÍTÁSÁNAK BIBLIAI SZEMPONTJAI

- A. V. Mózes 13:1-5 (a jövendölések/jelek a monoteista tisztasággal kapcsolatosak)
- B. V. Mózes 18:9-22 (hamis próféták/igaz próféták)
- C. Mind a férfiakat mind a nőket prófétának és prófétanőknek nevezték.
  1. Mirjam – II. Mózes 15
  2. Debóra – Bírák 4:4-6
  3. Hulda – II. Kir. 22:14-20; II. Krón. 34:22-28
- D. A környező kultúrákban a prófétákat jóslatok által igazolták. Izraelben a következők által igazolták őket:
  1. teológiai próba által – a YHWH név használata által
  2. a történelmi próba által – helyesek voltak-e a jövendölései

VI. HASZNOS ÚTMUTATÁSOK A PRÓFÉCIA ÉRTELMEZÉSÉHEZ

- A. Keresd meg az eredeti próféta (szerkesztő) szándékát/mondanivalóját azáltal, hogy megfigyeled az egyes jóslatok történelmi háttérét és az irodalmi szöveggörnyezetét. Általában magában fogja foglalni azt, hogy Izrael valamilyen módon megszegte a Mózesi szövetséget.
- B. Olvasd el és értelmezd az egész jóslatot, s nem csak annak egy részét; készíts vázlatot a tartalmáról. Figyeld meg, hogy hogyan kapcsolódik a szöveggörnyezet jóslataihoz. Próbáld meg az egész könyv vázlatát elkészíteni (irodalmi egységekként és a bekezdések szintjén is).
- C. A szöveg szó szerinti értelmezését kell feltételezni mindaddig, amíg a szövegben valami arra nem utal, hogy jelképes módon kell értelmezni azt. Majd próbáld meg a jelképes nyelvezetet a prózába átültetni.
- D. A szimbolikus cselekedetet a történelmi háttér és a párhuzamos igerészek fényében elemezd. Ne feledd el, hogy mindez Közel-keleti irodalom, s nem nyugati vagy modern irodalmi művekről van szó.
- E. A jövendöléseket kezeld óvatosan
  - 1. Kizárólag a szerző korára értendő?
  - 2. Utólag beteljesültek Izrael történelmében?
  - 3. Továbbra is jövőbeli eseményre utalnak?
  - 4. Jelenbeli beteljesülésük és jövőbeli beteljesülésük is van?
  - 5. Hagyd, hogy a Bibliai könyvek szerzői irányítsák válaszaidat, s ne a modern kori szerzők.
- F. Különleges vonatkozások
  - 1. Ezt a jövendölést jellemzi valamilyen feltételes válaszreakció?
  - 2. Biztosan állíthatjuk, hogy kihez szól ez a prófécia (és miért)?
  - 3. Lehetséges, hogy biblikusan és/vagy történelmileg is több beteljesülése van?
  - 4. Az ÚSZ-i szerzők az ihletettségük alatt képesek voltak arra, hogy a Messiást sok helyen lássák az ÓSZ-ben, amik a számunkra nem egyértelműek. Úgy tűnik, hogy tipológiát vagy szójátékot alkalmaznak. Mivel mi nem állunk ihletettség alatt, az a legjobb, ha ezt a megközelítést rájuk hagyjuk.

VII. HASZNOS KÖNYVEK

- A. *A Guide to Biblical Prophecy*, Carl E. Armerding és W. Ward Gasque
- B. *How to Read the Bible for All Its Worth*, Gordon Fee és Douglas Stuart
- C. *My Servants the Prophets*, Edward J. Young
- D. *Plowshares and Pruning Hooks: Rethinking the Language of Biblical Prophecy and Apocalyptic*, Brent Sandy
- E. *Cracking the Old Testament Code*, D. Brent Sandy és Ronald L. Giese Jr.

FÜGGELÉK 2

MEZOPOTÁMIA HATALMAINAK TÖMÖR TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉSE

(a dátumokat elsősorban John Bright, A History of Israel című könyvének 426. és az azt követő oldalak felhasználásával adtuk meg) (A magyar fordításban szereplő nevek a történelmi feljegyzésekben és a Bibliában előforduló formái eltérhetnek.)

I. Az Asszír birodalom (I. Mózes 10:11)

A. A vallást és a kultúrát nagyban befolyásolta a Sumér/Babilóniai birodalom.

B. A uralkodók nevének és uralkodási idejének felsorolása:

1. 1354-1318 – I. Assur-uballit
  - a. meghódította a hettita Karkemis városát
  - b. elkezdte elmozdítani a hettita befolyást és hagyta, hogy AsszírIA fejlődjön
2. 1297-1266 – I. Adad-nirári (hatalmas király)
3. 1265-1235 – I. Sulmánu-asarídu (hatalmas király)
4. 1234-1197 – I. Tukulti-Ninurta

-a babilóniai birodalom első déli hódítása

5. 1118-1078 – I. Tukulti-apil-ésarra

-AsszírIA válik Mezopotámia legfőbb hatalmává

6. 1010-972 – II. Assur-rabi
7. 972-967 – II. Assur-résa-isi
8. 966-934 – II. Tukulti-apil-ésarra
9. 934-912 – II. Assur-dán
10. 912-890 – II. Adad-nirári
11. 890-884 – II. Tukulti Ninurta
12. 883-859 – II. Assur-nászir-apli
13. 859-824 – III. Sulmánu-asarédu

-Karkari csata 853

14. 824-811 – V. Samsi-Adad
15. 811-783 – III. Adad-nirári
16. 781-772 – IV. Sulmánu-asarédu
17. 772-754 – III. Assur-dán
18. 754-745 – V. Assur-nirári
19. 745-720 – III. Tukulti-apli-Ésarra

- a. A babilóniai uralkodó nevének szólitották, Púl, II. Kir. 15:19
- b. nagyon hatalmas király volt
- c. ő kezdte el a meghódított népek deportálását
- d. Kr. e. 735-ben megalapult a „Szír-Efraimita Liga”, ami arra tett kísérletet, hogy egyesítse a Jordánon túli nemzetek rendelkezésre álló katonai forrásait egészen az Eufrátesz felső folyásától Egyiptomig, hogy hatástalanítsák AsszírIA egyre növekvő katonai erejét. Júda királya, Aház, nem volt hajlandó csatlakozni, és Izrael és SzírIA le is támadta. Majd Ézsaiás tanácsa ellenére III. Tukulti-apli-Ésarra-nak írt segítséget kérve (vö. II. Kir. 16; Ézs. 7-12).
- e. III. Tukulti-apli-Ésarra 732-ben megtámadta és megszállta SzírIát és Izraelt, majd egy hűbéres királyt helyezett Izrael trónjára, Hóseást (732-722). Az Északi-királyságból zsidók ezreit üzték ki Médeába (vö. II. Kir. 15).

20. 727-722 – V. Sulmánu-asarédu

- a. Hóseás szövetséget köt Egyiptommal majd AsszírIA megtámadja (II. Kir. 17)
- b. Kr. e. 724-ben megostromolja Samáriát

21. 722-705 – II. Sarukkín

- a. Három éves ostrom után, amit V. Sulmánu-asarédu kezdett, utóda, II. Sarukkín elfoglalja Izrael fővárosát, Samáriát. Több mint 27ezer embert deportáltak Médeába.
- b. A hettita birodalmat is legyőzték.
- c. 714-711-ben egy másik Jordánon túli koalíció és Egyiptom is fellázadt AsszírIA ellen.

Ez a koalíció „asdódi lázadásként” ismert. Eredetileg még a júdai Ezékiás is részese volt ennek. AsszírIA számos filiszteus várost támadt meg és pusztított el.

22. 705-681 – Szín-akké-eriba

- a. 705-ben egy mások Jordánon túli koalíció lázadt fel Egyiptommal együtt II. Sarrukín halála után, s II. Ezékiás teljes mértékben támogatta ezt a lázadást. Szín-akké-eriba 701-ben támadt. A lázadást letörték, de Jeruzsálem Isten közbelépésének köszönhetően megmenekült. (vö. Ézs. 36-39 és II. Kir. 18-19).
- b. Szín-akké-eriba az elámi és a babiloni lázadást is letörte.

23. 681-669 – Assur-ah-iddina

- a. Ő volt az első asszír uralkodó, aki megtámadta és meghódította Egyiptomot
- b. Együtt érzett Babilonnal, így újjáépítette fővárosát

24. 669-633 – Assur-bán-apli:

- a. Az Ezsdrás 40-ben Asznapparnak nevezték
- b. Testvére Samas-sum-ukint Babilon királyának nevezték ki (később alkirályá fokozták le). Ez számos békés évet hozott el AsszírIA és Babilon között, de volt egy rejtőzködő függetlenségi mozgalom, ami 652-ben kitört (az alkirályá fokozott) testvére vezetésével.
- c. Théba elesett, Kr. e. 663
- d. Élám legyőzése, Kr. e. 653, 645

25. 633-629 – Assur-etelli-iláni

26. 629-612 – Szín-sar-iskun

27. 612-609 – II. Assur-unballit

- a. A háráni száműzetésben uralkodó király
- b. Asér elesik Kr. e. 614-ben, majd Ninive is Kr. e. 612-ben

II. Újbabiloni Birodalom

A. 703-? - Marduk-apla-iddína

- Számos felkelést indított az asszírIAi uralom ellen

B. 652 – Samas-sum-ukin

1. Assur-ah-iddima fia, Assur-bán-apli testvére
2. Felkelést indított AsszírIA ellen, de leverték.

C. 626-605 – Nabú-apla-uszur

1. Ő volt az újbabiloni birodalom első fejedelme
2. AsszírIát délről támadta, míg a méd Uvaxhsatra (Küaxarész) északkeletről
3. A régi asszír főváros, Assúr 614-ben esett el, majd az erős új főváros Ninive is elesett 612-ben.
4. Az asszír hadsereg maradéka Háránba vonult vissza. Még egy királyt is kineveztek.
5. 608-ban II. Nékó fáraó (vö. II. Kir. 23:29) északra vonult, hogy segítsen a maradék asszír hadseregnek, hogy egy ütköző zónát alakítsanak ki a babiloni növekvő hatalom ellen. Jósiás, Júda istenfélő király (vö. II. Kir. 23) ellenezte az egyiptomi hadsereg Palesztinán való átkelését. Megiddónál volt egy kisebb csata. Jósiás megsebesült és meghalt (II. Kir. 23:29-30). Fia, Jóakház (Jehoakház) lett a király. II. Nékó Fáraó túl későn érkezett ahhoz, hogy megállíthassa Háránban az asszír erők elpusztítását. Lekötötte a babiloni erőket, akiket II. Nabú-kudurri-uszur (Nebukadnecár vagy Vabukkodonozor), a koronaherceg vezetett, és Kr. e. 605-ben vereséget szenvedett Karkemisnél, az Eufrátesz folyónál.

Az Egyiptom felé való visszaúton Mékó Fáraó megállította Jeruzsálemnél és kifosztotta a várost. Mindössze három hónap elteltével Jóakház király helyére mást állított és deportálta. Jósiás másik fiát, Jójákimot ültette a trónra (vö. II. Kir. 23:31-35)

6. II. Nabú-kudurri-uszur (Nebukadnecár vagy Vabukkodonozor) az egyiptomi hadsereget délre kergette Palesztinán keresztül, de hírt kapott édesapja haláláról és visszatért Babilonba, hogy megkoronázzák. Később, még ugyanabban az évben visszatért Palesztinába. Jójákimot meghagyta Júda trónján, de sok ezer vezető polgárt és a királyi család számos tagját elűzte. Dániel és barátai is ebben a deportált csoportban voltak.

D. 605-562 - II. Nabú-kudurri-uszur (Nebukadneccár vagy Vabukkodonozor):

1. 597-538-ig Babilon teljesen az uralma alatt tartotta Paleszínát.
2. 597-ben egy újabb deportálási hullám érte el Jeruzsálemet, mert Jójákim szövetséget kötött Egyiptommal (II. Kir. 24). Viszont meghalt még II. Nabú-kudurri-uszur megérkezése előtt. Fia, Jójákin csak három hónapig volt király, mielőtt száműzték Babilonba. Tízezer embert, Ezékielt is beleértve, telepítettek át a Kebár folyó melletti Babilon városához közel.
3. 586-ban, az Egyiptommal való folyamatos kacérkodás után Jeruzsálem városát teljes mértékben elpusztítja II. Nabú-kudurri-uszur (II. Kir. 25) és megkezdődtek a tömeges deportálások. Zedékiást (Cidkijjá) is száműzték, aki Jójákimot követte a trónon, és Gedalját nevezték ki kormányzónak.
4. Gedalját a zsidó renegát katonai erők ölték meg. Ezek az erők Egyiptomba menekültek és Jeremiást erőszakkal elhurcolták magukkal. Nabú-kudurri-uszur negyedszer is támadást indított (605, 596, 586, 582) és az összes maradék zsidót, akit csak talált deportált.

E. 562-560 – Ámél-Marduk, Nabú-kudurri-uszur fia, akinek az akkád neve azt jelenti, hogy „márduk embere”

-Kiengette Jójákimot a börtönből, de továbbra is Babilonban kellett maradnia (vö. II. Kir. 25:27-30; Jer. 52:31).

F. 560-556 – Nergál-sar-uszur

- Megölette Ámél-Mardukot, aki a sógora volt

- Korábban Nabú-kudurri-uszur hadvezére volt, aki elpusztította Jeruzsálemet (vö. Jer. 39:3,13)

G. 556 – Lábási-Márduk

- Nergál-sar-uszur fia volt, aki még kisfiú korában lett királlyá kinevezve, de mindössze kilenc hónap múlva meggyilkolták (Bérósszosz).

H. 556-539 – Nabú-náid (akkádul azt jelenti, hogy „Nébó felmagasztalt”)

1. Nabú-náid nem állt rokonságban a királyi házzal, így Nabú-kudurri-uszur lányát vette feleségül
2. Ideje nagy részét azzal töltötte, hogy a holdisten, „Sin” számára építsen egy templomot Témában. Ő volt a fia ennek az istennőnek a főpapnőjének. Emiatt gyűlölték őt Márduk papjai, aki Babilon főistene volt.
3. Idejének nagy részét azzal töltötte, hogy lázadásokat kellett levernie (Szíriában és Észak-Afrikában), és stabilizálnia kellett az országot.
4. Témába költözött az államügyeket pedig fiára, Bél-sar-uszurra (Belsazar, Belsaccar) hagyta a fővárosban (vö. Dán. 5.)

I. ?-539 - Bél-sar-uszur (Belsazar, Belsaccar) (társuralkodó)

- Babilon városa nagyon hamar elesett a perzsa hadsereg támadása után, amit a guti Gobrias hadvezér vezetett, s aki elterelte az Eufrátesz vizét, így ellenállás nélkül lépett be a városba. A város papjai és népe a perzsákra Márduk felszabadítójaként és helyreállítójaként tekintettek. Gobriast II. Círus tette meg Babilon kormányzójának. Lehetséges, hogy Gobrias volt a Méd Dárius akit a Dán. 5:31, 6:1 említ meg. A „Dárius” azt jelenti, hogy „királyi”.

III. Méd-Perzsa Birodalom: II. Círus felemelkedésének áttekintése (Ézs. 41:2,25; 44:28-45:7; 46:11; 48:15):

A. 625-585 – Uvaksatra (Küaxarész) volt Médea királya, aki segítette Babilonnak legyőzni Asszíriát.

B. 585-550 – Istuviga (Asztüagész) volt Médea királya (Ekbatana volt a főváros). II. Círus volt az unokája I. Kabúdsija (Kambüszész) (600-559, perzsa) és Mandanét (Istuviga (Asztüagész) lánya, méd) által.

C. 550-530 – II. Círus, Ansham (kelet Élám) hűbéres királya, aki lázadt

1. Nabonidus, babiloni király ellen, aki Círust támogatta
2. Istuviga (Asztüagész) hadvezére, Harpagus, elvezette hadseregét, hogy csatlakozzanak Círus felkeléséhez

3. II. Círus megfosztja trónjától Istuvigat (Asztüagész)
  4. Nabonidus, hogy helyreállítsa a hatalom egyensúlyát, szövetséget köt
    - a. Egyiptommal
    - b. Kroiszossal, Lydia királyával (Kis-Ázsia)
  5. 547 – II. Círus felvonult Szardisz ellen (Lydia fővárosa) ami Kr. e. 546-ban elesett.
  6. 539 – Október közepén Ugbaru és Gobiras hadvezérek (mind a ketten gutiak voltak) Círus hadseregével együtt ellenállás nélkül bevették Babilont. Ugbarut kormányzóvá tették, de heteken belül belehalt a harcban szerzett sérüléseibe, majd Gobiras lett Babilon kormányzója.
  7. 539 – Október végén II. „Nagy” Círus maga is bevonult, mint a felszabadító. A nemzeti csoportokhoz való kedvessége volt a politikája, ami az elmúlt évek deportálását fordította vissza.
  8. 538 – Zsidóknak és másoknak is megengedte (vö. Círus (Kürosz) henger), hogy hazatérjenek és hogy helyreállítsák saját templomaikat (vö. II. Krón. 36:22,23; Ezsd. 1:1-4). Továbbá visszaadta a YHWH templomából származó edényeket, amiket Nabú-kudurri-uszur helyezett el Márduk templomában, Babilonban (vö. Ezsd. 1:7-11, 6:5).
  9. 530 – Círus fia, II. Kabúdzsija (Kambüszész) rövid ideig társuralkodóként lett utóda, viszont később, ugyanebben az évben Círus meghalt, miközben katonai kampányt folytatott.
- D. 530-522 – II. Kabúdzsija (Kambüszész)
1. Az egyiptomi birodalmat Kr. e. 525-ben a Méd-Perzsa birodalomhoz csatolta
  2. rövid ideig uralkodott
    - a. némelyek azt mondják, hogy öngyilkos lett
    - b. Hérodotosz azt mondta, hogy megvágta magát saját kardjával miközben a lovára akart felszállni, és az ezt követő fertőzésben halt meg
  3. Pseudosmerdis (Gaumata) rövid ideig tartó trónbitorlása – 522
- E. 522-486 – I. Darius lett az uralkodó
1. Nem királyi vérvonalból származott, hanem egy katonai hadvezér volt.
  2. A perzsa birodalmat Círus satrafákról szóló tervének felhasználásával szervezte meg (vö. Ezsd. 5-6; továbbá Haggeus és Zakariás idejében is).
  3. Lydiához hasonlóan pénzverdét állított fel.
  4. Megpróbálta megtámadni Görögországot, de visszaverték.
- F. 486-465 – I. Xerxes uralkodása
1. Leverte az egyiptomi lázadást
  2. Meg szerette volna támadni Görögországot, és be szeretne volna teljesíteni a perzsa álmot, de a Thermopülai csatában vereséget szenvedett Kr. e. 480-ban és Kr. e. 479-ben Salamisnál is.
  3. Eszter férje, akit a Bibliában Ahasvérusnak hívnak, Kr. e. 465-ben meggyilkolták
- G. 465-424 – I. Artaxerxész (Longimanus, Artakhsaszjá) uralkodása (vö. Ezsdrás 7-10; Nehémiás, Malakiás):
1. A görögök tovább folytatták előrenyomulásukat amíg szembe nem találták magukat a peloponnészoszi háborúval
  2. Görögország két részre bomlik (Athéni és Peloponnészoszi)
  3. a görög polgárháborúk körülbelül 20 évig tartottak
  4. ezalatt az idő alatt a zsidó közösség megerősödött
  5. ezután II. Xerxes és Sogdianus rövid uralkodása következett – 423
- H. II. Dareiosz (Nothosz) uralkodása
- I. 404-358 – II. Artaxerxész (Artakhsaszjá) (Mnémón) uralkodása
- J. 358-338 – III. Artaxerxész (Artakhsaszjá) (Ókhoz) uralkodása
- K. 338-336 – Arsész uralkodása
- L. 336-331 – III. Dareiosz (Kodomannusz) uralkodott a 331-es Issosi csatáig, amikor görögországtól vereséget szenvedett

IV. Egyiptom áttekintése

- A. Hükszosz (pásztor királyok – sémita uralkodók) – 1720/10-1550
- B. 18. dinasztia (1570-1310):
1. 1570-1546 – Amószisz (I. Jahmesz)

- a. Tébát fővárossá tette
- b. Megtámadta dél Kánaánt
- 2. 1546-1525 – I. Amenhotep (Amenophisz)
- 3. 1525-1494 – I. Thotmesz (Tutmoszisz)
- 4. 1494-1490 – II. Thotmesz (Tutmoszisz), I. Thotmesz (Tutmoszisz) lányát, Hatsepszutot vette feleségül
- 5. 1490-1435 – III. Thotmesz (Tutmoszisz) (Hatsepszut unokaöccse)
- 6. 1435-1414 – II. Amenhotep (Amenophisz)
- 7. 1414-1406 – IV. Thotmesz (Tutmoszisz)
- 8. 1406-1370 – III. Amenhotep (Amenophisz)
- 9. 1370-1353 – IV. Amenhotep (Amenophisz)
  - a. a napistent, Atont imádta
  - b. bevezette a felsőbb-istenek imádatának egy formáját (monoteizmus)
  - c. az Amarna-levelek ebből az időszakból valók
- 10. ? - Szemenhkaré
- 11. ? - Tutanhamon
- 12. ? - Aj Eje
- 13. 1340-1310 – Horemheb
- C. 19. dinasztia (1310-1200)
  - 1. ? - I. Ramszesz
  - 2. 1309-1290 – I. Széthi (Szethosz)
  - 3. 1290-1224 – II. Ramszesz
    - a. az archeológiai bizonyítékok alapján valószínűleg ő volt a fáraó a kivonulás idején
    - b. ő építtette a következő városokat: Avarisz, Pitóm, és Per-Ramszesz habaru (valószínűleg sémita vagy héber) rabszolgákkal
  - 4. 1224-1216 – Merenptah
  - 5. ? - Amenmessze
  - 6. ? - II. Széthi (Szethosz)
  - 7. ? - Sziptah
  - 8. ? - Tauszert
- D. 20. dinasztia (1180-1065)
  - 1. 1175-1144 – III. Ramszesz
  - 2. 1144-1065 – IV.-XI. Ramszesz
- E. 21. dinasztia (1065-935):
  - 1. ? - Neszubanebdzseb
  - 2. ? - Herihór
- F. 22. dinasztia (935-725 – líbiai)
  - 1. 935-914 – I. Sesonk (Sasenk)
    - a. I. Jeroboámot védelmezte Salamon haláláig
    - b. 925 körül meghódította Palesztinát (vö. I. Kir. 14-25; II. Krón. 12)
  - 2. 914-874 – I. Oszorkon
  - 3. ? - II. Oszorkon
  - 4. ? - II. Sesonk
- G. 23. dinasztia (759-715 – líbiai)
- H. 24. dinasztia (725-709)
- I. 25. dinasztia (716/15-663 – etiópiai/núbiai)
  - 1. 710/09-696/95 – Sabaku
  - 2. 696/95-685/84 – Sebitku
  - 3. 690/689, 685/84-664 – Taharka
  - 4. ? - Tanutamon
- J. 26. dinasztia (663-525 – száiszi):
  - 1. 663-609 – I. Pszammetik
  - 2. 609-593 – II. Nékó
  - 3. 593-588 – II. Pszammetik
  - 4. 588-569 – Apriész (Haaibré)
  - 5. 569-525 – Amaszisz (Jahmesz)
  - 6. ? - III. Pszammetik

- K. 27. dinasztia (525-401 – perzsa)
  - 1. 530-522 – II. Kambüszész (II. Círus fia)
  - 2. 522-486 – I. Dareiosz
  - 3. 486-465 – I. Xerxész
  - 4. 465-424 – I. Artaxerxész
  - 5. 423-404 – II. Dareiosz
- L. További rövid életű dinasztiák (404-332)
  - 1. 404-359 – II. Artaxerxész
  - 2. 359/8-338/7 – III. Artaxerxész
  - 3. 338/7-336/7 – Arsész
  - 4. 336/5-331 – III. Dareiosz

*A Zondervan Képes Bibliai Enciklopédiában (2. kötet 231. oldal) egy ettől eltérő kronológiát találhatsz.

V. Görögország áttekintése:

- A. 359-336 – II. Philipposz makedón király
  - 1. felépítette Görögországot
  - 2. Kr. e. 336-ban meggyilkolták
- B. 336-323 – II. Nagy Alexandrosz (Philipposz fia)
  - 1. legyőzte III. Dareiosz perzsa királyt, az isszoszi csatában
  - 2. Kr. e. 323-ban halt meg Babilonban magas lázban, mikor 32/33 éves volt
  - 3. Alexandrosz hadvezérei halálakor felosztották a birodalmat
    - a. Kasszandrosz – Makedónia és Görögország
    - b. Lüszimakhosz – Trákia
    - c. Szeleukosz – Szíria és Babilon
    - d. Ptolemaiosz – Egyiptom és Palesztina
    - e. Antigonosz – Kis-Ázsia (nem tartott sokáig)
- C. A szeleukidák és a ptolemaidák közdöttek Palesztina irányításáért:
  - 1. Szíria (szeleukida uralkodók):
    - a. 312-280 – I. Szeleukosz
    - b. 280-261 – I. Antiokhosz Szótér
    - c. 261-146 – II. Antiokhosz Theosz
    - d. 246-226 – II. Szeleukosz Kallinikosz
    - e. 22-223 – III. Szeleukosz Szótér Keraunosz
    - f. 223-187 – III. Antiokhosz Megasz (Nagy)
    - g. 187-175 – IV. Szeleukosz Philopatór
    - h. 175-163 – IV. Antiokhosz Epiphanész
    - i. 163-162 – V. Antiokhosz Eupatór
    - j. 162-150 – I. Démétriosz Szótér
  - 2. Egyiptomi (ptolemaida uralkodók):
    - a. 327-285 – I. Ptolemaiosz Szótér
    - b. 285-246 – II. Ptolemaiosz Philadelphosz
    - c. 246-221 – III. Ptolemaiosz Euergétész
    - d. 221-203 – IV. Ptolemaiosz Philopatór
    - e. 203-181 – V. Ptolemaiosz Epiphanész
    - f. 181-146 – VI. Ptolemaiosz Philométór
  - 3. Rövid áttekintés:
    - a. 301 – Palesztina Ptolemaiosz uralkodása alatt állt 181 évig
    - b. 175-163 – IV. Antiokhosz Epiphanész, a nyolcadik szeleukida uralkodó, ha kell, erőszakkal is, de meg akarta hellenizálni a zsidókat:
      - (1) tornacsarnokokat építtetett
      - (2) az olimpuszi Zeusz számára pogány oltárokat építtetett a Templomban
    - c. 168 – December 13 – Az oltáron IV. Antiokhosz Epiphanész egy disznót áldozott fel. Némelyek ezt a Dániel 8-ban megjelenő „pusztító utálatosságnak” tekintik.
    - d. 167 – Mátyás, egy modini pap és fiai fellázkodtak. A legismertebb közülük Makkabeus Júdás volt, „Júdás a kalapács”.
    - e. 165 – December 25 – A templomot újra felszentelik. Ezt az ünnepet hívják Hanukának,

vagy a „fények ünnepének”.

A dátumokkal kapcsolatos problémákról, a folyamatáról és az előfeltételezésekről egy nagyon jó értekezést láthatsz a The Expositors Bible Commentary című könyv 4. kötetének 10-17. oldalán.

FÜGGELÉK 3

A TELJES ÓSZÖVETSÉG ÁTTEKINTŐ TÁBLÁZATA (a következő oldalon)

(A magyar fordításban szereplő nevek a történelmi feljegyzésekben és a Bibliában előforduló formái eltérhetnek.)

Here are the names/places of the timeline:

Egypt – Egyiptom
Canaan – Kánaán
Philistia – Filisztea
Syria – Szíria
Assyria – Asszíria
Babylon – Babilon
Persia – Perzsia

Artaxerxes I. - I. Artaxerxész
Xerxes I.-Ahasuerus – I. Xerxész-Ahasvérus
Darius I. - I. Dareiosz
Cambees II. - II. Kambúdzsija (Kambüszész)
Cyrus II. - II. Círus
Belshazzar – Belsazár
Nabonidus – Nabú-náid
Nebuchadnezzar – Nabú-kudurri-uszur (Nebukadneccár, Nabukodonozor)
Nabopolasar – Nabú-apla-uszur
Ashurbanipal – Assur-bán-apli
Esarhaddon – Assur-ah-iddina
Sennacherib - Szín-ahhé-eriba
Sargon II. - II. Sarrukín
Shalmanezar V. - V. Sulmánu-asarédu
Tiglath Pileser III. - III. Tukulti-apil-ésarra

Malachi – Malakiás
Ezra – Ezsdrás
Neh. - Neh.
Esther – Eszter
Obadiah – Abdiás
Joel – Jóel
Haggai – Haggeus
Zechariah – Zakariás
Ezra – Ezsdrás

Exile – Száműzetés

Jeremiah – Jeremiás
Ezekiel – Ezékiel
Daniel – Dániel
Nahum – Náhum
Habakkuk – Habakuk
Zephaniah – Zofóniás
Jonah – Jónás
Amos – Ámósz
Hosea – Hóseás
Isaiah – Ézsaiás
Micah – Mikeás
Elisha – Elizeus

Elijah – Illés
Israel – Izrael
Judah – Júda

Josh. - Józs.
Deut. - V. Móz.
Num. - IV. Móz.
Lev. - III. Móz.
Ex. - II. Móz.
Gen. - I. Móz.
Genesis – I. Mózes

Walls of Jerusalem-Nehemiah – Jeruzsálem falai-Nehémiás
Third return-Ezra – Harmadik hazatérési hullám-Ezsdrás
Second return-Zerubbabel – Második hazatérési hullám-Zerubbábel
First return-Sheshbazzar – Első hazatérési hullám-Sésbaccar
Gedaliah – Gedaljá
Zedekiah – Zedekiás (Cidkija)
Jehoiachin – Jójákin
Jehoiakim – Jójákim
Jehoahaz – Joaház
Josiah – Jósiás
Manasseh – Manassé
Hezekiah – Ezékiás
Uzziah – Uzziás
Jeroboam II. - II. Jeroboám

I.-II. Kings – I. II. Királyok
II. Chronicles – II. Krónikák
I. -II. Samuel – I.-II. Sámuel
I. Chronicles – I. Krónikák

Ahab – Áháb
Jeroboam I. - I. Jeroboám
Rehoboam – Roboám
Solomon – Salamon
David – Dávid
Saul – Saul

Tower of Babel – A bábeli torony
Flood of Noah – Noé és az özönvíz
Fall of man – Az ember bűnbeesése
Creation – Teremtés

Dátummal meg nem határozható események (I. Mózes 1-11)

1. Teremtés (I. Móz. 1-2)
2. Az ember bűnbeesése (I. Móz. 3)
3. Az özönvíz Noé idejében (I. Móz. 6-9)
4. A bábeli torony (I. Móz. 10-11)

Dátummal meghatározható események

1. Patriarchális időszak (I. Móz. 12-50 és Jób)	Kr. e. 2000
2. Kivonulás Egyiptomból (II. Mózes)	Kr. e. 1445 vagy 1290
3. Kánaán meghódítása (Józsue)	Kr. e. 1440 vagy 1250
4. Egyesült Királyság (Saul, Dávid, Salamon)	Ke. e. 1000
5. Megosztott Királyság (Roboám – I. Jeroboám)	Kr. e. 922
6. Samária (Izrael) elesik AsszírIA által	Kr. e. 722
7. Jeruzsálem (Júda) elesik Babilon által	Kr. e. 586
8. Círus (Perzsia) rendelete a visszatérésről	Kr. e. 538
9. A templom újraépítése	Kr. e. 516
10. Az ÓSZ-i időszak lezárulása	Kr. e. 430

A királyok felsorolása

A. Egyesült Királyság

1. Saul (a)
2. Dávid (b)
3. Salamon (c)

B. Izrael

1. I. Jeroboám (e)
2. Áháb (f)
3. II. Jeroboám (g)

C. Júda

1. Roboám (d)
2. Uzzias (h)
3. Ezékiás (i)
4. Menassé (j)
5. Jósias (k)
6. Joaház (l)
7. Jójákim (m)
8. Jójákin (n)
9. Zedekiás (Cidkija) (o)
10. Gedaljá (p)

D. AsszírIA

1. III. Tukulti-apil-ésarra (745-727)
2. V. Sulmánu-asarédu (727-722)
3. II. Sarrukín (722-705)
4. Szín-ahhé-eriba (705-681)
5. Assur-ah-iddina (681-669)
6. Assur-bán-apli (669-663)

E. Babilon

1. Nabú-apla-uszur (626-605)
2. Nabú-kudurri-uszur (Nebukadneccár, Nabukkodonozor) (605-562)
3. Nabú-náid (556-539)
4. Belszár

F. Perzsia

1. II. Círus (550-530)
2. II. Kambúdzsija (Kambüszész) (530-522)
3. I. Dareiosz (522-486)
4. I. Xerxész (486-465)
5. I. Artexerxész (465-424)

FÜGGELÉK 4

HITVALLÁS

Különösebben nem foglalkozom hitvallásokkal. Sokkal inkább a Bibliát magát szeretem elismerni. Mindazonáltal elismerem, hogy azok, akik nem ismernek, egy hitvallással által ki tudják értékelni a doktrinális nézőpontomat. Napjainkban, amikor oly sok a teológiai tévedés és a félrevezetés, teológiám következő rövid összefoglalóját tudom ajánlani:

1. A Biblia, mind az Ó, mind az Újszövetség, Isten ihletett, tévedhetetlen, hiteles és örök Szava. Isten ön-kinyilatkoztatása, amit természetfeletti vezetés alatt lévő emberek jegyezték le. Ez az Istenről és céljairól szóló tiszta igazság egyetlen forrása. Továbbá ez az egyetlen forrása a hitnek és a gyakorlatnak Isten Egyháza számára.

2. Csak egyetlen örök, teremtő, megváltó Isten létezik. Ő minden látható és láthatatlan dolog teremtője. Ő szerető és gondoskodó Istenként jelentette ki magát, ugyanakkor igazságos is. Három külön személyben jelentette ki magát: Atya, Fiú és Lélek, valóságosan különállóak, lényegében mégis egyek/ugyanaz.

3. Isten aktívan irányítja az általa teremtett világot. Létezik egy, a teremtésének szánt terve, ami megváltoztathatatlan, és van egy individuális/személyre koncentráló terve, ami megengedi az emberi szabad akaratot. Semmi sem történik Isten tudta és engedélye nélkül, ugyanakkor megengedi az egyéni választást, mind az angyaloknak, mind az embereknek. Jézus az Atya Kiválasztott Embere, és Őbenne potenciálisan mindenki kiválasztott. Istennek a jövővel kapcsolatos előre tudása nem teszi az embert egy meghatározott, előre megírt forgatókönyvbe. Mindannyian magunk vagyunk felelősek a gondolatainkért és tetteinkért.

4. Az emberiség, bár Isten képmására és büntől szabadon teremtett, az Isten ellen való lázadást választotta. Bár egy természetfeletti közvetítő által kísértettek meg, Ádám és Éva mégis saját maguk voltak felelősek az akaratlagos önközpontúságukért. Lázadásuk kihatott a teremtett világra és az emberiségre is. Mindannyiunknak szüksége van Isten irgalmára és kegyelmére az Ádámban való közös állapotunk, és az egyéni, akarattal elkövetett lázadás miatt.

5. Isten kirendelte a megbocsátás és a helyreállítás eszközét a bukott emberiség számára. Jézus Krisztus, Isten egyedülálló Fia emberré lett, büntelen életet élt, és az ő helyettesítő halála által kifizette az emberiség bűnéért járó árat. Ő az egyetlen út az Istennel való helyreállításhoz és a vele való közösséghez. Nincs más eszköze a megváltásnak, csakis az ő befejezett munkájába vetett hit.

6. Mindannyiunknak személyesen kell elfogadnunk Istennek a Jézusban felajánlott megbocsátását és helyreállítását. Ennek megvalósulása azáltal történik, hogy tudatosan bízunk Isten ígéreteiben Jézuson és a bűneinktől való tudatos elforduláson keresztül.

7. Krisztusba vetett bizalmunk és a bűnből való megtérésünk alapján mindannyian teljes bocsánatot nyertünk és helyre lettünk állítva. Mindazonáltal ennek az új kapcsolatnak a bizonyítéka egy megváltozott, és folyamatosan változó életben látható. Isten az emberiségnek szánt célja nem csak a menny, majd egy napon, hanem a Krisztushoz való hasonlatosság, ami a most-ra érvényes. Azok, akik valóban megváltattak, bár alkalmanként vétkeznek még, folyamatosan hitben és megtérésben/büntől való folyamatos elfordulásban fognak élni.

8. A Szent Lélek a „másik Jézus”. Jelen van a világban, hogy az elveszetteket Krisztushoz vezesse, a megtértekben pedig, hogy krisztusiasságot alakítson ki. A Lélek ajándékai megtéréskor adatnak nekünk. Ezek Jézus élete és szolgálata a Gyülekezetben, az Ő testében felosztva/szétosztva. Ezek az ajándékok, amik tulajdonképpen Jézus hozzáállása és motivációi, a lélek gyümölcsei által kell, hogy motiválva legyenek. A Lélek ugyanolyan aktív napjainkban, mint amilyen volt bibliai időkben.

9. Az Atya a Feltámadott Krisztust tette minden dolgok bírójává. Ő vissza fog térni a földre, hogy az egész emberiséget megítélje. Azok, akik bizalmukat Jézusba vetették és akiknek a nevük be van írva a Bárány élet-könyvébe, meg fogják kapni az örökkévaló megdicsőült testüket Jézus visszajövelekor. Vele lesznek mindörökké. Ezzel egyidőben azok, akik elutasították, hogy Isten

igazságára válaszoljanak, örökké el lesznek választva a Háromegy Istennel való közösség örömétől. Az Ördöggel és annak angyalaival együtt megítéltetnek.

A fentiek nyilván nem egy teljes és alapos felsorolás, de remélhetőleg ízelítőt ad a szívem teológiai stílusából. Nagyon kedvelem a következő állítást:

„A lényeges dolgokban – egység, a felszínes dolgokban – szabadság, minden dologban pedig – szeretet.”